

סדור

שפת ישראל

לימות השנה

סדר תפלה

כמנהג ק"ק אשכנזים

נוסח סדורי אשכנז המקוריים

ללא שיבושי הצינורה המשכילים והמדקדקים המאוחרים

מסודר ממחזוריים העתיקים שנדפסו בק"ק בהומבורג אן דער הא בשנים תפ"א. תפ"ב
מאת שמשון בן הר"ר ולמן הענא ז"ל: ובו נכללו תפלות של חול, שבת, ראש חודש,
וחול המועד: ועם שאר תפלות הצריכות: לאותן הימים מתחלתן: ועד סופן:
הן להקחל הן לחזרת הש"ץ הכל על סדרו ומקומו הראוי לו:
ועם שאר תפלות אשר לפנין בסידורים לא נמצאו:
מנהגים המיוחדים לאשכנזים מבוארים למי
שאינו בקי בהם: ובנייר ודיו אותיות
על צד היופי כאשר עיני
הרואים תחזינה מישרים:

להזכרת ק"ק באד הומבורג פ' ד' ה'.

1335 - 1942

In Memory Of The Bad Somburg Kehilloh

בשנת אשת"ך | כנפן פריה בירכתי ביתך בניך בשלתי זיתים סביב לשלחנך:

על ידי הרב שלמה הירץ בן ר' משה וויזענטאל:

מנהג אבותינו תורה היא! (גמ' מנחות 97 ע"ג)

שרשי מנהגי אשכנז

"דמי חיילים יגבר לחלוק על מנהגי אשכנז, שקבלתם ומנהגם כמנהג נביאים... ומנהגי אשכנז אין לזוז, כאשר קיבלו מאבותיכם, שהיתה התורה ירושה להם מימות החורבן" [שו"ת ר' ידידיה טיאה ווייל, יו"ד, סי' ו']

We the descendants of Ashkenaz (German Jewry), have merited to be the guardians of the ancient Torah tradition. We do not have permission to abandon this for the convenience of 'being like everybody else' (there is important material on this in the book 'Gedolei HaDorot Al Mishmar Minhag Ashkenaz'). I will suffice here with one of the famous citations of The Nosh (Rabbeinu Asher) who declined to accept the tradition of the Jews of Spain, where he resided with his family and students:

"I hold firmly to our tradition and the legacy of our forefathers, may their memory be for a blessing, the sages of Ashkenaz, to whom the Torah was an inheritance from their ancestors from the days of the destruction of the Temple, and also the tradition of our ancestors and Rabbis the sages of France, more so than the tradition of those of this land [Spain]." (Responsa of The Nosh 28:28)

Also in later generations, our Rabbis were insistent on continuing the tradition of Ashkenaz (Germany), despite their position of then being (numerically) a minority among the greater mass of European Jewry as a whole, as the Chasam Sofer testified:

"My holy teachers and Rabbis and colleagues and holy ancestors, of blessed memory, as well as those who still live with us... blessings to HaShem Nisborach, their hands were great and powerful and they are great and fine.....most of their customs are according to R. Ungam Gaon...and R. Yoel, and R. Ephraim in Bonn, and the masters of the Tosafos, and Rash, and Maharsham MiRothenburg, and the Nosh and the Tur, and what shall I continue on about this.....their customs are different to a large degree from the conclusions of the Rama, because his words were stated according to the tradition of Poland, and they (the Ashkenazim/Germans) did not change their pre-existing customs due to this." (new responsa of Chasam Sofer 18)

Almost every Sage in Ashkenaz expressed and conducted themselves in a similar manner, and we do not deviate from their Halachic rulings and customs; rather we are happy to watch over this authentic tradition, and regard this for ourselves as a great privilege.

אנחנו, בני אשכנז, זכינו להיות משמרי מסורת התורה הקדומה. אין לנו רשות ליטוש זאת בגלל הנוחות של "להיות כמו כולם" (יש על מידע חשוב בחיבור 'גדולי הדורות על משמר מנהג אשכנז'). אסתפק פה באחד הציטוטים המפורסמים של רבינו הרא"ש שמיאן לקבל את מסורת ארץ ספרד בה חי עם משפחתו ותלמידיו.

אני מחזיק את המסורת שלנו וקבלת אבותינו ז"ל חכמי אשכנז, שהיתה התורה ירושה להם מאבותיהם מימות החורבן, וכן קבלת אבותינו רבותינו בצרפת, יותר מקבלת בני הארץ הזאת. שו"ת הרא"ש, כלל כ', ס"י כ'.

גם בדורות האחרונים הקפידו רבותינו להמשיך את מסורת אשכנז, גם מתוך עמדת מיעוט מול בני שאר ארצות, כפי שהעיד החתם סופר מורי ורבותי וחבירי ואבותי הקדושים נוחי נפש, ואשר המה חיים עודנו... תהילה לד' יתברך ידם רב להם, וגדולים וטובים הם... רוב מנהגם על פי רב עמרם גאון... ורבי יואל, ורבי אפרים בבונא, ובעלי התוספות, ורש"י, ומהר"ם מרוטנבורג, והרא"ש והטור, ומה אאריך בזה... מנהגיהם משונים הרבה מהסכמת רמ"א, כי דבריו נאמרו על מנהג פולניא, והם לא שינו מנהגם הקדום בשביל זה. שו"ת הת"ס החדשות ס"י, י'.

ברוח דברים אלה התבטאו ונהגו כמעט כל רבותינו שיבאשכנז, ואנו לא סוטים מפסקיהם והנהגותיהם, אלא שמחים לשמור על המסורת האותנטית הזו, ורואים זאת לעצמנו כזכות גדולה.

מאת מורינו הרב
בנימין שלמה המבורגר שליט"א

סידור זה מוקדש

"הוא היה אומר . עשה רצונו כרצונך . כדי שיעשה רצונך כרצונו:
בטל רצונך מפני רצונו . כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך:"
מסכת אבות פרק ב', משנה ד'

לזכר ולעילוי נשמות

אמי מורתי

מרת רות יהודית בת אברהם שיפער ע"ה
Marga Mechtildis Schiffer
נפטרת כ"ח שבט תשס"ה

אדוני אבי מורי

ר' משה בן ר' שלמה וויזענמאל ז"ל
Günter Martin Wiesenthal
נפטר ט"ו שבט תשנ"ד

זקנתי

מרת עמה בת ר' אליהו עמרין ע"ה
Henriette [Serta] Emmerich
נפטרת י"א מנחם אב תשמ"ה

זקני

ר' שלמה בן ר' משה וויזענמאל ז"ל
Salomon [Rallis] Wiesenthal
נפטר ט"ו כסלו תש"ד

.....

לכבוד משפחתי היקרה

אשתי

מרת רבקה חנה בת אברהם רבינסון שתחי'
Rebbetzin Rebecca Ann Robinson

בני

הב' משה אליהו בן הרב שלמה הירץ וויזענמאל נ"י
Johnathan Caleb Wiesenthal

הב' יעקב תם בער בן הרב שלמה הירץ וויזענמאל נ"י
Jesse Nathaniel Wiesenthal

הב' אברהם יואל חיים בן הרב שלמה הירץ וויזענמאל נ"י
Benjamin Ethan Wiesenthal

הב' יצחק יהודה אהרן בן הרב שלמה הירץ וויזענמאל נ"י
David Samuel Wiesenthal

"נער הייתי גם זקנתי . ולא ראיתי צדיק נעזב . וזרעו מבקש לחם:" תהלים ל"א, כ"ה

Version 1.12.3

THIS SIDDUR CONTAINS CONTENT BY BOTH MACHON MORESHET ASHKENAZ
AND K'HAL ADAS YESHURUN JERUSALEM WHO HAVE GIVEN THEIR COMPLETE
PERMISSION FOR USE IN THIS SIDDUR WITHOUT CONFLICT TO THE CC-BY-SA
LICENSE

THE BAD HOMBURG SYNAGOGUE'S INTERIOR, EXTERIOR AND THE
JUDENGASSE/WALLSTRAÙE, PHOTOGRAPHER UNKNOWN, CIRCA 1900. FROM
THE ARCHIVES OF THE CITY OF BAD HOMBURG (ONLINE URL)

SIDDUR BNEI ASHKENAZ © 2012 AND SHARED WITH A CC-BY-SA (CREATIVE
COMMONS BY ATTRIBUTION SHARE ALIKE) 3.0 UNPORTED LICENSE

[HTTP://CREATIVECOMMONS.ORG/LICENSES/BY-SA/3.0](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)

הסידור מלקט ממקורות שונים:

מאנשים ישרים יקרים ומיוחדים

אבי מורי ר' משה בן ר' שלמה וויזענטאל ז"ל

מורינו הרב בנימין שלמה המבורגר שליט"א (מכון מורשת אשכנז)

הרב מיכאל פרידמן עמו"ש (חזן ק"ק עדת ישורון ירושלים)

הרב שלמה אליעזר הופמייסטער ג"י (רב הקהילה דק"ק וויען)

נוסח ממחזורים וסדורים אשכנזים המקוריים מדויקים ומובהקים

מחזור לראש השנה ויום הכיפורים (מק"ק הומבורג אן דער הא) 1720

מחזור לשלש רגלים (מק"ק הומבורג אן דער הא) 1722

'מחזור מכל השנה' (מק"ק פרנקפורט דמיין) 1722

סידור 'עבודת ישראל' (זליגמן בער) 1868

סידור 'שפה ברורה' (רדליים) 1884

סידור 'שפת אמת' "Gebete den Israeliten" (רדליים) 1909

'מנהגי ישורון' לקוט מנהגים של ק"ק קהל עדת ישורון נוא יארק 1988

'מחזור רמח"ל' (רבי משה חיים לוצאטו) 1995

סידור 'אזור אליהו' (רוד כהן) 2004

'דברי קהלת המסודר' מנהגי תפלות ק"ק פפד"מ (אברהם שלמה בן אריה לייב סולומון) 2008

סידור 'תפילה כמנהג ק"ק אשכנזים' (מכון מורשת אשכנז) 2010

Bad Homburg Jewish Residents Who Were Murdered At The Hands Of The Nazi Regime: ה.ב.ז.נ.ת

Helene Adler geb. Gutmann (1888)	Dr. Joseph Harth (1877)	Jenny Löwenstein geb. Marx (1888)	Edith (Seppi) Salomon geb. Reinach (1917)
Margot Adler (1921)	Bessy Herz (1899)	Amalie Löwenthal (1875)	Frieda Sandberg (1892)
Frieda Altschul geb. Bender (1881)	Moses Herz (1873)	Cornelia Löwenthal geb. Feis (1879)	Hedwig Sandberg geb.
Richard Altschul	Sara Herz (1864)	Moritz Löwenthal (1867)	Dinkelspühler (1890)
Robert Altschul (1876)	Sofie Herz geb. Haas (1866)	Moritz Löwenthal (1870)	Recha Schlorch geb. Haas (1891)
Arthur Auerbach (1862)	Sophie Hillesum geb. Kottek (1891)	Heinrich (Heinz) Mainzer (1908)	Anna Schöнемann geb. Klieneberger (1881)
Rosa Bär geb. Althof (1872)	Emma Hirschberg geb. Fromm (1866)	Klara Mainzer geb. Hirsch (1883)	Berta Schwarz geb. Sommer (1871)
Ellen Benas geb. Rothschild (1872)	Flora Hirschberger (1909)	Helene Marconini geb. Lang (1863)	Gusta Schwarz geb. Steinbach (1900)
Selma Benjamin geb. Cassel (1882)	Adolf Holzmann (1862)	Hans Marcus (1835)	Salo Schwarz
Sara Bermann (1884)	Erna Holzmann (1894)	Ida Martino geb. Bernheim (1895)	Josefine Sichel (1855)
Leontine Blum geb. Lorch (1881)	Martin Holzmann (1898)	Adolf Hugo Marx (1919)	Werner Simon (1903)
Annette Cahn-Bronner geb. Levy	Otto Holzmann (1893)	Alfred Marx (1894)	Emma Solling geb. Mayer (1874)
Margarete Daub geb. Daniel	Selma Holzmann (1900)	Willy Marx (1888)	Emil Sommer (1877)
Thekla Dinkelspühler (1901)	Franziska Idstein geb. Seckbach (1862)	Edmund Mayer-Frank (1866)	Isidor Sommer (1865)
Minna Dörnberg geb. Dinkelspühler (1888)	Therese Idstein (1889)	Julius Mayer-Verrie (1867)	Jenny Sommer (1860)
Auguste Eppstein geb. Löwenthal (1868)	Fanny Kahn geb. Katz (1887)	Emma Mayer geb. Heymann	Johanna Sommer geb. Karlsberg (1887)
Hugo Eppstein (1864)	Lucie Kahn geb. Sheims (1888)	Josef Mayer (1902)	Klara Sommer (1880)
Charlotte Fleischmann geb. Lang (1871)	Max Kahn (1905)	Elisabeth Müller geb. Michel (1893)	Kurt Sommer (1877)
Hermann Freimark (1875)	Judith Kaiser (1885)	Emilie Neu geb. Sommer (1868)	Sigmund Sommer (1859)
Emilie Fuld (1867)	Max Kapell (1892)	Bianche Neugaß (1886)	Berta Stein (1927)
Zilli Fuld geb. Gottlob (1861)	Sophie Klieneberger geb. Hamburger (1848)	Gertrud Neugaß (1889)	Julius Stein (1928)
Minna Götz geb. Meyer	Hugo Koch (1867)	Rudolf Neugaß (1876)	Minna Stein geb. Katz (1892)
Klara Goldschmidt geb. Freimark (1884)	Anneliese Kottek geb. Loeb	Lina Neuland (1879)	Moritz Stein (1897)
Paul Goldschmidt (1902)	Aron Kottek (1896)	Ludwig Neumeier (1893)	Rosa Steinbach (1879)
Regina Goldschmidt geb. Guggenheim (1870)	Moritz Moses Kottek (1900)	Else Pariser geb. Meyer	Henriette Steinhardt geb. Wertheimer (1882)
Siegfried Goldschmidt (1899)	Dr. Salomon Kottek (1894)	Mathilde Pineas geb. Holzmann (1899)	Adolf Stern (1880 oder 1884)
Margarethe Groß geb. Freundlich (1878)	Adolf Lang (1870)	Rosa Reiß geb. Lewy (1875)	Regina Stern geb. Wallach (1893)
Max Groß (1872)	Rudolf Reiß (1873)	Rudolf Rosenberg (1898)	Ilse Strauß (1932)
Franziska Gutmann (1891)	Erna Rosenberg (1898)	Karl Rosenberg (1882)	Charlotte Strauß geb. Ochs (1872)
Ludwig Gutmann (1893)	Karl Rosenberg (1882)	Willi Meier Rosenberg (1884)	Sophie Strauß geb. Lang (1865)
Ida Haas (1866)	Willi Meier Rosenberg (1884)	Bella Rothschild geb. Strauss (1884)	Jenny Weglein geb. Althof (1882)
Josef Haas (1898)	Bella Rothschild geb. Strauss (1884)	Eduard Rothschild (1921)	Herbert Weiß (1887)
Doris (Dora) Hardt geb. Schwarz (1885)	Flora Rothschild geb. Strauss (1882)	Flora Rothschild geb. Strauss (1882)	Karoline Weiß geb. Altschul (1879)
Adele Harth geb. Block (1870)	Louis Rothschild (1864)	Melanie Rothschild geb. Emmerich (1880)	Bernhard Wiesenthal (1884)
Berta Harth (1882)	Kadeschewski	Arno Salomon (1908)	Siegfried Wohlfarth (1904)
	Edith Löwenstein (1926)		Hans Wolf (1900)

Bad Homburg u. d. Höhe

A town and watering-place of Germany, in the Prussian province of Hesse-Nassau, prettily situated at the south-east foot of the Taunus Mountains, 12 m. N. of Frankfort-on-Main, with which it is connected by rail. Pop. (1905) 13,740. Homburg consists of an old and a new town, the latter, founded by the Landgrave Frederick II of Hesse-Homburg (d. 1708), being regular and well-built. Besides the palatial edifices erected in connection with the mineral water-cure, there are churches of various denominations, Lutheran, Roman Catholic, Russian-Greek and Anglican, schools and benevolent institutions. On a neighboring hill stands the palace of the former landgraves, built in 1680 and subsequently enlarged and improved. The White Tower, 183 ft. in height, is said to date from Roman times, and certainly existed under the lords of Eppstein, who held the district in the twelfth century. The palace is surrounded by extensive grounds, laid out in the manner of an English park. The eight mineral springs which form the attraction of the town to strangers belong to the class of saline acidulous chalybeates and contain a considerable proportion of carbonate of lime. Their use is beneficial for diseases of the stomach and intestines, and, externally, for diseases of the skin and rheumatism. The establishments connected with the springs are arranged on a scale of great magnificence, and include the Kurhaus (built 1841-1843), with a theatre, the Kaiser Wilhelmsbad and the Kurhausbad. They lie grouped round a pretty park which also furnishes the visitors with facilities for various recreations, such as lawn tennis, croquet, polo and other games. The industries of Homburg embrace iron founding and the manufacture of leather and hats, but they are comparatively unimportant, the prosperity of the town being almost entirely due to the annual influx of visitors, which during the season from May to October inclusive averages 12,000. In the beautiful neighborhood lies the ancient Roman castle of Saalburg, which can be reached by an electric tramway. Homburg first came into repute as a watering-place in 1834, and owing to its gaming-tables, which were set up soon after, it rapidly became one of the favorite and most fashionable health-resorts of Europe. In 1849 the town was occupied by Austrian troops for the purpose of enforcing the imperial decree against gambling establishments, but immediately on their withdrawal the bank was again opened, and play continued unchecked until 1872, when the Prussian government refused to renew the lease for gambling purposes, which then expired. As the capital of the former landgraviate of Hesse-Homburg, the town shared the vicissitudes of that state.

Jewish History

In 1335, permission was given by Emperor Louis IV to Gottfried von Eppstein to settle ten Jews in each of the localities of Eppstein, Homburg, and Steinheim; it is uncertain, however, whether any Jews settled in Homburg at that time. Evidence for the existence of a permanent Jewish settlement in Homburg is found only at the beginning of the sixteenth century. Up to 1600 it consisted of two or three families, and by 1632 these had increased to sixteen. The condition of the Jews of Homburg was, on the whole, a favorable one; but they were heavily taxed, every Jew paying ten gulden protection-money a year, and one gulden on New-Year, in addition to such special taxes as twenty-four thalers a year to the Lutheran congregation. The first Jews' decree was issued in 1639 by Landgrave George; the second in 1710 by Landgrave Ernst Ludwig; and the third in 1737 by Landgrave Friedrich Jacob. The first Jewish cemetery was purchased in the seventeenth century. The community continued to grow so rapidly that in 1703 Landgrave Frederick II of Homburg decided on the construction of a special Judengasse.

The Jews at first lived in whatever part of the city they chose, but when Landgrave Friedrich enlarged the city by laying out the Neustadt in 1703, he assigned a certain street to them, which was closed by gates. Although he accorded them various privileges in building up their quarter, the Jews were slow to settle there. In 1816 the ordinance compelling them to live in the Jews' street was repealed.

The philanthropic institutions were mainly the same as those in other communities. In early times there was a shelter for the foreign poor, to which any one might be admitted. The expenses for board and lodging were defrayed by individual members of the community, who received tickets stating that on specified days they were each to care for one poor person in their homes or to provide money for his support. The directors had to care for the local poor, and were compelled by the government to do so in 'case of neglect on their part. The Jews of Homburg were very poor, as most of the trades were closed to them. They could work only as butchers, soap-makers, cabinet-makers, tailors, and peddlers, this last occupation affording a meager subsistence to the majority. Commerce in groceries was entirely forbidden to them. There was much call for philanthropy, therefore, and the community had a curious organization of ten philanthropic institutions, which still exist. Jews were also occasionally employed as printers. There was no exclusively Hebrew printing establishment at Homburg, but in 1737 Landgrave Friedrich Jacob established in the government printing-office a department for Hebrew books. A Hebrew printing house was run in Homburg by Seligmann ben Hirtz Reis in 1710 until 1713 when he moved to

Bad Homburg v. d. Höhe

Offenbach am Main. Among other items, he published Jacob ibn Chabib's *Ein Yaakov* (1712). Hebrew printing was resumed there in 1724 by Samson ben Zalman Hanau but lack of capital limited his output. The press was acquired in 1736 by Aaron ben Levi Dessau whose publications included the *Shulhan Aruch* (*Choshen Mishpat*) with commentary (1742). A synagogue, was built in 1731. The press was sold in 1748 and transferred in 1749 to Rödelheim. The Jewish population numbered 604 (7.14 percent of the total population) in 1865, declining to 379 in 1910 (2.64%), and 300 in 1933. By 1865 their number had grown to 604 (9 percent of the total population). In 1684 the Jews were permitted to, rent a suitable apartment, not fronting on the street, for a common chapel.

The first synagogue was built in 1731, the site being presented to the community. Services were held in this synagogue until 1867, when the present synagogue was erected at a cost of 69,906 gulden. Communal houses were built in 1764 and 1877, both of them being largely used for educational purposes. They built an imposing new synagogue (1866) with a community center (1877), also opening three sanatoriums and two famous kosher hotels that had an international clientele.

In 1737 the community, with the consent of the landgrave, united itself to the rabbinate of Friedberg, whose chief rabbi took charge of all rabbinical functions in both places. In 1825 the Landgrave appointed Joseph Wormser as assistant rabbi, who, however, performed only the marriages. The succeeding assistant rabbis, among whom the later chief rabbi of Hamburg, Stern, may be noted, acted also as teachers in the religious schools. In 1852 the landgrave appointed the teacher and assistant rabbi Fromm as first rabbi of Hesse-Homburg, subsequently endowing the rabbinate with a state subsidy of 200 gulden, which sum is still paid by the Prussian government; this is the only instance in which a rabbi receives a subsidy from that government. Rabbi Fromm, who subsequently became chaplain to Baron Wilhelm von Rothschild, was succeeded by Dr. Auerbach, later rabbi of Nordhausen. He was followed by Dr. Appel, subsequently rabbi at Carlsruhe. The present (1903) incumbent, Dr. H. Kottek, was appointed in 1887. The officials of the community include a precentor, slaughterer, and communal servant. Its expenses were at first covered principally by taxes levied upon new arrivals and collected at marriages and deaths. The sale of honorary rights, gifts on the call to the Torah, and fees for entering the names of the dead in the memorial book also constituted a source of income.

The Jews of Homburg were fully emancipated in 1848, when Landgrave Gustav promulgated the following decree: "In local and state affairs no difference shall henceforth be made between our Christian and our Jewish subjects." This decree was issued in consequence of a petition by the people. In 1853 radical changes were made in the board of directors. Landgrave Ferdinand decreed that the board should consist of the rabbi as president, a director appointed by the landgrave, and three other directors nominated by the two former and confirmed by the landgrave. Subsequently the method of direct taxation was employed, the board apportioning the amount according to the circumstances of the individual. The rabbi alone should decide religious questions. The whole board was to determine the budget and the taxes to be levied; appoint and supervise the officials; take charge of the synagogue, religious school, women's bath, and cemetery; and provide for the elevation and education of the community. Final changes in the board were made by the government in 1876, when it was decreed that it should consist of five members chosen by the community for a period of six years, and of one deputy for each of the members, the board retaining the same functions as formerly.

The establishment of Agudas Yisrael [Rabbi Dr. Salomon Breuer, Rabbi Chayim Soloveichick (The Brisker Rov), Rabbi Eliezer Rabinowitz (Chief Rabbi of Minsk), Rabbi Eliezer Gordon (Telshe Rosh HaYeshivah), Rabbi Chaim Ozer Grodzensky (Vilna), Rabbi Mordechai Alter (The Gerrer Rebbe), Jacob Rosenheim, Adolf Frank (president of the Orthodox Communities in Budapest and Hungary), and a representative of the Lubavitcher Rebbe] first met at a conference held in the town in August 1909. Rabbi Aharon Rokeach (The Belzer Rebbe), The Brisker Rov, Rabbi Yitzhak Volozhiner (Volozhin Rosh HaYeshivah), and Rabbi Yitzhak Issac HaLevi (Rabinowitz) paid regular visits; while the sculptor Mark Antokolski and World Zionist Organization President David Wolfsohn both died there. After World War One, Shoshana and Yehoshua Persitz transferred the Omanut publishing house from Moscow to Bad Homburg and their home served as a meeting place for Russian-Jewish writers and intellectuals (1920-25) [Chayim Nachman Bialik, Achad Ha-am, Yehoshua Hana Ravnitzky, Alter Druyanov, Joshua O. Leibowitz, Gershom Scholem, Stematzky, Nathan Birnbaum, Shimoni, Grasowsky, Isaak Leib Goldberg, David Yellin, Avraham Menachem Mendel Ussischkin, Moshe Zilberg. Moshe Glickson, Moshe Ben-Eliezer, Yaakov Fichman, S. Benzion, Dr. Leo Deutschlander, and Shmuel Joseph Agnon]. The community, persecuted by the Nazis, dwindled from 300 (2 percent) in 1933 to 70 on *Kristallnacht* (9-10 November 1938), when SA troops burned the synagogue to the ground in a general pogrom. The last Jews were deported in 1942; at least 45 perished in the Holocaust.

חבור אלהים את נשמות

מוריני הרב קלמן לייב רוטשילד ז"ל

Rabbiner Kallmann L. Rothschild - 1825

הרב יוסף וורמסער ז"ל

Unterrabbiner J. Wormser 1825 - ?

מוריני הרב אשר שמרען ז"ל

Rabbiner A. Anschel Stern 1825 - 1851

מוריני הרב פנחס פרומם ז"ל

Rabbiner Dr. P. Seligmann Fromm 1852 - 1875

מוריני הרב שמואל אורבאך ז"ל

Rabbiner Dr. S. Hillmann Auerbach 1875 - 1877

מוריני הרב מאיר אפעל ז"ל

Rabbiner Dr. Meier Appel 1877 - 1886

מוריני הרב שמואל היימאן קומעק ז"ל

Rabbiner Dr. S. Heymann Kottek 1887 - 1912

מוריני הרב דוד אלכסנדר ווינטער ז"ל

Rabbiner Dr. David A. Winter 1912 - 1922

מוריני הרב יעקב יהודה

בן הרב זאב נחום וורעשנער ז"ל

Rabbiner Dr. J. J. Leopold Wreschner 1922 - 1934

החזן והשוחט החבר הרב יעקב אברהם

בן ר' יוסף יצחק ברונשווייג ז"ל

Kantor Abraham Braunschweig 1825 - 1907

החזן החבר משה

בן מוריני הרב יצחק לב יהודה הירץ הי"ד

Kantor Moses Hertz 1898 - 1942

של ק"ק באד המבורג פאר דער הא עם נשמת אברהם יצחק ויעקב . שרה רבקה רחל לאה .
בעבור שהאירו עיני הקהילה בפסקיהם . והרביצו תורה בישראל .

בשכר זה תהא נשמתם צרורה בצרור החיים עם צדיקים וצדקניות שבגן עדן . אמן

מכון מורשת אשכנז

ירושת התורה מארץ ישראל לאשכנז

מאז גלו אבותינו מארץ הקודש בחורבן בית שני, לא פסקה מהם תורה. באו לאימליה של מיטום, ותורה עמחם; נדרו משם צפונה לאשכנז, ותורה עמחם. מורשת יהודי אשכנז נמשכת ברציפות זה כאלפיים שנה. בכל דור שמרו עליה חכמי התורה, מיפחה והאדירות.

השם 'אשכנז' מציין את גרמניה ושאר הארצות הדוברות גרמנית. כיום מכנים את יהודי אירופה כולה, להוציא בני ספרד ופורטוגל, בשם 'אשכנזים', בגלל מוצאם ושרשי מורשתם במדינות אשכנז.

על תחילה התקופה בה באו יהודים לאשכנז אין בידינו ידיעות מוסכמות. מסורות שונות מפליגות לתקופות קדומות ביותר. מה שברור הוא שמסורת התורה וההלכה באשכנז שרשיה בארץ ישראל, ונשמרה תקופה ממושכת באימליה של רומי אליה הגיעו אבותינו לאחר החורבן, ומשם עברה צפונה לאשכנז באמצעות חכמי התורה שהיגרו מאימליה לאשכנז. בסוף ימי הגאונים החלו קהילות אשכנז להתפרסם בתור מרכזי תורה בעלי חשיבות עולמית. התפתחות זו הגיעה לשיאה עם הופעתם של גדולי החכמים. כרבנו גרשום מאור הגולה, רש"י ובעלי התוספות.

רדיפת היהודים בעיקר במסעיה הצלב ובימי המניפה השחורה, בהן הושמדו קהילות שלימות, הזכורות בדברי ימי ישראל כגזירות תתנ"ו וגזירות ק"מ על שם השנים בהן אירעו. סיכנו את המשך המסורת, אך רבותינו הגדולים מסרו נפשם על מסירת התורה והמשכיות המסורת, ועשו ככל שביכלתם שתורתה של אשכנז לא תשכח מישראל. במסרם לדורות הבאים בעל פה ועוד יותר בכתב את פרטי ההלכות והמנהגים, לתלמידיהם בישיבות ובספריהם לעם כולו. כך נשמרו בכתב מנהגי התפילה, הנהגות המצוות ודרכי החיים.

קהילות אשכנז היו מעין של חי רוח שנבעו מהם בעז ובתעצומות במשך דורות רבים. ערים ואמהות בישראל קמו ונצבו, קהילות קודש אשר בחייהם מילאו את העולם בתורה וטהרה, מצוות ומסורה, ובכוא יומם חרפו נפשם בנאמנות למות על קידוש השם. שם נצחי עומד לקהילות אלה, כגון שפירא, וורמיישא, מנצא (ג' קהילות שו"ם), ועוד עשרות ערים ואלפי ישובים גדולים וקטנים אשר שמרו על גחלת ישראל שלא תכבה.

סוגי המנהגים

יש המזהים בטעות 'מנהגים' עם ענינים וזמרים ושוליים, עם חזון עממי, ועם מה שמכונה באנגלית בשם 'פולקלור'. נכון הוא שהמנהג כולל גם את הדברים הללו, אבל לאמתו של דבר מציין המונח 'מנהג', בלשון העברית, כל תופעה בעולם החזונית על עצמה בתדירות מסוימת, אפילו את תופעות עולם הטבע והמכאניקה. כאשר חז"ל מספרים לנו על הפעלת כסא המלכות המתוחכם של שלמה המלך ע"ה, אותו ביקש פרעה נכה מלך מצרים להפעיל, הרי אומרים הם לנו כי "רשע זה פרעה נכה, כיון שביקש לישב על הכסא של שלמה, לא היה יודע מנהגו". [1] וכן בבוא חז"ל לתאר התנהגות של בעלי חיים, הריהם אומרים: "מנהגו של עולם, ואכילת הורגים העוים". [2]

ובחזרה אל החברה האנושית, המילה 'מנהג' שימשה מאז ומתמיד גם לתיאור חוקים וציון הרגלים משפטיים שאינם נובעים בהכרח מן התורה המסורה. כך מלמדת המשנה הראשונה במסכת בבא בתרא, כי לצורך בניית מחיצה בחצר השותפין, יש להשתמש בחומרים המקובלים, והמשנה נוקטת במלים: "הכל כמנהג המדינה". כיוצא בזה אומרת הגמרא: "מנהג גדול היה בירושלים, המוסר סעודה 'קיימרינג' בלשון ימינו וקלקלה, נותן לו דמי בושטו ודמי בושט אורחיו". [3] עם זאת, אין להתעלם מכך, שבמסורת ישראל נשתרש המושג 'מנהג' בעיקר בקשר לענינים התלויים בשמירת המצוות, אלא שכאן יש לנו מיגוון רחב של סוגי מנהגים, ומה נובע גם דירוג מידת חומרתם בעיני ההלכה. יש מנהגים הקשורים באופן קיומם של מצוות דאורייתא, ויש הקשורים במצוות דרבנן. יש מנהגים שעצם קיומם נובע מתקנות הרבנים שאחר חתימת התלמוד, ויש כאלה שצמחו ועלו מתוך העם. יש מנהגים שאין להם התרה עולמית, ויש שזיקתם להלכה היא רופפת, או אף עומדת בניגוד לה. יש מנהג של הציבור כולו, ויש מנהגם של יחידים.

נשתדל להביא, מתוך אוצר מנהגי אשכנז, דוגמאות לכל אחד מהסוגים הללו. נתחיל במנהג דאורייתא. מן התורה, מצות היום בראש השנה היא התקיעה בשופר "יום תרועה יהיה לכם". [4] כבר בימי חז"ל נתעורר ספק, אם התרועה היא יללה או קול אנוח או אפילו שניהם יחד, ומפני כך תקנו לתקוע לפי כל הספקות, והיינו בכל חיוב תרועה, לתקוע שברים בפני עצמם ותרועה בפני עצמם, וגם שניהם יחד. כל זאת, כדי להבטיח שאכן מקיימים את מצות התורה של תרועה, באופן הנכון והמדויק. [5] אלא שמאז ועד ימינו נפלו ספיקות חדשים באותם שברים ותרועה, הכולט שבהם הוא הספק בצליל התרועה, ונשתמש כאן בלשונו של רבי יעקב עמדין כדי להציג את הבעיה: "אנו רואים שאפילו בזמננו, הן עוד היום, מנהגי הארצות חלוקות באופן עשיית התרועה עצמה, כי יש בה שינוי גדול בין האשכנזים [=בני ארץ אשכנז] והספרדים ואנשי פולוניא, שהללו עושין אותה בעין מרומיטין [יונית: קול רועד] והללו עושין אותה מוט מוט כל אחד עושה כמנהגו ויוצא בה, כי בכל אופן מהנ"ל היא התרועה, ומכל מקום נראה יותר טוב וזמן המוכרח לעשותה מרומיטין, בדרך שזכרו הפוסקים, וכן כתוב: 'והתרועה'". [6] תרועה זו שר' יעקב עמדין מעדיף אותה, ה'מרומיטין', נשמרה במסורת אשכנז המובהקת, ואותה 'זכרו הפוסקים', היינו כל רבותינו הראשונים. [7]

מבין מורשת אשכנז

סקרנו פה מנהג שבא־קיומו. עשויים אנו להחמיא את הדיוק של עשיית מצוה דאורייתא. נעבור עתה אל מנהג התלוי במצוה דרבנן. מחלוקת היא בין הרמב"ם והרמב"ן. אם תפילה היא חיוב מן התורה או רק תקנת רבנן. אולם גם לדעת הרמב"ם. נוסח תפילת שמונה עשרה. הוא מתקנת חז"ל [8] זהו התחום הכולט ביותר של פיצול המנהגים: נוסח התפילה. כיום מוזהים אנשים מבחינה חברתית. לאיזו עדה הם שייכים. מהו מוצאם המשפחתי. ואפילו לאיזו תפיסת עולם יהודית הם מקושרים. במידה רבה על פי נוסח התפילה בו הם מתפללים.

בין האשכנזים בימינו ידועים שני מנהגי תפילה: 'נוסח אשכנז' ו'נוסח ספרד'. הגדרות אלה מתייחסות לנוסח תפילות הקבע. שהן כאמור מתקנת רבנן. מבחינה היסטורית 'נוסח אשכנז' הוא הנוסח הותיק של יהדות אירופה (מלבד הספרדים). בעת החדשה. כאשר התפשט במזרח אירופה נוסח תפילה חדש. אשר כונה כפי מתפלליו 'נוסח ספרד' (היות והוא מבוסס במידה רבה על נוסח הספרדים). עורר הדבר חילוקי דעות. אם מותר לשנות מנהג בה מחותי שמוצאו מחז"ל. בכל ארצות אירופה התעוררו חכמים מבין גדולי הדור להסתייג מכך. כמו למשל רבי יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' (תע' ד'תקנ"ג) שמען בתקופות: [9] "נוסח שלנו אשכנזים תורה היא. ואף על פי כן הספרדים יחזיקו במנהגם. ויש להם על מה שיסמוכו. ולעולם אל ישנה אדם ממנהג אבותיו. אבל מה שהחדשים מקרוב באו לשנות במדינות הללו מנהג אבותינו הקדושים. המה לדעתי פוגמים בכבוד רבותינו בעלי התוספות והרא"ש. ועתידים ליתן את הדין. ואין כאן אהבה אלא שנאה. ו'לתאוה יבקש נפרד' [10] ועליהם אני קורא: 'ולמשנאי אהבו מות' [11] ו'המשנה ידו על התחתונה' [12]."

ואם בתפילה עסקינו. נעבור באותו ענין אל הפיוטים וסליחות. שנתקנו בתקופה שלאחר חתימת התלמוד. ודרגת חומרתם פחותה מתפילות הקבע. מנהגי הפיוטים מפוצלים לאין ערוך יותר מנוסח התפילה הקבוע. היות וסדרי אמירתם התגבשו רק בסופם של ימי הביניים. ונשענו בעיקר על בחירתה של מנהיגות הקהילה. קומבינאציות רבות של פיוטים וסליחות. נעשו לקנינים הבלעדי של קהילות בודדות וחבלי ארץ מצומצמים. מתוך אלה שהגיעו לדפוס. נוכר לדוגמא את 'מנהג שוואבן ושווייץ' או 'מנהג אלמנז' שול בפראג". מחמת שאמירת פיוטים אינה מדינא דגמרא. ובעיקר. מפני התנגדותם של כמה מחכמי ספרד הראשונים לאמירתם בתוך התפילה. לעתים זילזול מסוים באמירתם. זילזול שעורר פוסקים אחרים לעודד את אמירתם ולהדגיש את חשיבותם. על המתח שנוצר בתחום זה. יעידו דברי 'המשנה ברורה' שמסכם את דעותיהם של ראשי המדברים בסוגיא זו: "מה"ר חיים ויטאל כתב בשם האר"י. שלא היה אומר פיוטים ופזמונים. אלא מה שסדרו הראשונים. כגון הקלירי. שנתקנו ע"ד האמת. וכן לא היה אומר יגדל. ומ"מ העיד בנו של מהר"י על אביו. שכשהיה ש"ץ בקהל בימים נוראים. היה אומר כל הידורים וכל הפיוטים. וישמע חכם וממנו יקח חכמה ומוסר השכל. שלא לשנות המנהגים. ובשל"ה האריך בשם כמה גאונים. שמצוה לומר פיוטים. וכשפייט רבי אלעזר הקליר 'זחיות אשר הנה מרובעות לכסא'. וכו' [פיוט של קדושת מוסף בר"ה]. להמחא אש סביבותיו" [13].

חמורה ביותר היא אזהרתו של רבי יהודה החסיד (ר' ד' תתקע"ז) כתב ב'ספר חסידים': "יש שימות שמשנה מנהג הראשונים. כגון פיוטים. שהורגלו לומר קרובין דרבינו משולם. שאחד אמר קרובין אחרת ומת בתוך שלשים יום" [14] רבי יואל סירקיס בעל 'בית חדש' (ר"ת) אישר את חומרת הענין. בהעידו כי "אחד היה בזמנינו שהתחיל לבטל מלומר קרובין בקהל. ולא הוציא שנתו!" [15]

ברם מעבר לחשיבות שבקצם אמירת פיוטים. מצאו כמה פוסקים הצדקה לדבקות עקשנית בסדרי פיוטים וסליחות מקומיים. כשהם תומכים את דעתם בנימוקים שמוצאם בתורת הסוד. רבי ידידיה מיאה ווייל. בנו של ה'קרבן נתנאל' ויורשו ברבנות קארלסרוה. כתב בהסכמתו ל'סדר סליחות מכל השנה במנהג עליוז'. שנדפס בקארלסרוה תקנ"ח. את המילים הבאות: "נהרא ונהרא פשמי'. בעניני תפלה וסליחות ברהמים. ובפרט במדינות עליוז מנהגם מסודרים ומשונים. משאר מדינות אשכנז בכל ענינים. וחלילה לבטל מנהגם כאשר הם מקובלים מדורות ראשונים. כי לכל מנהג יש שער למעלה בשמי העליונים".

יש עוד סוג של מנהגים שכל הפוסקים התייחסו אליהם בחיוב גמור. אלא שנחלקו ביניהם אם הם הלכתיים או עממיים. למשל. בלילה שלפני ברית מילה. נהגו בכל תפוצות ישראל לעשות 'זואכנאכט'. שמירת לילה לתינוק. עם לימוד ואמירת קריאת שמע. לפי מנהג אשכנז עורכים בלילה זה גם סעודה. בה אוכלים בשר ושותים יין. נתעוררה השאלה. אם זו סעודת מצוה או סעודת רשות. והנפקא מינה היא. אם מי שקיבל עליו נדר לא לאכול בסעודות רשות. המותר לו להשתתף בסעודת 'זואכנאכט'. ה'נחלת שבעה' סבור שזו סעודת מצוה [16] ואילו ה'מגן אברהם' [17] וה'חות יאיר' [18] מעני שזו סעודת רשות. ואם זו סעודת רשות. הרי שההלכה אינה מחייבת אותה. ואין בה אלא הידור של שמחת מצוה.

עוד קבוצה של מנהגים יש. שאינם לא מן התורה ולא מדרבנן. ואף על פי כן נהגו בהם חומרה יתרה. והם הקרויים 'מנהגי איסור'. שיחיד או עדה קיבלו על עצמם חומרה. משום סייג וגדר מלחיכישל באיסור תורה. כגון מה שנהגו בקהילת וורמס שלא לאכול פירות יבשים כלל. כדי שלא יבואו חלילה לאכול תולעים המצויים בהם. [19] על מנהגים מסוג זה יש דיונים בפוסקים באיזה תנאים. אם בכלל. יש להם התרה. [20]

מכון מורשת אשכנז

גבולות מנהג אשכנז

ראינו סוגים אחדים של מנהגים ודרגות שונות בחומרתם. דירוג מנהגים השייך לכל אתר ואתר, לכל ארץ ומדינה. המושג 'מנהג אשכנז' מציין את מכלול ההנהגות הדתיות האופייניות לבני אשכנז. עצם המונח 'אשכנז' מרמז על גבולות מסוימים שבתוכם הוא שרר ולא מעבר להם.

לכאורה זהים גבולות אלה עם הגבולות הגיאוגרפיים. אם לא הפוליטיים. של האומה הגרמנית. אך לא כן. 'מנהג אשכנז' בניגוד ל'מנהג פולין' הוא המשכו של 'מנהג רינוס'. אבל נהר הריין בגרמניה מהווה את העריסה של יהדות אשכנז ואת לוו שדרתה. בקהילות העתיקות שעל גדות הריין: שפירא, וורמיישא ומגנצא. התפתחו לפני אלף שנה מרכזי תורה שהשפיעו לדורות על יהדות אירופה. במרכז הרינוסי מופחה מסורת מנהגים קפדנית ומדוקדקת. ל'מנהג אשכנז' או 'מנהג רינוס'. יהדות צרפת הקדומה, שינקת את תורתה ומקצת מסורותיה מאשכנז. היתה פתוחה גם להשפעות מהדרום, מפרובינצא וספרד. ומנהגיה לא נשאו חותם אחד ויציב כרעותה באשכנז.

במאה הארבע עשרה, עם גירוש היהודים מצרפת, עלה כוחו של מרכז יהודי אחר, שעיקרו על אדמת אוסטריה ושלוחותיו הגיעו לאיזורים מסוימים בדרום מזרח גרמניה. כאן התפתחה מסורת מנהגים, שניכרות בה השפעות מעורבות של הרינוס ושל צרפת. מסורת שכונתה בשם 'מנהג אושטרייך'. בימיו של המהרי"ל עמדו זו מול זו שתי קבוצות מנהגים מנוכשות: 'מנהג רינוס' ו'מנהג אושטרייך'. בפרמיהם של מנהגים מסוימים היה השוני מורכב יותר, והתפצל למנהגי קהילות מקומיות.

בתקופה שלאחר המצאת הדפוס וחיבור ה'שולחן ערוך', נשכחו המושגים 'מנהג רינוס' ו'מנהג אושטרייך', אם כי יחידות המנהגים האלה המשיכו להתקיים, ואף התפשטו אל מעבר לגבולות הגיאוגרפיים הקדומים. גירושים ונדידות, של בודדים ושל קהילות, במרוצת המאה החמש עשרה, הביאו להתפרסות 'מנהג רינוס' על פני חלקים נרחבים בגרמניה, ובמקביל להתפרסות 'מנהג אושטרייך' על פני פולין ורחבי מזרח אירופה. מאז ואילך היו ידועים שני מנהגים מרכזיים: 'מנהג אשכנז' (לשעבר 'רינוס') ו'מנהג פולין' (לשעבר 'אושטרייך'). בתקופה זו שרר 'מנהג פולין' גם במוראביה ובחמיה, הונגריה וליטא. וכן בקהילות היהודיות החדשות באיזורים הסלאביים-למחצה של גרמניה. היינו מזרח גרמניה. קהילות ידועות בגרמניה, כמו האמבורג וברלין, נהגו למעשה כ'מנהג פולין', כי מייסדיהן של קהילות מאוחרות אלה הגיעו מאוסטריה ופולין, והביאו עמם את מסורת ארצות מוצאם. השפעה מוגבלת היתה גם ל'מנהג אשכנז' על קהילות אלה, בשל הגירה מסוימת של יהודים מדרום ומערב גרמניה. כגון בניגון מעמי המקרא ובהכרת לשון הקודש.

והיכן פשט 'מנהג אשכנז'? בתקופה זו הוא 'כבש' כביכול, מידי 'מנהג אושטרייך-פולין' את באוואריה; הוא התבסס באמצעות התיישבות יהודית מחודשת, בצפון צרפת; חדר לצפון איטליה והתקיים שם תקופה ממושכת; שלט בעלזא, הולאנד ושווייץ, וכמוכן בכל דרום ומערב גרמניה. קו הגבול בין 'מנהג פולין' ל'מנהג אשכנז' בתוך גרמניה עצמה, עבר פחות או יותר לאורך נהר האלבה שחוצה את גרמניה מצפון לדרום.

חשיבותו של מנהג אשכנז

אותו יחס של כבוד, ואותה חרדת קודש בפני 'מנהג אשכנז', שראינו בדברי החת"ס, הם ביטוי להשקפת עולמם של רבים מגדולי ישראל אשר הכירו את מנהג אשכנז. ועוד בזמנים רחוקים נמצאו לו דוברים נלהבים שהעלו אותו על נס, וראו במנהגי ארצות אחרות סמיה מן המסורת הצרופה. משקיף אונייטיבי כמו הרמב"ם, כבר כתב על בני מערב אירופה כי הם "בריאים מחולאי המנהגות ומדעות האחרונים ודרכיהם, ואין אצלם אלא ענינים נאותים ללשון הש"ס". [21]

חכמי אירופה שהכירו מקרוב את ההבדלים הפנימיים בין 'מנהג רינוס' לבין מנהגי ארצות אירופה האחרות, הביעו את הערכתם היתירה למנהג הרינוס. רבי יצחק ב"ר משה בעל 'אור זרוע', שהיה יליד בוהמיה שלמד ביישוב גרמניה, נשאל פעם על מה סמכו אותם 'שומים', בדברי השואל, המקדשים בבית הכנסת, גם כאשר אין אורחים מצויים שם. בתקופה ההיא היה הקידוש בבית הכנסת מקובל בכל הארצות, אך היות שגם באשכנז נהגו כך, ראה ה'אור זרוע' בדברי תלמידו עלבון מיוחד למסורת אשכנז, והדבר חרה לו היטב, כפי שנראה בדברי תשובתו:

ואשר כתבת שאודיעך סמך לאותם שומים מקידוש של בית הכנסת, אחרי שאין יכולין לצאת באותו הקדוש, ואורחין אין כאן, צר לי עליך והיטב חרה לי, כי נתת את פיך להחטיאך, ותמיה אני על חכם ונבון כמך שהיית רשאי להוציא דבר מפך, הלא ידעת כמה גאוני גאונים וקדושי עליון רבותינו שכמנצא ושבוורמשא ושכשפירא, הלא משם יוצאת תורה לכל ישראל, הלא נהגו מיום שנסדו כל הקהילות שברינוס ושככל ארץ אשכנז ומלכיות שלנו, נהגו אבותינו ואבות אבותינו, צדיקים וקדושים, חכמים מחוכמים, ועתה אתה כותב עליהם: 'שומים'? והלכה אומרת, [22] ואתם מכיון שנהגו אבותינו נוחי נפש אל תשנו ממנהג אבותיכם, כי לא דבר רק הוא, ואם הוא רק, מחסרי הכינה ומריקני המוח הוא ריק, שאבותינו נהגו כדן וכתורה. [23]

מכון מורשת אשכנז

כאן הלך האור ודוע' וביאר שהקידוש בבית הכנסת לא ניתקן מעיקרו עבור אורחים. אלא לקידוש היום ברכים. תוך הסתמכות על כמה גמרות בירושלמי הוא זרע אור חדש על ההלכה כפי שהיא נמצאת בבבלי במסכת פסחים. בסוף דבריו חזר להוכיח את שואלו: "ואתה איש חכם ונבון . . . תהיה דעתך נמוכה. נגד רבותיך נוחי נפש. למען תאריך ימים ושנים בעסק התורה ובקיום המצות".

אולם קנאות של ממש למען המסורת האשכנזית. אנו פוגשים במאבקם של חסידי אשכנז בסדר התפילות שנהג בצרפת ואנגליה. בהשוואה לנוסח התפילה האשכנזי, מצויות בנוסח הצרפתי-אנגלי הקדום, תוספות מילים במקומות שונים. מסתבר שהיו באשכנז אנשים שחשבו את הנוסח הצרפתי-אנגלי לעשיר או מעולה יותר משלהם. והחלו להתפלל על פיו. תופעה זו קוממה את חסידי אשכנז. ובמילים חריפות הוזכרו מפני שינוי הנוסח. בקשר לתפילות ראש השנה. בה היו ההוספות הצרפתיות מרובות יותר. אנו מוצאים ב'סדור חסידי אשכנז' את האזהרה הבאה:

המוסיף וגורע בה אפילו אות אחת, תפילתו אינה נשמעת. כי כולה במדה ובמשקל באותיות ובתיבות וסודות הרבה היוצאים ממנה. וכל ירא השם יזהר בה מלפחות ולהוסיף. ולא ישמע אל צרפתים ואנשי איי-הים שמוסיפים בה כמה וכמה תיבות, כי אין רוח וחכמה נוח בהם. כי לא נמסרו להם טעמי התפלה והסודות, כי חסידים הראשונים היו גנונים הסודות והטעמים. עד שבא רבינו הקדוש. רבינו יהודה החסיד ז"ל. והוא מסרם לאנשי משפחתו החסידים בכתב ובעל פה וכתב רבינו החסיד ז"ל: המוסיף בתפילה אפילו אות אחת, עליו ועל ביוצא בו נאמר: "נתנה עלי קולה על בן שנאתיה". [24] ממרצת דברי חסידי אשכנז. קולה שלא היתה להם כל ביקורת על הנוסח הרווח באשכנז. וכי הוא עלה יפה עם הטעמים והסודות שבידי החסידים הללו. בעיני חכמי אשכנז היתה עדיפות מכרעת למסורת אבותיהם על פני מסורות אחרות. בעיקר ביחס למסורת ספרד. שעל פניה העדיפו אפילו את המסורת הצרפתית.

דברים ברוח זו השמיע הרא"ש. שנאלץ לברוח מגרמניה ולהתיישב בספרד. כאשר נשאל במקום מגוריו החדש על כשרותו של עוף כידוע נאכל עוף רק על פי מסורת המעידה על טהרתו. ולעוף זה היתה מסורת מקומית על היותו טהור. השיב: "דע כי אני לא הייתי אוכל על פי מסורת שלהם. כי אני מחזיק את המסורת שלנו וקבלת אבותינו ז"ל חכמי אשכנז.

שהיתה התורה ירושה להם מאבותיהם מימות החורבן. וכן קבלת רבותינו בצרפת. יותר מקבלת בני הארץ הזאת". [25] דבריו הקצרים. אך רבי המשקל. של הרא"ש. הותירו רושם בדורות הבאים. והם צוטטו לא אחת בספרי הפוסקים. ביניהם גם עמוד ההוראה הספרדי מרן ה'בית יוסף'. שהביא את דברי הרא"ש הללו במלואם ללא כל תגובה מצדו. [26] פרשנות היסטורית לדברי הרא"ש. נתן לנו רבי יעקב עמדין: "בני אשכנז מוחזקין בקבלתן. כמו שכתב הרא"ש בתשובה. יותר הרבה מהספרדים. עם שנודע גזעם מגלות ירושלים. גם היו להם גאוני בבל. מורים ומלמדים. כגון ר' משה ור' חנוך בנן. ומן אז והלאה העמידו תלמידי חכמים גדולים בתורה. אך קודם זה היו ריקנים מאד. לא נתפשט ביניהם התלמוד לפני זה כלל. מה שאין כן בני ישראל שבאשכנז. שלא פסקה מהם ישיבה דור אחר דור מימות החורבן. נתנו נפשם על ידיעת ושמירת התורה כמשפטה ובהלכתה. על כן בודאי קדמו להם בידיעת פרמיה על הנכון". [27]

דברי הרא"ש. שנאמרו במקורם כהשקפה אישית. הפכו בידי מהרי"ל לכלל גדול בהלכה והוראה לרבים. באחת מתשובותיו כתב מהרי"ל: "מסורת דידן עדיף. דכהא' גוונא כתב הרא"ש בתשובתו הילכך ניסמי מסורת אחריתי מקמי מסורת דידן". כלומר, נדחה מסורת אחרת מפני המסורת שלנו. [28]

מנהגי פולין בספרי הרמ"א

בתקופה מאוחרת יותר. כאשר התפתח במהירות מרכז תורה חדש בפולין. עמד מנהג אשכנז מול מתחרה חדש. שאיים על עצם קיומו. פולין במאה השש עשרה. היתה פתאום למרכז תורה רב-עצמה. שעלה בגודלו על המרכז הישן באשכנז המדולדלת מיהודית. פולין היתה למטרופולין של תורה. וקולם של חכמיה החל להשמע בכל הארצות. הכולט שבהם היה הרמ"א. שספריו בהלכה היו עד מהרה לתל שכל פיות פונים אליו באירופה כולה. הדבר בא לידי ביטוי מובהק בספרו של אחד מגדולי רבני גרמניה בעת ההיא. רבי יצחק מוזיא: "נשאלתי. אי יש להורות אחר שו"ע דמהר"מ איסרלניש ז"ל. מאחר שקיבין כל חומרות של חבטראים. וכל מנהגי המדינות והארצות שלנו. כאשר נמצא בהקדמתו. תשובה. אומר אני. בודאי הגון מעלתו. אין לה ערך ושיעור ושולחנו ערוך בכל מיני מטעמים. אליבא דרבותינו אשר אנו במדינת אשכנז מימיהם שותים". [29] רבי יצחק מוזיא המשיך למנות את יתרונותיו של השו"ע עם פסקי הרמ"א. אך גם לא הסתיר את הסתייגותו מן השימוש בו. על ידי מי שאינו מורה הוראה מובהק. כי מחמת קיצור דבריו של הרמ"א. וחסרון המשא ומתן ההלכתי. עלולים המשתמשים בו להיכשל בהלכה.

רבי יצחק דחה את ההישענות המוחלטת על פסקי הרמ"א ובכך עקף את הבעיה האחרת שהציב הרמ"א לבני אשכנז. מעבר לפסקים שלא עמדו בסתיחה למנהג קבוע כלשהו. הובאו בדברי הרמ"א הנחיות רבות הקשורות במנהגים מקובלים. הנחיות אלה משקפות בדרך כלל את 'מנהג אושטרייך-פולין'. ככל שסמכות השו"ע כפוסק גדלה באשכנז. גבר החשש שה'מפה' של הרמ"א תגרום לביטולו של מנהג אשכנז הישן.

מכון מורשת אשכנז

מענין הדבר, שהלוחם הגדול ביותר נגד חדירת מנהגי פולין לאשכנז, היה דוקא אחד מחכמי פולין. רבי חיים בר בצלאל, אחיו של המהר"ל מפראג, היה חברו של הרמ"א מימי למודם המשותף בישיבת רבי שלום שכנא בלובלין. ר' חיים ראה את עצמו מוסמך לדון ביחס שבין מנהג אשכנז למנהג פולין, מפני שהכיר מקרוב את מנהגי שתי הארצות, בהן חי וביהן ברבנות. הוא חיבר השגות על ספר 'תורת חמא' של הרמ"א, בשם 'זיכרון מים חיים', וחיבר להם הקדמה ארוכה, בה נימק את עיקרי התנגדותו לדרבנו של הרמ"א בהלכה. בהקדמה זו השתדל ר' חיים לעקור את הדעה שנשתרשה, כאילו ספרי הרמ"א מייצגים גם את מנהגי אשכנז. "הקדמתי את עצמי להסיר ממנהגי מדינת פולין", כתב, לא הפולנים מוסמכים לדבר בשם מנהג אשכנז, כי "מי יוכל לברר לנו עיקר מנהג בני אשכנז כמוהם. כי הם [=בני אשכנז] ינחו וישקמו תהילה לא-ל על שמריהם. שם חכמה, שם הועד מקדם קדמתיים". כלומר, בני אשכנז לא היגרו ממקום למקום באופן שחלקים ממסורתם יכלו ללכת לאיבוד, בדרך שאירע לאחרים. הוא המשיך ומעץ: "כמו שהרב [רמ"א] ז"ל היה מוכרח להודיע חילופי מנהגי בני מדינתו ממנהגי בני מורה, כמו כן הוא הכרח גדול להודיע חילופי מנהגי בני אשכנז ממנהגי מדינת פולין. שאם הרב לא רצה לבטל מנהגו מפני מנהג ארץ ישראל, כל שכן שאין לבני אשכנז לבטל מנהגם מפני מנהג מדינת פולין".

ר' חיים סבור היה שהרמ"א עצמו לא התיימר כלל לכפות את מנהגי פולין על ארץ אשכנז, ורק המדפים הוא זה שהציג את ספרו של הרמ"א כאילו הוא משקף גם את מנהגי אשכנז, כדי להגדיל את מספר הקונים בכל ארצות אירופה. ציין זאת ר' חיים בכתבו: "הנה הרב [רמ"א] עצמו לא כתב בהקדמת ספרו רק ממנהגי בני מדינתו, ולא זכר מנהג אשכנז כלל אכן המדפים הוסיף מדלילה, והזכיר גם כן אשכנז בפירושו בדף הראשון, כי עיני הקונים לעולם ישוטטו בתחלת הספר ובוזה הרבה לו קונים בכל המדינות".

שומרי מנהג אשכנז

האם נתמלאה משאלתו של ר' חיים מפרידבורג? האם החזיק 'מנהג אשכנז' מעמד בפני השפעתו העצומה של ה'שולחן ערוך' עם ה'מפה' של הרמ"א? קשה להשיב על כך בצורה חד משמעית. באשר לפסקי הרמ"א בדברים שאינם נוגעים למנהגים קבועים, התקבל הרמ"א בסמכות עליונה, בלתי ניתנת לערעור במעט, אד בדברים הנוגעים למנהגים מקובלים, דבקו בני אשכנז בנאמנות למנהגי אבותיהם. כשהם נעזרים במידה רבה ב'ספר מהרי"ל', שנחשב לאבי מנהגי אשכנז בדורות האחרונים. השפעתו של המהרי"ל לשימור 'מנהג אשכנז', היתה גדולה, הן בחייו והן לאחר מותו. בחייו עצמו פעל בעצמו לשיקום רוחני של קהילות אשכנז החרוסות מגזירות ק"מ, והסיף להחייאת המנהגים הישנים. תלמידו של המהרי"ל, ר' זלמן משומיגווערא, העלה את מנהגי המהרי"ל עלי ספר, בו תוארו גם מנהגי קהילות הרינוס.

ספר מנהגי מהרי"ל שנכתב כמאה שנים לפני ה'שולחן ערוך', ונפוץ בעשרות, ואולי מאות, כתבי יד, היה מבצר ליהדות אשכנז לנוכח השפעת מנהגי פולין הכלולים בחיבורו של הרמ"א. ברם, עיקר כח העמידה של 'מנהג אשכנז', בא מחוסנם של האנשים עצמם, וכאן יש להבחין בשלוש קבוצות, האחת, בני הכפרים הפשוטים, השניה, בני הקהילות העירוניות המיוחסות, והשלישית והעיקרית: חכמי התורה. כל קבוצה דבקה ב'מנהג אשכנז' על פי נמיותה. בני הכפרים, שהיו ברובם פשוטי עם, דבקו במסורת אבותיהם מתוך רגש עמוק של שמרנות. הגאון ר' חגי חנוך פרנקל, רבה של האנאו בסוף המאה השבע עשרה, הגדיר את הטיפוס הזה בצורה קולעת: "אנכי הודע ומכיר את מיב זקני מנהגי מדינת אשכנז היושבים בערי פרוזים, שכמעט הם מוסרים את נפשותם שלא לעבור על מנהג, אף שאין לו שחר ויסוד כל עיקר, יותר מעל גופי תורה, עד שבמעט בעו"ה התורה כרוכה ומונחת בקרן זווית, ואדם אין בארץ אשר יתן אל לבו ללמד את בנו תורה להרבות ישיבה להגדיל תורה ולהאדיר, ולקיים המנהג, הוא עוקר הרים כדי שלא לבטל כל עיקר, ולזה אני אומר שלא להעבירם על מנהגם בשום ענין, ואף שאין להם על מה לסמוך ומי יודע [אם] (ש)אין מנהגם מיוסדים על אדני האמת, על פי אבותיהם הקדושים אשר בארץ המת, אשר מהם יצאה הוראה לכל ישראל".[30]

קבוצה שניה היא של בני הקהילות המיוחסות, שהבולטת שבהן היתה, בדורות אלה, קהילת פראנקפורט דמיין, אצל הללו התפתח מה שנקרא בגרמנית 'לוקאל פאטריאטיסמוס', פאטריאטיזם מקומית, על ארון הקודש בוורמס, היה חרות הפסוק: "לא טוב אנכי מאבותי".[31] בתור אזהרה למי שיעלה חלילה על דעתו לסטות ממנהג וורמסאי כלשהו.

ומעבר לאלה, עומדת הקבוצה השלישית, של חכמי אשכנז גדולי התורה, אלה לא יכלו להיסתף ברגשות עממיים עמומים, ושקלו בפלם, כל מנהג, לאור הגמרא והפוסקים. מהם שחיברו ספרי מנהגים שלמים, שמטרתם להנציח כל דקדוק קטן שנהוג בקהילותיהם. לחכמי התורה היתה הערכה גדולה ביותר למסורת באשכנז, ורבים מהם העדיפו אותה בצורה מפורשת על מסורות אחרות בנימוק אותו השמיע ה'חות יאיר' שבני אשכנז "בריאם כמריאים משיבושי וקלקולי המנהגים".[32]

רבי נתנאל ווייל בעל 'קרנן נתנאל' חזר על דעת קודמיו כי "מנהגי אשכנז מיוסדים על אדני פו ומשובחים יותר ממנהגי פולין", והבהיר שעוד בימיו קיימים מנהגים אלה, כי "הגאונים שהרביצו תורה בישראל, כגון מהרי"ל ומהרי"ו, הם קבעו לדורות כל חומרות ומנהגים, אשר אנן בני אשכנזים נגזרים אחריהם".[33]

מכון מורשת אשכנז

דעה זו השמיע גם רבי יהונתן אייבשיץ. בהוסיפו כי "התורה היה מסור לחכמי אשכנז... ומה נדע אשר לא ידעו הם?" [34] "דעו!" קבע גם רבי משה סופר בעל 'חתם סופר'. "כי כל המנהגים הללו שבאשכנז נוסדו על פי רבותינו בעלי התוספות. רש"י ותלמידיו. תושבי ארץ ההיא" [35].

קהילת פראנקפורט מבצר עוז למנהג אשכנז

בכמה קהילות בגרמניה חל כירסום וזחל ב'מנהג אשכנז' ההיסטורי. אם בהשפעת בני פולין שהגיעו לאשכנז אם בהשפעת ספרי הלבא של חכמי ארצות אחרות. בדורות האחרונים עמדה קהילת פראנקפורט דמיין כמבצר עוז למסורת הראשונים ולמנהג אשכנז המובהק. הכבודה הרוחנית עברה מקהילות שו"ם לקהילת פראנקפורט דמיין. היהודים גורשו למשך מאות שנים ממנצא ושפירא ואילו אוכלוסיית וורמיישא הלבא וגדלדלה בגוף וברוח. קהילת פראנקפורט דמיין היתה במאות השנים האחרונות 'ירושלים דאשכנז' וזאת בזכות עתיקותה, ישיבותיה הגדולות והמפורסמות. גדולי התורה שביהנו בה ברבנות, והצמינונותה בשמירת מסורת אשכנז ללא פשרות. בקרב קהילות אשכנז הותיקות היה לה מעמד בכורה, והיא היתה המצפן והתמרור לקהילות רבות, קטנות וגדולות. בדרום ומערב גרמניה.

למעמדה המיוחד הזה של פראנקפורט רמז בן השל"ה. רבי שבתי שפמיל הורוויץ בעל 'זווי העמודים' (ת"ד). בהגדרתו הבאה: "ראש החר. ק"ק פראנקפורט עיר הגדולה לאלקים. בכל מדינות אשכנז היא תל תלפיות שהכל פונים אליה" [36]. לעתים ציינו זאת בספרי תפילות. בשערו של מחזור. ללא מקום דפוס. שנדפס בשנת שפ"ה. נאמר: "דאה זה דבר חדש. כבר לא היה לעולמים. מחזור קטן מסודר כפי סדר ומנהג דק"ק ורנקבורט ושאר קהילות ומדינות האשכנזים יצ"ו. וגם כמנהג פולין" [37]. פראנקפורט צוינה בתור הקהילה המובילה באשכנז. כך גם בשער מחזור שנדפס בשנת תע"ב בעיר פולנית שעמדה תחת שלטון פרוסי. הובהר כי הוא "כמנהג ורנקבורט דמיין ומדינות אשכנז" [38]. רבי יעקב הכהן פופרס בעל 'שב יעקב' (ת"ל"ת ק) כתב לאחד משואליו: "דברים התלויים במנהג אין מן הצורך להודיע. כאשר ראה ראיתי שדרש ושאל אחר זה לק"ק פראנקפורט. וכפי המנהג שם כרוך אחריה כל מדינות אשכנז" [39]. לדוגמא מסר על מקום רבנותו הראשון בקהילת קובלנץ. שבניה "נוהגין בכל דבר מנהג פראנקפורט" [40]. בנו של ה'הפלאה' ויורשו ברבנות קהילת פראנקפורט רבי צבי הרש הלוי הורוויץ בעל 'מחנה לוי'. חזר ואישר בשנת תקע"ה. כי "כאן פה קהילתנו יע"א... רוב קהילות אשכנז נמשכין אחר מנהגינו" [41]. את ספרו 'דברי קהלת' הדפיס רבי שלמה זלמן גייגר בשנת תרכ"ב. כדי להודיע "מנהגי תפלות ק"ק פראנקפורט על המאין. עליון יבוננה. ושאר קהילות אשכנז ההולכות אחריה" [42].

גם הקהילות הקדומות וורמיישא (וורמס) ופרידבורג (פרידברג) הכירו בחשיבותה של פפד"מ. עד שרבי חיים מפרידבורג (ש"מ"ח) אחי המהר"ל מפראג. ששימש ברבנותן של קהילות אלה. מען כי בעזרתה של פראנקפורט זכה להכיר את מנהגי אשכנז האמיתיים: "זה לי גם כן כ"ו שנים שעמדתי בב' קהילות גדולות. וורמייש ופרידבורג. ושואף הולך הייתי תמיד גם כן בקרית מלך רב. ק"ק וורנקבורט יע"א. תמיד דרשתי וחקרתי ושאלתי היטב אחר מנהגי המדינה" [43]. כיוצא בזה רבי יאיר חיים בכרך בעל 'חות יאיר'. שהיה דור שלישי ברבנות קהילת וורמיישא העתיקה. דן עם רבני אשכנז בדורו על מנהג כלשהו בחופה. וסיפר כי כדי להיחלץ מהספק "אחר כל הנ"ל. כתבתי לק"ק ורנקפורט. לאחד המיוחד שבק"ק. שיודיעני איך המנהג שם" [44].

הקהילות שעמדו תחת השפעתה של פראנקפורט או קרובות לה בהליכותיהן ומנהגייהן. היו בעיקר אלה שבחבלי הארץ הסמוכים לה. כבר עמדנו על כך שלמנהג גרמניה הישן היו שני שמות: 'מנהג רינוס' ו'מנהג אשכנז'. שניהם באים בעצם להגדיר את תחומי הגיאוגרפיים. הגדרה גיאוגרפית נדירה יותר. היא: 'ערי פראנקיא'. השם 'פראנקוניה' או 'פראנקן'. שימש לציון חבלי הארץ אשר משני עברי המיין. הוא הנהר שהתפרסם בתולדות ישראל בזכות אותה עיר ואם בישראל שישבה לגדותיו: פראנקפורט דמיין. השם 'פראנקפורט'. משמעו בגרמנית עתיקה: שער הפראנקים. ה'חתם סופר'. שהיה יליד פראנקפורט. כתב על הגבולות הגיאוגרפיים של המסורת האחידה בערי פראנקיא. כאשר יצא להגן עליה מפני מתקיפיה. אחד מרבני הונגריה כתב לחת"ס דברים קשים בגנות המנהג באשכנז. להתיר גילוח לאבל אם נודמן לו בתוך השלושים להיות בעל ברית. השיב לו החת"ס:

מה שכתב על ערי פראנקיא עושים שלא כדון תורה. חלילה לומר על עם ה' בזאת. דבר זה. כי זה פוגע בכבוד מורי ורבותי. וחבירי ואבותי הקדושים. נוחי נפש. ואשר המה חיים עורנו. ה' עליהם יחיו... ותלוי'ת ידם רב להם. וגדולים ומוכים הם וקדושי עליון... ויהיה יודע. כי ערי פראנקיא הם כל קהילות אשכנז מתחת פרוורדא [45] דפיוורדא. כי שם עדיין נוהגים נוהגין מנהג פולין ברוב דבריהם אבל משם ולחלן. מגלילות ווערצבארג [=וורצבורג] ולחלן. משך נהר מאינוס וריינוס עד חים הגדול ובכלל. הם ערי פראנקיא. ובכללם פראנקפורט. מנצא. וורמיישא. מעין. מנהיים וכדומה.

ורוב מנהגם על פי רב עמרם גאון. אשר עמדתי על קברו במנצא. ורבי יואל. ורבי אפרים בכונא. ובעלי התוספות ורש"י. ומהר"ם מרוטנבורג. והרא"ש והמור. ומה אריך בזה? אך יעיין בספר 'נוהג כצאן יוסף' ובספר 'יוסף אומין'... שם ימצא מנהגיהם משונים הרבה מהסכמת רמ"א. כי דבריו של הרמ"א נאמרו על מנהג פולניא. והם בני פראנקיא לא שינו מנהגם הקדום בשביל זה" [46].

מכון מורשת אשכנז

החת"ס ציין כי בפירודא "עדיין נוהגים נוהגין מנהג פולין ברוב דבריהם". למעשה בפירודא התפללו על פי מחזורי מנהג אשכנז ונהגו רבות כמנהג אשכנז המובהק. מתוך ספר מנהגי קהילת פירודא עולה שהיא היתה יותר נאמנה למסורת אשכנז ממרבית קהילות יוצאי אשכנז בזמננו. אך לא באותה מידה קפדנית ודקדקנית של פראנקפורט. עיר מולדת החת"ס. ו'סמיית'ה' הקלה של פירודא ממנהג אשכנז המקורי וכתה אותה מאת החת"ס לציון של: 'מנהג פולין ברוב דבריהם'. תוך ציפיה מצד החת"ס שמצב זה הוא זמני. 'עדיין'. ולא של העתיד. אמנם סידור התפילה (ויתן לך וכדומה) והמחזור המערבי התקבלו בפירודא ובנותיה. אך נשארו כמה סימנים למקור האוסטרייכי: אין ברכת כהנים בשחרית אלא במוסף בלבד. וכשחל בשבת אין ברכת כהנים כלל; אין אמירת מערכות גם כשחל בשבת; אין אמירת 'כמה מדליקין' בליל שבת כשחל ביום טוב ובחול המועד; אומרים 'ברכי נפשי' בשבתות חדשי החורף ועושים קידוש בליל שבת אחר אמירת 'אמר ר' אלעזר' ולא לפניו.

סידורי התפילה

השמרנות בפראנקפורט ובנותיה היתה בכל המנהגים הקשורים לארבעת חלקי השולחן ערוך. וכך באופן לא פחות בולט גם בנוסח התפילה. קהילת פפד"מ שמרה בעקשנות על נוסחי תפילה קדומים. ואך מעט הושפעה מסידורי התפילה החדשים שהכלילו נוסחים השאובים מהצעות תיקון של בעלי דקדוק מסוימים או מנוסחים שמקורם הראשון הוא ספרדי ואינם תואמים את מסורת הראשונים נחלת חסידי אשכנז.

המנהגים שלפנינו מבוססים בעיקר על מנהגיה של פראנקפורט. שהיא ברוב הפרטים שמרה על מסורת אשכנז שהיתה רווחת גם במקומות אחרים באשכנז. אלא שבדורות האחרונים נשתנו במקצת בגין השפעות שונות. מנהג פראנקפורט ייצג בדורות האחרונים את מנהג אשכנז המובהק ביותר. האיתן ביותר והקדום ביותר.

יצוין. כי הצביון הכללי של בתי הכנסת בכל קהילות אשכנז היה זהה למדי. וצביון זה נשמר גם בקהילות שנהגו כמנהג מרכז אירופה ושבתן התפללו מתוך מחזורי 'מנהג פולין' (היינו פולין שבתקופה המרוס-חסידית). ההבדלים הבולטים ביותר בין 'מנהג אשכנז' המובהק לבין מנהג אשכנז הקרוי 'מנהג פולין' היו בסדרי הפיוטים והסליחות. חלק נוסף של ההבדלים בין פפד"מ לקהילות שלא נהגו כמותה. הם שינויים שאומצו באותן קהילות בתקופות המאוחרות בניגוד לפפד"מ שהתעקשה על המשכת מורשת הקדמונים.

יהודי אשכנז בתקופת הראשונים התפללו מתוך ספרי תפילה ומחזורים שנכתבו בידי סופרים על גבי קלף. המונח 'תפילה' בספרי רבותינו הראשונים וכן בשפת הדיבור הדיה של יהודי אשכנז עד הדור האחרון. מציין 'סדור תפילה'. גם בתקופה מאוחרת. כאשר כבר היו מצויים סדורים ומחזורים מודפסים. מזה מאות שנים. ויד כל אדם משמשת בהם. נהגו בקהילות הותיקות. להעמיד לרשות הש"ץ סדור מיוחד הכתוב על קלף בכתב יד של סופר. ניתנו לכך מעטים אחדים. האחד. שבכתיבה זו ניתן להקפיד על נוסח הקהילה המדויק. בלא להזדקק לנוסחאותיו של המדפיס. דבר זה היה חשוב במיוחד בקהילות אשכנז העתיקות. שהקפידו לשמור על מסורת הקדמונים. מעט נוסף. שסידור כזה הוא תמיד רבוי הקהילה וראוי לו לש"ץ להשתמש בסדור ששייך לצבור כולו. עוד יתרון היה לסדורים אלה. שהם היו בכתיבה ממש עם אוזכות שנכתבו לשם קדושה. ולא דפוס שנחלקו בו הפוסקים אם דין 'כתב' לו. ברם. ממעט זה גופא היו שערערו על כתיבת סדורים והעדיפו את המודפסים. שהרי מדינא דגמרא אסור לכתוב סדורים כלל. "דכותבי ברכות כשורפי תורה".

כתיבת סדורים אלה עבור שליחי הצבור נחשבה למצוה גדולה. והיו רבים "שמוציאין ממון הרבה לכתוב לכתוב התפלות ומכלים ממנו בכך". יוקר ההוצאה של כתיבת סדור כזה. גרמה לכך שכני קהילות אחדות נאלצו ליטול את תשלום הסדור "ממעות הצדקה".

ברם. הציבור הרחב נאלץ להסתפק במחזורים שיצאו בכתיב דפוס בערים שונות. כגון ויניציאה. וזלצבאך. אמסטרדם. מיין ועוד. בשנת תק"ס החלו להופיע הסדורים 'שפה ברורה' ו'שפת אמת' של רבי בנימין וולף היידנהיים בעיירה רעדעלהיים. תרומתו הגדולה של היידנהיים במחזוריו היתה הגהת הפיוטים משיבושי המדפיסים. ותרומתו החשובה בסידוריו היתה ניקוד אחיד ומדויק. לעומת זאת בנוסחאות התפילה שינה היידנהיים לעתים קרובות מנוסח אשכנז הישן. באמצע הצעות 'תיקונים' של המדקדק המשכיל יצחק סאמאנוב. וכן בשלבו ללא אבחנה גירסאות של נוסחי ספרד ופולין שנדחו בזמנו על ידי רבותינו הראשונים באשכנז.

הדבר לא ידוע כיום. שנוסח סידורי רעדעלהיים מאת החכם ר"ו היידנהיים וצ"ל לא התקבל בפפד"מ. מפני שהוא שינה מנוסחי הקדמונים. הוא נגדר בכמה דברים אחר המשכיל יצחק סאמאנוב (שהתחזה ליהודי מאמין בלבשו מלבושי פולין). וכך כתב ר"ו"ה בהקדמתו למחזור של פסח: "וזאת לדעת. כי בסדר התפלה הלכתי בשיטת החכם בעל 'יעתר יצחק' והדפסתי רוב הנוסחאות על דעתו והכרעתו".

מלבד זאת ר"ו"ה מערב לעתים מנוסח אשכנז המובהק את נוסחי ספרד ופולין. ללא ספק שבעל דקדוק גדול היה. והוא גאל את הסידור מקמשוני הניקוד המשובש. אך מה שנוגע לנוסח. היות והוא ביקש למכור את הסידור שלו גם בקהילות כמנהג פולין. יצא סידורו מעורב מנוסח אשכנז ופולין. בנוסף לתיקוני הנוסח לפי רוח ימיו.

מכון מורשת אשכנז

את הנוסחים החדשים בסידור רעדעלהיים מיאנו לקבל שומרי מסורת אשכנז המובהקים בפפד"מ. אם נעיין בספר המנהגים החשוב ביותר של פפד"מ שנכתב בדורות האחרונים, הוא ספר 'דברי קהלת' של רבי שלמה זלמן גייגר, נמצא שהשיג על נוסחיו החדשים של היידנהיים בסידורו ובמחזוריו, בעשרות מקומות!

בדורות האחרונים הורגלו בני פפד"מ להשתמש בסידוריו, בהיעדר סידור משובח הימנו, אך הגיהו בהם בכתב ידם את הנוסח מתחילת הסידור ועד סופו, ורק מקצת הגהות אלה, הגיעו לדפוס בשולי דפוס רעדעלהיים המאוחרים, וגם אלה לא כולם מדוקדקים. הם נמסרו לדפוס על ידי חברי הקהילה הכללית שלא פרשה מהרפורמים, ומשקפים כנראה את מה שנשמר אצלה.

מין החת"ם שיבא את רוו"ה על הגהת הפיוטים ותרנומם, שאלמלא הוא נשתקעה אמירת הפיוטים בדורות הללו, אך לא הזכיר בשבחיו את איכות נוסח הסידור. כך כתב: "החכם השלם מו"ה וואלף היידנהיימר שי"... כילה כמה זמנים בהגהת הפיוטים ולתרנומם בלשון אשכנז, ואלמלא הוא הפיוטים כבר נשתקעו ולא נאמרו בדורות הללו, כידוע, והוא מרח וקיבץ כמה ספרים למאות הנצרכים לזה העסק, והוציא ממון רב... וגאוניו רבותינו חסידי אשכנז וצ"ל קבעו שכרו למינקם ליה שוקא על כ"ה שנין שלא ישיג אחר את גבולו" (שו"ת חת"ס, הו"מ, סו"ס ע"ט).

גם ההסכמות משאר גדולי דורו שקיבל רוו"ה, היו על מפעלו בשיקום הפיוטים במחזוריו, תרגומם בתוספת ביאורים נפלאים, אך לא נזכרת אף מילה אחת על הסידור שלו ונוסח התפילות שהציע במחזוריו.

אין ספק, שאילו היה זוכה רוו"ה לראות את כל סידורי רבותינו הראשונים, אשר רק בימינו נדפסו פירושהם על הסידור ונוסחאותיהם, לא היה מדפיס נוסחים על פי סברות בני דורו.

'סידור רעדעלהיים' שימש כמופת לסידורים רבים במערב אירופה ומזרח, ויש שהעתיקו את הנוסח שלו בשלימות, כמו סידור 'תפלת ישראל' של רבי יחזקאל מיכל זקש, שנפוץ אף הוא בגרמניה, תפוצתם העצומה של סידורים אלה גרמה לשינוי הנוסח הישן בקהילות קטנות ובינוניות, שנשענו בלעדית עליהם, אך לא בקהילות גדולות ומדקדקות, כמו פראנקפורט דמיין. בקהילה זו דחו את חידושי ושינויו של היידנהיים, והמשיכו כבעבר להתפלל לפי נוסחי התפילה העתיקים כפי שנשמרו בסידורים הישנים. סידורו של הש"ץ בפפד"מ היה כתוב לפי הנוסח המקובל, ובני הקהילה מביני התפילה כאשר רכשו סידור 'רעדעלהיים' הגיהו את העותק הפרטי שלהם על פי מנהג פפד"מ.

מקצת הגהות אלה מקצתן בלבד נדפסו בסופו של דבר בשולי העמודים במהדורות המאוחרות של סידור 'שפת אמת'. רוב המאפיינים המובהקים של סידורי מנהג אשכנז הישן לא נזכרו בהגהות אלו, למשל בתפילת ערבית של שבת צוין כי בפפד"מ נוסח הברכה המסיימת את 'השכיבו' הוא: 'פורס סוכת' (ולא 'הפורס' כנוסח הספרדים), אך באותה מידה מנהג אשכנז הישן הוא והדבר לא צוין בהגהות הללו לומר בברכת 'ברוך שאמר': 'אב הרחמן' (ולא 'אב' כנוסח הספרדים), ועוד יזכר לדוגמא כי בסידורי אשכנז המובהקים לא מופיע נוסח 'לעולם יהא אדם ירא שמים' לאמירה, אלא ככותרת המסבירה את הצורך באמירה שאחריה; ברכת התורה נקבעה מקדם במסורת אשכנז להיאמר לפני פרשת התמיד (ולא אחר ברכת 'אשר יצר' באופן המונע מברכת 'אלהי נשמה' להיות ברכה הסמוכה לחברתה) ובסידוריה לא נדפסו כלל נוסח ברכת כהנים ומשנת 'אלו דברים', שהם סדר הלימוד שהיה מקובל בארצות המזרח במקום סדר הקרבנות המקובל באשכנז; אין בסידורי אשכנז המובהקים את המנהג הספרדי לומר 'מומר שיר חנוכה הבית', שאמירתו באשכנז לפני ברכת 'ברוך שאמר' נחשבת להתעלמות מההלכה שברכה צריכה להיאמר 'עובר לעשייתך'; בסוף 'עלינו' נשמטו במנהג אשכנז הפסוקים שנוספו על פי מנהג הארז"ל אחר המלים 'תמלוך בכבוד', פסוקים שאינם כמנין האותיות המדויק של תפילה זו על פי סדר במסורת חסידי אשכנז. הדפסתם של נוסחים אלה ואחרים ללא ציון כלשהו שאין זה המנהג הישן, ולעיתים אף מנוגד לו, גורמת להתפלל לחשוב שהללו הם חלק ממנהג אשכנז המקורי, בעוד שאינם כאלה.

על כן הסידורים בני זמננו הנקראים כפי כל בשם 'נוסח אשכנז' אינם לאמיתו של דבר סידורי 'מנהג אשכנז' המובהקים, אלא סידורים שמבוססים על הנוסח של 'אשכנז' עם תוספות ושינויים שהתקבלו בזמנים מאוחרים יותר במזרח אירופה, כמו שבמקביל הסידורים המכונים כיום בשם 'נוסח ספרד' אינם סידורי ספרד אמיתיים אלא מתבססים על נוסחים של יהודי ספרד עם שינויים והוספות שאומצו בידי המתפללים במזרח אירופה, כשם שיהודי ספרדי המקפיד על מסורת אבותיו, אינו מתפלל מתוך 'סידור ספרד' מזרח אירופאי, כך בן אשכנז המקפיד על 'מנהג אשכנז' במסורת אבותיו, אינו יכול למצוא את מבוקשו בסידור 'נוסח אשכנז' מזרח אירופאי. צורך השעה הוא לחזור ולהדפיס סידור מנהג ונוח לתפילה כמנהג אשכנז המובהק.

מכון מורשת אשכנז

- [1] ויקרא רבה, פרשה כ'.
[2] בבא בתרא טו ע"ב.
[3] בבא בתרא צג ע"ב.
[4] במדבר כט, א.
[5] עי' ראש השנה לד ע"א.
[6] מור וקציעה, סי' תק"צ.
[7] עי' שרשי מנהג אשכנז, ח"א, בני ברק תשנ"ה, פרק 'קול השברים והתרועה'.
[8] רמב"ם ה' תפילה פ"א. ועי' ערוך השולחן או"ח סי' פ"ט.
[9] צל"ח עמ"ס ברכות דף יא ע"ב ד"ה תנ"ה.
[10] משלי יח, א.
[11] ע"פ משלי ח, לו.
[12] בבא מציעא עו ע"א.
[13] משנה ברורה סי' ס"ח ס"ק ד'.
[14] סי' תר"ז.
[15] ב"ח או"ח סי' ס"ח.
[16] ספר נחלת שבעה, סי' י"ב, מחודשים, סעיף א'.
[17] מג"א סי' תר"מ ס"ק י"ב.
[18] שו"ת חות יאיר, סי' ע'.
[19] שו"ת חות יאיר, השמטות לס' קכ"ו.
[20] עי' ר"י למפרונטי, פחד יצחק, ח"ה, דפים קלז-קלט, ועוד הרבה.
[21] פיה"מ לרמב"ם גיטין פ"ה מ"ח.
[22] עי' ירושלמי עירובין פ"ג סוף ה"ט; מג"א סי' ס"ח.
[23] או"ח ח"א סי' תשנ"ב.
[24] סדור ר' שלמה מגרמייזא, ירושלים תשל"ב, עמ' רכא.
[25] שו"ת הרא"ש כלל כ' אות כ'.
[26] בי"ד סי' פ"ב.
[27] סדור עמודי שמים, אלטונא תק"ה, דפים תיא-תיב. דברים אלה צוטטו בשו"ת מכתב סופר, סי' ב' ד"ה וכבר.
[28] שו"ת מהרי"ל, סי' צ"ה.
[29] שו"ת יפה נוף, מדור שונות, סי' ד', עמ' רלו.
[30] שו"ת נחלת שבעה, סי' ע"ז.
[31] מלכים-א יט, ד.
[32] חות יאיר, בס' מקור חיים סי' ס"ו סע' ט'
[33] שו"ת תורת נתנאל, סי' ה'.
[34] כרתי ופלתי, סי' ל"ה.
[35] שו"ת חת"ס, אה"ע ח"א, סי' צ"ח.
[36] הקדמת ספר ווי העמודים.
[37] ר"נ וידר, התגבשות נוסח התפילה במזרח ובמערב, ירושלים תשנ"ח, ח"א, עמ' 414.
[38] יודאיקה ירושלם, קטלוג מכירה ביום ד' אדר א' תשנ"ז, מס' 30.
[39] שו"ת שב יעקב, ח"ב, חו"מ, סו"ס י"ג.
[40] שם, ח"א, סי' י"ד, ד"ה הנה.
[41] רצ"ה הורוויץ, שו"ת חומר בקודש, סי' ו'.
[42] רש"י גייגר, דברי קהלת, פפד"מ תרכ"ב, עמ' השער.
[43] ר"ח מפרידבורג, ויכוח מים חיים, הקדמה.
[44] שו"ת חות יאיר, סי' נ"ב.
[45] לשון פרזור. בתשובה נדפס בטעות 'פרוהא', אך תיקנו על פי לשון חז"ל 'פרוורא'. עי' בבא בתרא קכב ע"ב.
[46] שו"ת חת"ס החדשות, סי' י'.

שרשי מנהגי אשכנז

פיוטים spoke about the importance of reciting and רב שטיינמן ורב אלישיב שליט"א and גדולי הדורות על מנהג אשכנז and ירושתינו, שרשי מנהגי אשכנז as discussed in such ספרים.

אמירת הפיוטים

הפיוטים נקראו גם קרובות. יש אומרים שהוא מלשון קרבן, ויש אומרים שהוא מלשון קרוב"ץ - קול רנה וישועה באהלי צדיקים (ויש אומרים שקרובץ הוא שיבוש של המילה קרובות, שבצרפת היו אומרים צ' ות' רפה שניהם בצורה דומה). יוצר הוא הפיוט שאומרים מיד אחר יוצר אור ובורא חושך, בלבד.

כתב השו"ע באורח חיים סימן סח, וז"ל: יש מקומות שמפסיקים בברכות ק"ש לומר פיוטים, ונכון למנוע מלאמרם משום דהוי הפסק. וברמ"א: ויש אומרים דאין איסור בדבר (הר"י ס"פ אין עומדין והרשב"א והטור) וכן נוהגין בכל המקומות לאמרם, והמיקל ואינו אומרם לא הפסיד וכו', וע"כ אין לאדם לפרוש עצמו מהציבור במקום שנהגו לאמרם, ויאמר אותם עמהם וע"ל סימן צ' סעיף י' (מהרי"ל וד"מ).

ובאמת בענין הפיוטים מצינו כמה טעמים שלא לאומרם.

- א) בספר העתים (סימן קע"ג) כתב איך יניח אדם ברכה ותפילה של נביאים כמו שהיא ויקח לעצמו דברי כל גדול שבעולם, המספר בשבחיו של מקום יותר מדאי נעקר מן העולם.
- ב) עוד כתב שם שהוא משנה ממטבע של ברכות.
- ג) ועוד שיש שם בקשת צרכים בשבת, ובשבת בטלו אפילו את תפילת שמונה עשרה מטעם זה. וכן הוא ברמב"ם פאר הדור סימן ר"ח.
- ד) ובהערה שם (עתים לבניה) הוסיף שלש"ס שלנו מה שביטלו תפילת י"ח בשבת הוא כי לא אטרחרוהו רבנן, וא"כ ק"ו שאין להטריח על הצבור בריבוי פיוטים.
- ה) עוד שמעריבם דברי תורה באמצע התפילה וצריך להיות דברי תורה לחוד ודברי תפילה לחוד. ובספר העתים כתב בזה שהוא נתקן בשעת השמד משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, אבל היום צריך לשוב ולא לאומרם.
- ו) באבן עזרא הוסיף שבמקום שאין יודע פירושו אין זה ראוי לומר כן לפני מלך גדול ונורא שבידו להמית ולהחיות.
- ז) אסור לאדם לבקש צרכיו בג' ברכות ראשונות, והרבה מהפיוטים הם בג' ראשונות.
- ח) יש לדון מטעם הפסק. ובה חמור יותר פיוטים שבברכות דק"ש (וע' תרומת הדשן סי' פ"א שבטורח התירו הגאונים לומר פיוטים להפסיק בברכות), ובספר צרור החיים (להרב אברהם לוענשטאם רב עמדין, בתשובה בישישים חכמה) כתב שכל דברי הרמ"א שהמיקל ואינו אומרם לא הפסיד הם דווקא בברכות ק"ש שאסור להפסיק שם, אבל בחזרת הש"ץ שכבר התפללו הציבור והש"ץ לא היקל הרמ"א.

אבל למרות זאת:

היום כולם נוהגים להפסיק בפיוטים, בין בקריאת שמע, ובין בחזרת הש"ץ בג' ברכות ראשונות.

שבספר העתים שמדבר כנגד אמירת הפיוטים התחיל בתחילת דבריו (סימן קעב), וז"ל: נהגו עלמא ברוב מקומות למימר בשבתות הכל יודוך והכל ישבחוך עד שרפים עם אופני הקודש לא' אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי נתעלה וישב וכו' עד בשמים ממעל ועל כל שבת מעשה ידך וגומר את הברכה כמו בכל יום והא מילתא הכין כתב מר רב עמרם (בהערת אגב, רב עמרם גאון כתב גם שבשמונה עשרה של שבת אומרים רצה והנחל שבתות לבניהם למנוחה למען שמך באהבה, מלך עוזר וכו', וע' בב"ח שמה שאנחנו לא אומרים כן הוא מכיון שכבר אומרים שאלה זאת באמצע או"א רצה במנוחתו) והכי נהוג עלמא באתרין, ואנן לעניות דעתן חזי לן דהאי מנהגא אין לו עיקר וטעותא היא דלא אשכחן בעולם בתיקון רבנן לאדכורי של שבת אלא בתפילה בלחוד בברכה רביעית ובברהמ"ז בבונה ירושלים וכל המזכיר של שבת בשאר ברכות טועה ולא יצא י"ח מפני שהוא משנה מן המטבע שטבעו חכמים בברכות וכו', וכל הממעט באותן מנהגות ומתפלל התפילה לבדה בלא תוספת ובלא גירוע כדרך שתקנוה מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים שכרו שמור לפני המקום וכו' (ובתוספות ביוצר) חדא שמוסיפין בברכה מה שלא תקנו חכמים, [שלא תקנו חכמים] של שבת. ועוד שמסירין הברכה כמו שהיא סדורה בכל יום ומוסיפין במקומה דברים אחרים. וכן מה ענין בברכה זו לשנותה בין בשבת בין בחול והלא ברכה של שבת היא ואין בה צורך שאלה כמו בשמונה עשרה וחיביבין אנו לומר אותה בין בשבת בין בחול כמו שתקנוה חכמים.

וסיים שם: הלכך מה שראוי לעשות בהכל יודוך מאן דבעי למימריה יאמר אותה לאחר ברכו קודם שיפתח ביוצר אור ומסיים הכל יודוך ואשר שבת מכל המעשים עד ומנחיל מנוחה לעמו ישראל ביום שבת קודש ואח"כ פותח בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חושך ומסדר הברכות כולה כמו בחול כדרך שתקנוה חכמים בלא תוספת ובלא גרוע, וכתב שכן הוא נוהג.

ובאמת להלכה נראה שהחשיבו את קל אדון לפיוט, שבאשל אברהם (מבוטשאטש, מהדו"ת סימן נ"ב), דן בעניין לדלג בברכות ק"ש כדי להספיק עם הש"ץ, ונקט שקל אדון אולי נכון לדלג ויאמרנו אחרי התפילה (אבל כתב שלקל אשר שבת שדינו שאם דלגו חוזר ואמר מדינא אחר התפילה, לא ידלג, ואולי הוא עיקר נוסח ברכה מאנשי כנסת הגדולה).

ובג' ראשונות של שמונה עשרה אומרים זכרנו לחיים ומי כמוך ע"ש בספר העתים שכתב ואשכחן לרבינו האי גאון ז"ל דקאמר דלא רגילי רבנן בישיבה למימר הלין מילי כלהון כגון בחנוכה ופורים כשם שעשית להם נס כן עשה עמנו פלא ונסים וכגון ברה"ה ויוה"כ זכרנו לחיים ומי כמוך וכתבו לחיים ואם הלין מילי דצרכי רבים יננה ונהיגי בהו רוב ישראל למימרנון מימנעי בישיבה לאדכורי, ובתשובה מרבינו גרשום (לקמן) הביא שגם בזה טענו שלא להפסיק (ושם הטעם לפי שאינם מענן הברכה). ובאמת במעשה רב סימן קס"ד כתב שהיה אומר את הפיוטים של ר"ה ויו"כ (למרות שלשיתו הפיוטים הם הפסק), ובדברי שלמה הביא ביאור בזה, שמכיון שבלאו הכי מפסיקים את התפילה בזכרנו לחיים, שוב אפשר להפסיק בשאר דברים.

ובאמצע שמונה עשרה בודאי מפסיקים (שגם הספרדים אומרים את פיוט סדר העבודה ביום כיפור וכו' ג'). ע' בשבלי הלקט (סימן כ"ח) בשם הר"ח שכתב המאריך והמקצר באמצעות לית לן בה.

שרשי מנהגי אשכנז

ובאמת כך פסקו להלכה:

רש"י בספר הפרדס (סימן קע"ד), שבלי הלקט (ס" כ"ח), מחזור ויטרי (סימן שכ"ה), רבינו גרשום מאור הגולה (סימן א'), שו"ת מן השמים (סימן נ"ח), ובתשובה מאהבה (סימן א') [יש לציין שבחרו דווקא את הסימן הראשון לדון בדבר זה], שדנו בדין אמירת הפיוטים והסיקו כולם שהוא ראוי לכתחילה.

פיוטים

"לא יהיה קל בעיניך באמירת פיוטים של קרוב"ץ, וחיוב על כל אדם לומר הפיוטים בשמחה ובכונת הלב בשפה ברורה, בי בבל פיוט ופיוט יש סודות נפלאים, ולא יהיו הפיוטים דומין עליך כמשא כי הפיוטים נתחברו על פי עצת מלאכי מעלה שנגלו לר' אליעזר הקלירי שסידר הפיוטים על פי אלף בית ועל פי תשר"ק כי כן מזמרים ומשבחים למעלה, וקבלה בידי מפי זקנים ומפי חסידים. מי שמקל באמירת קרוב"ץ ואומר שאינו חיוב כל כך לאומרם אינו מאריך ימים ח"ו, כי כל היחידים שחברו הפיוטים היו גדולי הדור ואנשי מעשה אשר נעשה להם כמה נסים בחייהם ובמיתתם." ר' צבי הירש קוידנובר (ספר קב הישר פרק פו)

פיוטים "Let the recitation of poetry (פיוטים) not be light in your eyes.... it is an obligation upon every person to say פיוט with joy, concentration of the heart, and clear enunciation, because in every single פיוט there are wondrous secrets. The פיוטים should not appear to you as a burden, because they were composed according to the counsel of angels on high that were revealed to ר' אליעזר הקליר who arranged them in alphabetical order and reverse alphabetical order, since that is how they sing and praise on high...."

Upon attending a synagogue which omits פיוטים, they should not be said in the midst of the תפילה but after synagogue, since they may be considered a הפסק. Likewise, one should not add the introductory phrases (i.e. אור עולם וכו'), since they are only recited when פיוטים are actually recited. However, rules that if one is inspired by reciting פיוטים and it invigorates ones תפילה, one may recite פיוטים individually as they occur in תפילה along with the introductory phrases, even if the congregation does not recite them.

אמירת יוצרות בשבתות הפסקות

Q: For what purpose and special character do the שבתות הפסקות have, that יוצרות are recited?

A: Since there are many consecutive שבתות during which יוצרות are recited (from פסח until שבת שקלים), it would be considered an "insult" to skip a שבת and not say יוצרות, therefore they are said during the הפסקות as well. There is similar logic in regard to סיון - ב' סיון, ראש חודש is א' סיון - ג', ה' days, and therefore שלשת ימי הגבלה are ג', ד', ה' days, ראש חודש is א' סיון - ב' סיון, and therefore no תחנון is said. Actually there is no reason to refrain from saying תחנון on סיון ב'. תחנון is not said in order not to "insult" it, since it occurs between days without תחנון, (therefore it is called euphemistically 'יום המנוחות', a day of distinction).

כף הכינוי

Q: Amongst the manuscripts of אשכנז we find two מנהגים regarding the כף הכינוי. In some manuscripts it is in its pure Hebrew form (ש"א או סג"ל ואח"כ כף קמוצה) while in others it is in its Aramaic/Mishnaic Hebrew form (קמ"ץ ואח"כ). In the Section 6) says, סדר תפילות ראש השנה) ספרי מהר"ל (ש"א תחת כף 'כל תיבה שמסיימת לך מן לך תן אמרו בסג"ל', (ש"א תחת כף 'כל תיבה שמסיימת לך מן לך תן אמרו בסג"ל', the רבי יוזפא שמש by ספר מנהגי וורמייזא mentions in his introduction to the As HoRav Hamburger mentions in his introduction to the ספר מנהגי וורמייזא, and on the contrary he only collected and recorded the authentic customs of אשכנז of antiquity. However, since so many manuscripts are in opposition to his custom as cited in הלכות ראש השנה, including מחזור וורמייזא, which was used by the שליח ציבור in Worms until World War II, is it fair to say that this was the מהר"ל's own innovation, or is he merely recording the authentic custom of אשכנז?

A: The מהר"ל did not innovate new מנהגים, but he would decide which מנהג to chose if there were some different מנהגים before him. In this case, he may have chosen the נוסח with סג"ל before the כף, because this was one of the נוסחאות he saw, and for his own reasons he decided to accept this נוסח more than other נוסחאות. The מהר"ל quotes the סימן תקפ"ב הלכות ראש השנה in (מקור חיים) אורח חיים in his commentary on חות יאיר credence to the notion that this was his practice on נראים only. The מהרש"ס in the (ר' שבתי סופר) מהרש"ס in the (ר' שבתי סופר) מהרש"ס quotes the פרק ו' אות י"ד in סידור to his הקדמה כללית as well. He also quotes the מהרש"ל, as using the סידור של המהרש"ל, as using the Hebrew form of the כף הכינוי and cites an example from the תפילות ראש השנה. The מהרש"ס precedes to apply this concept to all תפילות, because the Aramaic/Mishnaic Hebrew form of the כף הכינוי is a נקוד אשר שוה 'לזכר ולנקבה ואין ראוי לדבר כן נגד הש"י להשוותו לנקבה'.

קויף מערובית

Q: In Jüdisch Deutsch we find the word Kauf written as: קויף. How was this pronounced by Jews of אשכנז. Kauf or Koyf as it is written phonetically? Did this change over time. Is there any connection between the spelling of this word (and others) and the fact that in modern German when the diphthong 'au' has an umlaut over the letter 'ä' it is pronounced 'oy'? Is there any connection between any of the above and the corruption of the pronunciation of the vowel חול"ם in Hebrew?

A: The letter 'י' was added to strengthen the pronunciation, as we have a י"ד in אלק, even though one is not expected to pronounce a חירי"ק there (we don't say Eleycho, just Elecho, with an emphasis on the "le"). Therefore, when one wanted to write קאוף, he would write it as קויף, in order that the reader would make the "o" of the חול"ם not just a regular long "o", but an au. In 'שרשי מנהגי אשכנז' (pg 249-250), HoRav Hamburger discusses this issue. He states there, that in Eastern Europe, the Jews read books in Yiddish Deutsch, and therefore קויף was mistaken to read Koyf instead of Kauf.

חטף פתח תחת הרי"ש

Q: What are the rules that determine when, according to the ניקוד of רבי היינהיים וסיעתו, a רי"ש that otherwise would get a נא gets a חטף פתח instead? A רי"ש must be preceded by a vowel, so (with the possible exception of a רי"ש preceded by another רי"ש that has a נא beneath it), any רי"ש preceded by (a consonant with a נא beneath it), or that begins a word (like the רי"ש in ראובן), will have a נא and not a חטף פתח.

A: Regarding the חטף פתח under the רי"ש I'm not sure if this is רבי היינהיים's שיטה or not. If you look in the רודלהיים printings which were printed during his lifetime you'll find that the only (to my knowledge) word with a חטף פתח under a רי"ש is the word ברכו when it appears in תהלים מזמור קל"ה, which is said on שבת טוב and יום טוב. When it appears in all other places, it simply has a נא. And in ברכת יוצר (שחרית) and the word משרתים has a regular נא. And in the notes to his עבודת ישראל סידור published after his lifetime, all have a חטף פתח. And in the notes to his סידור on the word ברכו, Dr. Seligmann Baer wrote:

ברכו הרי"ש בחטף פתח כן צריך לומר על פי המסורת, שכל לשון ברכה אם יהיה הנגון על הבי"ת הרי"ש בשוא נא ואם הנגון על הכ"ף הרי"ש בחטף פתח חוץ מן אחד ולעלא ברכת (דניאל ד':לא) ותמה על ר"ה שלמעלה בפסוקי דזמרה נקד בית ישראל ברכו רי"ש בחטף פתח) את ה' כדינו, וכאן שכח הכלל)

Regarding the words משרתים and משרתי he wrote:

משרתים הרי"ש בחטף פתח וכן משרתי כן צריך לומר וכן כל לשון שרת אשר נגון בת"ו וכן כל לשון גרש ולשון ברך והוא בעבור אות הרי"ש, וראה למעלה במלת ברכו ודברי מ"ש לבראשית י"ב, וכן כתב בהדיא בן-אשר במסורתיו

In the foreword titled דברי המגיה to the 1855 printing of the רודלהיים סליחות, Dr. Seligmann Baer writes:

אומר יצחק בן אריה. בשנת תקצ"ד יוצא מתחת מכבש דפוס האדון לעהרבערנער סדר סליחות מוגה על פי סדור שהניח החריז ברכה ר"ה ז"ל שהגיהו אף בארו בקצת מקומות, ומאז ועד עתה שוב נדפס סדר זה פעמים הרבה. אך ראיתיו ובדקתי בעיון דק ומצאתי כי בכל מטהרו הונח עוד מקום לי להתגדר בו בכמה מקומות אשר נשארו מוטעות אם לענין נקודן אם לענין נוסחן. וע"כ קרבתי והגתי עוד הפעם את כל הסדר ע"פ כללי הדקדוק וע"פ סדורים כ"י אשר חנני ה' והביאם לפני, ושמתי כל מגמתי שיצא סדר סליחות הזה מלובן ומזוקק מכל אשר היו לפני. רעדעלהיים, חדש אדר תרט"ו לפ"ק

פיאות / זקן

Q: Were "big פיאות" (which many place behind their ears) worn in אשכנז? How about shaving/growing a beard? Was it common among רבנים/regular population, only married etc. Was it reflective of the times? Even among רבנים which had beards, many had the typical "German Rabbi" type beard like רבי ברויער and הרב יונה מערצבאך, which would obviously require one to shave.

A: There are many pictures of people (especially רבנים) in אשכנז with פיאות, some behind their ears and some in front (usually those who had a beard wore their פיאות in front and those who did not have a beard had their פיאות behind their ears). It was commonly accepted in אשכנז to have big פיאות, as opposed to a beard which was not deemed as important. In pictures of רבי הירש, his פיאות are visible behind his ears, רבי וואלף היינהיים had big פיאות as well. Shaving ones beard was commonplace in אשכנז dating back to the Middle Ages (many generations before the advent of Reform). Various types of beards were likewise sported. The תרומת הדשן states he was insistent on leaving 40 beard hairs on his chin, clearly therefore, he did not have a full beard.

נענועים בתפילה

Q: During תפילה, may one pace the floor? Also, is it the custom to sway or stand stationary?

A: תפילה is not to pace during תפילה. In recent generations many places made a תקנה that one should not leave one's place, from the beginning of תפילה until the end, except for receiving an עליה or similar כיבוד. Swaying is מנהג אשכנז. Some were against swaying for Kabbalistic reasons. By the nineteenth century swaying became very rare, (because of strict גבאים). הרב ברייער, in an essay entitled "Our Way," describes what he does and does not consider being indigenous to the "Yekkish" way of life. On the topic of swaying during תפילה, he writes as follows. "The same holds true for our posture during תפילה. תפילה is silent on the preference of stationary versus a moving positions in regard to the intensity of כוונה during תפילה. The sainted ארז"ל, and with him many of our Torah Greats, assumed stationary positions during תפילה – and they were certainly not German Jews."

The מטה משה, a well known source of מנהגי אשכנז wrote the following:
"צריך אדם לנענע עצמו בשעת התפלה שנאמר 'כל עצמותי תאמרנה ה' וגו' וכ"כ הצרור המור פרשת יתרו
וכן כתב הר"ר יונה בספר היראה וכן עשה מהר"ל שה' מתנועע בעת תפלתו"

מנהג פולין many times cites מנהגי אשכנז, even though he lived in Poland. The reason being that the old מטה משה (The מנהג) was very similar to מנהגי אשכנז, and the מטה משה was a staunch supporter of the old מנהג.)

מסורת אשכנז

Q: Why is it that מנהג אשכנז is purported to be the most correct מנהג? I would think that since the Jews first settled in Italy after the second חורבן, that the מנהגים practiced there are the most authentic.

A: Our סידור is based upon two מנהגים - מנהג בבל (Babylonia) and מנהג ארץ ישראל. מנהג ארץ ישראל was transmitted through Italy, and מנהג בבל may have come through Italy as well, or maybe it came to Europe only later on, directly to אשכנז.

At the time of the גאונים in Italy, there were few תורה centers, and its possible that there were a few different מסורות (very little is known to us about European מנהגים from that time as opposed to Babylonia).

At the time of the ראשונים, the תורה centers were already established in אשכנז and people from Italy came to learn תורה. Therefore the most proper and well kept הלכה and מנהגים were kept in אשכנז from that period on. אשכנז in תורה. The remarks he relies on אשכנז since the תורה has been kept by בני אשכנז since the days of תורה פרנקפורט. ("גדולי הדורות על משמר מנהג אשכנז" (See HoRav Hamburger's). חורבן בית שני became an important תורה center in אשכנז, and the מנהגים practised there, were most authentic (historically). מנהג אשכנז is based fully on מנהג אשכנז, and מנהג ארץ ישראל has more elements of מנהג אשכנז in it.

Q: How did it occur that נוסח אשכנז are referred to as נוסחי פולין / ליטא?

A: Early on, the מנהג of those in ארצות אשכנז, contained slight variations between מנהג אוסטרייך (Austria) and מנהג ריינס (Rhine). (By the way, in Northern Italy, מנהג ריינס was followed.) מנהג אוסטרייך spread to Poland, Hungary, Russia and Lithuania, and every place east of the River Elbe.

received its name 'מנהג פולין', since the printers wanted to sell their books of פיוטים etc., so they wrote on the title page, the places these פיוטים or סליחות were said. פולין was mentioned first because it had the largest population, and therefore, the name became 'מנהג פולין'.

Eventually two types of מחזורים evolved. If printers wanted to sell מנהג ריינס מחזורים they called them 'אשכנז' since this was the מנהג used in ארצות אשכנז (Germany, Switzerland and France).

When the חסידים began using the נוסח חסידים (which at first was called נוסח האר"י, then נוסח ספרד), they referred to נוסח אשכנז as well, since it wasn't נוסח ספרד, but in reality was indeed נוסח אוסטרייך. By the nineteenth century, one finds Poland's non-Chassidic נוסח referred to as 'נוסח אשכנז'.

Q: Is one always permitted to change back to the Ashkenazic מנהגים of ones ancestors?

A: The רב משה פיינשטיין and a majority of פוסקים maintain that the חסידים should revert to אשכנז.

addresses a variation of this question;

הנה ידוע שכל אנשי פולין ואונגארן ורוסלאנד... הם בני אשכנז אף החסידים ועד שנתפשטה שיטת החסידות התפללו כולם בנוסח אשכנז אך אח"כ התחילו ראשי החסידים להנהיג להתפלל בנוסח אחר באיזה שינויים... הם שינו מנהג אבותיהם ורבותינו אדירי עולם חכמי צרפת ואשכנז. ואין ידוע טעם ברור כמה שהתירו לשנות נוסח הקבוע נגד הירושלמי שהביא המג"א ר"ם ס"ח? כי מה שיש אומרים שנוסח ספרד הוא נוסח כללי למי שאינו יודע שבטו עיין בכת"ס או"ח סימן מ"ז שבטל סברא זו. וגם לבד זה הא הנוסח שמתפללין אינו נוסח ספרד שהעתיק הרמב"ם דבריו הדיברים הוא בנוסח אשכנז ורק באיזה מקומות שינו ונמצא שאין הנוסח לא בנוסח אשכנז ולא בנוסח ספרד. ...בשאר רוצה לחזור ולהתפלל נוסח אשכנז שהוא נוסח אבותינו ורבותינו וראי ראשי שהרי חזר לקדמותו. (אגרות משה אורח חיים. ב:כב)

[For example; Rav Dushinski said that חסידים who perform הגבהה before קריאת התורה for several generations (like the ספרדים), should change back to the מנהג אשכנז and perform the הגבהה following (ספרדים).]

ניטל נאכט

that רב נתן אדלר cites from חתם סופר (Oberlander) says that עלינו is recited aloud that night. The reason for ניטל נאכט is אבילות, but he disagrees with him. He remarks that the Hungarian Jews would go to sleep early, wake up at midnight and learn the rest of the night. Since the גוים go to midnight ceremonies, this could cause a קטרוג, since they are going to their worshipping in the middle of the night, and we are going to sleep. Therefore there should have been a תקנה that one should learn at midnight, in order that there won't be such a קטרוג. But the רבנים did not want to make such a תקנה to learn on this date, since it would seem that we are copying the מנהג הגוים, therefore the תקנה was not to learn until midnight, which would cause the תלמידי החכמים to go to sleep at the beginning of the night, and then begin learning at midnight.

The following is the תשובה of the חתם סופר:

הנראה לי, אפשר נהגו קדמונינו כן משום שלא ליתן מקום לבע"ד לחלוק ולשטן לקטרג, בהיות באותה הלילה כל העמים נועדים בבית אלהיהם מחצות ואילך כידוע, ועם ה' אלו ישנים על מטותיהם, אפילו לומדי תורה רובם ככולם נעורים תחילת הלילה וישנים אחר חצות, ולא רצו לגזור שיהיו כל ישראל עומדים השכם מחצות ואילך באותה הלילה כאלו אנו נגדרים אחר חוקותיהם, וגדולה מזה נהגו לאכול באשמורת ערב ראש השנה שלא יחקו את המינים [שו"ע או"ח סי' תקפ"א ס"ב] מכ"ש שאין לגזור נדירות השינה בעת ההיא, ע"כ בהשכל מנעו הלימוד קודם חצות לגמרי, וממילא כל תלמיד חכם ישן תחילת הלילה ויקום אחר חצות, ומכ"ש בעלי משא ומתן הקובעים עתים לתורה בכל יום מסתמא בתחילת הלילה ואותה הלילה נמנעים מפני המנהג, ע"כ יעמדו אחר חצות לשלם חובתם דבר יום ביומו, וממילא יהיו כמה וכמה עוסקים בעבודת ה' אלו מפה ואלו מפה וחמת המלך שככה, וטעם זה הגון בעיני:

Some German קהילות abstained from learning תורה on the night of December 24th until midnight, while others did not have this מנהג. A difference between the German and Chassidish מנהג is that Germans WILL learn if the night of December 24th is Friday or Saturday, while Chassidim are not universal about this. רב ברויער cancelled a regular Friday night שיעור due to it occurring on ניטל נאכט.

מוריני and חבר

Beginning in the fourteenth century, individuals received the title 'חבר' and 'מוריני'. Originally, the title חבר was given to an individual who learned a few years in ישיבה and was able to continue learning by himself (more than the המון). The person would receive handwritten notice from the רב stating he had received the title חבר, and was called to the תורה the next שבת. Unfortunately, by the nineteenth century the big ישיבות in Germany were closed, and not many deserved the title חבר, so it was given to whoever would help and contribute to the community. It was bestowed voluntarily, for a special occasion; if his רב is the מסדר קידושין, and ascribes the חבר title within the כתובה, or for the person's 60th birthday. According to מנהג אשכנז, a רב receives סמיכה and the title מוריני. It is given to one who is מורה הוראה and can פסקין שאלות. The latest title of 'חבר' is granted, is before an individual's קבורה, (when the body is still present).

Yekke or Jecke - German Jew

In many people believe the term is an abbreviation for "יוצאי קהילות אשכנז". There are many theories as to its origin. Most historians are of the opinion that it was a derogatory term used by the Slavic nations, A name they gave the Germans out of jealousy, in an effort to ridicule them, since they were much more sophisticated and more well off. Later the Eastern European Jews used this term for the same reason trying to make fun of the Western European Jews. Having lost its negative meaning, it became just a nickname for Western Jews, referring to their jacket, and today the word Yekke is used with pride.

The "זו"ר יקקת לעמים" explains the words by saying:

"בעלי הדקדוק אמרו ביקקת ששרשו יקה. ופירשו בו לשון משמעות וקבל המצוה:"

Free Translation: A Yekke is someone with the proper discipline who follows and fulfills the מצות.

רב"ן רמב"ן הרב יונה מעריצבאך was fond of pointing out this.

Two of the rebbes of the Gerrer Chassidim stated the following about German Jews. The הרב יהודה אריה, שפת אמת, הרב אברהם מרדכי, אמרי אמת, stated that they are wealthy since recite המזון aloud. The הרב אברהם מרדכי, אמרי אמת, (1847–1905), stated that they are wealthy since recite המזון aloud. The הרב אברהם מרדכי, אמרי אמת, (1866–1948), commented, that in the Holocaust 90% of the Polish and Lithuanian Jews were killed, whereas almost 66% of German Jews escaped. We may assume this to be a result of their concern for כבוד בית הכנסת and their refraining from talking during תפילה.

It is noteworthy that the הרב שמעון שוואב related that the אמרי אמת once told him that "The Tzaddik of Frankfurt [Rav Hirsch] was a liebidge mussar sefer [a living mussar sefer]." The Gerrer Rebbe's assessment and awe of Rav Hirsch should now come as no wonder.

The אמרי אמת was not the only rebbe to hold Rav Hirsch is high esteem.

On one occasion, while he was attending the shiurim of Rabbi Simcha Bunim Schreiber (1843 - 1907), a grandson of the Chasam Sofer and author of Shevet Sofer, Reb Shraga Feivel found himself the object of criticism when he was seen studying Rabbi Samson Raphael Hirsch's works. Because Rabbi Hirsch wrote in German vernacular, his works still occasioned suspicion within the deeply conservative Hungarian yeshiva world of the day. Reb Shraga Feivel was summoned to appear before the yeshivah administration. At his "trial" he enlisted the assistance of an old Jew living in Pressburg, who testified that thirty years earlier, when his first wife's mental disability forced him to seek permission from one hundred rabbis to take a second wife, the Divrei Chaim of Sanz had advised him to travel to Frankfurt-am-Main to obtain the signature for Rabbi Hirsch, telling him, "What I am to Galicia, he is to Germany."

Placement of the עמוד and the בימה.

The עמוד has been located in the front of the synagogue as far back as the tenth century! The reason being that the שליח ציבור represents and therefore stands, in the front of the congregation. We have many pictures and illustrations of synagogues, in which the עמוד directly faces the ארון הקודש. This includes the Synagogue in Altona, the Synagogue in Krakow, the Synagogue in Berlin, and the Synagogue in Vienna. [In the shema recited during the morning service we say: 'גושים מול ארון הקודש באימה' however, Hungarian rabbis of the nineteenth century, learned from the ספר חסידים, that the עמוד should not be face the ארון הקודש directly, for the reason that we may not request from God פנים מול פנים (face towards face). Therefore they said the עמוד should be to the right of the ארון הקודש.

The Reform Movement wanted to have the בימה in the same area as the עמוד, with both in front and up high, similar to churches. This was one of the first things the Reform changed (although there were two Orthodox synagogues that followed suit, as a compromise with those congregants who were influenced by the Reform). There are many תשובות concerning this issue, and many reasons were put forward for placing the בימה in the center of the shul; a) in order for קריאת התורה to be heard better since it is likened to מתן תורה, where עם ישראל were encamped around הר סיני, b) in order for the הושענות procession to proceed around the בימה, which is compared to the מזבח (Altar).

Collecting צדקה

In one particular Yekkish synagogue, the Pushka sits at the entrance to the synagogue and people are supposed to give צדקה upon entering or exiting. No collection is made in middle of orening. This was the custom in Berlin as well. The custom of collecting during orening is a very disturbing one which distracts the שליח ציבור from חזרת הש"ץ, etc.

תפילות ובקשות לפני התפילה

The ארון, אנני קראתיך, שחר אבקשך) ספרדי בקשות are not part of תפילה בציבור, and may be said in private. אנני קראתיך and יגדל were accepted in all קהילות אשכנזי (except for אשכנזי). שחר אבקשך is rarely seen, and although it is printed in סידור פרנקפורט (5416), it was not included in other סידורים before the רודלהיים.

Oren - אורן

A word formed by the addition of the German infinitive suffix to the Latin "ora" (= "pray") which was very familiar to every one in the Middle Ages, as it still is in Catholic countries, from its repeated use in the frequent litanies of the Church. "Oren" is used by Jews of German descent not so much to signify "to pray" as "to say one's prayers"; that is, to recite a set form of devotions, whether with the congregation or in domestic privacy. Among Jews resident in Slavonic lands, "oren" is replaced by "dawenen"; in England and America, more generally "daven." This word has been supposed (by I. B. Lewisohn originally) to be a varied pronunciation of the Middle English "dawen" in its lengthened form "dawenen," identical with the modern English "dawn," and referring especially to the prayer of early morning. But much more probably it is to be derived from the Arabic "da'wah" = invocation, although this word is not used in Arabic for "prayer," since "du'a" (from the same root, "da'a") denotes prayer. In some manner, however, perhaps through the Turkish, "da'wah" became known to the Jews of eastern Europe in the sense of "prayer," the verbs "da'wenen," "dawenen" being formed from it.

The woman who recites prayers aloud to companions unable to read the square Hebrew or rabbinic characters, or unprovided with books, is, on the other hand, called a Sagerin, from the German word "sagen" (= "to say"), because while all the men "said" their prayers in Hebrew, the women as a rule "said" them—especially the less frequent piyyutim and other passages reserved for festivals and the like—in "Tchines-Deutsch" or "Siddur-Deutsch" (i.e., "prayer German").

While many are familiar with the first three methods, the fourth is less known. According to הרב בנימין שלמה תהלים, in his notes (חלק א', סימן ט', עמוד יב, הערה 3) on *מנהגים דק"ק ורמיישא*, it is a very ancient method of *תהלים* recitation, and also a *מנהג מפורא* (glorious, beautiful custom), with origins in תנ"ך. It is further described in the ancient סידור attributed to ר' שלמה מגרמייזא, as being *כדרך שיר*, a pleasing recitation, song-like. In *מנהג אשכנז* it is employed on certain occasions, for example on *ליל שבת*, when a number of *מזמורים* are said as part of *קבלת שבת*. In the Middle Ages *פסוקי דזמרה* were read responsively by *בעל תפילה* and *קהל* in a similar fashion. Therefore is a great deal of *קהל* - *בעל תפילה* interaction, which leads to more active involvement than there might otherwise be, and necessitates paying more attention. The *קהל* is more empowered, by not just following the *בעל תפילה*'s recitation, but rather being almost equal partners, or co-leaders.

מנהגי ספירת העומר

This is a brief summary of the different customs,
as to which days between פסח and שבועות have the עומר period restrictions.

A- The אריז"ל, as per the שערי תשובה 493:8, who is quoted by ר' שמעון אידער, "Halachos of פסח" vol II, pp 330-331. It's also mentioned by ר' בלומנקרנס, "The Laws of פסח - A Digest", 5753/1993 edition, pp 17-2, 17-3, as custom 4a.
- The ל"ג בעומר personally followed this practice, no גילוח from פסח until ערב שבועות including בעומר.

(All of these use the phrase "עד ערב שבועות" implying that one may get a haircut during the day. They make no mention of not having to observe בעומר.)

B- Same as A, but ends the morning of the first of the חגבלה.

C- 493:2, as per משנה ברורה 493:6 and ביעור הלכה "יש נוהגים". In the ב"ה, it is the second custom listed under the first opinion. It's mentioned in the אגרות משה (2nd custom) and ר' שמעון אידער (ibid; B), quoting this ר' (ibid; custom 1) and אהרן פלדער in "מועדי ישרון". In the last two sentences of the תשובה, ר' משה says that the רמ"א was giving this opinion for ספרדים, disagreeing with the מחבר (next).

D- 493:2, as explained in the מ"ב (ibid) and ב"ה (ibid; 1st custom in the 1st opinion), the ערוך השלחן (custom 2). The בלומנקרנס (A) and ר' שמעון אידער (ibid; 1st custom), אגרות משה 493:4. The מהרי"ל taught his בוחרים from פסח until after בעומר.

E- ב"ה (ibid; second opinion). He takes this as an explanation of K, and not a separate custom. אגרות משה (6th minhag), quoting the אברהם (no reference), however, ר' משה holds no one follows this custom. Of the 39 days, 6 are going to be שבתות, leaving 33.

F- [This was true not only פרנקפורט - פרינקפורט 493:15 from מ"ב 493:15. This is the custom of סידור דרך החיים. The rationale is simple: all days from פסח to שבועות except for days on which תחנון isn't said. (NB: On פסח שני, it is said.)]

G - ר' א"מ 493:6, ע"ה, (חיי אדם), MB 493:15 (who also quotes בער היטב 493:8, as per מנן אברהם - ר' שמעון אידער (C, "The is..."), בלומנקרנס (custom 3b), and ר' אהרן פלדער, is the custom in Elizabeth (R' ED Teitz's esteemed father).

H- אור זרוע 493:3, quoting בער היטב

I- ר' בלומנקרנס (custom 3a)

J- ר' אהרן פלדער, 5 מ"א and 3 רמ"א quoting the (מנהג 3rd) א"מ-J.

K- 493:7 בער היטב, 493:14 (2nd half) and 493:15 (1st sentence), as explained by רמ"א 493:3, first opinion, (quoting the ב"ה, (ibid; 2nd opinion), ביאור הלכה, (C: first 2 paragraphs).

מנהגי ספירת העמר

L - The usual custom at the time of the ל"ג בעומר was - from ר"ח אייר until after

M - ... or, according to the **מגן אברהם**'s understanding, from after **ר"ח אייר** until after **ל"ג בעומר**.

N & O - are variations on L and M, resp., according to those **פוסקים (מהרי"ב)** who allow shaving on **ערב שבת** in case **ל"ג בעומר** is on Sunday.

O - has only 14 days, and something between this and 19 (L) was common specifically in those **מדינות** that had a local and fresh memory of the crusades.

P - The longest שיטה in comparison keeps 50 days (incl. afternoon of ערב פסח and ערב שבועות until daytime), or in theory, 51.5 days, if ערב שבועות is a שבת and shaving is not allowed on ערב שבת. This would be the seventeenth method (*P), but I've never learned anyone who paskened thus.

משה ר' lists 6 customs, given here as: D, C, J, G, F, and E. משה ר' says that the רמ"א paskened against the first of these (i.e. D), and that in practice, no one follows the last (E). He shows that the other 4 are variations of the same התרת נדרים, and therefore one can switch among them without מנהג.

The two most common מנהגים, are probably C and either J or K.

The following days are observed with the restrictions of the עומר according to the מנהגים listed:

[All the methods include ה' אייר. All the methods include the afternoon before ל"ג בעומר]

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P
X	X	X	X												X
															פסח
X	X	X	X	X											X
															אסרו חג
X	X	X	X	X	X										X
															כ"ד-כ"ט ניסן
X	X	X	X			X	X				X	X		X	
															א' ר"ח אייר
X	X	X	X			X	X	X			X	X		X	
															ב' ר"ח אייר
X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
															ב'-יז אייר
X	X	n	X	n		n	n	n	n		n	n	n	n	X
															ל"ג בעומר
X	X		n	X	X	X	X	X	X	X					X
															י"ט אייר
X	X		X	X	X	X	X	X	X	X					X
															כ"כ-ט אייר
X	X			X	X	X	X	X							X
															ר"ח סיון
X	X		X		X	X	X	X	X						X
															ב' סיון
X	n		X		n	X	X	X	X						X
															יום הגבלה א'
X			X			X	X	X	X						X
															ב', ג' יום הגבלה
n			X			n	n	X							X
															ערב שבועות

מנהגי ספירת העמר

Innovations ל"ג בעומר & מנהג אשכנז

By Treasures of Ashkenaz אצורות יהדות אשכנז

And The Traditional Way Of Enjoying The Day מנהג אשכנז

- 1) One does not observe a טוב (חתם סופר יורה דעה רל"ג) פוסקים and ש"ס not mentioned in יום טוב. Making a holiday out of the day a צדיק passed away (aka הילולה) runs contrary to the גמרא which mentions such a day as a day of fasting. In מסורת אשכנז the term used for such a day is יאהרצייט, a day of fasting and introspection. We don't make a small village in northern ישראל the focus of a giant pilgrimage, greater than ירושלים עיה"ק. **because the בני אשכנז ceased תלמידי ר' עקיבא משמח are בני אשכנז.**
- 1) The bonfires which are part of the "celebration" create giant clouds of smoke. Pollution and smoke inhalation can be dangerous to people and the environment. Some people suffer from the smoke, have to stay inside all day and night and keep their windows closed. Contractors in ארץ ישראל complain of significant losses from wood disappearing from building sites. **It is a day when בני אשכנז students are given leisure.**
- 2) What are the origins in our tradition of bonfires in connection with such a day? There are those who do so, all over the world as well, something which was not done in the past. **בני אשכנז enjoy music and conduct weddings.**
- 3) Upsherin is not מנהג אשכנז at all. This topic has been well covered by ג' חלק שרשי מנהג אשכנז חלק ג' **בני ר"ח אייר take the first haircut since אשכנז.**
- 4) ח"י רוטל משקה is a Chassidic סגולה, connected to the מירון event. Interestingly though, in the ספר סגולה, it does mention that תלמידים gave י"ש to מלמדים, presumably within reason of course, probably for 'making a לחיים'. **בני אשכנז believe there is a place for משתה.** **ושמחה.**

According to מנהג אשכנז one does not recite תחנון only at תפלת שחרית.

Many גדולים, not only גדולי אשכנז, but also great Chassidishe רבנים and ספרדי גדולים, deliberately do not participate in this event. מירון told his תלמידים not to go to מירון ש"ך זצ"ל. רב אלישיב שליט"א, has never gone to Meron as was reported in the Jerusalem Post. He stated he feels closer to רשב"י learning a בלאט.

If the חתם סופר voiced reservations about the מירון pilgrimage close to two hundred years, when the attendance there was presumably much smaller than it is nowadays, would his reservations not be much greater today?

Without getting into the question of possible חילול שבת caused by preparations for ל"ג בעומר, when it occurs on Sunday like this year, and whether it is actually the יאהרצייט of יוחאי בן יוחאי.

מנהגי ספירת העמר

אשכנזים COMMONLY PRACTICED BY מנהגי ספרד

- 1) אריז"ל with the צפת who lived in ר', משה בן מכיר - מודה אני
- 2) ר' משה בן מכיר - ברכת המזון at meals before תהלים
- 3) קבלת שבת
- 4) תיקון ליל שבועות והושענא רבה
- 5) רמב"ם and the אבודרהם by the קדיש דרבנן

ספרדים COMMONLY PRACTICED BY מנהגי אשכנז

- 1) Answering ברכות upon hearing ברוך הוא וברוך שמו, promoted by the רא"ש, from the חסידי אשכנז
- 2) מוצאי שבת on ויתן לך Saying
- 3) מהרי"ל first mentioned in the תשליך
- 4) Although the ספרדי גדולים accepted it, other מחבר opposed it, ערב יום כיפור on כפרות
- 5) Moroccan ספרדים have more מנהגי אשכנז, due to the influence of the רא"ש

ספרדים AND בני אשכנז SHARED BY מנהגים

- 1) Boys wear טליתות. If you see a בחור with a טלית, is either a ספרדי or בני אשכנז.
- 2) The חופה at a חתונה. The original חופה, which was widely prevalent in ancient days, was a טלית (meaning a טלית draped over the חתן and כלה). As per the ancient expression חופה אותה בטליתו Chofeh means to cover. בני אשכנז and ספרדים practice this ancient מנהג.
- 3) תפילין with small בתים. Both בני אשכנז and ספרדים had small תפילין.
- 4) Reading הפטרות from a אפטרותא (a collection of הפטרות written בקדושה on a קלף).

יידיש - דייטש

אלמערמער	בִּימָה [an elevated lectern where the תּוֹרָה is read]
אױס היבן אײן היבן	הוּצֵאת וְהִכְנַסְתָּ סֵפֶר תּוֹרָה
אַמת, תּוֹרַת אַמת	Truth, Really!, The Honest Truth
אָסער	Ironic Negation "Osser Sagt Schiller!"
אַרבע כּנפּות	A Four-Cornered Undergarment
באַווען זי גוט!	A greeting conveyed on Seder night from "אדיר, הוא אדיר הוא", Bau Die Tempel Shiroh!"
בויצל	Old Wares
"בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ!"	"With All My Being!"
בְּחִינָט	A Charming Person
בֵּית הַחַיִּים	Cemetery
בְּכּוֹבֵד, בְּכּוֹבֵד	Syn. with Honorable, Dignified, Important, Beneficent, etc. . . .
בְּחוּר, בְּחוּרֶשׁ, בְּחוּרִים	Young Man, Little Young Man, Young Men
אױפֿטראַכּוּר as opposed to אױפֿטראַכּוּר	Someone who has not yet finished his Talmud studies
חֲזָרָה	A driller of religious information
ביסטו דו אַבֵּל?	Are you an אַבֵּל (in order to walk around the house without shoes)?
בִּלֵּט, שְׂבֵת בִּלֵּט	Billet, i.e. A ticket for meals and bed at the member of the community
בְּקִלּוֹת ראש or בְּגִילּוֹי ראש	Bareheaded or Levity
בִּלְבוּלִים	Confusion
בעלזות	Boss. Many people believe that the word "Boss" comes from the Hebrew contraction of the two words הַבֵּית הַבֵּלֵט.
[מִזֶּרֶק] בעל דָּבָר	[Miserable] Person In Question
בעל תּפִּילָה	Prayer Leader
בְּנֵשׁ לִישׁוּט	Blessing the שְׂבֵת or יום טוב Candles
ברויקס	Upset
בֶּרֶק	Breakfast food containing mashed מִצֵּה, sugar, hot coffee and milk.
בֶּעֶכֶר and opposed to בֶּעֶשֶׂר	Kiddush Cup
בְּשָׁלוֹם, לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם!	Peacefully, In Good Health And Peace!
גרוס גוט!	A greeting in God's name like "הַשֵּׁם עִמָּכֶם!"
"גִּנְזוּ יָאָר שִׁיקָר אױפֿן פּוֹרִים גִּשְׁטֶרן!"	Lit. "All Year Drunk And פּוֹרִים Sober!"
גם זו לטובה!	Lit. This Is Also For The Good!, (Thank God it worked out!)
גנף	Thief
גבורה	Pomposity
גְּבֻלָּה חֶמֶץ	The leavened goods gathered the evening before פֶּסַח
גומל בּוֹשֵׁן	The בִּרְכָה recited by those who have escaped danger
גוטע שטויבע	Parlor
סִצְתֵּן, בִּנְיָן שֶׁלֹּט	Pots filled with Gestezte Soup (Cholent) and smoked meat
געווארט	To count the Omer [i.e. Hast Du "G'Omert"?]
דפיש	Clumsy
דחיס	Troubles

יידיש - דייטש

דלס

"דער מענש דענקט און גוט לענקט!"

וואקא

[איך כבע בושה] די כבנה בושה

ונאמר אמן

חרפה

חברותה

חוקת הגוי

חוץפה (פונים)

חוש

חיבע חנטר

חיפוס

חמימה

חמר

חלוישית

חרפה

טינף

יום טוב-פויגלע

"יחד שמו!"

ירושה

יארקדיש

[שלא ב]כבד, כבדיק

כת, "שכוח"! [ישר-כחד]

ישובבמן, ישובבים

ישרונות

כרימרזילין

לאינן

להכיס [פנים]

מורה

מזל

[מורה] מורינו הרב, רבנים

מילשדינג, פלישדינג, מינש

ממזר בנדה

מנא מנא תקל ופרסין

מנשמה

Poverty

"Man Calculates And God Does!"

Defiance

Lit. I Am Embarrassed, the humiliation

["Die 'Chabeneh Busheh' Ist Zu Gross!"

"The shame is too great!"]

End Of Discussion

Humiliation

Learning partner, Community

Gentile Custom

Gall (Face)

Sense

Cry Baby

Preparing the ס"ת so the קריאה could easily find the place

Warmth

Stupid Person

Junk

Humiliation

Bad Goods, Cheap Quality Items

Lit. "The Yom Tov Birdies" Students on vacation from school.

"Blessed Be His Name!"

Inheritance

The שמיחת תורה whose melodies span the year said on

[Without] Honor, Honorable

Strength, Well Done! (i.e. after someone has read a הפטרה)

Country Jew, Villages

Honesty

Shopkeepers

Reading תורה

In Spite of, Brazen

Fear

A Lucky Person

Distinguished Rabbi, Rabbis [as opposed to Rabbeim]

Dairy, Meaty, Pareve (the term Pareve

comes from the name of a room in the המקדש)

The worst thing to call someone

God has counted your kingship (and terminated it for you).

You have been weighed in the scales and been found wanting.

Your kingship has been broken and given to Media and Persia.

[Daniel 5:25-28] (סנהדרין כב)

A corrupted form of "מאינה נשמה"

יידיש - דייטש

מציאה

A bargain, My greatgrandmother would say,
"מיט מציאת גיבט מאן זאין גלט אויס!"
"With deals one gives (still) one's money away!"

משוגע [משוי]

Mad, Crazy

משורת, משורתים

Farm Hands, Servants

משלשין

Stories

משומד

Baptized Jew, Renegade

משפחה

Relatives

נדוניה

Dowry

נס, נסים

Miracle, Miracles "What Are You Waiting For, נסים?"

"נישען פאר קידש אונ' נישען פאר הבדלה!"

"Not For קידוש And Not For הבדלה!"

נביש [נבין]

Regrets

נער

Simpleton

סדרה

The weekly תורה portion, a סידרא contains many פרשיות

עולה

Injustice

(ספר יונה א:ט) "עברי אנכי!"

"I Am A עברי [Jew]!" (how Jews identified each other)

עמרצים

Uneducated People

עצה, עצות

Advice

ער קן גוט לערנן

He can learn well!

פרנס

President Of The קהילה

פושט

Simpleton

פרומם

Religious

צו גוט וויל

"With God's help!"

"צום פסטס מאלס ואשן ונס נון אלס!"

A Seder saying "For the Festival meal all will wash (their hands)!"
referring to the second washing before מוציא מצה

קפשן

Yarmulke, Kippah, Kappel

קרירה

Cold

קוזן, קוזינים or קוזינימן

Rich Man, pl. Rich Ones

קיפה

Company

קנה-שנה

Jealousy

רויכס קיקל

Hothead

רישת

Antisemitism

רשע

"The Evil Man", Antisemite

[מורה] מוריני הרב, רבנים

Distinguished Rabbi, Rabbis [as opposed to Rabbeim]

שאיטל as opposed to שאיטל

Wig

שאלט, (שאלנט, שאלנט)

A שבת dish, which must be prepared the day before.

שנה הויפל

Grammen, rhymed verses of color which wittily alluded to happenings

"שבת במנוחה!"

"[Not something to do or talk about on שבת] With Rest!"

שול

Synagogue

שולקלפון

During the year of mourning, אבלים the were expected make the rounds and wake the householders to come to shul.

יידיש - דייטש

[מִצּוֹת] שְׂדִיִּיגין	Bidding on מִצּוֹת or כִּיבוּדִים in the synagogue
שְׂכּוּרָת	Goods
שְׂמֻחָה	Joy
שְׂכָל	[Common] Sense, Understanding
שְׂלֵמֶזל	<i>The Unlucky Fellow</i>
שְׂלֵמִיל	Unfortunate One [my father would call me that when was sick]
שְׂמוּזִיש, שְׂמוּזין	Dirt(y)
שְׂמִינִי קָמַע דִּי שְׂוֹלֵמַע	The first swallows arrive when is שְׂמִינִי read.
שְׂמֵת	Synagogue caretaker or the candle that lights the other נְרוֹת חֲנוּכָּה
שְׂנֵדֶר	A Yiddish corruption of the Hebrew שְׂנֵדֶר, ("Because He Vowed"). The vow or pledge of a donation to the synagogue.
שְׂנוּדֶל, שְׂנוּדֶלן	Mumble, Mumbling
שְׂרוּכָה	<i>Stench</i>
שְׂרָרָה	A Genteel Person
"תּוֹי, תּוֹי, תּוֹי!"	Thankfully! [without the Evil Eye]
[מָרָד] תְּכָלִית	Be Practical (Brass Tacks)
תִּישׁ גִּבִּיט	Lit. Table Prayer, Grace After Meals
תְּלִמּוֹד תּוֹרָה חֲכָם	Scholar
תְּפֻלָּה	סִידוֹר
תְּפִלִּין לִיגֵן	Lay (don) תְּפִלִּין
תְּרֵנְדֶל	Dreidel שְׂטַל אֵיין - ש, הֶלֶף/half - ה, גֵּאנֶץ/all - ג, נִישְׁץ/none - נ
דִּשְׁעָר/תִּשְׁעָר, בְּרִשִּׁית	Bread for שְׂבֵת and יוֹם טוֹב

Many of the terms my father used have a קָמַץ or a שוּרוּק at the end of the word, many when used in conversational Yiddish, are pronounced as a סגול:

(אַבוֹת אַבוֹתִינעס [אַבוֹת אַבוֹתִינוּ], אַכִּילָה [אַכִּילָה], אַלִּינְבָה [אַלִּיָּה הַנְּבִיא], אַלְמַעֲמֶר [אַלְמַעֲמֶר], בוּשָׁה [בוּשָׁה], בוּחֶר [בּוּחֹר], בַּעַל דָּבָר [בַּעַל דְּבָר], גִּבוּרָה [גִּבּוּרָה], גִּנָּב [גִּנְבָּ], דְּבָרָה תּוֹרָה [דְּבַר תּוֹרָה], דִּקּוּא [דִּקּוּא], דְּרָשָׁה [דְּרָשָׁה], חֲבֵרָה [חֲבֵרָה], חוּל מוּט [חוּל הַמוּעֵד], חֲכָמָה [חֲכָמָה], חֲמֵצֶר [חֲמֹר], חוּצְפָּה [חוּצְפָּה], חֲכָמָה [חֲכָמָה], טֶרְפֶּנָּה [טֶרְפֶּנָּה], יְרוּשָׁה [יְרוּשָׁה], כָּלָה [כָּלָה], כָּלָת [כָּלָת], כָּל נִדְרָה [כָּל נִדְרִי], מוּירָא [מוּירָא], מִזֵּל [מִזֵּל], מִלְאָכָה הַשְּׂרָת [מִלְאָכִי הַשְּׂרָת], מִמּוֹר בְּנֵדָה [מִמּוֹר בְּנֵדָה], מְנוּחָה [מְנוּחָה], מְצִיאָה [מְצִיאָה], מְשׁוּגָע [מְשׁוּגָע], מְשֻׁפָּחָה [מְשֻׁפָּחָה], נְדוּנְיָא [נְדוּנְיָא], פֶּרְנֶסָה [פֶּרְנֶסָה], סִדְרָה [סִדְרָה], קִנְיָה שְׁנָה קִנְס [קִנְס], קִנְיָה שְׁנָה, רְחֻמְנָת [רְחֻמְנָת], רֶשַׁע [רֶשַׁע], שְׂבֵת [שְׂבֵת], שְׂחֵינִי [שְׂחֵינִי], שׂוֹכֶר [שׂוֹכֶר], שְׁלַח מְנָת [שְׁלַח מְנֹת], שְׂמֻחָה [שְׂמֻחָה], שְׂמֵת [שְׂמֵת], שְׂרָרָה [שְׂרָרָה] תִּלָּם [תִּלָּם])

"Where are the good old Frankfurt Jews?" "וואו זינט די גוטע אלטע פֿרנקפורטער יודען?"

A popular Frankfurt Am Main expression my grandfather said, being nostalgic for the old style Frankfurt Jews.

"I cannot get it through my head; how can anyone not come from Frankfurt?" "עצ גאט מיר נישט אין קוין הינאין, ווי קאן אַינ מענש נישט פֿן פֿרנקפורט זאין?"

"I cannot get it through my head; how can anyone not come from Frankfurt?"

"Jew, where is your left ear?" "This way!" "יוד, וואו איזט דאין לינק אויר? זוי רום!"

If someone said something far fetched. [the hand gesture is, to grab one's ear with one's hand over the head.]

Vom Geistlichen Stand.

Here's an interesting excerpt from a 1754 lexicon of Hebrew terms used by Jews and translated into German. The Hebrew is transliterated into German for the ease of readers, who may not even know how to read Hebrew. Here's an excerpt under the category "Spiritual Terms:"

Vom Geistlichen Stand. - Spiritual Terms

Hebraisch	Teutsch	English Translation
Gallach	ein Geshorner oder Pfarrer	A shaved person, or pastor
Lamdan	ein Gelehrter	a learned person
Melamet	ein Schulmeister	a school master
Rabbiner	ein Juden = Priester	a Jewish priest
Rav	ibid.	ibid.
Rosch Jeschive	ein Jüdischer Rector. Mag.	a Jewish rector, magister
Gallchem	ein Geister-Geschwörer	a necromancer
Gochur	ein Student	a student
Chafon	ein Jüdischer Vorsinger	a Jewish song leader
Chofid	ein frommer Mann oder Pietist	a <i>frommer</i> man, or pietist
Zadidig	ein Gerechter	a righteous man
Schames	der Schul = Klopffer	the synagogue knocker
Gess Hackneses	die Synagoge	the synagogue
Tefilla	das Gebet	the prayer
Schir	Gefang	song
Orrun Hackodesch	der Altar darinnen die 10: Gebot stehen	the altar where the 10 commandments are contained
Omuth	des Vorsingers Stelle	the choirmaster's place
Alkmemer	darauf man die 10. Gebot liest	where the 10 commandments are placed
Drosche	ein Predigt	the sermon
Migdol	der Kirch-Thurn	the church tower
Paimon	die Glocken	the bells
Zedocke	das Alkmosen	alms
Gesh Chaiem	der Juden Begräbniß	the Jew's graveyard
Kemer	das Grab	a grave
Mazema	das Grab-Stein	a grave stone
Kabron	der Todten-Gräber	tomb of the dead
Mitta	die Todten-Bahr	death bed
Orren	die Todten-Truhe	the casket for the dead
Meß	ein Todter	a dead body
Heureg	ein Erschlagner	a murder victim
Owel	ein Leid-tragender	the mourners
Kemura	begraben	burial
Kriereissen	über einem nahesten Gefreunden die Kleider zureissen	a nearby friend tears the clothes

From Friedrich Osterchrist "Hebräisch und Teutsches Sprach-Buch" (Regensburg 1754).

דיני פריסת שמע ומי שלא שמע קדיש וברכו.

אם יש צ"ח שהתפללו כל א' צפ"ע ביחיד או שאחרו לצוא לצי"כ ולא שמע קדיש וברכו, עומד אחד ואומר קדיש וברכו, וזרכה ראשונה של יולר אור בלבד, וזהו נקרא פורס על שמע שנזכר במשנה ל' חתיכה (כמו פרוסה המו"ח) שא"א אלא קלת ממנה ואסמכוה אקרא צפרוע פרעות ישראל בהתנדב עם זרכו ה' ה"פ צפרוע מל' כי פרוע הוא, ות"א ארי צטיל הוא, כלומר כשצטלו ולא עשו מה שמוטל עליה לעשות אז יתנדבו העם לזכר ה', ויש מוסיפין עוד לאחר שסיים זרכה ראשונה דיו"ר מדלגין ואומרים אבות וגבורות וקדושת השם, וזה נקרא עובר לפני החיכה השני במשנה ואין עושין דברים הללו אלא בעשרה ואומרים אותו אפי' בשביל אחד שלא שמע, ובמדינות הללו אין נוהגין לפרוס ע"ש אלא אומר קדיש וברכו ועו"גין ברוך ה' והולכין להם ומי ששמע זרכו מפי מעולה לקרות התורה דיו ואע"פ שעדיין לא הגיע ליו"ר, כשענה ברוך ה' המצורך, יאל י"ח מכל המקום. ומי שלא יוכל לקצץ מנין עשרה יתקן מה שצידו לתקן, להשלים חסרונם בפסוקים וברייתות המדצרות מעניינים אלו, ונליגס כאן שהם סדורים בספרים.

מי שמאחר לצא לבית הכנסת ולא שמע חלי קדיש קודם זרכו בשחרית יאמר זכ.

זה אומר אני במקום חצי קדיש וקודם ברכו של שחרית.

ועתה יגדל נא פה אדני באשר דברת לאמר: והתנדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני יי: ברכי נפשי את יי: אלהי גדלת מאד חוד וחדר לבשת: לחוא שמה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא ויגבורתא די לה היא: אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי בכל כחו קורעין לו גזר דינו שנאמר בפרוע פרעות בישאל בהתנדב עם ברכו יי: מה פועם בפרוע פרעות משום דברכו את יי: אמר רבי שמעון בן לקיש כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמונים:

מי שלא שמע זרכו בשחרית יאמר זכ.

זה אומר אני במקום ברכו בשחרית.

בפרוע פרעות בישאל בהתנדב עם ברכו יי: ברכו את יי: אלהיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה: יהי שם יי: מבורך מעתה ועד עולם: ברוך יי: אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן: אמר רבי עקיבא בכל יום מלאך אחד עומד באמצע הרקיע בשחרית ואומר יי: מלך יי: מלך יי: מלך לעולם ועד. עד פשמינע לברכו הנה אחת ששמה ישראל וחקוק על מצחה ישראל עומדת באמצע הרקיע ואומרת בקול רם ברכו את יי: המבורך, וכל גדידי מעלה ענין ברוך יי: המבורך לעולם ועד:

במקום קדושה בשחרית יאמר זכ.

זה אומר אני במקום קדושה בשחרית.

ולא תחללו את-שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני יי: מקדשכם: שרפים עומדים ממעל לו שש בנפים לאחד בשמים יבסה פניו ובשמים יבסה רגליו ובשמים יעופה: וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי: צבאות מלא כל-הארץ כבודו: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד יי: ממקומו: ימלך יי: לעולם אלתוך ציון לדר ודר הללויה: בשעלה משה למרום מצא בת אחת אומרת קדוש קדוש קדוש יי: צבאות מלא כל-הארץ כבודו ובת אחת אומרת ברוך כבוד יי: ממקומו וכלם עונים בפה אחד ואומרים ימלך יי: לעולם אלתוך ציון לדר ודר הללויה:

במקום קדיש שלם יאמר ועתה יגדל וכו' ככתוב לעיל עד ברכו את יי ואח"כ יאמר זכ.

זה אומר אני במקום קדיש שלם.

אמר רבי יהושע בן גדיא כל מי שעונה אמן בעולם הזה זוכה ועונה אמן לעולם הבא שנאמר
ברוך יי לעולם אמן ואמן: בעולם הזה ואמן לעולם הבא:

למנחה במקום ח"ק יאמר ועתה יגדל וכו' ככתוב לעיל עד די לה היא ואח"כ יאמר זכ.

זה אומר אני במקום חצי קדיש קודם מנחה.

תניא אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך והניע זמן תפלת מנחה ונכנסתי לחרבה אחת
מחרבת ירושלים להתפלל בא אליהו זכור לטוב ושמר על הפתח אמר לי מה קול שמעת בחרבה זו
אמרתי שמעתי בת קול שמנחמת ביונה ואמרת אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגלתי את
בני לבין העצום. אמר לי בכל יום ויום אמרת כך וכשישראל נכנסין לבתי בגסויות ולבתי מדרשות
ואומרים אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי הקדוש ברוך הוא מנענע בראשו ואומר אשרי
המלך שמקלסין אותו בביתו כך מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם:

א"ר שמעון בן לקיש כל העונה אמן בכל כחו פותחי' לו שערי גן עדן שנא' פתחו שערי'
ויבא גוי צדיק שומר אמוני', אל תקרא שומר אמונים אלא שאומרי' אמנים.

למנחה במקום קדושה יאמר ולא תחללו וכו' כמו שכתוב למעלה ואח"כ יאמר זכ.

זה אומר אני במקום קדושה של מנחה.

אמרו עליו על סגדלפון שהוא גבוה יותר מחבריו מהלך חמש מאות שנה ועומד אחורי מרפבה
וקושר בתרים לקונו ומשביע את הכתר ועולה ויושב בראש אדונו ובשעה שיוצא הכתר כל חילי מרום
נרתין ומודעין וחיות דוממות ומנחמות בארי באותה שעה עונין ואומרים קדוש קדוש קדוש יי צבאות
מלא כל הארץ כבודו. ובשעה שמגיע לכסא מתגלגלין וגלגלי הכסא ומתרעשין אדני שרפרף וכל רקיעין
אוחזין חלחלה ובשעה שהוא עובר על כסאו כל חילי מרום וכתר הכבוד שלו פותחין פיהם ואומרים
ברוך כבוד יי במקומו. בא וראה בפה גדולתו ושבחיו של הקדוש ברוך הוא שבשעה שמגיע הכתר
לראשו מחזיק עצמו לקבל הכתר מעבדיו וכל חיות ושרפים וגלגלי המרפבה וכסא הכבוד וחילי מעלה
ומטה מתגדלין ומתגברין ומתנאין ונותנים הוד והדר וממליכים כלם בפה אחד ואמרים יי ומלך לעולם
ועד:

לערצית במקום ברכו יאמר אחר והוא רחום.

זה אומר אני במקום ברכו של ערבית.

חיה אחת ברקיע בשהוא יום אות אמת במצחה ויודעין המלאכים שהוא יום ולערב אמונה במצחה ויודעין
שהוא לילה ובכל פעם אמרת ברכו את יי המבורך וכל גדידי מעלה עונין ברוך יי המבורך לעולם ועד:

Treasures of Ashkenaz

The Development of קדיש יתום – Fundamentals & History – From ancient times to the modern era.

(Based on a comprehensive שיעור delivered in ארץ ישראל by שליט"א רב בנימין שלמה המבורגר שליט"א, edited and arranged by Treasures of Ashkenaz)

We all know that if someone is an אבל, or if has יאהרצייט, then one attempts to recite קדיש, or even better, to daven in front of the עמוד. Often, there is competition to get the עמוד, and in the past, there was also competition to be able to recite a קדיש. Why? Because the קדיש was never established as a "קדיש group", rather as a single קדיש....which leads to the development of how the single קדיש turned (among some) into a "קדיש group", which we will discuss this later on in this שיעור. But first, some basics.

HOW DOES THE RECITAL OF קדיש HELP THE נפטר?

The first question which I would like to address, is how can an action or a deed that is performed after פטירה of a נפטר, after a person is already deceased, help after the deceased has gone to the עולם האמת? We find the ספר חסידים (1171) explains it very clearly. We find an expression in חז"ל 'ברא מזכי אבא' (סנהדרין קד) - a son adds זכותים, adds merits to his father. How so? If the father has not acted properly in his lifetime, yet he sends his son to a Talmudic school, ללמוד, he sent him to cheder, sent him to a Jewish school.....and there the son learns Torah, he learns how to behave himself properly, and perform good deeds, הואיל ועל ידי 'הואיל ועל ידי'. The son's good behavior is a result of the education which the father saw to, whatever the son does now as a result of this education, is 'ברא מזכי אבא' – the son therefore adds זכותים to his father. And furthermore, if the father commanded his son, he left a צוואה to do this and that, to do something after his פטירה, 'הרי כשעשו הבנים כאילו יעשו האבות', what the son does is as if the father did it (even though the father is not living anymore). From this concept comes the מנהג that people give הנשמות לעילוי הנשמות. צדקה לעילוי הנשמות. Similarly, davening for נפטרים, is also a תועלת – it does give help to them, because 'מה לי תפלה מה לי צדקה?'. What difference does it make to הקדוש ברוך חינוך if it is this מצוה or that מצוה, so long as it is done as a result of the father's חינוך.

נפטר IS NOT THE ONLY THING ONE CAN DO FOR THE נפטר

So far haven't mentioned anything about קדישים. We have plenty of מדרשים which point out the special כח of קדיש. We have to keep in mind that קדיש is only one of many means to help a נפטר. There are plenty of others. רב יוסף האן נרדלינג of Frankfurt, a member of the של"ה's בית דין when the של"ה was a רב in Frankfurt, who wrote a ספר called אומץ. It is at the same time both a

Treasures of Ashkenaz

קדיש, ברכו, ברכת, He writes a very important comment. The idea of going to עמוד (אשרי, למנצח, ובא לציון עמוד for אבלים, שיר המעלות, ולמנצח), going to עמוד (עמוד for davening before the עמוד)... also meaning the אבל, which is also a זכות for the נפטר, not common nowadays..... 'מעלין המה על ידי' (גיהנם raises the נפטר from גיהנם). Of course, he says, davening the whole תפלה is better than bits of it. And of course קדיש is also very important. **But the most important thing, which people overlook he says, the biggest זכות, is לימוד תורה, learning Torah!** Another point he makes is, **תפלות קדישים ברכו...** (unlearned people) – but **if you can learn, and you learn, 'לימוד תורה מועיל שבעתים' (helps seven fold), more than all these תפלות....** Through that, not only מעלין מגיהנם, but מניסין לגן עדן (they take the נפטר to גן עדן), which is a greater level. And if the son goes further and he is מחדש חידושי תורה, he's a למדן and is on a level that he creates his own חידושים? Then the כבוד his father gets in גן עדן is even greater yet. He cites the זוהר, that in such a case הקדוש ברוך הוא calls everyone in מעלה של פמליא, and says 'come in and assemble, to hear the beautiful חידושי תורה of this person, the son of בן פלוני (true חידושים, [not just made up ones]), the son of this נשמה'. This is the greatest honor that one can give, to say חידושי תורה...

נוסח הקדיש DEVELOPMENT OF

However, קדיש nevertheless is well known by all as a great tool and most people try to have an opportunity to recite it.... Where does the text of קדיש come from? Is it in תלמוד בבלי? תלמוד ירושלמי? No!

"אמר ריב"ל 'כל העונה איש"ר מברך בכל כחו' (רש"י makes mention of a critical phrase, (בבלי) רש"י, כח הכוונה, קדיש, which can mean כח הכוונה, according to רש"י, if one answers, 'קורעין לו גזר דינו' – בכל כוונתו), or with all his strength, according to a second פשט brought in תוספות, his bad דין is torn up, those inscribed for bad in the ספר החיים. We find in the מדרש, that רבי עקיבא attempted to help a נשמה he found in trouble in the האמת, by teaching his son to say ברכו and קדיש, and in that way to get his father out of גיהנם. The ability of קדיש to bring people out of גיהנם, is mentioned by both the גמרא, and the מדרש.

The נוסח הקדיש is not mentioned either in מדרש or in גמרא. The first source in which find a text is in the סדור רב עמרם גאון, the oldest siddur we have – there we find the נוסח קדיש, but without 'ויצמח פורקנה ויקרב משיחיה', like נוסח אשכנז. That is the very first קדיש we find in Jewish literature. The phrase 'ויצמח פורקנה' we find in a later Babylonian siddur, that of רב סעדיה גאון. But just 'ויקרב משיחיה', not 'ויצמח פורקנה', so that must have been a later development.

תפילות IN MIDST OF קדיש PURPOSE OF

Treasures of Ashkenaz

So what is the purpose of קדיש? We find קדיש besides קדיש יתום. קדיש יתום is a very specific קדיש that is said after a תפלה. But we have קדישים within תפילה as well. The ספר האשכול says that we have the קדיש for the purpose of separation. He says that the first קדיש is to separate between קרבנות (ישתבח) and פסוקי דזמרה (שחרית in ברכת יוצר אור). (The קדיש said nowadays after קרבנות is very recent, we will come back to that later). The second קדיש is after we finish שמנה עשרה. After שמנה עשרה we have תחנון, which is attached to it. If there is תחנון we say קדיש after it, and that קדיש acts as a separation between the שמנה עשרה part of תפילה and קריאת התורה. If there is קריאת התורה, a קדיש separates קריאת התורה from אשרי ובא לציון, which is a new section. The final קדיש after אשרי ובא לציון, קדיש תתקבל, which ends all קדישים. Such is the structure which קדיש imposes on the service.

THE EMERGENCE & DEVELOPMENT OF קדיש יתום

קדיש יתום, which has little to do with davening before the עמוד, which was instituted later, perhaps in the beginning of the second millenium. We do find it in the מחזור ויטרי already. It was introduced for יתומים קטנים who are not allowed to go before the עמוד. The son is a minor and therefore can't help his father with קדיש, so they instituted קדיש יתום for him. But how many times does a יתום have a chance to say קדיש? Initially, not at all. After עלינו? No, עלינו was not said daily in the ancient times. After the מזמור לאסף, מזמור? Some shuls say it, you may know it from there, some after שחרית, some have it even after מעריב. This too did not exist in the time of the גאונים. So they instituted a non-specific מזמור after תפלה, and they enacted a קדיש to be said by קטנים. In the beginning, קדיש יתום was not said during the week, but only on שבת. On שבת we recite במה מדליקין after מעריב, This is still done in חוץ לארץ as it used to be in European countries. קדיש יתום, 'אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא ...', במה מדליקין. Nowadays, people say קדיש דרבנן, which is a later development. Initially this קדיש was for קטנים who couldn't recite קדיש during תפילה. The second opportunity for קדיש יתום was on שבת morning, after פטום הקטרת, 'אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא ...'. The third קדיש יתום, after שיר המעלות אשרי כל ירא ה', after ויתן לך after מוצאי שבת. These were the only קדישים at the time of the ראשונים.....they eventually introduced קדיש יתום on weekdays as well.....but that was a much later development. Eventually they began reciting קדיש יתום after עלינו, שיר של יום. Eventually they began reciting קדיש יתום after sections of תנ"ך or at least פסוקים – we never find that after a shiur קדיש is recited right away, rather the pesukim, 'אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא'.....or 'רבי חנינא בן עקשיא אומר רצה הקבה ליכות את ישראל' (however not after a משנה). The קדיש said nowadays after the שמעאל דרבי ישמעאל, before ברוך, is a disputed מנהג which does not fit with ancient the הלכה, but only with the הארז"ל מנהגי הארז"ל.

PROPER TO LIMIT/MINIMIZE THE AMOUNT OF קדישים

Treasures of Ashkenaz

Reciting קדיש is a wonderful thing! חזרת הש"ץ is also a wonderful thing. What would you say however, if someone thought חזרת הש"ץ is a wonderful thing, I will say it twice. I want to repeat twice. How would we look at such a person? Is he doing something good? He has repeated שמונה עשרה twice. What if a person before a person drinks Coca Cola, says 'שהכל נהיה' then takes another sip and says it again and again, and again, after each sip. Is he more frum? Or if he says three times 'בורא נפשות' – is he more religious? Or is it a case of ברכה שאינה ברכה? Many פוסקים bring down, including the משנה ברורה, that just as we don't repeat the same ברכה again and again, because the more you repeat them, the more difficult it is halachically (ברכה שאינה צריכה/ברכה לבטלה), the same way, one should not say קדיש more than needed. According to the plain הלכה in the משנה ברורה and earlier פוסקים, saying extra קדישים is wrong. And he says, '... כשם שממעטין לומר קדיש ...'. The ערוך השלחן uses very sharp terms against this practice. He says (אורח חיים נה, ג) "There are common people who believe that the more קדישים one says, the better, how wrong they are! One doesn't use the scepter of הקדוש ברוך הוא more than He allows us to use it." There is a limit to the amount of usage! By saying קדיש you are crowning הקדוש ברוך הוא. And if you repeat it again and again, it is a זלזול, you're degrading the divine. And we find פוסקים that say, those who increase the number of קדישים are weakening the divine קדושה of the great sacred name of ח"ו, הקב"ה.

קדיש IS RECITED BY AN INDIVIDUAL, NOT A GROUP

Nevertheless there is a great desire to say קדיש. It has increased so much, that people recite more קדישים, not only the number of times, but also in terms of the number of people saying it at one time. What we call nowadays a "group קדיש", which didn't exist in the past. Just as a "group חזרת הש"ץ" (two בעלי תפלה saying חזרת הש"ץ together) would not be tolerated, the same should be true of the "group קדיש". It was created for קטנים, a קטן who can't daven before the עמוד, so he may recite a קדיש after davening. Nowadays people join him! It's like joining the שליח צבור! We have a rule that תרי קלי לא משתמעין (two simultaneous voices are not heard). Imagine if a number of people would stand up here talking at the same time. One would get confused. The same holds true with a קדיש. This is the conception of the classical פוסקים.

SEPHARADIC ATTITUDES TOWARD קדיש, ADOPTION OF "GROUP קדיש"

We do find that ספרדים believed so much in the power of קדיש that they found all kinds of היתרים to say a "group קדיש". They invented the idea of "group קדיש". It went so far in some places of the ספרדים, that in Iraq, we find the בן איש חי recording (פ' ויגש, סעיף טז) that in his city of Baghdad, the מנהג was, that everybody would say every קדיש possible during davening. When they finished ישתבח... what happened after ישתבח? (even in those places that recite "group קדיש", only the שליח צבור says this קדיש and then ברכו.) In Baghdad, the whole congregation stood up and everyone said קדיש. Not only that קדיש, every קדיש! After שמונה עשרה,

Treasures of Ashkenaz

everyone stood up and said קדיש. The בן איש חי was very disgusted by it. קדיש יתום, might still be tolerated, but every קדיש? He said, “These people think that when they say קדיש they cause תחיית המתים.” They believe so much in קדיש, they view it out of proportion and in that they err.” We find that קדיש at one time, was only for the שליח צבור. The קדיש after קריאת התורה likewise, became a קדיש יתום amongst ספרדים. This became widespread in some Ashkenaz communities as well ([ספר ירושתנו א, קיג-קה] – רב המבורגר shows conclusively that this קדיש properly belongs to the שליח צבור/בעל קריאה, not an אבל).

קדיש RELATED TO RECITATION OF מנהגי אשכנז

In קהלות אשכנז they give the one saying קדיש יתום the כבוד he deserves. The אבל is treated as a שליח צבור. Firstly, the primary rule of a שליח צבור is, that he goes to the עמוד. He doesn't stand wherever he finds himself in Shul says קדיש, he goes forward to the עמוד. Since the שליח צבור is still at the עמוד, having more מזמורים to say, the person saying קדיש stands nearby, as close to the עמוד as possible. This is brought down in several פוסקים, including the משנה ברורה. Secondly, one who recites קדיש dons a טלית, because like a שליח צבור, and this is likewise brought down in the פוסקים.

“GROUP קדיש” HISTORICALLY NOT DONE IN ארצות אשכנז IN THE PAST

The conception of group קדיש did not (historically) exist in Europe, not even in Eastern Europe, or even in Chassidishe circles.

If you open a שלחן ערוך, with the מגן אברהם, רמ"א, etc...., or if you look in פוסקים, like the אור חיים, סדר קדימה and many others, you will find something called כנסת יחזקאל. It delineates in great detail who has the right to say קדיש. If you have several people in Shul required to say קדיש, it lays out in what order and who has priority. We know that a בן שבעה (someone within the twelve months of אבלות), and a יארצייט (yahrzeit – marking the anniversary of a passing) has priority over all of them. All these priorities? All these discussions among פוסקים about who has priority? Someone may even have to wait a day, week, or month to say קדיש. Why? If there is a “group קדיש”, there is no need for all these priorities, since everybody has the right to say קדיש.

I remember once I came to Manhattan, as a tourist from Israel. I had to daven מנחה. We went into a modern synagogue. I'm not used to this, living in ארץ ישראל. People came in without כיפות – for an ordinary מנחה. It was very heart warming for me to see so many people at a regular weekday מנחה. They all stood around and at the end of the תפילה, the penny dropped. I realized what was going on. Everyone said קדיש! I was the only one to answer this קדיש. Women said it as well – everyone, except and my wife and myself. This is something that did not exist in the past.

CHASSIDIM ADOPT THE “GROUP קדיש”, WITH SOME DISSENT

Treasures of Ashkenaz

As I mentioned already, ספרדים accepted the “קדיש group” first. Then חסידים, who adopted נוסח ספרד, and certain מנהגי ספרד, were the next ones to accept it. And yet, even in the Chassidic world, we find those who were not happy about it. The sharpest is the Komarna Rebbe. In his ספר (p.194), שלחן הטהור (תל אביב, תשלג, סימן קלב, הלכה ד), he writes that if two people say קדיש together, 'הוא פגם וחטא גדול' – it is a flaw and a great sin! Not only does he not do a favor for the נפטר, but it could be that it even harms him, bringing him down to a lower stage in גיהנום, or גן עדן. He remarks that it comes from the ספרדים, and therefore is not part of our heritage, and we should reject it. Unfortunately, hardly anyone in Chassidic world follows him.

ARZUT ASHKENAZ COMPELS “קדיש GROUP” IN BONAPARTE NAPOLÉON

How did “קדיש group” come to the non-Chassidic world, which follows the משנה ברורה and the פוסקי אשכנז?

We have a number of historical factors, beginning in the nineteenth century. One was Napoleon Bonaparte. To some extent he is the one responsible for this change in our religious history.

Now that’s puzzling! What does Napoleon have to do with our קדישים?

Well, Napoleon was a tremendous conqueror, he conquered almost every part of Europe and he established new states, one of which was the Kingdom of Westphalia. He let his brother, Jerome-Napoleon, rule it. Jerome-Napoleon had new ideas of liberty, equality, and fraternity (equality, freedom, brotherhood). He wanted to make the Jews equal to everyone else, and make their religion equal as well. So he established the Consistories, which meddled in the religious lives of Catholics, Protestants, and Jews. He opened churches for all three. The Consistories, ruling Jewish life instituted reforms, appointing reform motivated individuals to introduce all types of (relatively) mild reforms, in Jewish life. Amongst them was the “קדיש group”.

The “קדיש group” was a way of democratization, and equality. Ideas of equality, of rights which led to the forbidding of calling up people by name (יעמוד פ”ב) for עליית תורה. The reason being, some people are called up by titles (e.g. יעמוד מורנו הרב).....Inequality! Can’t fit in with the regime of Napoleon Bonaparte! So they didn’t call up anybody by name – they gave out cards instead (there are remnants of this practice in some synagogues today). Another thing the Consistories didn’t like were priorities in קדיש. Why should there be priorities for קדיש? We want everyone to have the right to say קדיש! They abolished the priorities for קדיש and forced the “קדיש group” on the German - Jewish communities which they governed. Obviously, as soon as this regime collapsed, after a few years, it was rejected strongly by all the אשכנז – though it slowly made its way into Eastern Europe (השיבה הרמה בפירודא, V.II, p. 410-417).

AND THE “קדיש GROUP” RABBI EKIYAH

Treasures of Ashkenaz

We find an interesting role played by the great master רב עקיבה איגר in this development. What happened? How did רב עקיבה איגר become involved?

In the year 1831 there was a great Cholera Epidemic in Europe, which cost the lives of thousands upon thousands of people. It hit Jewish communities hard as well, including רב עקיבה איגר's city of Posen. רב עקיבה איגר was confronted by immense pressure from people desiring to say קדיש for their loved ones, and therefore he gave them a היתר for "group קדיש". The great רב עקיבה איגר?! He writes in his own handwriting, 'In 5591/1831 when cholera started here in our city, there were so many אבלים, that needed to recite קדיש. I made a תקנה allowing "group קדיש", *for one year only*.....' He gave a היתר for one year only ...and after that year (by the following ב"ה), the epidemic had stopped, people stopped dying, and when the trouble was over it was stopped. "It was a **הוראת שעה** (strictly temporary enactment) not allowed from then on except for one קדיש a day which was still allowed as a 'group קדיש'".

People extrapolated that if the great רב עקיבה איגר could allow a "group קדיש" in his city, in his time, so *we can allow it in our time, unlimited, anytime we need a קדיש*. If it's good enough for רב עקיבה איגר, it's good enough for us! This is a **misconception**, many people go around and say, רב עקיבה איגר allowed it, he allowed a "group קדיש".....

I have a recent discovery, – a manuscript of his son, רב שלמה איגר, his successor in the רבנות of Posen, and he refers to this הוראה of his father, regarding the "group קדיש". I will now read from this newly discovered manuscript, which has not yet been published -

'It's clear in my mind that what my late father זכרוננו לברכה, the great רב עקיבה איגר, instituted for everyone to say קדיש together, **was not his wish at all, rather it was against his will**. He found a היתר to be מתיר an איסור – note that he refers to it as an איסור (prohibition). There was a terrible need for the common people. צורך ההמון he calls it – a psychological need. At the time of the Cholera Epidemic, people were panicking – trying to do anything which could help the deceased. He says that we find a similar היתר in regard to a נר יאהרציט that goes out השמשות בין. One may have a non-Jew light it again, because of a psychological need. But those תלמידי חכמים who say a "group קדיש דרבנן" after a שיעור? What is their היתר to say such a "group קדיש"? This היתר was not meant for תלמידי חכמים! It is meant for the common people who have psychological need. Am haaratzim, המון עם. Don't lean on my father רב עקיבה איגר (for a general blanket היתר of a "group קדיש")! This is a discovery, which I must say, is an eye opener in the whole notion of רב עקיבה איגר and the "group קדיש".

רב יעקב עמדן AND THE "GROUP קדיש"

Treasures of Ashkenaz

When the Consistoire in Westphalia introduced the “group קדיש”, as well as other היתרים that had not existed, they tried to give it a halachic image, or to find halachic grounds to support them... For example, they instituted that all אשכנזים should consume קיטניות on פסח. Not only the Consistoire allowed them to, they forced רבנים by a decree to eat it, as non-Ashkenazim do. The Consistoire put forward opinions, which served their purposes that the איסור קיטניות did not apply to their times, and they claimed that in times of war or shortage of food, it was perfectly acceptable. They found the חכם צבי and רב יעקב עמדין, his son, both expressing the view that now as opposed ancient times, the איסור קיטניות doesn't make sense. The grains we buy today are not mixed together as they were in days of old. However, these רבנים themselves only brought up the notion, that there is no room for איסור קיטניות in our times. *They didn't introduce it practically, and did not rely on it.*

Similarly, the comments of these two great גדולים, were applied to “group קדיש”. They lived in Portuguese/Spanish exiled communities in Hamburg, Amsterdam, and London. Portuguese/Spanish Jews which had fled a hundred years after the great exile of Spanish Jews in 1492, and established beautiful flourishing communities in Western Europe. These Sepharadic communities, observed Sephardic practices. The חכם צבי and רב יעקב עמדין, observed and admired what was worthy to learn from them. But again, *they never practically introduced it, never said that it was proper for an Ashkenazi to rely on a Sepharadic heter.*

WHAT רב יעקב עמדין'S POSITION REALLY WAS

The Rabbis that were engaged in the Consistories of Westphalia took advantage of the expression of רב יעקב עמדין in this matter as the model for a Rabbi who was trying to institute it (למעשה).

Therefore it is worthwhile to quote the exact quotation of רב יעקב עמדין regarding this matter, and see if he actually wanted to institute it. He writes in his very famous סידור רב יעקב עמדין, perhaps the most important siddur of an אחרון. We find no אחרון on his level who compiled his own siddur. The two volume (שערי שמים and עמודי שמים) siddur itself, and commentary, which he published in his own lifetime, in his own home.

When it comes to קדישים, he says that he will not mete out קדימות (priorities) in קדישים, which are discussed elsewhere '... כבר דברו בו מספיק גדולי האחרונים' (it has already been sufficiently discussed by the great later authorities).....anyway, 'מה טוב ומה ישר הוא מנהג ספרדים', that more than one person says it. Therefore there is no reason for מחלוקת, no competition.... you don't have to go into all those דינים of who goes first. If you really want to know the קדימות, see לבוש, other מפרשים etc..

This is the passage proponents of “group קדיש” like to quote but they miss two points. Firstly,

Treasures of Ashkenaz

people forget that he says go look it up (the קדימות)...he doesn't say you do not have to do it – he says look elsewhere for the information. He says I admire it (the Sepharadic way), but he does not say 'I am a Sepharadi'. Secondly, he says, you know אשכנזים have a מנהג that the last day of saying קדיש in the year of אבילות (called הפסקה - the day people stop saying קדיש), he gets top priority, to recite all the קדישים of that day, everyone else is pushed aside.

These rules would only apply according to one person reciting קדיש. רב יעקב עמדין says, "I want to warn you....When you finish the last day of the eleventh month, you should stop (saying קדיש) then, and not go by the practice of the ספרדים who have a פסק that you can continue for another week and stop after eleven and a quarter months, a week later." So we see that רב יעקב עמדין didn't actually follow the מנהג ספרד. He himself says that he stopped immediately after the eleventh month, like אשכנזים.... This is the same רב יעקב עמדין who wrote that though he admired Sepharadic practice, never attempted to introduce the same among אשכנזים.

THE חתם סופר RESPONDS TO רב יעקב עמדין, DEFENDS THE SINGULAR קדיש

What is particularly interesting is that there was a citation of what the חתם סופר wrote in a תשובה, defending the old מנהג אשכנז, that only one person says קדיש at a time, and taking issue with רב יעקב עמדין about it.

The analysis of the חתם סופר, contrasting the מנהג אשכנז singular קדיש with the group קדיש practice, is quite enlightening.

He says as follows "That which רב יעקב עמדין wrote regarding קדיש, that the מנהג ספרד in which everyone recites קדיש together is easier, and many, e.g. a group, who do a מצוה, are better than individuals who do so.... CAN WE BLITHELY ASSUME THAT THE אשכנזי CLUNG TO AN INFERIOR PRACTICE WITHOUT JUSTIFICATION? So it is a wonder, astounding, that our ancestors, the great תלמידי תורה of אשכנז, to whom the תורה was an inheritance, as is stated in the אשר , תשובות רבינו אשר , the רא"ש (which is quoted by the great Sepharadic Rav, the בית יוסף, in his commentary on יורה דעה as well), didn't follow such a practice. **Can we lightly assume that they had an inferior and defective stance in this matter?** And furthermore, how can we understand the סדר קדימה, the מנהג that an אבל in שבעה has precedence over one in שלושים, who has precedence over a בעל יאהרצייט, who has precedence over an אבל in י"ב חודש? After all, if there are partners who find profitable merchandise, can one of them say, I need it more, give it all to me, and the others have no share in it? No, the partners divide it. So too, with קדיש, if several people need to say קדיש, they should not share it and say it all together, but rather than only one should recite it.

So the חתם סופר explains that **the main benefit to the נפטר (deceased) that comes from saying קדיש is not from the mere recitation of it, but rather from the many responses of אמן, and especially יהא שמיא רבה, that it elicits from the ציבור (congregation).** Since those come about via the אבל, the benefit accrues to the נפטר.

(We could view this in terms of a multiplying effect. If one person saying קדיש causing a ציבור of

Treasures of Ashkenaz

fifty people, for example, to answer four אמן's, one אמן יהא שמיה רבה, and one בריך הוא, he has done so much more than just say קדיש with six responses of אמן, איש"ר, אמן. He has brought about three hundred such responses)

Therefore, explains the חתם סופר, מנהג אשכנז which requires that only one person says קדיש at a time, is beautiful and most potent. Because where many say קדיש at the same time, the bringing about of the responses of אמן which comes about through just one of them, causes the others to be in the category of מסייע, those who extend a hand, the act of which is considered by הלכה, as 'אין בו ממש', lacking in substance compared to one who is the clear cause of an action....

WHY THESE INNOVATIONS WERE REJECTED IN אשכנז

The reason why in the German communities, they did not follow these new היתרים, is because they knew exactly what their origins were. It did not come from the רבנים like רב עקיבה איגר, it definitely did not come from the חתם סופר. It was one of the early Reform inroads, from the Consistoire.

א German Rav, the ערוך לנר, his ספרים are learned in all ישיבות. He was once asked about the "group קדיש". Would it be acceptable for a community to adopt this new מנהג Sfardishe. To support their view they cited the words of רב יעקב עמדין. His response was the following. "You refer to it as a great תקנה to go along with the "group קדיש"? To change a מנהג ישראל which has prevailed in אשכנז, prevailed in Europe, not only in Western Europe, but also in Eastern Europe, for hundreds and hundreds of years. Ever since קדיש יתום was established, we have had only one person reciting a קדיש, and you want to follow these מתחדשים, the reformers who instituted this, and have changed so many other things of תפלה as well? *No, no, no, one should not do it!*" (תשובות בנין ציון, קכב).

OTHERS WHO REJECT THE GROUP קדיש

The bottom line is, we think that, okay, some Yekkes still obey this הלכה, they don't say "group קדיש", that even some Litvaks still obey this rule, they follow the Chazon Ish, for example,...but all ספרדים do say it. However, we find that that even some ספרדים, like those of the Tunisian Jewish capital, Djerba, according to their רבנים down to the present day, are very מקפיד that only one person should say קדיש.

I trust I have shown the historical development of קדיש, that initially everyone recited a single קדיש, the ספרדים started the concept of a "group קדיש", then חסידים adopted it, and eventually some אשכנזים followed.... There are still some pockets which do not follow רב יעקב עמדין's *idea*, but פסק ס' רב יעקב עמדין, not to change, and they therefore still say a single קדיש.

Treasures of Ashkenaz

– קריאת התורה After קדיש The Contemporary Confusion About

האם כל דאליס גבר? קדיש לאחר קריאת התורה למי שיין

By Treasures of Ashkenaz

רב המבורגר was asked, in light of the statement in ספר פני ברוך (a popular contemporary work on קדיש after קריאת התורה belongs to אבליס, what basis is there for the contrary requirement that the בעל קריאה - not an אבל - says this קדיש?

He responded that the מנהג is a continuation of the ancient practice been passed down to us from the ראשונים and גאונים (while the practice cited by the פני ברוך is a later distortion of מנהג, which some אשכנזים have adopted).

רב המבורגר then makes a very trenchant observation. In various halachic literature, there is discussion concerning when there are multiple mourners, which gets preference. In those discussions, the different קדישים available for such are delineated. However, notes רב המבורגר, **in all those discussions, not once is the קדיש after קריאת התורה included in such a framework!** The reason simply being, because it was known that that קדיש belonged to the שליחי צבור (בעלי), and not אבליס.

As was discussed previously, in some ספרדי circles, due to the great desire of the masses to say קדיש, people engaged in questionable practices, such as saying קדיש together with the בעל תפילה, something the בן איש חי complained about and tried to address. Until today though, in קהילות, such practices continue.

The purpose of the קדיש after קריאת התורה is explained by the ספר האשכול, האגור, and the בית כ"י היא מצוה בפני, וקדיש אחר קריאת התורה..טעם על הקדישות שאומרים בתפלה. בית יוסף states, "עצמה". The קדיש is to make a separation between different segments of תפילה, distinguishing between various segments thereof. It was *not* instituted to serve אבליס by giving them a chance/place to say it, unlike other קדישים.

רב המבורגר quotes from over thirty authorities, from the זמן הגאונים to the present day, which show that this קדיש belongs to the שליח ציבור (בעל קריאה). These authorities cover a very great spectrum of גדולי עולם, such as רב עמרם גאון, the מחזור ויטרי, רמב"ם, רמב"ד, רמב"ה, רוקח, אור,

דיני ומנהגי קדיש

בעל, יעב"ץ, בית יוסף, מהרי"ל, בעל הטורים, מרדכי, מאירי, שבלי הלקט, מהר"ם מרוטנבורג, אבודרהם, זרוע מנחת שלמה, אגרות משה, (סאטמאר) דברי יואל, מהר"ם בריסק, ר' וולף היידנהיים, ר' אהרן מקארלין, התניא (ר' שלמה זלמן אויערבאך).

As time went on, some ספרדים began granting this קדיש to mourners, mainly in parts of North Africa, and in ארץ ישראל, while other רבוני הספרדים opposed this change. רב שם טוב גאגוין (Gaguine) writes in כתר שם טוב, that in London and Amsterdam that קדיש was always said by the (שליח ציבור). As time passed, it became more widespread among ספרדים, to the point that it was seen as a trademark מנהג הספרדים, which אשכנזים did not practice, as ר' עובדיה יוסף wrote in his חג יו"ד סי' כ"ו אות ד', שו"ת יביע עומר. It spread to some אשכנזי immigrants to ארץ ישראל as well, some of them having adopted certain מנהגי ספרד. Others, such as the family of ר' חיים בריסקר, held fast to the old מנהג אשכנז that this קדיש belongs specifically to the בעל תפילה (מה-מפניי הרב מ"ד), בעל תפילה.

In some Chassidic circles, where there already existed an inclination for מנהגי הספרדים, they accepted to a limited degree this change, to transfer the קדיש after קריאת התורה to an אבל. *However, this was limited to an אבל that received the last עליה, not a mourner that was not involved with the קריאה, who just came over afterward to say קדיש.* Over time though, that stipulation was forgotten and/or discarded (as sometimes happens when a limited היתר is given, which may not be understood by the masses), with the great demand by אבלים for opportunities to say קדיש, and in some of these circles אבלים took over that קדיש. However, even in the Chassidic camp, important and powerful figures, such as the מסאטמאר for one, were insistent that only the בעל תפילה (בעל קריאה) should say this קדיש, and this insistence among some חסידים continues to this day.

There is still a very pressing question. Why does only one person (e.g. אבל) say that קדיש, even though there are several people saying קדיש at other points where קדיש יתום is said, e.g. after קריאת התורה? If these people claim that the קדיש after קריאת התורה is a קדיש יתום, not the קדיש of the מנהג אשכנז (although according to מנהג אשכנז, why is it only said by one אבל and not by all אבלים), why is it only said by one אבל at a time says קדיש, in these places they follow the modern מנהג הספרדים that multiple people recite it simultaneously.) So why not here as well? The answer must be that somehow, under the surface, it is known that this קדיש is really **not** just a regular קדיש יתום, but that it is different.

דיני ומנהגי קדיש

Further Comments About the Form and Function of the קדיש.

The תלמוד does not require standing for קדיש at all. חסידי אשכנז accustomed themselves to stand just for אמן יהא שמיה רבא... The מהר"ל comments, that those already standing, should not sit until after אמן יהא שמיה רבא... otherwise it belittles the קדיש. (i.e. since one is already standing for ישתבח one should remain standing for the קדיש before ברכו.) The חות יאיר was surprised to find out that the מהר"ל didn't stand for קדיש. רב יוספה שמש and ר' יוסף אומץ are of the opinion, that one should stand for every קדיש.

Until the early seventeenth century the first two words of קדיש were not pronounced with a צירי (יתגדל ויתקדש). The first to do so was the שלמה זלמן האנא (Frankfort a. d. Oder 1723). This work was highly controversial; in fact, he was forced to print an apology which was appended to the end of the book. Numerous works came out that took issue with many of his textual changes. ר' שלמה זלמן האנא and many of the others that disagreed with ר' יעקב עמדין as well as in other parts of תפילה. ר' שבתאי סופר's understanding is that the first two words are Hebrew, and therefore he rejects pronouncing them with a צירי. ר' שלמה זלמן האנא's changes were accepted by a) the יעתר יצחק, who advocates for pronouncing it with צירי. b) the פרי מגדים and the (מעשה רב ס' נד) גר"א.

The original נוסח of קדיש did not include וְיִצְמַח פְּרֻקְנָה, since the whole prayer of the קדיש is for גילוי ערוך השלחן (56:2 או"ח), explains that which will be at the time of the גאולה. The נוסח ספרד, וְיִצְמַח פְּרֻקְנָה וְיִקְרַב מְשִׁיחָה, which was added by תפילה for משיח, is alluded to by the words, וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, meaning 'הקב"ה's kingdom should rule, in order for the פסוק of 'וְיָהִי יי' to be fulfilled, with the coming of משיח. נוסח ספרד added the phrase whereas נוסח אשכנז did not for reasons of פשט and סוד. In general, the preference in נוסח אשכנז is a more concise נוסח, understanding that brevity is an advantage. In general, where there is a shorter and longer נוסח, the shorter one is the original and the longer a later addition, since words were added in certain places, but not taken away. רבינו אלעזר רוקח of Worms (4936-4998) makes it quite clear, that the first part of קדיש contains only twenty words corresponding to the עשרת הדברות plus the ten instances of the word אני in סדרת קדושים. The twenty words also correspond to the twenty times it says אלהים in ד' בראשית and the twenty kinds of כוונות that דניאל recited in his תפילה. Additionally, according to נוסח ספרד which does say וְיִצְמַח פְּרֻקְנָה וְיִקְרַב מְשִׁיחָה should be said in response? Since the רמב"ם makes no mention of אמן following וְיִצְמַח פְּרֻקְנָה וְיִקְרַב מְשִׁיחָה - even those who do add this phase, should not answer אמן (גר"ז סולובייציק).

There is no doubt that one should answer אמן after שמה רבא. This is discussed by the רוקח and the רמב"ם.

דיני ומנהגי קדיש

There is a מחלוקת הפוסקים as to whether one should respond **אמן** following the phrase **ברוך הוא**. In order to alleviate a doubtful situation, פוסקי אשכנז ruled, that both בעל תפילה & קהל should recite **ברוך הוא** together.

According to מנהג אשכנז, the פסוקים 'ונאמר' and 'בכתוב בתורתך', פסוקים, are not considered part of **עלינו**, and need not be said, even in a non-אשכנז synagogue. The פסוקים should be said however, if one wishes to recite קדיש after **עלינו**. (Notwithstanding the fact that reciting קדיש after **עלינו** is quite problematic according to מנהג אשכנז).

תפילה originated from נוסח ספרד. Later it was accepted in אשכנז - but not recited during תפילה (after the recital of פטום הקמורת, פרקי אבות, במה מדליקין, פרקי אבות, פטום הקמורת), but only outside the תפילה. There are no sources for adding 'קדישא' to קדיש דרבנן. The Steipler Gaon expressed opposition to saying 'קדישא'. The חתם סופר did say 'קדישא'.

The recital of (דהוא עתיד לאתחדתא...) by some at a סיום is a relatively recent development. Originally, it was only recited at a סיום מסכת או קדיש דרבנן at a סיום מסכת. Ancient editions of קדיש דרבנן do not have (דהוא עתיד לאתחדתא...) in the text of קדיש דרבנן of the הדרן. The reason for saying it at a סיום is understandable, since it mentions תחית המתים, which has no relevance to a סיום. Perhaps since people often make נשמות הנפטרים, to coincide with a סיום, some began reciting (דהוא עתיד לאתחדתא) as well.

The פסוקים in the middle of קדיש (קבל ברחמים. יהי שם ד'. עזרי מעם ד') are not mentioned by the ראשונים, but were added in the first printed סידורים. The source for their recital is unclear, therefore, some are accustomed to say them while others are not.

עמידה at the end of ברוך אתה ד' עושה השלום is said by those who do not change to עושה השלום (עשרת ימי תשובה), so instead they say עושה השלום at the end of קדיש.

אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן
"היוצא בטלית מקופלת מונחת לו על פתיו בשבת חייב חטאת":

רבי יוחנן, one who goes out into the public domain
with a folded cloak resting on his shoulder on שבת, is liable for a חטאת:

Commentary:

The גמרא understands טלית to be a large four-cornered garment similar in size and dimension to the טלית used during תפילה today (ערוך השלחן ס' ש"א ס"ק פ"א); see also (ל"א) (ערוך השלחן ס' ש"א ס"ק פ"א). In Talmudic times, this garment was a normal part of daily attire (רימב"א). It was generally worn draped over the head and shoulders in such a way that most of one's body would be covered by it; the sides of the cloak would flow down one's arms, and the end of the cloak would extend down one's back towards the floor (see רש"י and ערוך השלחן ad loc.). Here, though, the גמרא discusses a case where the cloak was not worn in this manner. Instead of allowing the cloak to drape behind him, the person lifted the back end of the garment onto his shoulders, in effect folding the cloak in half width-size (רש"י). His purpose in doing so was presumably to guard against the end of the cloak touching the ground and becoming soiled or ripped (see ערוך השלחן ad loc.). Since this is not the normal way the cloak is worn, the person is deemed to be carrying the garment rather than wearing it (see רש"י here and above, דף נ"ה ד"ה חייב חטאת, and carrying from a private to a public domain is prohibited on שבת. [Since the cloak is not usually worn in this manner, the person cannot be said to be wearing the garment (see אורח חיים ס' ש"א ס"ק כ"ט. ל').]

not מקפיד בני אשכנז were to fold the טלית over their shoulders, but to wrap their bodies in it, to wear it like a blanket. The טלית is considered clothing, not just something resting on one's shoulders. The חזן would wear it the same way as חזנים wear it today in בני אשכנז. קהילות אשכנז. This is discussed at length by רבי אליעזר רוקח. The רוקח's opinion is as follows, a) one should have two ציציות in the front and two in the back, (Those who wished to follow his opinion, would wrap two ציציות back around their neck!) According to the ancient מנהג this was not done, as most people were not מקפיד. People by not folding the טליתות over their shoulders, might cause their ציציות to drag on the floor, this does not pose a halachic problem. (Those who wish to wear their טלית in a similar way to the ancient מנהג, and don't want to have the ציציות on the floor, should tuck in the bottom ציציות through their belt, in this way they fulfill all מנהגים.) The רוקח's opinion is quoted by the דרכי חיים ושלום (Munkaczer מנהגים Paragraph 35 of the footnotes). This was also the מנהג of many חסידים in the Ukraine and surrounding regions, including those of Chernobyl, Skver, Karlin-Stolin, and Belz.

The Pronunciation of the חולם Vowel

Four pronunciations of the חולם prevailed among *Ashkenazic* Jews in recent generations up to the time of the Holocaust: two in Eastern Europe and two in Western Europe. The table below illustrates these four pronunciations in both English and German as well as in the *Ashkenazic* pronunciation of לשון הקודש.

Region of Diaspora	Accent in Ashkenazi pronunciations	Accent in German diacritic	Accent in English
Poland, Austria-Hungary	<i>komatz chirik</i> – אָאִי	O ⁱ	[t]oy
Lithuania, Russia	<i>segol chirik</i> – אֶאִי	Ae ⁱ	[p]ay
Northern Germany, Holland	<i>patach shuruk</i> – אַאוּ	A ^u	[h]ow
Southern Germany, Switzerland, France, Latvia, England, North America	<i>komatz shuruk</i> – אָאוּ	O ^u	[g]o

THE FOLLOWING ARE SOME PROOFS & OBSERVATIONS THAT THE 'חולם' IS NOT PRONOUNCED "O".

Written by Rabbi Y. Kramer - Jerusalem Israel

PROOF # 1 (The pronunciation of various גדולים)

In the ספר משנת הגר"א, the גר"א writes that the pronunciation of the חולם is a diphthong - a blending of two vowels - the קמץ קטן and the שו"ק - the sounds of which issue from the lips (which excludes the 'O' sounds completely - since the 'Y' sound comes from the palate). (Regarding the above mentioned blending of vowels, specifically the קמץ קטן which is a תולדה of the חולם and is sounded from the 'lips' - and not the קמץ גדול which is the אָ of the פתח and is sounded from the 'throat'). The הרב הגאון שרשי מנהג אשכנז (הרב בנימין שלמה המברגר שליט"א) writes - according to the testimony of הרב הגאון שלמה וולבא שליט"א - the Kelm Talmud Torah, as a matter of principal, pronounced the חולם as 'O'. Ullman הרב שלום testified that his רבי הרב אליהו דעסלער, who was a תלמיד in the Kelm Talmud Torah, was מקפיד until the end of his days to pronounce the חולם as 'O' both in 'davening' and in reading תורה. הרב נתן שטערן of Monsey, N.Y. testified that his grandfather, הרב הגאון יעקב קאמינעצקי זצ"ל, was מקפיד to pronounce every חולם in שמע as 'O' and not 'O'. This was corroborated by his son הרב אברהם קאמינעצקי and his daughter Rebbetzin Rivka Diskind. A חור once asked הרב הגאון משה פינשטיין זצ"ל the following question - his father (בעל תשובה) pronounces the חולם as 'O' and he attends a ישיבה where they all pronounce it as 'O', how should he conduct himself - should he follow his father's מנהג or pronounce it the ישיבה way? משה רב answered he should follow his father's מנהג and then added the following words "the pronunciation of the חולם as 'O' is probably the correct one". הרב זאב ראש, הרב הגאון גיפטרער זצ"ל the רבי of Telz Yeshiva, was very מקפיד to pronounce the חולם AS 'O' and not 'O', at all times and not just in שמע. He was מקפיד as well in all other 'דקדוקים' such as proper accents, etc..

The Pronunciation of the חולם Vowel

PROOF # 2 (Pronunciation during קריאת שמע)

The pronunciation of the חולם as 'O' seems to be a relatively recent phenomenon - the last 150 to 200 years or so - and was due to the influence of the migrating Jews from country to country in Europe during the upheavals that occurred in the 19th century!! - From ספרים before that time we see that the sound of 'O' for a חולם was unknown. - for example the סדור of הרב שבתי סופר, יסוד ושורש העבודה, סופר, the באר מים חיים and others - point out how to be careful in the pronunciation of שמע - קריאת שמע - one of the points they make is to be careful to separate the attached - that is not to blend two words together (*where the last letter of the first word is the same as the first letter of the 2nd word*) such as בָּכַל | לִבְבֶּךָ (*one should make a very slight pause between the two words*) so that the two 'לִבְבֶּךָ' should be heard - and not as one 'לִבְבֶּךָ' (*if the 2 words would be said together*). Likewise, one should make a pause between מְצוֹתֵי | אֶשֶׁר - so that the י"ד at the end of מְצוֹתֵי (*Which is a 'y' sound*) should not make the word אֶשֶׁר, which follows it, sound like 'אֶשֶׁר'. - Likewise, every conceivable combination of words in קריאת שמע, which if read without pause, would make them sound otherwise is pointed out. If the חולם were pronounced 'O' - then one ought to be careful separating like sounding letters for example וְלֹא יִהְיֶה and בָּעֵתוֹ יִזְרָה. If בָּעֵתוֹ were pronounced as "B'eetoy" and וְלֹא were pronounced as "V'loy" - because of the 'Y' sounds at the end of those two words - they certainly would have pointed out to be careful to separate them from the words that follow them - namely יִהְיֶה and יִזְרָה - so as not to make the two 'Y's sound as one 'Y', (*as they pointed out by all the other words where the last letters of one word would be blended with the with the first letters of the next word, and the letters would sound like one letter.*) b) וְזָכְרְתֶם and אוֹתוֹ which if אוֹתוֹ were pronounced 'Oysoy' the 'Y' sound at the end would blend with the next word וְזָכְרְתֶם and sound like "וְזָכְרְתֶם" but since its not mentioned - it is clear that the חולם was not pronounced as 'O'.

OBSERVATION!!!!!!

It is strange that those who pronounce God's name (אֲדוֹנֵי) as "Adoynoy", have not realized a contradiction מִיָּה וְיָהּ - that the חולם over the דָּלֶת in God's name has the same sound as the קָמֶץ-י"ד at the of the word - that is the sound of the חולם which comes from the lips, should have the same sound as קָמֶץ-י"ד which comes from the throat and palate respectively. ??????? and are two different vowels entirely!!!!!!!!!! why should or could they sound the same??????

OBSERVATION!!!!!!

The usage of certain terms today should also be an indication of the sound of 'O' being retained even by those who say 'O'.!!! For example; we wish each other a "Gut Yom Tov" - no one says "Gut Yoym Toyv". likewise there are; יוֹרְשֵׁים, רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שוֹחֲטִים, רוֹצְחִים, מְזַל טוֹב, and others.

PROOF # 3 (FROM תנ"ך)

STEP # 1 - We find in all of תנ"ך that when a word begins with one of the כֶּפֶת letters, if the word right before it ends with an open syllable - that is, the last sound the word makes is a vowel - then there is no דָּגֶשׁ in the כֶּפֶת letter. - i.e. in קריאת שמע - וּבְלִכְתֶּךָ בְּדֶרֶךְ. The last sound one hears in the first word is the קָמֶץ - therefore an open syllable - there is no דָּגֶשׁ in the ב in the next word. Another example - לֹא תִתֵּן - since the last sound of לֹא is a vowel (the 'O' sound) there is no דָּגֶשׁ in the ב in the next word and instead of תִּתֵּן it becomes תִּתֵּן. [If the לֹא is pronounced 'loy' the דָּגֶשׁ should appear in תִּתֵּן]. This is true throughout all of תנ"ך.

(By the way the above rule is NOT applied when there is a pause [like a comma or period] between two words, i.e. 'וְלֹעֲבָדוּ בְכָל', since both first words have ta-amim that are considered a stop (like a comma) so in spite of them

The Pronunciation of the חולם Vowel

ending with an open syllable, the word following retains the *דגש*. - The reason for the *דגש* is for ease of pronunciation - it is easier to blend an open syllable with one of the above six letters when the *דגש* is removed than with the *דגש*. Therefore, if there were a pause between the two words, blending them could not be done, and the rule doesn't apply. Another case where it does not apply is, where it would cause a problem in pronunciation - i.e. *בשבתך* - *בביתך* - to change the *ב* to a *ב* in the second word and have to read the word - *בביתך* is too problematic and not easy to pronounce, therefore the *דגש* is retained and the rule is not applied.)

STEP # 2 - When a word begins with one of the *כָּפֶת* letters and the word right before it ends with a closed syllable - the last sound the word makes is a consonant - then the *כָּפֶת* letters of the following word retains the *דגש*, i.e. *מזוזת ביתך*.

STEP # 3 - The letter *י"ד* ("Y" in english) functions most times as a consonant and sometimes as a vowel. It functions as a consonant for example in the words *ילד*, *יהיה* etc.. It functions as a vowel - only when it follows one or two vowels - the *חיריק* or the *צרי* - i.e. *מי* or *בני*. The reason being, since the *י"ד* comes from that organ of speech called the 'Palate' (according to the *ספר יצירה*), and the two vowels - the *חיריק* and the *צרי* also come from the 'Palate' - they blend together, and the *י"ד* takes on the property of a vowel. That is why in all of *תנ"ך* whenever a word ends with a *י"ד* the vowel before it is a *חיריק* or a *צרי*, it is considered an "open syllable" (the last sound heard is 'ee' or 'ay') - if the following word begins with one of the *כָּפֶת* letters, the *דגש* is removed from those letters. i.e. *בגדיהם* and *וימי בניכם*, *פנפי בגדיהם* and in (בראשית פרק אהחגיטכגלא) *ויהי בקר* and *וימי בניכם*, *פנפי בגדיהם* and in (ויקרא כו:כב) *והשלכתי בכם*.

STEP # 4 - When a word ends with a *י"ד* and the vowel proceeding it - is not a *חיריק* or a *צרי* - but it is either a, *קמץ*, *חולם*, or *שוורק* - then the *י"ד* is considered a consonant. (because the sound of the *פתח* the *קמץ* comes from the throat - and the sound of the *חולם* and the *שוורק* come from the lips - there is no blending with the *י"ד* which comes from the palate - it is therefore considered a consonant in these cases.). Throughout all of *תנ"ך* whenever a word ends with a *י"ד* preceded by one of the vowels that is not a *חיריק* or a *צרי* and the next word begins with one of the *כָּפֶת* letters, the *דגש* in the *כָּפֶת* letter is retained. - (where the *י"ד* is preceded by a *פתח*) *מצותי תשמרו* (ויקרא כג:) and *תמאסו* (ויקרא כז:) and *שפתי תפתח* (תהלים) i.e. (Where the *י"ד* is preceded by a *קמץ*) *אדני בתער* (ישעיה ז:כ) and in (דניאל א:ב) *אדני בידו* (i.e. where the *י"ד* is preceded by a *שוורק* as in *באש*) *קלוי באש* (ויקרא כז:טו).

In these instances the *י"ד* closes the syllable, as it is a consonant, the *דגש* is retained in the *כָּפֶת* letters that follow it.

STEP # 5 - In all of *תנ"ך* we find - that when a *י"ד* at the end of a word is preceded by a *חולם* as in the word *גוי* - and if followed by a word that begins with a *כָּפֶת* letter - the *כָּפֶת* letter retains the *דגש* - i.e. *גוי בְּגוי* (צפניה ב:ה) and everywhere it is written *גוי גְּדול* (numerous places - one example - (דברים ה:ז), the *גמ"ל* in *גְּדול* always has a *דגש*. Other examples - *הוי כל* (ישעיה לא), *בנים הוי* (ישעיה נה:א), and *הוי כל*.

Whereas - in all of *תנ"ך* we find - any word that ends with just a *חולם* and is followed by a word that begins with a *כָּפֶת* letter then the *דגש* is always removed from that *כָּפֶת* letter. This shows that a word ending in a *חולם* is an 'Open Syllable' and a vowel. - In *דברים יג:ה* there are four words that end with a *חולם* followed by four words that begin with a *כָּפֶת* letter that the *דגש* was removed - because it followed an 'Open Syllable' word. We see clearly that a *חולם* at the end of a word is an 'Open Syllable'. We see from above that a word that ends with a *י"ד* following a *חולם* closes the syllable. This is in all of *תנ"ך*!!!

The Pronunciation of the חולם Vowel

CONCLUSION !!!

It is therefore clear, from above, that whenever one pronounces a חולם as an "ס" he is adding a ו"י, ר"ל, to a word which does not belong. Therefore when one pronounces God's name as "A-DOY-NOY", he is adding a ו"י - no different from adding any another letter for instance "A-DO-B-NOY" or "A-DO-G-NOY" which has no קדושה whatsoever. (It is no different from the מחלה [sickness] which is frequently heard, people saying God's name as "adEE-noy" [changing the חולם to an 'ee'] or "ad'noy" [omitting the חולם completely] or "adono" [omitting the ו"י at the end of God's name] all of which also have no קדושה whatsoever) Therefore it would seem that any ברכה said with 'A-DOY-NOY' (or "a-dee-noy" or "ad'-noy") has no קדושה and no אמן should be answered. (It would probably be an "אמן יתומה") Furthermore, it would seem that one who pronounces God's name with an "ס" has never made a ברכה, nor has been מצות קריאת שם.

In the השיבה שופטינו of בית המדרש חזון איש, if a בעל תפילה (in שמונה עשרה) ended the ברכה of שופטינו with "מלך אֵיב צדקה ומשפט" (אֵיב instead of אֵלֵב) - it is well known, (and brought in a number of ספרים) that the חזון איש would not answer אמן.

Some people wish to be ודגלו עלי, פסוק שיר השירים רבה in מדרש quote the מדרש in מדרש "אהבה" states, "After a lengthy discussion regarding the above מדרש concludes (with the corroborating testimony from הרב ח"ו - ש. גרינעמאן - that the חזון איש agrees) that the מדרש is only discussing a case of (1) an עם הארץ, (2) a תינוק, (3) an אונס, and (4) there is no one to learn from, - only in such cases is there a special 'Love' from God for their efforts and intentions - but the מצוה is still not considered fulfilled."

But why look for הַתְּרִים? In a מדרש (שיר השירים), one can see the seriousness of proper pronunciation. In מְגִדָּף רבי חייא telling him that whenever he comes to the פסוק (ישעיה ח"י) "וְחָכִיתִי לַד'" (And I will wait for God) he is being מְגִדָּף and מְחַרֵּף (He has reviled & blasphemed God). רש"י explains that רבי חייא pronounced a ה instead of a ח (not unlike our difficulty in America with this sound -since there is no ח in English), - instead of saying the word וְחָכִיתִי with a ח (And I will wait for God), he said וְחָכִיתִי with a ה (And I will smite God). תוספות point out - it was not impossible for רבי חייא to vocalize a ח, but if he concentrated with difficulty, he could pronounce it. Now we can be sure that רבי חייא had the proper פִּנְהָ when he said the word וְחָכִיתִי - still רבינו הקדש castigated him in the strongest terms. (In spite of the fact that it was מסורה רבי חייא's).

How careful must one be in pronunciation - it may lead to ח"ו, חירוף & גידוף. (Like saying בל גבורות (no powers) instead of בעל גבורות (Master of mighty acts), or in וירו העם [שירת הים] (the nation shot at ...) instead of ויראו העם (the nation feared God). etc., etc..

Some people point out that it is unnecessary to be careful in the pronunciation of the words or letters in שמע קריאת since we rule in accordance רבי יוסי in ברכות (פרק ב' משנה ג') which states "if one reads (קריאת שמע) and is not meticulous in its letters - רבי יוסי says one has fulfilled one's obligation. The משנה ברורה (סימן סב, א) explains רבי יוסי differently way. (After seeing the above משנה ברורה, one should be careful to pronounce the ה in the word יְבֹלֵה in order to fulfill ones obligation).

It would be appropriate at this time to point out that the 'יסוד ושרש העבודה' (צוּאָה סימן ב') states that the long and bitter גלות is due to the fact that Jews do not pronounce the letters, vowels and דְּגֻשִּׁים correctly during davening, and that such flawed prayers do not accomplish anything in the upper worlds.

אֲדֹנִי

משנה ברורה אורח חיים סימן ה' סעיף קטן ב':

בנקודת אדני דהיינו מאלף בחטף פתח אבל לא בפתח לבד או בשב"א לבד והד' בחולם והנון בקמץ וידגיש היו"ד שתהא ניכרת יפה רק בכונה יכוין לשם הוי"ה.

There are various **מנהגים**, how to pronounce the **שם השם**.

American / Sephardic Pronunciation

British / German Pronunciation

Ahdonoy/Adonai [Short 'O' Sound]

Ahdaunoy/Ahdounoy [Long 'O' Sound]

Rav Shimon Schwab זצ"ל writes, "the most important word in all of our **תפילות** is the Name of **הקדוש ברוך הוא**. In place of the Ineffable Name, which is written **יהוה**, we use **אדני** (my Master), the plural of word **אדון** with the first person singular pronominal suffix. This word is written with a **חולם**, which can be pronounced differently, depending on individual **מנהגים**. However, it certainly not pronounced "EE." Consequently, the often mispronounced word "ahdeenoy" '**אֲדֹנִי**' (or "ahd'noy" '**אֲדֹנִי**') are **not** the Name of **הקדוש ברוך הוא** and are totally meaningless. The use of this word for **שם הקדוש** is a travesty, and those who pronounce it this way should be corrected."

The **פתח** under the **א** is a **חטף פתח**. **חטף** comes from the word **לְחַטֹּף** "to cut off". Therefore the accent is not on the first syllable (**אֲדֹנִי**). To accent the second syllable in **עמדין הרב יעקב**'s opinion may be considered '**חירוף וגידוף**' and moreover according to the **נודע ביהודה** it is simply incorrect. It is deplorable that there are **חזנים** who insist upon accenting the second syllable, and feel that the melody demands this pronunciation, as if the melody rather than the **הלכה** were the standard.

The accent is therefore on the last syllable.

"אבל בשם הנכבד למה יגרע שם אבינו מלבוא בו הטעם כמשפטו הלא הנו"ן נקודה בת"ג ונח נראה ולית כאן ספיקא שהטעם מלרע ולא שמענו מעולם שום פקפוק בדבר זה וכל המשנה אינו אלא טועה והמחזיק במחלוקת ועומד על דעתו לקרות מלעיל הוא עצמו מלרע וידו על התחתונה."

שו"ת נודע ביהודה, (או"ח מהדורא קמא, ס' ב')

שרשי מנהגי אשכנז

"רַב מִתְנֶה אָמַר... 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא-עֲבָדְתָּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְמִוֶּבֶל לֵבָב' (דברים כח:ז)
אִיזוֹ הִיא עֲבֹדָה שְׁ...בְשִׂמְחָה וּבְמִוֶּבֶל לֵבָב? הֲיִי אֹמֵר זֶה 'שִׁירָה'!" (מסכת ערכין יא)

In addition to the halachic prohibition of changing early melodies, brought down in the Ramo (Orach Chaim 619), there is a qualitative difference between the niggunim of Bnei Ashkenaz and the 'chazonus' of Eastern Europe and Chassidic song.

- A. Among us the repetition of words in tefillah is strongly prohibited. In Eastern European Chazonus they are not always particular on that.
B. Our song almost always is carefully matched to be in harmony with the words of the tefillah. In other songs, very often there is no connection between the melody and the words.

Certainly it is possible to find, in places, a Chassidic song that is exemplary even according to our demanding standards. However, once such niggunim are allowed in our Shuls, there would descend upon them various others as well, including truly problematic ones, according to the tastes of individual chazanim and congregations. For the reason of 'lo ploog' (not differentiating between similar-appearing things to afford extra protection), it is very desirable to refrain from these songs, as our forefathers refrained from them.

There are, in the Ashkenazic heritage, thousands of songs, some exceedingly nice and beautiful, that haven't been put to use yet, being hidden in books of musical notation and isolated recordings. Instead of using the currently popular music, there is a moral obligation upon us to return the crown to its place and to revive our wondrous musical heritage.

מלבד האיסור ההלכתי של שינוי ניוונים קדומים, המובא להלכה ברמ"א או"ח סי' תרי"ט, יש הבדל איכותי בין הניוונים של בני אשכנז לניוונים 'חזנות' מזרח אירופית ושירה חסידית.

- א. אצלנו נאסרה באופן המור כפילת מילים בתפילה. בחזנות של מזרח אירופה לא תמיד מקפידים על כך.
ב. השירה שלנו כמעט תמיד מקפידה על התאמה למילים של התפילה. בנגינה החסידית לעתים קרובות מאוד, אין קשר בין הניגון לבין המילים.

ודאי ניתן למצוא פה ושם איזשהו ניוון חסידי שהוא 'מהודר' גם לפי הדרישות האשכנזיות, אבל ברגע שתינתן דריסת רגל לניוונים אלה בבתי הכנסת שלנו, יחדרו אליהם גם ניוונים שונים ובעייתיים, לפי טעמו של כל חזן וציבור. משום 'לא פלוג' רצוי מאוד להמנע מניוונים אלה, כפי שנמנעו מהם אבותינו.

יש במורשת אשכנז אלפי ניוונים, מהם יפים ומפוארים ביותר, שלא נוצלו עדיין בהיותם טמונים בספרי תוים ובתקליטות נידחות. במקום להשתמש במוזיקה פופוליסטית, מוטלת עלינו חובה מוסרית להחזיר עטרה ליושנה ולהחיות את האוצר המוזיקלי הנפלא שלנו.

מאת מוריגו הרב
בנימין שלמה המבורגר שליט"א

זעזור כי טעמי ספרי תהלים משלי איוב נדלים זשמותם גם צלורתיים גם זשמושיים טעמי שרי ספרי קדש ורוב בני דורינו זלתי יודעים להבחין בין המפסיקים הנקראים מלכים וצין הצלתי מפסיקים הנקראים משרתים, וזעת שיכנו זמזמורי תהלים להלל לה' יהפכו להילול לחילול ח"ו כי ידציקו הנפרד ויפרידו הגדק ומכל שכן שיסכלו זכזנת תוכן הפירושים, לכן ראיתי כי עוז להציג לפניך המעיין שמות ולורות הטעמים המפסיקים זספרי אמ"ת והיו על לצבך תמיד ושנתם לצניך. ואלו הם:

פֶּזֶר. לַגְרֵמִיָּה | . רַבִּיעַ. צִינּוֹר וְהוּא זֶרְקָה הַמְנוּקָה זסוף הַזִּיכָה שְ�הוּא מֶלֶךְ וְהוּא נִצְדָל מִן הַזֶּרְקָה שְׁזָרַשׁ הַזִּיכָה הַנִּקְרָא לִינוּרִית שְ�הוּא מִשְׁרַת . עוֹלָה וְיוֹרֵד וְהוּא מִרְכָּא מִנְרַשְׁמַת זָאוֹת הַמַּחֲלָקָה וזָאוֹת שְׁלַפְנִיָּה מִהֶפֶךְ לִמְעַלָּה . דְּחִי וְהוּא טַפְחָא הַמְנוּקָה זָרַשׁ הַזִּיכָה לְהַצְדִּילוֹ מִן הַטַּפְחָא הַמְנוּקָה זָאוֹת הַמַּחֲלָקָה שְ�הוּא מִשְׁרַת . אַתְנָה . שְׁלִשְׁלַת גְּדוֹלָה | עַם פָּסִיק אַחֲרָיו . רַבִּיעַ מוֹגֵרֶשׁ הַרְצִיעִי זָאוֹת הַמַּחֲלָקָה וְהַגְרִישׁ זָרַשׁ הַזִּיכָה . סִלּוֹק הוּא סוֹף פָּסוּק .

ובן על פי כללי הדקדוק, הונים את החולם אאו. $O^u [g]o$. הרי"ש האשכנזית הנכונה היא לשונית. לפני העת החדשה הברילו בני אשכנז בין חי"ת לב"ף ובין עי"ן לאל"ף והגנו אות באותיות גרונות.

רְבִי מִשֶּׁה אֶזְנִי מִכִּיר מוֹדָה (נִשְׁמָה) אֲנִי לְפָנֶיךָ . מִלֵּךְ חַי וְקַיִם .
 עֲשֵׂה חֲזוֹרָתָה בִּי נִשְׁמָתִי בַּחֲמִלָה . רַבָּה אִמּוֹנִתְךָ:

פּוּרִים, the day of **מְגִלָּה**, **הוֹשַׁעְנָה רַבָּה** **ה'**, יוֹם כּפּוּר, the big fast, **רַבָּה** **ר'**

תפלה

According to **ערוך סימן ו' ס' ב**), **אמן** are said aloud in synagogue, in order to answer **ברכות**. The **ציבור** usually recites **ברכות** before the **תפילה** begins, so that the **ציבור** be attentive to the **ברכות** and respond properly. There is an **ענין** to respond with **אמן**'s every day. If one is accustomed to enter synagogue with the three **אותות** - **מזוזה** - **תפילין** - **ציצית** (מנהג הארז"ל), it is still important to be punctual in order to properly respond **אמן**, (even if one has already said **ברכות השחר**).

וְאֵלֵי כְּרֹב הַמִּדְבָּר אָבֹא בֵיתְךָ אֲשַׁתְּחֹוה אֶל־הַיְבֵל־לְקַדְשֶׁךָ בִּירְאָתְךָ:

תהלים ה:ח

בְּבֵית אֱלֹהִים נִהְלָךְ בְּרִגְשׁ:

נה:טו

מִהַ-פֶּטֶר אֶחָדֶיךָ יֵעָקֵב מִשְׁפַּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל:

צמדצר כד:ה

וְאֵנִי בְּלִב־חֲסִדֶּיךָ אֲבוֹא בִּיתְךָ

תהלים ה:ח

אִשְׁתַּחֲוָה אֶל-הַיָּבֹל קִדְשָׁךְ בִּירְאָתְךָ:

יְהוָה אֶהְיֶה מֵעוֹן בֵּיתְךָ וּמִקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ:

כו:ח

וְאֵנִי אֲשַׁתְּחֶה וְאֶכְרַע . אֲבָרְכָה לְפָנֶי-יְיָ עֲשֵׂי:

וַיֹּאנִי תַפְלִתִּי-לָךְ | יְהוָה
עֵת רִצּוֹן

סע:יד

אֱלֹהִים רַב־חַסֶּדָּה עֲנֵנִי בִּצְדִיקָה יִשְׁעֶךָ:

The מנן (ש"ע א"ח ס' צ' סי' ט'), states that those areas which do not have a ציבור should nevertheless recite ערבית and שחרית at the same time as the ציבור.

There are various מנהגים in regard to where one of the בעלי בתים, or the שמש leads ברכות and פסוקי דזמרה from
 a) אלעמער) בימה from the מנהגי הולנד והונגריה c) מנהג פפ"מ" from the בעל תפילה d) מנהג וורמייזא

תפילת הציבור מתחילה ב'אֲדֹנָי' עֲלֵינוּ'. ש"ץ מנגן 'אֲדֹנָי' עֲלֵינוּ' בקול רם ובימים מצוינים בניגונים מיוחדים. אם ח"ו ביום חול יש בר מינו לפני קבורה, אומרים אותו בלחש.

שלמה אבן גביריאל ?

אֲדוֹן עוֹלָם	אֲשֶׁר מֶלֶךְ .	בְּמִדְרָם כָּל	יִצִּיר נִבְרָא:
לַעֲת נַעֲשֶׂה	בְּחֶפְצוֹ כֹּל .	אֲזִי מֶלֶךְ	שְׁמוֹ נִקְרָא:
וְאַחֲדֵי	כִּי-כְלוֹת הַכֹּל .	לְבִדּוֹ	יִמְלֹךְ נִזְרָא:
וְהוּא הָיָה .	וְהוּא הָיָה .	וְהוּא יִהְיֶה	בְּתֵפֶאֱרָה:
וְהוּא אֶחָד	וְאִין שְׁנֵי .	לְחֶמְשִׁיל לּוֹ	לְחֶחֶד בִּינְה:
כָּלִי רֵאשִׁית	כָּלִי תְכֵלִית .	וְלוֹ חֶעֶז	וְחֶמְשָׁרָה:
וְהוּא אֵלִי	וְחִי גּוֹאֲלִי .	וְצוֹר חֲבָלִי	כְּעֵת צָרָה:
וְהוּא נָפִי	וּמְנוֹם לִי .	מִנֶּת כּוֹסִי	כְּיוֹם אִקְרָא:
כִּי-דוֹ	אֶפְקִיד רוּחִי .	כְּעֵת אִישָׁן	וְאֶעֱיָרָה:
וְעַם רוּחִי	גְּרִיִּתִּי .	אֲדוֹרֵנִי לִי	וְלֹא אִירָא:

בבין המצרים הש"ץ אומר בניגון המיוחדת לימי חול של בין המצרים, והניגון יחיד במילים: 'ד' ל' ולא אידא'.

According to **ברכות התורה** שמירה, may be said before בדרך תחנונים said פסוקים, (רמ"א סימן מ"ו ס' ט) מנהג אשכנז. The שחרית שמע ישראל, פסוק the יהודה החסיד קבלה from מהר"ם מרוטנבורג (מקור: תשב"ץ ס' רמ"ח)

וכל אחד מהקהל אומר לעצמו בלחש את כל הברכות. יש הנוהגים לעמוד בכל ברכות השחר.

The ברכות השחר (of the אריה of Metz) writes that some individuals stand for מאורי אור.

The מנהג is to stand (a רב in Amsterdam, formally from Hungary), writes that the לקט הקמח החדש

while responding in synagogue to the ברכות השחר.

בכל הברכות והתפילות צריך שיכוין פי' המלות מה שמוציא בשפתיו, ובהזכירו שם הוי' ב"ה יכוין פי' קריאתו באדנות שהוא אדון הכל

וגם יכוין בכתיבתו שהוא הוי' ויהי', ובהזכירו שם אלהים יכוין שהוא התקוף ובעל היכלות ובעל הכחות כלם.

[בכל ברכה שתחלתה 'אשר קדשנו במצותיו וצונו' יזהר להפסיק מעט במלת במצותיו, ולהדביק 'וצונו' למה שאחריו,

כי בתחלה מברכים על שקדשנו במצותיו בדרך כלל, ואחר כך על שצונו המצוה הזאת שעושים בעת ההיא]

Responding 'ברוך הוא וברוך שמו' upon hearing a ברכה, dates back to the חסידי אשכנז (רא"ש).

בבין המצרים בימי חול הש"ץ מנמיק את קולו במילים 'על נטילת ידים'.

ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם.

אשר קדשנו במצותיו. וצונו על נטילת ידים: אמן

The נוסח of the ברכה was added by רב פפא and edited by רב ששת.

סידורים in most ancient and ראשונים of the נוסח is חולי כל בשר *

ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם. אשר יצר את האדם בחכמה.

הש"ץ מנמיק את קולו ויברא בו נקבים נקבים. חלולים חלולים. גלוי וידוע לפני כסא כבודך.

שאם יפתח אחד מהם. או יסתם אחד מהם. הש"ץ אומר בקול אי אפשר להתקיים ולעמוד

לפניך. * ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו רופא חולי כל בשר ומפליא לעשות: אמן

אלהי. נשמה שנתת בי הש"ץ מנמיק את קולו מהורה היא. אתה בראתה אתה יצרתה.

אתה נפתתה בי. ואתה משמרה בקרבי. ואתה עתיד לפלל ממני. ולהחזירה בי לעתיד

לבא. כל-זמן שהנשמה בקרבי. מודה אני לפניך. יי אלהי ואלהי אבותי. הש"ץ אומר בקול רבון

כל-המעשים. אדון כל-הנשמות. ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו המחזיר נשמות

לפגרים מתים: אמן

מ'אשר נתן לשבוי' ועד 'הנותן ליעף כח' אומרים בניגון מיוחד, המתחלף לסירוגין.

בניגון עולה ב' א"י בהו"ש אלהינו מלך העולם אשר נתן לשבוי בינה להבחין בין יום ובין לילה: אמן

The ancient as practiced by מנהג The censors were unhappy with the term עשני גוי, so it was changed to שמעאל (or כותי or עכו"ם, שלא עשני ישמעאל). נוסח 'שלא עשני נכרי' מקורו בויעתר יצחק, בידועין שהנוסח המקורי הוא גוי, אך הוא בא בטענה שלשון המקרא גוי הוא אומה, ולכן "תיקן" נכרי שהוא לשון מקרא לגוי של חז"ל. ראו"ה ועבודת ישראל הלכו בעקבותיו.

[על] בתשובת הרב יהודה טשזנר שבקובץ "שיח תפלה ירושלים" תשנ"ט עמ' תקלד]. ובעצם היה שייך לאשה להיות נוצרה לכתחילה איש, (וכן להיפך כדמברכין שלא עשני אשה) - כגון דינה (ירושלמי ברכות פ"ט סוף ה"ג וכ"כ ברש"י בראשית ל"א). ועל עוד באור החיים הקדוש בראשית יח; כאב, כב:כ. גם לפעמים איש מתגלגל באשה ולהיפך (על ספר חרדים במצות לא תעשה מן התורה התלויות בראש הגויה אות נ, נז) - ולכן שפיר תברך שלא עשני גוי, כדי לשבח שלא נולדה אפילו גוי זכר. [ועל בסדור מהרש"ס בזה]

בניגון יורד ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם. שלא עשני גוי: אמן

בניגון עולה ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם.

שלא עשני עבד: אמן	מברכות הנשים: שלא עשני שפחה:
-------------------	------------------------------

בניגון יורד ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם.

שלא עשני אשה: אמן	מברכות הנשים: שעשני בראצונו:
-------------------	------------------------------

Reciting שפלים is מנביה אשכנז, though the בית יסף felt that it should not be said because a) it did not commonly appear in גמראות and b) it has the same meaning as זוקה בפופים. This ברכה however, does appear in גמראות. Amongst the פוסקי פולין there was a מחלוקת concerning this ברכה, the ב"ח and the לבוש felt it should be said, the ר"ט felt it should not. The מגן אברהם ruled that both opinions are accepted. The פרי מגדים is the most extreme in the opposition to this ברכה. He felt that one should protest against anyone saying it.

בק"ק מיץ מוסיפין ב' א"י אלהינו מלך העולם. מנביה שפלים (עיין א"ח סי' ע"ז):

ברכת 'מלביש ערומים' נאמרת לפני ברכת 'פוקח עורים' (מנהג פפד"מ)

בניגון עולה ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם. מלביש ערומים: אמן

בניגון יורד ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם. פוקח עורים: אמן

בניגון עולה ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם. מתיר אסורים: אמן

בניגון יורד ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם. זוקה בפופים: אמן

בניגון עולה יתירה ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם. רוקע הארץ על-המים: אמן

ברכת 'אשר הבין מצעדי נבר' נאמרת לפני ברכת 'שעשה לי' (מנהג פפד"מ)

בניגון יורד ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם. אשר הבין מצעדי-נבר: אמן

בניגון עולה ברוך אתה יי בהו"ש אלהינו מלך העולם. שעשה לי כל-צרכי: אמן (ואין משמיטים בם' באב ובי"ב)

בניגון יורד ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם. אוזר ישראל בגבורה: אמן

בניגון עולה יתירה ב' א"י בהו"ש אלהינו מלך העולם. עוזר ישראל בתפארה: אמן (ואין משמיטים בם' באב)

בניגון מסיים ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם. הנותן ליעף כח: אמן

ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם. הפעביר שנה הש"ץ מנמיד את קולו מעיני ותנומה מעפעפי. ויהי רצון מלפניך. יי אלהי ואלהי אבותי. שתגילני בתורתך ודפקני במצותיך. ואל תביאני לא לידי חטא. ולא לידי עברה ועון. ולא לידי נסיון. ולא לידי בזיון. ואל ישלום בי יצר הרע. ורחקני מאדם רע ומחבר רע. ודפקני ביצר הטוב ובמעשים טובים. ובזה את-יצרי להשתעבד-לך.¹¹⁰ ותנני היום ובכל-יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך. ובעיני כל-רואי. ותגמלני חסדים טובים. ברוך אתה יי בה"ש גומל חסדים טובים לעמו ישראל: אמן

The uses the singular for חסדים טובים (ברכות ס:). גמרא (The A sixteenth century ספרדי חכם, felt it needed to be in the plural form. The publicized this opinion, although he did not necessarily agree with it. From then on, מגן אברהם and ר' ישעיה ברלין changed the tense to the plural form. (It is interesting to note, that ספרדים in recent generations have reverted to the singular.)

[כל ברכה שאומר חזן מקצתה בלחש, אומר המלים האחרונים שלפני החתימה עם החתימה בקול.
והטעם, למען ישמעו קהל כבר לפני החתימה שיחתום הברכה, ויתנו לבם לשמוע ולהבין החתימה ולענות אמן כראוי,
שלא תהיה ענייה יתומה, שהזוהר ממנה שו"ע או"ח קכ"ד ס"ח]

ע"י [ר' יחזקאל בן שמעון בנשאל]¹¹¹ יהי רצון מלפניך. יי אלהי ואלהי אבותי. שתצילני היום ובכל-יום מעוי פנים ומעויות פנים. מאדם רע. ומחבר רע. ומשכן רע. ומפגע רע. ומשטן המשיחית. מדין קשה ומבעל דין קשה.¹¹² בין שהוא בן-ברית. ובין שאינו בן-ברית:

אין אומרים 'לעולם יהא' עד 'ויאמר' מתנא דר' אליהו רבה; כי אין זאת תפלה,
כי אם תוכחת מוסר הראוי להאמר בתוך תוכחה מרב הדורש או מיחיד לעצמו, אבל לא בתוך סדר תפלות הקהל.

ע"י [ר' יוחנן בן נפתלי]¹¹³ רבון כל-העולמים. לא על-צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך. כי על | רחמיך הרבים. מה אנו. מה חיינו. מה חסדנו. מה צדקנו. מה ישועתנו. מה פחננו. מה גבורתנו. מה נאמר לפניך. יי אלהינו ואלהי אבותינו. הלא כל-הגבורים באין לפניך. ואנשי השם פלא היו. וחכמים בכלי מדע. וגבונים בכלי השכל. כי רב מעשיהם תהו. וימי חייהם קהל לפניך. קבלת גיט ומותר האדם מן-הבהמה אין¹¹⁴ כי הכל קבל:

¹¹⁵ אבל אנחנו עמך. בני בריתך. בני אברהם אביך. שנשבעת לו בחר המריה. ורע יצחק יחידו שנעקד על גבי המזבח. עדת יעקב בנה בכורך. שמאחבתך שאחבת אתו¹¹⁶ ומשמחתך ששמחת בו. קראת את-שמו ישראל וישרון:

לשון מקרא, אֲנַחְנוּ, לשון חז"ל is אָנוּ, Generally.

Changing אָנוּ to אֲנַחְנוּ, is one example, of an attempt to change the גירסת הסידור.

^{ח"ו} לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיִּים לְהוֹדוֹת לָךְ . וּלְשַׁבַּחְךָ . וּלְפָאֲרְךָ . וּלְבָרֵךְ וּלְקַדֵּשׁ וּלְתַן-שֶׁבַח וְהוֹדִיָּה לְשִׁמְךָ .
אֲשֶׁרֵינוּ . מַה-טוֹב חֲלָקֵנוּ . וּמַה-נָּעִים גּוֹרְלֵנוּ . וּמַה-יָּפֶה יְרֻשָּׁתֵנוּ. ^{ח"ו} אֲשֶׁרֵינוּ . שְׁאֲנוּ מְשֻׁבָּחִים
וּמַעֲרִיבִים . עָרַב וּבָקַר . בְּכָל-יוֹם תָּמִיד . פְּעָמִים בְּאַהֲבָה וְאוֹמְרִים:

The הלכה follows רבי יהודה הנשיא that only the first פסוק need be said in its proper time (ג:), in case orenen is lengthened with the addition of פיוטים. To demonstrate this we say שם ברוך, however there's no need to say וְאֶהֱבֵתָּ, פ', contrary to the opinion of the רש"ל who recited it. The זמני הגר"א is to follow the זמני קריאת שמע for מנהג.

קהל אומר בקול עם הש"ץ את הפסוק: ^{דברים ו: 7} שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה | אֶחָד:

בלחש בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

[תנא דבי אליהו דכס] ^{ח"ו} אַתָּה הוּא עַד שְׁלֹא נִבְרָא הָעוֹלָם . אַתָּה הוּא מְשַׁנְבְּרָא הָעוֹלָם . אַתָּה הוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה . וְאַתָּה הוּא לְעוֹלָם הַבָּא . קֹדֵשׁ אֶת-שִׁמְךָ עַל מְקוֹדֵשֵׁי שִׁמְךָ . וְקֹדֵשׁ אֶת-שִׁמְךָ בְּעוֹלָמְךָ. ^{ח"ו} וּבִישׁוּעָתְךָ תִּרְוִם וְתִגְבֶּיָה קִרְנֵנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי בְּהוֹ"שׁ מְקַדֵּשׁ אֶת-שִׁמְךָ בְּרַבִּים: אָמֵן

[תנא דבי אליהו] ^{ח"ו} אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ . בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבְשָׁמַיִם הַשְּׁמַיִם הַעֲלִיּוֹנִים. אָמֵת . אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן . וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן . וּמִבְּלָעַדִּיד אֵין אֱלֹהִים. קִבֵּץ קוֹנֵה מֵאַרְבַּע כְּנָפֹת הָאָרֶץ . יִפְּרֹו וְיִדְעֹו בְּלֹא-פֶאִי עוֹלָם בִּי מַלְכִּים ד' יט: אַתָּה-הוּא הָאֱלֹהִים לְבָדְךָ לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ אַתָּה עֹשִׂיתָ שְׁמוֹת כִּיֹּא אֶת-הַשְּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ אֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם. וְכִי בְּכָל-מַעֲשֶׂה יְדִיד בְּעֲלִיּוֹנִים אוֹ בְּתַחְתּוֹנִים שִׁיאֵמַר לָךְ מַה תַּעֲשֶׂה. אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים עָשָׂה עִמָּנוּ חֶסֶד בְּעֵבוֹר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל שֶׁנִּקְרָא עֲלֵינוּ . וְכֵּן לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מַה-שְּׁכָתוֹב. ^{ד:כ} כְּפִיכָךְ בָּעֵת הַזֶּה אֲבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קִבְּצִי אֶתְכֶם כִּי-אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וּלְתַהֲלָה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ ^{ח"ו} בְּשׁוּבִי אֶת-שְׁבוֹתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמֵר יְהוָה:

ברכת התורה וסדר הקרבנות

We are required to immediately proceed with the recitation of the Shema prayer. Since we learn straight away, no additional פסוקים or משניות are required such as those printed in most סידורים. However, one may say ברכות התורה before the Shema prayer (i.e. when the Shema is recited before the Shema prayer). Hence we say ברכות התורה after the Shema prayer even though the פסוק 'ברכה היא אביא אתכם' is recited beforehand.

ש"ץ אומר בקול רם את ברכות התורה

ע"י [שמואל] ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו. וצונו לעסוק בדברי תורה: ע"י [ר' יוחנן ב' נפחא] והעריבנו את דברי תורתך בפנינו ובפניו עמך בית ישראל. ונתתה אנהנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל. בלנו יודעי שמך ולומדי תורתך. ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו המלמד תורה לעמו ישראל: אמן

ע"י [ר' כמנונא] ברוך אתה יי ברוך הוא וברוך שמו אלהינו מלך העולם.

אשר בחרבנו מכל העמים ונתת לנו את תורתך. ברוך אתה יי גותן התורה: אמן

לפי מנהג אשכנז המקובל מקדם, אין אומרים את פסוקי 'ברכה' ומשנת אלו דברים: מנהג מהר"ל היה לאמרם רק כשהשכים ללמוד קודם עלות השחר ובירך ברכת התורה, ולא יכל עדיין לומר פרשת התמיד, שאין זמנו אלא ביום.

במדבר ו:כד-כו: ויברכה יי וישמרה: יאר יי | פניו אליך ויחנה: ישא יי | פניו אליך וישם לך שלום:

משנכ פאח ח:א אלו דברים שאין להם שעור: הפאה והפבורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה:

שבת קכ"ח:א אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה ותקדש קדמת לו לעולם הבא. ואלו הן: בבור אב ואם. וגמילות חסדים. והשקמת בית המדרש שחרית וערבית. והכנסת אורחים. ובקור חולים. והכנסת פלה. והלויית המת. ועיון תפלה. והקבאת שלום בין אדם לחברו. והמגדל בגני לתלמוד תורה. ודן את חברו לבף זכות. ותלמוד תורה בנגד כלם:

אחר ברכת התורה מקפידים לומר מיד את פרשת התמיד (מקרא), סדר הקרבנות (משנה), וברייתא דרבי ישמעאל (תלמוד).

במדבר כח:א-ח: וידבר יי אל משה לאמר: צו את בני ישראל ואמרת אליהם את-קרבני לחמי לאשי ריח ניחח תשמרו לי להקריב לי במועדו: ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו ליהוה בבשים בגי-שנה תמימם שנים ליום עלה תמיד: את-הפבש אחד תעשה בבקר ואת הפבש השני תעשה בין הערבים: ועשירית האיפה סלת למנחה בלילה בשמן פתית רביעת הקין: עלת תמיד העשיה בחר סיני לריח ניחח אשה ליהוה: ונסכו רביעת הקין לפבש האחד בפדש הסף נסך שבר ליהוה: ואת הפבש השני תעשה בין הערבים במנחת הבקר ובנסכו תעשה אשה ריח ניחח ליהוה:

קדמונים מנהגים of other מנהגים, although it is listed among the מנהגים of the אשכנזי, was not recited of 'שחמ אתו'.

By the seventeenth century, it appears in most סידורים.

ויקרא ח:א: ושחמ אתו על ירך המזבח צפנה לפני יי

וידקו בגי אהלן הקהנים את-דמו על-המזבח סביב:

בשבת מוסיפים :

וביום השַׁבָּת שְׁנֵי-כֶבֶדִּים בְּנֵי-שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה

בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלֹת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ עַל-עֹלֹת הַתָּמִיד וְנִסְכָּה:

בראש חודש מוסיפים :

כח:יא-טו וּבְרֵאשִׁי חֲדָשֵׁיכֶם תִּקְרְבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי-בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד
בְּכֶשֶׁם בְּנֵי-שָׁנָה שְׁבַע תְּמִימִם: וְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לֶפָר
הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְאַיִל הָאֶחָד: וְעֶשְׂרֹן עֶשְׂרוֹן סֶלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה: וְנִסְכֵיהֶם חֲצִי הַחֵין
וְהָיָה לֶפָר וְשְׁלִישֵׁת הַחֵין לְאַיִל וּרְבִיעֶת הַחֵין לִכְבֹּשׁ יֵינן וְאֵת עֹלֹת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁוֹ
לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וְשַׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל-עֹלֹת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

פרק 'איזהו מקומן' (זבחים פ"ה) היא בעקר למוד, ואמר בניגון שאומרים המשניות

[א] איזהו מקומן של זבחים. קדשי קדשים שחיתתן בצפון. פָּר וְשַׁעִיר שֶׁל יוֹם
הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן. וְקָבֹל דָּמָן בְּכָלִי שְׂרֵת בַּצָּפוֹן. וְדָמָן טָעוֹן הָיָה
עַל-בֵּין הַפָּדִים. וְעַל הַפָּרֶכֶת. וְעַל-מִזְבֵּחַ הַזֹּהֵב. מִתְּנָה אֶחָת מִהֵן מַעֲכָבֶת.
שְׂרִירֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן: אִם-לֹא נָתַן. לֹא
עָבַב:

[ב] פָּרִים הַנִּשְׁרָפִים וְשַׁעִירֵי הַנִּשְׁרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן. וְקָבֹל דָּמָן בְּכָלִי שְׂרֵת
בַּצָּפוֹן. וְדָמָן טָעוֹן הָיָה עַל-הַפָּרֶכֶת וְעַל-מִזְבֵּחַ הַזֹּהֵב. מִתְּנָה אֶחָת מִהֵן
מַעֲכָבֶת. שְׂרִירֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. אִם-לֹא נָתַן.
לֹא-עָבַב. אֵלּוּ וְאֵלּוּ נִשְׁרָפִין בְּבֵית הַדָּשָׁן:

[ג] חַטָּאת הַצָּבוּר וְהַיָּחִיד - אֵלּוּ הֵן חַטָּאת הַצָּבוּר. שְׁעִירֵי רֵאשִׁי חֲדָשִׁים וְשֶׁל
מוֹעֲדוֹת - שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן. וְקָבֹל דָּמָן בְּכָלִי שְׂרֵת בַּצָּפוֹן. וְדָמָן טָעוֹן אַרְבַּע
מִתְּנֹת עַל אַרְבַּע קָרְנוֹת. בִּיצָד. עֹלָה בְּכֶבֶשׂ. וּפָנָה לְפָנֶיב וּבֵא-לוֹ לְקָרֶן

דרומית מזרחית . מזרחית צפונית . צפונית מערבית . מערבית דרומית . שירי הדם היה שפך על יסוד דרומי . ונאכלין לפניו מן הקלעים . לזכרי בהנה . בכל-מאכל . ליום ולילה . עד חצות:

[ד] העולה קדש קדשים . שחיטתה בצפון . וקבול דמה בכלי שרת בצפון . ודמה טעון שתי מתנות שהן ארבע . ומעונה הפשט ונתוח . וכליל לאשים:

[ה] זבחי שלמי צבור ואשמות . אלו הן אשמות . אשם גולות . אשם מעילות . אשם שפחה חרופה . אשם נזיר . אשם מצורע . אשם תלוי . שחיטתן בצפון . וקבול דמן בכלי שרת בצפון . ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע . ונאכלין לפניו מן הקלעים לזכרי בהנה . בכל-מאכל . ליום ולילה . עד חצות:

[ו] התודה ואיל נזיר קדשים קלים . שחיטתן בכל-מקום בעזרה . ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע . ונאכלין בכל העיר . לכל-אדם . בכל מאכל . ליום ולילה . עד חצות . המורם מהם פיוצא בהם . אלא שהמורם נאכל לפהנים . לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם:

[ז] שלמים קדשים קלים . שחיטתן בכל-מקום בעזרה . ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע . ונאכלין בכל-העיר . לכל-אדם . בכל-מאכל . לשני ימים ולילה אחד . המורם מהם פיוצא בהם . אלא שהמורם נאכל לפהנים . לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם:

[ח] הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים . שחיטתן בכל-מקום בעזרה . ודמן טעון מתנה אחת . ובלבד שיתן בנגד היסוד . שנה באכילתו . הבכור נאכל לפהנים . והמעשר לכל-אדם . ונאכלין בכל-העיר . בכל-מאכל . לשני ימים ולילה אחד . הפסח אינו נאכל אלא בלילה . ואינו נאכל אלא עד-חצות . ואינו נאכל אלא למנויו . ואינו נאכל אלא צלי:

רַבִּי changed the word to רַבִּי רב הידנהיים. (סידורים רַבִּי was mostly used in Sephardic In the past רַבִּי was commonly used however, רַבִּי was of the opinion that it should be pronounced רַבִּי הרב יעקב עמדין,

רַבִּי. עם היות דעתי במלת רַבִּי הנטפלת לשם העצם הפרטי. לנקד הרי"ש בשו"א.

אבל לזאת העלה המונחת להורות על שם רבינו הקדוש נ"ל שנקודתה בפת"ח ודגוש הבי"ת. כדין רַבִּי הבא ביו"ד הכנוי. שהוראתו רַב שְׁלִי. כן הוא זה. שכל השונה אומר על רבינו הקדוש. רַבִּי. לומר שהוא רב שלו. (יעב"ץ על פרקי אבות)

ברייטא דר' ישמעאל צריך ללמדו שיבין הפ' ויאמר בניגון הנמרא.

פתיח דספרא [ע"י ר' ישמעאל זן אלישע]

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: בְּשֵׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרָשָׁת .

[א] מִקַּל וְחָמֵר:

[ב] וּמִנְזוּרָה שְׁוָה:

[ג] מִבְּנִין אֶב מִכְתּוּב אֶחָד . וּמִבְּנִין אֶב מִשְׁנֵי כְּתוּבִים:

[ד] מִבְּלָל וּפְרָט:

[ה] וּמִפְּרָט וּבְלָל:

[ו] בְּלָל וּפְרָט וּבְלָל . אִי אִתָּה דִּן אֵלָא בְּעֵין הַפְּרָט:

[ז] מִבְּלָל שְׁוָה צָרִיךְ לְפָרֵט . וּמִפְּרָט שְׁוָה צָרִיךְ לְבָלֵל:

[ח] כָּל־דְּבַר שְׁתִּיָּה בְּבָלֵל וַיֵּצֵא מִן־הַבְּלָל לְלַמֵּד . לֹא לְלַמֵּד עַל־עַצְמוֹ יֵצֵא .

אֵלָא לְלַמֵּד עַל־הַבְּלָל בְּלֹא יֵצֵא:

[ט] כָּל־דְּבַר שְׁתִּיָּה בְּבָלֵל וַיֵּצֵא לְמַעוֹן מַעַן אֶחָד שְׁוָה כְּעֵנִינוּ . יֵצֵא לְהַקֵּל וְלֹא לְהַחְמִיר:

[י] כָּל־דְּבַר שְׁתִּיָּה בְּבָלֵל וַיֵּצֵא לְמַעוֹן מַעַן אַחֵר שְׁלֵא כְּעֵנִינוּ . יֵצֵא לְהַקֵּל וּלְהַחְמִיר:

[יא] כָּל־דְּבַר שְׁתִּיָּה בְּבָלֵל וַיֵּצֵא לְדוֹן בְּדָבָר הַחֲדָשׁ . אִי אִתָּה יָכוֹל לְהַחְזִירוֹ לְבָלֵל .

עַד שְׁיַחְזִירוּנוּ הַכְּתוּב לְבָלֵל בְּפִרוּשׁ:

[יב] דְּבַר הַלְּמַד מִעֵנִינוּ . וְדָבָר הַלְּמַד מִפּוּר:

[יג] וְכֵן שְׁנֵי כְּתוּבִים הַמְּכַחֲשִׁים זֶה אֶת־זֶה עַד שְׁיָבוֹא הַכְּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וַיְכַרִּיעַ בֵּינֵיהֶם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ . יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַל־הִי אֲבוֹתֵינוּ . שְׁיִפְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַחֲרָה בְּיָמֵינוּ . וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ:

וְשֵׁם נַעֲבֹדְךָ בְּיָרָאָה בְּיָמֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קְדֻמוֹנוֹת:

אין אומרים קדיש אחר קרבנות

עטיפת הטלית

stripes and the use of lines in clothes is an ancient Jewish style, found in Archeological diggings from the time of בית שני. It may have originated from פסים מ'יוסף. There was no uniform standard in אשכנז for the color of the stripes, and in Worms, the בעל תפילה wore a colorful טלית. Nevertheless, in most places all the טליתות had black lines on white, so that one would not draw attention, since everyone had a similar garment for תפילה.

טלית generally wore a טלית בחורים, מנהג ריינוס according to גזירות ק"ט.

(This practice was stopped most likely because of the poverty at that time, and the costliness).

"בארץ מולדתי בריינוס נוהגין שגם נערים גדולים אין מתעטפין בציצית עד שנושאין אשה,

וסמכוה להך דכתיב 'גדילים תעשה לך' וסמך ליה 'כי יקח איש אשה'" (מהרי"ל הלכות נשואין)

ציצית "In the land of my birth in the Rhine, the older youths were also accustomed not to wear wrap themselves in טלית until they married, based on a דרשה of פסוק - the ציצית appears just before taking a wife."

(The מהרי"ל added this דרוש. בדרך דרשה His דרשה could be an explanation for beginning to wear a טלית after marriage, but definitely not a Halachic reason. The חתם סופר, חות יאיר and חתם סופר restored the original מנהג of חורים wearing a טלית once the economic situation improved in Germany (and all of Western Europe). That is why in our days this מנהג is practiced by all of Western European Jewry.)

קודם 'ברוך שאמר' מתעטפים בטלית. אף נערים מתעטפים בטלית גדול [מגיל ה'ח'], ויש שמתעטפים רק מגיל י"ג.

"הכל חייבין בציצית לאיתווי מאי. לאיתווי קמן היודע להתעטף. דתניא - קמן היודע להתעטף חייב בציצית:" (מסכת ערכין ב:)

קודם שמתעטפים בטלית צריך לבדוק בציציות לראות שיהיו כשרות.

הרב והש"ץ אומרים את ברכת הטלית בקול רם.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם .

אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו . וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית: אָמֵן

אחרי כן יניח הטלית על ראשו ורחבו לקומתו ויטול שתי ציציות הימניות לאחוריו בכתף שמאלית ושתי האחרות ישארו לפניו, נמצאו כל ד' ציציות בצד שמאל ופיו וסנטרו מכוסים, ויעמוד כך מעוטף כדי הלך ד' אמות לפחות.

is a) to pull the טלית over one's head and back (on the head up to the eyes), b) take the right side of the טלית and throw it over the left shoulder (or according to a later מנהג to take the left side and throw it over the right shoulder), in such a way that the chin (and also mouth and nose) are covered.

The a) (דף כט) derives from the גמרא (ס' ח, ס' ד) מגן אברהם that an unmarried young man should not cover his head with a טלית, and from (דף ח) of the same מסכת, b) that one who is not a חכם should not cover his head, even if he is married. It is quite surprising that those following מנהג פולין, do not follow the latter ruling of the מגן אברהם, although they do follow the former. In אשכנז this wasn't followed (they had a different interpretation of the גמרא), for example in the חתם סופר, unmarried young men covered their heads with a טלית. Today, in most synagogues which follow מנהגי אשכנז, unmarried young men wear a hat, as opposed to putting a טלית over their heads. The מנהג of a married adult men wearing a hat rather than wearing a טלית over the head, was not started by אשכנז, and on the contrary - the רבנים themselves retained the old מנהג.

אחרי כן יסיר הטלית מעל פניו ויחזיר הציציות למקומן. נהגו מלפנים בעת התפילה לעטוף הראש בטלית דהיינו להניח הטלית מעל הכובע, ובדורות האחרונים נתפשט שחובשים כובע בלא טלית מעליו או מסירים הכובע לגמרי ומניחים הטלית מעל הכיפה בלבד.

הנחת התפילין

מהדרים אחר בתי תפילין קטנים ככל האפשר, כדי לדקדק על מיקום התפילין (בפרט אצל צעירים בני מצוה שאבריהם קטנים). קשר תפילין של ראש הוא מרובע סתום.

הנחת תפילין בחול המועד לשיטת רבותינו הראשונים ואחרונים באשכנז בכל הדורות, היא חובה גמורה (ורבינו עקיבא איגר הורה שגם מי שאבותיו חדלו מהנחת תפילין, עליו לחזור לקבלת אבות אבותיו ולהניחם), אמנם בחשש 'לא תתגדדו', בארץ ישראל מניחים אותם בצנעה. מי שמנהג אבותיו בברכה, מברך על התפילין. הש"ץ מברך על התפילין בחול המועד בלחש ולא בקול כבשאר ימים.

"יברך 'לְהַנִּיחַ' בקמץ תחת הה"א ולא בפתח ובדגש", פתח & קמץ notes a difference between a תפילין ס' ז' In Whether ספרדי pronunciation has changed over the centuries is definitely a major issue. ר' יעקב עמדין. "in my pronunciation)" (in my pronunciation) "לא עשני ספרדי בְּנִיב" opposed to ספרדי pronunciation for this reason, he said

הרב והש"ץ אומרים ברכות אלה בקול רם, גם ברכת תפילין של ראש.
ויקח תפלה של יד ויניחנה על יד שמאל על בשר הגבוה שבזרוע, וקודם הקשירה יברך:
בְּרוּךְ אַתָּה ברוך הוא וברוך שמו יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם .
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו . וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין: אָמֵן

כתב סת"ם הוא כתב 'בית יוסף', ויש מהדרים (חו"י וחת"ס) שהיו"ד בימין הצד"י תהא דווקא הפוכה.
את הכריכות סביב הזרוע של רצועה תפילין של יד, מלבד הכריחה הראשונה, כורכים אחר הנחת תפילין של ראש.

אמר הרא"ש אחר שהחזיק תפילין של יד בזרוע ברצועה שבתוך המעברתא הניח הרצועה תלויה והניח לאלתר את של ראש... (מהרי"ל)

בְּרוּךְ אַתָּה יי ברוך הוא וברוך שמו יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם .
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו . וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין: אָמֵן

ואחריה תיכף יאמר:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

ואחר כך כורך ז' כריכות על קנה הזרוע:

אחר הנחת תפילין מקפידים להחזיר את הלבוש העליון בצורה מסודרת ולא מרושלת.
תפילין דרבינו תם מניחים רק גדולי תורה שמוחזקים בחסידות אמיתית, לרוב בצניעה.

Originally, פוסקי אשכנז began with **אשרי**. Later when הודו was added, there was a מחלוקת between the פוסקי אשכנז and ספרד. According to the ספרד, מנהג ספרד, they placed the additions beforehand, therefore הודו is recited before **שאמר**. According to the אשכנז, מנהג אשכנז, **פסוקי דזמרה** are said only after **שאמר**, since all ברכות are recited 'עובר לעשייתן' - before the מצוה is performed. Therefore, the **א"ח סימן נ"א** rules, that it is better to say הודו after **שאמר**. Some say therefore that, **מזמור לתורה** is said after הודו in place of **מזמור שיר**.

אין אומרים 'מזמור שיר' או מזמור אחר לפני 'ברוך שאמר', שהיא ברכה על אמירת מזמורי שבח, וצריך שתהא הברכה עובר לעשייתן.

The announcement **התפלה יפה שתיקה יפה בשעת התפלה** has Polish origins. The first source for saying it, is in the ב"ח (who lived in Krakow). This was accepted both in Eastern and Western Europe. It means that even words of תורה should not be spoken for the duration of the תפלה. Actually הרב י"ט ליפמאן העלער composed a special שברך to be said by the congregation for those who refrain from talking during orenen. He thought that the tragedies in his days, were caused by talking in synagogue. Many among בני אשכנז, following the tradition passed on by הרב העלער, are convinced that it was through their careful attention to correct נוסח in orenen that much of the German Jewish community had the זכות to survive the terrible persecution by the Third Reich. We too, who face numerous threats, should try to use this as our secret ammunition to protect ourselves from all who wish to destroy us. The first letters of **שתיקה יפה** are **שיבה**. Anyone who does so, will **א"ה** be זוכה to reach old age. In different places **שתיקה יפה** was said before **קריאת המגילה** and **תקיעת שופר**, **ברוך שאמר**, **פפד"מ**, it was said before **קריאת התורה** or **חזרת הש"ץ**.

אסור להפסיק, אפילו בברוך הוא וברוך שמו, מתחילת 'ברוך שאמר' עד לאחר שמונה עשרה.

השמש או הש"ץ מכריז **שתיקה יפה בשעת התפלה!** טרם פותחים באמירת 'ברוך שאמר':

הש"ץ אומר 'ברוך שאמר' כולו בניגון חול, או בניגון השייד לאותו יום.

בני אשכנז accepted by **ברוך שאמר** of holding the front ציציות in the right hand while reciting **ברוך שאמר**. The ויאחז הב' ציציות שלפניו בידו הימנית בשעת אמירת 'ברוך שאמר' וכשיסיים 'בתושבחות' ינשקם ויניחם בנחת מידו.

ברוך שאמר והיה העולם .

ברוך הוא .

ברוך עושה בראשית .

ברוך אומר ועושה .

ברוך גוזר ומקיים .

ברוך מרחם על הארץ .

ברוך מרחם על הצדיקים .

ברוך משלם שכר טוב ליראיו .

ברוך חי לעד וקיים לנצח .

ברוך פודה ומציל ברוך שמו:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . האל אב הרחמן המהלל בפי עמו משבח ומפאך בלשון חסידיו ועבדיו . ובשירי דוד עבדך נהללך יי אלהינו בשבחחות ובזמירות נגדלך ונשבחך ונפאךך ונמליכך ונזביר שמך מלפניו אלהינו יחיד חי העולמים . מלך משבח ומפאך עדי עד שמו הנדול . בבין המצרים בימי חול הש"ץ מנמיק את קולו במילים 'מלך מהלל בתושבחות' . ברוך אתה יי מלך מהלל בתושבחות: אמן

In תנ"ך the word is pronounced **תשבחות**. According to רז"ל, it is pronounced **תשבחות** (א, עמוד ב').

In all ancient סידורים **תשבחות** was used, (for example; רמב"ם, רוקח, and the יעב"ץ wrote **תשבחות** [with the letter וי]). It was changed to **תשבחות** in the סידורים of שבתי סופר and אליהו ועזריאל מוילנא.

In the Middle Ages **פסוקי דזמרה** were read responsively by חזן and קהל in a similar fashion to **קבלת שבת**.

הודו ליהוה קראו בשמו
 שירו לו זמרו לו
 התהלכו בשם קדשו
 דרשו יהוה ועזו
 זכרו נפלאותיו אשר עשה
 זרע ישראל עבדו
 הוא יהוה אלהינו
 זכרו לעולם בריתו
 אשר ברית את אברהם
 ויעמידה לעקב לחק
 לאמר לה אתן ארץ כנען
 בהיותכם מתי מספר
 ויתהלכו מגוי אל-גוי
 לא-הניח לאיש
 אל-תנעו במשיחי
 שירו ליהוה כל-הארץ
 ספרו בגוים את-כבודו
 כי גדול יהוה ומהלל מאד
 כי כל-אלהי העמים אלהים

הודיעו בעמים עלילותיו:
 שיריו בכל-נפלאותיו:
 ישמח לב מבקשי יהוה:
 בקדשו פגיו תמיד:
 מפתיו ומשפטי-פיהו:
 בני יעקב בחיריו:
 בכל-הארץ משפטיו:
 דבר צנה לאלף דור:
 ושבועתו ליצחק:
 לישראל ברית עולם:
 חבל נחלתכם:
 כמעט וגרים בה:
 וממלכה אל-עם אחר:
 לעשקם ויזבח עליהם מזבחים:
 ובנביאי אל-תרעו:
 בשירו מיום-אל-יום ישועתו:
 בכל-העמים נפלאותיו:
 ונזרא הוא על-כל-אלהים:
 ויהוה שמים עשה:

הוד והדר לפניו
 הבו ליהוה משפחות עמים
 הבו ליהוה כבוד שמו
 עז וחדנה במקומו:
 הבו ליהוה כבוד ועז:
 שאו מנחה ובאו לפניו

השתחו ליהוה בתדרת-קדש:
 חילו מלפניו כל-הארץ
 אה-תבון תכל בל-תמוט:

יְשַׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ	וַיֹּאמְרוּ בְּגוֹיִם יְהוָה מִלֵּךְ:
יִרְעַם הַיָּם וּמִלֹּאֲוֹ	יַעֲלֶיךָ הַשָּׁדָה וּכְלֹאֲשֶׁר־בוֹ:
אֲזִי יִרְנְנוּ עַצִּי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְהוָה	כִּי־בָא לְשִׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ:
הוֹדִי לַיהוָה כִּי טוֹב	כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
וְאָמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל	וּקְבָצֵנוּ וְחַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם
לַהֲדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלִיתְךָ:	
בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל	מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם
וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אָמֵן וְחִלָּל לַיהוָה:	
רוֹמְמוֹ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁתַּחֲוִי לְהַדָּם רִגְלָיו קְדוֹשׁ הוּא:	תהלים ט:ה
רוֹמְמוֹ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁתַּחֲוִי לְתֵר קְדוֹשׁ כִּי קְדוֹשׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:	ט:ט
וְהוּא רַחוּם יִכַּפֵּר עוֹן וְלֹא יִשְׁחִית	עח:לח
וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ	
וְלֹא יַעֲיִר כָּל־חַמָּתּוֹ:	
אַתָּה יְהוָה לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי	מ:יב
חֲסִדְךָ וְאַמֶּתְךָ תִּמְיד יִצְרוּנִי:	
זְכֹר־רַחֲמֶיךָ יְהוָה וְחַסְדֶּיךָ	כ:ו
כִּי מִעוֹלָם הַמָּה:	
תִּגְדֵּי עֵז לְאֱלֹהִים עַל־יִשְׂרָאֵל גִּבּוֹתָיו	סח:לח-לו
וְעֵזוֹ בַּשָּׁחֲקִים:	
נִזְרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ	
אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נִתָּן עֵז	
וּתַעֲצֻמוֹת לָעַם בְּרוּךְ אֱלֹהִים:	
אֵל־נִקְמוֹת יְהוָה	טז:ח-טז
אֵל נִקְמוֹת הוֹפִיעַ:	
הַנִּשְׂא שִׁפְטֵי הָאָרֶץ	
הַיֹּשֵׁב גְּמוּלָה עַל־גֹּאֲוִים:	
לַיהוָה הִישׁוּעָה	ג:ט
עַל־עַמֶּךָ בִּרְכָתְךָ סֶלָה:	
יְהוָה צְבָאוֹת עֲמָנוּ	מו:ח
מִשְׁגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה:	
יְהוָה צְבָאוֹת	פז:יג
אֲשֶׁר־אָדָם בִּמְחָ בָּךְ:	
יְהוָה הוֹשִׁיעָה	כ:י
הַמִּלֵּךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם־קִרְאָנוּ:	

כח:ט

לג: כ-כג

עֲזַרְנוּ וּמִגִּנְנוּ הוּא:

פִּי-בוֹ יִשְׁמַח לְפָנָיו

כִּי בִשְׁם קִדְשׁוֹ בִּמְחֲנוֹ:

יְהִי-חֶסֶדְךָ יְהוָה עִלֵּינוּ

בַּאֲשֶׁר יִתְּלֵנוּ לָךְ:

פיה:

פס"ח הִרְאֵנוּ יְהוָה חֲסִידָךְ

וַיִּשְׁעַךְ תַּתֵּן-לָנוּ:

קְיוּמָה עֲזֶרְתָּהּ לָנוּ

וּפִינֵנוּ לְמַעַן חֲסִידָךְ:

מז:כז

ממך כז | אֲנִי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

הַמַּעֲלָד מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

הרחב-פִּיךְ וּמִלֵּאָהוּ:

תזר

חזון קמד:טו **אֲשֶׁר־הָעַם יִשְׁכְּבָה לִּי**

אֲשֶׁר־הָעָם יִשְׁתַּחֲוֶה אֱלֹהָיו:

١٠٦

וְאֵנִי | בַּחֲסֶדְךָ בְּמַחֲתִי יִגַּל לִפְנֵי בִישׁוּעַתְךָ אֲשִׁירָה לִיהוָה כִּי גָמַל עָלַי:

The מהר"ם שף **הריעו** beginning with the word **יום טוב** and **שבת** on **מוזמור לתודה** mentions a מנהג and the פסוקים both say that one should not recite half a פסוק, even though our תפילות contain many half פסוקים. This particular instance creates the following problems, a) beginning in the middle of a פסוק, containing God's name, b) saying **מוזמור לתודה** in any form on **פסח**, as the entirety of the מוזמור deals with the תודה קרבן. The מנהגות **"בשחרית של שבת א"א מוזמור לתודה, ויש אומרים שיש לומר ולהתחיל הריעו, אבל פה אין** (רב יהודה לרב קירשהיים) ורמיישא אומרים. וכן יש אומרים שאין לומר **כיום טוב מוזמור שיר ליום השבת, אבל פה אומרים:**"

במזמור זה מ"א תיבות נגד מ' לחמים ואחד כנגד זבח התודות. וד' פעמים במזמור ה"ח כנגד ארבעה מיני לחמים, י' מצות, י' חלות, י' רבובות, י' חמץ, והיה הכהן לוקח מעשר מכל אחד." (סידור רוקח סימן ט"ו)

אין המנהג לעמוד באמירת 'מזמור לתודה'. אין אומרים בערב יום כפור, ולא בערב פסח, ולא בחול המועד פסח

ק מִזְמוֹר לְתוֹדָה הֲרִיעוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ:

עֲבַדְוּ אֶת־יְהוָה בְּשִׂמְחָה

בְּאוֹר לְפָנָיו בִּרְנָנָה:

דַּעוּ כִּי־יְהוָה הוּא אֱלֹהִים

הוּא-עֵשֶׂנָּה וְלוֹ אֲנַחְנָה

עֲמוּ וְצִאוּ מִרְעִיתוֹ:

בְּמֵנוּ שְׁעָרָיו | בְּתוֹךְהָ

חצלתיו בַּתְּהִלָּה

תּוֹדוֹת-לֹו בִּרְכוּ שְׁמוֹ:

כִּי־טוֹב יִהְיֶה לְעוֹלָם חַסְדּוֹ

וְעַד-הָרִי וְלֵרֶחַ אֲמוֹנִתּוֹ:

בשבת אומרים. (בהושענא רבה אין אומרים פסוקי דזמרה של שבת) :

יט לַמִּנְצָח מִזְמוֹר לְדָוִד:

הַשָּׁמַיִם מִסְפָּרִים כְּבוֹד־אֱלֹהִים וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מִגִּיד הִרְקִיעַ:

יָוֵם לַיּוֹם יִבְיַע אֱמֶר וּלְלֵילָה לְלַיְלָה יִתְהַדְּדַעַת:

אֵין אֱמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם:

בְּכָל־הָאָרֶץ | יֵצֵא קוֹם וּבְקֶצֶה תִּבֵּל מְלִיָּהֶם

לְשֹׁמֵשׁ שֶׁם־אֱהֵל בָּהֶם:

וְהוּא בָּחַתָּן יֵצֵא מִחֻפָּתוֹ יִשְׁיֵשׁ בְּגִבּוֹר לָרוּץ אֶרֶח:

מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם | מוֹצֵאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קִצּוֹתָם

וְאֵין נִסְתָּר מִחֻפָּתוֹ:

תּוֹרַת יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ

עֲדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה מַחְבִּימַת פֶּתִי:

פִּקּוּדֵי יְהוָה יִשְׂרָיִם מְשַׁמְחֵי־לֵב

מַצּוֹת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם:

יִרְאֵת יְהוָה | מְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לְעַד

מְשַׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת צִדְקוֹ יַחֲדוּ:

הַנִּחְמָדִים מוֹדֵב וּמִפּוֹ רָב וּמִתּוֹקִים מְדַבֵּשׁ וְנִפְתַּת צוּפִים:

גַּם־עֲבָדָךְ נִזְהָר בָּהֶם בְּשִׁמְרָם עֵקֶב רָב:

שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נִקְנִי:

גַּם מוֹדִים | חֲשׂוֹךְ עֲבָדָךְ אֶל־יִמְשְׁלוּ־בִי

אֲזִי אֵיתָם וְנִקְיִתִי מִפֶּשַׁע רָב:

יִהְיוּ לְרִצּוֹן | אֲמַר־פִּי וְהִגִּינוּ לִבִּי לְפָנֶיךָ

יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

לְדוֹד בְּשָׁנוֹתָיו אֶת־מַעֲמֹו לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיַּגִּדְשֵׁהוּ וַיִּלְדֵּהוּ:
 אֲבִרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת
 אֶתְמִיד תִּהְיֶהוּ בְּפִי:
 בִּיהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי
 וְגִדְלוֹ לִיהוָה אֱתִי
 דַּרְשֵׁתִי אֶת־יְהוָה וְעַנֵּנִי
 הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנִחְרוּ
 זֶה עָנִי קְרָא וַיְהוָה שָׁמַע
 חֲנֹה מִלֹּאֲד־יְהוָה
 מַעֲמֹו וַיֵּרֶאוּ כִּי־טוֹב יְהוָה
 יֵרֶאוּ אֶת־יְהוָה קֹדְשִׁי
 בְּפִירִים רָשִׁי וְרַעֲבֹו
 לְכֹו־בָנִים שָׁמְעוּ־לִי
 מִי־הָאִישׁ הִחֲפִץ חַיִּים
 נָצַר לְשׁוֹנֵךְ מָרַע
 סוּר מָרַע וַעֲשֵׂה־טוֹב
 עֵינֵי יְהוָה אֶל־צַדִּיקִים
 פָּנֵי יְהוָה בַּעֲשֵׂי רָע
 צַעֲקוּ וַיְהוָה שָׁמַע
 קָרוֹב יְהוָה לְנִשְׁפָּרִי־לֵב
 רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק
 שֹׁמֵר כָּל־עֲצָמָתֹו
 תָמוֹתֶת רָשָׁע רָעָה
 הוֹדָה יְהוָה נַפֶּשׁ עַבְדּוֹ
 לְדוֹד בְּשָׁנוֹתָיו אֶת־מַעֲמֹו לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיַּגִּדְשֵׁהוּ וַיִּלְדֵּהוּ:
 אֲבִרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת
 אֶתְמִיד תִּהְיֶהוּ בְּפִי:
 בִּיהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי
 וְגִדְלוֹ לִיהוָה אֱתִי
 דַּרְשֵׁתִי אֶת־יְהוָה וְעַנֵּנִי
 הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנִחְרוּ
 זֶה עָנִי קְרָא וַיְהוָה שָׁמַע
 חֲנֹה מִלֹּאֲד־יְהוָה
 מַעֲמֹו וַיֵּרֶאוּ כִּי־טוֹב יְהוָה
 יֵרֶאוּ אֶת־יְהוָה קֹדְשִׁי
 בְּפִירִים רָשִׁי וְרַעֲבֹו
 לְכֹו־בָנִים שָׁמְעוּ־לִי
 מִי־הָאִישׁ הִחֲפִץ חַיִּים
 נָצַר לְשׁוֹנֵךְ מָרַע
 סוּר מָרַע וַעֲשֵׂה־טוֹב
 עֵינֵי יְהוָה אֶל־צַדִּיקִים
 פָּנֵי יְהוָה בַּעֲשֵׂי רָע
 צַעֲקוּ וַיְהוָה שָׁמַע
 קָרוֹב יְהוָה לְנִשְׁפָּרִי־לֵב
 רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק
 שֹׁמֵר כָּל־עֲצָמָתֹו
 תָמוֹתֶת רָשָׁע רָעָה
 הוֹדָה יְהוָה נַפֶּשׁ עַבְדּוֹ

תַּפִּלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים

אֲדֹנָי מַעֲזֵן אֶתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדָר וְדָר:

בְּמָרָם | הָרִים יִלְדוּ וּתְחִלָּל אֶרֶץ וְתִבְלֵ

וּמַעֲזֵלָם עַד־עוֹלָם אֶתָּה אֵל:

תִּשָּׁב אֲנוֹשׁ עַד־דָּבָא וְתֹאמַר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם:

כִּי אֵלֶּה שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ בְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹד

וְאִשְׁמוֹרָה בְּלֵילָה:

וְרַמְתָּם שָׁנָה יְהוֹי בְּבִקְרָה כְּחֹצִיר יִחְלָה:

בְּבִקְרָה יִצְיֵן וְחִלָּה לְעֶרֶב יִמּוֹלֵל וַיִּבֶשׁ:

כִּי־כִלְינוּ בְּאִפְךָ וּבְחֻמָּתְךָ נִבְחַלְנוּ:

שֶׁתָּ עֲזַנְתִּינוּ לְנִגְיָה עֲלֻמְנוּ לְמֹאֵר פְּנֶיךָ:

כִּי כָל־יְמֵינוּ פָּנוּ בְּעִבְרָתְךָ כָּלִינוּ שְׁנֵינוּ כְּמוֹ־הֶחָה:

יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בְּגִבּוֹרֶת | שְׁמוֹנִים שָׁנָה

וְרַחֲבָם עָמַל וְאֵן כִּי־גֹ חִישׁ וְנִעְפָּה:

מִי־יִודַע עוֹ אִפְךָ וּכִירְאֶתְךָ עִבְרָתְךָ:

לְמִנּוֹת יְמֵינוּ בֶּן הוֹדַע וְנִבָּא לְבָב חֲכָמָה:

שׁוּבָה יְהוָה עַד־מָתַי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבֹדֶיךָ:

שִׁפְעֵנוּ בְּבִקְרָה חֲסִידְךָ וְנִרְנְנָה וְנִשְׁמָחָה בְּכָל־יְמֵינוּ:

שְׁמַחְנוּ בִּימֹת עֲנִיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה:

יִרְאָה אֶל־עֲבֹדֶיךָ פֶּעֱלָךָ וְהִדְרֶךָ עַל־בְּנֵיהֶם:

וַיְהִי | נָעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ

וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנֵנָה:

יֵשֶׁב בְּסֶתֶר עֲלִיּוֹן בְּצֵל שְׁדֵי יִתְלוֹנֵן:
 אֹמַר לַיהוָה מַחְסֵי וּמִצֻּדֹתַי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ:
 כִּי הוּא יִצְיֵלֵךְ מִפֶּחַ יָקוֹשׁ מִדְּבַר הַוּוֹת:
 בְּאֶבְרָתוֹ | יִסֹּךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תִּחְסֶה
 צָנָה וְסִחְרָה אֲמַתּוֹ:
 לֹא־תִירָא מִפֶּחַד לַיֵּלָה מִחֵץ יַעֲוֶף יוֹמָם:
 מִדְּבַר בָּאֶפֶל יִהְיֶה מִקָּטָב יִשְׁוֹד צַהֲרִים:
 יִפֹּל מִצִּדֶּךָ | אֱלֹהֵי וּרְבִבָּה מִיַּמִּינֶךָ
 אֱלֹהֶיךָ לֹא יִגָּשׁ:

רַק בְּעֵינֶיךָ תִּבְיט וְשִׁלַּמְתָּ רָשָׁעִים תִּרְאֶה:
 כִּי־אַתָּה יְהוָה מַחְסֵי עֲלִיּוֹן שְׁמַת מְעוֹנֶךָ:
 לֹא־תִאָּנֶה אֱלֹהֶיךָ רָעָה וְנִנְע לֹא־יִקְרַב בְּאֶחָלֶךָ:
 כִּי מִלֵּאכָיו יִצְוֶה־לָּךְ לְשִׁמְרֶךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ:
 עַל־כַּפִּים יִשְׁאֹוֶנֶךָ פֶּן־תִּגָּף בְּאֵבֶן רִגְלֶךָ:
 עַל־שַׁחַל וּפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמַם כְּפִיר וְתִנְיִן:
 כִּי כִי חֶשֶׁק וְאֶפְלָטָהוּ אֲשַׁנְּבֶהוּ כִּי־יָדַע שָׁמַי:
 יִקְרָאֲנִי | וְאֶעֱנֶהוּ עָמוּ אֲנֹכִי בְּצָרָה
 אֲחַלְצֶהוּ וְאֶכְבֶּדְהוּ:

אֲרֹךְ יָמִים אֲשַׁבֵּעְהוּ וְאַרְאֶהוּ בִּישׁוּעָתִי:

שחרית פסוק מנהג of repeating the last פסוק during שחרית.

(אֲרֹךְ יָמִים אֲשַׁבֵּעְהוּ וְאַרְאֶהוּ בִּישׁוּעָתִי:)

שְׁעָמָדִים בְּבֵית יְהוָה

הללויה פִּי־מִזֵּב יְהוּה

פִּי־יַעֲקֹב בִּתְּחִלָּה לֹא יָה

כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי-גָדוֹל יְהוָה

כָּל אֲשֶׁר-חָפֵץ יִהְיֶה עֹשֶׂה

בַּיָּמִים וְכָל־תְּהִמּוֹת:

מעלה נשאים מקצה הארץ

פרקים לממר עשה

שְׁהִיבָה בְּכוּרֵי מִצְרַיִם

שְׁלַח | אֲזֻזָּה וּמִפְתִּים

בפרעה ובכל-עבדיו:

שְׁהִיבָה גּוֹיִם רַבִּים

לסיתחון | מלך האמרי

וְלִכְלֹל מַמְלָכוֹת פְּנֵעֵן:

ונתן ארצם נחלה

יהוה שמך לעולם

פֿי־יִיז־יְהוּדָה עֲמוֹ

עצבי הגזרים פסח וזהב

פַּחַד-לֶחֶם וּלֹא יִדְבְּרוּ:

אֲנִימִים לֶחֶם וְלֹא יֵאָדָּנוּ

במנהם יהיו עשיהם

בית ישראל

בית אחרון

בית הלוי **ברכו**

יִרְאֵי יְהוָה בְּרָבוֹ:

בְּרִיבַת יְהוָה | מַצִּיחִי

[illegible]

What is הלל הגדול? רבי יוחנן explains that because the מזמור develops from one great idea to another and as it reaches its peak it praises God "Who provides bread for all flesh". We praise God for His unlimited strength, for his role in history, for His great miracles, and for His awesomeness, and yet we consider His attention to each individual as the quality most deserving of praise. רבי יהושע בן לוי explains the title הלל הגדול as based on its 26 verses, which correspond to the 26 generations of humanity before God gave the Torah – when we were granted the ability to earn existence – when the world existed entirely on God's abundant mercy. The מהר"ל explains that it is not coincidental that the numerical value of God's Ineffable Name – which represents His Unlimited Mercy – is 26.

נהגו לישב גם באמירת הלל הגדול

הודו, זה הוא הלל הגדול, והלל של ר"ח וי"ט הוא הלל המצרי. ברכות דף ד' ונ"ו ופסחים קל"ח.

קנו הודו ליתנה בירמוב	בי לעולם חסדו:
הודו לאלהי האלהים	בי לעולם חסדו:
הודו לאדני האדנים	•• בי לעולם חסדו:
לעשה נפלאות גדלות לבדו	בי לעולם חסדו:
לעשה השמים בתבונה	בי לעולם חסדו:
לרקע הארץ על המים	•• בי לעולם חסדו:
לעשה אורים גדלים	בי לעולם חסדו:
את השמש לממשלת ביום	בי לעולם חסדו:
את הירח ובוכבים לממשלות בלילה	בי לעולם חסדו:
למכה מצרים בכבוריהם	בי לעולם חסדו:
ויצא ישראל מתוכם	בי לעולם חסדו:
ביד חזקה ובזרוע נמויה	•• בי לעולם חסדו:
לגזר ים סוף לגזרים	בי לעולם חסדו:
והעביר ישראל בתוכו	בי לעולם חסדו:
ונער פרעה וחילו בים סוף	בי לעולם חסדו:
למוליך עמו במדבר	•• בי לעולם חסדו:
למכה מלכים גדלים	בי לעולם חסדו:
ויהרג מלכים אדירים	בי לעולם חסדו:
לסיחון מלך האמרי	•• בי לעולם חסדו:
ולעוג מלך הפשן	בי לעולם חסדו:
ונתן ארצם לנחלה	בי לעולם חסדו:
נחלה לישראל עבדו	•• בי לעולם חסדו:
שפשלנו ובר לנו	בי לעולם חסדו:
ויפרקנו מצרינו	•• בי לעולם חסדו:
נתן לחם לכל בשר	בי לעולם חסדו:
הודו לאל השמים	בי לעולם חסדו:

רָנַנּוּ צְדִיקִים בַּיהוָה

הוֹדּוּ לַיהוָה בְּכָנּוֹר

שִׁירֵי-לֹא שִׁיר חֲדָשׁ

כִּי-יֵשֶׁר דְּבַר-יְהוָה

אֱהָב צִדְקָה וּמִשְׁפָּט

בְּדַבַּר יְהוָה שָׁמַיִם נִעֲשׂוּ

בָּנִים בֶּנֶד מִי הֵימָּן

יִירָאוּ מִיהוָה כָּל-הָאָרֶץ

כִּי הוּא אֱמֶר וַיְהִי

יְהוָה הַפִּיר עֲצַת-גִּוִּים

עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תִּעֲמֹד

אֲשֶׁר־יִגְוֶי אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיו

מִשְׁמַיִם הִבִּיט יְהוָה

מִמְכוֹן-שְׁבֹתוֹ הַשָּׁנִיחַ

הַיָּצַר יַחַד לָבָם

אִין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרַב-חַיִל

שֶׁקֶר הַפֹּהַם לַתְּשׁוּעָה

הִנֵּה עֵין יְהוָה אֶל-יִרְאָיו

לְהַצִּיל מִמּוֹת נַפְשָׁם

נִפְשָׁנו חֲבַתָּה לַיהוָה

כִּי-בּו יִשְׁמַח לִבֵּנו

יְהִי-חֶסֶדְךָ יְהוָה עָלֵינוּ

לְיִשְׂרָאֵל נֶאֱמָה תְהַלֵּלָהּ:

בְּנִבְלָה עֲשׂוֹר וּמְרוֹר-לֹא:

הִיטִיבוּ נֶגֶן בְּתַרוּעָה:

וּכְל־מַעֲשָׂהוּ בְּאִמוּנָה:

חֶסֶד יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ:

וּבְרִיחַ פִּי כָל-צָבָאָם:

נִתַּן בְּאוֹצְרוֹת תְּהוֹמוֹת:

מִמֶּנּוּ יִגְדּוּ כָל-יִשְׂרָאֵל תְּכַל:

הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד:

הִנֵּיא מַחֲשָׁבוֹת עַמִּים:

מַחֲשָׁבוֹת לִבּוֹ לְדָר וְדָר:

הָעָם | בָּחַר לְנַחֲלָה לֹא:

רָאָה אֶת-כָּל-בְּנֵי הָאָדָם:

אֵל כָּל-יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ:

הַמִּבְּרִין אֶל-כָּל-מַעֲשֵׂיהֶם:

לְבֹר לֹא-יִנְצֵל בְּרַב-כַּחַ:

וּבְרַב חֵילוֹ לֹא יִמְלֹט:

לְמִיחָלִים לְחֶסֶדְךָ:

וּלְחִיזוֹתֶם בְּרָעָב:

עֲזָרְנוּ וּמִגִּנְנוּ הוּא:

כִּי בְשֵׁם קִדְשׁוֹ בְּמִתְחַנֵּו:

כָּאֲשֶׁר יִתְלַנּוּ לָךְ:

35 מזמור 'שיר ליום השבת:

מִזֶּבֶחַ לְהַדֹּת יְהוָה וְלִזְמֹר לְשִׁמְךָ עֲלֵינוּ:
 לְהַגִּיד בְּבֶקֶר חֲסִדֶּךָ וְאֲמוֹנֶתְךָ בְּלִילֹת:
 עָלֵי עֲשׂוֹר וְעָלֵי-נָבֶל עָלֵי הַגִּזְיוֹן בְּכִנּוֹר:
 כִּי שִׁמְחַתְנִי יְהוָה בְּפַעֲלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יְדֶיךָ אֲרֵנוּ:
 מִחֲגִלּוֹ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה מְאֹד עֲמָקוֹ מִחֲשֻׁבְתֶּיךָ:
 אִישׁ בָּעַר לֹא יֵדַע וּבִסִּיל לֹא-יִבִּין אֶת-זֹאת:
 בְּפֶרֶחַ רְשָׁעִים | בָּמוֹ עֹשֵׁב וַיִּצְצוּ כָל-פַּעְלֵי אֱנוֹן

לְהַשְׁמֵד עַד-עֵד:

וְאַתָּה מְרוֹם לְעֵלָם יְהוָה:

כִּי הִנֵּה אֵיבֶיךָ יְהוָה כִּי-הִנֵּה אֵיבֶיךָ יֹאבְדוּ
 יִתְפַּרְדּוּ כָל-פַּעְלֵי אֱנוֹן:

וַתֵּרֶם בְּרָאִים קִרְנֵי בְּלַתִּי בְּשֶׁמֶן רִעְנוּ:
 וַתִּבֶט עֵינֵי בְשׁוּרֵי בְּקַמִּים עָלֵי מְרָעִים

תִּשְׁמַעְנָה אֲזִנִּי:

צַדִּיק כַּתְמָר יִפְרַח כְּאֶרֶז בְּלִבְנוֹן יִשְׁגֶּה:
 שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחֲצֹרוֹת אֱלֹהֵינוּ יִפְרִיחוּ:
 עוֹד יִנוּבּוֹן בְּשִׁיבָה דִּשְׁנִים וְרַעֲנָנִים יִהְיוּ:
 לְהַגִּיד כִּי-יֵשֶׁר יְהוָה צוּרֵי וְלֹא-עוֹלָתָהּ בּוֹ:

יְהוָה מֶלֶךְ גִּאֲוֹת לִבֶּשׁ לִבֶּשׁ יְהוָה עֹז הַתְּאֵדָר

אֶת-תְּפוֹן תִּבְלַל בְּלִתְמוֹמָה:

נָבוֹן כְּסֵאֲךָ מֵאֵז מַעוֹלָם אָתָּה:
 נִשְׂאוּ נְהָרוֹת | יְהוָה נִשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם
 יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דְּבָרֵם:

מִקְלֹת | מִיָּם רַבִּים אֲדִירִים מִשְׁפָּרֵי-יָם
 אֲדִיר בְּמָרוֹם יְהוָה:

עֲדִתְךָ | נֶאֱמָנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נֶאֱוָה-קֹדֶשׁ
 יְהוָה לְאַרְךָ יָמִים:

קד:לח	יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם	יִשְׁמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו:
קנ"ג:ד	יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ	מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם:
	מִמְזוֹרַח-שֶׁשׁ עַד-מְבוֹאֵי	מְהֵלֵל שֵׁם יְהוָה:
	רָם עַל-כָּל-גּוֹיִם יְהוָה	עַל הַשָּׁמַיִם בְּבוֹדוֹ:
קל"ה:יג	יְהוָה שְׁמוֹךְ לְעוֹלָם	יְהוָה זְכוֹרְךָ לְדֹר-וָדָר:
	יְהוָה בַּשָּׁמַיִם הַכֵּין כֶּסֶּאֱוֹ	וּמִלְכוּתוֹ בְּכָל מַשְׁלָה:
ד"ה א' טז:לח	יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ	וַיֹּאמְרוּ בְּגוֹיִם יְהוָה מֶלֶךְ:
י:טז	יְהוָה	מֶלֶךְ
כ"ה:ח	יְהוָה	מֶלֶךְ
שמות טו:יח	יְהוָה	יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:
י:טז	יְהוָה מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד	אֲבָדוּ גּוֹיִם מֵאֲרָצוֹ:
ל"ג:י	יְהוָה הַפִּיר עֲצַת-גּוֹיִם	הִנֵּיא מַחֲשָׁבוֹת עַמִּים:
משלי יט:כ"ה	רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלִב-אִישׁ	וְעֲצַת יְהוָה הִיא תִקּוּם:
ל"ג:יח	עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תִּיעָמֵד	מַחֲשָׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדָר:
ל"ג:ט	כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי	הוּא-צָוָה וַיַּעֲמֵד:
קל"ב:יג	כִּי-בָחַר יְהוָה בְּצִיּוֹן	אֵיזָה לְמוֹשָׁב לּוֹ:
קל"ב:ד	כִּי-יַעֲלֹב בָּחַר לּוֹ יְהוָה	יִשְׂרָאֵל לְסִגְלָתוֹ:
	כִּי לֹא-יִפֹּשׁ יְהוָה עַמּוֹ	וְנִחַלְתּוֹ לֹא יַעֲזֹב:
עח:לח	וְהוּא רַחוּם יִכְפֹּר עוֹן	וְלֹא יִשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב אִפּוֹ
	וְלֹא יַעֲיִר כָּל-חַמָּתוֹ:	
כ"י	יְהוָה הוֹשִׁיעָה	הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנִי בְיוֹם-קִרְאִנִּי:

(ברכות ד:): רבי יוחנן was already known as אשרי, at the time of

There is an ancient מנהג of touching and kissing one's תפילין while saying, "פותח את ידך...". (רב משה מאינץ)

פד:ה	אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ	עוֹד יִהְיֶה לְךָ סֵלָה:
קמד:טו	אֲשֶׁרִי הָעַם שֶׁכָּבָה לּוֹ	אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁיחֹה אֱלֹהָיו:
קמב	תְּהִלָּה לְדָוִד	
	אֶרֶמְמָה אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ	וַאֲבִרְכָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד:
	בְּכָל־יּוֹם אֲבִרְכְּךָ	וַאֲהַלֵּלָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד:
	וְדוֹל יְהוָה וּמְהִלֵּל מְאֹד	וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֶקֶר:
	וְזֶר לְדָוִד יִשְׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ	וּגְבוּרָתֶךָ יִגִּידוּ:
	הָרַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ	וְדַבְּרִי נִפְלְאוֹתֶיךָ אִשִּׁיחָה:
	וְעֲזֹזוּ נִזְרָאוֹתֶיךָ יֹאמְרוּ	וּגְדוּלַתְךָ אִסְפְּרֶנָּה:
	זֶכֶר רַב־מִיֶּכָה יִבְיָעוּ	וְצִדִּיקְךָ יִרְגְּנוּ:
	חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה	אֶרְךָ אֲפִים וּגְדֹל־חֶסֶד:
	מַזְכֵּר יְהוָה לְכָל	וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו:
	י וְדוֹךְ יְהוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ	וְחִסְדֶּיךָ יִבְרַכּוּכָה:
	כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמְרוּ	וּגְבוּרַתְךָ יִדְבְּרוּ:
	לְהוֹדִיעַ לְבָנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתְךָ	וְכְבוֹד הַדָּר מַלְכוּתְךָ:
	מִלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֲלָמִים	וּמִמְשַׁלְתְּךָ כָּל־דָּוָר וְדָר:
	ס וּמֶלֶךְ יְהוָה לְכָל־הַנִּפְלְאִים	וְזוֹכֵר לְכָל־הַכְּפוּפִים:
	ע יִגְדֵּל אֱלֹהֶיךָ יִשְׁבְּרוּ	וְאֵתָה נֹתֵן לֶחֶם אֶת־אֲכָלָם בְּעֵתוֹ:
	צריך לכוון בפסוק 'פּוֹתֵחַ אֶת יָדְךָ', ואם לא כיוון צריך לחזור [שו"ע נא, ז].	
	בכל אמירת 'אשרי' ש"ץ מרים קולו בנעימה בפסוק 'פּוֹתֵחַ אֶת יָדְךָ' - כי הקול מעורר את הכוונה.	
	פ וְתַח אֶת־יְדֶיךָ	וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל־חַי רִצּוֹן:
	צ דִּיק יְהוָה כָּל־דְּרָכָיו	וְחִסִּיד כָּל־מַעֲשָׂיו:
	ק רֹב יְהוָה לְכָל־קְדָאִיו	לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאָהוּ בְּאֵמֶת:
	ר צִוּן יִרְאוּ יַעֲשֶׂה	וְאֶת־שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם:
	ש וּמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־אֲהָבָיו	וְאֵת כָּל־הַרְשָׁעִים יִשְׁמִיד:
	ת הַלֵּת יְהוָה יִדְבָּר פִּי	וְיִבְרַךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קִדְּשׁוֹ
	לְעוֹלָם וָעֶד:	
קטו: יח	וַאֲנַחֲנוּ גְּבִרָתְךָ יְהוָה	מַעֲתָה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

The following מזמורים were sung by the לויים in בית ראשון.

קמו

הַלְלִיָּהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה:

אֶזְמְרָה לֵאלֹהֵי בְעוֹדִי:

אֶהַלֵּלָהּ יְהוָה בְּחַיִּי

בְּבֶן־אָדָם | שָׁאִין לוֹ תְשׁוּעָה:

אֶל־תִּבְטְחוּ בִּגְדֵיכֶם

בַּיּוֹם הַהוּא אֶבְרֹךְ עֲשֹׂתֶנְתִּיו:

תֵּצֵא רוּחוֹ יֵשֶׁב לְאֲדָמְתּוֹ

שִׁבְרוּ עַל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

אֲשֶׁר־יִשְׁאַל יַעֲקֹב בְּעוֹדוֹ

אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם

עֲשֶׂה | שָׁמַיִם וָאָרֶץ

הַשֹּׁמֵר אֶמֶת לְעוֹלָם:

נָתַן לָחֶם לְרַעֲבִים

עֲשֶׂה מִשְׁפָּט | לְעֹשִׂיקִים

יְהוָה מִתִּיר אֲסוּרִים:

יְהוָה זָקַף כְּפוּפִים

יְהוָה | פָּקַח עֵוְרִים

יְהוָה אֲתָב צַדִּיקִים:

יָתוֹם וְאַלְמָנָה יַעֲזֹרֵד

יְהוָה | שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים

וְדַרְדֵּר רִשְׁעִים יַעֲזוּת:

לְעוֹלָם אֶלְתֵּנוּ צִיּוֹן לְדָר וְדָר הַלְלוּהָ:

יִמְלֹךְ יְהוָה |

י"מ דזיה ירושלם שנקרא על שם אברהם שקראוהו הר ה' יראה (בראשית כב) והעיר היה נקרא כבר שלם כדכתיב (שם יד) ומלכי צדק מלך שלם ונקרא ירושלם על שם יראה ועל שם שלם לכך אין אנו נותנין יו"ד בירושלם בין למ"ד למ"ם על שם שלם. (תוס' מס' תענית ט"ז)

קמז

הַלְלִיָּהּ | בִּרְמוֹב וּמָרָה אֱלֹהֵינוּ בִּירְנָעִים נֶאֱוָה תְּהַלֵּלָהּ:

בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם יְהוָה נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יִבְנֶם:

הָרוּפָא לְשִׁבּוּרֵי לֵב וּמַחֲבֵשׁ לְעַצְבוֹתָם:

מוֹנֶה מִסֶּפֶר לְבוֹכָבִים לְכֹלֶם שְׁמוֹת יִקְרָא:

גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לְתַבּוּנָתוֹ אֵין מִסֶּפֶר:

מְעוֹדֵד עֲנוּיִם יְהוָה מְשַׁפֵּיל רָשָׁעִים עַד־אֲרֶץ:

עָנִי לִיתְהוֹה בְּתוֹדָה וּמָרוּ לְאֱלֹהֵינוּ בְּבִגְדֵי:

הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם | בְּעָנָבִים הַמְכִּין לְאֲרֶץ מִטָּר

הַמְצַטִּיחַ הָרִים חֲצִיר:

נוֹתֵן לְבַהֲמָה לַחֲמָה לְבָנֵי עֹזֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ:

לֹא בְּגִבּוֹרֵת הַסּוּם יִחַפֵּן לֹא בְּשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצָה:

רוֹצֵה יְהוָה אֶת־יִרְאָיו אֶת־הַמֵּיחֲלִים לְחַסְדּוֹ:

שֹׁפֵחַ יְרוּשָׁלַם | אֶת־יְהוָה הַלְלֵי אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן:

בִּירְחוֹק בְּרִיחֵי שְׁעָרֶיךָ בֵּרוֹךְ בְּנִיךָ בְּקִרְבֶּךָ:

הַשֹּׁם־גְּבוּלֶךָ שְׁלוֹם חֶלֶב חַפִּים יִשְׁבִּיעֶךָ:

הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אֲרֶץ חֶלֶב מִתְּהוֹה יִרְוֵץ דְּבָרוֹ:

הַנּוֹתֵן שֶׁלֶג בְּצֶמֶד כָּפוֹר כְּאֶפֶר יִפּוֹר:

מְשַׁלֵּיךָ קִרְחוֹ בְּפִתִּים לְפָנֵי קָדְרָתוֹ מִי יַעֲמֵד:

יִשְׁלַח־דְּבָרוֹ וַיִּמָּסֶם יֹשֵׁב רוּחוֹ וַיִּלּוֹ־מִים:

מִגִּיד דְּבָרוֹ לִיעֲקֹב חֲקִיו וּמְשַׁפְּטִיו לְיִשְׂרָאֵל:

לֹא עָשָׂה כֵּן | לְכָל־גּוֹי וּמְשַׁפְּטִים כָּל־יְדָעוּם הַלְלִיָּהּ:

קמח הַלְלִיָּהּ |

הִלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם	הִלְלוּהוּ בַמָּרוֹמִים:
הִלְלוּהוּ כָּל־מַלְאָכָיו	הִלְלוּהוּ כָּל־צַבָּאוֹ:
הִלְלוּהוּ שֶׁשֶׁשׁ וָיָרֵחַ	הִלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכָבֵי אֹר:
הִלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם	וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מַעַל הַשָּׁמַיִם:
יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה	כִּי הוּא צוּר וְנִבְרָאוֹ:
וַיַּעֲמִידֵם לְעֵד לְעוֹלָם	חֶק־נָתַן וְלֹא יַעֲבֹר:
הִלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הָאָרֶץ	תַּנְיִינִים וְכָל־תְּהוֹמוֹת:
אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֵּג וְקִימוֹר	רוּחַ סְעָרָה עֹשֶׂה דְבָרוֹ:
הַחֲרִים וְכָל־גְּבָעוֹת	עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרוֹזִים:
הַחֲיָה וְכָל־בְּהֵמָה	רֶמֶשׁ וְצִפּוֹר כָּנָף:
מִלְּבִי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים	שָׂרִים וְכָל־שִׁפְטֵי אֶרֶץ:
בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת	זְקֵנִים עַם־נְעָרִים:
יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה	כִּי־נִשְׁגַּב שְׁמוֹ לְבָדּוֹ
הוֹדוּ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:	
וַיִּרְם קָרָן לְעַמּוֹ	תִּתְהַלֵּךְ לְכָל־חֲסִידָיו
לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קָרְבּוֹ	הִלְלוּהוּ:

נגון *to a special* רוממות אל בגרונם *raises his voice when singing* בעל תפילה *the* ברית מילה *On the occasion of a*

קמט

הַלְלִיָּהּ | שִׁירֵנוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תְּהַלְלֵנוּ בְּקִהְלֵי חֲסִידִים:
 יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֲשׂוֹ
 יְהַלְלֵנוּ שְׁמוֹ בְּמַחֲוֹל
 כִּי־רוֹצֶה יְהוָה בְּעַמּוֹ
 יַעֲלִינוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד
 רוֹמְמוֹת אֵל בְּגִרוֹנָם
 לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בְּגוֹיִם
 לְאִסֹּר מַלְכֵיהֶם בְּזֻקִים
 לַעֲשׂוֹת בָּהֶם | מִשְׁפָּט כְּתוֹב
 הַלְלִיָּהּ
 בְּנִי־צִיּוֹן יִגִּילוּ בְּמִלָּכָם:
 בְּתָף וְכִנּוֹר יִזְמְרוּ־לוֹ:
 יִפְאֶר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה:
 יִרְנְנוּ עַל־מִשְׁבָּבוֹתָם:
 וְחָרַב פִּיפְיוֹת בְּיָדָם:
 תּוֹכְחוֹת בְּלֶאֱמִים:
 וְנִבְדְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בְרוֹל:
 הָדָר הוּא לְכָל־חֲסִידָיו הַלְלִיָּהּ:

לכך כופלין כל הנשמה כו' משום דאיתמר יהי חלקי עם גומרי הלל בכל יום, ר"ל שמסיימין ספר תהלים שנתייחד בהללויה. והשתא אם לא יכפול פסוק האחרון לא נראה כמסיים, וכן במחזור ויטרי. ומטעם זה נמי כופלין ד' 'ימלוד לעולם ועד אחר סיום ויושע (מהרי"ל)

מכאן עד 'ויברך דוד' אומר הש"ץ את הפסוקים כולם בקול רם. בשבת אומר הש"ץ פסוקים אלו בניגון מיוחד לשבת

קג

הַלְלִיָּהּ | הַלְלוּ־אֵל בְּקִדְשׁוֹ
 הַלְלוּ־הוּא בְּגִבּוֹרָתוֹ
 הַלְלוּ־הוּא בְּתִקְעַ שׁוֹפָר
 הַלְלוּ־הוּא בְּתָף וּמַחֲוֹל
 הַלְלוּ־הוּא בְּצִלְצָלֵי־שֹׁמֶעַ
 כָּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יְהוָה
 כָּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יְהוָה
 הַלְלוּ־הוּא בְּרִקְיעַ עֲוֹ:
 הַלְלוּ־הוּא בְּרַב גִּדְלוֹ:
 הַלְלוּ־הוּא בְּנִבְל וְכִנּוֹר:
 הַלְלוּ־הוּא בְּמִנִּים וְעִגְב:
 הַלְלוּ־הוּא בְּצִלְצָלֵי תְרוּעָה:
 הַלְלִיָּהּ:
 הַלְלִיָּהּ:

בבין המצרים בימי חול הש"ץ מנמיך את קולו במילים 'אמן ואמן'.

פט:נג

בְּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם
 בְּרוּךְ יְהוָה | מַצִּיּוֹן
 בְּרוּךְ | יְהוָה אֱלֹהִים
 אָמֵן | וְאָמֵן:
 שִׁבְנוּ יְרוּשָׁלַם הַלְלִיָּהּ:
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

קלה:כא

עצ:יח-יט

עֲשֵׂה נִפְלְאוֹת לְבָדוֹ:
 וּבְרוּךְ | שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם
 וּפִלָּא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ
 אָמֵן | וְאָמֵן:

The is to give צדקה while reciting דוד ויברך was not done in Germany where people gave צדקה before orenen, and in many places the שמש walked around with the צדקה box during הש"ן חזרת, or בא לציון גואל.

The אברהם would stand until מנהג דברי קהלת 'לשם תפארתך' until 'ויברך דוד' until אחרונים.

יש לעמוד מכאן ועד 'וצבא השמים לך משתחוים' ושוב ל'שתבח' (מגן אברהם ש"ע נ"א ס' ז).

ד"כ א' כ"ט:יג ויברך דוד את יהוה לעיני כל הקהל ויאמר דוד ברוך אתה יהוה אלהי ישראל אבינו מעולם ועד-עולם: לך יהוה הגדלה והגבורה והתפארת והנצח והחוד בירכל בשמים ובארץ לך יהוה הממלכה והמתנשא לכל | לראש: והעשר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל: ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומתללים לשם תפארתך: נחמיה ט:ו-יט אתה הוא יהוה לבדך את עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את-כלם וצבא השמים לך משתחוים: אתה הוא יהוה האלהים אשר בחרת באברהם והוצאתו מאור בשדים ושמת שמו אברהם: ומצאת את-לבבו נאמן לפניך

אין מפסיקים בין אמירת 'נאמן לפניך' לאמירת 'וכרות עמו הברית',

אלא בשחרית של ברית מילה שמנגנים פסוקים אלה באמירת סירוגין מיוחדת של המוהל והסנדק.

מוהל וברות עמו הברית לתת את-ארץ הפנעני סנדק קחתי האמרי והפריני והיבוסני והגרנשי לתת לורעו מוהל ותקם | את-דבריך כי צדיק אתה: סנדק ותרא את-עני אבתינו במצרים ואת-ועקתם שמעת עלי-סוף: מוהל ותתן אתה ומפתים בפרעה ובכל-עבדיו ובכל-עם ארצו סנדק כי ידעת כי חידו עליהם ותעש-לך שם כהיום הזה: מוהל ותים בקעת לפניהם ויעבדו בתוך-הים ביפשה סנדק ואת-רדפייהם השלכת במצולת כמוראבן במים עזים:

שירת הים נהגו לאמרה בניגון מעמי המקרא

שמות יד:ל-לא מוהל ויזע יהוה ביום ההוא את-ישראל מיד מצרים סנדק וירא ישראל את-מצרים מת על-שפת הים: מוהל וירא ישראל את-היד הגדלה אשר עשה יהוה במצרים ויראו העם את-יהוה סנדק ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו:

was brought towards evening קרבן תמיד when the שבת on בית המקדש לוי in the לוי was chanted by the אז ישיר

בבל. but not in ישראל in שבת, it was chanted on שבת, חורבן בית שני After. (ראש השנה דף לא)

Afterwards, it was recited every day in ארץ ישראל, and in some parts of Italy.

אומרים בלחש חוץ מפסוקים ה' איש מלחמה וגו', מי במכה וגו', עד יעבר וגו', שאומר בקול.

שמות טו:א-יח מוהל **אז ישיר-משה^ו ובני ישראל את-השירה הזאת ליהוה ויאמרו**

לאמר סנדק **אשירה ליהוה כִּי-גָאֵה גָאֵה** סום

ורכבו רמה בים: מוהל **עזי וזמרת^י יה ויהי-לי**

לישועה סנדק **זה אלי ואניוהו** אלהי

אבי וארמנהו: מוהל **יהוה איש מלחמה יהוה**

שמו: סנדק **מרפבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר**

שלשיו מפעו בים-סוף: מוהל **תהלות יבסימו ירדו במצולת כמו-**

אבן: סנדק **ימינה יהוה נאדרי בכח ימינה**

יהוה תרעין אויב: מוהל **וברב גאונה תהרם**

קמיד סנדק **תשלח חרנה יאכלמו בקש:** וברוח

אפיד נערמו מים נצבנו כמו-נד

נזלים מוהל **קפאו תהלות בלב-ים:** אמר

אויב ארדה אשיג סנדק **אחלק שלל תמלאמו**

נפשי מוהל **אריק חרבי תורישמו ידי:** נשפת

ברוחך בסמו ים צללו בעזפרת במים

אדירים: סנדק **מי-במכה באלם יהוה מי**

במכה נאדר בקדש נזרא תהלת עשה

פלא: מוהל **נמית ימינה תבלעמו ארץ:** סנדק **נחית**

בְּחֶסֶדְךָ עֲסֹנוּ גְּאֻלָּתְךָ	מוהל	נִתְּלָתָּ בְּעֵינֶיךָ אֶל־נֹה
קִדְּשֶׁךָ:	סנדק	שִׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל
אֱחֹו יִשְׂרָאֵל פְּלִשְׁתִּי:	מוהל	אִזְּ נִבְחֲלוּ אֱלֹוֹפֵי
אֲדֹם		אֵילֵי מוֹאָב יֶאֱחֹזְמוּ רָעַד נִמְגֹו
כֹּל יִשְׂרָאֵל בְּנִעֲזוּ:	סנדק	תִּפְּלֹ עֲלֵיהֶם אֵימָתָה
וּפָחַד	מוהל	בְּגִדְלֹ זְרוּעֶךָ יִדְּמוּ כְּאֶבֶן עֶד־
יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה		עֶד־יַעֲבֹר עִמָּנוּ
קִנִּיתָ:	סנדק	תִּבְאִמוּ וְתִטְעֲמוּ בְּחֵר נִחְלָתְךָ מְכוֹן
לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלָּתְךָ יְהוָה	מוהל	מִקְדָּשְׁךָ אֲדָנִי כֹוִנְנֹו
יְדִידְךָ:	סנדק	יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: בסוף שירת הים כופלים את הפסוק 'ד' ימלך לעולם ועד

(אין אומרים 'ד' מלכותיה' וגומר, 'כי בא סוס' וגומר) וממשיכים 'כי לד' המלוכה:

כז:כט **כִּי לַיהוָה הַמְּלוּכָה וּמִשְׁלַל בְּגוֹיִם:**

טו:כז **וְעָלוּ מוֹשָׁעִים בְּחֵר צִיּוֹן לְשִׁפְטֹ אֶת־חֵר עֲשׂוּ וְהִיָּתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה:**

זכריה יד:ט **וְהָיָה יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה יְהוָה אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד:**

ביום **הוא יהיה ד'**, פסוק שירה with the פסוק 'ד' ימלך לעולם ועד, פסוק (ומלאה הארץ...) בני ישראל that the nations will be on the same level as אחד... We assert at the end by adding the פסוק of שמע ישראל, that even during this time period, we will always be on a higher level of appreciation and have a closer relationship with God than the other nations. Historically speaking, the **שמע ישראל** was added by נוסח צרפת, which made many additions to the תפילה (for example 'לחיים טובים' and additional פסוקים). Usually אשכנז opposed their additions, but since during פסוקי דזמרה one may say additional פסוקים, they saw no reason not to.

מסיימים:

ובתורתך פתוב לאמר . זכריה יד:ט **שִׁמְעֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה | אֶחָד:**

מ'נשמת' עד 'אלא אתה' אומר הש"ץ הכל בקול ובנעימה :

נִשְׁמַת כָּל חַי תִּבְרַךְ אֶת שְׁמֶךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ . וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תִּפְאֹר וּתְרוֹמֶם
וּבְרַךְ מַלְכֵנוּ תָמִיד . מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל . וּמַבְלֵעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל
וּמוֹשִׁיעַ . פּוֹדָה וּמַצִּיל וּמַפְרֵנֶם וּמַרְחֵם . בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֵלָּא
אַתָּה:

אֱלֹהֵי הָרָאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים . אֱלֹהֵי כָל בְּרִיּוֹת . אֲדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת. הַמְהַלֵּל בְּרַב
הַתְשַׁבְּחוֹת . הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד . וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים: וְיִי לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן . הַמְעוֹרֵר
יְשָׁנִים . וְהַמְקִיץ רְדוּמִים . וְהַמְשִׁיחַ אֲלֵמִים . וְהַמְתִּיר | אֲסוּרִים . וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים . וְהַזּוֹקֵף
כְּפוּפִים . לֵךְ לְבִדְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים:

אֵלֹהֵינוּ מָלֵא שִׂירָה בָּיָם . וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה בְּהַמּוֹן גָּלִי וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שֹׁבַח בְּמִרְחָבֵי
רִקְיעַ . וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת בְּשִׁמְשׁ וּבִיָּרֵחַ . וְיָדֵינוּ פְּרוּשׁוֹת בְּנִשְׁרֵי שָׁמַיִם . וְרַגְלֵינוּ קְלוֹת
בְּאֵילוֹת . אֵין אֲנַחְנוּ מְסַפִּיקִים לַהֲדוֹת לָךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . וּלְבִרְךָ אֶת שְׁמֶךָ .
עַל אַחַת מֵאֵלֶּף אֵלֶּף אֲלָפִי אֲלָפִים וְרַבִּי רַבּוֹת פְּעָמִים . הַטּוֹבוֹת שְׁעִשִּׁית עִם אֲבוֹתֵינוּ
וְעִמָּנוּ . מִמַּצְרַיִם גָּאֵלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ . וּמִבֵּית | עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ . בְּרַעַב וְנִתְּנוּ . וּבִשְׂבַע
בְּלִלְתָּנוּ . מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ . וּמִדְּבַר מַלְטָתָנוּ . וּמִחֲלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד הֵנָּה
עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ . וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסִדֶיךָ וְאֵל תִּפְשָׁנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְנֶצַח:

עַל כֵּן אֲבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ . וְרוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁנִּפְחַתָּ בְּאַפֵּינוּ . וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שְׁמַתָּ
בְּפִינוּ . הֵן הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיְקַדִּישׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת שְׁמֶךָ
מַלְכֵנוּ: כִּי כָל פֶּה לָךְ יוֹדָה . וְכָל לָשׁוֹן לָךְ תִּשְׁבַּע . וְכָל בֶּרֶךְ לָךְ תִּכְבֹּרַע . וְכָל קוֹמָה
לִפְנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה: וְכָל לִבָּבוֹת יִירָאוּךָ . וְכָל קָרֵב וּבִלְיוֹת יוֹמְרוּ לְשִׁמְךָ . בְּדִבְרֵי שִׁבְתוֹב .
'כָּל עֲצָמוֹתַי קִמְץ וְלֹא קִמְץ קִטּוֹן (רא"ש) תְּכַלִּים לְכִי כָּל עֲצָמֹתַי | תִּאֲמַרְנָה יְהוָה מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עֲנִי מִחֲזוֹק
מִמֶּנּוּ וְעֲנִי וְאֲבִיוֹן מִגְּזֵלוֹ: ^{ח"ו} מִי יִדְמָה לָךְ . וּמִי יִשְׁוֶה לָךְ . וּמִי יַעֲרֶךְ לָךְ. הָאֵל הַגָּדוֹל
הַגָּבוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיּוֹן כְּנֶה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נִהְלָלְךָ וְנִשְׁבַּחְךָ וְנִפְאָרְךָ וְנִבְרַךְ אֶת שֵׁם
קִדְשֶׁךָ . בְּאִמּוּר: קנ:6 | לְדוֹד | בְּרַבִּי נִפְשִׁי אֶת-יְהוָה וְכָל-קָרְבִי אֶת-שֵׁם קִדְשֶׁךָ:

בסכות ושמיני עשרת 'הגדול'

הַגָּדוֹל בְּכִבּוֹד שְׁמֶךָ:

בשבעות מתחיל הש"ץ 'האל'

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֲזָדָה:

בראש השנה וביום צום כפור מתחיל 'המלך'

הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא:

בפסח מתחיל 'הגבור'

הַגָּבוֹר לְנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ:

שׁוֹכֵן עַד .

מְרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ . וְכַתוּב: ^{לג:א} רַנְנֵנוּ צְדִיקִים בִּיהוָה לְיִשְׂרָאֵל נְאֻה תְּהִלָּה:
 בְּפִי יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל . וּבִדְבָרֵי צְדִיקִים תִּתְפָּרֵךְ .
 וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמֵם . וּבִקְרֹב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדֵּשׁ:

Most ancient manuscripts were written without vowels (ניקוד). The common pronunciation is 'ובמקהלות'.

וּבִמְקַהְלוֹת (כִּי וּבִמְקַהְלוֹת) רַבְבוֹת עֲמֻךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרַנָּה יִתְפָּאֵר שְׁמֶךָ מְלִכֵנוּ
 בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. שְׁכֵן חוֹבֵת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ . יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת
 לְהִלָּל . לְשַׁבַּח לְפָאֵר . לְרוֹמֵם לְתַהַדֵּר . לְבָרֵךְ לְעֲלֹה וּלְקַלֵּם . עַל כָּל-דְּבָרֵי שִׁירוֹת
 וְתוֹשֻׁפְּחוֹת דּוֹר בְּיָשִׁי עֲבָדֶיךָ מְשִׁיחֶךָ:

הש"ץ ירד לפני התיבה לפני ישתבח, שאומרה שם בעבור הקדיש שאחריה שיאמר לפני התבה עם ברכו
 וכל מה שאחריו שהוא עיקר התפלה. המתפלל עובר לפני התבה, אם יש יאהרציט הוא עובר אך אבלים לא יעברו עד 'אשרי'.

do not discuss the Kabbalistic issue of reciting the שבחים (in one breath). ספרי מנהגי אשכנז

[ע"י שלמה?] יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מְלִכֵנוּ . הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ . בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ .
 כִּי לָךְ נְאֻה . יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . שִׁיר וּשְׁבַחָה . הִלָּל וְזִמְרָה . עֲזֵז וּמִמְשָׁלָה .
 נִצַּח גָּדֵלָה וּגְבוּרָה . תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת . קִדְשָׁה וּמְלָכוּת. ^{ח"ו} בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מִעֲתָה
 וְעַד עוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ . אֵל . מֶלֶךְ . גָּדוֹל בְּתוֹשֻׁפְּחוֹת . אֵל הַהוֹדָאוֹת . אֲדוֹן
 הַנִּפְלְאוֹת . הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה . מֶלֶךְ . אֵל . חֵי הָעוֹלָמִים:

The use of either חֵי הָעוֹלָמִים or חֵי הָעוֹלָמִים are discussed amongst the פוסקים, yet it seems that חֵי הָעוֹלָמִים
 was more common. That was the pronunciation of הרב שמשון רפאל הירש and פפד"מ.

was initially only inserted here during ימי תשובה by ספרד in Europe.

It is a מנהג ארז"ל, which was not accepted by אשכנזים across Europe,
 although many Eastern European אשכנזים eventually adopted its recital.

רובם נוהגין לכרוע באמירת הקדיש ה' כריעות:

באמירת א) יתגדל ויתקדש. ב) בעגלא ובזמן קריב. ג) יתברך וישתבח. ד) שמי' דקוב"ה ה) ובאמירת אמן.
ויש שכתבו הכריעות באופן אחר (ראה טור נ"ב, מ"ש בשם הכלבו ובשם הפרדס וראה שו"ע או"ח נ"ו וב"ח ולבוש).
וכתבו כי מחמשת הכריעות ד' מהן חובה והחמישית רשות. (גשר החיים פרק ל, ו. בביאורו).

ש"ץ כורע. יתגדל ויתקדש שמה רבא (קהל אמן). בעלמא דברא כרעותה וימליך מלכותה.
בחיובן ובזימיון. ובחיי דכל בית ישראל. בעגלא ובזמן קריב. ואמרו ש"ץ כורע אמן.

אלו דברי בעל האגודה ממסכת ברכות ג:א וז"ל

'יהא שמו הגדול מבורך מכאן משמע שיש לומר יהא שמה ולא מפיק ה' שמה דהוי משמע שם יה'

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא ובנשימה אחרת מוסיפים גם אם עומדים בתפילה

במקום שאין רשאים להפסיק בו. יתברך

ש"ץ כורע. יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא.

ויתעלה ויתעלה ויתעלה. שמה דקדשא ש"ץ כורע בריך הוא. הציבור אומר עמו (ולא לאחריו)

בתפלות ראש השנה כופלים 'לעילא ולעילא' רק בקדישים מיוחדים שנתקנו לאמירת הש"ן,
אך בכל קדיש יתום אין כופלים. בשאר ימי התשובה, מלבד יום הכפורים, אין כופלים 'לעילא' כלל.

לעילא מכל ברכתא ושירתא תשפחתא ונחמתא. דאמירין בעלמא ש"ץ כורע ואמרו אמן:

באמירת 'ברכו' הש"ץ אומר: 'ברוך יי המבורך לעולם ועד' יחד עם הציבור,
ולא אחריו, כמו בעניית קדושה וכיו"ב. וכן המנהג ב'ברכו' של העולים לתורה.

בעוד הש"ץ אומר 'ברכו' אומר הקהל בלחש:

ש"ץ מאריך באמירת 'ברכו':

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש
ברוך הוא שהוא ראשון והוא אחרון ומפלעדיו אין אלהים תכלים סח: סלו לרב
בערבות ביה שמו ועליו לפננו: ושמו מרומם על כל ברכה ותהלה:

ברכו

כשמנגן הש"ץ השם יאמר הקהל:

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

את יי

כשמנגן הש"ץ 'המברך' יאמר הקהל:

קיג: יחי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם:

המברך:

קהל וש"ץ יחדיו:

ברוך יי המברך לעולם ועד:

ש"ץ אומר בקול רם את ראש ברכת יוצר עד 'את הכל':

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. יוצר אור ובורא חשך. עשה שלום ובורא את הכל:

It is common on special occasions, that only a יוצר and a זולת are recited. For example, on the שבתות ד' פרשיות however, (יוצר, מאורה, זולת), On the שבת חנוכה (יוצר, זולת).
בבית כנסת כשאומרים פיוטים בשבתות ובחגים אומרים יוצר (ברית מילה, ראש חודש, ראש השנה, יום כפור, סכות, ושבת חול המועד, שמיני עצרת, בראשית, הראשונה והשניה של חנוכה, ד' פרשיות והפסקות הראשונה והשניה, הגדול, פסח ושבת חו"מ, שבועות, נחמו, תשובה) פותחים בחרוז זה, וש"ץ אומרו בקול רם בהמשך לתחילת ברכת יוצר:

אור עולם באוצר חיים אורות מאופל אמר ויהי:

בימות החול או ביו"ט שחל בחול אומרים 'המאיר לארץ' כבשחרית חול.

המאיר לארץ ולדורים עליה ברחמים. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית.
קד: כד מה רבו מעשיך יהוה בלם בחכמה עשית מלאה הארץ קניינה: המלך המרום לבדו מאז.
המשבח והמפאך והמתנשא מימות עולם. אלהי עולם. ברחמיך תרבים רחם עלינו. אדון
עוני צור משגבנו. מגן ישענו. משגב בעדנו. אל ברוך גדול ידעה. הכין ופעל וחרה חמה.
מוצ יצר כבוד לשמו. מאורות נתן סביבות עזו. פנות צבאו קדושים רוממי שדי. תמיד
מספרים כבוד אל וקדשנו. תתברך יי אלהינו על ששבח מעשי ידיך. ועל מאורי אור
שעשית. יפארוך. סלה:

משבת הגדול עד ימי הסליחות אומרים 'הכל יודוך' לסירוגין,

פסוק אחד ש"ץ אומר בקול רם ובפסוק שאחריו משמיע הקהל את קולו, וחוזר חלילה.

ש"ץ: הכל יודוך והכל ישבחוך. והכל יאמרו אין קדוש כפי:

קהל: והכל ירוממוך סלה יוצר הכל. האל הפותח בכל יום דלתות שיערי מזרח:

ש"ץ: ובוקע חלוני רקיע. מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה:

קהל: ומאיר לעולם כל וליושביו. שברא במדת רחמים:

ש"ץ: המאיר לארץ ולדורים עליה ברחמים. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית:

קהל: המלך המרום לבדו מאז. המשבח והמפאך והמתנשא מימות עולם:

ש"ץ: אלהי עולם ברחמיך תרבים רחם עלינו. אדון עוני צור משגבנו. מגן ישענו משגב בעדנו:

קהל: אין בערפך ואין זולתך. אפם בלתך ומי דומה לך:

ש"ץ: אין בערפך יי אלהינו בעולם הזה. ואין זולתך מלבנו לחיי העולם הבא:

קהל: אפם בלתך גואלנו לימות המשיח. ואין דומה לך מושענו לתחית המתים:

משבת הגדול עד ימי הסליחות נהגו להמשיך ולומר גם את הפיוט 'א-ל אדון' לסירוגין בין ש"ץ וקהל, ויש נוהגים לנגן 'א-ל אדון' בנעימה בכל שבתות השנה. כשיש חתן וכן כשבאה יולדת לבית הכנסת מנגן הש"ץ לכבודם 'שמחים בצאתם' עד סוף הפיוט בניגון מיוחד.

ש"ץ: אל אדון על כל המעשים . פרוץ ומברך בפי כל נשמה:

קהל: גדלו ומובו מלא עולם . דעת ותבונה סובבים אותו:

ש"ץ: המתנאה על חיות הקדש . ונהדר בכבוד על המרבה:

קהל: זכות ומישור לפני כסאו . חסד ורחמים לפני כבודו:

ש"ץ: מובים מאורות שפרא אליהנו . יצאם בדת בבינה ובהשכל:

קהל: בח וגבורה נתן בהם . להיות מושלים בקרב תבל:

ש"ץ: מלאים זיו ומפיקים נגה . נאה זיום בכל העולם: //

קהל: שמחים בצאתם וששים בבואם . עושים באימה רצון קונתם:

ש"ץ: פאר וכבוד נותנים לשמו . צהלה ורנה לזכר מלכותו:

קהל: קרא לשמש ויזרח אור . ראה והתקין צורת הלבנה:

ש"ץ: שבת נותנים לו כל צבא מרום .

תפארת וגדלה שרפים ואופנים וחיות הקדש:

חיון: לאל אשר שבת מכל המעשים . פיוס השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו . תפארת

עטה ליום המנוחה . ענג קרא ליום השבת: זה שבת שליום השביעי . שבו שבת אל מכל

מלאכתו: ויום השביעי משפח ואומר: תכלים 35:6-3 שבת שליום השביעי . מזור שיר ליום השבת: מוב להרות ליהנה

לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו . שבת יקר וגדלה יתנו לאל מלך יוצר כל . המנחיל

מנוחה לעמו ישראל בקדשתו ביום שבת קדש: חיון שמך יי אליהנו יתקדש . וזכרך מלכנו

יתפאר . בשמים מפעל . ועל הארץ מתחת: תתברך מושיענו . על שבת מעשה ידך . ועל

מאורי אור שעשית יפארוך סלה:

Almost all of the ancient סידורים contain the word קונם, however, today קונם is commonly used, in order to alleviate any confusion that there might be two חס ושלוש, be two רשויות.

[שבת חזון] מתתברך צורינו עד סוף ביראה מנגן קצת בניגון קינות.

חזון תתברך צורנו מלפנינו וגואלנו. בורא קדושים. ישתבח שמך לעד מלפנינו. יוצר משרתים. ואשר משרתיו בלם עומדים ברום עולם. ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלהים חיים ומלך עולם. בלם אהובים. בלם ברורים. בלם גבורים. ובלם עשים באימה וביראה רצון קוננם. ובלם. פותחים | את פיהם בקדשה ובטהרה. בשירה ובזמרה. ומברכים ומשפחים ומפארים ומעריצים ומקדישים וממליכים - קהל את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא. חזון ובלם מקבלים עליהם על מלכות שמים זה מזה. ונותנים רשות זה לזה. להקדיש ליוצרים. בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה. קדשה בלם באחד עונים. ואומרים ביראה.

קהל ישעיהו וג' קדוש | קדוש קדוש יהנה צבאות מלא כל הארץ כבודו:

בשבתות ובחגים כשאומרים אופן (ראש חדש, ר"ה, יו"ב, סבות, שמחת תורה, בראשית, הימים הראשונים של פסח ושבת חו"ה, שבועות, נחמו, תשובה, ברית מילה) אומרים 'והחיות' במקום 'והאופנים' מלבד בראש השנה ויום הכיפורים

חזון והחיות ישוררו וברכים יפארו. ושרפים ילנו

ואראלים יברכו פני כל חיה ואופן וברוב ...

חזון והאופנים וחיות הקדש
ברעש גדול מתנשאים ...

לעמית שרפים. לעמיתם משפחים ואומרים. קהל יחזקאל גי' ברוך כבוד יהנה ממקומו:

לא ברוך נעומות יתנו. למלך אל חי וקים. ומירות יאמרו ותשבחות ישמיעו. כי הוא לבדו פועל גבורות. עשה חדשות. בעל מלחמות. זורע צדקות. מצמיח ישועות. בורא רפואות. נורא תהלות. אדון הנפלאות. המחדש במויבו בכל יום תמיד מעשה בראשית. באמור: קלוי' לעשה אורים גדלים כי לעולם חסדו: ובשבת א' דחנוכה אומרים כאן הפיוט 'מאורה' חזון אור חדש על ציון תאיר. ונזפה בלנו מהרה לאורו. ברוך אתה יי יוצר המאורות: אמר

ספר המנהגים לרבינו; פוסקים in the left hand, as mentioned by the following פוסקי אשכנז. This was echoed by פוסקי אשכנז. ערוך השלחן and קיצור שלחן ערוך, שלחן ערוך הרב, מגן אברהם, ים שלמה, אייזיק טירנא (כמנהג האר"ל, ציציות 4 although he held all 4 and, חות יאיר, ר' אהרן פולד [מנהגי פרנקפורט], מנהגי וורמייזא).

[ע"י שמואל] קהל **אֱהָבָה רַבָּה אֶהְבֶּתְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ . חֻמְלָה גְדוֹלָה וַיִּתֵּרָה חֻמְלָתָ עָלֵינוּ . אֲבִינוּ מִלִּפְנֵינוּ . בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שְׁפָמָחוּ בָךְ . וַתִּלְפָּדֵם חֲקֵי חַיִּים . בֵּן תַּחֲנֹנֵנוּ וַתִּלְפָּדֵנוּ . אֲבִינוּ אֲב הַרְחֵמֵן הַמֵּרַחֵם . רַחֵם עָלֵינוּ . וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהִבִּין וּלְהַשְׁכִּיל . לְשִׁמְעַ . לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד . לְשִׁמֹּר וּלְעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם | אֶת־כָּל־דְּבָרֵי תִלְמוּד תּוֹרָתְךָ בְּאַהֲבָה . וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ . וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ . וַיַּחֲד לִבֵּנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה שְׁמֶךָ . וְלֹא־נִבּוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד . בִּי בִשֵּׁם קִדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בְּמִחְנֵנוּ . נִגְלִילָה וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתְךָ . ^{חיו} וְהִבִּיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאֲרָבַע בְּנִפּוֹת דָּאָרִין . וְתוֹלִיבֵנוּ קוֹמָמִיוֹת לְאַרְצֵנוּ . בִּי אֵל פּוֹעֵל יִשׁוּעוֹת אֶתָּה . וּבָנוּ בְּחֵרֶת מְכַל־עַם וְלִשׁוֹן . וְקִרְבָּתְנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֵלָה בְּאַמֶּת . בִּשְׁבַת לִפְנֵי שְׁבוּעוֹת וּלְפָנֵי מ' בָּאֵב אומרים כאן הפיוט 'אהבה' לְהוֹדוֹת לָךְ וּלְיַחְדְּךָ בְּאַהֲבָה . בבין המצרים בימי חול הש"ץ מנמיק את קולו במילים 'הבוחר**

בעמו ישראל האהבה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה: אמן

עונים 'אמן' על ברכת אהבה של ש"ץ.

עונים 'אמן' על ברכת אהבה של ש"ץ. להשלמת רמ"ח תיבות בק"ש מקדימים לה אמירת 'אל מלך נאמן' הן ביחיד והן בציבור. ויש משלימים את חשבון רמ"ח בעניית 'אמן' על ברכת אהבת עולם של ש"ץ, ש'אמן' הוא נוטריקון 'אל מלך נאמן'.

לכתחילה צריך לקרוא את ק"ש כולה **במעמי המקרא** כולל הפסוק הראשון שהוא עיקר הקריאה על פי הפסוקים. קריאת שמע **בנגינת מעמי המקרא**, אם מורגל בהם, ובנגינת טעמי המקרא הקדומה של בני אשכנז בפרט, היא הדרך המובחרת לקיים את המצוה דאורייתא של קריאת שמע פעמיים בכל יום.

על פי הפסוקים והמדקדקים צריך להקפיד בכל התפילה - וביותר בק"ש דאורייתא - על ביטוי המילים בלשון הקודש מדוקדקת. הגיית החולם הנכונה היא זו של בני אשכנז, ובדורות שלפנינו הבדילו בני אשכנז גם בין חי"ת לב"ף (שריד לכך נותר בהגיית בני הונגריה) ובין עי"ן לאל"ף (שריד לכך נותר בהגיית בני הולנד). הרי"ש **האשכנזי** הנכונה היא לשונית. לפי פוסקי אשכנז צריך להקפיד על דין הגמרא להאריך בדלי"ת של 'אחד' (בהרעדת הלשון קלושה מאחורי השיניים העליונות הקדמיות). רבים הם המדקדקים בזמן ק"ש לפי על השיטות, ואשרי הם אלה שמתאמצים להדר גם בעצם ק"ש שתיעשה לפי מסורת חז"ל.

אל מלך נאמן

דברים 7:7

שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה | אחד:

בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

דברים 7:7-ט ואהבת את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך: ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלקחתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על ידך והיו למזכרת בין עיניך: וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך:

דברים יא:יג-כא והיה אם-שמע תשמעו אל-מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את-יהוה אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם: ונתתי ממזבחיכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצחקך: ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם: וחרה אף-יהוה בכם ועצר את-השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את-יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הפכה אשר יהוה נתן לכם: ושמעתם את-דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אותם לאות על ידכם והיו למזכרת בין עיניכם: ולמדתם אתם את-בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלקחתך בדרך ובשכבך ובקומך: וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך: הרב הקורא שמע בטעמים מרים קולו מלמען ירבו עד 'אמת' למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם בימי השמים על-הארץ:

While reciting the third פרשה (ראמר), the ציציות are switched from the left to the right hand.

The דינה דגמרא of holding the ציציות originated from the time of the תלמוד and therefore is considered a דגמרא.

The ציציות are kissed only while reciting the words 'וראיתם אותי'.

דברים 10:12-14 ויאמר יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על-פנפי בגדיהם לזרתם ונתנו על-ציצת הפנף פתיל תכלת: והיה לכם לציצת וראיתם אותו וזכרתם את-כל מצות יהוה ועשיתם אתם ולא-תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר-אתם זנים אחריהם: למען תזכרו ועשיתם את-כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם: אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה אלהיכם:

ש"ץ מרים קולו במילה 'אמת' ואינו כופל 'ד' אלדיכם אמת'. לפיכך ש"ץ אומר פרשת ציצית עם הרב כדי שישמוך 'אמת' ל'ד' אלדיכם, ולא יצטרך להמתין עליו ולהפסיק בין המלים הללו.

These fifteen words begin with the same letter 'ו',

and they correspond to the fifteen words in the last פסוק of the 'שמע'.

אומרים בשבתות שאומרים וולת
חוץ מר"ח אייר עד שבת שלפני שבועות
ובשבתות שבין י"ז תמוז למ' באב:

The early פוסקים were not that strict
as to when one should release the ציצית.

When saying the short 'אמת ויציב',

one may do so whenever it is
convenient.

ראיתי במעשה הגאונים מאמת ויציב עד הדבר הזה לעולם ועד אגרת אחת היתה, לפי כשיסדו מאה ברכות שלחו לגולה רצונכם לקבל עליכם לומר בכל יום מאה ברכות, שלחו להם אמת ויציב עד הדבר הזה עלינו לעולם ועד. ט"ו ווי"ן הם תשעים, הדבר הזה ב' ההי"ן הם ל', הרי ק' כנגד ק' ברכות. וכן מן אמת ויציב עד עוד וולתך מאה תיבות, כנגד מאה ברכות. (רוקח)

One releases the ציצית while reciting 'אמת ויציב',
as is common practice today.

אמת ויציב . ונכון וקנים . וישר

ונאמן . וטוב ויפה . תדבר

הזה . על אבותינו ועלינו על פנינו

ועל דורותינו ועל כל דורות | ורע

ישראל עבדיך:

על הראשונים ועל האחרונים

לעולם ועד חק ולא יעבור . אמת

שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו

לעולם ועד: אתה הוא מלכנו מלך

אבותינו אתה . למען שמך מחר

לנאלנו בנאלת את אבותינו: אמת

מעולם שמך הגדול | עלינו נקרא

באתה . אין אלהים עוד וולתך:

אמת ויציב . ונכון וקנים . וישר ונאמן . ואהוב וחביב .

ונחמד ונעים ונורא ואדיר . ומתקן ומקבל . וטוב

ויפה . תדבר הזה עלינו לעולם ועד. אמת אלהי עולם מלכנו .

צור יעקב . מגן ישענו . לדור ודור הוא קנים . וישמו קנים .

ובסאו נכון . ומלכותו ואמונתו לעד קימת. ודבריו חיים

וקנים . נאמנים ונחמדים . לעד ולעולמי עולמים. על-אבותינו

ועלינו . על-פנינו ועל-דורותינו . ועל כל-דורות ורע ישראל

עבדיך:

על-הראשונים ועל-האחרונים . דבר טוב וקנים לעולם

ועד . אמת ואמונה חק ולא יעבור. אמת שאתה הוא יי אלהינו

ואלהי אבותינו . מלכנו מלך אבותינו . גואלנו גואל אבותינו.

ויצרכנו צור ישועתנו . פוטרנו ומצילנו מעולם שמך . אין אלהים

עוד וולתך:

בשבתות ובחגים (ברית מילה, ראש חודש, סכות ושבת חול המועד, שמיני עצרת, בראשית, ראשונה של חנוכה, ד' פרשיות, הגדול, פסח ושבת חול המועד, שבתות שבין ר"ח אייר לשבועות, שבועות, שבתות שבין המצרים, נחמו, תשובה) אומרים וולת.

ניגון with a special ממצרים גאלתנו sings the section beginning with בעל תפילה the, שבת (שירה) ס' בשלח On

עֲזַרְתָּ אֲבוֹתֵינוּ אֶתְּהָ הוּא מַעֲוֹלָם . מִגֵּן וּמוֹשִׁיעַ לְבָנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר .
בְּרוּם עוֹלָם מוֹשֶׁבֶךְ . וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד־אַפְסֵי אֶרֶץ . אֲשֶׁר־יֵשׁ שִׁישְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ .
וְתוֹרָתְךָ וְדִבְרֶךְ יְשִׁים עַל־לִבּוֹ . אֱמֶת אֶתְּהָ הוּא אֲדוֹן לְעַמְּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לְרִיב רִיבָם .
אֱמֶת אֶתְּהָ הוּא רֹאשׁוֹן וְאַתְּהָ הוּא אַחֲרוֹן . וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ .
מִמִּצְרַיִם גָּאֻלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ . וּמִבֵּית עֲבָדִים פָּדִיתָנוּ . כָּל־בְּכוֹרֵיהֶם הֲרַגְתָּ . וּבְכוֹרְךָ
גָּאֻלְתָּ . וַיִּסְסוּךָ בְּקַעַת . וַיִּזְדִּים מִבְּקַעַת . וַיִּדְּדִים הֶעֱבַרְתָּ . תַּכְלִים קוֹיִל וַיִּכְסוּ־מַיִם צָרִיהֶם
אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתַר: ^{חיו} עַל־זֹאת שִׁבְחוּ אֱהוּבִים וְרוֹמְמוֹ אֵל . וְנִתְּנוּ יְדִידִים וּמִירוֹת
שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת . בְּרִכּוֹת וְהוֹדָאוֹת . לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם . רֵם וְנִשָּׂא . גָּדוֹל וְנוֹרָא .
מְשֻׁפָּל גָּאִים . וּמִגְבִּיהַ שְׁפָלִים . מוֹצִיא אֲסִירִים . וּפּוֹדֶה עֲנָוִים . וְעוֹזֵר דָּלִים . וְעוֹנֶה
לְעַמּוֹ בְּעַת שְׁוֹעַם אֱלֹיו:

(מהרי"ל) תהלות לא-ל עליון One takes three steps backward upon reciting

תהלות לא-ל עליון . ברוך הוא ומברך .

מִשָּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנִי שִׁירָה . בְּשִׁמְחָה רַבָּה וְאַמְרוּ כָּלָם:

קחל שמואל טו"ז מִי־בְמִכָּה בָּאֵלֶם יְהוָה מִי בְּמִכָּה נֶאֱדָר בְּקֹדֶשׁ נִוְרָא תְהִלַּת עֲשֵׂה פִּלָּא:

חיו שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְחוּ גְאֻלִּים לְשִׁמְךָ . עַל־שִׁפְתַּי הֵיָם . יַחַד כָּלָם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאַמְרוּ:

קחל טו"ז יְהוָה | יְמִלְךָ לְעֵלָם וָעַד:

עיון בסדרי התפילה האשכנזיים המוסמכים ביותר, ילמדנו על קפידה של רבותינו חסידי אשכנז לומר את הנוסח 'צור ישראל',

בלא הוספת הפסוק 'גואלנו'. בכתביהם של רבי יהודה החסיד, והרוקח ושאר חסידי אשכנז, מבואר כי ב'צור ישראל'

יש בה י"ד תיבות וס' אותיות לפי שס' ריבוא נגאלו י"ד בניסן (ספר המנהגים לר"א טירנא), הם נתנו לכך הסברים שונים,

מהם עולה שהפסוק 'גואלנו' אינו שייך לנוסח התפילה :

חיו צור ישראל . קוֹמָה בְּעֲזַרְתָּ יִשְׂרָאֵל . וּפָדָה כְּנַאמְךָ יְהוָה וַיִּשְׁרָאֵל.

בבית כנסת כשאומרים פיוטים בימים הראשונים של פסח ושבת חול המועד מוסיפים כאן הפיוט 'ברח דודי'

וביום שביעי של פסח אומרים הפיוט 'יום ליבשה' ומסיימים

(בְּגִלְלֵי אֲבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים . וְתִבְיָא גְאֻלָּה לְבָנֵי בְּנֵיהֶם.)

הש"ץ מסיים ברכת 'גאל ישראל' בקול רם כשאר הברכות לפי המנהג הישן הציבור עונה 'אמן' על ברכת הש"ץ

ובדורות האחרונים פשט המנהג לומר את סוף הברכה עם הש"ץ כדי להמנע מעניית 'אמן'

ברוך אתה יְיָ גָּאֵל יִשְׂרָאֵל:

קדיש הפתח פריסה על שמע

חזרת ברכו dates from the 17th century and is considered a הידור. If one missed ברכו one may say it before חזרת הש"ץ. An אבל recites חצי קדיש and then ברכו and afterward the חזן begins חזרת הש"ץ. In מנהגי וורמייזא and the חזרת הש"ץ before חצי קדיש, if one missed the ברכו, in מנחה but without ברכו, cite that this was done also at שחרית. At קריאת התורה it was done every day aside from שבת, יום טוב and ימים נוראים. It was said on weekdays with קריאת התורה, however, nowadays it is only done at שחרית on days when there is no קריאת התורה.

כשיש מאחרים לתפילת שחרית שלא שמעו 'ברכו' וקדיש לפני ברכת יוצר, אזי כשמשלים הרב את תפילתו ופוסע לאחוריו, אָבֵל או בעל "אהרצייט" נעמד בפתח בית הכנסת, ואומר חצי קדיש ולאחריו 'ברכו'. מיד אחר 'ברכו' פותח הש"ץ בחזרת התפילה. במנחה, אם יש מאחרים, אומר האָבֵל או בעל ה"אהרצייט" לפני חזרת הש"ץ חצי קדיש בלבד.

עמידה של שחרית לחול.

Taking three steps forward before the עמידה, is a מנהג הקדמונים.

יכוין רגליו יחד כאילו שתייה רגל אחת, ויניח ידו הימנית על השמאלית ויחדיו על לבו, ויעמוד ביראה והכנעה ובכוונה גדולה, ולא יפסיק בתפלתו כלל, ואפילו אם ישמע שהש"ץ אומר קדיש או קדושה לא יפסיק אלא יכוין למה שאומר הש"ץ.

יש שנהגו לישב בחזרת הש"ץ ויש המקפידים לעמוד.

(דף לג) דברי קהלת. חזרת הש"ץ before the חזן is said quietly by the שפתי תפתח

(The doesn't include it when חזרת הש"ץ is printed separately.)

ר' יוחנן בן נפחא (ברכות ט:) תכלים נא: אֲדֹנֵי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

פְּרוּךְ אַתָּה יי . אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם . אֱלֹהֵי יִצְחָק . וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב .
הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא . אֵל עֲלִיּוֹן . גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים . וְקֹנֵה הַכֹּל . וְזוֹכֵר חֲסִידֵי
אֲבוֹת . וּמַבִּיא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׂמוֹ בְּאַהֲבָה .

בעשרת ימי תשובה [אבל בחזרת הש"ץ אין הקהל אומר 'זכרנו לחיים':

זָכַרְנוּ לְחַיִּים . מְלַךְ חַפְזֵי חַיִּים . וְכֹתֵבֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים . לְמַעַן אֱלֹהִים חַיִּים:

בחזרת הש"ץ בבין המצרים יורד הניגון במילים 'מגן אברהם':

מְלַךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמִגֵּן . פְּרוּךְ אַתָּה יי מִגֵּן אֲבֹרָהֶם:

רב לחושיע' ולא 'ורב', 'מתיר אסורים' ולא 'ומתיר' (מהר"ל)

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנֵי . מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה . רַב לְחוֹשִׁיעַ

In where an אֲתִנְחָתָא occurs we find in most places 'נָשָׁם', however in a few places we do find 'הַנָּשָׁם' even after an אֲתִנְחָתָא. The ספר ויעתר יצחק written by Stanov, unknown at the time to be, a משכיל, claimed that נָשָׁם was the proper נוסח. That is how נָשָׁם unfortunately crept into the סידור.

The פסח reports that his רבי, the מהר"ם מרונבורג, would announce מוריד הטל on the first day of פסח because in ארץ ישראל they said מוריד הטל when not saying מוריד הנשם. From here we may conclude, that the מהר"ם did not say it all summer. If one is in ארץ ישראל during חזרת הש"ץ, one should follow the בית הכנסת. During תפלה בלחש however, one may choose whether to say מוריד הטל or not.

Although we do not have a clear מסורה in the ancient סידורי אשכנז, logically one should say טל and not טל. (Although according to ר' יעקב קמנצקי there is little difference, and therefore one should say הטל).

ממוסף של שמיני עצרת עד מוסף של יום א' של פסח אומרים:

מְשִׁיב הַרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם.

[בארץ ישראל בקץ יש אומרים: מוריד הטל.]

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים . סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר
אֲסוּרִים וּמְקִיִּם אֲמוּנָתוֹ לַיָּשָׁנִי עֹפֵר . מִי כְמוֹךָ בַּעַל גִּבּוֹרֹת וּמִי דוֹמֶה לָךְ מְלַךְ מִמִּית
וּמְחַיֶּה וּמְצַמִּיחַ יְשׁוּעָה.

בעשרת ימי תשובה [אבל בחזרת הש"ץ אין הקהל אומר 'מי כמוד']:
מי כמוד אב תרחמים . זוכר יצוריו לחיים ברחמים:

בחזרת הש"ץ בבין המצרים יורד הניגון במילים 'מחיה המתים'.

ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה יי מחיה המתים:

הש"ץ אומר רק את המלים 'נקדש' עד 'ואמר' לעמתם ברוך יאמרו,
 'ובדברי קדשך כתוב לאמר', והקהל שותק במלים אלו:

The (שבת ויום טוב מוסף) נעריצך or (שחרית, מנחה) נקדש alone חון
 One rises on ones toes, for the פסוקים of 'קדוש' and 'ברוך' as the מלאכים
 do when reciting קדושה, whereas the פסוק of 'מלוד' is not part of קדושה
 קדושה. Those who rise on their toes for 'מלוד' as well, do so, since
 מלאכים. The what the ציבור recites in קדושה, is done in the manner of

אתה קדוש ושםך קדוש.
 וקדושים בכל יום יהללוך
 פלה. ברוך אתה יי האל
 (בעש"ת: המלך) הקדוש:

ש"ץ בלבד נקדש את שםך בעולם בשם שמקדישים אותו בשמי מרום
 בפתוב על יד נביאך בבין המצרים יורד הניגון במילים ישעיה ויג: וקרא זה אל זה ואמר
 קהל וש"ץ יחדיו קדוש | קדוש קדוש יהוה צבאות מלא כל הארץ כבודו:
 בבין המצרים יורד הניגון במילים ש"ץ לעמתם ברוך יאמרו.
 קהל וש"ץ יחדיו יחזקאל ג: ברוך כבוד יהוה ממקומו:
 ש"ץ ובדברי קדשך פתוב לאמר.

קהל וש"ץ יחדיו תכלים קמוי: ימלך יהוה | לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:
 ש"ץ לדר ודר נגיד גדלך . ולנצח נצחים קדשתך נקדיש . ושבתך אלהינו . מפנינו לא ימוש
 לעולם ועד . כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל (בעש"ת: המלך) הקדוש:

רוקח (printed 1560) מקובל רב הירץ שליח ציבור of the סידור is in conformity with the very old
 makes note of both (דעה בינה והשכל) as well as (דעה בינה והשכל). In most ancient סידורים the standard order of
 these words were דעה בינה והשכל. This order was retained in פפד"מ "...In תנ"ך, there are many examples in which
 דעה, as well as בינה דעה before דעה, and, basically, the order really makes no difference. Either it
 means that through the בינה of the תורה one recognizes הוא הקדוש ברוך הוא, which is called דעה; or the reverse is also
 true: As a result of the recognition of הוא הקדוש ברוך הוא, one proceeds to learn his תורה, which is called בינה." (R'
 Schwab on Prayer pg. 442)

אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה . וחננו מאתך בינה דעה והשכל.
 ברוך אתה יי חונן הדעת:

השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך ותחזירנו בתשובה שלמה
 לפניך. ברוך אתה יי הרועה בתשובה:

The recital of סליחות during the עמידה dates back to the very origins of סליחות. סליחות are recited during the עמידה
 like פיוטי שבת ויום טוב also recite סליחות in the עמידה on the most important of the year -
 נעילה. In אשמורת third, when סליחות are recited in the third אשמורת, עשרת ימי תשובה and אלול is the one exception, מנהג אשכנז
 before the עמידה, and therefore the סליחות can not practically be recited within the עמידה.

One beats one's chest each time one says 'הטאנו' and 'פשענו' during תפילה, whether that day or not.

סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו כאן אומרים סליחות (המקור מסידור רב
 עמרם גאון) כי מוחל וסולח אתה. ברוך אתה יי חנון, המרבה לסלוח:

בתענית ציבור מוסיף הש"ץ כאן 'עננו' :

In some communities צדקה was collected only on שני וחמישי.

(pg. 86 דברי קהלת). **רפאנו** recites חוץ daily, when the צדקה is to collect מנהג פפד"מ

opposed adding the **ויחי רצון** in **רפאנו**, unless the individual was critically ill.

* וַיְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּשְׁלַח מַהֲרָה רַפּוּאָה
שְׁלֵמָה מִן הַשָּׁמַיִם. רַפּוּאת הַנֶּפֶשׁ וּרַפּוּאת הַגּוּף לְחֻלָּה
(פב"פ) בַּתוֹךְ שָׁאֵר חֻלֵּי יִשְׂרָאֵל:

ברכת 'תקע בשופר' contains exactly twenty words (טור) which would make adding the word 'לארצנו' superfluous. Mentioning מסכת מגילה which states that from ארץ ישראל as the gathering place, seems unnecessary. ר' יצחק אייזיק וואלאך, cites 1) Gathering the exiles, 2) Judgment for evil doers, 3) Destruction of those who rebel against God, 4) Elevation of the righteous. 5) Building of ירושלים, 6) Return of קבוץ ישראל. He likewise cites מאמרי חז"ל, which envisioned that in the stages of גאולה, there would first be a קבוץ ישראל, before returning to ארץ ישראל. Therefore, the idea to add 'לארצנו' to the ברכת 'תקע בשופר' seems out of place. The שבלי הלקט says that when יעקב אבינו went down to מצרים and that he and his sons were all gathered together, the מלאכי השרת exclaimed 'בא"י מקבץ נדחי עמי ישראל'. And that was in חוץ לארץ. It is interesting that some נוסחי ספרד omit the term 'לארצנו' as well.

The ancient Roman נוסח was למשומדים. It was changed to ולמשנים because of the censors - Rome was the center of the Christian world. From the time the סידורים were printed in Europe - they had to make changes because of the censors. The Sephardic נוסח (which today is למנים ולמשנים) originally was למשומדים as well.

שְׁמוּאֵל בֶּקֶטן לְמַשְׁפָּרִים אֵל תְּהִי תִקְוָה וְכָל הַפְּיָנִים פִּרְנֵעַ יִאֲבְדּוּ וְכָל אוֹיְבֵי עַמֶּךָ מִחֵרָה יִפְּרָתוּ וּמַלְכוּת זֶדוֹן מִחֵרָה תִּעָקֵר וּתִשְׁפָּר וּתְמַנֵּר וּתְכַנֵּעַ בְּמַחֲרָה בְּיָמֵינוּ. פְּרוּךְ אַתָּה יי שׁוֹבֵר אֲיָבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

In ancient סידורים, and in ספרדי נוסחאות the text is 'ולעולם לא נבוש'.

על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני עמך בית ישראל ועל פליטת בית סופריהם
ועל גרי הצדק ועלינו יהמי רחמיך יי אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ
בְּאַמַּת וְשִׁים חֲלָקְנוּ עִמָּהֶם וְלַעֲוֹלָם לֹא נִבּוֹשׁ כִּי בָךְ בְּמַחְנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי מְשַׁעַן וּמִכְמַח
לְצַדִּיקִים:

בבין המצרים ברכת 'ולירושלם עירך' כולה אומר בניגון ידוע של קינות, ואת חתימת הברכה - בניגון טעמי איכה.

ולירושלם עירך ברחמים תשוב ותשבון בתוכה באשר דברת ובנה אותה
בקרב בימינו בגין עולם וכפא דוד מחרה לתוכה תבין. ברוך אתה יי בונה ירושלים:

את צמח דוד עבדך מחרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קיינו כל
היום. ברוך אתה יי מצמיח, קרן ישועה:

was against adding fixed texts of בקשה but for adding ones own request. The reasoning
being, if required a specific text to be added - they would have added it themselves. We don't find these תפילות
הרב יחיאל מיכל (עפשטיין) קיצור של"ה was written by וידוי The נוסח we have for the הרב וואלף היידנהיים before סידורים
1800's), which is similar to the נוסח printed in שערי ציון (Kabbalistic תפילות written about 100 years prior).

חתימת ברכת 'שומע תפילה' נאמרת על ידי הש"ץ בהרמת קול ובנעימה מיוחדת כדי לעורר את השומעים לחשיבות עניית 'אמן' זו
שִׁמְעַת קוֹלֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ חוּם וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אֵל
שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים אַתָּה. וּמְלַפְּנֶיךָ מַלְכֵנוּ רִיקָם אֵל תְּשִׁיבֵנוּ. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ
תְּפִלַּת עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים. בְּרוּךְ אַתָּה יי שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

נשמות שנהרגו על קידוש השם is to omit the word 'מחרה' but to include 'את', since the ברכה is discussing the השם
going onto the מזבח, which they did not want to be מהרה. מ' but to include 'מחרה'.
מדרשות חלוקין יש מי שאומר נשמותיהן של צדיקים, ויש מי שאומר כבשים של אש. והיינו דאמרין בשמונה עשרה בעבודה 'ואשי ישראל
ותפילתם מחרה באהבה תקבל רצון'. וי"א דקאי אדלעיל 'והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל'. לא מצאתי יותר: (תוס' מנחות קי)
רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב העבודה לדביר ביתך ואשי
ישראל ותפלתם. מחרה. באהבה תקבל רצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

בראש חודש ובחול המועד אומרים "עלא ויבא"

אלהינו ואלהי אבותינו. עלה ויבא ויניע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר ויכוננו ופקדוננו
וזכרון אבותינו. וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון ירושלים עיר קדשך. וזכרון כל עמך בית ישראל
לפניך. לפליטה ולמוכה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לראש חודש: ראש תהיך | לפסח: חג המצות | לסוכות: חג הסוכות

הזה. וזכרנו יי אלהינו בו למוכה. ופקדנו בו לברכה. והושיענו בו לחיים. ובדבר ישועה ורחמים. חום
ותננו. ורחם עלינו והושיענו. כי אליך ענינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה:

חתימת ברכת 'המחזיר שכינתו לציון' נאמרת על ידי הש"ץ

בהרמת קול ובנעימה מיוחדת כדי לעורר את השומעים לאמירת מידים דרבנן

ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים.

בבין המצרים בסוף הברכה משפיל את קולו, אולם במלה אחרונה של רצה דהיינו 'לציון', שוב מגביה את קולו.

ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

so we - מודים לש"ץ corresponds to the bow both at the beginning and at the final 'ברוך' which corresponds to 'ברוך...הטוב שמך'. The original was גירסא 'על שאנו מודים לך'.

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך. שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו. אלהי כל בשר ויצרנו יוצר בראשית. ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש. על שהחייטנו וקיימתנו: בן תחינו ותקיימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמר חקיך. ולעשות לך. ועל נפיק שבכל יום עמנו. ועל נפלאותיך רצונך ולעבדך בלבב שלם. על שאנו מודים לך. וכורעים מעט כשאומרים 'ברוך' ברוך: אל ההודאות: מעולם קיינו לך.

The continues to recite the עמידה aloud as he reads 'מודים'. The recent practice that he should say 'מודים' quietly while the ציבור say 'מודים דרבנן' has no basis in הלכה or tradition. מנהג הרב שמעון שואב stated, "I don't know where the מנהג of saying the beginning of 'מודים' silently, comes from?" The issue of saying the beginning of 'מודים' does not apply since both are reciting different paragraphs.

נוסח not המוקדמות הפקודות

מודים אנחנו לך. שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו. מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך. על חיינו המסורים בידך. ועל נשמותינו הפקודות לך. ועל נפיק שבכל יום עמנו. ועל נפלאותיך רצונך ולעבדך בלבב שלם. על שאנו מודים לך. וכורעים מעט כשאומרים 'ברוך' ברוך: אל ההודאות: מעולם קיינו לך.

כל ימי הנוכה, גם בפורים ביום י"ד בשחרית, אומרים כאן 'על הנסים':

על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות

שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

בחנוכה: בימי מתתיהו בן יוחנן בהן גדול חשמינו ובנינו. בשעמך מלכות וזון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וממאים ביד מהורים ורשעים ביד צדיקים ויודים ביד עוֹסְקֵי תורתך. ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה: ואחר כך באו בגיך לדביר ביתך ופנו את היכלך ומהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנכה אלו להודות לחלל לשמך הגדול:

The phrase, בשם שעשית להם נסים וגבורות בימים ההם ובזמן הזה. כן עמנו ד' אלדינו פלא נסים בעת הזאת, appears in numerous manuscripts from the ראשונים (מחזור ויטרי כ"י ששון and מחזור ורמייא) and ראשונים, yet the טור and ערוך omit it. By the time of the אחרונים, we don't find the text at all. This is but one example, where several parts of תפילה have changed from the time of the ראשונים, sometimes due to a variety of accepted גרסאות.

ועל כלם יתפרך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד.

ו'כתוב לחיים טובים כל בני בריתך' is the טור as cited by the מהר"ם מרוטנבורג of the נוסח.

However the רוקח stresses the importance of the phrase containing only five words.

Therefore the מהר"ל omits 'טובים', while מנהג ורמייא and מנהג פפד"מ (131 עמ') omit (דברי קהלת עמ' 131) 'כל'.

בעשרת ימי תשובה: וכתוב לחיים טובים בני בריתך:

[בחזרת הש"ץ הקהל עונה 'אמן' על אמירה 'ו'כתוב לחיים']

ובל חתים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה.

בבין המצרים בסוף הברכה משפיל את קולו. ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

בחזרת התפלה אומר הש"ץ (אומרים אף בבית אבל אבל כהנים לא נושאים כפים):
 until then, while discussing ראשונים was performed daily, until about the year 5000. The text mention, that one should דוכן every day, without citing that the מנהג is not to do so.

אלהינו ואלהי אבותינו . ברכנו בברכה המושלשת בתורה .
 התנובה על ידי משה עבדך . האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך . באמור .

צמדזכר ו:כד-כו

יחל' פניו נגד ההיכל	נגד ימינו	נגד היכל	נגד שמאלו
יברכה יהוה	וישמרה: אמן	יאר יהוה פניו	אליה ויחנה: אמן
נגד ההיכל	נגד ימינו	נגד שמאלו	נגד ימין ויכן שיגבר ימינו הוא מדה"ר על מדה"ד
ישא יהוה פניו	אליה	וישם לה	שלום: אמן

דוכן is recited if the כהנים go up to אדיר במרום

On every occasion that we recite שים שלום is also said. The text of שים שלום itself, has within it the request for ברכות כהנים, חן, אור הפנים, and שלום, themes contained within the second and the third ברכות of כהנים.

שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך. ברכנו
 אבינו בלנו באחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת
 חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום ומזב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת
 ובכל שעה בשלומך.

בעש"ת [בחזרת הש"ץ הקהל מקדים אמירת 'בספר...' לפני הש"ץ]:
 מנהג צרפת 'טובים' is Adding the word
 רבנוי אשכנזי which was not accepted by

בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה . נזכר ונכתב
 לפניה אנו וכל עמך בית ישראל לחיים ולשלום. ברוך
 אתה יי עושה השלום:

כאשר אין אומרים תחנון, חתימת ברכת 'המברך את עמו ישראל
 בשלום' נאמרת על ידי הש"ץ בהרמת קול ובנעימה מיוחדת כשאין
 אומרים תחנון כדי להזכיר זאת לקהל.

בבין המצרים בסוף הברכה משפיל את קולו.

ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

מר בר רבינא (ברכות יז) אלהי . נצר לשוני מרע . וישפתי מדבר מרמה . ולמקללי . נפשי תדום
 ונפשי בעפר לכל תהיה: פתח לפי בתורתך . ובמצותיך תרדוף נפשי . וכל החושבים עלי
 רעה מהרה חפר עצתם וקלקל מחשבותם: עשה למען שמך עשה למען ימינה עשה למען
 קדשתך עשה למען תורתך . תכלים ס: למען יחלצון ידידיה חושיעה ימינה ונעני: יט: יהיו
 לרצון | אמרי פ' והגיון לפי לפניך יהוה צורי וגאלי: עשה שלום במרומוי הוא יעשה שלום
 עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

עמידה The גמרא makes mention of taking three steps backward upon finishing the

פוסע לאחוריו ג' פסיעות ואומר :

עשה שלום במרומוי הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

In ancient these סידורים do not appear. In the past 200-300 years, the מנהג to recite them has become wide spread. It is considered a טוב מנהג accepted by ישראל (therefore they should be said and not skipped).

זוקף לאט ואומר :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיפנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך
 ביראה בימי עולם ובשנים קדמוניות: מלאכי ג: ונעבדך ליהוה מנחת יהודה וירושלם בימי עולם ובשנים קדמוניות:

ועומד במקום שכלו פסיעותיו עד כדי הלך ד' אמות, ובצבור יד שיגיע ש"ץ לקדושה.
 הש"ץ חוזר ומתפלל בקול ואומר מתחלה 'אדני שפתי תפתח' בלחש

עמידה של שחרית לשבת

בשבתות אין אומרים לא את קדיש הפתח ולא 'ברכו', לא בשחרית ולא במנחה.

תכלים נא: אֲדֹנֵי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

בְּרוּךְ אַתָּה יי. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אֱלֹהֵי אֲבֹרָהם. אֱלֹהֵי יִצְחָק. וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. אֵל עֶלְיוֹן. גּוֹמֵל חֲסִדִּים מְזֻכָּרִים. וְקִנְיָה הַכֹּל. וְזוֹכֵר חֲסִדֵי אֲבוֹת. וּמַבְיָא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה.

בשבת שובה [אבל בחזרת הש"ץ אין הקהל אומר 'זכרנו לחיים']:

זָכַרְנוּ לְחַיִּים. מִלֶּךְ הַפֶּן בְּחַיִּים. וְכַתְּבָנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים. לְמַעַן אֱלֹהִים חַיִּים:

מִלֶּךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן. בְּרוּךְ אַתָּה יי מִגֵּן אֲבֹרָהם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנֵי. מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה. רַב לְהוֹשִׁיעַ:

ממוסף של שמיני עצרת עד מוסף של יום א' של פסח אומרים:

מְשִׁיב הַרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם.

[בארץ ישראל בקיץ יש אומרים: מוֹרִיד הַמָּל.]

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמַקְיֵם אֲמוּנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפֶר. מִי כְמוֹךָ בַּעַל גִּבּוֹרוֹת וּמִי דוֹמָה לָךְ מִלֶּךְ מַמִּית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִית יְשׁוּעָה:

בשבת שובה [אבל בחזרת הש"ץ אין הקהל אומר 'מי כמותך']:

מִי כְמוֹךָ אֵב הַרְחֵמִים. זוֹכֵר יְצוּרֵיוֹ לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנֶאֱמַן אַתָּה לְתַחֲיוֹת מֵתִים. בְּרוּךְ אַתָּה יי מְחַיֶּה הַמֵּתִים:

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה:

The paragraphs recited on שבת (for example: 'או בקול, כבודו מלא, כ': may be said by יחיד as well. During the time of the ראשונים however, they too were said only by the חזן. חזן פוסקי אשכנז did not stop the ציבור from saying them, but they did not insist on them doing so either. As is shown in the סידור רודלהיים, they are marked as sections exclusively recited by the חזן.

אַתָּה קְדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ.

וְקְדוּשִׁים בְּכָל יוֹם יִהְיוּ לְךָ

סֵלָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי הָאֵל

(בשבת שובה: הַמִּלֶּךְ) הַקְדוֹשׁ:

ש"ץ בלבד נִקְדֵּשׁ אֶת שְׁמֶךָ בְּעוֹלָם בְּשֵׁם שְׁמִקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בְּשְׁמֵי מְרוֹם בְּפָתוּב עַל יַד נְבִיאָךְ

ישעיה ויג וְקָרָא וְהָאֱלֹהִים וְאָמַר

קהל וש"ץ יחדיו קְדוֹשׁ | קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֵא כָל-הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

ש"ץ אוּ בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל. אֲדִיר וְחֹזֶק מְשִׁמְעִים קוֹל. מִתְנַשְּׂאִים לְעַמַּת שְׂרָפִים. לְעַמַּת בְּרוּךְ יֵאֱמָרוּ.

קהל וש"ץ יחדיו יחזקאל ג'ב בְּרוּךְ יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ:

ש"ץ מִמְּקוֹמָךְ מְלַכְנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַבִּים אֲנַחְנוּ לָךְ. מִתִּי תִמְלֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקִרְוֵב בְּיָמֵינוּ לְעֹלָם וְעַד תִּשְׁבּוֹן תִּתְגַּדֵּל וְתִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַּיִם עֵירָךְ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֶצַח נִצְחִים: וְעֵינֵינוּ תִרְאִינָה מְלִכּוּתְךָ בְּדַבַּר הָאֱמוּנָה עוֹד עַל יְדֵי דוֹד מְשִׁיחַ צִדְקָה:

קהל וש"ץ יחדיו תכלים קמוי: יְמִלֶךְ יְהוָה | לְעוֹלָם אֱלֹהֵינוּ צִיּוֹן לְדָר וָדָר הִלְלוּנָה:

ש"ץ לְדוֹר וָדוֹר נִגִּיד גָּדֹל. וּלְנֶצַח נִצְחִים קְדֻשָּׁתְךָ נִקְדִּישׁ. וְשִׁבְחֶךָ אֱלֹהֵינוּ. מְפִינֵנוּ לֹא יִמוּשׁ לְעוֹלָם וְעַד. כִּי אֵל מִלֶּךְ גָּדוֹל וְקְדוֹשׁ אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי הָאֵל (בשבת שובה: הַמִּלֶּךְ) הַקְדוֹשׁ:

ניגון with a special ישמח משה sings בעל תפילה the שבת ס' יתרו On

ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו . כליל תפארת בראשו נתת .
בעמדו לפניך על הר סיני . ושני לוח אבנים הוריד בידו . וכתוב בהם שמירת שבת . וכן
כתוב בתורתך: שמות לא:טז ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית
עולם: ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם בישששת ימים עשה יהוה את השמים
ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

In the uncensored נוסח of the רוקח, the נוסח is 'לא ישכנו ערלים'.

Due to the influence of the censors, the text was changed in some סידורים to 'רשעים'.

ולא נתתו יי אלהינו לגויי הארצות . ולא הנחלתו מלכנו לעוברי פסילים . וגם
במנוחתו לא ישכנו ערלים . כי לישראל עמך נתתו באהבה . לזרע יעקב אשר בם בחרת .
עם מקדשי שביעי . כלם ישבעו ויתענגו משובך . ובשביעי רצית בו וקדשתו . חמדת ימים
אותו קראת זכר למעשה בראשית:

נוסח ארץ ישראל העתיק וגם מקבל בידי גאוני בבל (עיין כת"י הגניזה, רב עמרם גאון, רב סעדיה גאון)

הוא 'וישמחו ישראל אוהבי שמך', הוא נוסח הקדמון המנהג לאומרו היה קיים בכל ארצות אירופה.

בני כל הארצות, מלבד ספרד, נהגו לומר 'וישמחו', עד שנשמט הנוסח מסידוריהם:

אלהינו ואלהי אבותינו . רצה במנוחתנו . קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך .
שבענו משובך . ושמחתנו בישועתך . ומהר לפנינו לעבדך באמת . והנחילנו יי אלהינו באהבה
וברצון שבת קדשך . וישמחו בך ישראל אוהבי שמך . ברוך אתה יי מקדש השבת:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל
ותפלתם מהרה באהבה תקבל בראון ותהי לראון תמיד עבודת ישראל עמך .

ואיתה במחזור ויטרי, ראש חדש שחל בשבת אין מזכיר של שבת ביעלה ויבא לפי שאינו בא אלא בשביל ראש חדש (מהר"ל)

וכ"פ המ"ב ס"ק טו בשם הרבה אחרונים ושכן המנהג. אולם דעת הב"י בשם ונהגו העולם והרמ"א סע' ג שמוזכרין שבת ביעלא ויבא.

בראש חודש ובחול המועד אומרים 'יעלא ויבא'

אלהינו ואלהי אבותינו . יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר וזכרוננו ופקדוננו
וזכרון אבותינו . וזכרון משיח בן דוד עבדך . וזכרון ירושלם עיר קדשך . וזכרון כל עמך בית ישראל
לפניך . לפליטה ולמוכה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לראש חודש : ראש תהדש | לפסח : חג המצות | לסוכות : חג הסוכות

הזה . וזכרנו יי אלהינו בו למוכה . ופקדנו בו לברכה . והושיענו בו לחיים . ובדבר ישועה ורחמים . חום
וחנונו . ורחם עלינו והושיענו . כי אליה ענינו . כי אל מלך חנון ורחום אתה:

וּתְחַיֵּנָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבָה לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בְּרוּךְ אַתָּה יי המַחְיִיר שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מודים דרבנן

מודים אֲנַחְנוּ לָךְ. שְׂאֵתָה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אֱלֹהֵי כָּל בֶּשֶׂר יוֹצֵרנוּ יוֹצֵר בְּרָאשִׁית. בְּרָבוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ. עַל שֶׁחֲיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ: בֵּן תַּחֲנוּנוֹ וְתַקְיָמָנוּ וְתַאֲסוּף גְּלוּיֹתֵינוּ לְחֻצְרוֹת קִדְשֶׁךָ לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ. וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וְלַעֲבֹדֶךָ בְּלִבָּב שָׁלֵם. עַל שֶׁאֵנוּ מוֹדִים לָךְ. וְכוּרְעִים מֵעַט כְּשֹׁאוֹמְרִים 'בְּרוּךְ' בְּרוּךְ אַל הַהוֹדָאוֹת:

מודים אֲנַחְנוּ לָךְ שְׂאֵתָה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נֹדֶה לָךְ וְנִסְפָּר תִּהְיֶיךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַמִּקְדוֹת לָךְ וְעַל נַפְיֶךָ שֶׁכָּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נַפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁכָּכָל עֵת עִרְבִי וְבִקְרֹא וְצִהָרִים הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרָחֵם כִּי לֹא תָמוּ חֲסִדֶיךָ. מֵעוֹלָם קִיַּנִּי לָךְ.

בחנוכה אומרים כאן 'על הנסים':

עַל הַנְּסִים וְעַל הַפְּרָקָן וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמַּלְחָמוֹת

שְׁעִשִׂית לְאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה:

בַּיָּמִי מִתְּחִילָתוֹ בֵּן יוֹחָנָן בֶּחֶן גָּדוֹל חֲשַׁמְוִנִי וּבְנָיו. בְּשַׁעֲמֻדָּה מַלְכוּת יוֹן הִרְשָׁעָה עַל עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁבִּיחַם תּוֹרַתְךָ וְלַהַעֲבִידם מַחְקֵי רְצוֹנֶךָ: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עֲמַדְתָּ לָהֶם בַּעֲת צָרָתָם רַבַּת אֶת רִיבָם דָּגַת אֶת דִּיגָם נִקְמַתָּ אֶת נִקְמַתָם מִסִּרְתָּ גְבוּרִים בְּיַד חֲלָשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּמַמְאִים בְּיַד מַחֲוִירִים וְרִשְׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזוּדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תּוֹרַתְךָ. וְלָךְ עֲשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקְדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ וְלַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפְרָקָן בְּחַיּוֹם הַזֶּה: וְאַחֵר בָּךְ בָּאוּ בְּנֶיךָ לְדָבִיר בֵּיתְךָ וּפָנּוּ אֶת הַיִּכְלָךְ וּמַחֲרוּ אֶת מַקְדָּשְׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחֻצְרוֹת קִדְשֶׁךָ וְקִבְּעוּ שְׁמוֹנֶת יָמִי חֲנֻכָּה אֵלּוֹ לְהוֹדוֹת לְחִלָּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

וְעַל כָּלֵם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמֵם שִׁמְךָ מִלִּפְנֵי תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד.

בשבת שובה: וכתוב לחיים טובים בני בריתך:

[בחזרת הש"ץ הקהל עונה 'אמן' על אמירה 'וכתוב לחיים']

וְכָל חַיִּים יוֹדוּךָ סֵלָה וְיִהְיֶה לָּךְ אֶת שִׁמְךָ בְּאַמֶּת הָאֵל יִשְׁוַעְתִּינוּ וְעִזְרָתֵנוּ סֵלָה.

בְּרוּךְ אַתָּה יי הַטּוֹב שִׁמְךָ וְלָךְ נָאָה לְהוֹדוֹת:

בחזרת התפלה אומר הש"ץ:

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בְּרַבְּנוּ בְּבִרְכָּה הַמְּשַׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה. הַתּוֹבָה עַל יְדֵי מִשָּׁה עֲבָדֶךָ.

הָאֱמִירָה מִפִּי אֲחֵרִין וּבְנֵי כְהֻנָּה עִם קְדוֹשֶׁךָ. בְּאֱמִיר.

37מזכר 72:כו-יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנֵינוּ אֶלֶיךָ וְיִחַנֶּךָ: וְיִשָּׂא יְהוָה | פָּנֵינוּ אֵלֶיךָ וְיִשְׁעָם לָךְ שְׁלוֹם:

שִׁים שְׁלוֹם מוֹבָה וּבִרְכָּה חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ . בְּרַכְּנוּ אֲבוֹנֵינוּ בְּלִנּוּ
בְּאַחַד בָּאוֹר פְּנִיךָ כִּי בָאוֹר פְּנִיךָ נִתְּתָ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וְצִדִּיקָה וּבִרְכָּה
וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשְׁלוֹם . וּמִזֵּב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֶךְ אֶת עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בְּשָׁלוֹמֶיךָ .

בשבת שובה : [בחזרת הש"ץ הקהל מקדים אמירת 'בספר...' לפני הש"ץ]:

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרַכָּה וְשְׁלוֹם וּפְרִנְסָה מוֹבָה . נִזְכָּר וְנִבְרָח
לְפָנֶיךָ אָנוּ וְכָל עַמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים וְשְׁלוֹם . בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ עוֹשֶׂה הַשְׁלוֹם:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ

הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשְׁלוֹם:

אֱלֹהֵי . נִצַּר לְשׁוֹנֵי מָרַע . וּשְׁפָתֵי מַדְבַּר מְרֻמָּה . וְלִמְקַלְלֵי . נִפְשֵׁי תְדוּם וְנִפְשֵׁי בָעֶפֶר לְכָל
תַּהֲוָה: פָּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתְךָ . וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּף נִפְשִׁי . וְכָל הַחוֹשְׁבִּים עָלַי רָעָה מִהֲרָה הִפֵּר עֲצָתָם
וְקִלְקַל מַחֲשָׁבוֹתָם: עֲשֵׂה לִמְעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לִמְעַן יִמְיֶנְךָ עֲשֵׂה לִמְעַן קִדְשָׁתְךָ עֲשֵׂה לִמְעַן תוֹרָתְךָ .
תְּכַלִּים 1:5 לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: יֵטִי: יְהִי לְרָצוֹן | אִמְרֵי-פִי וְהִגִּינוּ לִבִּי לְפָנֶיךָ
יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ: וְשֵׁם נִעְבְּדְךָ
בִּירְאָה בְּיָמֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת: מִלֵּאכִי 7:7 וְעֲרֹכָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּיָמֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת:

3מזכר יד:10 וְעַתָּה יִגְדַּל-נָא כַח אֲדֹנֵי פֶאֶשֶׁר דְּבִרְתָּ לְאִמְרוּ: תְּכַלִּים כה:10 וְכִרְ-רַחֲמֶיךָ יְהוָה וְחֲסִדֶיךָ כִּי מַעֲוִלָם הִמָּח:

ש"ץ כורע יתגדל ויתקדש שְׁמֵהּ רַבָּא (קהל אָמֵן) בְּעֶלְמָא דְּבִרָא כְּרַעֲוִיתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ

בְּחִיבּוֹן וּבְיוֹמִיבּוֹן . וּבְחֵי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֶנְלָא וּבְזִמְן קָרִיב , וְאִמְרוּ ש"ץ כורע אָמֵן:

יְהֵא שְׁמִיהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא וּבְנִשְׁמִיהּ אַחֲרֵת מוֹסִיפִים "יתבדך"

ש"ץ כורע יתבדך וישתבח ויתפאר ויתרמם ויתנשא .

וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלָּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקִדְשָׁא ש"ץ כורע בְּרִידָה הוּא הַצִּיּוֹר אוֹמֵר עִמּוֹ (ולא לאחריו) .

לְעֵלְא מִכָּל בְּרַכָּתָא וְשִׁירָתָא תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא וְאִמְרִין בְּעֶלְמָא וְאִמְרוּ ש"ץ כורע אָמֵן:

קהל קָבַל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵינוּ:

תִּתְקַבֵּל צְלוֹתָהוֹן וּבְעִיתָהוֹן דְּכָל יִשְׂרָאֵל קָדָם אֲבוּהוֹן דִּי בְּשִׁמְיָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

תְּכַלִּים קיג:3 קהל יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרַךְ מְעַתָּה וְעַד-עוֹלָם:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמִיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

קכא:3 קהל עוֹרֵי מַעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאִרְצָן:

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יום כפור on כוונה was not said throughout the year, in order that it be said with the proper (אשמנו) וידוי.

כל ימי החול בימים שאומרים בהם תחנה אומרים אחר שמנה עשרה רחום וחנן וכו'. ובשני ובחמישי מוספים והוא רחום וכו' ואומרים אותו מעומד ובלחש. ואלו הימים שאין אומרים בהם תחנה ואין נופלים על פניהם: בערב שבת למנחה, ר"ח חנוכה, ט"ו בשבט, פורים קמן ב' ימים, כל חרש ניסן, ל"ג בעומר, ר"ח סיון עד אחר אסרו חג, ט' באב, ט"ו באב, ולא בער"ה ומעיה"ב עד אחר ר"ח חשוון, בימים אלו אין אומרים גם במנחה שלפניו (חוץ מן ט"ו בשבט וט"ו באב), ולא בבית אבל, ולא בבית חתן ביום שנכנס לחופה (ונתפשט המנהג בכמה קהלות גם במנחה שלפניו), ולא בבהכ"נ ביום המילה.

סכות The cites מנהג מינץ (Mainz), according to which, תחנון is recited the week following מהר"ל.

ראשונים and other הגהות אושרי does not, which is supported by the מנהג פפד"מ.

תכלים עח:לח והוא רחום | יכפר עון ולא ישתית והרפה להשיב אפו ולא יעיר כל-חמתו: אתה יי לא תכלא רחמיה ממנו . חסדך ואמתך תמיד יצורנו: קו:מז הושיענו | יהוה אלהינו וקפצנו מן-הגוים להדות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: קל:ג-ד אס-עונות תשמר-יה אדני מי יעמוד: פיר-עמך הפליחה למען תורא: לא בחמאינו תעשה לנו . ולא בעונותינו תגמול עלינו: ירמיי' יד: אס-עונותינו ענו לנו יהוה עשה למען שמך תכלים כח: ובר-רחמיה יהוה וחסדך כי מעולם הטה: יעננו יי ביום צרה ישגבנו שם אלהי יעקב: כ: יהוה הושיעה הפלך יעננו ביום-קראנו: אבינו מלכנו חננו ונענו כי אין בנו מעשים צדקה עשה עמנו למען שמך: אדונינו אלהינו שמע קול תחנונינו וזכר לנו את ברית אבותינו והושיענו למען שמך: דניאל ט:טו-יז ועתה | אדני אלהינו אשר הוצאת את-עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש-לך שם ביום הזה חמאנו רשענו: אדני בכל-צדקתך ישב-נא אפך וחמתך מעירך ירושלם הר-קדשך כי בחמאינו וב-עונות אבותינו ירושלם ועמך להרפה לכל-סביבותינו: ועתה | שמע אלהינו אל-תפלת עבדך ואל-תחנוניו והאר פניך על-מקדשך השמים למען אדני:

ט:יח-יט הטה אלהי | אונך ושמע פקחה עיניך וראה שממתינו והעיר אשר-נקרא שמך עליה כי | לא על-צדקתינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על-רחמיה הרבים: אדני | שמענה אדני | סלחה אדני הקשיבה ועשה אל-תאחר למענה אלהי כי-שמך נקרא על-עירך ועל-עמך: אבינו אב הרחמן הרואה אות למזכה וקבץ נפוצותינו מארבע בנפות הארץ ופירו וידעו כל הגוים כי אתה יי אלהינו: ישעיי' כ: ועתה יהוה אבינו אתה אנחנו החמר ואתה יצורנו ומעשה ידך כלנו: הושיענו למען שמך צורנו מלכנו וגואלנו: יואל כ: חוסה יהוה על-עמך ואל-תתן נחלתך להרפה למשל-בם גוים למה יאמרו בעמים איה אלהיהם: ידענו כי חמאנו ואין מי יעמוד בעדנו . שמך הגדול יעמוד לנו בעת צרה: ידענו כי אין בנו מעשים . צדקה עשה עמנו למען שמך: ברחם אב על בנים בן תרחם יי עלינו והושיענו למען שמך: חמול על עמך רחם על נחלתך חוסה נא ברוב רחמיה חננו ונענו כי לך יי הצדקה עשה נפלאות בכל עת:

הבט נא רחם נא על עמך מהרה למען שמך ברחמיה הרבים יי אלהינו חוס ורחם והושיעה צאן מרעיתך ואל ימשל בנו קצף כי לך עינינו תלויות הושיענו למען שמך: רחם עלינו למען בריתך הפיטה ונענו בעת צרה כי לך יי הושיעה בך תוחלתנו אלוה סליחות אנא סלח נא אל מוב וסלח כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אָנא מַלְךְ חַנוּן וְרַחוּם זְכוֹר וְחַבֵּט לְבָרִית בֵּין הַפְתָּרִים וְתִרְאָה לְפָנֶיךָ עֲקֶדֶת יָחִיד לְמַעַן יִשְׂרָאֵל:
 אָבִינוּ מַלְכֵנוּ חַנּוּן וְעֲנֻנוּ בִּי שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל נִקְרָא עָלֵינוּ עֲשֵׂה נִפְלְאוֹת בְּכָל עֵת עֲשֵׂה עִמָּנוּ בְּחִסְדְּךָ חַנוּן
 וְרַחוּם הַפִּיטָה וְעֲנֵנוּ בְּעֵת צָרָה בִּי לֵךְ יְיָ הִישׁוּעָה: אָבִינוּ מַלְכֵנוּ מַחְסֵנוּ אֵל תַּעֲשֵׂ עִמָּנוּ בְּרַע מַעֲלָלֵינוּ
 זְכוֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וְחִסְדֶּיךָ וּכְרַב מִוִּבֶּךְ הוֹשִׁיעֵנוּ וְחַמֵּל נָא עָלֵינוּ בִּי אֵין לָנוּ אֱלֹהִים אַחֵר מִבְּלַעֲדֶיךָ צוּרֵנוּ:
 אֵל תַּעֲזֹבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵל תִּרְחַק מִמָּנוּ . בִּי נִפְשָׁנוּ קִצְרָה מִחֶרֶב וּמִשָּׁבִי וּמִדְּבַר וּמִמַּגֶּפָּה וּמִכָּל צָרָה
 וַיְגֹזֶן הַצִּילָנוּ בִּי לֵךְ קִיְנוּ וְאֵל תְּכַלִּימָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ בָּנוּ וּזְכוֹר לָנוּ אֶת בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ
 וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ רָאָה בְּצָרוֹתֵינוּ וְשָׁמַע קוֹל תַּפְלָתָנוּ בִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל פֶּה:

אֵל רַחוּם וְחַנוּן רַחוּם עָלֵינוּ וְעַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ בִּי אֵין בְּמוֹד יְיָ אֱלֹהֵינוּ אָנָּה שָׂא נָא פִּשְׁעֵינוּ אָבִינוּ
 מַלְכֵנוּ צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלָנוּ אֵל חַי וְקַיִם הַחֲסִין בְּכַח חֲסִיד וְטוֹב עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ בִּי אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ:
 אֵל אֶרֶךְ אַפִּים וּמֵלֵא רַחֲמִים עֲשֵׂה עִמָּנוּ בְּרַב רַחֲמֶיךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ שָׁמַע מַלְכֵנוּ תַּפְלָתָנוּ
 וּמִיד אֲוִיבֵינוּ הַצִּילָנוּ שָׁמַע מַלְכֵנוּ תַּפְלָתָנוּ וּמִכָּל צָרָה וַיְגֹזֶן הַצִּילָנוּ: אָבִינוּ מַלְכֵנוּ אַתָּה
 יִרְמִיָּה וְיִשְׁמַךְ עָלֵינוּ נִקְרָא אֶל־תַּנַּחֲנוּ: אֵל תַּעֲזֹבֵנוּ אָבִינוּ וְאֵל תַּפְשָׁנוּ בּוֹרְאָנוּ וְאֵל תַּשְׁבַּחֵנוּ יוֹצְרֵנוּ
 בִּי אֵל מַלְךְ חַנוּן וְרַחוּם אַתָּה:

אֵין בְּמוֹד חַנוּן וְרַחוּם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֵין בְּמוֹד אֵל אֶרֶךְ אַפִּים וְרַב חֶסֶד וְאַמֶּת הוֹשִׁיעֵנוּ בְּרַחֲמֶיךָ
 הַרְבִּים מִרַעַשׁ וּמִרְגָּז הַצִּילָנוּ: זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֵל תַּפֵּן אֵל קִשְׁיוֹ וְאֵל רַשְׁעָנוּ
 וְאֵל חַטָּאתָנוּ: שְׁמוֹת לְכָבוֹד שׁוֹב מִחֶרֶן אַפָּךָ וְהַנַּחֲתָם עַל־הָרָעָה לַעֲמֹךְ: וְהִסֵּר מִמָּנוּ מִכַּת הַמָּוֶת בִּי רַחוּם
 אַתָּה בִּי כֵן וְרַבֶּךָ עֲשֵׂה חֶסֶד חֲנֹם בְּכָל דּוֹר וְדוֹר: חוֹסֶה יְיָ עַל עַמֶּךָ וְהַצִּילָנוּ מוֹעֲמֶךָ וְהִסֵּר מִמָּנוּ
 מִכַּת הַמַּגֶּפָּה וּגְזֵרָה קָשָׁה בִּי אַתָּה שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: דְּמִיָּה לְךָ אֲדֹנִי הַצִּדִּיקָה וְלָנוּ בִּשְׁתַּת הַפָּנִים . מַה
 נִתְאוּנֵן וּמַה נֶּאֱמָר מַה נִּדְבָּר וּמַה נִּצְמָדֵק: נַחֲפָשָׁה דְרָכֵינוּ וְנַחֲקָרָה וְנִשְׁוִכָּה אֵלֶיךָ בִּי יְמִינֶךָ פְּשׁוּטָה
 לְקַבֵּל שָׁבִים: תְּכַלִּים קִי־כֹכֶ אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אָנָּה יְהוָה הַצִּלִּיתָהּ נָא: אָנָּה יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאָנוּ:
 לֵךְ יְיָ חֲבִינוּ לֵךְ יְיָ קִיְנוּ לֵךְ יְיָ נִחַל אֵל תַּחֲשֶׁה וְתַעֲנֵנוּ בִּי נֶאֱמָר גּוֹיִם אֲבָדָה תִּקְוָתָם כָּל בִּרְדָּה וְכָל
 קוֹמָה לֵךְ לְבַד תִּשְׁתַּחֲוֶה:

הַפּוֹתֵחַ יָד בְּתִשְׁוִכָּה לְקַבֵּל פּוֹשְׁעִים וְחַטָּאִים נִכְחָלָה נִפְשָׁנוּ מִרַב עֲצָבוֹנָנוּ וְאֵל תַּשְׁבַּחֵנוּ נִצַּח קוֹמָה
 וְהוֹשִׁיעֵנוּ בִּי חֲסִינוּ בְּךָ: אָבִינוּ מַלְכֵנוּ אִם אֵין בָּנוּ צִדְקָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים זְכוֹר לָנוּ אֶת בְּרִית
 אֲבוֹתֵינוּ וְעוֹדוֹתֵינוּ בְּכָל יוֹם יְיָ אַחֵד: הַפִּיטָה בְּעֲנִינוּ בִּי רַבּוֹ מִכְּאוֹבֵינוּ וְצָרוֹת לְבַבֵּנוּ: חוֹסֶה יְיָ עָלֵינוּ
 בְּאַרְצֵן שְׁבִינוּ וְאֵל תַּשְׁפּוֹךְ חֲרוֹנֶךָ עָלֵינוּ בִּי אֲנַחֲנוּ עַמֶּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ: אֵל הַפִּיטָה דָּל בְּבוֹדָנוּ בְּגוֹיִם
 וְשִׁקְצוֹנוּ בְּטִמְאַת הַנֶּגֶד: עַד מָתִי אֶעֱזֹר לִשְׁבִי וְתַפְאֶרְתֶּךָ בְּיַד צָר: עוֹדְרָה גְבוּרָתֶךָ וְקִנְאֶתֶךָ עַל
 אֲוִיבֶיךָ חֵם יְבוֹשׁוּ וַיִּחַתּוּ מִגְבוּרָתָם וְאֵל יַעֲמֵנוּ לְפָנֶיךָ תִּלְאוֹתֵינוּ: מַהֵר יִקְדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ בְּיוֹם צָרָתֵנוּ
 וְאִם לֹא לְמַעַנְךָ לְמַעַנְךָ פֶּעַל וְאֵל תִּשְׁחִית זְכוֹר שְׂאִרֵּיתָנוּ: וְחֵן אִם הַמִּיחָדִּים שְׁמֶךָ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם
 תְּמִיד בְּאַהֲבָה וְאוֹמְרִים: דְּכָרִים וְיִ: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה | אַחֵד:

אֵין נופלים על פניהם לא בבית האבל, ולא בבית הכנסת ביום המילה, ולא כאשר חתן (מיום החתונה עד גמר ז' ימי המשתה)
 משתתף בתפילה. כדי למנוע ביטול אמירת תחנון, יוצא החתן מבית הכנסת לפני אמירת 'תחנון', ונכנס אליו שוב בתחילת קדיש 'תתקבל'.

The **נפילת אפים** performs in close proximity to the עמוד (in פפד"מ there was a special chair behind the בעל תפילה for this purpose). On days when either 'ד' אֱלֹדֵי יִשְׂרָאֵל שׁוֹב מִחֲרוֹן אַפָּךְ' or 'שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל' are said, the בעל תפילה leads them aloud from the chair and remains seated until 'מִה נִעֲשֶׂה', when he arises as the ציבור does.

בשני בתי הכנסת היה קרש מחובר בתיבה בקצהו האחד לדרום ובקצהו האחר מבריש לתבה בצד צפון, ובעת התפלה מונח עליו סדור תפלה הגדול, וחזן עומד לפניו ובסוף תפלה בקול הוריד ש"ץ את הקרש על ידי משיכת הבריש לאחור, ובזה נעשה פתח ממקום מעמד ש"ץ לארון הקדש. ועלה וישב על המדרגה העליונה שלפני ארון הקדש. ומטה ראשו על זרוע ימין. ולא על שמאל מפני כבוד תפלה על יד שעליה. ואומר בלחש "רחום וחנון" עד "רגע".

אין נופלים על פניהם אלא במקום שיש ס"ת. כשיש תפילין בזרועו ימה על צד ימין וכשאין לו ימה על שמאלו ודוקא על זרועו ומישוב. אין אומרים את הפסוק: 'ויאמר דוד אל גדי לפני נפילת אפים.

ומלות 'רחום וחנון חטאתי' אומרים ש"ץ והקהל קודם הטיה ומכים ביד ימין על הלב.

רחום וחנון חטאתי לפניך יי מלא רחמים רחם עלי וקבל תחנוני:

תכלים 3:1-16 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאֶפְסֹךְ תִּזְכְּרֵנוּ וְאֵלֵינוּ בְּחַמְלָתְךָ תִּסְכְּרֵנוּ: חַנּוּן יְהוָה בְּרֵאשִׁית אֲנִי רַפְּאֵלִי יְהוָה כִּי נִבְחַלְנוּ עֲצָמֵינוּ: וְנִפְשֵׁנוּ נִבְחַלְנוּ מֵאֵד וְאֵת יְהוָה עַד־מָתַי: שׁוֹבָה יְהוָה חֲלָצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חֲסִדְךָ: כִּי אֵין בְּמִנּוֹת זִכְרְךָ בְּשֹׂאוֹל מִי יוֹדֵה לָךְ: יִגְעֵתִי כְּאִנְחָתִי אֲשַׁחֶה בְּכָל־לַיְלָה מִמָּוֶתִי בְּדַמְעָתִי עֲרִשִׁי אִמְסֶה: עֲשֵׂשָׁה מִכַּעֲס עֵינַי עֲתִיקָה בְּכָל־צוּרְךָ: סוּרוּ מִפָּנַי כָּל־פְּעָלֵי אֵינִי כִּי־שָׁמַע יְהוָה קוֹל בְּבִי: שָׁמַע יְהוָה תַּחֲנֻנִּי יְהוָה תַּפְלִלִּי יִקָּח: יִבְשׁוּ | וַיִּבְחַלְנוּ מֵאֵד כָּל־אֲבֵי יִשְׂרָאֵל יִבְשׁוּ רִגְעִי: בשני וחמישי מוסיפים זה, אבל בשאר ימי השבוע אומרים מיד ואנחנו לא נדע וכו'.

The words 'ד' אֱלֹדֵי יִשְׂרָאֵל שׁוֹב מִחֲרוֹן אַפָּךְ' etc. are recited aloud by the חזן (in the regular weekday melody), the continuation is said quietly, 'והנחם על הרעה לעמך', 'ובכל זאת וכו' is said aloud again by the חזן, and so on.

יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹת לִצִּיבָה שׁוֹב מִחֲרוֹן אַפָּךְ וְהַנָּחָה עַל־הָרָעָה לְעַמְּךָ:

הַבֵּט מִשְׁמַיִם וְרָאָה כִּי חֵינּוּ לָעַג וְקָלָם בְּגוֹיִם נִחַשְׁכֵּנוּ בְּצֹאֵן לְטַבַּח וְיִבָּל לְחֵרוֹג וְלֹאֲבֹד וְלִמְכָּה וְלִחְרָפָה:

וּבְכָל זֹאת שְׁמֶךָ לֹא שָׁכַחְנוּ נָא אֵל תִּשְׁכַּחֲנוּ:

וְרִים אוֹמְרִים אֵין תּוֹחֶלֶת וְתַקְוָה. חֵן אִם

לְשִׁמְךָ מְקוֹנָה. מַחֲזֹר, יִשְׁעֵתְנוּ קָרְבָּה. אִיכָּה כִּי: יִגְעֵנוּ

וְלֹא הוֹנַחֲלָנוּ: רַחֲמֶיךָ יִבְכְּשׁוּ אֶת פְּעֻמֶּךָ מַעְלֵינוּ:

אָנָּה שׁוֹב מִחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בְּחֶרֶת:

חִוּסָה יי עֲלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ וְאֵל תַּתְּנֵנוּ בִּידֵי

אֲבֹרִים. תכלים קט"ז: לְמַח וְאֲמָרוּ הַגּוֹיִם אֵיחָד־נָא אֱלֹהֵיהֶם:

לְמַעַנְךָ עֲשֵׂה (עֲמֵנוּ חֶסֶד) וְאֵל תִּאֲחָר:

אָנָּה שׁוֹב מִחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בְּחֶרֶת:

קוֹלְנוּ תִשְׁמַע וְתַחֵן וְאֵל תַּפְּשֵׁנוּ בְּיַד אוֹיְבֵינוּ לְמַחֲוֹת

אֶת שְׁמֵנוּ. זָכַר אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ בְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם

אֲרָבָה אֶת זֶרְעֶכֶם וְעַתָּה נִשְׁאַרְנוּ מַעַט מִחֶרֶב:

וּבְכָל זֹאת שְׁמֶךָ לֹא שָׁכַחְנוּ נָא אֵל תִּשְׁכַּחֲנוּ:

ק"ט ע"ט: עֲזָרְנוּ | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ

וְהַצִּילְנוּ וּכְפָר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹת לִצִּיבָה שׁוֹב מִחֲרוֹן אַפָּךְ וְהַנָּחָה עַל־הָרָעָה לְעַמְּךָ:

ח"ק

ק'

ק"ח

ק'

ק"ח

ק'

ק"ח

ק'

ק"ח

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹר שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵל יֵאֱבֹד יִשְׂרָאֵל הַאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל:
 שׁוֹמֵר גּוֹי אֶחָד שְׁמוֹר שְׂאֵרֵי עַם אֶחָד וְאֵל יֵאֱבֹד גּוֹי אֶחָד הַמֵּיַחֲדִים שְׁמֵךְ יי אֱלֹהֵינוּ יי אֶחָד:
 שׁוֹמֵר גּוֹי קְדוֹשׁ שְׁמוֹר שְׂאֵרֵי עַם קְדוֹשׁ וְאֵל יֵאֱבֹד גּוֹי קְדוֹשׁ הַמְשִׁלְשִׁים בְּשָׁלוֹשׁ קְדוּשׁוֹת קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ:
 מִתְרַצָּה בְּרַחֲמִים וּמִתְפָּאֵס בְּתַחֲנוּנִים הַתְרַצָּה וְהַתְפָּאֵס לְדוֹר עָנִי כִּי אֵין עֲזֹרָה:
 אֲבִינוּ מַלְכֵנוּ חֲנֻנִי וְעֲנֻנִי כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

ש"ץ כורע . יתְגַדֵּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא (קהל אֱמִן) בְּעֶלְמָא דְבִרָא בְרַעְיוֹתֶיהָ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתֶיהָ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן . וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֶנְלָא וּבְזִמְן קָרִיב , וְאָמְרוּ ש"ץ כורע אֱמִן :
יְהֵא שְׁמִיהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא ובנשימה אחרת מוסיפים "יתברך"
ש"ץ כורע . יתְבָרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרַמֵּם וַיִּתְנַשֵּׂא .
וַיִּתְחַדֵּר וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְחַלֵּל שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא ש"ץ כורע בְּרִידָא הוּא תציבור אומר עמו (ולא לאחריו) .

לְעֵלָא מִכָּל פְּרִכְתָּא וְשִׁירְתָּא תִּשְׁפָּחְתָּא וְנִחַמְתָּא דְּאִמִּירָן בְּעֵלְמָא וְאִמְרוּ שׁ"ץ כּוֹרֵעַ אֲמִן:

בשני וחמישי אומרים **אל ארץ**
אפים ויש לאמרו מעומד,
ואין אומרים אותו לא **בראש חדש**
בחנוכה, ולא בשני ימים של **פורים**
קמן וגדול, ולא **בערב פסח**.

אֵל אֶרֶךְ אַפִּים וְרַב חֶסֶד
וְאַמֶּת אֵל בְּאֶפֶךְ
תּוֹכִיחֵנוּ: יוֹאֵל בִּין חוּסָה
יְהוָה עַל-עַפְךָ וְהוֹשִׁיעֵנו
מִכָּל רָע: חֲמָאנוּ לָךְ
אֲדוֹן סֶלַח נָא כָּרֵב
רַחֲמֶיךָ אֵל:

בשבת וביו"ט לפני הוצאת ספר תורה מן ההיכל בשבת וביו"ט קצת ק"ק אומרים :

(תהלים פו:ח) אֵיךְ כְּמוֹד בָּאֱלֹהִים | אֲדֹנִי וְאִין כְּמַעֲשֵׂיךָ:

קמח:יג מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל-עֲלָמִים וּמִמְשַׁלְתֶּךָ בְּכָל-דָּוָר וְדָוָר:

יִצְחָק יְהוֹשֻׁעַ מֶלֶךְ: לֵאמֹר: יְהוֹשֻׁעַ מֶלֶךְ: שְׁמוֹת טוֹיִם: יְהוֹשֻׁעַ | יִמְלֹךְ: לְעָלָם וָעֶד:

תהלים כט:יא | יהוה עז | לעמו יתן יהוה | יברך את-עמו בִּשְׁלוֹם:

אב הרחמים כא: הִיטִיבָה בְּרָצוֹנְךָ אֶת-צִיּוֹן תִּבְנֶה הָעוֹמֹת יְרוּשָׁלַם:

פִּי בָךְ לִבְדָּ בִּמְחַנֵּנוּ מֶלֶךְ אֵל רַם וְנִשְׂא אֲדֹנָי עוֹלָמִים:

.....

אחר קדיש 'תתקבל', לפני הוצאת ספר תורה, הרב דורש דרשת **שבת שובה** או דרשת **שבת הגדול** מענייני פסח. את דרשתו פותח באגדה, ממשיך בהלכה ומשלים באגדה, הוא מסיים במלים: **'ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן** אחר הדרשה אומרים קדיש דרבנן.

.....

בהוצאת ספר תורה בשבת וביו"ט חולקים כבוד גדול לתורה, מדקדקים באופן ההוצאה, ואומרים את כל הפוסקים בשירה מסודרת.

יִשְׁעִיחַ 3:ג **כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה** וּדְבַר־יְהוָה מִירוּשָׁלַם:

בְּרוּךְ שְׁנַתֵּן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁתוֹ:

The recitation of the **ימים נוראים** on **מדות רבש"ע** and **שלוש רגלים** on **י"ג מדרות** is a late מנהג המקובלים. In pg. 107 of Japhet's Sheet Music, pg. 107) but not on **ימים טובים** (pg. 163 & pg. 178, and דברי קהלת) **הם מלחזיקי י"ג מדרות רבש"ע ואני תפילתי וגו' ברגלים בעת הוצאת ס"ת** (page 322 דברי קהלת). Additionally, in Japhet's book, pgs 85-86 there is no mention of the **י"ג מדרות** (**יום טוב** on **י"ג מדרות**).

They attempted to conceal were fundamentally opposed to institutionalizing the recitation of **ברוך שמה** (Hid"א). The fact that it has become widespread among most Jewish communities lends no proof to its propriety. The precise text is itself subject to controversy. The following is a list of arguments raised against reciting it: 1) **ברוך שמה** was not recited by our ancestors or by the ראשונים, as it was not included in the מסורת חז"ל or the גאונים. Neither the שלחן ערוך nor the רמ"א makes any mention of this תפילה. 2) Some object to the expression '**ולא על בר אלהין סמיכנא**' which on its face, may sound as lending credence to Christianity or Sabbateanism. 3) One must ensure not to misinterpret the phrase (נודע ביהודה, חות יאיר, קיצור של"ה, כתר שם טוב). 4) Not everyone is worthy of honestly stating, '**אנא עבדא דקודשא בריך הוא**'. To use that description about ourselves as this (עבד השם) is the phrase that the תורה ascribes to משה רבינו (חפץ חיים). 5) Reciting this on שבת maybe forbidden, since on that day הלכה forbids praying for one's personal needs, (מאורי אור, תורת שבת), and according to דברי קבלה, it is inappropriate to recite it on weekdays, and possibly even on ראש חודש and יום טוב (כתבי האר"י, אלי רבא, חיד"א, קרלין, בן איש חי).

ברוב קהילות אשכנז, לא נהגו לומר בציבור את התפילה "ברוך שמיא" בעת הוצאת ספר תורה, לא בשבת ולא בחול:

המוציא ספר תורה נוטלו ביד ימין וש"ץ מקבלו בב' ידיו ומחזירו לימין ועומד כשפניו על הקהל.

במקצת קהילות אשכנז אומר הש"ץ **שמע ישראל** ואחריו הקהל:
הש"ץ אומר בקול רם

דברים ו:ד **שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד:**

ימים 'נוראים' הם because they are נוראים ונורא Most likely

אחד אלהינו גדול אדוננו קדוש שמו:

הש"ץ אומר בקול רם ובנעימה 'גדלו':

תכלים לד: **גדלו ליהוה אלהי ונרוממה שמו | יהוה:**

ומגביה הש"ץ הספר בידו למעלה והולך ופונה דרך ימינו ועולה עמו למגדל שקורין שם.

וכל מי שספר תורה עובר לפניו חייב לעמוד מפניו ולחבקו בשתי ידיו אם אפשר לו ולנשקו. וכל הפוגע בספר תורה צריך ללוותו עד הבימה, ובדרך הליכתו אומרים: והולך הש"ץ ופונה דרך ימינו ועולה עם הספר תורה לבימה שקורין שם, ובדרך הליכתו אומר הקהל בנעימה:

ד"ה ח' כט: **לך יהוה הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד
כ"ב כל פשמים ובארץ לך יהוה הממלכה
והמתנשא לכל | לראש:**

רוממו יהוה אלהינו והשתחויו להדם רגליו קדוש הוא:

תכלים כט:ה

רוממו יהוה אלהינו והשתחויו לתר קדשו כי קדוש יהוה אלהינו:

כט:ט

The writes, that **על הכל** is not recited on weekdays, since people have to go to work, therefore תפילה should not be lengthened unnecessarily. For the same reason, פסוקי דזמרה is shorter on weekdays then on שבת. Because of **על הכל**, טירחא דציבורא is sung only on יום טוב when **יד מתנת** is recited. In some places, the שבת is to sing it every שבת.

שירת **על הכל** הונהגה בימים קבועים בהם הזמן מאפשר את האריכות בה. יש קהילות שנהגו לשוררו רק בשמחת תורה,

יש שנהגו לשוררו גם בכל יום טוב שקורין בו 'מתנת יד', יש שנהגו לשוררו בכל הימים הטובים בלא יוצא מן הכלל,

ויש שנהגו לשוררו אף מידי שבת בשבתו. השירה המקובלת עד היום היא לסירוגין, פיסקה אחת מנגן החזן ופיסקה אחת הקהל.

ש"ץ: **על הכל יתגדל ויתקדש וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא:**

קהל: **שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:**

ש"ץ: **בעולמות שפרא העולם הזה והעולם הבא:**

קהל: **ברצונו וברצון יראיו וברצון כל בית ישראל:**

ש"ץ: **צור העולמים אדון כל תפירות אלוה כל תפישות:**

קהל: **חיושב במרחבי מרום השוכן בשמי שמי קדם:**

ש"ץ: **קדשתו על החיות וקדשתו על פסא הכבוד:**

קהל: **ובכן יתקדש שמך בנו יי אלהינו לעיני כל חי:**

ש"ץ: **ונאמר לפניו שיר חדש בכתוב:**

קהל: **שירו | לאלהים זמרו סלו לרכב בערבות בנה שמו ועלנו לפניו:**

סח:ה

ש"ץ: **ונראהו עין בעין בשובו אל נהדו בכתוב: כי עין בעין יראו בשוב יהוה ציון:**

ישעיה כב:ח

קהל: **ונאמר: ונגלה כבוד יהוה וראו כל-פשו יחדו כי פי יהוה דבר:**

מ:ה

אב תרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן השעות הרעות ויגער בנצר הרע מן הנשואים ויחון עלינו לפליטת עולמים וימלא משאלותינו במדה טובה ישועה ורחמים:

בהגיע הש"ץ על הבימה מניח הספר תורה על השולחן וממשיך מלמעלה בלי הפסק:

בשבת וביום טוב שחרית

בימות חול

ויגזור ויגן ויושיע לכל החוסים בו

ותגלה ותראה מלכותו עלינו בזמן קרוב ויחן פליטתנו ופליטת עמו בית ישראל לחן ולחסד ולרחמים ולרצון

ונאמר ^{קהל} אמן: הכל הבו גודל לאלהינו. ותנו כבוד לתורה: כהן קרב.

יעמוד ר' פלוני בר' פלוני הכהן

כאשר אין כהן בבית הכנסת לבתחילה עולה לוי במקום כהן, כאשר הלוי שוה בחשיבותו לישראל,

ובאמירת 'ותגלה ותראה' או 'ויגזור ויגן' אומרים אחר 'כהן קרב':

"אם אין כאן כהן, לוי במקום כהן קרב יעמוד ר' פלוני בר' פלוני הלוי במקום כהן".

ואם יש שם ישראל מופלג מן הלוי, או שאין לוי כלל, ועולה ישראל תחת הכהן אומרים:

"אם אין כאן כהן, ישראל במקום כהן קרב יעמוד ר' פלוני בר' פלוני במקום כהן".

ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדשותו: תכלים יט-טו תורת יהוה תמימה משיבת נפש עדות

יהוה נאמנה מחכימת פתי: פקודי יהוה ישרים משפחתי לב מצות יהוה ברה מאירת עינים:

כט:יא יהוה עז | לעמו יתן יהוה | יברך את-עמו בשלום: יח:לא אמרת יהוה צרופה

מגן הוא לכל | החוסים בו:

קהל וש"ץ יחדיו: דברים ז:ז ואתם הדבקים ביהוה אלהיכם חיים בלכם היום:

The original ספר תורה, around the בימה [אלמעמער] was for three people to stand next to the משה, אהרן, וחור, to mirror, עולה and בעל קריאה, (גבאי [ראשון]) בעל סגן, It is common nowadays, עליה for there to be five people. In more "Yekkish" shuls when one has just received an typically one stands to the left of the קריאה בעל.

קריאת התורה טלית during טלית need not have their heads covered with a כיפות on, while some will replace their hats.

כל העושה מצוה לצורך הקריאה בתורה מתעטף בטלית, הקרוא מתעטף בטלית אם לא היה מעוטף מקודם ועולה למגדל, אף הנושא ספר תורה שני או שלישי בעת הקריאה, וכל שכן שאר מצות כהוצאה והכנסה והגבהה וגלילה.

כשקוראים לעלות לתורה, אין מוסיפין לשם העולה את מספר העליה (שלישי, רביעי וכו'). את האחרון קוראים: "יעמיד שביעי", בלא שם. מפטיר אין קוראים כלל. לשביעי ומפטיר מודיעים לפני כן, כי הם מכובדים בעליה.

הנקרא לעלות לתורה יעלה ממקומו בדרך קצרה. ואם שתי הדרכים שוות, יעלה בימין. יפתח את ספר התורה לראות את הפסוק שצריך להתחיל בו את הקריאה וינסקו על ידי ציצית שבידו ויאחז את ספר התורה בשתי ידיו. יש אומרים תחילה בלחש: 'עין חיים היא למחזיקים בה'. יהפוך פניו לצד ויברך בקול: (Baer Siddur)

It seems that the recitation of 'עין חיים היא', is a מנהג קבלה not אשכנזי.

One bows for both, the ברכו of the עולה and the ברכו of the המבורך... as one bows before a king.
 one should stand from before the עולה's ברכו until his first ברכה is completed.

המברך אומר בְּרַכּוּ אֶת יְיָ הַמְּבָרֵךְ:

קהל עונה והמברך יחד עמם: בְּרוּךְ יְיָ הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד:
 המברך ממשיך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ ברוך הוא וברוך שמו אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים.

וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ ברוך הוא וברוך שמו נֹתֵן הַתּוֹרָה: אמן
 וכשמתחיל הקורא לקרות בתורה יסיר ידו השמאלית מהספר תורה ותשא יד ימינו לבדה אוחזת בספר תורה כל זמן הקריאה,
 וגם הוא יקרא בלחש עם הקורא מלה במלה. וגם אזני כל העם יהיו אל ספר התורה לשמוע הקריאה מפי הקורא ולכוין בה
 בכל יכלתם באימה וביראה. ולאחר הקריאה ינשק בציצית בפסוק שסיים וגולל את ספר התורה ומברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ ברוך הוא וברוך שמו אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת.

וְחַיֵּי עוֹלָם נִמְעַן בְּתוֹכָנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ ברוך הוא וברוך שמו נֹתֵן הַתּוֹרָה: אמן
 הר סיני משה רבינו spent on the forty days which are said to allude to the forty words in ברכות התורה.

אין משליכים ממתקים על חתן או על נער בר מצוה בעלותם לתורה,
 ואף אין מכניסים דברי מאכל לתוך בית הכנסת הן לגדולים והן לקטנים, מלבד יין לקידוש הש"ץ בליל שבת ולברכות ברית מילה.

בסיום כל אחד מחמשה חומשי תורה, קוראים את שתי המילים: "חֹזֶק וְנִתְחַזֵּק",
 כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב ייב (ולא שלשה מילים: "חֹזֶק חֹזֶק וְנִתְחַזֵּק").

מי שבירך לעולה לתורה:

מברכים את כל עולי התורה ב'מי שבירך' גם בקריאת התורה של חול.

והש"ץ מברכו: מִי שִׁבְרָךְ אֲבוֹתֵינוּ אֲבִרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֶךְ אֶת ר' פלוני בן ר' פלוני.

אותו וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ. בְּעֶבֶר שְׁעָלָה לְכָבוֹד הַמָּקוֹם וְלְכָבוֹד הַתּוֹרָה

(ביום ח' של פסח, ב' של שבעות, א' של שמיני עצרת שאומרים 'מי שברך של מתנת יד' וְלְכָבוֹד הָרִגְל).

בְּשֹׁכֵר זֶה הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֶהוּ וְיַצִּילֶהוּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה

וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצִּלָּה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיו

בראש השנה ובעש"ת (חוץ מיו"כ)
 ויִבְרָכֶהוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים

בימים שאומרים 'מי שברך של מתנת יד'
 ויִזְכְּהוּ לְעֹלֹת לְרִגְל

בחול, ובשבת, ובשאר יום טובים
 ויִבְרָכֶהוּ

עם כָּל יִשְׂרָאֵל אָחִיו. וְנֹאמַר אָמֵן:

ואחר שבירכו הש"ץ ב'מי שבירך' ירד בדרך אחרת מזו שעלה בה.

בני קהילות אשכנז המובהקות, ממשיכים לשמור על המנהג הישן,
 ומקפידים שש"ץ או הקורא בתורה יאמר הקדיש אחר הקריאה ולא אבלים.

ברכת הגומל:

ארבעה צריכים להודות את הגומל חסד בפני עשרה, מי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא,
 ומי שהיה יורד בים ועלה ממנו, ומי שהלך במדבר כשיגיע ליישוב; וקוראין אותו לתורה
 ולאחר שקרא וברך ברכה אחרונה על קריאתה בתורה מוסיף ומברך ברכה זו:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם. הַגּוֹמֵל לְחַיִּים טוֹבוֹת שְׂמֵלָנִי כָּל טוֹב:

קהל: מִי שְׂמֵלָךְ כָּל טוֹב. הוּא יִגְמְלֶךְ כָּל טוֹב סְלָה:

מי שבירך לעולה לפרשת התוכחה

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את ר' פלוני בן ר' פלוני בעבור שעלה לקריאת התוכחה וקיים בעצמו משלי ג' יא מוסר יהוה בני אל-תמאס ואל-תלין בתוכחתו: ואומר: וכן כי גר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר: בשכר זה יקיים בו הקדוש ברוך הוא הפסוק טו: לא און שמעת תוכחת חיים בקרב חכמים תליו: וכל הקללות יתהפכו עליו למזכה ולברכה בדכתיב: 37 כג: ויחפץ יהוה אלהיו לך את-הקללה לברכה כי אהבך יהוה אלהיו: וישמרהו ויצילהו מכל צרה וציקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו ויברכהו עם כל ישראל אחיו. ונאמר אמן:

Traditionally, no מי שברך is recited for the sick on שבת, since שבת is 'היא מלועק', and we do not want to cause undue sadness, unless there is serious danger that the sick person might pass away without any proper מי שברך having been recited for him. The מי שברך for the sick is recited in a special נוסח which is recited. It is recited after one's עליה whether on a weekday or on a שבת if the above conditions have been met. If a sick person needs a מי שברך and none of the עולים has made one for him, his מי שברך is recited after the end of the last עליה (מפמיר). Generally, מנהג אשכנז is not in favor of numerous מי שברך's for the sick, just as one does not recite additional ברכות or קדישים. A מי שברך is said only once per person per illness. A general מי שברך לחולים for all the sick at once was very uncommon.

נוסח אחר לחולה מסוכן למות בו ביום

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב, ומי שרפא חזקתו מלך יהודה מחליו ומרים הנביאה מצרעתה, ונעמן מצרעתו, והמתיק מי מרה על ידי משה רבינו, ורפא מי ירחו על ידי אלישע, הוא יברך וירפא את ר' פלוני בן ר' פלוני בעבור שנתן כל הקהל הקדוש הזה לצדקה, בשכר זה המקום יברכהו וירפאהו מרפא ארפה ותעלה, ברב חסד וחנינה וחמלה, לנפש ר' פלוני בן ר' פלוני לרוחו ונפשו האמללה, ולא תרד נפשו שאולה, ותמלא רחמים עליו להחלימו לרפאתו ולהחליפו ולהחיותו, ברצון כל קרוביו ואוהביו, ויראו לפניו זכיותיו וצדקותיו, ותשליך במצולות ים כל חטאותיו, ויכבשו רחמיו את בעסך מעליו, תשלח לו רפואה שלמה, רפואת הנפש ורפואת הגוף, ותחדש בנשר נעוריו, ותשלח לו ולכל חולי ישראל מרפא ארפה, מרפא ברכה, מרפא תרופה ותעלה, מרפא חנינה וחמלה, אמן.

מי שברך של בריא

(מי שברך לאמירה בשבת רק

לחולה מסוכן למות בו ביום)

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב, ומי שרפא חזקתו מלך יהודה מחליו ומרים הנביאה מצרעתה, ונעמן מצרעתו, והמתיק מי מרה על ידי משה רבינו, ורפא מי ירחו על ידי אלישע, הוא יברך וירפא את ר' פלוני בן ר' פלוני בעבור שגדר ר' פלוני בן ר' פלוני צדקה בעבורו, בשכר זה המקום ישמרהו ויצילהו, ויעזרהו ויחלימהו, ויסעדהו על ערש דיו, וישלח לו רפואה שלמה על כל גופו ואיבריו, בתוך שאר כל חולי ישראל, אמן.

מי שבירך ליולדת בת

באשר באה לבית הכנסת אחר לידתה

מִי שֶׁפָּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אֲבֵרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יִבְרָךְ
את הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִית עִם בִּתָּה
הַנּוֹלֶדֶת בְּמוֹל מוֹב, (וַיִּקְרָא שְׁמָהּ בִּישְׂרָאֵל...),
בְּעֵבוֹר שְׂפִיעָלָה נָדָר בְּעֵדוֹן... בְּשֹׁכֵר זֶה הַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא יְהִי בְּעֵזְרוֹ וַיִּשְׁמְרֵן וַיּוֹפֵה אֶת הָאִם לְגִדֹּל
אֶת בִּתָּה בְּמוֹב וּבְנֻעִימִים וּלְהַדְרִיכָהּ בְּאַרְחַ מִישׁוֹר
לְמִצּוֹת לַחֲפָה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים, וְנֹאמַר אִמּוֹ:

מניח ידיו על ראשו ומברך בקול. ועונים 'אמן' על ברכתו :

בדורות האחרונים יש שנהגו לומר את הברכה בלחש בלא שם ומלכות בנוסח :

ברוך שפטרני מענישו שלוח:

מי שבירך לחתן

מִי שֶׁבִּרְדָּ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרָהִם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא
יִבְרָךְ אֶת הַחֶתֶן ר' פִּלּוּנִי בֶן ר' פִּלּוּנִי וְאֶת
פִּלְתּוֹ פֶּעַכּוֹר שֶׁנִּדְרוּ נִדְבַת לָפָם... פֶּשְׁכָּר זֶה
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִבְרָךְ אוֹתָם וְיִתֵּן לָהֶם
בְּרָכָה וְחֻצְלָה כָּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וְיִזְכְּנוּ
לְבָנוֹת בֵּית בִּישָׁאֵל לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה. וְנֹאמַר
אֲמִן:

The מנהג to point towards the ספר תורה with one's pinky finger is of Turkish and Moroccan origin (מנהג הספרדים), and is discussed by the מעם לועז and by רב חיים פלגי. It seems that the מנהג was brought to ארץ ישראל by the ספרדים (The ספרדים living in ירושלים by and large followed Turkish מנהגים, since ארץ ישראל was ruled by the Turks for 400 years), and from there it spread among some אשכנזים as well.

אחר שהשלימו הקריאה בספר תורה מגביהים וגוללים אותו.
כשמגביהים הספר תורה כורעים מעט אל ספר התורה ומביטים נגד הכתב של ספר תורה

בהגבהת התורה יש מזמרים בנעימה את הפסוקים מ'וזאת התורה עד ויאדיר'.

בימי הראשנים היו מגביהים הס"ת קודם הקריאה:

דברים ד:מז וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: צמד צר ט:כג עַל־פִּי יְהוָה בִּיד־מֹשֶׁה:
משלי ג:יח עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ וְתַמְכִּינָהּ מֵאֲשֶׁר: ג:יח דְּרָכֶיהָ דְּרִכ־נָעִם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם:
ג:טז אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ בְּשִׂמְאוּלָהּ עֵשֶׂר וּבְכָבוֹד: ישעיה מז:כא יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

עצי חיים After the ספר has rolled the ספר ספר closed, while the ספר is wrapped around the ספר, someone holds the ספר so that the ספר ספר is held steady. This ספר ספר is still kept in Holland, and in newly established Yekkish קהילות. Five people are required; 1) to roll up the ספר after it has been removed from the Torah and then hand it to the גולל, 2) גולל, 3) the גלילה, 4) one to hold the ספר as the ספר is being wrapped around 5) handing the ספר and silver adornments (which according to the ספר ספר is a different ספר ספר). (Rolling the ספר after it has been removed from the ספר ספר is done before the ספר ספר [this may be done by women as well - the ספר ספר would be passed over to the ספר ספר]).

בעוד שהוא כורך את המפה בספר תורה יאמר זה :

ד"כ א' כט:יא-יג לָךְ יְהוָה הַגִּדְלָה וְתַגְבֹּרָה וְתַתְּפֹאֶרֶת וְתַנְצִחַ וְתַהוֹד כִּי־כָל בְּשָׂמִים וּבְאֲרָצִין לָךְ יְהוָה הַמְּמַלְכָּה וְהַמְּתַנַּשָּׂא לְכָל | לְרֹאשִׁי: וְהָעֵשֶׂר וְהַכְּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בְּכָל וּבְיָדְךָ כָּח וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לְכָל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמַחְלִילִים לְשֵׁם תַּפְאֲרָתְךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵי שְׂיִתְגַּדְּלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ וְתִתְנַהֵג עַל בְּנֶיךָ בְּמִדַּת טוֹבָה וְתַכְנֵם לָהֶם לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין:

was not said or accepted in אשכנז because a) it is a relatively recent תפילה and in general, the tendency רבני אשכנז was not to accept such תפילות in synagogue b) there seems to be Kabbalistic/esoteric aspects to it, which אשכנז felt, should be reserved only for בעלי מדריגה and not for the general public. We do see that sometimes יחידים did say this תפילה in אשכנז for instance, during the הספד, (usually by רבנים from Poland where the מנהג was adopted).

Ideally, one should chant a הפטרה out of a ספר אפטרותא (a single scroll containing all the פְּרָשִׁיּוֹת הַנְּבִיאִים that pertain to the שְׁבוּעוֹת of the year). If one is unavailable, the most important thing is to find a ספר הפטרה where the letters are actually typeset onto the pages and not merely copied. If one has a choice of two books in typeset print, a תנ"ך or a חומש, one may follow the חומרה of the חומרה and use a תנ"ך (and not to rely on 'עד' לעשות לד'). This however, is not מנהג אשכנז. According to מנהג אשכנז, one chants the הפטרה out of a ספר אפטרותא, even if there is a full available. The מעיקר הדין rules, that בדיעבד, one may chant a הפטרה by heart.

בשבת אחר שגמרו את גלילת ספר תורה מפטירין בנביאים מענין הסידרא. את ההפטרה קורא העולה לתורה בעצמו מתוך ספר אפטרותא, היינו אוסף של פרשיות נביאים השייכות לשבתות השנה, כתוב בדיו על גבי קלף. האזכרות שבו נכתבו לשם קדושה ויש בו ניקוד וטעמים. קבועים לו שני עמודים בשני צדיו ונגלל כספר תורה. הוא עטוף במעיל וכרוך במפה ('ווימפל') כספר תורה. מניחים את הספר בארון מיוחד לתשמישי מצוה ולא ארון הקודש. מכבדים נערים כבני אחת עשרה ושתים עשרה ב'הוצאה והכנסה' של ספר אפטרותא. הקהל אינו אומר את ההפטרה בקול רם עם המפטיר. אין המפטיר עומד בצד הבימה אלא במרכזה כשפניו אל ארון הקודש, אף שמאחוריו ספר התורה שקראו בו.

קודם קריאת ההפטרה יברך המפטיר ברכה זו :

מחזור ויטרי and רוקח, רמב"ם, אבודרהם, רב עמרם גאון, מסכת סופרים in נוסח is וְהַצִּדְקָה

This is (נוסח הספרדים) and as ברלן and נוסח פפד"מ

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנִּאֲמָרִים בְּאַמֶּת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְהַצִּדְקָה:

אחרי קריאת ההפטרות אומר המפטיר ברכות אלו :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . צור כל העולמים . צדיק בכל הדורות האל הנאמן .
האומר ועושה . המדבר ומקים . שכל דבריו אמת וצדק: נאמן אתה הוא יי אלהינו .
ונאמנים דבריו . ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם . כי אל מלך נאמן ורחמן אתה.
ברוך אתה יי האל הנאמן בכל דבריו:

תנאים נקם is to say מנהג פפד"מ, ולעלובת נפש תושע The נוסח was changed to
סידור (even though it was not printed in the סידור), but the word תושע which was printed in the
came into the נוסח as well, therefore the נוסח became 'ולעלובת נפש תושע'.

רחם על ציון כי היא בית חיינו . ולעלובת נפש תושע תנקום נקם במהרה בימינו. ברוך
אתה יי משלח ציון בבניה:

שמחנו יי אלהינו בליהו הנביא עבדך . ובמלכות בית דוד משיחך . במהרה יבא ויגל לפנינו.
על פסאנו לא ישוב זר . ולא ינחלו עוד אחרים | את כבודו . כי בשם קדשך נשבעת לו .
שלא יכבה נרו לעולם ועד. ברוך אתה יי מגן דוד:

בתענית ציבור מסיימים כאן

The מנהג אוסטרייך (Austria), which is יום המנוח, שבת מנהג of מהר"ל cites The "יום השבת החדש". The מנהג is to say
and says that although there is a proof that רש"י approved of this מנהג, he does not understand why they did not retain
the מנהג (France). מנהג צרפת practiced רש"י, Historically, "יום השבת", לשון הפסוק
מנהג (Spain). מנהג ספרד (Babylonia) and מנהג בבל יום המנוח. מנהג הספרדים which was influenced by צרפת.

בכל שבתות השנה גם בשבת חול המועד פסח אומרים זה:

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים . ועל יום השבת החדש שנתת לנו יי אלהינו לקדשה
ולמנוחה לכבוד ולתפארת: על הכל יי אלהינו אנחנו מודים לך. ומברכים אותך . יתברך
שמוך בפי כל חי תמיד לעולם ועד. ברוך אתה יי מקדש השבת:

בשלוש רגלים גם בשבת חח"מ סבות אומרים זה.

על-התורה ועל-העבודה ועל-הנביאים ועל-יום השבת החדש ועל יום

בשמיני עצרת ושמיני תורה

בסכות

בשבעות

בפסח

שמיני חג העצרת

חג הסוכות

חג השבועות

חג המצות

החדש שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה לששון ולשמחה לכבוד ולתפארת. על-הכל יי
אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך. יתברך שמוך בפי כל-חי תמיד לעולם ועד. ברוך
אתה יי מקדש השבת וישראל והעמים:

בשבת לאחר שהפטירו אומרים 'יקום פורקן'. אין הש"ץ עומד בצד הבימה אלא במרכזה כשפניו אל ארון הקודש, אף שמאחוריו ספר התורה שקראו בו.

יקום פורקן מן שמיא . חנא וחסדא ורחמי . וחי אריכי . ומוזני רויחי . וסיעתא דשמיא . ובריות גופא . ונהורא מעליא: ורעא חיא וקיימא . ורעא די לא יפסוק . ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא . למרנן ורפנן חבורתא קדישתא די בארעא דישראל . ודי בבבל . לרישי כלי ולרישי גלותא . ולרישי מתיבתא . ולדיני די בבא: לכל תלמידיהון . ולכל תלמידי תלמידיהון . ולכל מן דעסקין באוריתא . מלכא דעלמא יברך יתהון . יפיש חיהון . ויסגא יומיהון . ויתן ארכה לשניהון . ויתפרקון . וישתאבון מן כל עקא . ומן כל מרעין פישין . מרן די בשמיא יהא בסעדהון . כל זמן ועדן . ונאמר אמן:

יותר ראוי שיאמר יקום פרקן השני כלו בקול.

יקום פורקן מן שמיא . חנא וחסדא ורחמי וחי אריכי ומוזני רויחי . וסיעתא דשמיא . ובריות גופא . ונהורא מעליא: ורעא חיא וקיימא . ורעא די לא יפסוק . ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא: לכל קהלא קדישא הדין . רבבביא עם ועריא . מפלא ונשיא: מלכא דעלמא יברך יתכון . יפיש חייכון . ויסגא יומיכון . ויתן ארכה לשניכון . ויתפרקון ויתשתאבון מן כל עקא . ומן כל מרעין פישין . מרן די בשמיא יהא בסעדיכון . כל זמן ועדן . ונאמר אמן: קהל אמן

בהרבה קהלות נוהגים להזכיר נשמות המתים בשבת, אכן אין מזכירין כשיש חתונה או מילה ולא בשבת שמברכין החדש (חוץ ממברכין החודש סיון בשבת שלפני שבועות) בשבת שלפני שבועות ושבת חזון אומרים 'אל מלא רחמים' בתוך ההזכרת נשמות. ולא בראש חדש ולא בחנוכה ולא בשושן פורים, וכלל הוא בכל שבת שאומרים יוצר ואופן אין מזכירין חוץ משבת שובה שמזכירין (בק"ק פפד"ס אין מזכירין).

אחר יקום פרקן בשבת שלפני שבועות ושבת חזון הש"ץ קורא בלחש, כדי שלא לעורר יגון, מתוך ספר הזכרת הנשמות המכונה 'ממורבוך' את לשון ההזכרה של שלושת הנפטרים האחרונים שהלכו לעולמם ושנרשמו בו, וכן את לשון ההזכרה של שלושה נפטרים קודמים שהזכרתם נעשית לפי סדר הופעתם בספר. יש הנותנים סיכת בטחון במקום גמר ההזכרה, כדי לידע היכן להתחיל את הזכרת שלושה הבאים בשבת שאחריה. רישום ב'ממורבוך' נעשה תמורת תשלום הולם לקהילה או לבית הכנסת (בפפד"מ גבו על כך כ"א זהובים).

'מי שבירך' של קהל אומר הש"ץ בלבד בקול רם ובנעימה: (אין אומרים מי שבירך בשבת שמברכין החדש:)

מי שבירך אבותינו אברהם יצחק ויעקב . הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה . עם כל קהילות הקודש . הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם . ומי שפייחדים פתי כנסיות לתפלה . ומי שפאים בתוכם להתפלל . ומי שנותנים נר למאור . ויין לקדוש ולהבדלה . ופת לאורחים . וצדקה לעניים . [בשבת שלפני תענית בה"ב מוסיף: וכל מי שיתענה שני וחמישי ושני]. וכל מי שעוסקים בצרכי צבור באמונה . הקדוש ברוך הוא . ישלם שכרם . ויסיר מהם כל מחלה . וירפא לכל גופם . ויסלח לכל עונם . וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם .

בא' ראש השנה שחל בשבת ובשבת שובה מוסיפים

ויכתבם בספר החיים

בשבת שחל להיות בימים שאומרים

'מי שברך של מתנת יד' מוסיפים

ויופם לעלות לרגל

עם כל ישראל אחיהם . ונאמר אמן:

תפלה לשלום המלכות.

The Baer סידור (pg. 231) contains הנותן תשועה למלכים. In a footnote he cites the כל בו and אבודרהם as sources for this נשא לבבנו אל כפים, whereas the סידור has רודלהיים מחזור contains this שברך מי שברך רודלהיים מחזור. The newly printed מחזור, referring to the country rather than to the Head of State. The older רודלהיים מחזורים do not contain a prayer either for the country or for the head of state.

תכלים קמדי: הנותן תשועה למלכים וממשלה לנסיכים. מלכותו קמדי: מלכות כל-עלמים קמדי: הפוצה את-דוד עבדו מתרב רעה: הנותן פים דרך ובמים עזים נתיבה. הוא יברך וישמור וינצור ויעזור וירומם ויגדל וינשא למעלה את אדוננו פלוגי ירום הודו: מלך מלכי המלכים ברחמי ויחיו וישמרו ומכל-צרה ויגון ונזק יצילו. וידבר עמים תחת רגליו ויפיל שונאיו לפניו ובכל אשר-יפנה יצליח. מלך מלכי המלכים ברחמי יתן בלבם ובלב כל-יועציו ושירי רחמנות לעשות טובה עמנו ועם כל-ישראל. בימי ובמיני ירמיה כג: ותושע יהודה וישראל ישכן לבטח ישעיה נט:כ-כא ובא לציון גואל ובן יהי רצון. ונאמר אמן:

Gebet für das Vaterland

נשא לבבנו אל-כפים אל-אל בשמים: איכה ג:מא

אנא אב הרחמים מקור הברכות. אתה משכים שאון גלים. ובדרך פקדות חיוג יבי: נפש כל-חי תכלים 7: אלה שנים בעיניך ביום אתמול כי יעבר ואשמורה בלילה: קיטעו: יהי-נא חסדך עם ארץ מולדתנו ארץ. ירום הודה, לרפאות את שברה, לקוממה להאדירה לשכללה לחזקה ביתד כל תמוט לעולם. הסר מנאות ארצה דבר וחרב ויגון, למען ינחו כל בניה בשלום וחסד, וכל משחית לא יקרב לאהליהם. לא ישמע קול שוד בגבולנו, בהשביטה מלחמות עד קצה הארץ. להשיב איש אל מלכיו ח:ה: גפנו ותחת תאנתו. במהרה ירמיה כג: ותושע יהודה וישראל ישכן לבטח ישעיה נט:כ-כא ובא לציון גואל, ובן יהי רצון, ונאמר אמן:

In pg. 74) (דברי קהלת) was not recited הנותן תשועה, פפד"מ

[אבל "הנותן תשועה" וכו' לא אמרו בפרנקפורט מעולם כל ימי אשר להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר "שר בתוכם].

In regard to reciting the שלום מדינת ישראל, one should seek one's counsel and advice.

ברכת החדש

אין מזכירים נשמות. בברכת החדש אין מכריזים את המולד ואין אומרים את התחינה 'יהי רצון וכו' שתחדש עלינו, משום איסור בקשת צרכים בשבת. הש"ץ פותח ואומר 'מי שעשה':

Originally pg. 89). According to the חזון איש one should always say the short יחדשהו and not say the רצון יהי, even in a synagogue which says the longer יחדשהו and/or the רצון יהי, due to the issue of ברכת צרכים בשבת.

קו"ח **מי שעשה נסים לאבותינו ונאל אותם מעבדות לחרות. הוא ינאל אותנו בקרוב ויקבץ נדחינו מארבע פנפות הארץ. חברים כל ישראל. ונאמר אמן:**

הש"ץ נוטל את התורה בזרועו ומכריז:

חזן **ראש חודש ... יהיה ביום זה...** (לשני ימי ראש חדש מכריז **וביום זה...**)

חזן **ראש חודש ... יהיה ביום שבת קדש הבא עלינו לטובה** (וביום א' מכריז **ולמחרת ביום הראשון**):

(חל ראש חדש בערב שבת ובשבת מכריז) **ראש חודש ... יהיה ביום הששי וביום שבת קדש הבא עלינו לטובה:**

(חל ראש חדש ביום ראשון מכריז) **ראש חודש ... יהיה למחר ביום הראשון** (וביום שני מכריז: **וביום השני**):

הקהל אינו חוזר על הכרזת 'ראש חדש פלוני יהיה', אלא מתחיל מיד באמירת 'יחדשהו הקב"ה'.

הש"ץ חוזר עליו בניגון של יום טוב או יום המצוין שחל באותו חודש. בניגון זה ממשיכים לנגן גם את תחילת 'אשרי'.

ראש חדש בניגון של שיר המעלות בשוב הד'.	ר"ח ניסן בניגון של אדיר הוא שבתוך ההגדה.
ר"ח מרחשון בניגון לימוד ותוספות.	ר"ח אייר בניגון לכה דודי של ספירת העומר.
ר"ח כסלו בניגון של מעוז צור.	ר"ח סיון בניגון של אקדמות.
ר"ח טבת בניגון של שני זיתים.	ר"ח תמוז בניגון של לכה דודי של בין המצרים של יפת.
ר"ח שבט או אדר (פרשת שקלים) בניגון של שקלים או החדש.	ר"ח מנחם אב בניגון של לכה דודי של שבת חזון.
ר"ח אדר ואדר בניגון פורים.	ר"ח אלול בניגון של עדר והוד.

מה שאומרים אמן אחר 'ולשלום, ולשמחה, ולנחמה' טעות היא שאם כבר אמרו אמן על כל הברכות הנאמרות, למה יאמר חזן אחר כך 'ונאמר אמן'? ועל מה אומרים שנית אמן? (אבל לפי המנהג אומרים שנית אמן!)

קו"ח **יחדשהו הקדוש ברוך הוא עלינו ועל כל עמו בית ישראל.**

לחיים ולשלום. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. ונאמר אמן:

מנגנים שני פסוקים ראשונים ושנים אחרונים של 'אשרי'

מנהג אשכנזי, שלוש רגלים on יזכור (i.e. המבורג and ברלין), which later became מנהג פולין מנהג צרפת, contrary to which recites it on the שבת before שבועות and שבת חזון (when אב הרחמים is said), and in some congregations on יום כיפור. These two שיטות are in a section of the מחזור ויטרי which discusses whether one is allowed to say a קינה on שלוש רגלים when there is a חיוב דאורייתא to be happy.

מִי שֶׁפָּרַד אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו יְהוֹשֻׁעַ וְיִשְׁרָאֵל אֶת־כָּל־הַקְּהָל הַקְּדוֹשׁ הָיָה עִם כָּל־קְהָלוֹת הַקְּדוֹשׁ וַיֵּשׁוּבִים וּסְבִיבוֹת שׁל־כָּל־עִיר וָעִיר. הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבָנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם, וְכָל־מִי שִׁיתָן מִנְּדָבַת לִבּוֹ הֵן אִישׁ הֵן אִשָּׁה לְלוֹמְדֵי תוֹרָה וְלַעֲנֵי יְרוּשָׁלַם עִיר הַקְּדוֹשׁ. בְּשֹׁכֵר זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹפְהוּ לְרֵאוֹת בְּבִנְיָנָה וְלִשְׁמוֹחַ בְּתַקּוּנָה, וַיִּשְׁמְרֵהוּ וַיַּצִּילֵהוּ מִכָּל־צָרָה וּצְוָקָה וּמִכָּל־נֶגַע וּמַחֲלָה, וַיּוֹפְהוּ לְרֵאוֹת בִּיאת מְשִׁיחֵנוּ וּלְהַבִּיא נִדְבָתוֹ לְבָנִין פִּית הַמִּקְדָּשׁ בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וַיִּשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצִּלָּחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדָיו עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל אַחֲיוֹ, וְנֹאמַר אֲמֵן:

אשרי וכו'.

פד"כ: אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בֵּיתְךָ עוֹד יִהְיֶה לְךָ פֶּלֶא:

קמ"ד:טו **אֲשֶׁר־הָעָם שָׁכְבָה לֹא אֲשֶׁר־הָעָם שִׁחָה אֱלֹהֵיוֹ:**

קמח תהלה ל'דוד ארוממך אלוהי המלך ואברהם שמוך לעולם ועד: בכל יום | אברהם ואהלה
שמוך לעולם ועד: גדול יהיה ומחלל מאד ולגדלתו אין חקר: דוד לדוד ישבח מעשיו:

וּגְבוּרָתֶיךָ וְיָגִידוּ: הַדָּר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדַבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה: וְעֲזֹנוּ נִזְרָאֲתֶיךָ יֹאמְרוּ וְגִדְלוֹתֶךָ
אֲסַפְּרָנָה: וְכֹר רַב־מוֹכֶךָ יִפְּעוּ וְצִדְקוֹתֶךָ יִרְנְנוּ: חֲנוּן וְרַחוּם יְיָ אֵלֶיךָ אֲפִים וְגִדְלוֹתֶיךָ:
טוֹב יְיָ לְכָל אֲרָחָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדֶךָ יְיָ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְחֲסִידֶיךָ יִבְרְכוּכָה: כְּבוֹד
מַלְכוּתֶךָ יֹאמְרוּ וְגִבּוֹרָתֶךָ יְדַבְּרוּ: לְהוֹדִיעַ | לְבָנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ וְכְבוֹד הַדָּר מַלְכוּתוֹ:
מַלְכוּתֶךָ מַלְכוּת כָּל־עַלְמִים וּמַמְשְׁלֹתֶךָ בְּכָל־דָּוָר וְדָר: סוּמָךְ יְיָ לְכָל־הַנְּפָלִים וְזוֹקָה
לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי־כָל אֱלֹהִים יִשְׁבְּרוּ וְאַתָּה נֹתֵן־לָהֶם אֶת־אֲכָלָם בְּעֵתוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדְךָ
וּמַשְׁבִּיעַ לְכָל־חַי רִצּוֹן: צַדִּיק יְיָ בְּכָל־דַּרְכָּיו וְחֲסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְיָ לְכָל־קְרָאֵיו
לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת: רִצּוֹן יִרְאֵיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְיָ
אֶת־כָּל־אֲהָבָיו וְאֶת כָּל־הַרְשָׁעִים יִשְׁמִיד: תְּהַלֵּל יְיָ יְדָבָר פִּי וַיִּבְרַךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קִדְּשׁוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד: קטו:יט | נִבְרַךְ יְיָ מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

was composed following the First Crusade and the destruction of קהילות אשכנז in the Rhineland. It is said the שבת before שבועות because of the massacres of קהילות ש"ם in 1096 (מגנצא, שפיירא, וורמייא, וורמייא) and שבת חזון because of the חורבן. According to מנהג פולין it is recited every week, following the Cossack Bogdan Chmielnitzki's peasant army rebellion of 1648. They massacred between 100,000 - 300,000 Jews and destroyed three hundred Jewish communities in the Ukraine, Volhynia, Podolia, Poland proper and Lithuania.

אב הרהמים' אומרים רק בשתי שבתות בשנה והן השבת שלפני שבועות והשבת שלפני תשעה באב,

כתקנת רבותינו הראשונים לזכר גזירות תתנ"ז. ש"ץ אומר אותו בקול עצב [בניגון הקינות] קודם הכנסת ספר תורה.

אב הַרְחָמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים . בְּרַחֲמָיו הַעֲצוּמִים הוּא יִפְקֹד בְּרַחֲמִים . הַחֲסִידִים וְהַיֹּשְׁרִים
וְהַתְּמִימִים . קַהֲלֹת הַקִּדְּשׁ שְׁמֹסְרוּ נַפְשָׁם עַל קִדְּשַׁת הַשֵּׁם . הַנִּיאָהֲבִים וְהַנֶּעֱיָמִים בְּחִיָּהֶם וּבְמוֹתָם
לֹא נִפְרְדּוּ . מִנְּשָׁרִים קָלוּ וּמֵאֲרִיזוֹת גָּבְרוּ . לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן קוֹנֵם וְחַפֵּץ צוּרִם: יוֹכֵרֵם אֱלֹהֵינוּ לְטוֹבָה עִם
שָׂאֵר צַדִּיקֵי עוֹלָם . וַיִּנְקוּם בְּיָמֵינוּ לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דָּם עֲבָדָיו הַשְּׁפוּד: בְּכַתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ
הָאֱלֹהִים: דברים לז:מג תְּרַנְּנוּ גוֹיִם עַמּוֹ בִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוּם וְנִקָּם יֹשִׁיב לְצִדּוֹ וּכְפָר אֲדַמְתּוֹ עַמּוֹ: וְעַל
יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנִּבְיָאִים כְּתוּב לֵאמֹר: יואל ז:כא וְנִקְיִתִי דָמָם לֹא־נִקְיִתִי וַיְהִי שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן: וּבְכַתְבִּי הַקִּדְּשׁ
נֵאמַר: תהלים עט:י לָמָּה | יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךְ אֱלֹהֵיהֶם יוֹדֵעַ בְּגִיִּים לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשְּׁפוּד:
וְאֹמְרִים: ט:יג כִּי־דִרְשׁ דָּמִים אַתָּם זָכָר לֹא שָׂכַח צַעֲקַת עֲנֻיִם: וְאֹמְרִים: קי:ו יְדִין בְּגוֹיִם מִלֹּא גּוֹיֹת
מִחַן רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: מִנְחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־בֶּן יָרִים רֹאשׁ:

סדר הכנסת ספר התורה

הש"ץ לוקח את ספר התורה להוליכו מן הבימה ולהצניעו בהיכל, ואומר בנעימה :

יְהִלְלוּ | אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׁגַּב שְׁמוֹ | לְבָדּוֹ

קמח:יג-יד

קהל: הוֹדּוּ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמַיִם: וַיֵּרָם קָרָן | לְעַמּוֹ
תְּהַלֵּלָה לְכָל־חֲסִידָיו לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קָרְבּוֹ

הַלְלוּיָהּ:

בחול :

כד לְדוֹד מְזֻמּוֹר

לְיְהוָה הָאֶרֶץ וּמְלֹאָהּ תִּבְלֵ וַיִּשְׁבִּי בָהּ:
כִּי־הוּא עַל־יַמִּים יִסְדָּהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְבוֹנְנָהּ:
מִי יַעֲלֶה בְּתֵר יְהוָה וּמִי־יָקוּם בְּמָקוֹם קִדְּשׁוֹ:
נָקִי כַפַּיִם וּבֶרֶךְ לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נִשְׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי

וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה:

יִשְׂא בִּרְכָה מֵאֵת יְהוָה וַיִּצְדָּקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ:
זֶה דּוֹר דִּרְשׁוֹ מִבְּקָשֵׁי פָנָיָהּ יַעֲקֹב סָלָה:
שָׂאוּ שְׁעָרֶיךָ | רְאֵשִׁיכֶם וְהִנֵּשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם

וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד:

מִי זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה עֲזוּז וְגִבּוֹר

יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה:

שָׂאוּ שְׁעָרֶיךָ | רְאֵשִׁיכֶם וּשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם

וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד:

מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא

מֶלֶךְ הַכְּבוֹד סָלָה:

בשבת :

כט מזמור לדוד

הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד אֱלֹהִים הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד וָעֹז:
 הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הַשְׁתַּחֲוֵנוּ לַיהוָה בְּהַדְרַת-קֹדֶשׁ:
 קוֹל יְהוָה עַל-הַמָּיִם אֶל-הַכְּבוֹד הַרְעִים
 יְהוָה עַל-מַיִם רַבִּים:
 קוֹל-יְהוָה בַּבַּחַם קוֹל יְהוָה בַּהֲדָר:
 קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרוֹמִים וַיִּשְׁבֶּר יְהוָה אֶת-אֲרוֹנֵי הַלְּבָנוֹן:
 וַיִּדְקִידֵם כַּמּוֹ-עֵגֶל לְבָנוֹן וַיִּשְׂרִיזֵן כַּמּוֹ בֶן-רֵאמִים:
 קוֹל-יְהוָה חָצַב לַהֲבוֹת אֵשׁ:
 קוֹל יְהוָה יַחֲלִיל מִדְּבָר יַחֲלִיל יְהוָה מִדְּבַר קֹדֶשׁ:
 קוֹל יְהוָה | יַחֲלִיל אֵילֹתַי וַיַּחֲשֹׁף יַעֲרֹת וּבְהִיכְלוֹ
 כָּלוּ אֲמַר כְּבוֹד:
 יְהוָה לַמַּבּוּל יֵשֶׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם:
 יְהוָה עֹז | לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה | יִבְרַךְ אֶת-עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם:

בהכנסת ספר התורה לארון הקודש אומרים :

וּבִנְחָה יֹאמֶר	שׁוּבָה יְהוָה רַבְּבוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:	צמדבר ילו
קוֹמָה יְהוָה לְמִנוּחָתֶךָ	אֲתָה וְאֲרוֹן עֲוֹדָה:	תהלים קלז:ח-י
כַּהֲנִיךָ יִלְכֹּשׁוּ צִדִּיק	וַחֲסִידֶיךָ יִרְנְנוּ:	
בַּעֲבוּר דָּוִד עֲבֹדֶךָ	אֶל-תֵּשֶׁב פָּנֶי מְשִׁיחֶךָ:	
כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם	תְּזַדְרִי אֶל-תַּעֲזֹבוּ:	משלי ד:ב
עֵץ-חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ	וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר:	ג:יח
דִּרְכֶּיךָ דְּרֹכֵי-נֹעַם	וְכָל-נְתִיבוֹתֶיךָ שָׁלוֹם:	ג:יז
הַשִּׁיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה חֲדָשׁ יִמֵּינוּ בְּקֶדֶם:		איכה ה:כא

אם יש אבל בבית הכנסת כאן הוא עובר לפני התבה.

אם הוא בעל תפילה, מתפלל לפני העמוד, אבל לא עובר בכל התפילות בימים שאין נפילת אפים.

(בעשי"ת [לפי שהדין מתוח נגדו], בחול המועד, בראש חודש, בימי חנוכה, בט"ו בשבט, בימי פורים, כל חודש ניסן, בל"ג בעומר, בט"ו באב)

פד:כ אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ עוֹד יִהְיֶה לְךָ פֶּלֶא:

קמז:טו אֲשֶׁרִי הָעַם שֶׁכְּבָה לּוֹ אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁיחָה אֱלֹהֵיוֹ:

קמז:טו תהלה לְדָוִד אֲרוֹמָמֶךָ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ וְאַבְרָכָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יּוֹם | אֲבָרְכֶךָ וְאַהֲלִלָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהִלָּל מְאֹד וְלִגְדָּלְתּוֹ אֵין חֶקֶר: דּוֹר לְדוֹר יִשְׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרָתֶיךָ וְיִגְדֹּה: הֵדָר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה: וְעֲזֹנוּ נוֹרְאוֹתֶיךָ יֵאמְרוּ וּגְדִילָתְךָ אִם־פָּרְנָה: זָכָר רַב־טוֹבֶךָ יִפְּעוּ וְצִדְקָתְךָ יִרְנְנוּ: חֲנֹן וְרַחוּם יְהוָה אֲרָךְ אֲפִים וּגְדִיל־חֶסֶד: טוֹב־יְהוָה לְכָל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדֶךָ יְהוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְחִסְדֶּיךָ יִבְרַכְכָּה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֵאמְרוּ וּגְבוּרָתְךָ יִדְבְּרוּ: לְהוֹדִיעַ | לְבָנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ וְכְבוֹד הֵדָר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עַלְמִים וּמִמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדָר: סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל־הַנְּפִלִים וְזוֹכֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֲנִי־כָל אֱלֹהִיךָ יִשְׁבְּרוּ וְאַתָּה נֹתֵן־לָהֶם אֶת־אֲכָלָם בְּעֵתוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדְךָ וּמַשְׁפִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחֹסֶד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קְרָאֵיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת: רָצוֹן יִרְאִיו יַעֲשֶׂה וְאַתָּה שׁוֹעֵתָם יִשְׁמַע וְיִשְׁמַע וְיִשְׁמַע: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־אֲהָבָיו וְאַתָּה כָּל־חַרְשֵׁים יִשְׁמִיד: תַּהֲלֵת יְהוָה יִדְבֹּר פִּי וַיְבָרֶךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קֹדֶשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: קטז:יח וְאַנְחֵנוּ | נִבְרָךְ יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

(א"א למנצח בר"ת, חנוכה, י"ד וט"ו אדר א', פורים ושושן פורים, ערב פסח, חו"ה, אסרו חג, ט' באב, ערב יום כפור, וגם בבית אבל)

כ לְמַנְצַח מְזֻמּוֹר לְדָוִד: יַעֲנֶךָ יְהוָה כִּיּוֹם צָרָה יִשְׁגָּבְךָ שֵׁם | אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: יִשְׁלַח־עוֹרְךָ מִקֶּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעֶדְךָ: יוֹפֵר כָּל־מִנְחָתְךָ וְעוֹלֹתֶיךָ יִדְשְׁנֶה־סֶלָה: יִתֶּן־לְךָ כָּל־כֶּבֶד וְכָל־עֲצָתְךָ יִמְלֵא: נִרְנְנָה | בִּישׁוּעָתְךָ וּבִשְׁמִי־אֱלֹהֵינוּ נִדְּגַל יִמְלֵא יְהוָה כָּל־מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ: עֲתָה יִדְעָתִי כִּי הוֹשִׁיעַ | יְהוָה מִשִּׁיחִי יַעֲנֵהוּ מִשְׁמִי קֹדֶשׁוֹ בְּגְבוּרוֹת יִשַׁע יִמִּינוּ: אֱלֹהֵי בְרַכָּב וְאֱלֹהֵי בְּפוֹסִים וְאַנְחֵנוּ | בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר: הִמָּה כִּרְעוּ וְנִפְּלוּ וְאַנְחֵנוּ קָמְנוּ וְנִתְעוֹדֵד: יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם־קִרְאָנוּ:

קדושה דסדרא known as the קדושה דסדרא by E. E. Schreier. The practice of reading פסוקים from the Psalms, every day at the end of the Tefillah, according to the custom of the Seder, is based upon the practice of reading ten פסוקים daily from the Psalms, followed by the קדושה. But when hardship became prevalent, two פסוקים, "ואני זאת בריתי" and "ואני זאת בריתי", were selected instead. The Seder says that this קדושה was arranged for the late comers who may have missed the main קדושה of the עמידה. The רוקח and the אור say that during the persecutions it was forbidden to recite קדושה, it was therefore incorporated at this stage, with the addition of the Aramaic passages in order to confuse the enemy. The רוקח (סימן ע"ו) adds that the reason for saying "ואני זאת בריתי" is to demonstrate our yearning for the גאולה. The reason why it contains the קדושה is, the "Evil Kingdom" decreed that we should not learn תורה and its Aramaic translation. The recital of the קדושה in "ואני זאת בריתי" saves a person from גיהנום. "ואני זאת בריתי" is said in order that the בעל תפילה may recite קדיש at the end.

The (1810-74) אברהם גייגר was the older half-brother of פפד"מ in דין (1792-1878) הרב שלמה זלמן גייגר, דברי קהלת
He was also אברהם's childhood teacher and mentor (their father died when אברהם was only 12 or 13 years old).

כך הוא מנהג אשכנז, כמבואר בספר מנהגי פראנקפורט של רבי שלמה זלמן גייגר, דברי קהלת, פפד"מ תרכ"ב, עמ' 63

חזן [בקול] וקהל [בלחש] ישעיה נט:כ-כא ובא לציון גואל ולשבי פשע בעקב נאם יהוה: ואני זאת
בריתי אותם אמר יהוה רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך
ומפי ורעך ומפי ורע ורעך אמר יהוה מעתה ועד עולם: תכלים כז:ד ואתה קדוש יושב
תהלות ישראל: ישעיה ו:ג וקרא זה אל-זה ואמר

חור"ק | קדוש | קדוש יהוה צבאות מלא כל הארץ כבודו:

חזן [בקול] וקהל [בלחש] ומקבלין דין מן דין ואמרי

חור"ק [בלחש] קדיש בשמי מרומא (עלאה) בית שכינתה קדיש על ארעא עובד גבורתה
קדיש לעלם ולעלמי עלמאי יי צבאות מליא כל ארעא ויו יקרה:

חזן [בקול] וקהל [בלחש] ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול:

חור"ק יחזקאל ג:יב ברוך כבוד יהוה ממקומו:

חזן [בקול] וקהל [בלחש] ונמלטני רוחא ושמעת בתרי קל ויע סגיא דמשפחין ואמרי .

ברוך יקרא דיי מאתר בית שכינתה:

חור"ק שמות טו:יח יהוה | ימלך לעלם ועד:

קהל אומרים בלחש יי מלכותה (קאם) לעלם ולעלמי עלמאי: ד"כ א' כט:יח יהוה אלהי אברהם יצחק
וישראל אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות ללב עמד והבן לבכם אליך:
תכלים עח:לח והוא רחום | יכפר עון ולא ישתית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל-חמתו:
פז:כ בראתה אדני טוב וסלח ורב-חסד לכל קראיך: קיט:קנב צדקתך צדק לעולם ותורתך
אמת: מייכב ז:כ תתן אמת לעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם:
תכלים סח:כ ברוך אדני יום | יום נעם לנו הלא ישועתנו סלה: מו:ח יהוה צבאות עמנו
משגב לנו אלהי יעקב סלה: פד:יג יהוה צבאות אשרי אדם במח בך: כו יהוה הושיעה
המלך יעננו ביום קראנו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן
לנו תורת אמת וחי עולם נטע בתוכנו . הוא יפתח לפנינו בתורתו וישם בלבנו אהבתו
ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא נינע לדיק ולא נלד לבחלה:

הגמ"י בשם העיטור: "ושמעתי שנכון להסירם בשעה שאומר 'יהי רצון מלפניך ... שנשמור חקך...', משום ההיא דבני מערבא שהיו מברכים על חליצת תפילין אקב"ו לשמור חוקיך, ואע"ג דסבירא לן שאין לברך על חליצתן כמו שיתבאר בס"ט, מ"מ כיון דבהא מילתא ליכא ברכה שייך למעבד רמז לסברת בני מערבא".

עמוד שצ"ו מכון) מהר"ל There are different מנהגים as to when one removes ones טלית and תפילין on weekdays. The (כמנהג המבורג) עליו קדיש would after the רב שמשון רפאל הירש, while, עליו after תפילין and טלית removed his (ירושלים).

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש מוכה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא. לייג למען יזמרך בבור ולא ידם יהוה אלהי לעולם אודך: ירמיה יז: פרוך הגבר אשר יבטח ביהוה ויהי יהוה מבטחו: ישעיה כו: בטחו ביהוה עדי-עד כי ביה יהוה צור עולמים: תכלים טיז: ויבטחו בך וידעי שמך כי לא-עזבת דרשיך יהוה: ישעיה מז:כא יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

ש"ץ כורע יתגדל ויתקדש שמה רבא (קהל אמן) בעלמא דברא כרעותה וימליך מלכותה בתיכון ובימיכון. ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו ש"ץ כורע אמן: יהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי ובנשימה אחרת מוסיפים "תברך" ש"ץ כורע יתברך וישתבח ויתפאר ויתרם ויתנשא .

ויתחדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא ש"ץ כורע בריך הוא הציבור אומר עמו (ולא לאחריו) . לעלא מכל ברבא ושירתא תשפחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו ש"ץ כורע אמן:

ביום שאומרים מוסף (שבת, ראש חודש, חול המועד) אומרים כאן חצי קדיש ותפלת מוסף:

קהל קבל ברחמים וברצון את תפלתינו: תתקבל צלותהון ובעותהון דכל ישראל קדם אבותהון די ב'שמיא ואמרו אמן: תכלים קיג: יחי שם יהוה מברך מעתה ועד-עולם: יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

קכא: צ עזרי מעם יהוה עשה שמים וארץ:

עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

בימות החול אומרים כאן עלינו.

תפלת מוסף לשבת, ראש חודש, ולשבת ראש חודש

כל יחיד חייב בתפלת מוסף בין יש צבור בעיר בין לא. זמן תפלת מוסף אין יותר מסוף ז' שעות, ובדיעבד אם התפלל אותה כל היום, יצא. עבר כל היום ולא התפלל מוסף אין לה תשלומין. מותר לטעום קצת קודם אבל סעודה אסורה אלא למאן דחלש לביה.

תכלים נא: **אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ:**

בְּרוּךְ אַתָּה יי . אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . אֱלֹהֵי אֲבֹרָהם . אֱלֹהֵי יִצְחָק . וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב . הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא . אֵל עֶלְיוֹן . גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים . וְקֹנֵה הַכּוֹל . וְזוֹכֵר חֲסָדֵי אֲבוֹת . וּמַבִּיא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה .

בשבת שובה [אבל בחזרת הש"ץ אין הקהל אומר 'זכרנו לחיים']:

זְכַרְנוּ לַחַיִּים . מִלֶּךְ הַפֶּן בְּחַיִּים . וְכַתְּבָנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים . לְמַעַן אֱלֹהִים חַיִּים:

מִלֶּךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן . בְּרוּךְ אַתָּה יי מִגֵּן אֲבֹרָהם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי . מַחֲיָה מֵתִים אַתָּה . רַב לְחוֹשִׁיעַ

ממוסף של שמיני עצרת עד מוסף של יום א' של פסח אומרים:

מְשִׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם.

[בארץ ישראל בקץ יש אומרים: מוריד המל.]

מְבַלְבֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מַחֲיָה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים . סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמֻנָתוֹ לַיְשָׁנֵי עֶפֶר . מִי כְמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרֹת וּמִי דוֹמֶה לָךְ מִלֶּךְ מַמִּית וּמַחֲיָה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

בשבת שובה [אבל בחזרת הש"ץ אין הקהל אומר 'מי כמוד']:

מִי כְמוֹךָ אֵב הַרְחֵמִים . זוֹכֵר יְצוּרֵיוֹ לַחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנִאֲמַן אַתָּה לְחַיּוֹת מֵתִים. בְּרוּךְ אַתָּה יי מַחֲיָה הַמֵּתִים:

קדושת 'נעריצך' שבת (ראש חודש) מוסף

קדושת 'נעריצך' שבת (ראש חודש) מוסף

ש"ץ בלבד **נְעַרִיצְךָ וְנִקְדִּישְׁךָ בְּסוּד שֵׁשׁ שְׂרָפִי**

ש"ץ בלבד **נְעַרִיצְךָ וְנִקְדִּישְׁךָ בְּסוּד שֵׁשׁ שְׂרָפִי**

בְּשֵׁם שְׁמִקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בְּשְׁמֵי מְרוֹם

קָדֵשׁ . הַמְקִדִּישִׁים שְׁמֶךָ בְּקָדֵשׁ .

בְּכַתּוּב עַל יַד נְבִיאָךְ יִשְׁעִיָּה וְיִקְרָא זֶה אֱלֹהֵינוּ וְאָמַר

קָהַל וּש"ץ יחדיו | קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֵא כְלֵהָאָרֶץ בְּבוֹדוֹ:

ש"ץ | בְּבוֹדוֹ מְלֵא עוֹלָם . מְשַׁרְתֵּי שׂוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אֵיִה מְקוֹם בְּבוֹדוֹ

לְעַמָּתָם בְּרוּךְ יֹאמְרוּ:

קָהַל וּש"ץ יחדיו יחזקאל ג'יז **בְּרוּךְ בְּבוֹדֵי יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ:**

ש"ץ **מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֵּן בְּרַחֲמִים וְיַחֲוֶן עִם הַמַּיְחָדִים שְׁמוֹ**

עָרַב וּבָקֵר בְּכָל יוֹם תְּמִיד פְּעָמִים בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים:

קָהַל וּש"ץ יחדיו דברים ז' **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה | אֶחָד:**

were inserted here in the fifth century, when special government officials were posted in the synagogues to prevent the ציבור's proclamation of God's Oneness. Toward the end of orenen, when the spies had left, the שמע was recited in an abridged form.

נוסח קדושת מוסף ד' אחד, אחד הוא אליהו הוא מטבע עתיק יומין שטבעוהו חכמים. על נוסח הקדושה 'אחד אחד' הגנו חסידי אשכנז, והם נימקוהו על פי תורת הסוד. בהשפעת הארז"ל פשט בדורות האחרונים המנהג להשמיט את המילה 'אחד' השניה. היום נשאר עדיין שריר וקיים בסידורי בני אשכנז ובקרב מתפללי מנהג אשכנז המובהק.

הקהל אומר תחילה עד 'להיות לכם לאלהים', וממתין לש"ץ שיאמר גם הוא עד 'להיות לכם לאלהים'

ש"ץ **אָחַד הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אֲבִינוּ הוּא מִלְכֵנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנו .**
וְהוּא יִשְׁמָעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שְׁנִית לְעֵינֵי כָל חַי לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים:

קהל וש"ץ יחדיו [וביותר יזהר חזן לאמר בלחש עם קהל כמדובר טו:מא] **אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:** כי הוא סוף המקרא:]

בשבת שאומרים בה אופן מוסיפים פיוט 'אלהיכם' בקדושת מוסף:

לשבת ראש חודש.	לשבת שובה.	לשבת בראשית.
חתום בו יהודה חזק.	חתום בו שמואל חזק.	חתום בו יהודה חזק.
אֱלֹהֵיכֶם יוֹרִיחַ שְׁמִשׁוֹ. שְׁבַעֲתִים בְּגִבּוֹרָתוֹ. הִירָח בְּחַתְחָדְשׁוֹ פִּשְׁמִשׁ וְרִחְתּוֹ. וְהַחֲדָשׁ בְּחַתְחָדְשׁוֹ. לְחֲדָשׁ בְּפָרְתּוֹ. דַּת הַיּוֹם לִשְׁמִשׁוֹ. חֲזוֹת קִדְשָׁת שְׁכִינָתוֹ. יִשְׁעִיכּ סו:כג מְדִיר־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמְדִי שַׁבָּת בְּשַׁבָּתוֹ	אֱלֹהֵיכֶם שׁוֹפֵט צֶדֶק וּבְמִישׁוֹר לְאֻמִּים. מִדַּת הַדִּין יִחְפּוֹד לְרַחֲמִים. וַיִּכְפֹּר זְרוֹנוֹת וּשְׁגָנוֹת עֲוֹנוֹת וְאֲשָׁמִים. אֲדוֹן. חֲמָאִים הַצָּהָר וְהַלְבֵּן בְּתַמִּים. לִכְפֹּרָה מְקוּיִם לֵילוֹת וַיָּמִים. חוּהָ עֶמֶד מִתְעַנִּים וְצָמִים. זְכוֹר בְּרִית רֵאשׁוֹנִים תִּישָׁרִים וְתַתִּימִים. קָיָם לִבְנֵיהֶם שְׁבוּעַת קְדוּמִים. וַיִּמְלֹךְ מִלְכֵם לְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים.	אֱלֹהֵיכֶם יִשְׁפִּיל עֲבֹדוֹ יִבּוֹן בְּסֵאֵל בְּמִרְאשִׁית. הָעִיר עַל תֵּלָה יִבְנֶה וְאַרְמוֹן יִשִּׁית. וּמִזְבֵּחוֹ יִרְפָּא וּמְקוֹם נִסְפּוֹד הַשִּׁית. דְּרוֹר יִקְרָא הַיּוֹתָה חֲפָשִׁית. הָעוֹבֵד בָּהּ יִפְחֵץ בְּעַל יָד לִקַּח בּוֹשִׁית. חֲזַק וּשְׁמִי קָמִי יִפְיֵן בְּרוּחַ חֲרִישִׁית. יִמְלֹךְ עַל עַם שׁוֹמֵר שַׁבָּת בְּרִאשִׁית:
לשבת (ראשונה של) חנוכה.	לשבת נחמו.	
חתום בו יהודה חזק.	חתום בו יהודה בר שמואל חזק.	
אֱלֹהֵיכֶם יָבִיא מְשִׁיחוֹ אֲזוּר צֶדֶק וּמִשְׁפָּט רַבִּיד. הִרְשָׁעָה יָמִית בְּשִׁבְטֵי פִי אֹיֵב וְאֹיֵב. וְעַל הַנְּסִים הִלֵּל לְגִמּוֹר צָעִיר מִהַעֲבִיד. דַּת חֲדָשָׁה יְחֲדָשׁ הַפּוֹת אֲזֵן מִהַכְּבִיד. חֲלוּף אֱלִילִים זְבוּל קִדְשׁ יְקוֹמֵם יוֹבִיד. וְנִשְׁיִיר תְּכֵלִים ל:א מוֹמָד שִׁיר תְּנַבֵּת הַפִּית לְדוֹד:	אֱלֹהֵיכֶם יוֹסִיף יְדוֹ לְקַבֵּץ נְפֻצוֹתֵיכֶם. הָעֵת יִחַיֵּשׁ לֵאמֹר צֵאוּ מֵאֲסוּרֵיכֶם. וּמִלֵּאָה בְּרִיתוֹ יִשְׁלַח לְהַשִּׁיב לְבַבְכֶּם. דְּרָבוּ פָנָו וְהִיָּה הָעֶקֶב לְמִישׁוֹר וּלְעִירוֹ יִקְפָצְכֶם. הַשְׁמוּרִים שַׁבָּת בְּרִית הִיא בֵּינוּ וּבֵינֵיכֶם. בְּרָכוּ שְׁמוֹ וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לָכֶם. חֵי זְכוֹר קִדְשׁוֹ יִשְׁעִיכּ מ:א נַחֲמוּ עַמִּי יֵאמֶר אֱלֹהֵיכֶם: כִּי אֲנִי הוּא מִלְכְּכֶם וְאִמְלֹךְ עֲלֵיכֶם:	

The שבת שבת are only said when the ברית ברית is performed on שבת itself.

The שבת נישואין for 'אלהיכם' פיוט is said only when the wedding is performed on Friday, and the סעודת נישואין is on שבת. This is quite uncommon today, therefore this פיוט has not been said for many years.

לשבת ברית מילה.	לשבת נישואין.
חתום בו שמואל חזק.	חתום בו שמואל חזק.
אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי זֹכֵר הַבְּרִית. הִנֵּה שׁוֹלַח לְשִׁאֲרֵית. אֶת נִסְתֵּר בְּנִחַל בְּרִית. לְבִשְׁר מוֹב וְשִׁלּוּם בְּאַחֲרִית. יִדְעוּ זֹאת כָּל בְּרִיתֵי בְרִית. אֲמַר לְצִיּוֹן מִלֶּךְ אֱלֹהֶיךָ וְהוֹרִית:	אֱלֹהֵיכֶם שְׁכֵנוּ שָׁם בְּסָ עֵלְמוֹ. מִלְּאָכֵי רוּחוֹת רַו לֹא לָמוֹ. וְאַיָּה מְקוֹם בְּבוּדוֹ הוֹלָמוֹ. אוֹמְרִים יִחְזַקֵּל גִּיֵּץ בְּרוּךְ בְּבוּד־יְהוָה מְקוֹמוֹ: לַעֲת יִמְלֹךְ לְיוֹם קוֹמוֹ. חוּהָ צִיּוֹן גִּנּוֹן בְּמְקוֹמוֹ. זֶה יִרְאוּ וְיִדְעוּ כָּל יְקוֹמוֹ. קְרוֹא לִירוּשָׁלַם בְּסֵא מְקוֹמוֹ:

ש"ץ וּבְדַבְרֵי קִדְשֶׁךָ בְּתוֹב לֵאמֹר:

קהל וש"ץ יחדיו תכלים קמוי: יִמְלֹךְ יְהוָה | לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר תְּלַלְוֶיהָ:

ש"ץ לְדוֹר וָדוֹר נִגִּיד גְּדֻלָּה וְלִנְצַח נִצְחִים קִדְשָׁתְךָ נִקְדִּישׁ וְשִׁבְחֶךָ אֱלֹהֵינוּ מִפְּנֵי לֹא יִמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מְלֹךְ גְּדוֹל וְקִדְשׁ אֲתָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי הָאֵל (בשבת שובה: הַמְּלֹךְ) הַקְדוֹשׁ:

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום ותללוך סלה. ברוך אתה יי האל
(בשבת שובה: המלך) הקדוש:

מוסף לשבת	ראש חודש	מוסף לשבת וראש חודש
תבנת שבת רצית קרפנותיה. צוית פרושיה עם סדורי נסכיה. מענגיה לעולם כבוד ינחלו. מועמיה חיים וכו'. וגם האוהבים (רא האוהבי) דבריה גדלה בחרו. או מסיני נצמיו עליה. ותצגנו יי אלהינו לחקריב בה קרפן מוסף שבת בראוי:	ראשי חדשים לעמך נתת ומן כפרה לכל תולדותם. בהיותם מקריבים לפניך זבחי רצון ושעירי חטאת לכפר בעדם. ופרון לכלם יהיו. תשועת נפשם מיד שונא: מזבח חדש בציון תבין. ועולת ראש חדש נעלה עליו ושעירי עזים נעשה ברצון. ובגבורת בית המקדש נשמח בלנו. ושירי דוד עבדך נשמעים בעירך. האמורים לפני מופקך: אהבת עולם תביא להם. וברית אבות לבנים תזכור:	אתה יצרת עולמך מקדם בלית מלאכתך ביום השביעי. אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלפני לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן לנו יי אלהינו באהבה שפלות למנוחה וראשי חדשים לכפרה. ולפי שחטאנו לפניך אנחנו ואבותינו חרבה עירנו ושמם בית מקדשנו וגלה יקרנו ונפל כבוד מבית חינו. ואין אנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחרתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני הוד שנשתלחה במקדשך:

שבת (ראש חודש)	ראש חודש
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותצגנו בגבולנו.	והביאנו לציון עירך ברנה. ולירושלם בית מקדשך. בשמחת עולם.

ושם נעשה לפניך את קרפנות חובותינו.
תמידים בסדרם ומוספים בהלכתם. ואת
מוסף יום השבת | מוסף יום ראש החדש | ואת מוספי יום השבת הזה ויום ראש החדש
הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה במצות רצונך. כמו שכתבת עלינו בתורתך.
על ידי משה עבדך מפי כבודך באמור:

זמנדר כח: ט-י וביום השבת שני-כבשים בני-שנה תמימים

ושני עשרנים סלת מנחה בלילה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על-עלת התמיד ונסכה:
זה קרבן שבת וקרבן ראש חודש פאמור.

כח:יא ובראשי חדשיכם תקריבו עליה לילה פרים בני-בקר שנים ואיל אחד כבשים בני-שנה
שבעה תמימים: ומנחתם ונסכיהם כמדבר. שלשה עשרנים לפר. ושני עשרנים לאיל.
ועשרון לפכש ויין כנסכו. ושעיר לבפר. ושני תמידים כהלכתם:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג עם מקדשי שביעי. בלם ושפעי ויתענגו
מפונק. ובשביעי רצית בו וקדשתו. חמדת ימים אותו קראת. ובר למעשה בראשית:

מוסף ראש חודש ושבת ראש חודש

אלהינו ואלהי אבותינו. רצה במנוחתנו. וחדש עלינו
ביום השבת הזה את החדש הזה. למוכה ולברכה.
לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה
ולכלכלה. לחיים ולשלום. למחילת חטא ולסליחת
עון. [בחודש אדר שני מוסיפים: ולכפרת פשע]: כי בעמך
ישראל בחרת מכל האמות. ושבת קדשך להם
הודעת וחקי ראשי חדשים להם קבעת. ברוך אתה יי
מקדש השבת וישראל וראשי חדשים:

מוסף לשבת

אלהינו ואלהי אבותינו רצה
במנוחתנו. קדשנו במצותיך ותן
חלקנו בתורתך. שפננו מפונק.
ושמחנו בישועתך. ומהר לבנו
לעבדך באמת. והנחילנו יי אלהינו
באהבה וברצון שבת קדשך.
וישמחו בך ישראל אוהבי שמך.
ברוך אתה יי מקדש השבת:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב העבודה לדביר ביתך ואשי
ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.
ותחזנה עינינו בשוכך לציון ברחמים. ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך. שאתה הוא יי אלהינו ואלהי
אבותינו. אלהי כל בשר יוצרנו ויצר בראשית.
ברכות והודאות לשמך הגדול ותקדוש. על
שהחיייתנו וקנמתנו: בן תחינו ותקיימנו ותאסוף
גלותינו לחצרת קדשך לשמור חקך. ולעשות
רצונך ולעבדך בלבב שלם. על שאנו מודים לך.
וכורעים מעט כשאומרים 'ברוך' ברוך אל ההודאות:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי
אבותינו לעולם ועד. צור חיינו מגן ישענו
אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך
על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו
הפקודות לך ועל נפיד שפכל יום עמנו ועל
נפלאותיך ומובותיך שפכל עת ערב ובקר
וצהרים הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי
לא תמו חסדיך. מעולם קנינו לך.

בחנוכה אומרים כאן 'על הנסים':

על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות

ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמיני ובניו . כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וממאים ביד מהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך . ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה: ואחר כך באו בנגיד לדביר ביתך ופנו את היכלך ומחרו את מקדשך והדליקו נרות בחדרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנכה אלו להודות להלל לשמך הגדול:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד.

בשבת שובה: וכתוב לחיים טובים בני בריהך:

[בחזרת הש"ץ הקהל עונה 'אמן' על אמירה 'כתוב לחיים']

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה.

ברוך אתה יי המוב שמך ולך נאח להודות:

בחזרת התפלה אומר הש"ץ:

אלהינו ואלהי אבותינו . ברכנו בברכה המשלשת בתורה . הכתובה על ידי משה עבדך .

האמירה מפי אחרן ובניו בלגים עם קדושך . באמור .

3773 ו-17 כו-יברכך יהוה וישמך: יאר יהוה | פניו אליך ויחנך: ישא יהוה | פניו אליך וישם לך שלום:

שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך. ברכנו אבינו בלנו באחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום ומוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך.

בשבת שובה [בחזרת הש"ץ הקהל מקדים אמירת 'בספר...' לפני הש"ץ]:

בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה . נזכר ונכתב לפניך אנו וכל עמך בית ישראל לחיים ולשלום. ברוך אתה יי עושה השלום:

ברוך אתה יי

המברך את עמו ישראל בשלום:

אלהי . נצר לשוני מרע . ושפתי מדבר מרמה . ולמקללי . נפשי תדום . ונפשי בעפר לכל תהיה: פתח לפי בתורתך. ובמצותיך תרדוף נפשי . וכל החושבים עלי רעה מהרה הפך עצתם וקלקל מחשבותם: עשה למען שמך עשה למען ימינה עשה למען קדשך עשה למען תורתך . תהלים ס: למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינה וענגי: יט-טו יהיו לרצון | אמרי-פי והגיון לפי לפניך יהוה צורי וגאלי: עשה שלום במרומו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיפנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה בימי עולם ובשנים קדמוניות: מלאכי ג: וערכה ליהוה מנחת יהודה וירושלם בימי עולם ובשנים קדמוניות:

Begining with נוראים is sung שבת מוסף ש"ע at the end of the קדיש יוה"כ until שבת נחמו

3מדבר יד:יז ועתה יגדל-נא ב'ח אדני פא'שר דברת לאמר: תכלים כהו: וזר-רחמיך יהוה וחסדיך כי מעולם ה'מה:

ש"ץ כורע. יתגדל ויתקדש שמה רבא (קהל אמן) בעלמא דברא ברעיותה וימליך מלכותה

בחיכון וביומיון. ובחיי דכל בית ישראל בענלא ובזמן קריב, ואמרו ש"ץ כורע אמן:

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא ובנשימה אחרת מוסיפים "יתברך"

ש"ץ כורע. יתברך וישתבח ויתפאר ויתרם ויתנשא.

ויתחדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא ש"ץ כורע פריך הוא הציבור אומר עמו (ולא לאחריו).

לעלא מכל ברבתיא ושירתא תשפחתיא ונחמתיא דאמירן בעלמא ואמרו ש"ץ כורע אמן:

קהל קבל ברחמים וברצון את תפלתינו:

תתקבל צלותהון ובעיותהון דכל ישראל קדם אבוהון די ב'שמיא ואמרו אמן:

תכלים קיג:3 קהל יהי שם יהוה מברך מעתה ועד-עולם:

*יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

קכא:3 קהל עזרי מעם יהוה עשה שמים וארץ:

*עשה שלום בברומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

* שבת שפינהולין (Aufruf) החזן מנגן "יהא שלמא" ועושה שלום בניגון חתן וכלה.

תפילה According to מנהג אשכנז, boys under מצוה do not lead any part of the.

was never said on weekdays in אשכנז, because it would not be recited properly. פטום הקמורת

not מנהג אשכנז is a קוה אל ד', אין קדוש כד', כי מי אלוד, פסוקים with the three אין באלדינו Preceding

עיקר טעמא של אין באלדינו משום מאה ברכות דחייבים לומר בכל יום. ובשבתות וביו"ט א"א רק ז' של י"ח דתפלה ונתייטדו

באין באלדינו י"ב אמן. אין מי גודה כל אחד ד' פעמים, ואח"כ ברוך אתה והוי כאילו אמר ברוך אתה אל מלך נאמן

י"ב פעמים ואינד ז' הרי י"ח ברכות עם ברכת המינין י"ט, וכן הוא במחזור ויטרי. (מהר"ל)

שבח 'אין אלדינו' אומרים בנעימה

אין באלהינו. אין באדוננו. אין במלכנו. אין במושיענו:

מי באלהינו. מי באדוננו. מי במלכנו. מי במושיענו:

גודה לאלהינו. גודה לאדוננו. גודה למלכנו. גודה למושיענו:

ברוך אלהינו. ברוך אדוננו. ברוך מלכנו. ברוך מושיענו:

אתה הוא אלהינו. אתה הוא אדוננו.

אתה הוא מלכנו. אתה הוא מושיענו:

אתה הוא שהקמירו אבותינו לפניך את קמרת הפסמים:

תלמוד מסכת כריתות ו'א'

פטום הקמרת [א] הצרי [ב] והצפרן [ג] והחלפנה [ד] והלבונה משקל שבעים שבעים מנה . [ה] מר
 [ו] וקציעה [ז] שבלת גרד [ח] וברכם משקל ששה עשר ששה עשר מנה . [ט] הקשט שנים עשר.
 [י] וקלופה שלשה . [יא] וקנמון תשעה . ברית ברשינה תשעה קבין . יין קפריסין סאין תלתא
 וקבין תלתא . ואם אין לו יין קפריסין מביא חמר תורין עתיק . מלח סדומית רבע (תקב) .
 מעלה עשן כל שהוא . רבי נתן אומר אף כפת הירדן כל שהוא . ואם נתן בה דבש פסלה .
 ואם חסר אחת מכל סמניה חיב מיתה: רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף
 הנוטף מעצי הקטף: ברית ברשינה ששפין בה את הצפרן . כדי שתהא נאה: יין קפריסין
 ששורין בו את הצפרן . כדי שתהא עזה: וחלא מי רגלים יפין לה . אלא שאין מכניסין מי
 רגלים בעזרה מפני הכבוד:

משנה סוף מסכת תמיד, וסופרים פרק י"ת.

השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש:

ביום הראשון היו אומרים . כד: ליהוה הארץ ומלואה תכל וישבי בה:
 בשני היו אומרים . מנח: גדול יתנה ומהלל מאד בעיר אלהינו הרקדשו:
 בשלישי היו אומרים . פס: אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט:
 ברביעי היו אומרים . ד: אל נקמות יהוה אל נקמות הופיע:
 בחמישי היו אומרים . פא: הרנינו לאלהים עזנו הריעי לאלתי יעקב:
 בששי היו אומרים . ג: יהוה מלך גאות לבש לבש יהוה עז התאזר אף-תפון תכל בל-תמוט:
 בשבת היו אומרים . ב: מזמור שיר ליום השבת:

מזמור שיר לעתיד לבא . ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים:

זרכות סד אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא . תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר:
 ישעיה נביא: וכל-בניך למודי יהוה ורב שלום בניך: אל תקרא בניך אלא בוניך: קו"ח תכלים קיט:קסב שלום
 רב לאהבי תורתך ואין למו מבשול: קכג-ו:ט שאלו שלום ירושלם ישליו אהביך: יהי-שלום בחילך
 שלום בארמנותיך: למעראתי ורעי אדברה-נא שלום בך: למען בית-יהוה אלהינו אבקשה טוב
 לך: כט:יא יהוה עז | לעמו יתן יהוה | יברך את-עמו בשלום:

יתום כורע יתגדל ויתקדש שמה רבא (קהל אמן) בעלמא דברא ברעיותה וימליך מלכותה

בחיובן ובחיובן . ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב , ואמרו יתום כורע אמן:

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא ובנשימה אחרת מוסיפים "יתברך"

יתום כורע יתברך וישתבח ויתפאר ויתרמם ויתנשא .

ויתחדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא יתום כורע בריך הוא הציבור אומר עמו (ולא לאחריו) .

לעלא מכל ברכתא ושירתא תשפחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו יתום כורע אמן:

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

עשה שלום במרומיא הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

כשיש מילה בבית הכנסת מדלגין את 'עלינו' ומלים בסוף התפילה ואחר כך אומרים 'עלינו'

ברית מילה is only recited just before leaving the synagogue. Therefore, it is postponed in case of עלינו

עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדלה ליוצר בראשית . שלא עשנו כגויי הארצות . ולא שמנו כמשפחות האדמה . שלא שם חלקנו בהם . וגרלנו בכל המונם . שהם משתחווים להכל וריק ישעיהו מהכ ומתפללים אל-אל לא יושיע: ואנחנו בורעים ומשתחווים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא . שהוא נא-יג נומה שמים ויסד ארץ . ומושב יקרו בשמים ממעל . ושכינת עזו בגבחי מרומים: הוא אלהינו . אין עוד . אמת מלבנו . אפם זולתו . בפתוב בתורתו: דברים ד:לט וידעת היום והשבת אל-לכבך כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל-הארץ מתחת אין עוד:

על כן נקנה לה יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזה . להעביר גלולים מן הארץ . והאלילים פרות וברתון . לתקן עולם במלכות שדי . וכל בני בשר יקראו בשמך . להפנות אליך כל רשעי ארץ . יבירו וידעו כל יושבי תבל . כי לך תברע כל בריך . תשבע כל לשון: לפניך יי אלהינו יברעו ויפולו . ולכבוד שמך יקר יתנו . ויקבלו בלם את על מלכותך . ותמלוך עליהם . מהרה לעולם ועד . כי המלכות שלך היא . ולעולמי עד תמלוך בכבוד:

לפי המנהג הקודם באשכנז לא אמרו כלל פסוקים אחר עלינו:

(ענין במחזור ויטרי סי' צט, ספר הרוקח סו"ס שכד, החות יאיר בספר 'מקור חיים' סי' נה, סעי' ב)

א"א קדיש כלל אחר 'עלינו' וכ"ה במחזור ויטרי, רוקח וטור (סימן קל"ג ועל"ש בד"מ) - אין לומר קדיש

(שאמר בכתוב בתורתך ונאמר אף על פי כן, הוא אמר ש) גם לדעת הארז"ל אחר 'עלינו'

(כך כתב הבן איש חי שו"ת רב פעלים ח"ד, אר"ח, סי' ז).

שיר היחוד ליום השבת

In those קהילות where שיר היחוד is said daily they should continue saying it. Those קהילות which do not, do not have to begin saying it. שיר היחוד was said on שבת by most קהילות, since a) one has more time, and b) it is short. According to some פוסקים, it is not recommended to say שיר היחוד or שיר הכבוד without a מנץ.

ברוב הקהילות ואפילו באותן שאין נוהגים לומר שיר היחוד בחול, מ"מ בשבת אומרים שיר היחוד לשבת ומנגנים אחריו אנעים ומירות.

חזן או פיוס השביעי נחת .	יום השבת על פן פרכת:
קהל ועל כל פועל תהלה ערוכה .	חסידך בכל את יברוכה:
חזן ברוך יי יוצר כלם .	אלהים חיים ומלך עולם:
קהל כי מעולם על עבדיך .	רב רחמיה וחסדיך:
חזן ובמצרים החלות .	להודיע כי מאד נעלית:
קהל על כל אלהים . בעשות בכם	שפטים גדולים ובאלהיהם:
חזן בפקעך ים סוף עמך ראו .	תיד הגדולה וייראו:
קהל נהנת עמך לעשות לך .	שם ותפארת להראות גדלך:
חזן ודברת עם מן השמים .	וגם העבים נמפו מים:
קהל ידעת לכתם המדבר .	בארץ ציה איש לא עבר:
חזן תתה לעמך דגן שמים .	ובעפר שאר ומצור מים:
קהל תגרש גוים רבים עמים .	יירשו ארצם ועמל לאמים:
חזן בעבור ישמרו חקים ותורות .	אמרות יי אמרות מהורות:
קהל ויתעדינו במרעה שמן .	ומחלמיש צור פלגי שמן:
חזן בנחתם בנו עיר קדשך .	ויפארו בית מקדשך:
קהל ותאמר פה איש לארץ ימים .	צידה ברוך אברך:
חזן כי שם יזבחו וזבחי צדק .	אף בהניח ילפשו צדק:
קהל ובית הלוי נעימות יזמרו .	לך יתרועעו אף ישירו:

חזן בית ישראל ויראי יי .

קהל הטיבות מאד לראשונים .

חזן יי תשיש נא עלינו .

קהל אותנו להרבות ולהיטיב .

חזן יי תבנה עירך מחרה .

קהל וקנן דוד תצמיח בה .

חזן ובחי צדק שמה נזבחה .

קהל וברך עמך באור פניך .

חזן וברצונך תעשה חפצנו .

קהל בחרתנו להיות לך לעם סגלה .

חזן ותמיד נספר תהלתך .

קהל ומברכתך עמך יברך .

חזן ואני בעודי אהללה בוראי .

קהל יהי שם יי מברך לעולם .

יבברו ויודו שמך יי:

בן תיטיב גם לאחרונים:

באשר ששית על אבותינו:

ונודה לך לעולם כי תיטיב:

כי עליה שמך נקרא:

ותשבון לעולם יי בקרבה:

ובימי קדם תערכ מנחה:

כי חפצים לעשות רצונך:

הבט נא עמך בלנו:

על עמך ברכתך סלה:

ונהלל לשם תפארתך:

כי את כל אשר תברך מברך:

ואברכה כל ימי צבאי:

מן העולם ועד העולם:

קרח בפתוב: ד"כ א' טז:לז ברוך יהוה אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמרו

כל העם אמן והלל ליהוה: דניאל ב:כ ענה דניאל ואמר להוא שמה דיאלהא מברך

מן עלמא ועד עלמא די חבמתא ונבורתא די ללה היא: ונאמר: נחמיה ט:כ ויאמרו

הלויים ישוע וקדמיאל בני חשבניה שרביה הודיה שבניה פתחיה קומו פרכו

את יהוה אלהיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה

ותהלה: ונאמר: תכלים קו:מח ברוך יהוה | אלהי ישראל מן העולם | ועד העולם ואמר

כל העם אמן הללויה: ונאמר: ד"כ א' כט:יג ויברך דויד את יהוה לעיני כל חקתל

ויאמר דויד ברוך אתה יהוה אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם:

שיר הכבוד

ר' יהודה החסיד Recently discovered manuscripts of שיר הכבוד reveal that what was originally thought to be composition, was composed by by an earlier פיתן vary regarding where it is sung, a) before שחרית, שבת ויו"ט שחרית, b) after רודלהיים מחזורים, c) daily, d) after שבת שחרית before התורה. It is included in all קריאת התורה. שבת מוסף (Baer) סידור עבודת ישראל and the ימים טובים (שנת תקע"ח] pg. 76 דברי קהלת) שבת מוסף after (Baer) סידור עבודת ישראל and the ימים טובים

הפותח וסוגר את ארון הקודש לכבוד שיר הכבוד מתעטף בטלית, אם אינו עטוף בה.

בפתיחת ארון הקודש יש אומרים בלחש את הפסוקים (תכלים כד:ז-י) הבאים:

שְׁאוּ שְׁעָרִים | רֵאשִׁיכֶם וְהַנְּשֹׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה עֲנֵנוּ
וְנִגְבֹּר יְהוָה נִגְבֹּר מִלְחָמָה: שְׁאוּ שְׁעָרִים | רֵאשִׁיכֶם וְשֹׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: מִי
הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד סְלֵה:

כִּי אֱלֹהִים נִפְשֵׁי תַעְרוֹג:

חזן אֲנֵעִים וְמִירוֹת וְשִׁירִים אֶאֱרוֹג .

לְדַעַת כָּל רוֹ סוֹדְךָ:

קהל נִפְשֵׁי חֲמֻדָּה בְּצֵל יָדְךָ .

הוֹמָה לְפִי אֵל הוֹדִיךָ:

חזן מִדֵּי דִבְרֵי בְּכֻבֹּדְךָ .

וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת:

קהל עַל כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִבְכָּרוֹת .

אֲדַבֵּר אֲכַבֵּד וְלֹא יִדְעִיתִיךָ:

חזן אֲסַפֶּרָה כְּבוֹדְךָ וְלֹא רֵאִיתִיךָ .

דְּמִיתָ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדִיךָ:

קהל בֵּיד נְבִיאִיךָ בְּסוֹד עֲבָרֶיךָ .

כִּנּוּ לְתַקְוָה פְּעֻלָּתְךָ:

חזן נִדְלַתְךָ וְנִבְרַתְךָ .

וַיִּשְׁוֹוֶךָ לְפִי מַעֲשֵׂיךָ:

קהל דַּמּוּ אוֹתְךָ וְלֹא כִפִּי יִשָּׁךְ .

הִנֵּךְ אֶחָד בְּכָל דְּמִיוֹנוֹת:

חזן הִמְשִׁילֹךְ בְּרַב חֲזִיוֹנוֹת .

וַיִּשְׁעַר רֹאשְׁךָ בְּשִׁיבָה וְשִׁחְרוֹת:

קהל וַיִּיחְזֵי בְךָ זְקֵנָה וּבַחֲרוֹת .

בְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָדָיו לֹא רַב:

חזן זְקֵנָה בְּיוֹם דִּין וּבַחֲרוֹת בְּיוֹם קָרֵב .

הוֹשִׁיעָה לּוֹ יָמִינוּ וְזֶרְעֵךָ קִדְּשׁוּ:

קהל חֲבֹשׁ בּוֹכַע יִשְׁוֹעָה בְּרֹאשׁוֹ .

וּקְצוֹצָתוֹ רְסִיסֵי לֵילָה:

חזן מַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא .

קהל	יִתְפָּאֵר בִּי בִי חֲפִיץ בִּי .	וְהוּא יִהְיֶה לִי לְעֹמֶרֶת צָבִי:
חזן	כָּתַם מָהוּר פֶּן דְּמוּת רֹאשׁוֹ .	וְחַק עַל מִצַּח כְּבוֹד שֵׁם קִדְשׁוֹ:
קהל	לִחַן וּלְכְבוֹד צָבִי תִפְאֶרֶה .	אֲמַתּוֹ לוֹ עֲמָרָה עֲמָרָה:
חזן	מִחֻלָּפוֹת רֹאשׁוֹ בְּכִימִי בְּחֵרוֹת .	קִנְצוֹתָיו תִּלְתָּלִים שְׁחֵרוֹת:
קהל	נֹוֹה הַצֶּדֶק צָבִי תִפְאֶרְתּוֹ .	יַעֲלֶה נָא עַל רֹאשׁ שְׁמֹחַתּוֹ:
חזן	סִגְלָתוֹ תִּהְיֶה בִּידּוֹ עֲמֶרֶת .	וַיִּצְנִיף מְלוּכָה צָבִי תִפְאֶרְתּוֹ:
קהל	עֲמוּסִים נִשְׁאָם עֲמֶרֶת עֲנָדָם .	מֵאֲשֶׁר יִקְרוּ בְּעֵינָיו כְּבָדָם:
חזן	פֹּאֲרוֹ עָלִי וּפֹאֲרִי עָלָיו .	וְקָרֹב אֵלַי בְּקִרְאִי אֵלָיו:
קהל	צַח וְאֲדוּם לְלִבּוֹשׁוֹ אָדָם .	פִּנְיָה בְּדַרְכּוֹ בְּבוֹאוֹ מֵאֲדוּם:
חזן	קֹשֶׁר תְּפִלִּין הִרְאָה לְעֵנֵי .	תְּמוּנַת יְיָ לְנֶגֶד עֵינָיו:
קהל	רוֹצֶה בְּעַמּוֹ עֲנִיִּים יִפְאֵר .	יּוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהַתְּפָאֵר:
חזן	רֹאשׁ דְּבָרָךְ אֲמַת קוֹרָא מֵרֹאשׁ .	דּוֹר וָדוֹר עִם דּוֹרְשֶׁךָ דְּרוֹשׁ:
קהל	שִׁית הַמֶּזֶן שִׁירִי נָא עָלֶיךָ .	וְרִנָּתִי תִקְרַב אֵלֶיךָ:
חזן	תִּחְלָתִי תִּהְיֶה לְרֹאשְׁךָ עֲמֶרֶת .	וְתִפְלָתִי תִּבּוֹן קִמְרָת:
קהל	תִּיִּקֶר שִׁירָת רִשׁ בְּעֵינֶיךָ .	בְּשִׁיר יוֹשֶׁר עַל קִרְבְּנֶיךָ:
חזן	בְּרַכְתִּי תַעֲלֶה לְרֹאשׁ מִשְׁפִּיר .	מִחֻלָּל וּמוֹלִיד צִדִּיק בְּפִיר:
קהל	וּבְבִרְכָתִי תִנְעֲנַע לִי רֹאשׁ .	וְאוֹתָהּ קַח לָךְ בְּבִשְׁמִים רֹאשׁ:
חזן	יַעֲרֹב נָא שִׁיחִי עָלֶיךָ .	בִּי נִפְשִׁי תַעֲרוֹג אֵלֶיךָ:

הפסוקים שנדפסו בסידורים מסוימים אחר שיר הכבוד, הם תוספת מאוחרת מאוד, ולא נהגו לאומרם.

(ד"ר א' כטיא) לֵךְ וְהָיָה הַנְּדִלָּה וְהַנְּבִירָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנְּצַח וְהַחֹדֶר כִּי־כָל בְּשָׂמִים וּבְאֲרִין

לֵךְ וְהָיָה הַמְּמַלְכָּה וְהַמְּתַנַּשֵּׂא לְכָל | לְרֹאשׁ: תְּהִלָּה קו:3 מִי יִמְלֹל גְּבוּרָת וְהָיָה יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ:

אין אומרים קדיש יתום וממשיכים באמירת שיר של יום.

שיר של יום

אומרים שיר של יום אפילו ביום טוב ובימים נוראים.

אין לומר מזמור פלוני של יום טוב 'היום ... בשבת', אך לא נמנעים מאמירת המילים 'הלויים היו אומרים במקדש':

The reason we do not recite the מזמור specifically designated for each day of יום טוב, is because its recital is a mere זכר למקדש. Therefore, since the מזמור had a different accompanying מוסף, we need not be particular, either on the exact מזמור, or on reciting it before מוסף ("ס"ק ד"). (מגן אברהם סימן קל"ב ס"ק ד').

נוהגים לומר בכל יום השיר שהיו הלויים אומרים במקדש ואחריו אומרים קדיש יתום (נאמר רק אם יש יותר מאבל אחד).

(חוץ מתשעה באב שאין אומרים שיר של יום ושיר מזמור לאסוף עד סוף תפלת מנחה).

היום ראשון בשבת שבו היו הלויים אומרים במקדש:

כד לְדוֹד מִזְמוֹר לַיהוָה הָאֲרִיץ וּמְלוֹאָהּ תִּכְלֹל וַיֵּשְׁבִי בָּהּ: כִּי־הוּא עַל־יָמִים יִסְדָּהּ וְעַל־נְהִירוֹת יְכַוְנֶנָּה: מִי יַעֲלֶה בְּחֵר יְהוָה וּמִי־יָקִים בְּמָקוֹם קִדְּשׁוֹ: נָקִי כַפַּיִם וּבָר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נִשְׂא לַשּׁוֹא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה: יֵשׂא בִּרְכָה מֵאֵת יְהוָה וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דוֹר דִּרְשׁוּ מִבְּקָשֵׁי פִנִּיָּה יַעֲקֹב סֵלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים | רְאִשֵׁיכֶם וַהֲנִשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה עֲזֹז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים | רְאִשֵׁיכֶם וַהֲנִשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד סֵלָה:

היום שני בשבת שבו היו הלויים אומרים במקדש:

מח שִׁיר מִזְמוֹר לְבְנֵי־קִרְחָה: גִּדּוֹל יְהוָה וּמַחֲלֵל מֵאֵד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הִרְקִדְשׁוֹ: יִפָּה נוֹף מְשׁוֹשׁ כָּל־הָאֲרִיץ הִרְצִיּוֹן וַיִּרְכָּתִי צִפּוֹן קָרִית מֶלֶךְ רַב: אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נִודַע לְמִשְׁגָּב: כִּי־הִנֵּה הַפְּלָכִים נִוָּעְדוּ עֲבָרוּ יַחֲדָיו: תִּפָּח רָאוּ כִּן תִּמְחֶהוּ נִבְחֵלוּ נִחְפּוּ: רַעְדָה אַחֲזֹתָם שֶׁם חֵיל פִּיּוֹלָדָה: בְּרוּחַ קָדִים תִּשְׁפֹּר אֲנִיּוֹת תִּרְשִׁישׁ: כַּאֲשֶׁר שִׁמְעֵנִי | כִּן רְאִינוּ בְּעִיר יְהוָה־צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכַוְנֶנָּה עַד־עוֹלָם סֵלָה: דְּמִינוּ אֱלֹהִים חֲסִידָךְ בְּקֶרֶב חֵיכְלָךְ: בְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כִּן תַּחֲלִתְךָ עַל־קַצוֹר־אֲרִיץ צֶדֶק מְלָאָה יְמִינְךָ: יִשְׁמַח | הִרְצִיּוֹן תִּגְלָלָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ: סִבּוּ צִיּוֹן וְהִקִּיפוּהָ סָפְרוּ מִגְדְּלֶיהָ: שִׁיתוּ לִפְכֶם | לְחִילָהּ פִּסְנוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תִּסְפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן: כִּי זֶה | אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יִנְהַגֵּנוּ עַל־מוֹת:

היום שלישי בשבת שבו היו הלויים אומרים במקדש:

פג מִזְמוֹר לְאֶסָּף אֱלֹהִים נָצַב בְּעֶדֶת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפָּט: עַד־מָתִי תִשְׁפָּטוּ־עוֹל וּפָנִי רִשְׁעִים תִּשְׂאוּ־סֵלָה: שְׁפָטוּ־דָל וַיִּתּוֹם עֲנִי וְרֵשׁ הַצְּדִיקוֹ: פִּלְטוּ־דָל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רִשְׁעִים הַצִּילוּ: לֹא יִדְעוּ | וְלֹא יִכְיֶנוּ בְּחִשְׁכָּה יִתְחַלְכוּ וַיִּמּוּטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אֲרִיץ: אֲנִי אִמַּרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֲלִיּוֹן בְּלָכֶם: אֲבָן בְּאֲדָם תִּמּוֹתוֹן וּבְאֶחָד הַשָּׂרִים תִּפְלוּ: קוֹמָה אֱלֹהִים שְׁפֹטָה הָאֲרִיץ כִּי־אַתָּה תִּנְחַל בְּכָל־הַגּוֹיִם:

היום רביעי בשבת שבו היו הלויים אומרים במקדש:

75 אל־נַקְמוֹת יְהוָה אֵל נַקְמוֹת הוֹפִיעַ: הַנֶּשֶׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הַשֵּׁב גָּמוּל עַל־גָּאִים: עַד־מָתִי רָשָׁעִים | יְהוָה עַד־מָתִי רָשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: יִפְּעוּ וַיִּדְּבְרוּ עִתָּק יִתְאַמְרוּ כַּל־פַּעַלִי אֲנִי: עֲמֹךְ יְהוָה יִדְבָּאוּ וַנַּחֲלֶתְךָ יַעֲנוּ: אֲלַמְנָה וְגַר יִהְיֶה וַיִּתְּמוּם יִרְצָחוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יְהוָה וְכִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בָּיְנוּ בָּעָרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתִי תִשְׁפִּילֵנוּ: הַנִּמְטַע אֲנִי הֲלֹא יִשְׁמַע אִם־יִצְרַר עֵין הֲלֹא יִכְיֹם: הִיָּסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמֶּלֶכֶד אָדָם דַּעַת: יְהוָה יִדַּע מַחֲשָׁבוֹת אָדָם כִּי הִמָּה הַבֵּל: אֲשֶׁרִי הַגִּבֹּר אֲשֶׁר־תִּיַּסְּרֵנוּ יְהוָה וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמָדְנוּ: לְהִשְׁקִיט לֹא מִיָּמִי רַע עַד־יִכְרַה לְרָשָׁע שַׁחַת: כִּי | לֹא־יִפָּשׁ יְהוָה עִמּוֹ וַנַּחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: כִּי־עַד־צָדֵק יֵשׁוּב מִשֹּׁפֵט וְאַחֲרָיו כַּל־יִשְׁרֵי־לֵב: מִי־יָקוּם לִי עַם־מִרְעִים מִי־יִתְּצֵב לִי עַם־פַּעַלִי אֲנִי: לֹא־יְהוָה עֲזָרְתָה לִי בַמַּעֲטָה | שָׁכְנָה דוֹמָה נִפְשִׁי: אִם־אֲמַרְתִּי מָטָה רִגְלִי חֲסִדְךָ יְהוָה יִסְעֲדֵנִי: בְּרַב שִׁרְעָפִי בְּקִרְבִּי תִתְּחוּמִּיךָ יִשְׁעִשְׁעוּ נִפְשִׁי: תִּחַבֶּרְךָ כִּפְּסֵה תְּהוֹת יִצְרַר עָמָל עַל־יָחֵק: גִּדּוּדִי עַל־נֶפֶשׁ צָדִיק וְדָם נָקִי יִרְשִׁיעוּ: וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׁגָּב וְאֱלֹהֵי לְצוּר מַחֲסִי: וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם | אֶת־אוֹנֵם וּבִרְעָתָם יַצְמִיתָם יַצְמִיתָם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

(סעיף קטן א' 54 pg.) דברי קהלת The. מאמר צ"ה פסוקים from Later generations added the first three
deals with this subject at length, and claims that only one additional פסוק need be said.

לכו נרננה ליהוה נריעה לצור ישענו:

נַקְדָּמָה פָּנֵינוּ בַּתּוֹדָה בְּזִמְנוֹת נָרִיעַ לוֹ: כִּי אֵל גָּדוֹל יְהוָה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים:

היום חמישי בשבת שבו היו הלויים אומרים במקדש:

66 לְמַנְצָח | עַל־הַגָּתִית לְאִסָּה: הַרְנִינוּ לְאֱלֹהִים עֲוֹנוֹ הִרִיעוּ לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב: שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־תֶחֱתָךְ כְּנֹר נָעִים עַם־נָבֵל: תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ שׁוֹפָר בְּכֶסֶה לַיּוֹם חֲגֻנוּ: כִּי חָק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשֹּׁפֵט לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב: עַדוֹת | בִּיהוֹסֵף שָׁמוּ בְּצִאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שָׁפַת לֹא־יִדְּעָתִי אֲשַׁמַּע: הַסִּירוֹתִי מִסִּבָּל שִׁכְמוֹ כְּפִיו מִדּוֹד תַּעֲבֹרְנָה: בְּצִרְחָה קְרָאת וְאַחֲלִיצָה אֶעֱנֶה בְּסִתֵּר רַעַם אֲבַחֲנֶה עַל־מִי מְרִיבָה סִלָּה: שָׁמַע עָמִי וְאַעֲדָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם־תִּשְׁמַע־לִי: לֹא־יְהוָה בָּךְ אֵל וְרֹא וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נָכָר: אֲנֹכִי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעֲלֶה מִצְרַיִם הָרֶחֱב־פִּיךָ וְאַמְלֵאֲהוּ: וְלֹא־שָׁמַע עָמִי לְקוֹלִי וַיִּשְׂרָאֵל לֹא־אָבָה לִי: וְאַשְׁלַחְהוּ בְּשִׁירֹת לִפְנֵם יִלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם: לוֹ עָמִי שָׁמַע לִי יִשְׂרָאֵל בְּדַרְכֵי יִהְלִכוּ: בְּמַעַט אוֹיְבֵיהֶם אֲכַנֶּיַע וְעַל־צָרֵיהֶם אֲשִׁיב יָדִי: מִשְׁנָאִי יְהוָה יִכְחָשׁוּ־לוֹ וַיְהִי עֲתָם לְעוֹלָם: וַיֹּאכִילֵהוּ מַחֲלָב הַמָּה וּמִצּוֹר | דִּבֶּשׁ אֲשַׁבִּיעֶךָ:

היום ששי בשבת שבו היו הלויים אומרים במקדש:

67 יְהוָה מֶלֶךְ גָּאִוִּת לִבֶּשׁ לִבֶּשׁ יְהוָה עֹז הַתְּאוֹר אֶת־תְּבוֹן תִּבְּל כַּל־תְּמוֹת: נָכוֹן בְּסֶאֶךָ מֵאֵז מְעוֹלָם אֶתָּה: נִשְׂאוּ נְהָרוֹת | יְהוָה נִשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דְּכָיִם: מְקַלּוֹת | מִים רַבִּים אֲדִירִים מִשְׁפָּרִי־יָם אֲדִיר בְּמָרוֹם יְהוָה: עַד־תִּיךְ | נִאֲמָנוּ מֵאֵד לְבִיתְךָ נִאֲוֶה־קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֶרֶץ יָמִים:

היום שבת קדש שבו היו הלויים אומרים במקדש:

35 מזמור 'שיר ליום השבת: מוב להודות ליהוה ולומר לשמך עליון: להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: עלי עשור ועל־נבל עלי הגיון בכנור: כי שמחתני יהוה בפעלך במעשי ידיך ארנן: מהגדלו מעשיך יהוה מאד עמקי מחשבתך: איש בער לא ידע וכסיל לא־בין את־זאת: בפרח רשעים | כמו עשב ויצו כל־פעלי און להשמידם עדי־עד: ואתה מרום לעלם יהוה: כי הנה איביך יהוה כ־הנה איביך יאבדו יתפרדו כל־פעלי און: ותרים בראים קרני בלתי בשמן רענן: ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני: צדיק בתמר יפרח בארו בלבנון ישגה: שתולים בבית יהוה בחצרות אלהינו יפריחו: עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו: להגיד כ־ישר יהוה צורי ולא־עולתה בו:

שבת on תפלת מוסף at the end of אדון עולם chant, מנהג פולין which follow קהילות German.

נוהגים בהרבה קהילות, גם בק"ק פפד"מ, לומר בכל יום אחר שיר של יום מזמור פ"ג, ומנהג הרבה קהילות שאין לאמרו בימים שאין אומרים תחנון. ובכל מקום א"א אותו בבית אבל.

מזמור 'שיר ליום השבת' has been recited since the end of the Ge'onic period (a few hundred years before the introduction of the Ge'onic period). Its first appearance in Ashkenaz was in the מחזור ויטרי, most likely as a result of the צרות and גזירות that were imposed on Israel at the time. Since one may not say numerous קדיש, a קדיש is recited at the end of the שיר מזמור and שיר של יום. According to מנהג אשכנז, there is an opportunity for a קדיש both after the שיר של יום and מוסף (מוסף). If there is a lone אבל - he says the קדיש following this שיר מזמור. אבלים only if said by two different, לאסף.

פג 'שיר מזמור לאספה: אלהים אל־דמי לך אל־תחרש ואל־תשקט אל: כ־הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש: על־עמך יערימו סוד ויתעצו על־צפוניך: אמרו לבו ונבחרים מגוי ולא־יזכר שם־ישראל עוד: כי נועצו לב יחדו עליך ברית יברתו: אחלי אדום וישמעאלים מואב והגרים: גבל ועמון ועמלק. פלשת עס־שבי צור: גס־אשור גלוג עמם היו ורוע לבני־לזם סלה: עשה־להם במדון בסיסרא כיבין בנחל קישון: נשמדו בעין דאר היו זמן לאדמה: שיתמו נדיבמו בערב ובואב ובזבח ובצלמנע כל־נסיכמו: אשר אמרו נירשה לנו את נאות אלהים: אלהי שיתמו בגלגל בקש לפני־רוח: באש תבער־נער וכלהבה תלהט הרים: בן תרדפם בסערה ובסופתך תבחלם: מלא פניהם קלון ויבקשו שמך יהוה: יבשו ויבבחו עדי־עד ויחפרו ויאבדו: וידעו כ־אתה שמך יהוה לבדך עליון על־כל־הארץ:

יתום כורע יתגדל ויתקדש שמה רבא (קהל אמן) בעלמא דברא ברעיתא וימליך מלכותא

בתיכון וביומיון. ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו יתום כורע אמן:

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי ונשימה אחרת מוסיפים 'יתברך

יתום כורע יתברך וישתבח ויתפאר ויתרמם ויתנשא .

ויתחדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא יתום כורע בריך הוא הציבור אומר עמו (ולא לאחריו) .

לעלא מכל ברכתא ושירתא תשפחתא ונחמתא דאמירין בעלמא ואמרו יתום כורע אמן:

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

תפילה בציבור (מזמור שיר חנכת - חנוכה or ברכי נפשי - ראש חודש) are to be included within מזמורים No additional.

לעולם אין אומרים 'ברכו' בתרא אחר התפילה, מפני שאין ברכה אחרת.

בכל יום מראש חודש אלול (חוץ משבת ויש אומרים גם אחר תפלת ערבית למוצאי שבת) תוקעים ג' פעמים תשר"ת, הן אחר תפילת שחרית והן אחר תפלת ערבית, ומפסיקים לתקוע ג' ימים לפני ראש השנה.

- תקיעה. תחילת התקיעה בצליל רגיל, ומיד יורד התוקע לצליל נמוך יותר ותיכף עולה חזרה לצליל הראשון וממשיך בו עד סוף התקיעה.
- שברים. שלושה קולות מחוברים עולים ויורדים.
- תרועה. תשעה קולות מחוברים ורועדים (שלא כמורגל אצל בני מזרח אירופה לתוקעים קולות מופסקים).

אין לומר מזמור 'לדוד ד' אורי וישעי' אחרי התפלות, כי הוא מנהג חסידים והוא יוהרא.

מיד אחר התפילה מתקיים שיעור קצר בבית הכנסת, בו לומדים משנה או הלכה. אחר כל שיעור או דרשה אומרים קדיש דרבנן. אחר שיעור בהלכה ושמעתא יש המקדימין לומר 'רבי חנניא בן עקשיא אמר רצה' וכו'. אחר דרשה באגדתא לא הצריכו אמירה זו.

In Ashkenaz, the recital of **לדוד** is a late custom, in order for an Ashkenaz to recite a different **לדוד** one should recite that **לדוד**. Therefore, when a Sephardi recites a different **לדוד** one should recite that **לדוד**.

מנהג פולין: בבית אבל מוסיפים בשחרית ובערבית מזמור זה,

ביום שיש בו תחנון (ביום שאין בו תחנון אומרים מכתם לדוד):

מט לְמַנְצָח לְבְנֵי-לֶךְח מְזֻמֹּר: שְׁמַעֲנוּ-נָא בְּלִי-הַעֲמִים
הַאֲזִינוּ בְּלִי-יֹשְׁבֵי חֶלֶד: גַּם-בְּנֵי אָדָם גַּם-בְּנֵי-אִישׁ יָחִיד
עֹשֶׂה וְאֹכִיל: פִּי יִדְבֵּר חֲכָמוֹת וְהַגִּיתָ לִּי תְבוּנוֹת:
אֲמֵן לְמַשָּׁל אֲנִי אֶפְתָּח בְּכָזֹר חִידָתִי: לִמָּה אֵיךְא בְּיָמֵי
רַע עֶזְרָא עֲקָבִי יִסְבְּנוּ: הַבְּטָחִים עַל-חֵילָם וּבְרוּב עֲשָׂרָם
יִתְחַלְלוּ: אֵחַ לֹא-פָדָה יִפְדֶּה אִישׁ לֹא-יִתֵּן לְאֱלֹהִים כְּפָרוֹ:
וַיִּקַּר בְּדִין נִפְשָׁם וַחֲדָל לְעוֹלָם: וַיַּחֲזֵק עוֹד לְנֶצַח לֹא יִרְאֶה
הַשְּׁחַת: כִּי יִרְאֶה | חֲכָמִים יָמוּתוּ יָחִיד בְּסִיל וּבְעַר יִאֲבֹדוּ
וְעֹזְבֵי לְאַחֲרֵים חֵילָם: קִרְבָּם בְּתִימוֹ | לְעוֹלָם מְשַׁבְּנָתָם
לְדוֹר וָדוֹר קָרְאוּ בְּשִׁמוֹתָם עָלֵי אֲדָמוֹת: וְאָדָם בִּיקָר
בְּלִי-לֵין נִמְשָׁל בְּבַחֲמוֹת נְדָמוֹ: וְהַ דְּרָבָם בְּסִיל לְמוֹ
וְאַחֲרֵיהֶם | בְּפִתָּם יִרְצוּ סֵלָה: בְּצִאֵן | לְשִׁאוֹל שְׁתוֹ מוֹת
יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָּם יִשְׂרָאֵל | לְפָקֵר וְצוֹרֵם לְבָלוֹת שְׁאוֹל
מִבֶּל לֹ: אֲדֹ-אֱלֹהִים יִפְדֶּה-נַּפְשִׁי מִיַּד-שְׁאוֹל כִּי יִקְחֵנִי
סֵלָה: אֶל-תִּירָא כִּי-יַעֲשֶׂר אִישׁ כִּי-יִרְדֶּה בְּכּוֹד בֵּיתוֹ:
כִּי-לֹא בְּמוֹת יִקַּח הַכֹּל לֹא-יִרְדֵּה אַחֲרָיו בְּכּוֹדוֹ: כִּי-נִפְשׁוֹ
בְּחַיּוֹ יִבְרָךְ וַיִּוָּדֶךְ כִּי-תִיטִיב לָךְ: תִּבּוֹא עַד-דּוֹר אֲבוֹתָיו
עַד-נֶצַח לֹא יִרְאוּ-אוֹר: אָדָם בִּיקָר וְלֹא יִבִּין נִמְשָׁל

בְּבַחֲמוֹת נְדָמוֹ: ק"י

מנהג אשכנז: בבית אבל בסוף שחרית וערבית

אומרים מזמור טז, גם בימים שאומרים בהם תחנון, ולא נהגו לומר את מזמור מט:

טז מִכְתָּם לְדוֹד שְׁמַרְנִי אֵל כִּי חֲסִיתִי
בָּךְ: אֶמְרָתָ לַיהוָה אֲדַנִּי אַתָּה טוֹבָתִי
בְּלִי-עֲלִיד: לְקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר-בְּאֶרֶץ הַמָּה
וְאֲדִירִי בְּלִי-חֲפָצִי-בָּם: יִרְבּוּ עֲצָבוֹתָם
אַחַר מָתָיו בְּלִי-אֶסְפִּיד נִסְבִּיהֶם מוֹדָם
וּבְלִי-אֶשָׁא אֶת-שְׁמוֹתָם עַל-שִׁפְתֵי:
יְהוָה מִנֵּת חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תוֹמִיד:
גּוֹדְלִי: חֲבָלִים נִפְלְדוּ-לִי בְּנִעִימִים
אֶת-נִחְלָת שְׁפָרָה עָלֵי: אֶבְרָךְ אֶת-יְהוָה
אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי אֶת לִילוֹת יִסְרוּנִי בְּלִיוֹתֵי:
שְׁוִיתִי יְהוָה לְנִגְדִי תָמִיד כִּי מִיָּמִינִי
בְּלִי-אֶמוֹנִי: לָבֵן | שְׂמַח לִבִּי וַיִּגַּל בְּבוֹדִי
אֶת-בְּשָׁרִי יִשְׁכֵּן לְבִטְחִי: כִּי | לֹא תִעֲזֹב
נַפְשִׁי לְשִׁאוֹל לֹא-תִתֵּן חֲסִידְךָ לְרֵאוֹת
שְׁחַת: תוֹדִיעֵנִי אֶרֶח חַיִּים שִׁבְעַ
שְׂמֵחוֹת אֶת-פָּנֶיךָ נְעִימוֹת בִּימִינְךָ

נֶצַח: ק"י

נוהגים לברך את הילדים בשבתות ובימים טובים אחר התפילה, בליל שבת, שבת בבוקר ובמוצאי שבת, טרם יציאה מבית הכנסת או בכניסה לבית, וגם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם. והמברכים מניחים ב' ידיהם על המתברך: לבנים זרזשית מח: **יְשַׁמְךָ אֱלֹהִים בְּאִפְרָיִם וּבְמִנְשֶׁה** | לבנות **יְשַׁמְךָ אֱלֹהִים בְּשָׁרָה רַבְקָה רָחֵל וְלֵאָה**:
 צמד צר וכד-כו **יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יְאֵר יְהוָה | פָּנֵינוּ אֵלֶיךָ וַיְחַנֶּךָ: יֵשׁא יְהוָה | פָּנֵינוּ אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם**:
 וכל אחד יכול להוסיף ברכה משלו כפי צחות לשונו.

סדר קידוש רבה

The **בורא פרי הגפן** of ברכה and **יזכור את יום השבת** and **ושמרו** of פסוקים are said while standing, however the ברכה is recited seated. One can hold the קידוש cup either in one's palm (על פי קבלה) or not.

אמירת 'ושמרו' בעת ההיא היתה איפוא מנהג בני פרובינצא ומקצת בני איטליה ולא היתה מנהג ידוע בקרב בני אשכנז וספרד. המהר"ל הזכיר אמירת 'ושמרו' רק לגבי מי שלא קידש בליל שבת ומקדש ראשונה בבוקר.

בשבת: שמות לא: טז-יז **וְשַׁמְרוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת-הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתֶם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינוֹי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹת הוּא לְעֹלָם כִּי-שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנַּפֶּשׁ:**

בשבת: שמות כח: יא **זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלָאכָתְךָ: וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ. לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה | וּבִגְדְּךָ עֲבָדְךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתְּךָ וּגְרֶדְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. עַל כֵּן בָּרַךְ יְהוָה אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ:**

בשלש רגלים: ויקרא כג:מד **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת-מִצְוַת יְהוָה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

בראש השנה: תכלים פא:ד **תִּקְעוּ בַּחֲדָשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לַיּוֹם חֲגֻגְנוּ: כִּי חֵק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:**

כאשר כהנים ורב הקהילה נמצאים בסעודה:

בְּרָשׁוֹת בְּהַנִּים, מוֹרָה מוֹרִינוּ חֶרֶב, מָרְנָן וּרְבָנָן וּרְבֹתֵי.

הגפן Until 300 years ago both הגפן and הגפן were used, in the past הגפן was used more than הגפן. (ברכה) however, the printers of more recent סידורים stuck to הגפן (since it is the end of the ברכה).

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן:

ושותה מיושב ונותן גם למסובין לשתות מכוס של ברכה ואח"כ מברך על לחם משנה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמוֹצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ:

ובוצע על לחם העליון ויאכל ויתן למסובין פרוסה לכל אחד ואחד.

אצל האבל אומרים:

שָׁבַת הִיא מְלַנְחָם

וְנַחֲמָה קְרוּבָה לְבֹא וְשָׁבַתוּ בְּשָׁלוֹם:

כשמבקרין החולה אומרים לו (לה):

שָׁבַת הִיא מְלֻעֶזֶק

וְרַפּוּאָה קְרוּבָה לְבֹא וְשָׁבַתוּ בְּשָׁלוֹם:

מנהג אשכנז is for the שליח ציבור to wear both טלית & jacket for all daily תפילות. If one is in a non-synagogue and there is a רב, one should ask him beforehand and follow his פסק. If the רב says one should wear either a טלית or a jacket, it is better to wear a טלית which covers fully, and makes one appear as a שליח ציבור. An אבל or one who has יאהרצייט wears a טלית for all תפילות, whether שליח ציבור or not, even when not reciting קדיש (for example at מנחה, or there are other אבלים and there is no קדיש for the אבל to say by himself). The אבל wears a טלית with a שחורה, just as he changes his place for the תפילות, to make his אבלות known.

מקפידים על לבוש מכובד בתפילה. מתפללים בבגד עליון ובכובע על הראש. גם נערים חובשים כובע כלשהו. ולא כיפה גרידא. A hat has always been considered an important piece of traditional clothing. Both a כהן גדול and כהן הדיט wore hats to serve in the המקדש. In German קהילות this was strictly adhered to, therefore, not to wear a hat is disrespectful. One wears a hat and jacket for all daily תפילות, whether one is orening or בציבור. אותם בני הישובים שהולכים לבית הכנסת מסירים תכף הכובע ועומדים רק בכיסוי המצנפת, לא שפרי עבדי, לא די שאין להם סודר כיסוי ראש גדול (אלא שמסירים גם הכובע מראשיהם, אבל מוטב שיניחו הכובע בראשיהם כי בכיסוי ראש יש מורא שמים יותר) [קיצור של"ה] ורוב המן עם בפרט הישובים נוהגים כמה קלות ראש, לא היו מתעטפים בטלית והיו עומדים בכיפה. אוי להם מיום הדין [מקור חיים (חות יאיר)]

תפלת מנחה.

(גר"א not the מגן אברהם) according to the שקיעה, לכתחילה, was orened after מנחה. The reason being, דרבנן זמן מנחה, (and the rule is לקולה).

אם יש אבל שהוא בעל תפילה, מתפלל לפני העמוד, אבל לא עובר בכל התפילות בימים שאין נפילת אפים, שבהם אינו משמש ש"ץ אפילו בתפילת מנחה וערבית (בעשי"ת [לפי שהדין מתוח נגדו]. בחור"מ, בראש חודש, בימי חנוכה, בט"ו בשבט, בימי פורים, כל חודש ניסן, בל"ג בעומר, בט"ו באב)

טלית משום כבוד הציבור, הוא עיטוף טלית של העושים 'מצוה' בפני הציבור, בעל קריאה, אומרי קדיש יתום, העולים לתורה ושאר עוסקי מצוה. עיטוף זה אינו תלוי בזמן ציצית ולא בתפילת שחרית. טלית היא לבושו המובהק של ש"ץ, כפי למדנו הפוסקים מדברי חז"ל. הם הסבירו שהעיטוף הזה צורך הוא גם משום כבוד השכינה והתעוררות אימה ויראה. את יפיה של טלית כדי לעבוד את ד' בבגד מפואר כעין עבודת הכהן גדול בבית המקדש. כן נהגו עד הדורות האחרונים בליטא, ארצות מרכז אירופה ואשכנז. בכמה עדות חסידיות בטל מנחה עיטוף טלית במנחה וערבית.

The מלמד שנתעטף הקב"ה בשליח ציבור, מסכת ראש השנה דף יז: is derived from מנהג. A typical בעל תפילה with "דכל עובר לפני שו"ע אר"ח ס' ח' ס"ק ב' in, מגן אברהם, שחרית, מנחה, and ערבית. The בעל תפילה לפני אר"ח ס' תקפא ס"ק ב, ט"ז, discusses whether להתעטף כדאמרי מלמד שנתעטף הקב"ה בש"ץ" דודאי בלא עמיפה כלל א"א משום כבוד השכינה" at night, writes "דודאי בלא עמיפה כלל א"א משום כבוד השכינה" in ערוך השלחן. The אר"ח ס' יז סי' יח, ערוך השלחן, writes "דודאי בלא עמיפה כלל א"א משום כבוד השכינה" in ערוך השלחן. The אר"ח ס' יח ס"ק ה, משנה ברורה, writes "דודאי בלא עמיפה כלל א"א משום כבוד השכינה" in ערוך השלחן. The אר"ח ס' יח ס"ק ה, משנה ברורה, writes "דודאי בלא עמיפה כלל א"א משום כבוד השכינה" in ערוך השלחן.

חזן יושב במקומו בלי טלית 'אשרי יושב' עד 'סלה' בניגון חול:

פד:כ **אֲשֶׁרִי יוֹשֵׁבִי בֵּיתְךָ עוֹד יִחַלְלֶךָ סֵלָה:**

קמד:טו **אֲשֶׁרִי הָעַם שֶׁכָּבַח לֹא אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁיחֻהוּ אֱלֹהָיו:**

קמס: **תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמָמָה אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ וְאַבְרָהָה שֶׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם | אַבְרָהָה וְאַהֲלָהָה שֶׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָה וּמִחֲלָל מָאֵד וְלִגְדָּלָתוֹ אֵין חֶקֶר: דָּוִד לְדָוִד יִשְׁבַּח מַעֲשֵׂיךָ וּגְבוּרָתֶיךָ יִגִּידוּ: הָדָר בְּכֹד הוֹדֶךָ וְדַבָּרִי נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה: וְעֲזֹנוּ נִזְרָאוֹתֶיךָ יֵאֱמָרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרָנָה: וְכֹר רַב־טוֹבֶךָ יִבְּעִי וְצִדְקָתְךָ יִרְנְנוּ: חֲנֹנוּ וְרַחוּם יְהוָה אֲרָךְ אֲפִים וּגְדֻלַּת־חֶסֶד: מוֹב־יְהוָה לְכָל יִרְחָמֵנוּ עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַעֲשֵׂיךָ וְחִסְדֶּיךָ יִבְרַכְּבוּכָה: בְּכֹד מַלְכוּתְךָ יֵאֱמָרוּ וּגְבוּרָתְךָ יִדְבָּרוּ: לְהוֹדִיעַ | לְבָנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ וְכְבוֹד הָדָר מַלְכוּתוֹ:**

מִלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל-עֲלָמִים וּמִמְשַׁלְתֶּךָ בְּכָל-דָּוָר וְדָר: סוּמָךְ יְהוָה לְכָל-הַנְּפִלִים וְזוֹקֶה לְכָל-הַכְּפוּפִים: עֵינֶי-כָּל אֱלֹהִים יִשְׁבְּרוּ וְאַתָּה נֹתֵן-לָהֶם אֶת-אֲכָלָם בְּעֵתוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת-יָדְךָ וּמַשְׁבִּיעַ לְכָל-חַי רֶצוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל-דַּרְכָּיו וְחָסִיד בְּכָל-מַעֲשָׂיו: קָרֹב יְהוָה לְכָל-קָרְאָיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאָהוּ בְּאֵמֶת: רֶצוֹן יִרְאֵיו יַעֲשֶׂה וְאֶת-שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת-כָּל-אֲהָבָיו וְאֶת כָּל-הַרְשָׁעִים יִשְׁמִיד: תִּהְיֶה יְהוָה יִדְבָּר פִּי וַיִּבְרָךְ כָּל-בָּשָׂר שֵׁם קְדוֹשׁוֹ

לְעוֹלָם וָעֶד: קטוי"ח וְאַנְחֵנוּ | נִבְרָךְ יְהוָה מִעַתָּה וְעַד-עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

בחול החזון או היאהרצייט העולה מתעטף בטלית המונחת בתבה ואומר שם

קטוי"ח וְאַנְחֵנוּ | נִבְרָךְ יְהוָה מִעַתָּה וְעַד-עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

בחול אומר הש"ץ חצי קדיש

Due to the multitude of לציון, (ראש חודש unlike) שבת or יום טוב שחרית during תפילות מנחה is delayed until ובא לציון.

בשבת החזון מתעטף בטלית בית הכנסת ועובר לפני התבה ומנגן 'ובא לציון'.

חזן [בקול] וקהל [בלחש] יִשְׁעִיכֵם נֹסֶכ־כָּל וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וְלֹשְׁבֵי פֶשַׁע בִּיעֲקֹב נָאִם יְהוָה: וְאֲנִי וְאַתָּה בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה רֹחִל אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרֵי אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בְּפִיךָ לֹא-יִמּוּשׁוּ מִפִּי וּמִפִּי זָרַע וּמִפִּי זָרַע אָמַר יְהוָה מִעַתָּה וְעַד-עוֹלָם: תכלים כ"ז: וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: יִשְׁעִיכֵם וַיִּבְרָךְ וְהָ אֱלֹהֵהּ וְאָמַר

חור"ק קְדוֹשׁ | קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֵא כָּל-הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

חזן [בקול] וקהל [בלחש] וּמִקְבְּלֵי דִין מִן דִּין וְאַמְרִין

חור"ק [בלחש] קְדִישׁ בְּשָׁמִי מְרוֹמָא (עֲלָאָה) בֵּית שְׂכִינְתָּהּ קְדִישׁ עַל אֲרָעָא עוֹבֵד גְּבוּרְתָּהּ קְדִישׁ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַי יְיָ צְבָאוֹת מְלֵא כָּל אֲרָעָא זִיו יִקְרָהּ:

חזן [בקול] וקהל [בלחש] וּתְשַׁאֲנִי רִיחַ וְאֲשַׁמַּע אַחֲרֵי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל:

חור"ק יחזקאל ג'י"ב בְּרִיךְ כְּבוֹד-יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ:

חזן [בקול] וקהל [בלחש] וּנְטִלְתָּנִי רִיחָא וְשִׁמְעַת בְּתָרֵי קוֹל זִיע סָגִיא דְּמִשְׁפָּחִין וְאַמְרִין .

בְּרִיךְ יִקְרָא דֵּי מֵאַתֵּר בֵּית שְׂכִינְתָּהּ:

חור"ק שְׁמוֹת טו"ח יְהוָה | יִמְלֹךְ לְעָלְמָא וְעַד:

קהל אומרים בלחש יְיָ מַלְכוּתָהּ (קָאָם) לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַי: ד"כ א' כט"ח: יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שְׁמִרְהֵנוּ וְאֶת לְעוֹלָם לְיִצְחָק מַחֲשָׁבוֹת לְבָב עֲמָךְ וְהִבֵּן לְבָבָם אֱלֹהֵי: תכלים עח"ל: וְהוּא רַחוּם | יִכַּפֵּר עוֹן וְלֹא יִשְׁתִּית וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ וְלֹא יַעִיר כָּל-חַמְתּוֹ: פו"כ: כִּי-אַתָּה אֲדֹנֵי טוֹב וְסֶלָח וְרַב-חֶסֶד לְכָל-קָרְאֶיךָ: קיט:קנ"ב: צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ

אָמַת: זכ מוכה זכ תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשפעת לאבותינו מימי קדם:
תכלים סח: ברוך אדני יום | יום נעמם לנו האל ישועתנו סלה: מו: יהוה צבאות עמנו
משגב לנו אלהי יעקב סלה: פד: יהוה צבאות אשרי אדם בטח בך: כו: יהוה הושיעה
הפלך יעננו ביום קראנו: ברוך הוא אלהינו שפראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן
לנו תורת אמת וחי עולם נטע בתוכנו . הוא יפתח לפנינו בתורתו וישם בלבנו אהבתו
ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא נינע לריק ולא נלד לפחלה: יח
רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקך בעולם הזה ונזכה ונראה
ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא. ל: למען יומרך כבוד ולא
ידם יהוה אלהי לעולם אודך: ירמיה יז: ברוך הגבר אשר יבטח ביהוה והיה יהוה מבטחו:
ישעיה כו: בטחו ביהוה עדי-עד כי בנה יהוה צור עולמים: תכלים טו: ויבטחו בך יודעי שמך
כי לא-עובת דרשיך יהוה: ישעיה מז: יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

ש"ץ כורע יתגדל ויתקדש שמה רבא (קהל אמן) בעלמא דברא ברעיותה וימליך מלכותה
 בחיכון וביוסיון . ובחיי דגל בית ישראל בענלא ובזמן קריב, ואמרו ש"ץ כורע אמן:
 יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא ובנשימה אחרת מוסיפים "תברך"
 ש"ץ כורע יתברך וישתבח ויתפאר ויתרמם ויתנשא .
 ויתחדד ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא ש"ץ כורע בריך הוא הציבור אומר עמו (ולא לאחריו) .
 לעלא מבל ברבता ושירתא תשפחתא ונחמתא דאמרון בעלמא ואמרו ש"ץ כורע אמן:

Others feast, and take their feast as an occasion for lewd conversation and drunken carousing like that at Achashverosh's banquet. They give sway to their rude passions and rebel against God. Of Israel, however, it is said, 'רִשְׁפָּת לְגוֹי ה' רִשְׁפָּת לְגוֹי נִכְבְּדָתָּ', "You, Eternal, have caused this nation to increase, and have accordingly been honored." (Isaiah 26:15). When Israel eats and drinks, they acknowledge that all good comes from His hand. Thus, at **מנחה** on **שבת**, having eaten and drunk our **שבת** feast, we say, **באמת, עניי ברב-חסדך** **עניי באמת**, **ואני תפילתי לך ד' עת רצון אלדים ברב-חסדך עניי באמת**, **ישעך**. After eating is a time favorable for our prayer, just like before eating.

The **רוקח** notes that the **פסוק** immediately before this one says, “**יֹשְׁבוּ בִּי יִשְׂרָאֵל שְׂעָר וּמִנִּירוֹת שׁוֹתֵי שָׂכָר**,” “Those who sit in the gates are talking about me; I have become the subject of drunken melodies.” (Psalm 69:13). Instead of relaxing after drinking into **הרע לשון הרע** and cruel jokes, no matter how musical, we are moved to prayer by our bodily satisfaction.

What is the time of favor for our prayer? All twelve hours in the day, and all twelve in the night, as the twelve words in the פסוק (ואני תפילתי) signify. This fact is also known from the פסוק (דברים י:ד), אשר לו אלהים קרבים, 'כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים, אליו בד' אלהינו בכל קראנו אליו'.

בשבת קודם פתיחת ארון הקודש מנגן הש"ץ **'ואני תפילתי'** והקהל עונה אחריו

תהלים סט:יד | ואני תפלתי לך | יחזה עת רצון אלהים פרב-חסדך עניי באמת ישעך:

הוצאת ספר התורה קריאתה וברכותיה

בשבת מנחה מוציאים ספר תורה וקוראים בו ג' אנשים בראש
הסידרא של השבת הבאה, ואין מפטירים.
בתענית צבור קוראים ג' אנשים בפרשה 'ויחל משה' וישראל שהוא
מפטיר קורא ההפטרה 'דרשו ד' בהמצאו'.

העולים לתורה וכל עושי מצוה לצורך הקריאה בתורה מתעטפים בטלית, והם בעלי הוצאה והכנסה, הנכחה וגלילה, בעל סגן, נושא
ספר תורה שני או שלישי, וכמוהם פותחי ארון הקודש ל'שיר הכבוד' או 'אבינו מלכנו' וכיוצא באלה.

מנהג מקובל בתפוצות אשכנז מני דורות, "במדינות הללו . . . מי שיש לו מצוה בבית הכנסת במנחה בקריאת התורה, נשאר מעומף
מתפלת מנחה עד אחר הקדושה דש"ץ". (חות יאיר) קל להבין טעמו של מנהג זה עטיפת טלית אינה מדיני תפילה שחרית דוקא, ומצד
חשיבות התפילה אין סיבה לחלק בין שחרית למנחה לענין טלית. ברוב הארצות לא הנהיגו רבותינו עטיפת טלית גדול במנחה כדי שלא
להטריח על הציבור. על כל פנים המהיגו רבותינו שבאשכנז, כי מי שכבר התעטף בטלית מחמת קריאת התורה של מנחה, לא יפשוט אותה
עד אחר קדושה דוקא.

מפני מה אין הם ממתניין בפשיטת הטלית עד סוף התפילה? זה דומה לענין תפילין ששברו רבותינו שעיקר התפילה הוא עד קדושה וחוב
הנחת טלית ותפילין אינו נמשך מעבר לזה. כך גם לעניננו, כיון שבמנחה של שבת רוב הציבור אינו מעוטף בטלית, לא הנהיגו לעולי התורה
להמשיך בעיטוף טלית יותר מעיקר התפילה.

בהוצאת ספר תורה בשבת וביו"ט חולקים כבוד גדול לתורה, מדקדקים באופן ההוצאה, ואומרים את כל הפסוקים בשירה מסודרת.

זמזכר ילל ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה | יהוה ויפצו איכיה וינסו משנאיה מפניה:

ישעיה כג: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדְבַר-יְהוָה מִירוּשָׁלַם: בְּרוּךְ שְׁנַתֵּן תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁתוֹ:

הש"ץ אומר בנעימה:

תכלים לד: גִּדְּלוּ לַיהוָה אֱתֵי וְנִרְמְמָה שְׁמוֹ | יְהוָה:

ד"כ א' כט:יב לֵךְ יְהוָה הַגְדֵּלָה וְהַגְבֹּרָה וְהַתְפָּאֶרֶת וְהַנְצַח וְהַחֲדוּד כִּי-כָל בְּשָׂמִים וּבְאַרְצֵי

לֵךְ יְהוָה הַמְמַלְכָה וְהַמְתַּנְשֵׂא לְכָל | לְרֹאשׁ: תכלים ט:כ וְיִמְמֹי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁתַּחֲוִי לַחֲדָם רַגְלָיו

קְדוֹשׁ הוּא: ט:ט וְיִמְמֹי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁתַּחֲוִי לַחֲדָם קְדוֹשׁ כִּי-קְדוֹשׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

אב תרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן השעות הרעות

ויגער בגער הרע מן הנשואים ויחן עלינו לפליטת עולמים וימלא משאלותינו במדה טובה

ישועה ורחמים:

בהגיע הש"ץ אל הבימה מניח הספר תורה על השולחן וממשיך בלי הפסק:

וְתִגְלָה וְתִרְאֶה מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ בְּזֶמֶן קָרוֹב וְיַחְזִין פְּלִטָתָנוּ וּפְלִיטָת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרַצּוֹן וְנֹאמַר ^{קהל} אָמֵן: הַכֹּל הָבּוּ גָדֹל לְאַלְהֵינוּ. וְתִנּוּ כְבוֹד לַתּוֹרָה: כִּתּוּב קָרֵב. יַעֲמֹד ר' פְּלוֹנִי בִּר' פְּלוֹנִי הַכֹּהֵן בְּרוּךְ שֶׁנִּתֵּן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁתוֹ: תְּחִלָּה יִתְּנָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ עֲדוּת יִתְּנָה נְאֻמָּה מְחַיֶּמֶת פֶּתִי: פִּקְדוֹנֵי יִתְּנָה יִשְׂרָאֵל מְשַׁחֲרֵי לֵב מִצּוֹת יִתְּנָה כָּרָה מְאִירַת עֵינָיו: כֵּטִיא יִתְּנָה עֹז | לְעַמּוֹ יִתְּנָה יְהוָה | יִבְרַךְ אֶת-עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם: יחלל: אִמְרַת יִתְּנָה צְרוּפָה מִגֵּן הוּא לְכֹל | תְּחוּסִים-בּוֹ:

קהל וש"ץ יחדיו: דברים 7: וְאַתֶּם הִדְבַּלְתֶּם בֵּיתְכֶם בֵּיתֵי אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים בְּלַכְכֶּם הַיּוֹם:

המברך אומר בְּרַכּוּ אֶת יְיָ הַמְּבָרֵךְ:

קהל עונה והמברך יחד עמם: בְּרוּךְ יְיָ הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

המברך ממשיך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ בְרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים.

וְנִתֵּן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ בְרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ נֹתֵן הַתּוֹרָה: אמן

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ בְרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת.

וְחַיֵּי עוֹלָם נִמְעַ בְּתוֹכָנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ בְרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ נֹתֵן הַתּוֹרָה: אמן

מי שבירך לעולה לתורה

מברכים את כל עולי התורה ב'מי שבירך' גם בקריאת התורה של מנחה.

והקורא מברכו: מִי שֶׁבִּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב

הוא יִבְרַךְ אֶת ר' פְּלוֹנִי בִּן ר' פְּלוֹנִי. אוֹתוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ.

בְּעֶבֶר שֶׁעֲלָה לְכָבוֹד הַמָּקוֹם וְלְכָבוֹד הַתּוֹרָה.

בְּשִׁכְרָה זֶה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֵהוּ וְיִצְלֵהוּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה

וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהִצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיו

וְיִבְרַכֵּהוּ/(בעשרת ימי תשובה וְיִבְרַכֵּהוּ בְּסֶפֶר תְּחִיּוֹת)

עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אָחָיו. וְנֹאמַר: אָמֵן.

ואחר שבירכו הקורא ב'מי שבירך' ירד בדרך אחרת מזו שעלה בה.

Until about 200 years ago, no פסוקים were recited during ספר תורה at מנחה, therefore; there was no need to recite more than one קדיש after קריאת התורה. The (סימן קב) סידור רוקח explains that we say קדיש on Monday and Thursday after קריאת התורה because to wait until after לציון ובא is a הפסק. Therefore, we do not say קדיש after קריאת התורה because there isn't a הפסק and we are יוצא with the קדיש before the עמידה. The קדיש before the at מנחה שבת because there is designed to put us into a reverent frame of mind. שבת מוסף

כשמגביהין הס"ת מביטין נגד הכתב של ס"ת וכורעים מעט ואומרים:

דברים ד:מד וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: צמדצר ט:כג עַל-פִּי יְהוָה בִּיד-מֹשֶׁה:
משלי ג:יח עֵינ־חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ וְתַמְכִּינָה מֵאֲשֶׁר: ג:יח דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי-נָעִם וְכָל-נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם:
ג:טז אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ בְּשִׂמְאוּלָּהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד: ישעיה מז:כא יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

בעוד שהוא כורך את המפה בספר תורה יאמר זה :

ד"כ ט' כט:יא-יג לָךְ יְהוָה הַגְדִּילָה וְהַגְבוּרָה וְהַתְפָּאֲרֹת וְהַנְצַח וְהַחֲדוּד כִּי-כָל בְּשָׂמִים וּבְאֲרָצִין לָךְ יְהוָה הַמְמַלְכָּה
וְהַמְתַּנְשָׂא לְכָל | לְרֹאשׁ: וְהַעֲשֶׂר וְהַכְּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בְּכָל וּבִיָּדְךָ כַּח וּגְבוּרָה וּבִיָּדְךָ לַגְדֵּל וּלְחֻזַּק
לְכָל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמַחֲלִים לְשֵׁם תְּפָאֲרָתְךָ: וְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵי
שְׁתֵּנוֹלָלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ וְתַתְּנֵהוּ עַל בְּנֶיךָ בְּמִדַּת טוֹבָה וְתַפְנֵם לָהֶם לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין:

and in general, the tendency was not to accept such תפילות in synagogue b) there seems to be Kabbalistic/esoteric aspects to it, which רבני אשכנז felt, should be reserved only for בעלי מדריגה and not for the general public. We do see that sometimes יחידים did say this תפילה in אשכנז for instance, during a הספד (usually by רבנים from Poland where the מנהג was adopted).

The addition of **מזמור שיר ליום השבת** on שבת מנחה is advanced by the הספרדים. It was commonly recited in Hamburg because of the many Portuguese Jews there. It was added by the Hamburg אשכנזים only after ר' מנהג הספרדים incorporated it in his סידור. As mentioned before, it is strictly הספרדים. יעקב עמדין,

בתענית צבור אחר שגמרו את גלילת ספר תורה מפטירין מ'דרשו ד' בהמצאו', קודם קריאת ההפטרה יברך ברכה זו :

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים מוֹכִימ וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְהַצִּדִּיק:

אחרי קריאת ההפטרה אומר המפטיר ברכות אלו :

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . צוּר כָּל הָעוֹלָמִים . צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנְּאֻמָּן .
הַאֹמֵר וְעוֹשֶׂה . הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם . שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצִדִּיק: נְאֻמָּן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ . וְנֶאֱמָנִים
דְּבָרֶיךָ . וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיו לֹא יָשׁוּב רִיקָם . כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה . בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ .
הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ . וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ תַּנְקוּם נָקָם בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ מְשַׁמֵּחַ צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ . וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ . בְּמַהֲרָה יָבֹא וַיַּגֵּל
לְבָנֵינוּ . עַל כִּסְאוֹ לֹא יָשֵׁב זָר . וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים | אֶת כְּבוֹדוֹ . כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁפָּעֶת לוֹ .
שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ . מִגֵּן דָּוִד:

סדר הכנסת ספר התורה

הש"ץ נוטל את ספר התורה להוליכו מהבימה ולהחזירו לארון הקודש, ואומר :

קמחיג-יד | יהללו | את-שם | יהוה | כִּי-נִשְׁגַּב שְׁמוֹ | לְבָדוֹ

קהל: | חודו | על-ארץ | ושמים: | וירם | קרן | | לעמו | תהלה

לְכָל-חֲסִידָיו לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קָרְבּוֹ חֲלִלוּהָ:

כד | לְדוֹד מוֹמֹר לַיהוָה הָאָרֶץ וּמִלֹּאָה תִּכְלַל וַיֵּשְׁבִי בָּהּ: כִּי-הוּא עַל-יָמִים יִסְדָּה וְעַל-נְהֻרֹת יִבְנֶנָּה: מִי יַעֲלֶה בְּחֵר יְהוָה וּמִי-יָקוּם בְּמִקְוֹם קִדְשׁוֹ: נָקִי כַפַּיִם וּבָר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא-נִשְׂא לַשָּׁוְא נִפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה: יֵשׂא בִּרְכָה מֵאֵת יְהוָה וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דִּדְשׁוֹ מִבְּקָשֵׁי פָנָי יַעֲקֹב סִלָּה: שְׂאוּ שְׁעָרִים | רַאשֵׁיכֶם וַהֲנַשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה עֲזִיז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים | רַאשֵׁיכֶם וַהֲנַשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד סִלָּה:

בהכנסת ספר התורה לארון הקודש אומרים :

צמדצר ילו ובנחה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל: תכלים קלצ:ח-י קומה יהוה למנוחתך אתה וארון עד: כהנה ילפשו צדק וחסידיך ירגנו: בעבור דוד עבדך אל תשוב פני משיחך: משלי ד:3 כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו: ג:ח עין-חיים היא למחזיקים בה ותמכה מאשר: ג:ח דרכיה דרכי נעים וכל נתיבותיה שלום: איכס כ:כא השיבנו יהוה | אליך ונשוב חדש ימינו בקדם:

ש"ץ כורע | יתגדל ויתקדש שמה רבא (קהל אמן) בעלמא דברא ברעיותה וימליך מלכותה

בתיכון וביומיון . ובחני דכל בית ישראל בענלא ובזמן קריב , ואמרו ש"ץ כורע אמן:

יהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא ובנשימה אחרת מוסיפים "יתברך"

ש"ץ כורע . יתברך וישתבח ויתפאר ויתרמם ויתנשא .

ויתתדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא ש"ץ כורע בריך הוא הציבור אומר עמו (ולא לאחריו) .

לעלא מכל ברכתא ושירתא תשפחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו ש"ץ כורע אמן:

תפלת מנחה לחול ולתענית ציבור.

Taking three steps backward before the עמידה, is done in preparation to go forward.

קדיש after (ערבית and מנחה, מוסף) עמידה The three steps forward should be immediately prior to the

According to our פוסקים, one does not recite קדושה [הוֹשֵׁה] during האילנה שחרית. At מנחה if the hour is late, and the will miss בזמנו together שמונה עשרה begin ציבור and the ש"ץ (including נקדש), together with the ש"ץ. The ש"ץ and the ציבור say together then they complete the שמונה עשרה silently. By the way, the recitation of אתה קדוש was in ancient times בל and נוסח ודור נוסח ארץ ישראל was ודור.

תכלים נא: אֲדָנִי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

פְּרוּךְ אַתָּה יי . אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . אֱלֹהֵי אַבְרָהָם . אֱלֹהֵי יִצְחָק . וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב .
הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא . אֵל עֶלְיוֹן . גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים . וְקָנָה הַכֹּל . וְזוֹכֵר חֲסִידֵי
אֲבוֹת . וּמַבִּיא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְּנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה .

בעשרת ימי תשובה [אבל בחזרת הש"ץ אין הקהל אומר 'זכרנו לחיים':

זְכַרְנוּ לַחַיִּים . מִלֶּךְ חַפֵּץ בַּחַיִּים . וְכַתְּבָנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים . לְמַעַן אֱלֹהִים חַיִּים:

בחזרת הש"ץ בבין המצרים [חוץ מערב שבת וערב ר"ח] יורד הניגון במילים 'מגן אברהם':

מִלֶּךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן . פְּרוּךְ אַתָּה יי מִגֵּן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדָנִי . מַחֲיֶה מֵתִים אַתָּה . רַב לְהוֹשִׁיעַ

ממוסף של שמיני עצרת עד מוסף של יום א' של פסח אומרים:

מְשִׁיב הַרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם.

[בארץ ישראל בקיץ יש אומרים: מוֹרִיד הַחֶלֶל.]

מְבַלְבֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מַחֲיֶה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים . סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר
אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֲמוּנָתוֹ לַיִּשְׂרָאֵל עֶפְרָי . מִי כְמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרֹת וּמִי דוֹמֶה לָךְ מִלֶּךְ מַמִּית
וּמַחֲיֶה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה.

בעשרת ימי תשובה [אבל בחזרת הש"ץ אין הקהל אומר 'מי כמוך':

מִי כְמוֹךָ אֵב הַרְחָמִים . זוֹכֵר יִצְחָק לַחַיִּים בְּרַחֲמִים:

בחזרת הש"ץ בבין המצרים [חוץ מערב שבת וערב ר"ח] יורד הניגון במילים 'מחיה המתים':

וְנִצְמָן אַתָּה לְהַחְיֹת מֵתִים . פְּרוּךְ אַתָּה יי מַחֲיֶה הַמֵּתִים:

אתה קדוש ושְׁמךְ קדוש .
וקדושים בכל יום יהללוך
סְלֵה בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל
(בעש"ת: הַמְלִיךְ) הַקְדוּשׁ:

הש"ץ אומר רק את המלים 'נקדש' עד 'ואמר' 'לעמכם ברוך יאמרו',
'ובדברי קדשך כתוב לאמר', והקהל שותק במלים אלו:
ש"ץ בלבד נקדש את שְׁמךְ בְּעוֹלָם . בְּשֵׁם שְׁמִקְדִּישִׁים אוֹתוֹ
בְּשֵׁמי מְרוֹם . בְּפִתּוֹב עַל יַד נְבִיאֶךָ
בבין המצרים [חוץ מערב שבת וערב ר"ח] יורד הניגון במילים
ישעיה ו:ג וְקָרָא זֶה אֱלֹהֵינוּ וְאָמַר

קהל וש"ץ יחדיו קדוש | קדוש קדוש יהוה צבאות מלא כל הארץ כבודו:

בבין המצרים [חוץ מערב שבת וערב ר"ח] יורד הניגון במילים לְעַמָּתֶם בְּרוּךְ יֵאמְרוּ.

קהל וש"ץ יחדיו יחזקאל ג:יג בְּרוּךְ בְּבוֹד־יְהוָה מִמָּקוֹמוֹ:

ש"ץ וּבְדַבְרֵי קִדְשֶׁךָ פִּתּוֹב לֵאמֹר.

קהל וש"ץ יחדיו תכלים קמוי: יְמִלֶךְ יְהוָה | לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר תְּלַלֶּנָּה:

ש"ץ לְדֹר וָדֹר נִגִּיד גְּדֻלָּךְ . וּלְנִצָּח נִצָּחִים קִדְשָׁתְךָ נִקְדִּישׁ . וְשִׁבְחֶךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יִמוּשׁ
לְעוֹלָם וָעֶד . בִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקְדוֹשׁ אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בעש"ת: הַמְלִיךְ) הַקְדוּשׁ:

כל העושה מצוה לצורך הקריאה בתענית ציבור מסיר הטלית אחרי קדושת חזרת הש"ץ

אתה חונן לְאָדָם דַּעַת וּמִלְמִד לְאִנּוּשׁ בִּינָה . וְחַנּוּנוּ מֵאַתָּה בִּינָה דַּעַת וְהַשְׁפֵּל.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ חוֹנֵן הַדַּעַת:

הַשִּׁיבֵנוּ אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ וְקִרְבָּנוּ מִלִּבֵּנוּ לְעִבּוּדְךָ וְחַזִּירֵנוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה

לְפָנֶיךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַרוֹצֵה בְּתִשׁוּבָה:

סְלַח לָנוּ אֲבִינוּ בִּי חַטָּאֵנוּ מִחַל לָנוּ מִלִּבֵּנוּ בִּי פִשְׁעֵנוּ בִּי מוֹחַל וְסוֹלֵחַ אַתָּה. בְּרוּךְ

אַתָּה יְיָ חַנוּן, הַמְרַבֵּה לְסִלּוּחַ:

רֵאָה בְּעֵינֵינוּ וְרִיבָה רִיבָנוּ וּגְאֹלֵנוּ מִחֶרֶד לְמַעַן שְׁמֶךָ בִּי גּוֹאֵל חֹזֵק אַתָּה. בְּרוּךְ

אַתָּה יְיָ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

בתענית ציבור מוסיף הש"ץ כאן 'עננו' :

עֲנֵנוּ יְיָ עֲנֵנוּ . בְּיוֹם צוּם תַּעֲנִיתֵנוּ. בִּי בָצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ . אֵל תִּפְּן אֵל רִשְׁעֵנוּ . וְאֵל תִּסְתַּר

פְּנֵיךָ מִפָּנֵינוּ . וְאֵל תִּתְּעַלֵּם מִתַּחֲנֻנֵּנוּ . יְיָהּ נָא קְרֹב לְשׁוֹעֲתֵנוּ . יְיָהּ נָא חֲסִדֶּךָ לְנַחֲמֵנוּ . מֶרֶם נִקְרָא

אֱלֹהֶיךָ עֲנֵנוּ . בְּדַבָּר שְׁנֵאמַר: ישעיה סה:כז וְהָיָה מֶרֶם־יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֲנִי

אֲשַׁמֶּעַ: בִּי אַתָּה יְיָ הַעוֹנָה בְּעַת צָרָה . פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַעוֹנָה

בְּעַת צָרָה:

מי שרוצה להתפלל על החולה יאמר כאן :

* ויהי רצון מלפניך יי אלהינו שתשלח מהרה רפואה
שלמה מן השמים . רפואת הנפש ורפואת הגוף לחולה
(פב"פ) בתוך שאר חולי ישראל:

רפאנו יי ונרפא הושיענו ונושעה בי
תהלתנו אתה . והעלה רפואה שלמה לכל
מבותינו . * בי אל מלך רופא נאמן ורחמן
אתה. ברוך אתה יי רופא, חולי עמו ישראל:

ברך עלינו יי אלהינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה למזבח ותן
(בחורף: טל ומטר ל) ברכה על פני האדמה ושפענו משובך וברך שנתנו בשנים המזכות.
ברוך אתה יי מברך השנים:

תקע בשופר גדול לחרותנו ושא גם לקבץ גליותינו וקבצנו יחד מארבע פגפות
הארץ. ברוך אתה יי מקבץ, נדחי עמו ישראל:

השיבה שופטינו בבראשונה ויועצינו בבחילה והסר ממנו יגון ואנחה . ומלוך
עלינו אתה יי לבדך בחסד וברחמים וצדקנו במשפט. ברוך אתה יי מלך, אוהב צדקה
ומשפט (בעש"ת מסיימים הברכה: המלך המשפט):

למשפדים אל תהי תקנה וכל המינים פגע יאבדו וכל אויבי עמך מהרה יפרתו
ומלכות ודון מהרה תעקר ותשפר ותמגר ותכניע במהרה בימינו. ברוך אתה יי שובר
איבים ומכניע זדים:

על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני עמך בית ישראל ועל פליטת בית סופריהם
ועל גרי הצדק ועלינו יחמי רחמך יי אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוֹמְחִים בְּשִׁמְךָ
בְּאֵמֶת וְשִׁים חֲלָקְנוּ עִמָּהֶם וְלַעֲוֹלָם לֹא יִבּוֹשׁ כִּי בָךְ בְּמַחֲנוּ. ברוך אתה יי מְשַׁעַן וּמְבַטֵּחַ
לְצַדִּיקִים:

בבין המצרים [חוץ מע"ש וערב ר"ח] ברכת 'ולירושלים עירך' כולה אומר בניגון ידוע של קינות, ואת חתימת הברכה - בניגון טעמי איבה.

ולירושלם עירך ברחמים תשוב ותשבון בתוכה באשר דברת ובנה אותה
בקרב בימינו בגין עולם וכפא דוד מהרה לתוכה תבין. בתשעה באב אומרים כאן 'נחם': ברוך
אתה יי בונה ירושלים:

נחם . יי אלהינו . את אבלי ציון . ואת אבלי ירושלים . ואת העיר האבלה והחרבה והפזויה והשוממה . האבלה מפלי בניה . והחרבה מפעונויותיה . והפזויה מכבודה . והשוממה מאין יושב . והיא יושבת וראשה חפוי . כאשה עקרה שלא ילדה . ויבלעויה לגיונות . ויירשנה עובדי פסילים . וימילו את עמך ישראל לחרב . ויהרגו בזדון חסידי עליון . על בן ציון כמר תבכה . וירושלם תתן קולה . לפי לפי על חלליהם . מעי מעי על חלליהם . כי אתה יי באש הצתה . ובאש אתה עתיד לבנותה . כאמור: זכריה 3: וַאֲנִי אֶהְיֶה-לָּהּ נֶאֱמָרְתִּיהָ חֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ: פְּרוֹךְ אַתָּה יי מנחם ציון ובונה ירושלים:

את צמח דוד עבדך מחרה תצמיח וקרנו תרום פישועתך כי לישועתך קנינו כל היום. פרוך אתה יי מצמיח, קרן ישועה:

חתימת ברכת 'שומע תפילה' נאמרת על ידי הש"ץ בהרמת קול ובנעימה מיוחדת כדי לעורר את השומעים לחשיבות עניית 'אמן' זו שומע קולנו יי אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים ובכרצון את תפלתנו כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה . ומלפניך מלפני ריקם אל תשיבנו . במנחה של תענית ציבור בתפלת לחש אומרים: עננו יי עננו . ביום צום תעניתינו . כי בצרה גדולה אנחנו . אל תפן אל רשענו . ואל תסתר פניך ממנו . ואל תתעלם מתחנונתנו . היה נא קרוב לישועתנו . יהי נא חסדך לנחמנו . מרם נקרא אליך עננו . בדבר שנאמר ישעיה סה:כ וְהָיָה מֶרֶם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד תִּם מְדַבְּרִים וְאֲנִי אֶשְׁמַע: כי אתה יי העונה בעת צרה . פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה . כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים. פרוך אתה יי שומע תפלה:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם . מחרה . באהבה תקבל ברכון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

בראש חודש ובחול המועד אומרים "יעלא ויבא"

אלהינו ואלהי אבותינו . יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר ויכוננו ויפקדוננו ויכרון אבותינו . ויכרון משיח בן דוד עבדך . ויכרון ירושלים עיר קדשך . ויכרון כל עמך בית ישראל לפניך . לפליטה ולמוכה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לראש חודש: ראש תחדש | לפסח: חג המצות | לסוכות: חג הסוכות

הזה . וקרנו יי אלהינו בו למוכה . ופקדנו בו לברכה . והושיענו בו לחיים . ובדבר ישועה ורחמים . חוס וחנו . ורחם עלינו והושיענו . כי אליך ענינו . כי אל מלך חנון ורחום אתה:

חתימת ברכת 'המחזיר שבינתו לציון' נאמרת על ידי הש"ץ בהרמת קול ובנעימה מיוחדת כדי לעורר את השומעים לאמירת מידים דברים

ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים .

בבין המצרים [חוץ מע"ש וערב ר"ח] בסוף הברכה משפיל את קולו, אולם במלה אחרונה של רצה דהיינו 'לציון', שוב מגביה את קולו.

פרוך אתה יי המחזיר שבינתו לציון:

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך . שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו . אלהי כל בשר יוצרנו ויצר בראשית . ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש . על שהחיייתנו וקיימתנו: בן תחינו ותקיימנו ותאסוף גלותינו לחצרות קדשך לשמר חקיך . ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם . על שאנו מודים לך . וכורעים מעט כשאומרים 'ברוך' ברוך אל החודאות:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד . צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו המקודשות לך ועל נפיק שפכל יום עמנו ועל נפלאותיך ומכותיך שפכל עת ערב ובקר וצהרים הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך . מעולם קיינו לך.

כל ימי הנזכה, גם בפורים ביום י"ד, אומרים כאן 'על הנסים':

על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות

שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

בחנוכה: בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמני ובניו . כשעמדה בפורים: בימי מרדכי ואסתר בשושן מלכות וכן הרשעה על עמך ישראל להשפיתם תורתך ולהעבירם הבירה כשעמד עליהם המן הרשע. מחקי רצונך: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת בקש אסתר גיג להשמיד להרג ולאבד את ריכם הנת את דינם נקמת את נקמתם מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וממאים ביד מהורים ורשעים ביד ונשים כיום אחד בשלושה עשר צדיקים וזרים ביד עוסקי תורתך . ולה עשית שם גדול וקדוש להדש שנים עשר הוא חדש אחר בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה: ושללם לבזו: ואתה ברחמיך הרבים ואחר כך באו בנגיד לדביר ביתך ופנו את היכלך ומהרו את הפרת את עצתו וקלקלת את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנכה מחשבתו וחשבות גמולו בראשו. אליו להודות לחלל לשמך הגדול:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד.

בעשרת ימי תשובה: וכתוב לחיים טובים בני ברייתך:

[בחזרת הש"ץ הקהל עונה 'אמן' על אמירה 'כתוב לחיים']

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה.

בבין המצרים [חוץ מע"ש וערב ר"ח] בסוף הברכה משפיל את קולו. ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

במנחה של תענית ציבור החזרת התפלה אומר הש"ץ:

אלהינו ואלהי אבותינו . ברכנו בברכה המשלשת בתורה . הכתובה על ידי משה עבדך .

האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך . באמור .

3מזכר ויכד-כו | ברכך יהוה וישמרה: יאר יהוה | פגיו אליך ויחנך: ישא יהוה | פגיו אליך וישם לך שלום:

שנים שלום was to always say מנהג בבל and שלום רב was to always say מנהג ארץ ישראל.
These explanations are why the compromise between מנהג בבל and מנהג ארץ ישראל was done this way.

שלום רב concludes with תפילה the התורה requires that whenever there is מנהג אשכנז
in order to say the words 'אלהינו תורת חיים'.

במנחה של תענית ציבור (כשקוראים בתורה גם למנחה,
אומרים ברכת 'שנים שלום', כי בה מזכירים 'נתת לנו...תורת חיים');

שנים שלום מוזכר וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך .
ברכנו אבינו בלנו באחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו
תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום .

ומזב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך.

בעשרת ימי תשובה : [בחזרת הש"ץ הקהל מקדים אמירת 'בספר...' לפני הש"ץ]:

בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה מובה נזכר ונכתב
לפניך אנו וכל עמך בית ישראל לחיים ולשלום. ברוך
אתה יי עושה השלום:

בבין המצרים [חזף מערב שבת וערב ר"ח]
בסוף הברכה משפיל את קולו.

ברוך אתה יי המברך
את עמו ישראל בשלום:

אלהי . נצר לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה . ולמקללי נפשי תדום ונפשי בעפר לכל
תהיה: פתח לפי בתורתך . ובמצותיך תרדוף נפשי . וכל החוששים עלי רעה מהרה
הפר עצתם וקלקל מחשבותם: עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען קדשך
עשה למען תורתך . תכלים ס: למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך וענגי:

המתענה ביום תעניתו בתפלת מנחה קודם 'יהיו לרצון'
יאמר 'רבון זה (מסכת ברכות י"ז):

רבון העולמים . גלוי ודוע לפניך . בזמן שבית המקדש
קים אדם חוטא מקריב קרבן . ואין מקריבין ממנו אלא
חלבו ודמו . ואתה ברחמיך הרבים מכפר . ועבשיו ישובתי
בתענית ונתמעט חלבי ודמי . יהי רצון מלפניך שיהי חלבי
ודמי שנתמעט היום כאילו הקרבתיו לפניך על גבי המזבח
ותרצני: יהיו לרצון וכו'.

היחיד בקבלת תעניתו אומר לפני 'יהיו לרצון'
רבון זה, והוא הנוסחא הישר והמוסיף גורע.

רבון העולמים . הרי אני לפניך בתענית
נדבה למחר . יהי רצון מלפניך יי אלהי
ואלהי אבותי . שתקבלני באהבה וברצון.
ותבא לפניך תפילתי . ותענה עתירתי
ברחמיך הרבים . כי אתה שומע תפלת
כל פה: יהיו לרצון וכו'.

יט:טו | יהיו לרצון | אמרי פ' והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגאלי:

עשה שלום במרומי הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיפנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:
ושם נעבדך ביראה בימי עולם ובשנים קדמוניות:

מלאכי ג:ד וערבך ליהוה מנחת יהודה וירושלם בימי עולם ובשנים קדמוניות:

עמידה של מנחה לשבת

תהלים נא:טז אֲדֹנִי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תִּהְלִיתֶךָ:

ברוך אתה יי. אלהינו ואלהי אבותינו. אלהי אברהם. אלהי יצחק. ואלהי יעקב. האל הגדול הגבור והנורא. אל עליון. גומל חסדים טובים. וקנה הכל. וזוכר חסדי אבות. ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה.

בשבת שובה [אבל בחזרת הש"ץ אין הקהל אומר 'זכרנו לחיים':

זכרנו לחיים. מלך חפץ בחיים. וכתבנו בספר החיים. למענה אלהים חיים:

מלך עוזר ומושיע ומגן. ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני. מחיה מתים אתה. רב להושיע

ממוסף של שמיני עצרת עד מוסף של יום א' של פסח אומרים:

משיב הרוח ומוריד הגשם.

[בארץ ישראל בקיץ יש אומרים: מוריד המל.]

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים. סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר. מי כמותך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה.

בשבת שובה [אבל בחזרת הש"ץ אין הקהל אומר 'מי כמותך':

מי כמותך אב הרחמים. זוכר יצוריו לחיים ברחמים:

ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה יי מחיה המתים:

הש"ץ אומר רק את המלים 'נקדש' עד 'ואמר' לעמתם ברוך יאמרו,

'ובדברי קדשך כתוב לאמר, והקהל שותק במלים אלו:

ש"ץ בלבד נקדש את שמך בעולם. בשם שמך דישים אותו

בשמי מרים. בפתוח על יד נביאך ישעיה וי: וקרא זה

אלוה ואמר

אתה קדוש ושמך קדוש.

וקדושים בכל יום יהללוך

סלה. ברוך אתה יי האל (בשבת

שובה: תמלך) הקדוש:

קהל וש"ץ יחדיו קדוש | קדוש קדוש יהוה זבאות מלא כל הארץ כבודו:

ש"ץ לעמתם ברוך יאמרו.

קהל וש"ץ יחדיו יחזקאל ג:ב ברוך ברוך בבור יהוה ממקומו:

ש"ץ ובדברי קדשך כתוב לאמר.

קהל וש"ץ יחדיו תהלים קמו: ימלך יהוה | לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

ש"ץ לדר ודר נגיד גדלך. ולנצח נצחים קדשתך נקדש. ושבחך אלהינו. מפנינו לא ימוש

לעולם ועד. כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל (בשבת שובה: תמלך) הקדוש:

כל העושה מצוה לצורך הקריאה בתורה מסיר הטלית אחרי קדושת חזרת הש"ץ

אתה אחד ושםך אחד . ומי בעמך ישראל גוי אחד בארץ . תפארת גדלה . ועמרת ישועה . מנוחה וקדשה לעמך נתת: אברהם יגל . יצחק ירנן . יעקב ויגו ויגווחו בו: מנוחת אהבה ונדיבה . מנוחת אמת ואמונה . מנוחת שלום ושלוח והשקט וכמח . מנוחה שלמה שאמה רוצה בה . יכירו בך וידעו כי מאתך היא מנוחתם ועל מנוחתם יקדישו את שמך:

אלהינו ואלהי אבותינו . רצה במנוחתנו . קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך . שבענו ממוכך . ושמחנו בישועתך . וטהר לבנו לעבדך באמת . ותנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך . וישמחו בך ישראל אוהבי שמך . ברוך אתה יי מקדש השבת:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם . מהרה . באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

בראש חודש ובחול המועד אומרים "יעלא ויבא"

אלהינו ואלהי אבותינו . יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר וזכרון אבותינו . וזכרון משיח בן דוד עבדך . וזכרון ירושלם עיר קדשך . וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך . לפליטה ולמוכה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לראש חודש: ראש החודש | לפסח: חג המצות | לסוכות: חג הסוכות

הזה . וזכרנו יי אלהינו בו למוכה . ופקדנו בו לברכה . והושיענו בו לחיים . ובדבר ישועה ורחמים . חוס ותננו . ורחם עלינו והושיענו . כי אליך עינינו . כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים .

ברוך אתה יי המחזיר שבינתו לציון:

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך . שאמה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו . אלהי כל בשר יוצר יוצר בראשית . ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש . על שהחיייתנו וקיימתנו: בן תחינו ותקיימנו ותאסוף גלותינו לחצרת קדשך לשמר חקיך . ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם . על שאנו מודים לך .

וכורעים מעט כשאומרים 'ברוך' ברוך אל החודאות:

מודים אנחנו לך שאמה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד . צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו המקודשות לך ועל נפיד שפכל יום עמנו ועל נפלאותיך ומובותיך שפכל עת ערב ובקר וצהרים הטוב כי לא כלו רחמך והמרחם כי לא תמו חסדיך . מעולם קיינו לך.

בחנוכה אומרים כאן 'על הנסים':

על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות

ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמיני ובניו. כשעמדה מלכות וזן הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם דגת את דינם נקמת את נקמתם מספרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים ופזמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך. וליך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן בחינם הזה: ואחר כך באו כנגד לדכור ביתך ופנו את היכלך ומהרו את מקדשך והדליקו נרות בנצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנכה אלו להודות להלל לשמך הגדול:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלפני תמיד לעולם ועד.

בשבת שובה: וכתוב לחיים טובים בני בריתך:

[בחזרת הש"ץ הקהל עונה 'אמן' על אמירה 'כתוב לחיים']

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה.

ברוך אתה יי הטוב שמך וליך נאה להודות:

שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך. ברכנו אבינו בלנו באחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחסדים ושלום וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך.

בשבת שובה: [בחזרת הש"ץ הקהל מקדים אמירת 'בספר...' לפני הש"ץ]:

בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה. נזכר ונכתב לפניך אנו וכל עמך בית ישראל לחיים ולשלום. ברוך אתה יי עושה השלום:

ברוך אתה יי המברך

את עמו ישראל בשלום:

אלהי. נצר לשוני מרע. ושפתי מדבר מרמה. ולמקללי. נפשי תדום. ונפשי בעפר לכל תהיה: פתח לפי בתורתך. ובמצותיך תרדוף נפשי. וכל החושבים עלי רעה מתרה הפך עצתם וקלקל מחשבותם: עשה למען שמך עשה למען ימינה עשה למען קדשך עשה למען תורתך. תכלים ס: למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינה וענני: יט: יהיו לרצון | אמרי-פי והגיון לפי לפניך יהיה צורי וגאלי: עשה שלום במרומוי הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו: אמן:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיפנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה בימי עולם ובשנים קדמוניות: מלאכי ג: וערכה ליהודה מנחת יהודה וירושלם בימי עולם ובשנים קדמוניות:

בעשרת ימי תשובה אומרים 'אבינו מלכנו' אחר תפלת שמונה עשרה, חוץ מערב שבת תשובה. הפותח וסוגר את ארון הקודש ל'אבינו מלכנו' מתעטף בטלית.

כל ימי החול בימים שאומרים בהם תחנון אומרים אחר שמנה עשרה רחום ותחנון וכו'. ואלו הימים שאין אומרים בהם תחנון ואין נופלים על פניהם: בערב שבת, ר"ח, חנוכה, פורים קמץ ב' ימים, כל חדש ניסן, ל"ג בעומר, ר"ח סיון עד אחר אסרו חג, מ' באב, ולא בערב ראש השנה ומערב יום כפור עד אחר ר"ח חשוון, בימים אלו אין אומרים גם במנחה שלפניו (חוץ מן ט"ז בשבט וט"ז באב), ולא בבית אבל, ולא בבית חתן ביום שנכנס לחופה (ונתפשט המנהג בכמה קהלות גם במנחה שלפניו), ולא בבהכ"נ ביום המילה.

אין נופלים על פניהם אלא במקום שיש ס"ת, ימה על שמאלו ודווקא על זרועו ומיושב. ומלות 'רחום ותחנון חמאתי' אומרים ש"ץ והקהל קודם הטיה ומכים ביד ימין על הלב.

רחום ותחנון חמאתי לפניך יי מלא רחמים רחם עלי וקבל תחנוני:

תכלים וי-יא יהוה אל-באפק תוכיחני ואל-בחמתך תיפרני: חנני יהוה כ-אמלל אני רפאני יהוה כי נבחלו עצמי: ונפשי נבחלה מאד ואת יהוה ערמתי: שובה יהוה חלצה נפשי הושיעני למען חסדך: כי אין פנות זכרך בשאול מי יודה לך: יגעתי באנחתי אשחה בכל-לילה מפאתי בדמעותי ערשי אמסה: עששה מפעם עיני עתקה בכל-צוררי: סורו ממני כל-פעלי און כ-שמע יהוה קול בקיי: שמע יהוה תחנוני יהוה תפילתי יקח: יבשו יבבחו מאד כל-אבי יבשו רגע:

אומרים 'שומר ישראל' במנחה רק בצום גדליה בלבד.

חיון ד"ס ז' כ"ב ואנחנו לא נדע מה-נעשה כי עליך עינינו: תכלים כהו: ובר-רחמיך יהוה וחסדיך כי מעולם המה: לג-כ: ויר-חסדיך יהוה עלינו כפאשר יתלנו לך: עט-ח: אל-תזכר לנו עונות ראשנים מהר יקדמינו רחמיך כי דלנו מאד: קג-ג: חננו יהוה חננו כ-רב שבענו בוז: חקוק ג-ב: ברנו רחם תזכור: תכלים קג-יד: כי הוא ידע יצרנו זכור כ-עפר אנחנו: חיון עט-ט: עזרנו | אלהי ישענו על-דבר כבוד-שםך והצילנו וכפר על-חמאתינו למען שםך:

"By the time the שבת מנחה is concluded, the day is on the decline, שבת is drawing to a close and thoughts of our life's task, of the striving and creating, the struggling and suffering of the coming week gradually seep back into our consciousness. On those שבתות that do not bear a festive character in addition to the holiness of the ordinary שבת, no attempt is made to repress these workday thoughts. But these brief פסוקים from the תהלים offer us some truths which we should take to heart and which should serve to give the proper direction to our thinking as we approach the beginning of a new week." (סידור הרב שמשון רפאל הירש)

בשבת אומרים 'צדקתך', ובימים שאין אומרים תחנון בחול וכן בשבת שובה (מפני המלים 'תהום רבה'), אין אומרים 'צדקתך', אף אין אומרים בבית חתן בשבעת ימי המשתה ולא בבית האבל.

צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: קיט-קמז

עא-יט: וצדקתך אלהים עד-מרום אשר-עשית גדולות אלהים מי כמוך:

לג-י: צדקתך | כתר-אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושע יהוה:

The קדיש states that the פסוקים 'ועתה יגדל' and 'זכר רחמך' are recited before every קדיש. Very few people have the מנהג to say them, possibly because of issue of הפסק. Practically, the פסוקים are only recited before a קדיש התקבל.

במדבר יד: יז וְעַתָּה יִגְדַּל-נָא בְּנֵי אֲדֹנִי פֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְאָמְרִי: תַּחֲלִים כִּכֹּה: וְזָכַר-רַחֲמֶיךָ יְיָהוּה וְחַסְדֶּיךָ בִּי מֵעוֹלָם הַמָּה:

ש"ץ כורע. יתגדל ויתקדש שמה רבא (קהל אמן) בעלמא דברא ברעיותה וימליך מלכותה

בתיכון ובתיכון. ובחיי דכל בית ישראל בענלא ובזמן קריב, ואמרו ש"ץ כורע אמן:

יהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא ובנשימה אחרת מוסיפים "תברך"

ש"ץ כורע. יתברך וישתבח ויתפאר ויתרמם ויתנשא .

ויתתדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא ש"ץ כורע בריך הוא הציבור אומר עמו (ולא לאחריו) .

לעלא מכל ברכתא ושירתא תשפחתא ונחמתא דאמירין בעלמא ואמרו ש"ץ כורע אמן:

קהל קבל ברחמים וברצון את תפלתינו:

תתקבל צלותהון ובעיותהון דכל ישראל קדם אבוהון די בשמיא ואמרו אמן:

תכלים קיג:3 קהל יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם:

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

קכא:3 קהל עזרי מעם יהוה עשה שמים וארץ:

עשה שלום במרומינו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

Until the time of the גאונים, עלינו was recited only in נוראים. By the time of the ראשונים, it was said both after ראשונים and שחרית daily, since it contains שמות מלכות עול קבלת עול (i.e. קריאת שמע) but not after ערבית. Eventually it became customary to recite עלינו as the last תפילה before leaving shul. When two תפילות follow consecutively (even if there is a שיעור in between), for which people stay from the beginning of one until after the other, then עלינו is said only at the end (ערבית - מנחה) (שחרית - מוסף) (מנחה - ערבית). If each תפילה is said separately (when people generally leave the בית המקדש in the name of the תפילה), for which people stay from the beginning of one until after the other, then עלינו is said after each תפילה. The comments מגן אברהם (quoted by the משנה ברורה and the מקור חיים) in the name of the של"ה, that "In ארץ אשכנז where they are accustomed to to push ערבית forward (i.e. oren back-to-back), an individual dwelling in a town or a traveler (i.e. no מנין being available in either case) needs to wait for the הכוכבים צאת (to oren ערבית)." Thus, מנחה and ערבית would each conclude with עלינו since there would be time in between them.

When participating in a מנין which concludes מנחה with עלינו and then immediately continues with ערבית, one must choose between the following two opinions: a) according to the ערוך השלחן actually reciting עלינו together with the ערבית is unnecessary. By bowing along with the ציבור, one acknowledges as הקב"ה מלך מלכי המלכים, b) other פוסקים require that at least the first paragraph of עלינו always be said together with the מנין reciting it.

עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדלה ליוצר בראשית. שלא עשנו כגויי הארצות. ולא שמנו כמשפחות האדמה. שלא שם חלקנו בהם. וגדלנו בכל המונם. שהם משתחוים להכל וריק ישעיה מהכ ומתפללים אל-אל לא יושיע: ואנחנו בורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. שהוא נא-יג נומה שמים ויסד ארץ. ומושב יקרו בשמים מפעל. ושכינת עזו בגבהי מרומים: הוא אלהינו. אין עוד. אמת מלפנו. אפם וזולתו. בפתוב בתורתו: דברים ד:לט ויודעת היום והשבת אל-לבבך כי יהוה הוא האלהים בשמים מפעל ועל-הארץ מתחת אין עוד:

על כן נקנה לה יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך. להעביר גלולים מן הארץ. והאלילים פרות יפרתון. לתקן עולם במלכות שדי. וכל בני בשר יקראו בשמך. להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל. כי לך תברע כל ברה. תשבע כל לשון: לפניך יי אלהינו יכרעו ויפולו. ולכבוד שמך יקר יתנו. ויקבלו בלם את על מלכותך. ותמלוד עליהם. מהרה לעולם ועד. כי המלכות שלך היא. ולעלמי עד תמלוד בךבוד:

ברכי נפשי

The ברכי נפשי which sings of creation. The fifteen מזמורים which follow it, the levitical songs for the procession up fifteen steps to the temple courtyard, also allude to creation in that King David of the מדרש sang them first in order to relegate the flood waters back to the great deep under the earth.

פפד"מ was said in many places in Europe although not in ברכי נפשי.

משבת 'בראשית' ועד 'שבת הגדול', ולא עד בכלל, אומרים בהרבה קהילות את המזמורים הבאים אחר 'קדיש תתקבל'.

קד ברכי נפשי את־יהוה יהוה אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת: עמה אור פשלמה נומה
שמים בריעה: המקרה במים עליותיו השם־עבים רבובו המהלך על־פני־רוח: עשה מלאכיו
רוחות משרתיו אש להם: יסד ארץ על־מבניה בל־תפוז עולם ועד: תהום פלבוש בפיתו
על־הרים עמדות־מים: מן־גערתך ינוסון מן־קול רעמך יחפזון: געלו הרים ירדו בקעות
אל־מקום זה | יסדת להם: גבול־שמת בל־עברון בל־ישכון לכפות הארץ: המשלח מעינים
בנחלים בין הרים יחלכון: ישקו בל־חיתו שדי ישפרו פראים צמאם: עליהם עוף־השמים
ישכון מבין עפאים יתנו־קול: משקה הרים מעליותיו מפרי מעשיך תשבע הארץ: מצמיח
חציר | לבהמה ועשב לעבדת האדם להוציא להם מן־הארץ: ויון | ישמח לבב־אנוש להצחיל
פנים משמן ולחם לבב־אנוש יסעד: ישבעו עצי יהוה ארז לבנון אשר נמט: אשר־שם
צפרים יקננו חסידה ברושים ביתה: הרים הגבהים לעלים סלעים מחסה לשפנים: עשה ירח
למועדים שמש ידע מבואו: תשת חשך ניהי לילה בו תרמש בל־חיתו־יער: הכפירים שאגים
לפרך ולבקש מאל אכלם: תזרח השמש יאספון ואל־מעונתם ירפצון: יצא אדם לפעלו
ולעבדתו עדי־ערב: מה־רבו מעשיך | יהוה בלם בחדמה עשית מלאה הארץ קנינה: זה | הים
גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר חיות קמנות עס־גדלות: שם אניות יחלכון לויתן זה |
יצרת לשחק־בו: בלם אליך ישכרון לתת אכלם בעתו: תתן להם ילקטון תפתח ידך ישבעון
מזב: תסתיר פניך יבחלון תסוף רוחם יגעון ואל־עפרם ישוכון: תשלח רוחך יבראון ותחדש
פני אדמה: יהי כבוד יהוה לעולם ישמח יהוה במעשיו: המביט לארץ ותראד יגע בהרים
ויעשנו: אשירה ליהוה בחיי אומרה לאלתי בעודי: יערב עליו שיחי אנכי אשמח ביהוה: יתמו
חמאים | מן־הארץ ורשעים | עוד אינם ברכי נפשי את־יהוה הללויה:

קכ שיר המעלות אל־יהוה בצרתה לי קראתי ויענני: יהוה הצילה נפשי משפת־שקר מלשון
רמיה: מה־יתן לך ומה־יסוף לך לשון רמיה: חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים: אויה לי
בי־גרתי משד שכנתי עס־אחלי קדר: רפת שכנה־לה נפשי עם שונא שלום: אני־שלום וכי
אדבר חמה למלחמה:

קכא שיר למעלות אשא עיני אל־ההרים מאין יבא עזרי: עזרי מעם יהוה עשה שמים וארץ:
אל־יתן למוט רגלך אל־יגום שמרך: הנה לא יגום ולא יישן שומר ישראל: יהוה שמרך יהוה
צילך עליך ימינה: יומם השמש לא־יפכה וירח בלילה: יהוה ישמך מכל־דע ישמר
את־נפשך: יהוה ישמר־צאתך ובואך מעתה ועד־עולם:

קכב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֲמָרִים לִי בֵּית יְהוָה גִּלְדָּה: עֲמֻדֹת חָיו רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיהָ
 יְרוּשָׁלַם: יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחִבְּרָהּ לָהּ יְהוָה: שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים שְׂבָמִירָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל
 לַחֲדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: כִּי שָׁמָּה | יָשְׁבוּ כְסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד: שָׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם
 וְשָׁלוֹ אֲהַבִּיהָ: יְהִי־שְׁלוֹם בְּחִילָהּ שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ: לְמַעַן־אֲתִי וְרַעֲי אֲדַבְּרָה־נָּא שְׁלוֹם בָּךְ:
 לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

קכג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ נִשְׁאֲתִי אֶת־עֵינַי הַיּוֹשְׁבִי בַשָּׁמַיִם: הִנֵּה כְּעֵינַי עֹבְדִים אֶל־יָד אֲדוֹנֵיהֶם
 כְּעֵינַי שִׁפְחָה אֶל־יָד גְּבֻרָתָהּ כִּן עֵינַיִנו אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: חֲנֻנוּ יְהוָה חֲנֻנוּ כִּי־רַב
 שָׂכָרְנוּ כִּיוֹ: רַבַּת שִׁבְעָה־לָּהּ נִפְשָׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הָפוּז לִנְאִי יוֹנִים:

קכד שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לֹוִלִי יְהוָה שִׁתְּהָ לָנוּ וְאִמְרָנָא יִשְׂרָאֵל: לֹוִלִי יְהוָה שִׁתְּהָ לָנוּ בְּקוֹם
 עָלֵינוּ אָדָם: אֲזִי חַיִּים כָּלְעֻנּוּ בַּחֲרוֹת אָפָם בָּנוּ: אֲזִי הַמִּים שִׁמְפוּנוּ נִחַלָּה עֹבֵר עַל־נִפְשָׁנוּ: אֲזִי
 עֹבֵר עַל־נִפְשָׁנוּ הַמִּים הַיּוֹדוּנִים: כְּרוֹךְ יְהוָה שְׁלֹא נִתְּנָנוּ מָרָף לְשִׁנֵּיהֶם: נִפְשָׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלָטָה
 מִפֶּחַ יוֹקְשִׁים הַפֶּחַ נִשְׁפָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטָנוּ: עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

קכה שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבּוֹטְחִים בִּיתְהוָה בַּחֲרָצִיּוֹן לֹא־יָמוּט לְעוֹלָם יֹשֵׁב: יְרוּשָׁלַם חֲרִים סָבִיב לָהּ
 וַיְהוָה סָבִיב לְעַמּוֹ מַעֲתָה וְעַד־עוֹלָם: כִּי לֹא יָנוּחַ שִׁבְט הָרָשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן
 לֹא־יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעוֹלָתָהּ יָדֵיהֶם: הַיִּטִּיבָה יְהוָה לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים כָּלכּוֹתָם: וְהַמַּמְטִים |
 עֲקָלְקוֹתָם יוֹלִיכֶם יְהוָה אֶת־פַּעְלֵי הָאָוֶן שְׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

קכו שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְהוָה אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן חָיִינוּ בַּחֲלָמִים: אֲזִי יִמְלֹא שִׁחֲךָ פִּינוֹ וּלְשׁוֹנֵנוּ
 רִנָּה אֲזִי וְאִמְרוּ בְּגוֹיִם הַגִּדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם־אֱלֹהֵי: הַגִּדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ חָיִינוּ שִׁמְחִים:
 שׁוּבָה יְהוָה אֶת־שְׁבוֹתָנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: הַזֵּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה וְקִצְרוּ: הָלוֹךְ יֵלֵךְ | וּבִכָּה
 נִשְׂא מִשְׁדֵּ־הַזֶּרַע בְּאִיכָא בְּרִנָּה נִשְׂא אֶלמַתִּיו:

קכז שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְשִׁלְמָה אִם־יְהוָה | לֹא־יִבְנֶה בֵּית שׁוֹא עֲמָלוֹ בּוֹנֵיו כִּן אִם־יְהוָה
 לֹא־יִשְׁמַר־עִיר שׁוֹא | שִׁקְדָּה שׁוֹמֵר: שׁוֹא לָכֶם | מִשְׁכָּנֵי קוֹם מֵאַחֲרֵי־שָׁבַת אֲכָלִי לֶחֶם
 הַעֲצָבִים כִּן יִתֵּן לִידִידוֹ שְׂנֵא: הִנֵּה נִחַלַת יְהוָה בָּנִים שֹׂכְרֵי הַבֶּטֶן: כַּחֲצִים בִּיד־גִּבּוֹר כִּן
 בָּנֵי הַנְּעוּרִים: אֲשֶׁר־הַנָּבֵר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת־אִשְׁפָּתוֹ מֵחֶם לֹא יִבְשׁוּ כִּי־יִדְבְּרוּ אֶת־אֵיכִים
 בְּשַׁעַר:

קכח שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר־יִרְא כָּל־יִרְאָה יְהוָה כְּהַלֵּךְ בְּדַרְכָּיו: יִגִּיעַ בַּפִּיךָ כִּי תֹאכַל אֲשֶׁר־יִד וְטוֹב לָךְ:
 אֲשֶׁתְּךָ | כִּנְפֹן פְּרִיָּה בִּירְכָתִי בִיתְךָ בְּנִיךָ בְּשִׁתְלֵי וַיְתִים סָבִיב לְשִׁלְחָנְךָ: הִנֵּה כִּי־בֵן יִכְרֹד
 גָּבֵר יִרְאָה יְהוָה: יִכְרֹךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן וְרָאָה בְּטוֹב יְרוּשָׁלַם כָּל יָמֵי חַיָּה: וְרָאָה־בָּנִים לְבָנֶיךָ
 שְׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

קכט שִׁיר הַמַּעֲלֹת רַבַּת צָרְרוּנִי מִנְעוּרִי יֹאמַר-נָא יִשְׂרָאֵל: רַבַּת צָרְרוּנִי מִנְעוּרִי נָם לֹא יִכְלֹד-לִי: עַל-גִּבִּי חָרָשׁוּ חֲרָשִׁים הֵאֲרִיכוּ לְמַעַנּוֹתַם: יְהוָה צִדִּיק קָצָץ עֲבוֹת רָשָׁעִים: יִבְשׁוּ וַיִּפְּגְּוּ אַחֲזֹר כָּל שִׁנְאֵי צִיּוֹן: יִהְיוּ כַחֲצִיר גִּגֹּת שְׁקֵדָמַת שְׁלַף יִבָּשׁ: שְׁלֹא מִלֵּא כִפּוֹ קוֹצֵר וַחֲצֹנּוּ מַעֲמָר: וְלֹא אִמְרוּ | הָעֹבְרִים בְּרַבַּת יְהוָה אֲלֵיכֶם בִּרְכֵנוּ אֲתָכֶם בְּשֵׁם יְהוָה:

קל שִׁיר הַמַּעֲלֹת מִמַּעַמְקִים קָרָאתִיד יְהוָה: אֲדַנִּי שָׁמְעָה בְּקוֹלִי תַחֲיִינָה אוֹנִיד קִשְׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנִי: אִם-עֲוֹנוֹת תִּשְׁמְרֶיָה אֲדַנִּי מִי יַעֲמֹד: כִּי-עַמֶּךָ תִּסְלַחַה לְמַעַן תִּתְּנָה: קוֹנִיתִי יְהוָה קוֹנֵתָה נִפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחֵלֵתִי: נִפְשִׁי לֹאדַנִי מִשְׁמָרִים לְפָקֵד שְׁמָרִים לְפָקֵד: יַחַל יִשְׂרָאֵל אֶל-יְהוָה כִּי-עַם-יְהוָה תַּחֲסֹד וְתִרְבֶּה עַמּוֹ פְּדוּת: וְהוּא יַפְדֶּה אֶת-יִשְׂרָאֵל מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו:

קלג שִׁיר הַמַּעֲלֹת לְדָוִד יְהוָה | לֹא-גָבַהּ לִבִּי וְלֹא-רָמוּ עֵינַי וְלֹא-הִלֵּכְתִּי | בְּגִדְלוֹת וּבִנְפִלְאוֹת מִמֶּנִּי: אִם-לֹא שׁוֹיֵתִי | וְדוֹמָמְתִּי נִפְשִׁי בְּגִמְלָל עָלַי אִמּוֹ בְּגִמְלָל עָלַי נִפְשִׁי: יַחַל יִשְׂרָאֵל אֶל-יְהוָה מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם:

קלד שִׁיר הַמַּעֲלֹת זְבוֹר-יְהוָה לְדָוִד אֵת כָּל-עֲוֹנוֹתָיו: אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לַיהוָה נָדָר לְאָבִיר יַעֲקֹב: אִם-אֶבֶא בְּאֵהָל בֵּיתִי אִם-אֶעֱלֶה עַל-עֵרֶשׁ יִצְוָעִי: אִם-אֶתֵּן שָׁנָת לְעֵינַי לְעַפְעָפִי תִּנוּמָה: עַד-אֶמְצֵא מָקוֹם לַיהוָה מִשְׁכָּנֹת לְאָבִיר יַעֲקֹב: הִנֵּה-שָׁמְעִנִּיה בְּאֶפְרָתָה מִצְאֲנִיה בְּשִׁדְרֵי-יַעַר: נִבְוָהָה לְמִשְׁכָּנֹתָיו נִשְׁתַּחֲוָה לַהֲדָם רִגְלָיו: קוֹמָה יְהוָה לְמִנוּחַתְךָ אֵתָה וְאַרְצוֹן עֲזָד: כִּהְנִידָה יִלְכָּשׁוּ-צֶדֶק וְחִסְדִּידָה יִרְנְנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עֲבָדְךָ אֶל-תֵּשֵׁב פָּנַי מִשִּׁיחָד: נִשְׁבַּע יְהוָה | לְדָוִד יֵאמֹר לֹא-יָשׁוּב מִמֶּנָּה מִפָּרִי כִמְנֶךָ אִשִּׁית לְכַסֵּא-לָךְ: אִם-יִשְׁמְרוּ בְנֶיךָ | בְּרִיתִי וְעֵדוֹתִי זֹו אֶלְמָדָם גִּם-בְּנֵיהֶם עַד-עַד יֵשְׁבוּ לְכַסֵּא-לָךְ: כִּי-בָחַר יְהוָה בְּצִיּוֹן אֹהֶל לְמוֹשָׁב לוֹ: וְאֶת-מִנוּחַתִּי עַד-עַד פָּה אֵשֵׁב כִּי אוֹתִיָּה: צִידָה בְּרָךְ אֶבְרָהָ אֶבְרָהָ אֶבְרָהָ אֶבְרָהָ אֶבְרָהָ וְכִהְנִיהָ אֶלְבִּישׁ יֵשַׁע וְחִסְדִּידָה רַגְנִי וִרְנְנוּ: שֵׁם | אֶצְמִית קֶרֶן לְדָוִד עֲרֻכְתִּי נֹר לְמִשִּׁיחִי: אוֹיְבָיו אֶלְבִּישׁ בְּשֵׁת וְעָלְיוּ יִצִּיז נֹדָו:

קלג שִׁיר הַמַּעֲלֹת לְדָוִד הִנֵּה מִדֶּמְיוֹב וּמִדֶּנְעִים שָׁבַת אֲחִים גִּם-יָחִיד: בְּשִׁמְן הַטּוֹב | עַל-הָרֹאשׁ יִדָּר עַל-הַגֹּזֶן וְקוֹן אַחֲרָיו שִׁירָד עַל-חֶרְמוֹן שִׁירָד עַל-חֶרְרִי צִיּוֹן כִּי שֵׁם צִוָּה יְהוָה אֶת-הַפְּרָכָה חַיִּים עַד-הָעוֹלָם:

קלד שִׁיר הַמַּעֲלֹת הִנֵּה בִּרְכוּ אֶת-יְהוָה כָּל-עַבְדֵי יְהוָה הַעֲמָדִים בְּבֵית-יְהוָה בְּלִילֹת: שְׂאוּ-יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת-יְהוָה: יִבְרַכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ק"י

פרקי אבות

אחר קדיש 'תתקבל' במנחה של שבתות שבין פסח לעצרת אומרים בכל שבת פרק אחד במסכת אבות, כהכנה למתן תורה. בשבתות שבין שבועות ל"ז בתמוז, אומרים בכל שבת שני פרקים (אומרים רק 'כל ישראל' מפרק ראשון ו'רבי חנניא' מפרק שני) כהתחזקות בלימוד התורה ואחר י"ז בתמוז, שנשתברו בו הלוחות, אין אומרים פרק כלל. אחר אמירת אבות אומרים קדיש יתום ולא קדיש דרבנן.

The 1100 years ago, רב עמרם גאון after שבת מנחה פרקי אבות to learn מנהג (The beginning of רש"י על פרקי אבות is also discussed by מנהג). (טור או"ח סימן רצ"ב).

When learning multiple פרקים at the same time, 'כל ישראל' is said only once, before learning and 'רבי חנניא' once, after learning, one or multiple פרקים.

פרק ראשון

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא.

שנאמר: (ישעיה ס:כח) וְעַמִּי בָלֵם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נָצַר מִפְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְפָּאֵר:

א מִשָּׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינִי, וּמִסֵּדָה לִיהוֹשֻׁעַ וִיהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים וְזִקְנִים לְנָבִיאִים וְנָבִיאִים מִסְּרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנָסֶת הַגְּדוּלָּה, הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיוּ מְתוּנִים בְּדִין וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הִרְבֵּה וַעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה:

ב שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשִׁירֵי כְנָסֶת הַגְּדוּלָּה, הוּא הָיָה אוֹמֵר עַל-שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים:

ג אֲנִימְיָנוּם אִישׁ סוֹכּוֹ קִבֵּל מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, הוּא הָיָה אוֹמֵר אֶל-תְּהִיוּ בְּעֲבָדִים הַמְשַׁמְשִׁים אֶת-הָרֹב עַל-מִנַּת לְקַבֵּל פָּרֶם אֶלָּא הָיוּ בְּעֲבָדִים הַמְשַׁמְשִׁים אֶת-הָרֹב שְׁלֹא עַל מִנַּת לְקַבֵּל פָּרֶם וַיְהִי מוֹדָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם:

ד יוֹסִי בֶן יוֹעָזֵר אִישׁ צַרְדָּה וַיּוֹסִי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַם קִבְּלוּ מֵהֶם, יוֹסִי בֶן יוֹעָזֵר אִישׁ צַרְדָּה אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וָעֵד לַחֲכָמִים וְהָיָה מִתְּאַבֵּק בְּעַפְרֵי רַגְלֵיהֶם וְהָיָה שׁוֹתֶה בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם:

ה יוֹסִי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַם אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ פֶּתוּחַ לְרוּחָהּ, וַיְהִי עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתְךָ, וְאֶל-תִּרְבֶּה שִׁיחָה עִם הָאִשָּׁה, בְּאִשְׁתּוֹ אָמְרוּ קַל וְחֹמֶר בְּאִשְׁתִּי חִבְרוּ, מִכֵּן אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל הַמִּרְבֶּה שִׁיחָה עִם הָאִשָּׁה, גּוֹרֵם רָעָה לְעַצְמוֹ, וּבּוֹטֵל מִדְּבָרֵי תּוֹרָה, וְסוּפּוֹ יוֹרֵשׁ גִּיהֶנֶם:

ו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרִיחָה וְנָתַי הָאֲרֵבִלִי קִבְּלוּ מֵהֶם, יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרִיחָה אוֹמֵר עֲשֵׂה לְךָ רֹב וְקִנְיָה לְךָ חֵבֶר וְהָיָה דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת:

ז נָתַי הָאֲרֵבִלִי אוֹמֵר הִרְחַק מִשְׁכַּן רָע וְאֶל תִּתְחַבֵּר לְרָשָׁע וְאֶל תִּתְיַאֵשׁ מִן הַפּוֹרְעָנוּת:

ח יהודה בן טובי ושמעון בן שטח קבלו מהם יהודה בן מבאי אומר אל תעש עצמך בעורכי הדינים ובשיחיו בעלי הדין עומדים לפניך יהיו בעיניך בראשעים ובשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזכאים בשקבלו עליהם את הדין:

ט שמעון בן שטח אומר הוה מדבֿה לחקור את העדים וְהוה זְהיר בדבֿריך שְׁמא מתוכם ילמדו לשקר:

י שמעיה ואבטליון קבלו מהם שמעיה אומר אהב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות:

יא אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם שְׁמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הפאים אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל:

יב הלל ושמאי קבלו מהם הלל אומר הוה מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הקריות ומקרבן לתורה:

יג הוא היה אומר נגיד שְׁמא אבד שְׁמיה וידלא מוסיף יסף וידלא יליף קטלא חיב ודאשתמש בתנא חלה:

יד הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי ובשאיני לעצמי מה אני ואם לא עבשתי אימתי:

טו שמי אומר עשה תורתך קבע אמור מעט ועשה הרבה והוה מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות:

טז רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק ואל תרבה לעשר אפודות:

יז שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה ולא המדרש עקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא:

יח רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קיים על האמת ועל הדין ועל השלום שנאמר: (זכריה ח:טז) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם:

יט רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם

תורה ומצוות שנאמר: (ישעיה מ:כא) יהיה חפץ למען צדקו וגדיל תורה ויאדיר: קדיש יתום, 'עלינו'

פרק שני

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא.

שנאמר: (ישעיה ס:כח) ועמד כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מפעי מעשה ידי להתפאר:

א רבי אומר, איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעשיה ותפארת לו מן האדם, והיה זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות, והיה מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה. הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה ואזן שומעת וכל מעשיך בפספס נכתבים:

ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה במלה וגוררת עון, וכל העוסקים עם הצבור יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתם וצדקתם עומדת לעד, ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה באלו עשיתם:

ג הווי זהירין ברשות, שאין מקרבין לו לאדם אלא לצד עצמם, נראים באוהבים בשעת הנאתם, ואין עומדים לו לאדם בשעת דחקו:

ד הוא היה אומר, עשה רצונו ברצונה, כדי שיעשה רצונך ברצונו, כמל רצונך מפני רצונו כדי שיכמל רצון אחרים מפני רצונך:

ה הלל אומר, אל תפרוש מן הצבור, ואל תאמן בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע, ואל תאמר לבשאפנה אשנה שמה לא תפנה:

ו הוא היה אומר, אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד, ולא הפישן למד, ולא הקפדן למלמד, ולא כל המרבה בסחורה מחכים, ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש:

ז אף הוא ראה גלגלת אחת שצפה על פני המים, אמר לה, על דאמפת, אפפוד וסוף מטיפיד יטופון:

ח הוא היה אומר, מרבה בשר מרבה רמה, מרבה נכסים מרבה דאגה, מרבה נשים מרבה כשפים, מרבה שפחות מרבה זמה, מרבה עבדים מרבה גזל, מרבה תורה מרבה חיים, מרבה ישיבה מרבה חכמה, מרבה עצה מרבה תבונה, מרבה צדקה מרבה שלום, קנה שם טוב קנה לעצמו, קנה לו דברי תורה, קנה לו חיי העולם הבא:

ט רבן יוחנן בן זבי קבל מהלל ומשמי, הוא היה אומר, אם למדת תורה הרבה אל תחזק טובה לעצמך כי לך נוצרת:

י חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זבי ואלו הן: (רבי) אליעזר בן הורקנוס, (רבי) יהושע בן חנניא, (רבי) יוסי הכהן, (רבי) שמעון בן נתנאל ו(רבי) אלעזר בן ערד:

יא הוא היה מונה שבחם, (רבי) אליעזר בן הורקנוס בור סוד שאינו מאבד מפה, (רבי) יהושע בן חנניא אשרי יולדתו, (רבי) יוסי הכהן חסיד, (רבי) שמעון בן נתנאל ירא חטא ו(רבי) אלעזר בן ערד כמעין המתגבר:

יב הוא היה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל בבה מאננים ואליעזר בן הורקנוס בבה שניה, מכריע את כלם, אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל בבה מאננים ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם ואליעזר בן ערד בבה שניה, מכריע את כלם:

יג אמר להם צאו וראו איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם, רבי אליעזר אומר עין טובה, רבי יהושע אומר חבר טוב, רבי יוסי אומר שכן טוב, רבי שמעון אומר הרואה את הנולד, רבי אלעזר בן ערד אומר לב טוב, אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערד מדבריהם, שבכלל דבריו דבריהם:

יד אמר להם, צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם, רבי אליעזר אומר עין רעה, רבי יהושע אומר חבר רע, רבי יוסי אומר שכן רע, רבי שמעון אומר הלזה ואינו משלם, אחד הלזה מן האדם כלזה מן המקום, שנאמר: (תהלים לז:ז) לזה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן: רבי אלעזר אומר לב רע, אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערד מדבריהם שבכלל דבריו דבריהם:

טו הם אמרו שלשה דברים, רבי אליעזר אומר, יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך, ואל תהי גוף לבד, ושוב יום אחד לפני מיתתו, והוה מתחמם בנגד אורם של חכמים, והיו זהיר בנחלתם שלא תפוח, שנשיכתם נשיכת שועל ועקיצתם עקיצת עקרב ולחישתם לחישת שרף וכל דבריהם בנחלי אש:

טז רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות, מוציאים את האדם מן העולם:

י רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, יְהִי מָמוֹן חֶבְרֶה חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלֶךָ וְחֶתְקֶן עֲצָמֶךָ לְלִמּוּד תּוֹרָה. שְׂאִינָה יִרְשָׁה לָךְ וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם:

יח רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הָיָה זְהִיר בְּקִרְיָאת שְׁמַע (ובתפלה), וּכְשֶׁאֲתָה מִתְּפִלָּל אֵל תַּעֲשֶׂה תְּפִלָּתְךָ קָבַע אֶלָּא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם, שְׁנַאֲמַר: (יואל ב:יג) כִּי־תִנּוֹן וְרַחוּם הוּא אֶרְךָ אַפִּים וְרַב־חֶסֶד וְנָחָם עַל־הַרְעָה: וְאֵל תְּהִי רִשְׁע בְּפָנֶי עֲצָמֶךָ:

יט רַבִּי אֱלֶעָזָר אוֹמֵר, הָיָה שָׁקוּד לְלִמּוּד תּוֹרָה וְדַע מָה שֶׁתִּשָּׁיב לְאַפִּיקוּרוֹם, וְדַע לִפְנֵי מִי אַתָּה עֹמֵל וּמִי הוּא בֹעֵל מְלֹאכְתְּךָ שִׁי־שָׁלֵם לָךְ שֹׁכֵר פְּעֻלָּתְךָ:

כ רַבִּי מִרְפּוֹן אוֹמֵר, הַיּוֹם קָצַר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה וְהַפּוֹעָלִים עֲצֵלִים וְהַשֹּׁכֵר הֶרְבֵּה וּבֹעֵל הַבַּיִת דּוֹחֵק:

כא הוּא הָיָה אוֹמֵר, לֹא עֲלֶיךָ הַמְּלָאכָה לְגִמּוּר וְלֹא אַתָּה בֶּן חוֹרִין לְהַבְטִיל מִמֶּנָּה, אִם לְמַדַּת תּוֹרָה הֶרְבֵּה נוֹתֵנִין לָךְ שֹׁכֵר הֶרְבֵּה, וְנֶאֱמָן הוּא בֹעֵל מְלֹאכְתְּךָ שִׁי־שָׁלֵם לָךְ שֹׁכֵר פְּעֻלָּתְךָ, וְדַע שֶׁמֶתֶן שְׂכָרָם שֶׁל צַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא:

רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקִישָׁא אוֹמֵר, רָצָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הֶרְבֵּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁנַאֲמַר: (ישעיה מ:כח) יִהְיֶה חֶפְזָן לְמַעַן צַדִּיק וַיִּגְדִּיל תּוֹרָה וַיִּאֲדִיר: קדִישׁ יְתוּם, 'עֲלֵנוּ'

פרק שלישי

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

שְׁנַאֲמַר: (ישעיה ס:כח) וְעַמְּךָ בָּלֵם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נָצָר מִפְּעֵי מַעֲשֶׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר:

א עֲקִיבָא בֶּן מַחְלָאֵל אוֹמֵר, הַסֵּתֶפֶל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים וְאִין אַתָּה בָּא לִידֵי עֲבָרָה, דַּע מֵאִין בָּאת וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ וּלְפָנֶי מִי אַתָּה עֹתִיד לָתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, מֵאִין בָּאת מִמַּטָּה סְרוּחָה, וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ לְמָקוֹם עֹפֵר רִמָּה וְתוֹלָעָה, וּלְפָנֶי מִי אַתָּה עֹתִיד לָתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן לְפָנֶי מֶלֶךְ הַמַּלְכִּים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

ב רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר, הָיָה מִתְּפִלָּל בְּשִׁלּוּמָה שֶׁל מַלְכוּת, שְׂאֵלְמָלָא מוֹרָאָה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוּ:

ג רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן אוֹמֵר, שְׁנַיִם שִׁיּוֹשָׁבִים וְאִין בִּינֵיהֶם דְּבָרֵי תּוֹרָה הֲרִי זֶה מוֹשֵׁב לְצִיד, שְׁנַאֲמַר: (תהלים א:א) וּבְמוֹשֵׁב לְצִיד לֹא יֵשֵׁב: אֲבָל שְׁנַיִם שִׁיּוֹשָׁבִים וַיֵּשׁ בִּינֵיהֶם דְּבָרֵי תּוֹרָה שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שְׁנַאֲמַר: (מלכי ג:טז) אֹז נִדְּבָרוּ וַיֵּרְאֵי יְהוָה אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב יְהוָה וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר וּפְרוֹן לְפָנָיו לִירְאֵי יְהוָה וּלְחֹשְׁבֵי

שְׁמוֹ: אֵין לִי אֵלָא שְׁנַיִם מִנֵּין אֶפִּילוּ אֶחָד שְׁיֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁתְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה ג:כח) יֹשֵׁב בְּדָר וַיֵּדֶם כִּי נִמְלַע עָלָיו:

ד רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, שְׁלִשָּׁה שְׁאֲבָלוּ עַל שְׁלַחַן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תּוֹרָה, בָּאֵלוּ אֲבָלוּ מִזִּבְחֵי מִתִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כח:ח) כִּי כָל־שְׁלַחֲנוֹת מָלְאוּ קִיָּא צִאָה בְּלִי מָקוֹם: אֲבָל שְׁלִשָּׁה שְׁאֲבָלוּ עַל שְׁלַחַן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תּוֹרָה בָּאֵלוּ אֲבָלוּ מִשְׁלַחֲנוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל מא:כג) וַיִּדְבֹּר אֵלָיו זֶה הַשְּׁלַחַן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:

ה רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חֲכִינִי אוֹמֵר, תַּנְעוּר בַּלִּילָה וְהַמַּחֲלָף בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי וּמִפְנֵה לְבוֹ לְבַטְלָה תְּרִי זֶה מִתְחִיב בְּנַפְשׁוֹ:

ו רַבִּי נְחוֹנְיָא בֶּן חֲקִנָּה אוֹמֵר, כָּל הַמִּקְבֵּל עָלָיו עוֹל תּוֹרָה מִעֲבִידִים מִמֶּנּוּ עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ, וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עַל תּוֹרָה נוֹתֵנִין עָלָיו עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ:

ז רַבִּי חֲלֶפְתָּא בֶּן דּוֹסָא אִישׁ כֹּפֵר חֲנִינָא אוֹמֵר, עֲשֶׂרָה שְׁיֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שְׂכִינָה שְׂרִינָה בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פ:א) אֱלֹהִים נֹצֵב בַּעֲדַת־אֵל וּמִנֵּין אֶפִּילוּ חֲמִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ט:ו) וַאֲנִידָתוּ עַל־אֶרֶץ יִסְדָּה וּמִנֵּין אֶפִּילוּ שְׁלִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פ:א) בִּקְרֹב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: וּמִנֵּין אֶפִּילוּ שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכי ג:טז) אֹז נִדְּבָרוּ וַדָּאִי יְהוָה אִישׁ אֶל־רַעְהוּ וַיִּקְשֹׁב יְהוָה וַיִּשְׁמַע וּמִנֵּין אֶפִּילוּ אֶחָד שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ:כא) בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אֲבוֹא אֵלָיְךָ וּבִרְבִּיתֶיךָ:

ח רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בִּרְתוּתָא אוֹמֵר, תֵּן לוֹ מִשְׁלוֹ שְׂאֵתָה וְשִׁלְךָ שְׁלוֹ, וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר: (ד"ה א' כט:ד) כִּי־מִמֶּךָ הִכָּל וּמִיָּדְךָ נִתְּנוּ לָךְ:

ט רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, הַמַּחֲלָף בַּדֶּרֶךְ וְשׁוֹנֶה וּמִפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ וְאוֹמֵר מַה נָּאֵה אֵילָן זֶה מַה נָּאֵה גִיד זֶה מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב בָּאֵלוּ מִתְחִיב בְּנַפְשׁוֹ:

י רַבִּי דוֹסָתִי בֶר יֵנִי מִשֵּׁם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ, מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב בָּאֵלוּ מִתְחִיב בְּנַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ז:ט) רֶק הִשְׁמַר לָךְ וְשִׁמְרָה נִפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ, יָכוֹל אֶפִּילוּ תִקְפָּה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ, תִּלְמוּד לֹאִמֵר (ס) וּפְנִי־יִסּוּרוֹ מִלִּבְבְּךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ הֵא אֵינוֹ מִתְחִיב בְּנַפְשׁוֹ עַד שְׁיֹשֵׁב וַיִּסִּירֵם מִלְּבוֹ:

יא רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא אוֹמֵר, כָּל שִׁירָאֵת חָטְאוֹ קוֹדֶמֶת לְחֻבָּתוֹ חֻבָּתוֹ מִתְקַנָּמַת, וְכָל שְׁחֻבָּתוֹ קוֹדֶמֶת לִירָאֵת חָטְאוֹ אֵין חֻבָּתוֹ מִתְקַנָּמַת:

יב הוא היה אומר, כל שמעשיו מרבין מחכמתו חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו מרבה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת:

יג הוא היה אומר, כל שרוח הפירות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הפירות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו:

יד רבי דוסא בן הרפנים אומר, שנה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאים את האדם מן העולם:

טו רבי אלעזר המודעי אומר, המחלל את הקדשים והמביה את המועדות והמלכין פני חברו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא:

טז רבי ישמעאל אומר, הוה קל לראש ונוח לתשחרת, והוה מקבל את כל האדם בשמחה:

יז רבי עקיבה אומר, שחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערות, מפרת סג לתורה, מעשרות סג לעשר, נדרים סג לפרישות, סג לחכמה שתיקה:

יח הוא היה אומר, חביב אדם שנברא בצלם, חפה יתרה נודעת לו שנברא בצלם (אלהים), שנאמר: (בראשית טו:) **בִּי בָּצָלָם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם: חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָּנִים (למקום), חפה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר: (דברים יד: 6) בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתֵּן לָהֶם כָּלִי חֲמֻדָּה, חפה יתרה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם, שנאמר: (משלי ד: 3) כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אֶל־תִּעֲזוּבוּ:**

יט הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נדון והכל לפי רב המעשה:

כ הוא היה אומר הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה על כל החיים החנות פתוחה ותחנוני מקיף והפנקס פתוח והיד פותחת וכל הרוצה ללוות יבא וילוה והנפאין מחזירים תדיר בכל יום ונפרעים מן האדם מדעתו ושלא מדעתו ויש להם על מה שיסמכו והדין דין אמת והכל מתקן לפעודה:

כא רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה אין דרך ארץ, אם אין דרך ארץ, אין תורה, אם אין חכמה אין יראה, אם אין יראה אין חכמה, אם אין דעת, אין בינה, אם אין בינה אין דעת, אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח:

כב הוא היה אומר כל שחכמתו מרבה ממעשיו למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבים ושרשיו מועטים, והרויח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר: (ירמיה יז:ו) ויהי כערער בערבה ולא יראה כריבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב: אבל כל שמעשיו מרבים מחכמתו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מועטים ושרשיו מרבים, שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזים אותו ממקומו, שנאמר: (ד:י) והיה כעץ | שתול על-מים ועל-יובל ישלח שרשיו ולא יראה כריבא חם והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי:

כג רבי אליעזר (בן) חסמא אומר, קנים ופתחי נדה, הן הן גופי הלכות, תקופות וגמטריאות, פרפריות לחכמה:

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: (ישעיה מ:כח) יהיה חפץ למען צדקו וגדיל תורה ויאדיר: קדיש יתום, 'עלנו'

פרק רביעי

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא.

שנאמר: (ישעיה ס:כח) ועמד בלם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מפעי מעשה ידי להתפאר:

א בן זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם שנאמר: (תהלים קיט:ט) מכל-מלמדי השכלתי בי עדותיך שיחה לי: איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר: (משלי טז:ל) טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר: איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר: (תהלים קכח:ג) יגיע בפיך כי תאכל אשריך וטוב לך: אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, איזהו מכבד המכבד את הבריות, שנאמר: (שמואל א' ג:ל) כרימכבדי אכבד ובני יקלוי:

ב בן עזי אומר, הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העברה, שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה, שעבר מצוה מצוה ושבר עברה, עברה:

ג הוא היה אומר, אל תהי בו לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום:

ד רבי לויטם איש יבנה אומר, מאד מאד הוה שפל רוח שתקנות אנוש רמה:

ה רבי יוחנן בן ברוקה אומר, כל המחלל שם שמים בסתר, נפרעים ממנו בגלוי, אחד בשוגג ואחד במזיד בחלול השם:

ו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (בְּנוֹ) אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד עַל מְנַת לְלַמֵּד, מִסְפִּיקִים בְּיָדוֹ לְלַמּוֹד וּלְלַמֵּד, וְהַלּוֹמֵד עַל מְנַת לַעֲשׂוֹת, מִסְפִּיקִים בְּיָדוֹ לְלַמּוֹד וּלְלַמֵּד (לְשִׁמּוֹר) וּלַעֲשׂוֹת:

ז רַבִּי צְדוֹק אוֹמֵר, אֵל (תַּפְרוּשׁ מִן הַצָּבוֹר וְאֵל תַּעֲשׂ עֲצָמֶךָ בְּעוֹרֵי הַדֵּינִים, וְאֵל) תַּעֲשֶׂה עֲטֶרֶה לְהַתְגַּדֵּל בָּהּ וְלֹא כְרִדוּם לַחֲפֹר בָּהּ, וְכֵן הָיָה הַלֵּל אוֹמֵר, וְדֹאשְׁתִּמֵּשׁ בְּתֵנָא חִלָּתָהּ, הָא לְמִדַּת כָּל הַנִּהְנֶה מִדְּבַרֵּי תוֹרָה נוֹמֵל חֲזִיו מִן הָעֵלָם:

ח רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כָּל הַמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכָל הַמְּחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה גּוֹפּוֹ מְחַלֵּל עַל הַבְּרִיּוֹת:

ט רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אוֹמֵר, הַחֲשֹׁךְ עֲצָמוֹ מִן הַדִּין פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגוֹל וְשׁוֹבֶנֶת שָׂוָא, וְהַגֵּם לְבוֹ בְּהוֹרָאָה שׁוֹמֵט רִשְׁעִי וְגַם רוּחַ:

י הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵל תְּהִי דֵּן יְחִידִי שְׂאִין דֵּן יְחִידִי אֵלָא אֶחָד, וְאֵל תֹּאמַר קִבְּלוּ דַעֲתִי שְׁחַן רִשָּׁאִים וְלֹא אֶתָּה:

יא רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, כָּל הַמְּקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעַנִי סוֹפּוֹ לְקִיָּמָה מֵעַשֵּׂר, וְכָל הַמְּבַטֵּל אֶת הַתּוֹרָה מֵעַשֵּׂר סוֹפּוֹ לְבִטּוֹלָה מֵעַנִי:

יב רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הָיָה מְמַעֵט בְּעַסְקָא, וְעַסְקָא בַּתּוֹרָה, וְהָיָה שָׂפֵל רוּחַ בְּפָנָיו כָּל אָדָם, וְאִם בְּפִלְתָּ מִן הַתּוֹרָה יֵשׁ לָךְ בְּטָלִים הֶרְבֵּה בְּנִגְדֶּךָ וְאִם עֲמִלְתָּ בַתּוֹרָה יֵשׁ לּוֹ שָׂכָר הֶרְבֵּה לְתֵן לָךְ:

יג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ פְּרָקְלִיט אֶחָד, וְהָעוֹבֵר עֲבָרָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ קַטְגוֹר אֶחָד, תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּתָרִים בְּפָנָיו הַפְּרָעָנוֹת:

יד רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדֵּלָר אוֹמֵר, כָּל בְּגִסְיָה שְׁחִיָּא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָה לְהַתְקַנֵּם, וְשְׂאִינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוֹפָה לְהַתְקַנֵּם:

טו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן שְׁמוּעַ אוֹמֵר, יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידֶךָ חָבִיב עֲלֶיךָ בְּשִׁלָּה, וְכְבוֹד חֲבֵרְךָ בְּמוֹרָא רַבָּה, וּמוֹרָא רַבָּה בְּמוֹרָא שְׁמַיִם:

טז רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָיָה זָחִיר בְּתַלְמוּד, שֶׁשִּׁנְּגַת תַּלְמוּד עוֹלָה וְדוֹן:

יז רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה בְּתָרִים הֵם, בְּתָר תּוֹרָה וּבְתָר בְּהִנָּה וּבְתָר מַלְכוּת, וּבְתָר שֵׁם טוֹב עוֹלָה עַל גְּבִיהֶם:

יח רַבִּי נְהוֹרָאִי אוֹמֵר, הָיָה גּוֹלָה לְמָקוֹם תּוֹרָה, וְאֵל תֹּאמַר שְׂהִיָּא תְּבוּא אַחֲרֵיךְ שְׂחֻבְרִיךְ וְקִימוֹהּ בְּיָדֶיךָ, (משלי ד:כ) וְאֵל־בֵּינְתָךְ אֶל־תִּשְׁעוֹן:

יט רַבִּי יַנִּי אוֹמֵר, אֵין בְּיָדֵינוּ לֹא מִשְׁלֹת הֶרֶשְׁעִים וְאִם לֹא מִיִּסּוּרֵי הַצַּדִּיקִים:

כ רַבִּי מַתִּיתִיָּא בֶּן חֲרֵשׁ אוֹמֵר, הָיָה מְקַדִּים בְּשָׁלוֹם כָּל אָדָם, וְהָיָה זָנֵב לְאֲרִיּוֹת וְאֵל תִּהְיֶה רֹאשׁ לְשָׁעֲלִים:

כא רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹלָם הָיָה דוֹמָה לְפְרוּזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא, הַתְּקֵן עֲצָמְךָ בְּפְרוּזְדוֹר כְּדִי שֶׁתִּכְנַס לְמִרְקָלִין:

כב הוּא הָיָה אוֹמֵר, יָפָה שְׁעָה אַחַת בְּתַשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הָיָה מְבַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְיָפָה שְׁעָה אַחַת שֶׁל קָרַת רוּחַ בְּעוֹלָם הַבָּא מְבַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה:

כג רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֵל תִּרְצֶה אֶת חֻבֶּרֶךְ בְּשַׁעַת בְּעָסוֹ, וְאֵל תִּנְחַמְהוּ בְּשַׁעַת שְׁמִתּוֹ מִמָּוֶל לְפָנָיו וְאֵל תִּשְׁאַל לוֹ בְּשַׁעַת נִדְרוֹ, וְאֵל תִּשְׁתַּדֵּל לְרֹאוֹתוֹ בְּשַׁעַת קִלְקָלָתוֹ:

כד שְׁמוּאֵל הַקָּטָן אוֹמֵר: (כד:ח-יח) בְּנַפְלֵי אוֹיְבֶיךָ אֶל־תִּשְׁמַח וּבְכַשְׁלֹי אֶל־יִגַּל לְבָבְךָ: פֶּן־יִרְאֶה יְהוָה וְרַע בְּעֵינָיו וְהָשִׁיב מַעֲלָיו אִפּוֹ:

כה אֶלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד יֵלֵד לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְדִיו כְּתוּבָה עַל גֵּיר חֲדָשׁ, וְהַלּוֹמֵד זָקֵן לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְדִיו כְּתוּבָה עַל גֵּיר מְחֻק:

כו רַבִּי יוֹסִי בֶר יְהוּדָה אִישׁ כָּפַר הַכֶּבֶלִי אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד מִן הַקְּטָנִים לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאוֹכֵל עֲנָבִים קָחוֹת וְשׁוֹתָה יַיִן מִגִּתּוֹ, וְהַלּוֹמֵד מִן הַזְּקֵנִים לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאוֹכֵל עֲנָבִים בְּשׁוֹלוֹת וְשׁוֹתָה יַיִן יָשָׁן:

כז רַבִּי (מֵאִיר) אוֹמֵר, אֵל תִּסְתַּכֵּל בְּקִנְקֵן אֶלָּא בְּמָה שְׂיֵשׁ בּוֹ, יֵשׁ קִנְקֵן חֲדָשׁ מְלֵא יָשָׁן, וְיָשָׁן שְׂאִפִּילוֹ חֲדָשׁ אֵין בּוֹ:

כח רַבִּי אֶלְעָזָר הַקֶּפֶר אוֹמֵר, הַקִּנְיָא וְהַתַּאֲוָה וְהַכְּבוֹד מוֹצִיאִים אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם:

כט הוּא הָיָה אוֹמֵר, הַלּוֹדִים לָמוֹת, וְהַמְתִּים לַחַיּוֹת, וְהַחַיִּים לַדּוֹן, לִידַע לְהוֹדִיעַ וּלְהוֹדִיעַ שְׂהוּא אֵל הוּא הַיוֹצֵר הוּא הַבוֹרָא הוּא הַמְכִּיֵּן הוּא הַדִּין הוּא הַעֵד הוּא בָּעַל דִּין וְהוּא עֵתִיד לְדוֹן, בְּרוּךְ הוּא שְׂאִין לְפָנָיו לֹא עוֹלָה וְלֹא שִׁבְחָה וְלֹא מַשְׁוֹא פָּנִים

וְלֹא מִקַּח שְׁחָד שְׁחָבֵל שָׁלוּ וְדַע שְׁחָבֵל לְפִי הַחֲשָׁבוֹן, וְאֵל יִבְטִיחֶךָ יִצְרָךְ שֶׁתִּשְׁאֹל בֵּית מְנוּס לָךְ, שֶׁעַל כָּרְחֶךָ אֶתָּה נּוֹצֵר, וְעַל כָּרְחֶךָ אֶתָּה חַי, וְעַל כָּרְחֶךָ אֶתָּה מֵת, וְעַל כָּרְחֶךָ אֶתָּה עֲתִיד לִיתֵן דִּין וְחֲשָׁבוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקָשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעי' מ:כח) יְהוָה חֲפֵץ לְמַעַן צַדִּיק וְיִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר: קדוש יתום, 'עלינו'

פרק חמישי

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעי' ס:כח) וְעַמֶּךָ בָּלֵם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נָצַר מִמָּעַי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְפָּאֵר:

א בַּעֲשֶׂרָה מֵאֲמֵרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם, וּמָה תִּלְמִיד לּוֹמֵר, וְהֵלֵא בְּמֵאמָר אֶחָד יָכוֹל לְהַבְרִאות, אֵלֹא לְהַפְרֵעַ מִן הַדְּשָׁעִים שֶׁמֵּאֲבָרִים אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשֶׂרָה מֵאֲמֵרוֹת, וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים שֶׁמְקַיֵּמִים אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשֶׂרָה מֵאֲמֵרוֹת:

ב עֲשֶׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ, לְהוֹדִיעַ כְּמָה אַרְךְ אַפִּים לִפְנֵינוּ, שֶׁכָּל הַדוֹרוֹת הָיוּ מִבְּעֵיסִים לִפְנֵינוּ, עַד שֶׁהִבִּיא עֲלֵיהֶם אֶת מִי הַמַּבּוּל:

ג עֲשֶׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם, לְהוֹדִיעַ כְּמָה אַרְךְ אַפִּים לִפְנֵינוּ, שֶׁכָּל הַדוֹרוֹת הָיוּ מִבְּעֵיסִים לִפְנֵינוּ, עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אֲבִינוּ וְקִבֵּל עָלָיו שָׂכָר בָּלֵם:

ד עֲשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִתְּנָסָה אַבְרָהָם אֲבִינוּ, וְעַמֶּד בָּבֶלִם, לְהוֹדִיעַ כְּמָה חֲפָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ:

ה עֲשֶׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לְאַבּוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, וְעֲשֶׂרָה עַל הַיָּם:

ו עֲשֶׂר מִבּוֹת הִבִּיא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְוִיִּים בְּמִצְרַיִם, וְעֲשֶׂר עַל הַיָּם:

ז עֲשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִסּוּ אַבּוֹתֵינוּ אֶת הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר יד:כב) וַיִּנָּסּוּ אוֹתִי זֶה עֲשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמָעוּ בְּקוֹלִי:

ח עֲשֶׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לְאַבּוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מִרִּיחַ בִּשָּׁר הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בִּשָּׁר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זָבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים, וְלֹא אָרַע קָרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בַּיּוֹם הַכֹּהֲנִים, וְלֹא כָּבוּ הַנְּשָׁמִים אִשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרֵכָה, וְלֹא נִצָּחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשָׂן, וְלֹא נִמְצָא פָסוּל בְּעֹמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עֹמְדִים

צפופים ומשתחיים רוחים, ולא הזיק נחש ועקרב בירושלם מעולם, ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאליו בירושלם:

ט עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן, פי הארץ, פי הכאר, פי האתון, הקשת, והמן, והמטה, והשמיר, והכתב, והמכתב, והלחות, ויש אומרים אף המזיקים וקבורתו של משה ואילו של אברהם אבינו, ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה:

י שבעה דברים בגלם ושבעה בחכם, חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה (ובמנין), ואינו נכנס לתוך דברי חברו, ואינו נבהל להשיב, שואל פענין ומשיב בהלכה, ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי, ומודה על האמת, וחלופיהם בגלם:

יא שבעה מיני פרעניות באים לעולם על שבעה גופי עברה, מקצתם מעשרים ומקצתם אינם מעשרים, רעב של בצרת בא, מקצתם רעבים ומקצתם שבעים, גמרו שלא לעשר, רעב של מהומה ושל בצרת בא, ושל לא למול את החלה, רעב של בליה בא, דבר בא לעולם, על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין, ועל פרות שביעית, חרב באה לעולם, על ענוי הדין ועל עוונת הדין ועל המורים בתורה שלא בהלכה, חיה רעה באה לעולם, על שבועת שוא ועל חלול השם, גלות באה לעולם, על עובדי אלילים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל שממט הארץ:

יב בארבעה פרקים הדבר מתרפה, ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שפכל שנה ושנה, ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית, בשביעית מפני מעשר עני שבששית, במוצאי שביעית מפני פרות שביעית, במוצאי החג שפכל שנה ושנה מפני גזל מתנות עניים:

יג ארבע מדות באדם, האומר שלי שלי ושלך שלך, זו מדה בינונית ויש אומרים זו מדת סדום, שלי שלך ושלך שלי, עם הארץ, שלי (שלך) ושלך שלך, חסיד, שלך (שלי) ושלי שלי, רשע:

יד ארבע מדות בידעות, נוח לבעוס ונוח לרצות, יצא הפסדו בשכרו, קשה לבעוס וקשה לרצות, יצא שכרו בהפסדו, קשה לבעוס ונוח לרצות, חסיד, נוח לבעוס וקשה לרצות, רשע:

טו ארבע מדות בתלמידים, מהיר לשמוע ומהיר לאבד, יצא שכרו בהפסדו, קשה לשמוע וקשה לאבד, יצא הפסדו בשכרו, מהיר לשמוע וקשה לאבד, זו חלק טוב, קשה לשמוע ומהיר לאבד, זו חלק רע:

טז ארבע מדות בנותני צדקה, הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, עינו רעה בשל אחרים, יתנו אחרים והוא לא יתן, עינו רעה בשל, יתן ויתנו אחרים, חסיד, לא יתן ולא יתנו אחרים, רשע:

יז ארבע מדות בהולכי לבית המדרש, הולך ואינו עשה שבר הליכה בידו, עשה ואינו הולך שבר מעשה בידו, הולך ועשה חסיד, לא הולך ולא עשה רשע:

יח ארבע מדות ביושבים לפני חכמים, ספוג ומשפך משמרת, ונפה, ספוג, שהוא סופג את הכל, משפך, שמכניס בזה ומוציא בזה, משמרת, שמוציאה את היין וקולטת את השמרים, ונפה, שמוציאה את הקמח וקולטת את הסלת:

יט כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר בטלה אהבה, ושאינה תלויה בדבר, אינה בטלה לעולם. איזו היא אהבה שהיא תלויה בדבר, זו אהבת אמנון ותמר, ושאינה תלויה בדבר זו אהבת דוד ויהונתן:

כ כל מחלקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים. איזו היא מחלקת שהיא לשם שמים זו מחלקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמים, זו מחלקת קרח וכל עדתו:

כא כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו, וכל המחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה, משה זכה וזכה את הרבים, וכות הרבים תלוי בו, שנאמר: (דברים לג:ח) צדקת יהוה עשה ומשפטיו עם ישראל: ירבעם בן נבט חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו, שנאמר: (מלכים א' טו:ל) על-חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל

כב כל מי שיש בו שלשה דברים הללו, הוא מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע, עין טובה ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע, מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו של אברהם אבינו, אוכלים בעולם הזה ונוחלים העולם הבא, שנאמר: (משלי ח:כח) להנחיל אהבי | יש ואצרתיהם אמלא: תלמידיו של בלעם הרשע

יורשים גיהנם ויורדים לבאר שחת, שנאמר: (תהלים נה:כד) ואתה אלהים | תורדם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

כג יהודה בן תימא אומר, הוה עז פנמר וקל פנשר ורץ פצבי וגבור פארי לעשות רצון אביך שבשמים: הוא היה אומר, עז פנים לגיהנם ובוש פנים לגן עדן. יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

כד הוא היה אומר, בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצות, בן חמש עשרה לתלמוד, בן שמנה עשרה לחפה, בן עשרים לרדוף, בן שלשים לבת, בן ארבעים לבינה, בן חמשים לעצה, בן ששים לזקנה, בן שבעים לשיבה, בן שמונים לגבורה, בן תשעים לשויה, בן מאה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם:

כה בן בג בג אומר, הפך בה והפך בה, דכלא בה ובה תחוי וסיב וכלה בה, ומנה לא תזוע, שאין לה מדה מובה הימנה:

כו בן הא הא אומר, לפם צערא אנרא:

כז רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר: (ישעיה מ:כא) יהיה חפץ למען צדקו וגדיל תורה ויאדיר: קדיש יתום, 'עלינו'

פרק ששי

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא.

שנאמר: (ישעיה ס:כא) ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מפעי מעשה ידי להתפאר:

שני חכמים בלשון המשנה, ברוך שפחד בהם ובמשנתם:

א רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדי הוא לו, נקרא רע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלפשתו ענוה ויראה, ומבשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנים ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה, שנאמר: (משלי ח:יד) ליעצה ותושיה אני בינה לי גבורה: ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגלים לו רזי תורה, ונעשה כמעט

שאינו פוסק ובגדור המתגבר והולך, וחי צנוע וארץ רוח, ומוחל על עלבונו, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים:

ב אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת אוי להם לפריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף, שנאמר: (שם יא:כב) נזם וזה באף חזיר אשה יפה וסרת מעם: ואומר: (שמות לז:טז) והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על-הלחת: אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לה בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, וכל מי שעוסק בתלמוד תורה חרי זה מתעלה, שנאמר: (צמדבר כא:יט) וממתנה נחליאל ומנחליאל במות:

ג הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת, צריך לנהג בו כבוד, שפן מצינו בדרך מלך ישראל, שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומידעו, שנאמר: (תהלים נה:יד) ואתה אנוש בערפי אלופי ומידעי: והלא דברים קל וחמר, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומידעו, הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת על אחת כמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד, ואין כבוד אלא תורה, שנאמר: (משלי ג:לג) כבוד חכמים ינחלו (שם כח:י) ותמימים ינחלו טוב: ואין טוב אלא תורה שנאמר: (שם ג:ד) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל-תעזבו:

ד כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחי צער תחיה ובתורה אתה עמל אם אתה עשה בן (תהלים קכח:ג) אשריך ומוב לך: אשריך בעולם הזה ומוב לך לעולם הבא:

ה אל תבקש גדלה לעצמך, ואל תחמד כבוד, יותר מלמודך עשה, ואל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששלחנה גדול משלחנם ובתוך גדול מבתרם, ונאמן הוא בעל מלאכתה שישלם לך שכר פעלתה:

ו גדולה תורה יותר מן הכהנה ומן המלכות, שהמלכות נקנית בשלשים מעלות, והכהנה בעשרים וארבע, והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, ואלו הן:

בַּת־לְמוּד, בְּשִׁמְיעַת הָאָזִן, בְּעֶרִיכַת שְׁפָתַיִם, בְּבִינַת הֶלֶב בְּשִׁכּוּל הֶלֶב, בְּאִימָה, בִּירְאָה, בְּעֲנוּה, בְּשִׂמְחָה, (בְּמַחֲרָה), בְּשִׁמּוּשׁ חֲכָמִים, בְּדַקְדּוּק חֲבָרִים, בְּפִלְפּוּל הַתְּלָמִידִים, בִּישׁוּב, בְּמִקְרָא, בְּמִשְׁנָה, בְּמַעֲוֵט סְחוּרָה, בְּמַעֲוֵט דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּמַעֲוֵט תַּעֲנוּג, בְּמַעֲוֵט שְׁנָה, בְּמַעֲוֵט שִׁיחָה, בְּמַעֲוֵט שְׁחוּק, בְּאַרְדָּאפִּים, בְּלֵב טוֹב, בְּאַמּוּנַת חֲכָמִים, בְּקַבְלַת הַיְסוּרִין, הַמְּכִיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְהַשְׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, וְהַעֲוִשָּׁה סִיג לְדַבְּרֵיוֹ, וְאִינוֹ מַחְזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, אֲהוּב, אֲהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אֲהֵב אֶת הַכְּרִיּוֹת, אֲהֵב אֶת הַצָּדִיקוֹת, אֲהֵב אֶת הַמִּישְׁרִים, אֲהֵב אֶת הַתּוֹכְחוֹת, וּמִתְרַחֵק מִן הַכְּבוֹד, וְלֹא מֵגִים לְבֹ בַּת־לְמוּדוֹ, וְאִינוֹ שֹׁמֵחַ בְּהוֹרָאָה, נוֹשֵׂא בַּעַל עִם חֲבֵרוֹ, וּמַכְרִיעוֹ לְכַף זְבוֹת, וּמַעֲמִידוֹ עַל הָאֵמֶת, וּמַעֲמִידוֹ עַל הַשְּׁלוֹם, וּמִתְיָשֵׁב בַּת־לְמוּדוֹ, שׂוֹאֵל, וּמַשִּׁיב, שׂוֹמֵעַ וּמוֹסִיף, הַלּוֹמֵד עַל מִנָּת לְלַמֵּד וְהַלּוֹמֵד עַל מִנָּת לַעֲשׂוֹת, הַמַּחֲכִים אֶת רַבּוֹ, וְהַמְּבִינִן אֶת שְׁמוּעָתוֹ, וְהַאֲמִיר דָּבָר בְּשֵׁם אֲמִירוֹ, הָא לְמַדָּת כָּל הָאֲמִיר דָּבָר בְּשֵׁם אֲמִירוֹ מֵבִיא גְּאֻלָּה לְעוֹלָם, שְׁנַאֲמַר: (אֲסֵתֵר 3:33) וְתֹאמַר אֲסֵתֵר לְמַלְךְ בְּשֵׁם מַרְדֳּכָי:

ז גְּדוּלָּה תוֹרָה שְׁחִיא נוֹתֶנֶת חַיִּים לַעֲשִׂיָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאֲמַר: (תְּשִׁלִּי 7:33) כִּי־חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיהֶם וְלִכְל־בְּשָׂרוֹ מִרְפָּא: וְאֹמַר: (שֵׁם 2:18) רַפָּאוֹת תִּתִּי לְשִׁרְךָ וְשִׁפּוּי לַעֲצָמוֹתֶיךָ: וְאֹמַר: (שֵׁם 10:1) עֵץ־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר: וְאֹמַר: (שֵׁם 8:15) כִּי | לֵוִית חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וְעֲנָקִים לְגִרְעָרְתֶּיךָ: וְאֹמַר, (שֵׁם 7:15) תִּתֵּן לְרֹאשֶׁךָ לֵוִית־חֵן עֲטָרַת תְּפָאֶרֶת תִּמְנֶנֶךָ: וְאֹמַר: (שֵׁם 10:14) כִּי־בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לָךְ שָׁנוֹת חַיִּים: וְאֹמַר: (שֵׁם 2:15) אֶרֶךְ יָמִים בְּיָמֶינָהּ בְּשִׁמְאוּלָּהּ עֶשֶׂר וּכְבוֹד: וְאֹמַר: (שֵׁם 3:3) כִּי אֶרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ:

ח רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי אֹמֵר, הַנּוֹי וְהַכֶּחַ וְהָעֶשֶׂר וְהַכְּבוֹד וְהַחֲכָמָה וְהַזְקָנָה וְהַשִּׁיבָה וְהַפְּנִים נָאָה לְצַדִּיקִים וְנָאָה לְעוֹלָם, שְׁנַאֲמַר: (שֵׁם 10:14) עֲטָרַת תְּפָאֶרֶת שִׁיבָה בְּדֶרֶךְ צִדְקָה תִּמְצָא: וְאֹמַר: (שֵׁם 10:15) תְּפָאֶרֶת בַּחוּרִים כְּחֵם וְהַדָּר זְקֵנִים שִׁיבָה: וְאֹמַר: (שֵׁם 10:16) עֲטָרַת חֲכָמִים עֲשֶׂרֶם וְאֹמַר: (שֵׁם 10:17) עֲטָרַת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים וְתְּפָאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם: וְאֹמַר: (יִשְׁעִיָּה 47:1) וְחִפְרָה הִלְבֵּנָהּ וּבּוֹשָׁה תַּחֲמָה כִּי־מַלְךְ יִהְיֶה צְבָאוֹת בְּתֵר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַם וְנִגְדָּה זְקֵנָיו כְּבוֹד: רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְסִיא אֹמֵר, אֵלּוֹ שִׁבְעַ מִדּוֹת שְׁמֵנוֹ חֲכָמִים לְצַדִּיקִים, כָּלֵם נִתְקַיְּמוּ בְּרַבִּי וּבְבָנָיו:

ט אמר רבי יוסי בן קסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד, ונתן לי שלום, והחזירתי לו שלום, אמר לי רבי מאיזה מקום אתה, אמרתי לו, מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני, אמר לי רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות, אמרתי לו אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה, וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל: (תהלים קיט:עב) טוב-לי תורת פיה מאלפי זהב וכסף: ולא עוד, אלא שבשעת פטירתו של אדם אין מלוים לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר: (משלי ו:כב) בהתהלכך | תנחה אתך בשבבך תשמור עליך וחקיצות היא תשיחך: בהתהלכך תנחה אתך, בעולם הזה, בשבבך תשמור עליך, בקבר, וחקיצות היא תשיחך, לעולם הבא, ואומר: (חגי 3:ח) לי הכסף ולי הזהב נאם יתה צבאות:

י חמשה קנינים קנה (לו) הקדוש ברוך הוא בעולמו, ואלו הן, תורה קנין אחד, שמים וארץ קנין אחד, אברהם קנין אחד, ישראל קנין אחד, בית המקדש קנין אחד, תורה מנין, דכתיב: (משלי ח:כב) יהוה קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז: שמים וארץ מנין, דכתיב: (ישעיה סו:6) בזה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי ארצה בית אשר תבנו-לי וארצה מקום מנוחתי: ואומר: (תהלים קד:כד) מה-רבו מעשיך | יהוה בלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינה: אברהם מנין, דכתיב: (בראשית יד:1ט) ויברכוהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ: ישראל מנין, דכתיב: (שמות טו:1טז) עד-געבר עמך יהוה עד-געבר עמו קניתי: ואומר: (תהלים טז:1) לקדושים אשר-בארץ המה ואדירי בל-חפציהם: בית המקדש מנין, דכתיב: (שמות טו:1ז) מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני בוננו ידך: ואומר: (תהלים עח:כד) ויביאם אל-גבול קדשו חרצה קנתה ימינו:

יא כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא בראו אלא לכבודו, שנאמר: (ישעיה מג:1) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף-עשיתי: ואומר: (שמות טו:1ח) יהוה | ימלך לעלם ועד:

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם

תורה ומצוות, שנאמר: (ישעיה מג:כח) יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: קדיש יתום, עלינו

עירוב תבשילין

An עירוב תבשילין is performed in the following manner; one takes a piece of מצה or חלה, places some cooked or roasted meat upon it, raises it, and recites the following:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו. וצונו על מצות עירוב:

Then the following declaration is recited:

**בחדין ערובא יהא שרא לנא למיפא ולבשלא ולאממנא ולאדלקא שרנא
ולמעבר כל צרכנא מיומא מבא לשבתא לנו ולכל הדרים בעיר הזאת:**

“By means of this עירוב may we be permitted to bake, cook, keep food warm, kindle lights and prepare on the festival all that we require for the שבת, we and all the inhabitants of this city.”

The עירוב תבשילין is preserved until שבת, when the portion of the מצה or חלה is used as לחם משנה for the first two meals and eaten at the סעודה שלישית. Some eat it at the סעודה שניה.

הדלקת נרות

In Ashkenaz a Shabbos Lamp was used to “bench light”. If a Shabbos Lamp is unavailable, one lights two candles. If one completely forgot to light candles ערב שבת - one must light an additional candle from then on. The מנהג of lighting a candle for everyone in the family is a late מנהג חסידים, not מנהג אשכנז. On יום טוב, the מנהג פד”מ and most places, was to light candles before the סעודה. Unlike on שבת, when one must light before the ברכה, there was no such insistence on יום טוב. In Holland, the מנהג on יום טוב was to light prior to going to synagogue.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו.

לשבת	בשלוש רגלים וראש השנה:	ביום הכיפורים:
וצונו להדליק נר של	להדליק נר של	להדליק נר של
נר של שבת:	(שבת ושל) יום טוב:	(שבת ושל) יום הכיפורים:

בימים נוראים ובכל יום טוב (חוץ משביעי ואחרון של פסח):

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

קבלת שבת

The גר”א opposed מנהגי פד”מ into official קבלת שבת. He is the one who introduced שבת into official additions to the שחרית, because of טירחא דציבורא. Nevertheless, the congregation over which רבי נתן אדלר opposed reciting קבלת שבת, which at the time was not widespread. It was only said by individuals which called themselves ‘חברי מקבלי שבת’, (which dates back to the time of יוסף אומץ [שנת ש”צ]). Before רבי נתן אדלר’s time, one said immediately after מנחה ברכו. (Both ספרדים and פראג had the מנהג to begin with שיר מזורז.) Even after רבי נתן אדלר brought קבלת שבת into the shul as a fixed נוסח, רבי נתן אדלר continued his מנהג not to say it. There is no חיוב להלכה to recite קבלת שבת, but it is a prevalent מנהג, which has the פוסקים according to various מנהגים of ישראל תורה. If someone has the מנהג to recite קבלת שבת every שבת (including on אשכנז), one may even recite it in a non-אשכנז synagogue. However, once the ציבור begins ברכו etc., one should skip the remaining קבלת שבת and oren with them.

In they differentiated between older and newer מנהגים (for this reason, for the last sixty years on תקיעות, the גר”א stands next to the first 40 תקיעות, but stands next to the רב’s place). סדר קבלת שבת is a new addition, however the recitation of תהלים before שחרית is said before every day. Therefore לבה דודי which is a relatively new מנהג is said from the בימה, whereas the תהלים are said from the עמוד. In ליטא the מנהג was to say the entire קבלת שבת, including לבו נרננה at the עמוד, (possibly because of the גר”א’s מנהג not to say it at all).

סדר קבלת שבת נאמר תיכף אחר מנחה, ואין אומרים 'עלינו' אחר מנחה. אחר מנחה של יום ו' מקבלים את השבת לפי הסדר שלפנינו. וכן נוהגים גם כשחל יום טוב בערב שבת או בשבת, בלא דילוגים כלל. מזמורי קבלת שבת 'לכו נרננה וגו' נאמרים לסירוגין, היינו פסוק אחד אומר הש"ץ בקול רם ואת הפסוק שאחריו אומר הקהל בקול רם, וחוזר חלילה עד סיום המזמורים. וראוי לקהל לומר בלחש גם את פסוקי הש"ץ, ולש"ץ לומר גם את פסוקי הקהל. החזן מתפלל בלי טלית להורות שאין זה מעיקר התפלה.

סב

חזן לכו נרננה ליהוה נריעה לצור ישענו:

קהל נקדמה פניו בתודה בזמרות נריע לו:

חזן כי אל גדול יהוה ומלך גדול על כל אלהים:

קהל אשר בידו מחקר ארץ ותועפות הרים לו:

חזן אשר לו הים והוא עשהו ויפשת ידיו יצרו:

קהל באו נשתחוו ונכרעה נברכה לפני יהוה עשנו:

חזן כי הוא אלהינו ואנחנו עם מדעיתו וצאן ידו היום אם בקלל תשמעו:

קהל אל תקשו לבבכם במדיכה ביום מפה במדבר:

חזן אשר גפוני אבותיכם בחנוני גם ראוי פעלי:

קהל ארבעים שנה | אקוט בדור ואמר עם תעי לבב הם והם לא ידעו דרכי:

קורח אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחתי:

סו

חזן שירי ליהוה שיר חדש שירי ליהוה כל הארץ:

קהל שירי ליהוה ברכו שמו בשירו מיום ליום ישועתו:

חזן ספרו בגוים כבודו בכל העמים נפלאותיו:

קהל כי גדול יהוה ומהלל מאד נורא הוא על כל אלהים:

חזן כי | כל אלקי העמים אילים ליהוה שמים עשה:

קהל הודו וחדר לפניו עז ותפארת במקדשו:

חזן הבו ליהוה משפחות עמים הבו ליהוה כבוד ועז:

קהל הבו ליהוה כבוד שמו שמו מנחה ובאו לחצרותיו:

חזן השתחוו ליהוה בהדרת קדש חילו מפניו כל הארץ:

קהל אמרו בגוים | יהוה מלך אף תבון תבל כל תמוט ידיו עמים במישרים:

חזן ישמחו השמים ותגל הארץ ירעם הים ומלאו:

קהל יעלו שדי וכל אשר בו או ירננו כל עצי יער:

קורח לפני יהוה | כי בא כי בא לשפט הארץ ישפט תבל בצדק ועמים באמונתו:

נז

חזן יהוה מלך תגל הארץ ישמחו אלים רבים:

קהל ענו וערפל סביביו צדק ומשפט מכון בסאו:

חזן אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו:

קהל האירי ברקיו תכל ראתה ותחל הארץ:

חזן הרים פדונג נמסו מלפני יהוה מלפני אדון כל הארץ:

קהל הגידו השמים צדקו וראו כל העמים כבודו:

חזן יבשו כל עברי פסל המתהללים באלילים השתחוו לו כל אלהים:

קהל שמעה ותשמח | ציון ותגלגלה בנות יהודה למען משפטיך יהוה:

חזן בראתה יהוה עליון על כל הארץ מאד נעלית על כל אלהים:

קהל אהבי יהוה שנאו רע שמר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילים:

חזן אור ורע לצדיק ולישרי לב שמחה:

קורח שמחו צדיקים ביהוה וחודו לזכר קדשו:

נח

חזן מזמור שירו ליהוה | שיר חדש כירנפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו:

קהל הודיע יהוה ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו:

חזן זכר חסדו | ואמינתו לבית ישראל ראו כל אפסיר ארץ את ישנעת אלהינו:

קהל הריעו ליהוה כל הארץ פצחו ורננו וזמרו:

חזן זמרו ליהוה בכנור בכנור וקול זמרה:

קהל בחצצרות וקול שופר הריעו לפני | המלך יהוה:

חזן ירעם הים ומלאו תכל וישבי בה:

קהל נהרות ומחאו כף יחד הרים ורגני:

קורח לפני יהוה כי בא לשפט הארץ ישפט תכל בצדק ועמים במישרים:

כט

חזן יהוה מלך ירֵגְנוּ עַמִּים יֵשֵׁב בְּרוּכִים תְּנוּמַת הָאָרֶץ:

קהל יהוה בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרֵם הוּא עַל-כָּל-הָעַמִּים:

חזן יוֹדֵי שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קְדוֹשׁ הוּא:

קהל וְעַז מִלֶּךְ מִשְׁפָּט אֲהַב אֶת־הַכּוֹנֵנֶת מִיִּשְׂרָאֵל מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בִּיַּעֲקֹב | אֶת־הַעֲשִׂיתָ:

חזן רִוְמָמוֹ יְהוֹה אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁתַּחֲוִי לַהֲדָם רִגְלָיו קְדוֹשׁ הוּא:

קהל מִשָּׁה וְאַהֲרֹן | בְּכַהֲנָיו וְשִׁמּוּאֵל בְּקִרְיָאֵי שְׁמוֹ קִרְאִים אֶל-יְהוֹה וְהוּא יַעֲנֵם:

חזן בְּעַמּוּד עֲנַן יִדְבָּר אֲלֵיהֶם שִׁמְרוּ אֲצֻרָתִי וְחַק נִתַּד-לָמוֹ:

קהל יְהוֹה אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַעֲנִיתָם אֶל גִּשָּׁא הַיִּיתָ לָהֶם וְנִכְם עַל-עֲלִילוֹתָם:

קרי"ח רִוְמָמוֹ יְהוֹה אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁתַּחֲוִי לַהֲרָ קְדָשׁוֹ כִּי קְדוֹשׁ יְהוֹה אֱלֹהֵינוּ:

נהגו לישוב גם באמירת 'מוזמור לדוד'.

חזן מוֹזְמֹר לְדָוִד הָבּוּ לַיהוֹה בְּנֵי אֱלֹהִים הָבּוּ לַיהוֹה כְּבוֹד וְעֹז:

כט

קהל הָבּוּ לַיהוֹה כְּבוֹד שְׁמוֹ הַשְׁתַּחֲוִי לַיהוֹה בְּהַדְרַת-קֹדֶשׁ:

חזן קוֹל יְהוֹה עַל הַמַּיִם אֶל-הַכְּבוֹד הַרְעִים יְהוֹה עַל-מַיִם רַבִּים:

קהל קוֹל-יְהוֹה בִּבְחַ כּוֹל יְהוֹה בְּהַדְרָה:

חזן קוֹל יְהוֹה שֹׁבֵר אֲרוֹזִים וַיִּשְׁפֹּר יְהוֹה אֶת-אֲרוֹנֵי הַלְבָּנוֹן:

קהל וַיִּרְקִידֵם כְּמוֹ-עֵגֶל לְבָנוֹן וַיִּשְׁרִיז כְּמוֹ בָּרָדָאִים:

חזן קוֹל-יְהוֹה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ:

קהל קוֹל יְהוֹה יַחֲלִי מִדְּבַר יַחֲלִי יְהוֹה מִדְּבַר קֹדֶשׁ:

חזן קוֹל יְהוֹה | יַחֲלִל אֵילוֹת וַיַּחֲשֹׁף יַעֲרֹת וַיַּחֲכִלּוּ כָּלֹו אִמֵּר כְּבוֹד:

קהל יְהוֹה לַמַּבּוּל יֵשֵׁב וַיִּשָּׁב יְהוֹה מִלֶּךְ לְעוֹלָם:

קרי"ח יְהוֹה עֹז | לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוֹה | יִבְרַךְ אֶת-עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם:

ש"ץ עולה אל הבימה ומנגן 'לכה דודי' בנעימה, נשאר שם גם לאמירת שני המזמורים 'מוזמור' שיר ליום השבת' ו'ד' מלך'.
הציבור מזמר יחד עם הש"ץ, ולא אחריו, את חרוזי 'לכה דודי'.

לכה דודי

ראשי החרוזים שלמה הלוי

לְכָה דוֹדִי לְקִרְאָת כָּלָה. פְּנֵי שַׁבָּת נִקְבְּלָה:

שְׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדְבוּר אֶחָד.

הַשְׁמִיעֵנוּ אֵל הַמַּיְחָד.

יְיָ אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד.

לְשֵׁם וּלְתַפְאֻרַת וּלְתִהְלָה:

לְכָה דוֹדִי לְקִרְאָת כָּלָה. פְּנֵי שַׁבָּת נִקְבְּלָה:

לְקִרְאָת שַׁבָּת לָכוּ וְנִלְכָה.

כִּי הִיא מְקוֹר הַפְּרָכָה.

מֵרֹאשׁ מִקְדָּם נְסוּכָה.

סוּף מַעֲשֵׂה בְּמַחְשָׁבָה תִּחְלָה:

לְכָה דוֹדִי לְקִרְאָת כָּלָה. פְּנֵי שַׁבָּת נִקְבְּלָה:

בְּמִקְדָּשׁ מִלֶּךְ עִיר מְלוּכָה.

קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַחֲפָכָה.

רַב לָךְ שַׁבָּת בְּעֶמֶק הַבְּכָא.

וְהוּא יִחְמוֹל עָלֶיךָ חֲמֻלָּה:

לְכָה דוֹדִי לְקִרְאָת כָּלָה. פְּנֵי שַׁבָּת נִקְבְּלָה:

הַתְּנַעֲרִי מֵעַפָּר קוּמִי.

לְבָשִׁי בְּגָדֵי תַפְאֻרַתָּךְ עָמִי:

עַל יָד בֶּן יִשִּׁי בֵּית הַלְחָמִי.

קִרְבָּה אֶל נַפְשִׁי גְּאֻלָּה:

לְכָה דוֹדִי לְקִרְאָת כָּלָה. פְּנֵי שַׁבָּת נִקְבְּלָה:

הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי.

כִּי בָּא אוֹרְךָ קוּמִי אוֹרִי.

עוֹרִי עוֹרִי שִׁיר דְּבָרִי.

בְּבוֹד יְיָ עָלֶיךָ נִגְלָה:

לְכָה דוֹדִי לְקִרְאָת כָּלָה. פְּנֵי שַׁבָּת נִקְבְּלָה:

לֹא תִבּוֹשִׁי וְלֹא תִכָּלְמִי.

מִהַ תִּשְׁתַּחֲוֶה וּמִהַ תִּתְחַמֵּי.

בְּךָ יִחַסּוּ עֲנִי עָמִי.

וּנְבִנְתָה עִיר עַל תִּלָּה:

לְכָה דוּדֵי לְקִרְאָת פִּלָּה. פְּנֵי שַׁבָּת נִקְבְּלָה:

וְהָיוּ לְמִשְׁפָּחָה שְׂאִסְרָה.

וְרַחֲקוּ כָּל מִבְלָעִיד.

יִשִּׁישׁ עֲלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ.

בְּמִשְׁוֹשׁ חֲתָן עַל פִּלָּה:

לְכָה דוּדֵי לְקִרְאָת פִּלָּה. פְּנֵי שַׁבָּת נִקְבְּלָה:

יָמִין וּשְׂמָאל תִּפְרֹצִי.

וְאֵת יְיָ תַעֲרִיצִי.

עַל יַד אִישׁ בֶּן פֶּרֶצִי.

וְנִשְׁמָחָה וְנִגְלִלָה:

לְכָה דוּדֵי לְקִרְאָת פִּלָּה. פְּנֵי שַׁבָּת נִקְבְּלָה:

לפני 'בואי בשלום' (בקהילות שמקדימות לקבל שבת בעוד היום הגדול, לפני 'ברכו' של ערבית), מכריז השמש: 'לקראת אבל'.

הרב עם אחד מחשובי הקהל יוצאים אליו. הרב אומר לו: 'הכנס', ומוליכו פנימה, אל מקום ישיבתו, שונה ממקומו הקבוע.

בעת כניסת אבל והליכתו למקומו, אומר הציבור לאבל: הַמָּקוֹם יִנַּחֵם אוֹתְךָ (אתכם) בְּתוֹךְ שְׂאֵר אֲבֵלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם:

(pg. 61 דברי קהלת). a) to the west anti-clockwise (by first turning north), until the last generation, was to turn for בואי בשלום, מנהג פפד"מ

b) for the first בואי to bow to the south, c) for the second בואי to bow to the east. (pg. 61 דברי קהלת).

וכשמגיע למאמר 'בואי בשלום' חזן וקהל עומדים ופניהם למערב ומנגנים.

במלות 'בואי בלה הראשונות פונים לדרום, ובשניות למזרח. וכן החזן, ומנגן כשפניו למזרח 'לכה דודי' האחרון:

חזן. In בואי בשלום, קהלות אשכנז

The Composer Japhet wrote it down in this manner in his notes on לכה דודי.

בּוֹאִי בְּשָׁלוֹם עֲמֻרֶת בַּעֲלָה.

גַּם בְּשִׂמְחָה וּבְצִהָלָה.

תוֹךְ אֲמוּנִי עִם סִגְלָה.

בּוֹאִי בִּלְהָ. בּוֹאִי בִּלְהָ:

לְכָה דוּדֵי לְקִרְאָת פִּלָּה. פְּנֵי שַׁבָּת נִקְבְּלָה:

נהגו לישוב גם באמירת 'מוזמור' שיר ליום השבת'

55 מוזמור 'שיר ליום השבת':

מִזֶּבֶד לְהַדֹּת יְהוָה	וְלִזְמֹר לְשִׁמְךָ עֲלֵינוּ:
לְהַנְדִּיד בְּבֶקֶר חֶסֶדְךָ	וְאִמּוּנָתְךָ בְּלִילֹת:
עָלֵי עֵשׂוֹר וְעָלֵי־נָבֶל	עָלֵי הַנְּיוֹן בְּבִגְדֹר:
כִּי שִׁמְחַתְנִי יְהוָה בְּפַעֲלֶךָ	בְּמַעֲשֵׂי יְדֶיךָ אֲרִנִּי:
מִחֲגֹדְלֹי מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה	מְאֹד עֲמָקוֹ מִחֲשֻׁבְתֶּיךָ:
אִישׁ בָּעַר לֹא יֵדַע	וְכִסִּיל לֹא־יֵבִין אֶת־זֹאת:
בְּפֶרֶחַ רִשְׁעִים כִּמוֹ עֵשֶׂב	וַיִּצְיָצוּ כָּל־פְּעָלֵי אָדָם
לְהַשְׁמָדָם עַד־עַד:	
וְאַתָּה מְרוֹם לְעֵלְמָה יְהוָה:	
כִּי הִנֵּה אֵיבֶיךָ יְהוָה	כִּי־הִנֵּה אֵיבֶיךָ יִאֱבְדוּ
יִתְפָּרְדּוּ כָּל־פְּעָלֵי אָדָם:	
וְתִרְם בְּרָאִים קִרְנִי	כְּלָתִי בְּשֵׁמֶן רֵעֵנִי:
וְתִכְמַט עֵינֵי בְשׂוּרֵי	בְּקַמִּים עָלֵי מְרָעִים
תִּשְׁמַעְנָה אָזְנִי:	
צַדִּיק כְּתֹמֶר יִפְרָח	כְּאֶרֶץ בְּלִבְנוֹן יִשְׁגָּה:
שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה	בְּחֲצֵרוֹת אֱלֹהֵינוּ יִפְרִיחוּ:
עוֹד יְנוּבֹן בְּשִׁיכָה	דִּשְׁנִים וְרֵעֵנִים יִהְיוּ:
לְהַנְדִּיד כִּי־יֵשֶׁר יְהוָה	צוּרֵי וְלֹא־עוֹלָתָהּ בּוֹ:

יְהוָה מֶלֶךְ נֹאֲוֹת לְבָשׁ לְבָשׁ יְהוָה עַז הַתְּאֵזֶר

אֶרֶת־כּוֹן תִּכְלֹל בְּלִתְמוּמָה:

נִכְוֹן כְּסֶאֶךָ מֵאֵז מַעֲוִלָם אֶתָּה:

נִשְׁאֲוֵי נְהִרֹת | יְהוָה נִשְׁאֲוֵי נְהִרֹת קוֹלָם

יִשְׁאֲוֵי נְהִרֹת דְּכִיּוֹם:

מִקְלוֹת | מִיָּם רַבִּים אֲדִירִים מִשְׁפָּרִיִּים

אֲדִיר בְּמָרוֹם יְהוָה:

עֲדִיךָ | נֶאֱמָנוּ מְאֹד לְבִיתְךָ נֶאֱוָה־קֹדֶשׁ

יְהוָה לְאַרְךָ יָמִים:

בסוף 'ח' מלך' אומרים קדיש יתום לצד עמוד הש"ץ. אומרו 'יאהרציי' של שבת,

ואם אין של שבת אומרו 'יאהרציי' של ערב שבת, ואם אין 'יאהרציי' אומרו אבל, ואם אין אבל אומרו מי שאין לו אב ואם.

יתום כורע. יתְגַדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמִיה רַבָּא (קהל אֱמֵן) בְּעֶלְמָא דְּכָרָא בְּרַעְיוּתָהּ וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ

בְּחִיבוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן . וּבְחִי דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֶגְלָא וּבְזֵמַן קָרִיב, וְאָמְרוּ יתום כורע אֱמֵן:

יְהֵא שְׁמִיה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלָם וּלְעֶלְמֵי עֲלָמָא ובנשימה אחרת מוסיפים "תברך"

יתום כורע. יתְבָרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרַמֵּם וַיִּתְנַשֵּׂא .

וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלָּה וַיִּתְהַלָּל שְׁמִיה דְּקֹדֶשׁא יתום כורע בְּרִיךְ הוּא הציבור אומר עמו (ולא לאחריו) .

לְעֵלָא מְכַל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא תְּשַׁבְּחָתָא וְנִחְמָתָא דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא וְאָמְרוּ יתום כורע אֱמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אֱמֵן:

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אֱמֵן:

Whether one should drink water during בין השמשות is discussed amongst the פוסקים. Some explained this to be the case every בין השמשות, but פוסקי אשכנז were concerned only in regard to בין השמשות on שבת. This is based on מוצאי שבת. When one of the התוספות ate בעלי התוספות during בין השמשות - strongly opposed the practice. This caused בני אשכנז not to eat סעודת שלישית at this time, whether accompanied with water or not. When the חתם סופר settled in Hungary, he followed the local schedule, and ate סעודת שלישית after מנחה, but he made sure not to have any water on the table. In this regard, wine and fruit juice are not considered water.

The חתם סופר was similarly opposed to the recital of 'אתקינו מעודתא' because of the Kabbalistic concepts mentioned, which should not be revealed publicly. Practically speaking, it is best if one can omit it without causing a מחלוקת.

לדוד ברוך ולמנצח בנגינות למוצאי שבת

On שבת, ירושלמי (אשכנזי) קהילות and קהילות (שיר המעלות) not לדוד ברוך, מוצאי שבת. and is still said in old קהילות. The מנהג טוב quotes it as a מנהג ברורה. Its recitation was stopped by חסידים. Since there was never a קדיש according to the ancient מנהג, it was not added later. (Only one or two communities in Hungary said קדיש after לדוד ברוך.)

במוצאי שבת מאחרים התפלה כדי להוסיף מחול על הקדש, וממתנים עד שיראו ג' כוכבים קטנים רצופים, וביום המעונן עד שיצא הספק מלבן. וקודם שמתחילים והוא רחום נוהגים לומר ב' מזמורים אלה (אבל א"א בבית אבל):

במוצאי שבת החזן מנגן במקומו בלי טלית קודם לתפילת ערבית שני מזמורים אלה ואומרים אותם בנגון ידוע :

קמך | לְדוֹד

הַמְלִיךְ יְדֵי לְקָרֵב

פְּרוּךְ יְהוָה | צוּרֵי

אֶצְבְּעוֹתַי לְמַלְחָמָה:

מִשְׁנֵבִי וּמִפְלִטֵי־לִי

חֲסִדֵי וּמְצוּדֹתַי

הַרוֹדֵד עָמִי תַחְתִּי:

מִגְנֵי וּבֹ חֲסִיתִי

בֶּן־אָנוּשׁ וְתַחֲשֶׁבְהוּ:

יְהוָה מַחֲאֲדֵם וְתַדְעֵהוּ

יָמָיו כָּצֹל עוֹבֵר:

אָדָם לַהֲבֵל דָּמָה

נָע בְּהָרִים וַיַּעֲשֵׂנוּ:

יְהוָה הִט־שֹׁמֶיךָ וְתִרְד

שְׁלַח חֲצִיךָ וְתַהַמָּם:

בָּרַק בָּרַק וְתַפִּיצָם

פָּעַנִי וְחֲצִילֵנִי מִמָּוֶם רַבִּים

שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם

מִיָּד בְּגִי־נִכְרִי:

אֲשֶׁר־פִּיהֶם דְּבַר־שׁוֹא יְמִינָם יְמִין שָׁקֶר:
 אֱלֹהִים שִׁיר חֲדָשׁ אֲשִׁירָה לָּךְ בְּנִבֵּל עֲשׂוֹר אֲזַמְּרָה לָּךְ:
 חֲנוּתֶן תִּשְׁוַעָה לַמַּלְאָכִים הַפּוֹצֵה אֶת־דָּוִד עֲבָדוֹ

מִחֶרֶב רָעָה:

פָּצְנִי וְחַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי־נֶכֶר: אֲשֶׁר־פִּיהֶם דְּבַר־שׁוֹא
 יְמִינָם יְמִין שָׁקֶר:

אֲשֶׁר בָּנִינוּ | בְּנֻטְעִים מְגִדָּלִים בְּנִעְוָרֵיהֶם
 בְּנוֹתֵינוּ כְּזוּיוֹת מְחַטָּבוֹת תְּבִנִית חֵיכָל:
 מְזוּיָנוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזֶּן אֶל־עֵן
 צְאוּנָנוּ מֵאֲלִיפוֹת מְרַבָּבוֹת בְּחֻצוֹתֵינוּ:
 אֱלוֹפֵינוּ מְסֻכָּלִים אֵין פֶּרִץ וְאֵין יוֹצֵאת

וְאֵין צֹחָה בְּרַחֲבֵיתֵנוּ:

אֲשֶׁר־הָעַם שָׁכְכָה לוֹ אֲשֶׁר־הָעַם שִׁיחָה אֱלֹהָיו:

ס לַמִּנְצָח בְּנִינִת מוֹמֹד שִׁיר:

אֱלֹהִים יַחֲנֵנוּ וַיְבָרְכֵנוּ יֵאָר פָּנָיו אֶתֵּנוּ סֵלָה:
 לַדַּעַת בְּאֶרֶץ דִּרְבָּךְ בְּכָל־גּוֹיִם יִשְׁוַעֲתָךְ:
 יוֹדוּךָ עַמִּים | אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים בָּלָם:
 יִשְׁמְחוּ וַיִּרְנְנוּ לְאֵמִים בִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיֶּשֶׁר

וּלְאֵמִים | בְּאֶרֶץ תִּנְחֵם סֵלָה:

יוֹדוּךָ עַמִּים | אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים בָּלָם:
 אֶרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ:
 יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וַיִּירָאוּ אוֹתוֹ

בְּל־אֶפְסֵי־אֶרֶץ:

תפלת ערבית.

According to the מנהגי מהר"ל, one may oren מנחה & ערבית very early, if circumstances warrant it (e.g. a wedding). Since ערבית is a תפילת רשות which has been accepted as a חוב, one may be מיקל with the זמן. For this reason, it is acceptable to oren ערבית earlier than the time considered night (one can oren מנחה & ערבית after המנחה, even though they are 'תרתני דסתרי'). Possibly, the same פסק applies to making early שבת (2. הגהות). (ספר מנהגי וורמייזא 'ס' ק' הגהות 2). ארץ ישראל was not considered to begin from שקיעה, therefore the מנהג was to oren מנחה later than שקיעה. which is closer to the equator, one has to oren closer to the שקיעה, and the more one is located in the north - the later one could oren (therefore Washington Heights orens מנחה 10 minutes after the שקיעה). It appears to me that relying on the בין השמשות of the גאונים was done primarily just for מנחה, when many ראשונים and אחרונים held that you may oren until ממש צאת הכוכבים ממזרח. However, for hundreds of years, the בין השמשות of the גאונים was accepted in Frankfurt, even for purposes of delaying the date of מילה, in which one cannot just be 'מחמיר' like the גאונים because this leads to a מילה being performed on the 9th day, according to those who have a later בין השמשות. When controversy struck in Frankfurt in 5495 regarding this issue, ר' יעקב קץ, תשובה to rule like the גאונים, was the accepted position. So this would seem to indicate that, in אשכנז for questions of a מצות דאורייתא, the מנהג was to be חושש for the שיטה of the מהר"ם אלשקר (גר"א) on the basis of the ש"ך (long before the גר"א) by the להלכה as already paskened, ספק as a real גאונים. For further information, see Chapter 46 of "הזמנים בהלכה" by חיים בעניש (in לשון הקודש). הרב ברייער preferred to oren מנחה as late as possible because he said that it is better to recite קריאת שמע in its proper time as it is דאורייתא. In זמני issues - they were not חושש for that שיטה. While it is true that in many countries, mostly in Eastern Europe, זמני רבינו תם were followed. In אשכנז in particular, they were not accepted, and the זמנים stayed in accordance with the גאונים. In general, מנהגי ר"ת were not accepted by בני אשכנז. The only מנהג רבינו תם which was generally accepted in אשכנז, was the textual change to נדרי, in which we mention the נדרים from this year to next (not the נדרים from last year to this year).

אם יש אבל שהוא בעל תפילה, מתפלל לפני העמוד - בעיקר במוצאי שבת - אבל לא עובר בכל התפילות בימים שאין נפילת אפים. שבהם אינו משמש ש"ץ אפילו בתפילת מנחה וערבית (בעש"ת [לפי שהדין מתוח נגדו], בחול המועד, בראש חודש, בימי חנוכה, בט"ו בשבט, בימי פורים, כל חודש ניסן, בל"ג בעומר, בט"ו באב)

When ערבית is recited after nightfall, it is preceded by the following פסוקים, which speak of orenen at night. They were added to מזמור by the אריז"ל, who in fact was only reviving a practice from the Geonic era to say a מזמור leading into מנחה. After this מזמור, the congregation says קדיש before ברכו. If, however, ערבית follows מנחה without a break, there is no need to say קדיש in addition to the קדיש following מנחה. At one time, these פסוקים, and this קדיש, were recited only by small groups called בזמנו.

המתפללים ערבית אחר צאת הכוכבים, מקדימים לומר "שיר המעלות הנה" והפסוקים שעמו, ולאחריהם חצי קדיש (אבל לא בבית אבל).

קלד:ח-ג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה כָּל־עַבְדֵי יְהוָה הַעֲמָדִים בְּבֵית־יְהוָה בַּלִּילוֹת:

שְׁאוּרֵי־יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־יְהוָה: יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

מו:ח יְהוָה צְבָאוֹת עֲמָנוּ מִשְׁגֵּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלָּה: ג"פ

פד:יג יְהוָה צְבָאוֹת אֱשֶׁר־אָדָם בָּטַח בְּךָ: ג"פ

כי יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קִרְאָנוּ: ג"פ

יתום כורע יתְגַדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא (קהל אמן) בְּעֶלְמָא דְבָרָא בְרַעֲוִיתָהּ וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ

בְּחֵיבוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן . וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֶנְלָא וּבְזִמְן קָרִיב, וְאָמְרוּ יתום כורע אָמֵן:

יְהֵא שְׁמִיהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא וּבְנִשְׁמִיהּ אַחֲרֵת מוֹסִיפִים "יתברך"

יתום כורע יתְבָרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרַמֵּם וַיִּתְנַשֵּׂא .

וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלָּה וַיִּתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְקִדְּשָׁא יתום כורע בְּרִיךְ הוּא הַצִּיּוֹר אוֹמֵר עֲמוּ (ולא לאחריו) .

לְעָלָא מְבַל בְּרַבָּתָא וְשִׁירָתָא תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא דְאָמִירָן בְּעֶלְמָא וְאָמְרוּ יתום כורע אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן:

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִדְוָמֵינוּ הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן:

According to מנהג אשכנז, the recital of 'ברוך' המבדיל בין קודש לחול' without שם השם is insufficient to be able to perform מלאכה after שבת on צאת הכוכבים. During the times of the ראשונים, women would just recite the full ברכה, 'ברוך אתה ד' המבדיל בין קודש לחול', remembering to include 'אתה חוננתנו'. Thereafter, מלאכה may be performed but one must make הבדלה before eating.

ימים נוראים of ניגון והוא רחום, סליחות are said, which occurs before a day when מוצש"ק On a

במוצאי שבת הש"ץ מתחיל 'והוא רחום' וממשיך בנעימה מיוחדת, ואומר 'ברכו' בניגון ארוך במיוחד.

The ascends to the עמוד for רחום והוא רחום.

(רוקח) is a way of saying that in the evening, when there are no sin offerings, God provides atonement. והוא רחום

בחול אומרים עתה: | יְכַפֵּר עֲוֹן וְלֹא יִשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ
וְלֹא יַעֲרִי כָל־חַמְתּוֹ: כִּי יִהְיֶה הַיּוֹשִׁיעָה הַמְּלִיךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קִרְאָנוּ:

(כמבואר בספר כתר שם טוב) ספרדים It is also practised among some ברכו. It is to lengthen the recital of מנהג אשכנז. Though many ספרים speak of being 'מאריך בברכו', especially at certain times (i.e. מוצאי שבת), nevertheless it seems to have all but disappeared, except for the special elongated ברכו chanted on נוראים. See the שער (בשם). מוצאי שבת on 'ברוך ד' המבדיל לעולם ועד' when saying מאריך when to be סגולה which mentions תשובה רצונ: (רב האי גאון and, רבי חיים ויטאל, ברכי יוסף, הלכות גדולות)

ש"ץ מאריך באמירת 'ברכו': בעוד הש"ץ אומר 'ברכו' אומר הקהל בלחש: יְתַבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ
שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמַבְלָעָדּוֹ אֵין
אֱלֹהִים תְּכַלִּים סִמְחָה לְרַבֵּב בְּעֶרְבּוֹת בֵּיתָה שְׁמוֹ וְעֲלֵנוּ לְפָנָיו: וְשְׁמוֹ מְרוֹמֵם
עַל־כָּל־בְּרָכָה וְתַהֲלָה:

אֵת יי כשמנגן הש"ץ השם יאמר הקהל: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

הַמְּבָרָךְ: כשמנגן הש"ץ 'המבדיל' יאמר הקהל: קיג: יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מְעֻלָּה וְעַד־עוֹלָם:

בְּרוּךְ יי הַמְּבָרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד: קהל וש"ץ יחדיו:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בְּדָבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרֵבִים . בְּחֶבְכָּה
פּוֹתַח שְׁעֵרִים וּבִתְבוּנָה מַשְׁנֶה עֲתִים . וּמַחְלִיף אֶת הַיָּמִינִים . וּמַסִּיד אֶת הַפּוֹכְבִּים .
בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בְּרַקִּיעַ בְּרָצוֹנוֹ . בּוֹרֵא יוֹם וְלַיְלָה . גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ . וְחֹשֶׁךְ
מִפְּנֵי אוֹר: חוון וּמַעֲבִיר יוֹם וּמַבְיֵא לַיְלָה . וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה יי צְבָאוֹת שְׁמוֹ.
אֵל חַי וְקַיִם . תָּמִיד . יְמַלּוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בבית כנסת כשאומרים פיוטים בלילי שלש רגלים מוסיפים
כאן מערבית בְּרוּךְ אַתָּה יי הַמַּעֲרִיב עֲרֵבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עֲמָךְ אֲהַבָּת . תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ
לְמַדָּת . עַל כֵּן יי אֱלֹהֵינוּ בְּשִׂכְכֵּנוּ וּבְקוֹמָנוּ נָשִׁיחַ בְּחֻקֶּיךָ . חוון וְנִשְׁמַח בְּדַבְּרֵי תּוֹרָתְךָ
וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד . כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֶרֶץ יִמֵּינוּ וּבָהֶם נִהְגָּה יוֹמָם וְלַיְלָה . וְאַהֲבָתְךָ
אֵל תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בבית כנסת כשאומרים פיוטים בלילי שלש רגלים מוסיפים כאן מערבית בְּרוּךְ אַתָּה
יי אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

עונים 'אמן' על ברכת אהבה של ש"ץ. להשלמת רמ"ח תיבות בק"ש מקדימים אמירת 'אל מלך נאמן' ביחיד או בציבור. ויש משלימים את חשבון רמ"ח בעניית 'אמן' על ברכת אהבת עולם של ש"ץ, ש'אמן' הוא נוטריקון 'אל מלך נאמן'.

אל מלך נאמן

דברים 7:

שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה | אחד:

בלחש פרוץ שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

דברים 10: כ-ט ואהבת את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך: ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלקחתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על ידך והיו למטפת בין עיניך: וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך:

דברים 10: יא-כא והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את יהוה אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם: ונתתי ממזר-ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצחקך: ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם: וחרה אף יהוה בכם ועצר את השמים ולא יהיה מזר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם: ושמעתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו למטפת בין עיניכם: ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלקחתך בדרך ובשכבך ובקומך: וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך: הרב הקורא שמע בטעמים מרים קולו מלמען ירבו עד 'אמת' למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם פיימי השמים על הארץ:

במדבר 10: 12-13 ויאמר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על-פני בגדיהם לדרתם ונתנו על-ציצת הפנף פתיל תכלת: והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את-כל מצות יהוה ועשיתם אתם ולא-תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר-אתם ונים אחריהם: למען תזכרו ועשיתם את-כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם: אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה אלהיכם:

יש לצרף 'אלהיכם' ל'אמת', אכן יתן ריוח מעט שלא יבולע האל"ף. ש"ץ מרים קולו במילה 'אמת' ואינו כופל 'ד' אלהיכם אמת'. לפיכך ש"ץ אומר פרשת ציצית עם הרב כדי שישמוך 'אמת' ל'ד' אלהיכם, ולא יצטרך להמתין עליו ולהפסיק בין המלים הללו.

אֱמֶת וַאֲמוּנָה כָּל זֹאת וְקִיָּם עֲלֵינוּ כִּי הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זִוְלָתוֹ וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עָמּוֹ . הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים . מְלַכְנוּ הַגּוֹאֲלָנוּ מִכַּף כָּל הָעָרִיצִים .

הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵנוּ וְהַמְשִׁלָּם גָּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשָׁנוּ . חזון ט:י העֲשֵׂה גְדֻלּוֹת עַד-אֵין חֶקֶר וְנִפְלְאוֹת עַד-אֵין מִסְפָּר: תכלים ס:ט השֵׁם נַפְשָׁנוּ בְּחַיִּים וְלֹא-נָתַן לְמוֹט רַגְלָנוּ: הַמְדְּרִיכָנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיֵּרֶם קִרְנָנוּ עַל כָּל שֹׁנְאֵינוּ: . הָעֲשֵׂה לָנוּ נִסִּים וְנִקְמָה בַּפֶּרַעַה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאֶדְמַת בְּנֵי חָם: הַמְכָּה בַּעֲבָרְתּוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם וַיּוֹצֵא אֶת עָמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵירוֹת עוֹלָם . חזון המְעַבִּיר בְּנֵינוּ בֵּין גְּזָרֵי יָם סוּף אֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׁוֹנְאֵיהֶם בְּתַהוֹמוֹת טַבַּע . וְרָאוּ בְּנֵינוּ גְבוּרָתוֹ שֶׁבָּחוּ וְהוֹדוּ לְשִׁמּוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּרִצּוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מִשָּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ עָנוּ שִׁירָה

בבית כנסת כשאומרים פיוטים בלילי שלש רגלים מוסיפים כאן מערבית ומסיימים (בְּגִילָה בְּרָנָה)

בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כָלֵם .

קחל שמואל ט:יח מִי־כִמְכָּה בְּאֵלֶם יְהוָה מִי כִמְכָּה נֶאֱדָר בְּקִדְּשׁ נִזְרָא תְהִלַּת עֲשֵׂה פְלֵא:

On special by the תפילה ניגון are sung with a special and מלכותך ראו בניך the sections שבתות On special.

חזון מַלְכוּתְךָ רָאוּ בְּנִיךָ . בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מִשָּׁה .

בבית כנסת כשאומרים פיוטים בשלש רגלים

זֶה אֱלֹהֵינוּ . וְאָמְרוּ:

מוסיפים כאן מערבית ומסיימים

(זֶה צוּר יִשְׁעָנוּ פָּצוּ פֶה וְאָמְרוּ:)

קחל ט:יח יְהוָה | יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

חזון וְנֶאֱמַר: ירמיה לא:י כִּי-פָדָה יְהוָה אֶת-יַעֲקֹב וַיִּגְאֹלוּ מִיַּד חֲזָק מִמֶּנּוּ:

usual. 'גאל ישראל' one recites as מנהג אשכנז, while according to 'מלך צור ישראל וגאלו' is to conclude with מנהג פולין.

This is one instance where מנהג אשכנז and מנהג ארץ ישראל still practices the ancient מנהג פולין.

בבית כנסת כשאומרים פיוטים בלילי שלש רגלים מוסיפים כאן מערבית ומסיימים

בְּרוּךְ אַתָּה יי גָּאֵל יִשְׂרָאֵל:

השְׁכִיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם . וְהַעֲמִידֵנוּ מִלִּפְנֵי לַחַיִּים . וּפְרוֹשׁ עָלֵינוּ סֶכֶת שְׁלוֹמֶךָ . וְתִקְנֵנוּ בְּעֶצֶה מְזֻכָּה מִלִּפְנֶיךָ . וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: וְהִגֵּן בְּעַדֵּנוּ וְהִסֵּר מֵעָלֵינוּ . אוֹיֵב דָּבָר וְחָרָב וְרָעָב וְיָגוֹן . וְהִסֵּר שָׁמַן מִלִּפְנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵנוּ . ^{ח"ו} וּבָצַל בְּנִפְיֶךָ תַּסְתִּירֵנוּ . כִּי אֵל שׁוֹמְרָנוּ וּמַצִּילֵנוּ אַתָּה . כִּי אֵל מִלֶּךְ חַנוּן וְרַחוּם אַתָּה . וְשׁוֹמֵר צִאתָנוּ . וּבּוֹאֵנוּ לַחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם.

נוסח אשכנז is 'פּוֹרֵם', נוסח ספרד is 'הַפּוֹרֵם'

בשבת **וּפְרוֹם עָלֵינוּ סֶכֶת שְׁלוֹמֶךָ**. בבית כנסת כשאומרים פיוטים בשלש רגלים מוספים כאן מערבית **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ פּוֹרֵם סֶכֶת שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעַל יְרוּשָׁלַם:**

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵר
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַד:

These 18 פסוקים (which contain the Divine name in each of them) were added by the Academy of Persia (מחזור). According to the תוספות (ד: ברכות) these were added to enable late comers to finish the service together, so that they should not be left alone praying at night. According to the רשב"א, these were instituted at the time of religious persecution, to replace the עשרה שמונה. It is therefore omitted on Friday night, as its עמידה contains only 7 ברכות.

אמירת פסוקי 'ברוך ד' לעולם' עם ברכת 'יראו עינינו' נתקנה על ידי חכמים הן לבני בבל והן לבני ארץ ישראל, והובאו בסידורי ארץ ישראל מקדמות דנא, ומקובל היה לאמרום אצל כל אשכנזים אף אלה שעלו לארץ ישראל, ולכן נמצאת בכל סידוריהם הנדפסים כולל סידור 'שער שמים' שערך השל"ה, אב"ד פפד"מ ומרא דארעא דישראל, על פי המנהגים שנהג בארץ ישראל (בצינונו כי 'רבנן בתרא' תקינו לומר ברוך ד' לעולם אמן ואמן', ולכן כתב לו ביאור על פי גללה ונסתר). תלמידי הגר"א שאינם אומרים 'ושמרו' בערבית ליל שבת משמטיים גם 'ברוך ד' לעולם', הן בארץ ישראל והן בחוץ לארץ, על פי מנהגו האישי בוילנא:

יוצא שמונה עשרה so people don't think they are sitting for לעולם is to sit for מנהג אשכנז.

פס:נג בְּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן | וְאָמֵן: קלכ:כא בְּרוּךְ יְהוָה | מְצִיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:
עצ:יד-ט בְּרוּךְ | יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲשֵׂה נִפְלְאוֹת לְבָדּוֹ: וּבְרוּךְ | שֵׁם כְּבוֹדוֹ
לְעוֹלָם וּיְמֵלָא כְבוֹדוֹ אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אָמֵן | וְאָמֵן: קד:לא יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם יִשְׁמַח
יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו: קיג:ד-ז יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם: שמואל ח' יז:כב כִּי לֹא-יִפָּשׁ
יְהוָה אֶת-עַמּוֹ בְּעֶבְרַת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֲתָכֶם לֹו לְעַם:
מלכים ח' יח:לט וַיֵּרָא כָּל-הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא
הָאֱלֹהִים: זכריה יד:ט וְהָיָה יְהוָה לְמִלְכָּה עַל-כָּל-הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה יְהוָה אֶחָד וְשְׁמוֹ
אֶחָד: תהלים לג:כב יְהִי-חֲסִדְךָ יְהוָה עָלֵינוּ כְּאֲשֶׁר יִחְלָנוּ לָךְ: קו:מז-מח הוֹשִׁיעֵנוּ | יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן-הַגּוֹיִם לְהָדוֹת לְשֵׁם קְדֻשָּׁתְךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלַתְךָ: בְּרוּךְ-יְהוָה |
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן-הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל-הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ: פו:ט-י כָּל-גּוֹיִם |
אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יְבוֹאוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וַיִּכְבְּדוּ לְשִׁמְךָ: כִּי-גָדוֹל אַתָּה וְעֲשֵׂה
נִפְלְאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבָדְךָ: עט:יג וַאֲנַחְנוּ עִמָּךְ | וְצֵאן מִרְעִיתְךָ גֹּדֶה לָךְ לְעוֹלָם לְדָר
וָדָר נִסְפָּר תִּהְלַתְךָ:

ברוך יי ביום . ברוך יי בלילה . ברוך יי בשכבנו . ברוך יי בקומנו . כי בידך
נפשות החיים והמתים חיוכ יצי אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש:
תכלים לא: בידך אפקיד רוחי פדיתא אותי יהוה אל אמת: אלהינו שבשמים יחד שמך
וקים מלכותך תמיד ומלך עלינו לעולם ועד:

חזון יראי עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת באמר לציון מלך אלהיך.
יטז יהוה מלך נגס יהוה מלך שמות טו:יח יהוה | ומלך לעולם ועד: כי המלכות שלך היא
ולעולמי עד תמלך בכבוד כי אין לנו מלך אלא אתה. ברוך אתה יי המלך
בכבודו . תמיד ומלך עלינו לעולם ועד ועל כל מעשיו:

על פי קבלה ושמרו, is very old and may have originated from מנהג The

הציבור אומר 'ושמרו', והחזון חוזר עליו בקול רם ובנעימה.

קהל שמות לא:טז-יח ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לזררתם ברית
עולם: ביני וביני בני ישראל אות הוא לעולם חזון כי ששת ימים עשה יהוה
את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

בלילי שלש רגלים ויקרא כג:מז	בלילי ראש השנה תכלים פא:ד	בליל יום כפור ויקרא טז:ז
וידבר משה את מעד יהוה אל בני ישראל:	תקעו בחדש שופר בפסח ליום חגגנו: כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב:	כי ביום הזה יכפר עליכם למחר אתכם מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו:

בניגון של ימים נוראים is sung שבת on ש"ע before קדיש the end of יום כפור and שבת נחמו Beginning with

ש"ץ כורע . ויתגדל ויתקדש שמה רבא (קהל אמן) בעלמא דברא ברעותה ומלך מלכותה
בחיובן ובזמיון . ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו ש"ץ כורע אמן:
יהא שמה רבא מברך לעולם ולעלמי עלמא ובנשימה אחרת מוסיפים "יתברך
ש"ץ כורע . ויתברך וישתבח ויתפאר ויתרם ויתנשא .

ויתתדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא ש"ץ כורע בריך הוא הציבור אומר עמו (ולא לאחריו) .

לעלא מכל ברכתא ושירתא תשפחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו ש"ץ כורע אמן:

ותן מל ומטר
בערבית לפני שמונה עשרה,
מכריזים בקול רם: 'שאלה'
[הכרזת מילה זו נעשתה באשכנז בהיגוי המקובל
בשפת הדיבור בתנועת אל"ף ארוכה הדומה לבני
פולין 'שאאלה' (Schaale), ויש מקומות באשכנז בהם
הגו מילה זו בחיריק יו"ד בדומה לבני ליטא : 'שיילע'
[.(Schaile, Scheile)
כדי להזכיר לקהל לומר: 'ותן מל ומטר'.

The ראש חדש 'ראש חדש' before the עמידה, exactly one day per
month (except in תשרי). On the first day of a two day
ערב ראש חדש 'יעלא ויבא' is announced, since it is really only

בליל א' דראש חודש מכריזים 'יעלא ויבא' :

בליל ב' דראש חודש, וכן אם יש רק יום אחד של ראש חודש, מכריזים 'ראש חדש'

ערבית עמידה לחול

תכלים נא: אֲדֹנֵי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

בְּרוּךְ אַתָּה יי . אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם . אֱלֹהֵי יִצְחָק . וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב .
הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא . אֵל עֲלִיּוֹן . גּוֹמֵל חֲסָדִים מְרֻבִּים . וְקֹנֵה הַכּוֹל . וְזוֹכֵר חֲסִדֵי
אֲבוֹת . וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה .

בעשרת ימי תשובה וְכַרְנוּ לְחַיִּים . מְלֶךְ חַפְּזָן בְּחַיִּים . וְכַתְּבָנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים . לְמַעַן אֱלֹהִים חַיִּים:

מְלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן. בְּרוּךְ אַתָּה יי מֶלֶךְ אֲבֹרָהֶם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנֵי . מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה . רַב לְחוֹשִׁיעַ

ממוסף של שמיני עצרת עד מוסף של יום א' של פסח אומרים :

מְשִׁיב הַרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם

מְבַלְבֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים . סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר
אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֲמוּנָתוֹ לַיִּשְׂרָאֵל עַד . מִי כְמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרָה וּמִי דוֹמָה לָךְ מְלֶךְ מַמִּית
וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה.

בעשרת ימי תשובה מִי כְמוֹךָ אֵב הַרְחָמִים . זוֹכֵר יְצוּרֵינוּ לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנִצְאֵמֶן אַתָּה לְהַחְיֹת מֵתִים. בְּרוּךְ אַתָּה יי מְחַיֶּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קְדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ . וּקְדוּשֵׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֵלָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי הָאֵל
(בעש"ת: הַמְּלֶךְ) הַקְּדוֹשׁ:

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דָּעַת וּמַלְמֵד לְאִינוֹשׁ בִּינָה .

מהר"י סג"ל תיקנו לומר אתה חוננתנו "הבדלה" סמוך לתיבת 'בינה' ולא סמוך לחתימה שהוא לאחר תיבת 'השכל',

וסמכו דבריהם משום דבינה ר"ת בשמים יין נר הבדלה. (מהר"ל)

במוצאי שבת אַתָּה חוֹנֵנֵתנוּ לְמַדָּע תּוֹרָתְךָ . וְתַלְמִידֵינוּ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם חֻקֵּי רְצוֹנְךָ וּתְבַדִּילֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ
בֵּין קָדֵשׁ לְחוֹל בֵּין אֹרֶךְ לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לַשְּׁשִׁית יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה .
אֲכִינוּ מִלִּפְנֵי הַחַל עֲלֵינוּ הַיָּמִים הַבָּאִים לְקִרְאָתְנוּ לְשָׁלוֹם חֲשׂוֹכִים מִכָּל חֵמָּה וּמִנִּקְמָה מִכָּל עוֹן
וּמִדְּבָקִים בִּירְאָתְךָ.

וְחַנּוּנֵינוּ מֵאַתָּה בִּינָה דָּעָה וְהַשְׁכָּל. בְּרוּךְ אַתָּה יי חוֹנֵן הַדָּעַת:

הַשִּׁיבֵנוּ אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ וְקַרְבָּנוּ מִלִּבֵּנוּ לְעִבּוּדְךָ וְהַחְזִירֵנוּ בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה
לְפָנֶיךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַרוֹצֵה בְּתַשׁוּבָה:

סֶלַח לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל לָנוּ מִלִּבֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ כִּי מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אַתָּה. בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ חַנוּן, הַמְרַבֵּה לְסִלּוֹחַ:

רֵאָה בְּעֵינֵינוּ וְרִיבָה רִיבָנוּ וּגְאֹלֵנוּ מִהֲרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי גּוֹאֵל חֹזֵק אַתָּה. בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

מי שרוצה להתפלל על החולה יאמר כאן :

* ויהי רצון מלפניך יי אלהינו שתשלח מחרה רפואה
שלמה מן השמים . רפואת הנפש ורפואת הגוף לחולה
(פב"פ) בתוך שאר חולי ישראל:

רְפָאנוּ יְיָ וְנִרְפָּא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנוֹשְׁעָה כִּי
תַחֲלִיתֵנוּ אַתָּה . וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל
מִבּוֹתֵינוּ . * כִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן
אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא, חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרֶךְ עֲלֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה וְתֵן
(בחורף : טל ומָטָר ל') בִּרְכָּה עַל פְּנֵי הָאָדָמָה וְשַׁבְּעֵנוּ מִטוֹבָךָ וּבָרֶךְ שְׁנֵתֵנוּ בַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:

תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵירוֹתֵנוּ וְשֵׁא נִם לְקַבֵּץ גְּלִיּוֹתֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵאֲרָבַע כְּנָפוֹת
הָאָרֶץ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַבֵּץ, נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ בְּבִרְאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ בְּבִתְחִלָּה וְהַסֵּר מִפָּנֵינוּ יְגוֹן וְאַנְחָה . וּמְלוֹךְ
עֲלֵינוּ אַתָּה יְיָ לְבָדֶךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וְצַדִּיקֵנוּ בַּמִּשְׁפָּט. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ, אוֹהֵב צְדָקָה
וּמִשְׁפָּט (בעש"ת מסיימים הברכה : הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט):

לְמַשְׁמָדִים אֵל תְּהִי תִקְוָה וְכָל הַמִּינִים פִּרְנַע יֵאָבְדוּ וְכָל אוֹיְבֵי עַמְּךָ מִתְּהַרָה יִפְרָתוּ
וּמִלְכוּת זֶדוֹן מִתְּהַרָה תִּעָקֵר וּתִשָּׁפֵר וּתִמָּגֵר וְתִכְנִיעַ בְּמִתְּהַרָה בְּיָמֵינוּ. פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹבֵר
אֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

עַל הַצַּדִּיקִים וְעַל הַחֲסִידִים וְעַל זַקְנֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל פְּלִיטַת בֵּית סוּפְרִיָּהֶם
וְעַל גְּרֵי הַצָּדֵק וְעַלֵּינוּ יְיָ הַחֲמִיד יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבּוֹמְחִים בְּשִׁמְךָ
בְּאַמַּת וְשִׁים חֲלָקְנוּ עִמָּהֶם וְלַעֲוֹלָם לֹא גִבּוֹשׁ כִּי כֵךְ בְּמַחְנֶה. פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מַשְׁעֵן וּמִבְטָח
לְצַדִּיקִים:

וּלְיִרוּשָׁלַם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב וְתִשְׁכּוֹן בְּתוֹכָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וּבִנְה אֹתָהּ
בְּקִרּוֹב בְּיָמֵינוּ בְּגֵזֶן עוֹלָם וּכְפֹא דָוִד מִתְּהַרָה לְתוֹכָהּ תִּכְיֶן. פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ בּוֹנֵה יִרוּשָׁלַם:

אֵת צֶמַח דָּוִד עֲבָדְךָ מִתְּהַרָה תַצְמִיחַ וְקִרְנוֹ תִרּוֹם בִּישׁוּעָתְךָ כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִנְיָנוּ כָּל
הַיּוֹם. פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה:

שְׁמַע קוֹלְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ וּקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אֵל
שׁוֹמֵעַ תְּפִלוֹת וְתַחֲנוּנִים אַתָּה . וּמִלְפָּנֶיךָ מִלְּבָבוֹ רִיקָם אֵל תִּשְׁיָבֵנוּ . כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ
תְּפִלַּת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים. פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רַצָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבַתְּפִלָּתָם וְהִשָּׁב הָעֲבוּדָה לְדַבִּיר בֵּיתְךָ וְאִשֵּׁי
יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם . מִתְּהַרָה . בְּאַהֲבָה תִקַּבֵּל בְּרָצוֹן וְתִהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ.

בראש חודש ובחול המועד אומרים 'יעלה ויבא'

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . יַעֲלֶה וַיָּבֹא וַיִּגִּיעַ וַיִּרְאֶה וַיִּרְצֶה וַיִּשְׁמַע וַיִּפְקֹד וַיִּזְכֹּר וַיִּכְרֹזֵנוּ וַיִּפְקְדוּנֵנוּ
וַיִּזְכְּרוֹן אֲבוֹתֵינוּ . וַיִּזְכְּרוֹן מַשִּׁיחַ בֶּן דָּוִד עֲבָדְךָ . וַיִּזְכְּרוֹן יִרוּשָׁלַם עִיר קִדְשֶׁךָ . וַיִּזְכְּרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל
לְפָנֶיךָ . לְפִלִּיטָה וּלְמוֹכָה וּלְחַן וּלְחַסֵּד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לראש חודש : ראש חודש | לפסח : חג המצות | לסוכות : חג הסוכות

הַיּוֹם . וַיִּזְכְּרוֹנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְמוֹכָה . וַיִּפְקְדוּנוּ בּוֹ לְבִרְכָּה . וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים . וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים . חוּס
וְחַנּוּן . וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ . כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ . כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אַתָּה:

וּתְחַוִּינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוֹכֵךְ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים . בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחְזִיר שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנִיחֵנו לָךְ שְׂאֵתָה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד . צוּר חַיֵּינוּ מִגֵּן יִשְׁעֵנו
אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נִוְדָה לָךְ וְנִסְפָּר תְּהִלָּתְךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְסוּרִים בְּיָדְךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ
הַמְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נַפְסֵךְ שֶׁבָּכַל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נַפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבָּכַל עֵת עָרַב וּבֹקֶר
וְצַהֲרַיִם הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְּרָחֵם כִּי לֹא תָמוּ חַסְדֶּיךָ . מַעֲוֹלָם קוִינֵנו לָךְ.

כל ימי חנוכה, גם בפורים בתפלת ערבית קודם קריאת המגילה, אומרים כאן 'על הנסים':

עַל הַנְּסִים וְעַל הַפְּרָקוֹן וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמַּלְחָמוֹת

שְׁעֲשִׂיתָ לְאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזָמַן הַזֶּה:

בחנוכה : בַּיָּמִי מִתְּתִיחֵהוּ בֶן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חֲשַׁמְנִי וּבָנָיו . בְּפִי מְרֹדְכִי וְאַסְתֵּר בְּשׁוֹשֶׁן
בְּשַׁעֲמֻדָּה מַלְכוּת וְזֶן הִרְשָׁעָה עַל עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחַם תּוֹרָתְךָ הַבִּירָה בְּשַׁעֲמֻד עֲלֵיהֶם הַמֶּן הִרְשָׁעָה
וּלְהַעֲבִירם מִחֻקֵּי רְצוֹנָךְ: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עֲמַדְתָּ לָהֶם בְּקִשׁ אֶסְתֵּר גִּיּוֹ לְהַשְׁמִיד לַחֲרֹג וּלְאַבֵּד
בְּעַת צָרָתָם רַבָּת אֶת רִיבָם דָּגַת אֶת דִּינָם נִקְמָת אֶת נִקְמָתָם אֶת-כָּל-הַיְּהוּדִים מִנָּעַר וְעַד-זָקֵן מִן
מִסְרַת גְּבוּרִים בְּיַד חֲלָשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מַעֲטִים וּמִמָּאִים בְּיַד וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בְּשִׁלּוּשָׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ
מֵאוּרִים וְרִשְׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזָרִים בְּיַד עוֹסְקֵי תּוֹרָתְךָ . וְלָךְ שְׁנַיִם-עָשָׂר הוּא-חֹדֶשׁ אֶחָד וְשִׁלְלָם
עֲשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ וּלְעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ תְּשׁוּעָה לְבוֹז: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים הַפַּרְתָּ אֶת
גָּדוֹלָה וּפְרָקוֹן בַּחַיִּים הַזֶּה: וְאַחֵר כִּךְ בָּאוּ בְּנֶיךָ לְדָבִיר בִּיתְךָ וּפָנוּ עֲצָתוֹ וְקִלְקִלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ וְהִשְׁבֹּתָ
אֶת חֵיכֶלְךָ וּמַחֲרִי אֶת מַקְדָּשְׁךָ וְהִדְלִיקוּ נְרוֹת בְּחַצְרוֹת קִדְשֶׁךָ גְּמוּלוֹ בְּרָאשׁוֹ. וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל
וְקִבְעוּ שְׁמוֹנֶת יָמִי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לַחֲדוֹדוֹת לְחַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל: חַעֲיִן:

וְעַל בָּלָם יִתְפָּרֵךְ וְיִתְרוֹמֵם שְׁמֶךָ מַלְכֵנוּ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד.

בעשרת ימי תשובה : וּבִתְּוֹב לְחַיִּים טוֹבִים בְּנֵי בְרִיתְךָ:

וְכָל חַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה וְיִתְלָלוּ אֶת שְׁמֶךָ בְּאַמֶּת הָאֵל יִשְׁוּעָתָנוּ וְעֲזָרָתָנוּ סֶלָה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שְׁמֶךָ וְלָךְ נָאָה לַחֲדוֹדוֹת:

שְׁלוֹם רַב עַל יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ תַּשִּׁים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אֲדוֹן לְכָל הַשְּׁלוֹם
וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בְּשְׁלוֹמָךְ.

בעשרת ימי תשובה : בַּסֵּפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשְׁלוֹם וּפְרִיָּסָה מְזִכָּה נֶזְכָּר
וְנִכְתָּב לְפָנֶיךָ אֲנִי וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים וְשְׁלוֹם. בְּרוּךְ אַתָּה
יְיָ עוֹשֵׂה הַשְּׁלוֹם:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְּבָרֵךְ
אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשְׁלוֹם:

אֱלֹהֵי . נֶצַר לְשׁוֹנֵי מָרַע וּשְׁפָתַי מְדַבֵּר מִרְמָה . וְלִמְקַלְלֵי נַפְשֵׁי תְדוּם וְנַפְשֵׁי בָּעֶפֶר לְכָל
תַּהֲוָה: פֶּתַח לְפִי בְּתוֹרָתְךָ . וּבִמְצוֹתֶיךָ תִּרְדּוּף נַפְשִׁי . וְכָל חַחוּשֵׁיכִים עָלַי רָעָה מִתְּהַרָה הַפֶּר
עֲצָתָם וְקַלְקַל מַחֲשָׁבוֹתָם: עֲשֵׂה לְמַעַן שְׂמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יִמְיֶנְךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קִדְשָׁתְךָ עֲשֵׂה לְמַעַן
תִּתְּנֶנִּי . תְּכַלִּים ס: לְמַעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: יט: יְהִי לְרִצּוֹן | אֲמַר־פִּי וְהִגִּיוֹן לְפִי
לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְנֶאֱלִי: עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ
אָמֵן:

יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמִתְרָה בְּיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ: וְשֵׁם נֶעֱבָדְךָ
בְּיִרְאָה בְּיָמֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת: מִלֹּאכִי ג: וְעָרְכָה לִיתְהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּיָמֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת:

ש"ץ כורע יתגדל ויתקדש שְׁמָה רַבָּא רַבָּא (קהל אָמֵן) בְּעֶלְמָא דְּבָרָא בְּרַעֲוִיתָהּ וְיִמְלִיךָ מַלְכוּתָהּ

בְּחִיבוֹן וּבְיָמִיכוֹן . וּבְחִי רַבָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֶלְמָא וּבְזִמְן קָרִיב, וְאָמְרוּ ש"ץ כורע אָמֵן:

יְהֵא שְׁמִיה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא וּבְנִשְׁמָה אַחֲרַת מוֹסִיפִים "יתברך"

ש"ץ כורע יתברך וישתבח ויתפאר ויתרמם ויתנשא .

וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְחַלֵּל שְׁמָה דְּקִדְשָׁא ש"ץ כורע בְּרִיךְ הוּא הַצִּיּוֹר אוֹמֵר עִמּוֹ (ולא לאחריו) .

לְעֵלְמָא מְכַל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא תִּשְׁבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא וְאָמְרוּ ש"ץ כורע אָמֵן:

אם חל יום טוב באחד מימות החול הבאים, אין אומרים 'יהי נעם' ולא 'אתה קדוש' והש"ץ ממשיך 'תתקבל צלותהו' גם
בתשעה באב אי אומרים 'יהי נעם'. במוצאי יום טוב אומרים כאן קדיש 'תתקבל', מבדילים על הכוס בלא נר ובשמים, ואומרים 'עלינו'.

קהל קבל בְּרַחֲמִים וּבְרִצּוֹן אֶת תְּפִלָּתֵינוּ:

תִּתְקַבֵּל צְלוֹתֵהוּן וּבְעִוְתֵהוּן דְּכָל יִשְׂרָאֵל קָדָם אֲבוּהוֹן דִּי בְּשִׁמְיָא וְאָמְרוּ אָמֵן:

קהל יהי שם יְיָ מְבָרַךְ מְעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמִיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן:

קהל עוֹרֵי מַעַם יְיָ עֲשֵׂה שְׁמִים וְאֲרִין:

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן:

עמידה של ערבית לשבת

תהלים נא:טז אֲדֹנִי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תִּהְלִיתֶךָ:

ברוך אתה יי. אלהינו ואלהי אבותינו. אלהי אברהם. אלהי יצחק. ואלהי יעקב. האל הגדול הגבור והנורא. אל עליון. גומל חסדים טובים. וקנה הכל. וזוכר חסדי אבות. ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה.

בשבת שובה: וְבָרְנוּ לְחַיִּים. מֶלֶךְ חַפְּזָן בְּחַיִּים. וְכִתְּבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים. לְמַעַן אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן. בְּרוּךְ אַתָּה יי מֶגֶן אֲבֹרָה:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנִי. מַחֲיָה מֵתִים אַתָּה. רַב לְהוֹשִׁיעַ

ממוסף של שמיני עצרת עד מוסף של יום א' של פסח אומרים:

מְשִׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מַחֲיָה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לַיָּשָׁן עֹפֵר. מִי כְמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרֹת וּמִי דוֹמָה לָךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמַחֲיָה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה.

בשבת שובה: מִי כְמוֹךָ אֵב תְּרַחֲמִים. זוֹכֵר יִצְחָרְיוֹ לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנִצְאֵנוּ אַתָּה לְהַחְיֹת מֵתִים. בְּרוּךְ אַתָּה יי מַחֲיָה הַמֵּתִים:

אַתָּה קְדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ. וּקְדוּשִׁים בְּכָל יוֹם יִחַלְלוּךָ סֵלָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי הָאֵל (בש"ש: הַמֶּלֶךְ) הַקְדוֹשׁ:

אַתָּה קִדְשָׁתָא אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁמְךָ. תְּכַלִּית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. וּבִרְכָּתוֹ מְכַל הַיָּמִים וּקְדוּשָׁתוֹ מְכַל הַזְּמַנִּים וְכֵן כְּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

זכרית 3:3-4 וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צָבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלָאכָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל-מְלָאכָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכַל-מְלָאכָתוֹ אֲשֶׁר-בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

אלהינו ואלהי אבותינו. רצה במנוחתנו. קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך. שפּענוּ מִצוּרֶךָ. וּשְׁמַחְנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְמָהֵר לָבֵנוּ לְעִבְדֶּךָ בְּאַמֶּת. וְהִנְחִילֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרַצוֹן שַׁבַּת קְדֻשָּׁה. וַיִּשְׁמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שִׁמְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יי מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

רצה יי אלהינו בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבְתַפְלָתָם וְהִשָּׁב הָעֲבוּדָה לְדָבִיר בֵּיתֶךָ וְאֲשִׁי יִשְׂרָאֵל וְתַפְלָתָם. מְהֵרָה. בְּאַהֲבָה תִּקְבַּל בְּרַצוֹן וְתֵהִי לְרַצוֹן תָּמִיד עֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ.

בראש חודש ובחול המועד אומרים 'יעלה ויבא'

אלהינו ואלהי אבותינו . יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר וזכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו . וזכרון משיח בן דוד עבדך . וזכרון ירושלים עיר קדשך . וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך . לפליטה ולמוכה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לראש חודש : ראש החודש | לפסח : חג המצות | לסוכות : חג הסוכות

הזה . וזכרנו יי אלהינו בו למוכה . ופקדנו בו לברכה . והושיענו בו לחיים . ובדבר ישועה ורחמים . חום וחננו . ורחם עלינו והושיענו . כי אליך עינינו . כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים . ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד . צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור . גודל לך וגם פיר תהלתך על חיינו המסורים בידיך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נפישך שפכל יום עמנו ועל נפלאותיך ומובותיך שפכל עת ערב ובקר וצהרים . המוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך . מעולם קנינו לך.

בחנוכה אומרים כאן 'על הנסים':

על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות

שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

בימי מתניהו בן יוחנן כהן גדול חשמוני ובניו . בשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וממאים ביד מהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך . ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה: ואחר כך באו בניה לדביר ביתך ופנו את היכלך ומתרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנכה אלו להודות להלל לשמך הגדול:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלפני תמיד לעולם ועד.

בשבת שובה: וכתוב לחיים טובים בני בריהך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה.

ברוך אתה יי המוב שמך וליך נאה להודות:

שְׁלוֹם רַב עַל יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ תַּעֲשִׂים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אֲדוֹן לְכָל הַשְּׁלוֹם
וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בְּשָׁלוֹמָךְ.

בשבת שובה: בְּסֻפֵּר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפְרָנְסָה טוֹבָה נֹכַח וְנִפְתָּח לְפָנֶיךָ
אֲנִי וְכָל עַמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים וְלִשְׁלוֹם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשְּׁלוֹם:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ
אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם:

אֱלֹהֵי . נִצַּר לְשׁוֹנֵי מַרְעַ וּשְׁפָתַי מִדִּבֵּר מִרְמָה . וְלִמְקַלְלֵי נַפְשִׁי תִּדּוּם וְנַפְשִׁי בָּעֶפֶר לְכָל
תַּחֲתֶיהָ: פָּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתְךָ . וּבִמְצוֹתֶיךָ תִּרְדּוּף נַפְשִׁי . וְכָל הַחוֹשֵׁבִים עָלַי רָעָה מִחֲרָה חֶפֶר
עֲצָתָם וְקִלְקַל מַחֲשַׁבוֹתָם: עֲשֵׂה לִמְעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לִמְעַן יִמְיִנְךָ עֲשֵׂה לִמְעַן קִדְשְׁתָּךְ עֲשֵׂה לִמְעַן
תוֹרָתְךָ . תְּכַלִּים לִי: לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יִמְיִנְךָ וְעֲנֵנִי: יֵטִי יְהוָה לְרִצּוֹן | אִמְרֵי-פִי וְהַגִּינוּ
לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְנֹאֲלִי: עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁפְכֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַחֲרָה בְּיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ: וְשֵׁם נִעְבֹּדְךָ
בְּיִרְאָה בְּיָמֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קְדָמוֹנוֹת: מִלֹּאכֵי גִזְרֵי וְעֲרֵבָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּיָמֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קְדָמוֹנוֹת:

An individual may always say ויבִלּוּ, whether orening alone or joining the ציבור too late to hear it.
The ציבור writes one who missed reciting ויבִלּוּ with the ציבור, should say it on his own and not with someone else.
אומרים 'ויבִלּוּ' בקול רם מעומד, וטוב לאומרו ביחד בציבור (שו"ע רסח, ז).
אין הש"ץ מחזיר התפלה אבל אומר ברכה מעין שבע, ואומר תחלה 'ויבִלּוּ' בקול רם והקהל עונים עמו.

ש"ץ והקהל יחד בנעימה זראשית 3:6-ג וַיִּבְלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צָבָאָם: וַיִּבֹּל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִלֵּאכָתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁפֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל-מְלֵאכָתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים
אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל-מְלֵאכָתּוֹ אֲשֶׁר-בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

במקום חזרת התפילה, מברך הבעל תפילה ברכת מעין שבע. הש"ץ כורע כמו בתחילת שמונה עשרה.
(אומרים כל זאת גם בשבת שאחר יום טוב. בבית חתנים ואבלים אין אומרים אותה ולא בכל מקום שמתפללים באקראי.)

ש"ץ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל
הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיוֹן קִנָּה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

קהל ואחריו ש"ץ מִגֵּן אֲבוֹת בְּדַבְּרוֹ מַחֲיָה מֵתִים בְּמֵאמְרוֹ . הָאֵל (בשבת שובה : הַמֶּלֶךְ) הַקְדוֹשׁ
שָׁאִין בְּמוֹהוּ . הַמְּנִיחַ לְעַמּוֹ בַּיּוֹם שֶׁפֶת קָדְשׁוֹ . כִּי כָם רָצָה לְהַנִּיחַ לָהֶם . לְפָנָיו נִעְבֹּד
בְּיִרְאָה וּפְחַד וְנוֹדָה לְשִׁמּוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מֵעַן הַפְּרָכּוֹת . אֵל הַחוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַשְּׁלוֹם
מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבִיעִי וּמְבָרֵךְ שְׁבִיעִי . וּמְנִיחַ בְּקִדְשָׁהּ לְעַם מְדֻשָּׁנִי עֲנֵג זָכָר לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית:

במדבר י"ז: ועתה יגדלנא פת אדני פא אשר דברת לאמרי: חכלים נכו: זכר רחמיה יהוה ורחמיה פי מעולם המה:

במה מרליקין - originated from the time of the גאונים, [orig. recited after the עמידה] in order that people not follow the interpretation of the קראים to not allow any fire (i.e. lit candle(s)) in one's house on שבת. The מגן אברהם defends our מנהג, to recite **במה מרליקין** only after the end of ערבית, pointing out that “the kinds of wicks and oils enumerated in **במה מרליקין** are no longer used in our part of the world.” **במה מרליקין** was added to afford latecomers every possible opportunity to finish their prayers before the rest of the congregation would disperse, so that they would not have to walk home alone from the synagogue in the dark. (מנהגי מהר"ק.) If one is able to recite **במה מרליקין** on יום טוב שחל on a non-אשכנזי synagogue, then one should do so, even in a non-אשכנזי synagogue.

בכל ליל שבת אומרים פרק 'במה מדליקין' מלבד כאשר יום טוב חל בערב שבת ומלבד יום כפור שחל בשבת משנה שבת פרק ב'

[א] במה מדליקין ובמה אין מדליקין. אין מדליקין לא בלבוש, ולא בחסן, ולא בכלי, ולא בפתילת האידן, ולא בפתילת המדבר, ולא בירוקה שעל פני המים, לא בזפת, ולא בשעועה, ולא בשמן קין, ולא בשמן שרפה, ולא באליה, ולא בחלב. נחום המדי אומר, מדליקין בחלב מבשל, וחכמים אומרים, אחד מבשל ואחד שאינו מבשל אין מדליקין בו:

[ב] אין מדליקין בשמן שרפה ביום טוב. רבי ישמעאל אומר, אין מדליקין בעמרן, מפני כבוד השבת, וחכמים מתירין בכל השמנים, בשמן שמשמן, בשמן אגוזים, בשמן צנונות, בשמן דגים, בשמן פקעות, בעמרן ובנפט. רבי טרפון אומר, אין מדליקין אלא בשמן וזית בלבד:

[ג] כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן, וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טמאת אהלים אלא פשתן. פתילת הפגד שקפלה ולא הבתכה, רבי אליעזר אומר, טמאה היא, ואין מדליקין בה. רבי עקיבא אומר, טהורה היא, ומדליקין בה:

[ד] לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנומפת, ואפילו היא של חרם, ורבי יהודה מתיר. אבל אם חברה היוצא מתחלה, מתר, מפני שהוא כלי אחד. לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה, בשביל שתהא שואבת. ורבי יהודה מתיר:

[ה] המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני גוים, מפני לסמים, מפני רוח רעה, או בשביל החולה שישן, פטור. כחם על הנר, כחם על השמן, כחם על הפתילה, חיב. רבי יוסי פומר בבלן חוץ מן הפתילה, מפני שהוא עושה פחם:

[ו] על שלש עבירות נשים מתות בשעת לדתן, על שאינן זכירות בנדה בחלה ובחדלקת הנר:

[ז] שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו, ערב שבת עם חשכה, עשרתם, ערבבתם, תדליקו את הנר, ספק חשכה ספק אינה חשכה, אין מעשרין את הנודי, ואין מטבילין את הפלים, ואין מדליקין את הנרות, אבל מעשרין את הדמי, ומערבין ומזמנין את החמין:

ואחר שאמר החזן עד 'החמין' בלחש עם הקהל, מסיר הטלית והולך למקומו הקרוב יותר לפתח ומקדש שם על היין:

קידוש ליל שבת ויום טוב

שבת recited by the in the synagogue, has its origin in the period when strangers were given their meal in a room adjoining the synagogue. The אבודרהם, writing in Spain early in the fourteenth century says; "As our predecessors have set up the rule, though for a reason which no longer exists, the rule remains unshaken."

אחר אמירת 'במה מדליקין' קודם אמירת 'אמר רבי אליעזר', הש"ץ מקדש על היין, וקטנים שלא הגיעו למצוות שותים את היין. כשאין אומרים 'במה מדליקין', מקדש הש"ץ תיכף אחר קדיש 'תתקבל'. מקדשין בבית הכנסת בכל לילי שבת ולילי יום טוב, חוץ מלילות הראשונות של פסח וליל יום כפור. וזה נוסח הקידוש :

סברי [פְּהִינִים, מוֹרָה מוֹרִינוּ הָרַב וְ] מֶרֶן וְרַבֵּן וְרַבּוֹתֵי:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְרָצָה בָּנוּ וְשִׁשְׁתָּ קִדְּשׁוֹ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הַנְּחִילָנוּ וּפְרוֹן לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית. כִּי הוּא יוֹם תַּחֲלָה לְמִקְרָאֵי קִדְּשׁ זָכָר לִיציאת מצרים. כִּי בָנוּ בְּחֵרֶת. וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים וְשִׁשְׁתָּ קִדְּשָׁתָּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הַנְּחִילָנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֶת.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עָם וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל לְשׁוֹן. וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְתִתֵּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שְׁבֻתוֹת לְמִנְחָה וּמוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה. חַגִּים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן. אֵת יוֹם הַשָּׁבֶת הַזֶּה וְאֵת יוֹם

ליל ז'-ח של פסח	לילי שבועות	לילי סוכות	לילי שמיני עצרת ולש"ת.
חג המצות הַזֶּה.	חג השבועות הַזֶּה.	חג הסוכות הַזֶּה.	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֵרֶת הַזֶּה.
זְמַן חֲרוּתָנוּ	זְמַן מִתֵּן תּוֹרָתָנוּ	זְמַן שִׂמְחָתָנוּ	זְמַן שִׂמְחָתָנוּ

בְּאַהֲבָה מִקְרָא קִדְּשׁ זָכָר לִיציאת מצרים: כִּי בָנוּ בְּחֵרֶת וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים וְשִׁשְׁתָּ וּמוֹעֲדֵי קִדְּשָׁתָּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׁוֹן הַנְּחִילָנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֶת וְיִשְׂרָאֵל וְחַגִּים:

ראש השנה בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עָם וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל לְשׁוֹן. וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְתִתֵּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה יוֹם הַשָּׁבֶת הַזֶּה וְאֵת יוֹם הַזִּכְרוֹן הַזֶּה. יוֹם זִכְרוֹן תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה מִקְרָא קִדְּשׁ זָכָר לִיציאת מצרים: כִּי בָנוּ בְּחֵרֶת וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים. וּבְבִרְךְ מִלִּפְנֵי אִמֶּת וְקִנִּים לְעַד. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֶת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכְרוֹן:

במוצאי שבת מוסיפים נר והבדלה:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ:

(גמ' חולין כו:) בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְּבָדִיל בֵּין קִדְּשׁ לְחֹל בֵּין אֹרֶךְ לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים. בֵּין יוֹם הַשְּׂבִיעִי לְשִׁשִּׁתָּ יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קִדְּשָׁתָּ שָׁבֶת לְקִדְּשָׁתָּ יוֹם טוֹב הַבְּדִלָתָּ. וְאֵת יוֹם הַשְּׂבִיעִי מִשִּׁשִּׁתָּ יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדְּשָׁתָּ. הַבְּדִלָתָּ וְקִדְּשָׁתָּ אֶת עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְּשָׁתָּךְ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְּבָדִיל בֵּין קִדְּשׁ לְחֹשֶׁךְ:

בכל לילי יום טוב מברכים 'שהחיינו', חוץ מלילי ז' ואחרון של פסח

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁחַיֵּינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

When no minor is present to drink the קידוש wine,
the person making קידוש drinks כוס (and recites a ברכה אחרונה if there is more than a רביעית).

נותנים לתינוקות לשנות מן היין. אחר כך אומרים 'אמר רבי אלעזר ומזמרים בציבור את הפסוקים החל מ'שלוש רב'.
 זרכות סד אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא . תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר:
 ישעיה נביג וכל־בניך למודי יהוה ורב שלום בניך: אל תקרא בניך אלא בוניך: קר"ח תכלים קיט:קסכ שלום
 רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול: קכז-ו-ט שאלו שלום ויושלם ישליו אהביך: יהי שלום בחילך
 שלום בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה־נא שלום בך: למען בית־יהוה אלהינו אבקשה טוב
 לך: כט:יא יהוה עז | לעמו יתן יהוה | יברך את־עמו ב־שלום:

יתום כורע יתגדל ויתקדש שמה רבא (קהל אמן) בעלמא דברא ברעיותה וימליך מלכותה
 בחיובון וביומיו. ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו יתום כורע אמן:
 יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי ובנשימה אחרת מוסיפים "יתברך"
 יתום כורע יתברך וישתבח ויתפאר ויתרמם ויתנשא .

ויתגדל ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא יתום כורע בריך הוא הציבור אומר עמו (ולא לאחריו) .
 לעלא מכל ברכתא ושירתא תשפחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו יתום כורע אמן:
 יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:
 עשה שלום במרומוי הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

בשבתות שבין יום שני של פסח לעצרת סופרים כאן את העומר קודם עלינו

עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדלה ליוצר בראשית . שלא עשנו כגויי הארצות .
 ולא שמנו כמשפחות האדמה . שלא שם חלקנו בהם . וגרלנו ככל המונם . שהם משתחווים
 להכל וריק ישעיה מכ:ב ומתפללים אל־אל לא יושיע: ואנחנו בורעים ומשתחווים ומודים לפני
 מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא . שהוא נא:יג נומה שמים ויסד ארץ . ומושב יקרו
 בשמים מפעל . ושכינת עזו בגבחי מרומים: הוא אלהינו . אין עוד . אמת מלפנו . אפם
 זולתו . בפתוב בתורתו: דברים ז:לט וידעת היום והשבת אל־לבבך כי יהוה הוא האלהים
 בשמים מפעל ועל־הארץ מתחת אין עוד:

על כן נקנה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך . להעביר גלולים מן הארץ .
 והאלילים פרות ופרתון . לתקן עולם במלכות שדי . וכל בני בשר יקראו בשמך . להפנות
 אליך כל רשעי ארץ . יפירו וידעו כל יושבי תבל . כי לך תברע כל בך . תשבע כל
 לשון: לפניך יי אלהינו יברעו ויפולו . ולכבוד שמך יקר יתנו . ויקבלו בלם את על מלכותך.
 ותמלוד עליהם . מהרה לעולם ועד . כי המלכות שלך היא . ולעולמי עד תמלוד בכבוד:

יגדל was composed according to the Arabic meter, (the technique is that the words are sung together according to different rules (יגדל יגדל etc.), and not according to their meaning). Although we apply Western melodies to it, we may not change the פיוט. The logic behind this is, that the Paytan relies on the singer's intelligence, to understand the meaning, although the phrases are not sung as simply as they could be.

approx. 400 years ago, was to say יגדל at the end of שחרית and ערבית daily (pg. 154). Eventually the מנהג disappeared, since the יגדל was not sung or said aloud. In some קהילות, יגדל was still said on שבת ערבית (מנהג פפד"מ), and in some קהילות it was also sung on שבת ערבית.

זמר 'יגדל' נאמר בקהילות רבות בליל שבת בקול נעים ובישיבה

יחיאל ב"ר ברוך

יגדל אלהים חי וישתבח .	נמצא ואין עת אל מציאות:
אחד ואין יחיד ברחוקו .	נעלם וגם אין סוף לאחדותו:
אין לו דמות חגוף ואינו גוף .	לא נערוף אליו קדשותו:
קדמון לכל דבר אשר נברא .	ראשון ואין ראשית לראשיתו:
הנו אדון עולם לכל נוצר .	יורה גדרלתו ומלכותו:
שפע נבראתו נתנו .	אל אנשי סגלתו ותפארתו:
לא קם בישראל כמשה עוד .	נביא ומביט את תמונתו:
תורת אמת נתן לעמו אל .	על יד נביאו נאמן ביתו:
לא רחליה האל ולא ימיר דתו .	לעולמים לזולתו:
צופה וירדע סתרינו .	מביט לסוף דבר בקדמותו:
גומל לאיש חסד כמפעלו .	נותן לרשע רע ברשעתו:
ישלח לקץ ימין משיחנו .	לפדות מחדפי קץ ישועתו:
מתים יחיה אל ברב חסדו .	ברוך עדי עד שם תהלתו:

considering the wearing of a hat special synagogue attire, therefore upon returning from shul, one leaves one's hat on and does not to remove it for קידוש, however, one is not required to put it on again for ברכת המזון.

הסדר המדויק בליל שבת הוא:

ברכת הבנים, שלום עליכם, כי מלאכיו, אשת חיל, נמילת ידים, קידוש, המוציא.

It is an extension of the ברכת (גוט וואך' or 'גוט שבת') with which we greet others. For our children we add, ישימך אלקים. One does not do so after שבת מנחה, when people typically remain in synagogue. The תשעה באב שחל במוצאי שבת ברכת הבנים is only omitted משנה ברורה (הל' תשעה באב).

נוהגים לברך את הילדים בשבתות ובימים טובים אחר התפילה, בליל שבת, שבת בבוקר ובמוצאי שבת,

טרם יציאה מבית הכנסת או בכניסה לבית, וגם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם. והמברכים מניחים ב' ידיהם על המתברך:

לבנים זראשית מח: יְשִׁמְךָ אֱלֹהִים וְכַמְנֶשָּׁה | לבנות יְשִׁמְךָ אֱלֹהִים בְּשֶׁרָה רַבָּקָה רַחֵל וְלֵאָה:

במדבר ו:כז-כו יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיַחַדְךָ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶּׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וכל אחד יכול להוסיף ברכה משלו כפי צחות לשונו.

ובליל שבת נהגו שהרב מברך בבית הכנסת את כל הנערים שלא הגיעו עדיין למצוות,

בנתינת שתי ידיו על ראש הילד בנוסח: 'ישימך אלקים כאפרים וכמנשה, ותו לא.

Today the common מנהג is to sing each stanza three times. This פיוט is about 450 years old, and originally it was written to be sung once, (and not on Shabbos but rather in the הקברות)! The first mention of שלום עליכם to מלאכים, (but much shorter than the way it is done today), is by מחזור מעגלי צדק, printed in סביטניה Year 5317, as the end of תחינה said in a cemetery. That later was made into the longer שלום עליכם we say today and to the רבון כל העולמים some say today, since שבת is mentioned. The חתם סופר did not say שלום עליכם since he considered it hubris to assume that one is accompanied home by angels, just as the ערוך says we no longer say 'התקבדו' before entering a bathroom.

מתוך תפילת רמח"ל לערב יום כפורים:

According to מנהג הארז"ל, which became accepted among some בני אשכנז, all males assembled join hands and dance around the table seven times while singing שלום עליכם.

The reading מִלֵּךְ, instead of מַמְלֵךְ, is preferred by ר' יעקב עמדין and others.

שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם מֵאֲבֵי הַשָּׂרָת מֵאֲבֵי עֲלִיֹן מֵלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם מֵאֲבֵי הַשָּׂרָת מֵאֲבֵי עֲלִיזָן מֵלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם מֵלֹאמִי הַשְׂרַת מֵלֹאמִי עֲלֵיוֹן מֶלֶךְ הַמַּלְכִּים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

פּוֹתֵחַם לְשָׁלוֹם מֵאֵבִי הַשְּׁלוֹם מֵאֵבִי עֲלֵיוֹן מִלֶּד מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ פְּרוּד הוּא:

פּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם מֵאֲבֵי הַשָּׁלוֹם מֵאֲבֵי עֲלִיּוֹן מִלֶּךְ הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ פְּרוּךְ הוּא:

בואכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליזין מלך מלכי המלכים הקדוש פרנץ הוא:

בְּרַבּוֹנִי לְשָׁלוֹם מִלֵּאכֵי הַשָּׁלוֹם מִלֵּאכֵי עֲלִיזוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים חֲקֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא

פֶּרֶכְנוֹי לְשָׁלוֹם מֵלֹאכִי הַשָּׁלוֹם מֵלֹאכִי עָלִיּוֹן מִלֶּךְ הַמַּלְכִּים הַקְדוֹשׁ פְּרוּךְ הוּא:

פֶּרֶכְוֵי לְשָׁלוֹם מֵלֹאכֵי הַשָּׁלוֹם מֵלֹאכֵי עֲלִיּוֹן מִלֶּךְ הַמַּלְכִּים הַקְדוֹשׁ פְּרוּךְ הוּא:

צִאתְכֶם לְשִׁלּוֹם מִלֵּאכֵי הַשָּׁלוֹם מִלֵּאכֵי עֲלִיזוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים תִּקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

צַאתְכֶם לְשִׁלּוֹם מֵאֵבֶיךָ הַשְׁלֹם מֵאֵבֶיךָ עַל־יֶזֶן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

צִאתֶם לְשָׁלוֹם מִלֵּאכֵי הַשָּׁלוֹם מִלֵּאכֵי עֲלוֹיָן מִלֵּאכֵי הַמַּלְכִּים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

תהלים נא:יא **כִּי מִלֵּאבוֹי יִצְוֶה לִּי לְשֹׁמְרֵי כָּל־דַּרְכֵּי:** קכא:ח **יְהוָה יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֲךָ מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:**

אשת חיל (משלי לא:ו-לז)

אִשְׁתְּ חַיִּל מִי יִמָּצֵא	וְרוּחַק מִפְּנִינִים מְבָרָה:
בְּמַח בָּהּ לֵב בַּעֲלָהּ	וְשִׁלָּל לֹא יַחְסֹר:
גָּמְלָתָהּ מוֹב וְלֹא־רָע	כָּל יָמֶי חַיֶּיהָ:
דֹּרָשָׁה צָמֵר וּפְשָׁתִים	וְתַעֲשֶׂה בְּחֶפְזָן כַּפִּיהָ:
הָיְתָה כְּאֻנִּיּוֹת סוֹחֵר	מִמְרוֹחֵק תִּבְיֹא לַחֲמָה:
וּתְקַם בְּעוֹד לַיְלָה וּתְתֵן מַרְרָה לְבֵיתָהּ	וְרוּחַק לְנַעֲרֹתֶיהָ:
זִמְמָה שָׂדֶה וּתְקַחְתָּהּ	מִפְּרֵי כַּפִּיהָ נִמְעָה כָּרֶם:
חֲגֹרָה בְּעוֹז מִתְנֶיהָ	וְתֵאֱמֹר וְרוּעֵתֶיהָ:
מִנְעָמָה כִּי־מוֹב סִחְרָהּ	לֹא־יִכְבֶּה בַּלַּיְלָה נֶרָה:
יָדֶיהָ שִׁלְחָה בְּכִישׁוֹר	וּבַכִּיָּה תִמְכּוּ פֶלֶךְ:
כַּפָּה פִּדְשָׁה לַעֲנִי	וְיָדֶיהָ שִׁלְחָה לְאֶבְיוֹן:
לֹא־תִירֹא לְבֵיתָהּ מִשְׁלָג	כִּי כָל־בֵּיתָהּ לֵבָשׁ שָׁנִים:
מִרְכָּבִים עֹשֶׂתֶהָ־לָּהּ	שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁה:
נוֹדַע בִּשְׁעָרִים בַּעֲלָהּ	בְּשִׁבְתָּהּ עִם־זִקְנֵי־אֶרֶץ:
סָדִין עֹשֶׂתָהּ וּתְמָכָר	וְחִנּוֹר נִתְּנָה לִפְנֵעָנִי:
עוֹ וְחֹדֶר לְבוּשָׁה	וְתִשְׁחַק לַיּוֹם אַחֲרוֹן:
הִיא פֶתַח בְּחִכְמָהּ	וְתוֹרַת־חֶסֶד עַל־לְשׁוֹנָהּ:
צוּפֶיהָ הַלִּיכּוֹת בֵּיתָהּ	וְלֶחֶם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכֹל:
קָמוּ בָנֶיהָ וַיֹּאשְׁרוּהָ	בַּעֲלָהּ וַיַּחֲלִלָהּ:
רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חַיִּל	וְאֵת עֲלִיָּתָהּ עַל־בִּלְגָּהּ:
שֹׁקֵר חֲסוֹן וְתִבֵּל חֵיפִי	אִשָּׁה יִרְאֵת־יְהוָה הִיא תִתְחַלֵּל:
תִּנּוֹרָלָהּ מִפְּרֵי יָדֶיהָ	וַיַּחֲלִלֻהָ בִשְׁעָרִים מַעֲשִׂיהָ:

קידוש ליל שבת ויום טוב

The reason we wash before קידוש is in order for קידוש to be said as close as possible to the סעודה.
 The Talmud (ברכות נא) mentions that according to הלל בית one should first drink the wine, and only afterward wash one's hands. Those who follow this מנהג maintain that it is not as important to wash immediately before eating.
 (In addition, since our hands may not be clean, it is better to wash them, even before drinking the wine).

The מנהג is to recite ויבֹלו (פסוקים) while standing and אשר קדשנו במצותי while sitting.
 [On יום טוב, since no פסוקים are recited, one sits for the entire קידוש.]

Originally the מנהג was to begin קידוש with 'יום הששי' (because the first letters of השמים ויבֹלו spell out the Divine Name). However, for many generations, the מנהג has been to begin with יהי ערב ויהי בקר (since we don't want to begin a פסוק in the middle, and יהי ערב is at an אֶתְנַחְתָּא), but to say it in an undertone.

(בלחש בראשית א: לא וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר) יוֹם הַשְּׁשִׁי: וַיִּבְלֹו הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צִבְאוֹם: וַיִּבְלֹו אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

סְבִירי מְרִנָּה וְרַבִּנָּה וְרַבּוּתִי:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו . וְרָצָה בָּנוּ וְשִׁבֹּת קִדְּשׁוֹ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הַנְּחִילָנוּ וּזְכוֹנוֹ לַמַּעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית . כִּי הוּא יוֹם תְּחִלָּה לְמִקְרָאֵי קִדְּשׁ וְזָכַר לִיצִיאַת מִצְרָיִם . כִּי בָנוּ בְּחֶרֶת . וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים וְשִׁבֹּת קִדְּשָׁתָּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הַנְּחִלְתָּנוּ . בְּרוּךְ אַתָּה יי מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֶת.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עַם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל לְשׁוֹן . וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו . וְתִתֵּן לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שְׂבֻתוֹת לְמִנוּחָה וּמוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה . חַגִּים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן . אֶת יוֹם הַשָּׁבֶת הַזֶּה וְאֶת יוֹם

ליל ז-ח של פסח	לילי שבועות	לילי סוכות	לילי שמיני עצרת ולש"ת.
חג המצות הַזֶּה.	חג השבועות הַזֶּה.	חג הסוכות הַזֶּה.	הַשְּׁמִינִי חַג הַעֲצֵרֶת הַזֶּה.
זְמַן חַרּוּתָנוּ	זְמַן מִתֵּן תּוֹרָתָנוּ	זְמַן שְׂמִיחָתָנוּ	זְמַן שְׂמִיחָתָנוּ
בְּאַהֲבָה מְקַדֵּשׁ וְזָכַר לִיצִיאַת מִצְרָיִם: כִּי בָנוּ בְּחֶרֶת וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים וְשִׁבֹּת וּמוֹעֲדֵי קִדְּשָׁתָּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׁוֹן הַנְּחִלְתָּנוּ . בְּרוּךְ אַתָּה יי מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֶת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמָנִים:			

במוצאי שבת מוסיפים נר והבדלה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש:

(גמ' חולין כו:) ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים. בין יום השביעי לששת ימי המעשה. בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת. ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת. הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדשתך. ברוך אתה יי המבדיל בין קדש לקדש:

לסכות: **ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו. וצונו לישב בספה:**

בכל לילי יום טוב מברכים 'שהחינו', חוץ מלילי ז' ואחרון של פסח

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה:

וישתה מיושב כמלוא לוגמיו, ויתן גם לכל המסובין מכוס של ברכה.

What today is commonly known as חלה, was called Barches or Berches in most of Germany and Hungary, and Tascher in certain areas of Southern Germany. This was because of the פסוק in (משלי יכב) 'היא תעשיר' which the תלמוד ירושלמי states refers to שבת, and since there were many ברכות said in public including the ברכה for שבת. As יוסף אומץ writes when he was young, the only ingredients were flour and water. Eventually spices were added, which he says is good to do שבת. לכבוד שבת. Some would smear שומן on them, or they were baked together with meat. In order that they would not later be eaten with milk during the week, they bore a special design. At the time of the יוסף אומץ they made a few cuts in it with a knife, in order that they look different. In regarding their shape, some German Jews formed them to look like the letter "י", whereas Polish Jews braided them.

ואח"כ יברך על לחם משנה.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ:

ויבצע הפת בליל שבת בוצעין על לחם התחתון אבל ביום שבת ובליל י"ט בוצעין על העליון. וטוב להניח התחתון קרוב אליו יותר מהעליון נמצא שאינו מעביר על המצות. ויתן גם למסובין פרוסה לכל אחד ואחד, ומצוה לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה. ואחר הסעודה ואחר שלמד דברי תורה על שולחנו יאמר מזמור שיר המעלות בשבד ד' את שיבת ציון וגו', ויטול ידיו ויברך ברכת המזון על הכוס כדינו, ומברך על היין בורא פרי הגפן ואחריו ברכה מעין שלש כמשפט.

Regarding the singing of זמירות, it seems most places had the מנהג of singing them only between שבת בראשית and שבת הגדול. This is mentioned as well by הרב יוסף אומץ.

נוהג כצאן יוסף ס' כו

בספר חסידים סימן תתשנ"ז ז"ל כל מה שאמר איוב בקללה יש לומר בהפוך גבי שבת לברכה. באיוב כתיב "אל־תִּבָּא רָעָנָה בָּוֹי". מבאן שיש לו לאדם לרנן בשבת בשירות ותשבחות. ואפשר מזה סמכו לומר זמירות בשבת בכל סעודה. ולא ידעתי מהיכן נתפשט המנהג שאין מזמרים אותם משבת הגדול עד שבת בראשית. ובאמת ראיתי אדוני מ"ו חמי נרו' נוהג שמומר אותן בכל שבתות השנה הן בימות החמה הן בימות הגשמים. ואדוני א"מ נרו' נוהג לומר זמירות גם בסעודה שלישית היינו "האדרת והאמונה". "אדיר הוא ולא ינום בחור הוא ולא יישן". "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל". וכן כל הא"ב בפסקא ראשונה אומר ולא ינום. בשני' ולא יישן ומסיים הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. וכן נהג מחור"ד יודא חסיד סג"ל ז"ל שנמסע עם חברא קדישא דיליה לירושלים תוב"ב.

In fact, we have many more ניגונים which have been passed down, for the שבת ליל זמירות then we do for שבת. There were those who would sing זמירות for the סעודה שניה and for סעודה שלישית as well.

The אלף בית (סימן כ') רוקח says that all of מוצאי שבת is not to say עליון **ישב בסתר עליון** on a שבת before טוב. The אלף בית (סימן כ') רוקח says that all of מוצאי שבת is found in this תפילה except for the "וַיֵּן", to signify, that it is not said on מוצאי שבת before 7 occasions:

פסח, שבועות, ראש השנה, יום כפור, סכות, שמיני עצרת and **שבת חול המועד**:

את הפסוק הראשון 'ויהי נעם' יש אומרים בעמידה.

תהלים צ:יז

כא

תזן

The first time **אך ימים** should be said silently, the second time it should be said out loud.

(אֶרֶץ יָמִים אֲשֶׁר יֵעָהוּ וְאַרְאֶהוּ בִּישׁוּעָתִי:)

חזן [בקול] וקהל [בלחש] תכלים כ:ד וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: יטע"ב וְקָרָא זֶה אֱלֹהֵינוּ וְאָמַר

חז"ק | קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

חזן [בקול] וקהל [בלחש] וּמִקְבֵּלֵינוּ דִּין מִן דִּין וְאָמַרִין

חז"ק [בלחש] קָדִישׁ בְּשֵׁמִי מְרוֹמָא (עֲלֵאָה) בֵּית שְׂכִינְתָּהּ קָדִישׁ עַל אֲרֻעָא עוֹבֵד גְּבוּרְתָּהּ

קָדִישׁ לְעָלְמִי וּלְעָלְמִי עֲלֵמִיא יְיָ צְבָאוֹת מְלֵיא כָל אֲרֻעָא וְיוֹ יְקָרָהּ:

חזן [בקול] וקהל [בלחש] וְתִשְׁאֲנִי רוּחַ וְאֶשְׁמַע אַחֲרֵי קוֹל רַעֲשׁ גָּדוֹל:

חז"ק יתקאל ג:יב בְּרוּךְ בְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ:

חזן [בקול] וקהל [בלחש] וְנִמְלִתָּנִי רוּחָא וְשִׁמְעַת בְּתַרֵּי קָל זֵיע סָגִיא דְמִשְׁפָּחִין וְאָמַרִין .

בְּרִידָא יְקָרָא דְרִי מֵאַתֵּר בֵּית שְׂכִינְתָּהּ:

חז"ק שמו"ט טו:יח יְהוָה | יִמְלֹךְ לְעָלְמִי וְעַד:

קהל אומרים בלחש יְיָ מַלְכוּתָהּ (קאם) לְעָלְמִי וּלְעָלְמִי עֲלֵמִיא: ד"כ א' כט:יח יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק

וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שְׁמִרָה־וָאֵת לְעוֹלָם לְיִצְחָק מַחְשָׁבוֹת לִבָּב עֲמֹד וְהִבֵּן לְבָבָם אֵלֵינוּ:

תכלים עח:לח וְהוּא רַחוּם | יִכַּפֵּר עוֹן וְלֹא יִשְׁתִּית וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ וְלֹא יַעִיר כָּל־חַמְתּוֹ:

פז:כ כִּי־אַתָּה אֲדֹנֵי טוֹב וְסֶלָח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קְרָאֵינוּ: קיט:קמ"ג צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ

אֱמֶת: מ"ב תתן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁפָּעַת לְאַבְתָּינוּ מִיְמֵי קָדָם:

תכלים סח:כ בְּרוּךְ אֲדֹנֵי יוֹם | יוֹם יַעֲמָם לָנוּ הָאֵל יִשְׁוּעָתָנוּ סֶלָח: מו:ח יְהוָה צְבָאוֹת עֲמָנוּ

מִשְׁגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָח: פד:יג יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־אָדָם בָּמָח בָּךְ: כ"י יְהוָה הוֹשִׁיעָה

חֲמִלָךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם־קְרָאֵנוּ: בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שְׁפָרָאֵנוּ לְכְבוֹדוֹ וְהַבְדִּילָנוּ מִן חַתּוּעִים וְנָתַן

לָנוּ תוֹרַת אֱמֶת וְחַיִּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכָנוּ . הוּא יִפְתַּח לָבָנוּ בְּתוֹרָתוֹ וְיִשֶּׁם בְּלִבָּנוּ אֲהַבְתּוֹ

ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא נינע לריק ולא גלד לפהלה: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש מזכה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא. לייג למען יזמרך כבוד ולא ידם יהיה אלהי לעולם אורך: ירמיה יז: ברוך הגבר אשר יבטח ביהוה ויהיה יהוה מבטחו: ישעיה כו: בטחו ביהוה עדי-עד כי ביה יהוה צור עולמים: תהלים ע"א: ויבטחו בך יודעי שמך כי לא-עזבת דרשיך יהוה: ישעיה מז:כא יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

במדבר יד: ועתה יגדל-נא פה אדני באשר דברת לאמר: תכלים כה: ובר-רחמיך יהוה וחסדיך כי מעולם חסד:

ש"ץ כורע. יתגדל ויתקדש שמה רבא (קהל אמן) בעלמא דברא כרעיתה וימליך מלכותה

בחיבון וביומיו. ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו ש"ץ כורע אמן:

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא ובנשימה אחרת מוסיפים "יתברך"

ש"ץ כורע. יתברך וישתבח ויתפאר ויתרם ויתנשא .

ויתתדר ויתעלה ויתחלל שמה דקדשא ש"ץ כורע בריך הוא הציבור אומר עמו (ולא לאחריו) .

לעלא מכל ברכתא ושירתא תשפחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו ש"ץ כורע אמן:

קהל קבל ברחמים וברצון את תפלתינו:

תתקבל צלותהון ובעויתהון דכל ישראל קדם אבוהון די בשמיא ואמרו אמן:

תכלים קיג:3 קהל יהי שם יהוה מברך מעתה ועד-עולם:

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

קכא:3 קהל צורי מעם יהוה עשה שמים וארץ:

עשה שלום במרומו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

בימי ספירת העומר סופרים את העומר לפני ויתן לך.

ובמוצאי שבת חנוכה מדליק הש"ץ את נרות חנוכה לפני ויתן לך.

The recital of לך ויתן is an ancient מנהג (זוהר). Since שבת causes happiness and a new week is about to begin, we say השמים which are considered a good 'סימן' (similar to the 'סימנים' on ראש השנה). During שבת the תפלה leave גיהנם and ויהי נעם they return; therefore, we add לך ויתן in order to lengthen the תפלה.

זכרשית כח:כט ויתן לך האלהים מפל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירוש: ועבדוך עמים וישתחו לך לאמים הנה גביר לאחיד וישתחוו לך בני אמה ארריה ארור ומברכך ברוך: כח:ג-ד ואל שדי יברך אתך ויפרך וירבך וחיית לקהל עמים: ויתן לך את-ברכת אברהם לך ולזרעך אתה לרשתה את-ארץ מגרד אשר-נתן אלהים לאברהם: מט:כב מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת שדים ורחם: ברכת אביך גברו על-ברכת חורי עד-תאנות גבעת עולם תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו: זכריה טו:ז-טז וברכה וברכה וברך פרי-בטנה ופרי-אדמתה דגנה ותירשך ויצחקך שגראלפיה ועשתרת צאנה על האדמה אשר-נשבע לאבתך לתת לך: ברוך תהיה מכל-העמים לא-יהיה בך עקר ועקרה ובקמתה: וחסיד יהיה מלך כל-חלי וכל-מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל-שנאיה:

זכריה כח:ג ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה: ו ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך: ט ברוך מנאך ומשאתך: ז ברוך פרי-בטנה ופרי אדמתך ופרי בהמתך שגר אלפיה ועשתרות צאנה: ח יצו יהוה אתה את-הברכה באסמיה ובכל משלח ידך וברכך בארץ אשר-יהוה אלהיך נתן לך: י ופתח יהוה | לך את-אוצרו המזב את-השמים לתת ממר-ארצך בעתו ולברך את כל-מעשה ידך וחלויות גוים רבים ואתה לא תלוה: טו:ו פרי-יהוה אלהיך ברכך באשר דבר-לך והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבט ומשלח בגוים רבים וברך לא ימשלו: לג:כט אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביהוה מן עזרה ואשר-חרב גאותך ויפחשו איביך לך ואתה על-במותימו תדרך:

ישעיה מו:ח ישראל נושע ביהוה תשנעת עולמים לא-תבשו ולא-תפלו עד-עולמי עד: יואל כ:כ-כז ואכלתם אכול ושבו וכללתם את-שם יהוה אלהיכם אשר-עשה עמכם להפליא ולא-יבשו עמי לעולם: וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני יהוה אלהיכם ואין עוד ולא-יבשו עמי לעולם: ישעיה לז:ו ופדני יהוה ישבון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על-ראשם ששון ושמחה ישינו ונסו יגון ואנחה: נב:יב פרי-בשמחה תצאו ובשלום תובלון החרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל-עצי השדה ימחאו-כף: יב:יג-יז הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה יהוה ויהי לי לישועה: ושאבתם-מים בששון מפעני הישועה: ואמרתם ביום ההוא הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו הודו כי נשגב שמו: ופרו יהוה כי גאות עשה מידעת זאת בכל-הארץ: צחלי ורני יושבת ציון כירגול בקרבה קדוש ישראל: כט:ט ואמר ביום ההוא אלהינו זה קנינו לו וישיגענו זה יהוה קנינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

כח:יט בורא נוב שפתים שלום | שלום לרחוק ולקרוב אמר יהוה ורפאתיו: ד"ס א' יח ורוח לבשה
את-עמשי ראש השלושים לך דויד ועמך בן-ישי שלום | שלום לך ושלום לעזרך בן עזרך
אלהיך ויקבלם דויד ויתנם בראשי הגדוד: שמואל א' כב: ונאמרתם בזה לחי ואתה שלום וביתך
שלום וכל אשר-לך שלום: תכלים כטי"א יהוה עז לעמו ויגן יהוה | יברך את-עמו בשלום:

הש"ץ מבדיל בבית הכנסת בלי טלית כי גם הבדלה איננה מן התפלה כמו קידוש, ונותנים לתנוקות לשנות את היין.
אין אומרים פסוקים לפני הבדלה שאומרים כשאומרים הבדלה בבתיכם.

סברי [בהנים, מורה מוריני הרב ו] מרנן ורפנן ורבותי:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. בורא פרי הגפן:

עתה נוטל את הכוס ביד שמאל ואת הבשמים ביד ימין ומברך לפני שמריח אותם:
עשבות הוא שינוי ויעתר יצחק נגד הגמ' וכל הפוסקים ונוסחאות קדמוניות.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. בורא מיני בשמים (נ"א עשבי בשמים):

אח"כ מקרב את ידיו אל הנר ומברך:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. בורא מאורי האש:

עתה חוזר ונוטל את כוס היין ביד ימין ומברך:

(גמ' פסחים קד) **ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך בין**

ישראל לעמים. בין יום השביעי לששת ימי המעשה. ברוך אתה יי המבדיל בין קדש לחול:

ונותנים לתנוקות לשנות את היין

אחרי כן מזמרים 'שיר המעלות' בניגון ידוע:

קבח שיר המעלות

אשרי כל-ירא יהוה **ההלך בדרךיו:**

יגיע בפיו בן תאכל **אשריך ומוב לך:**

אשתך | בגפן פריה **בירכתי ביתך בנך**

בשתלי ויתים **סביב לשלחנך:**

הנה כירבן יברך גבר ירא יהוה:

יברכך יהוה מאיון **וראה בטיב ירושלים**

כל ימי חיך:

וראה בנים לבנך **שלום על-ישראל:**

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמַר אֱמֹן:

‘שהם quietly צבור (מוסף ראש השנה), pg. 168, when discussing עילוי לשבח, mentions that the פסוק was still being recited in his days (תקע"ט). The משתחוים להבל וריק ומתפללים אל אֵל־לֹא יוֹשִׁיעַ. It is clear that the פסוק was still being recited in his days (תקע"ט). The קליפות, they are said without a voice (either silently or in a whisper). There is a dispute in ancient נוסחים whether one says יקר ומושב יקר or ומושב יקר the whole year, וכמא כבודו or מנהגים, to say יקר ומושב יקר the whole year, and ימים נוראים on מוסף וכמא כבודו during נוסף.

נוהגים לברך את הילדים בשבתות ובימים טובים אחר התפילה, בליל שבת, שבת בבוקר ובמוצאי שבת, טרם יציאה מבית הכנסת או בכניסה לבית, וגם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם. והמברכים מניחים ב' ידיהם על המתברך: לבנים **יְשַׁמְךָ אֱלֹהִים בְּאַפְרַיִם וּבְמִנְשֵׁה** | לבנות **יְשַׁמְךָ אֱלֹהִים בְּשֵׁרָה רַבִּקָּה רַחֵל וְלֵאָה**: במדבר ו: כד-כו **יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנֵינוּ אֵלֶיךָ וַיַּחַדְךָ: יֵשֶׁא יְהוָה | פָּנֵינוּ אֵלֶיךָ וַיִּשְׁמָם לֶךְ שָׁלוֹם**: וכל אחד יכול להוסיף ברכה משלו כפי צחות לשונו.

סדר הברלה

בלשון אשכנז (יידיש-דייטש)

בתפוצות אשכנז ופולין פשט המנהג לזמר במוצאי שבת, שלוש פעמים זה אחר זה, את הזמר קצר בלשון אשכנז (יידיש-דייטש) המתחיל במילים 'גאט פאן אברהם'. בדורות המאוחרים התפתחו גירסאות שונות לזמר זה. לפנינו הנוסח הקדום ביותר שהופיע בדפוס, בשנת ש"ס:

גאט פאן אברהם יצחק אונ' יעקב / בעהמ דיינען פאלק ישראל אין זיינעם לאוה /
אונזער ליבער שבת קדש געהט דאהין / דיא וואך זאל קאמען /
זו אונז אונ' אלען פראמען / זיבען טאגע זאלען קאמען צו מזל אונ' צו פרכות /
צו ששון אונ' צו שמחות / צו שלום אונ' צו גומעס געוויין אמן ואמן

בבית אב"א הפסוקים שלפני הברלה

One pours a slightly overflowing cup and leaves it on the plate.

ישטיכ יצ:ג-ה הנה אל ישועתי אכמה ולא אפחד כי עז וזמרת יה יהוה ויהי לי לישועה:
ושאבתם מים בששון מפעני הישועה: תכלים ג:ט ליהוה הישועה על-עמך ברכתך סלה:
מו:ח יהוה צבאות עמנו משגב-לנו אלהי יעקב סלה: אסתר ח:טז ליהודים היתה אורה ושמחה
וששן ויקר: בן תהיה לנו.

One lifts the cup and spills some of the wine out at this point.

תכלים קטז:יג בוס-ישועות אשא ובשם יהוה אקרא:

'בורא פרי הגפן'. ספרי מנהגים In the old has many different variations. the wine is spilled as one says

One places the כוס in the left hand and takes the בשמים in the right. While saying 'מאורי האש' one passes the כוס to the right hand and looks at left hand, then passes back the כוס to the left hand and looks at the right hand, once again passing the כוס to the left hand for the concluding ברכה.

In KAYJ - the wine is spilled before הברלה. After the ברכה of 'בורא פרי הגפן' the כוס is passed to the left hand until the last ברכה. The בשמים is taken in the right hand and then put down. One looks at the right hand for 'מאורי האש', and then takes the כוס in the right hand and looks at the left. We then hold the candle in the left hand until the end of הברלה (while saying 'קדש' we lift the כוס in the right hand, and while saying 'לחול' we lift the נר in the left hand).

If a woman is by herself, our מנהג is that she should recite הברלה. At the time of the ראשונים, even when the husband said הברלה, women would drink the wine, however at the time of the אחרונים (this changed).

נוטל כוס יין בידו ומברך :

סברי [פתיים, מורה מוריני הרב ו] מרנן ורפנן ורבותי:

פרוך אתה יי אלהינו מלך העולם. בורא פרי הגפן:

עתה נוטל את הכוס ביד שמאל ואת הבשמים ביד ימין ומברך לפני שמריח אותם :

פרוך אתה יי אלהינו מלך העולם. בורא מיני בשמים (נ"א עשבי בשמים):

There are two מנהגים a) one gazes at one's nails both prior to the ברכה and b) after it (ברכת ראיה).

In practice, both מנהגים are followed.

אח"כ מקרב את ידיו אל הנר ומברך :

פרוך אתה יי אלהינו מלך העולם. בורא מאורי האש:

עתה חוזר ונוטל את כוס היין ביד ימין ומברך :

(גמ' פסחים קד) פרוך אתה יי אלהינו מלך העולם. המברך בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים. בין יום השביעי לששת ימי המעשה. פרוך אתה יי המברך בין קדש לחול:

ויושב ושותה הכוס, ומשייר מעט יין ושופכו על השולחן ומכבה בו הנר

(ויש מריחים בעשן הנר המכובה ורוחצים עיניהם ביין הנשפך ואומרים 'מצות יי ברה מאירת עינים', הכל לחובב המצוה).

The מהרי"ל of placing the wine into the corner of the eyes is mentioned by רב זעליגמאן בינג a תלמיד of the מנהג.

Many families sing the following:

אליהו הנביא אליהו התשבי אליהו הנלעד במהרה יבא אלינו עם משיח בן דוד:

איש	אשר קנא לשם האל.
איש	בשר שלום על יד יקותיאל.
איש	גש ויכפר על בני ישראל:
אליהו	
איש	דורות שנים עשר ראו עיניו.
איש	הנקרא בעל שער בסמניו.
איש	ואזור עוד אזור במתניו:
אליהו	
איש	ועף על עובדי חמנים.
איש	חש ונשבע מהיות גשמי מעונים.
איש	טל ומטר עצר שלש שנים:
אליהו	
איש	יצא למצוא לנפשו נחת.
איש	כלל ליהו הערבים ולא מת לשחת.
איש	למענו נתברכו בד וצפחת:
אליהו	
איש	מוסריו הקשיבו כמחים.
איש	נענה באש משמי גבוהים.
איש	סחו אחריו יי הוא האלהים:
אליהו	
איש	עתיד להשתלח משמי ערבות.
איש	פקיד על כל בשורות טובות.
איש	ציר נאמן להשיב לב בנים על-אבות:
אליהו	
איש	קרא מלכים וי: קנא קנאתי ליהוה בתפארה.
איש	רכב על סוסי אש בסערה.
איש	שלא מעם מעם מיתה וקבורה:
אליהו	
איש	תשבי על שמו נקרא.
איש	תצליחנו על ידו בתורה.
איש	תשמיענו מפיו בשורה טובה במהרה.
איש	תוציאנו מאפלה לאורה:
אליהו	
איש	תשבי תצילנו מפי אריות.
איש	תבשרנו בשורות טובות.
איש	תשמחנו בנים על אבות. במוצאי שבתות:
אליהו	
בפתוב:	מלאכי ג: כג-כד הנה אנכי שלח לכם
את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה	
הגדול והנורא: והשיב לב-אבות	
על-בנים ולב בנים על-אבותם	
אליהו	
אשרי מי שראה פניו בחלום.	
אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום.	
אליהו	תהלים כט: יא יהוה יברך את-עמו בשלום:

The comments that the word כספנו in the song 'המבדיל' comes before זרענו. This is the text of most ancient בַּחֹל וּבִכּוּכִים and therefore the accepted נוסח. He explains that the logic is because the פיוט continues with מחזורים, the first is to be blessed like the חֹל (sand), and the second to be blessed like the כּוּכָבִים (stars). Since it is immaterial to us which type of money we have, we do care what type of children we have, therefore כספנו is said first, so that our money will be blessed like חֹל, and זרענו, which we desire to be numerous, be the highest quality as the כּוּכָבִים.

ולאחר הבדלה אומרים פיוט המבדיל וכו'.

הַמְבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל.	הַמְבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל.
בְּסַפְּנוּ וְזָרְעֵנוּ יִרְבֶּה בַּחֹל.	בְּסַפְּנוּ וְזָרְעֵנוּ יִרְבֶּה בַּחֹל.
יוֹם פָּנָה בְּצֵל תִּמָּר.	יוֹם פָּנָה בְּצֵל תִּמָּר.
יִשְׁעִיָּה כח:3 אָמַר שְׁמֹר	יִשְׁעִיָּה כח:3 אָמַר שְׁמֹר
אֲדַקְתָּךְ בְּחַר תִּבְוֹר.	אֲדַקְתָּךְ בְּחַר תִּבְוֹר.
תְּהִלָּים 5:ג בְּיוֹם אֶתְמוּל בִּי יַעֲבֹד	תְּהִלָּים 5:ג בְּיוֹם אֶתְמוּל בִּי יַעֲבֹד
חֲלָפָה עֹנֶת מִנְחָתִי.	חֲלָפָה עֹנֶת מִנְחָתִי.
1:ו יִנְעָתִי בְּאַנְחָתִי	1:ו יִנְעָתִי בְּאַנְחָתִי
קוֹלִי בֶל יִנָּמַל.	קוֹלִי בֶל יִנָּמַל.
שִׁיר הַשִּׁירִים ה:3 שְׁרָאֲשִׁי נִמְלֵא-טָל	שִׁיר הַשִּׁירִים ה:3 שְׁרָאֲשִׁי נִמְלֵא-טָל
הַעֲתֵר נוֹרָא וְאִיוֹם.	הַעֲתֵר נוֹרָא וְאִיוֹם.
מִשְׁלֵי 2:ט בְּנִשְׁשָׁף-בְּעֶרְב־יוֹם	מִשְׁלֵי 2:ט בְּנִשְׁשָׁף-בְּעֶרְב־יוֹם
קָרָאתִיךָ יְהוָה הוֹשִׁיעֵנִי.	קָרָאתִיךָ יְהוָה הוֹשִׁיעֵנִי.
מִדָּלָה תִּבְצָעֵנִי.	מִדָּלָה תִּבְצָעֵנִי.
מִחַר מְנוּחָה מַעֲשִׂי.	מִחַר מְנוּחָה מַעֲשִׂי.
חִיּוֹב לה:י אֵיךְ אֵלֹהִים עֹשֶׂי	חִיּוֹב לה:י אֵיךְ אֵלֹהִים עֹשֶׂי
נִחַנּוּ בִּידֶךָ בַּחֲמָר.	נִחַנּוּ בִּידֶךָ בַּחֲמָר.
תְּהִלָּים יט:ג יוֹם לְיוֹם יִבְרֵעַ אָמַר	תְּהִלָּים יט:ג יוֹם לְיוֹם יִבְרֵעַ אָמַר
חֲמַתִּינוּ הוּא יִמְחֹל.	חֲמַתִּינוּ הוּא יִמְחֹל.
וּבְכּוּכָבִים בְּלִילָה:	וּבְכּוּכָבִים בְּלִילָה:
אֶקְרָא לְאֵל עָלֵי גִמְר .	אֶקְרָא לְאֵל עָלֵי גִמְר .
אֶתָּא בְּקֹר וְגַם-לִילָה	אֶתָּא בְּקֹר וְגַם-לִילָה
עַל חֲמַתִּי עֲבוֹר תִּעֲבוֹר.	עַל חֲמַתִּי עֲבוֹר תִּעֲבוֹר.
וְאֲשַׁמְרָה בְּלִילָה:	וְאֲשַׁמְרָה בְּלִילָה:
מִי יִתֵּן מְנוּחָתִי.	מִי יִתֵּן מְנוּחָתִי.
אֲשַׁחֲה בְּכָל-לֵילָה	אֲשַׁחֲה בְּכָל-לֵילָה
פֶּתַח לִי שַׁעַר הַמִּנְפִּיל.	פֶּתַח לִי שַׁעַר הַמִּנְפִּיל.
קוֹצוֹתֵי רִסְיִסִי לִילָה:	קוֹצוֹתֵי רִסְיִסִי לִילָה:
אֲשׁוּעַ תִּנָּה פְּדִיוֹם.	אֲשׁוּעַ תִּנָּה פְּדִיוֹם.
בְּאִישׁוֹן לִילָה	בְּאִישׁוֹן לִילָה
אֶרְחַח חַיִּים תוֹדִיעֵנִי.	אֶרְחַח חַיִּים תוֹדִיעֵנִי.
מִיוֹם עַד לִילָה:	מִיוֹם עַד לִילָה:
פֶּן יֵאמְרוּ מִכְּעִיסִי.	פֶּן יֵאמְרוּ מִכְּעִיסִי.
נִתְּן וּמְרוֹת בְּלִילָה:	נִתְּן וּמְרוֹת בְּלִילָה:
סָלַח נָא עַל קָל וְחֲמָר.	סָלַח נָא עַל קָל וְחֲמָר.
וְלִילָה לְלִילָה	וְלִילָה לְלִילָה

סדר לוית המלכה.

לעולם יסדר אדם שולחנו במ"ש אפילו אינו צריך אלא כזית, ויהי' השולחן ערוך ממש, לכן ידליק ג"כ נר נוסף לכבודו, וכריז ויאמר, דא היא סעודתא דדוד מלכא.

ברכת הלבנה

The מחזור ויטרי, רב עמרם גאון, רבינו בחיי, רמב"ן uses the term 'ברכת הלבנה', which is found in the רוקח. We do find 'קידוש לבנה' in many sources as well; the מהר"ל, של"ה, רוקח (who cites both terms), the מהר"י ברוט, זרוע, משנה ברורה and the שיערי תשובה. The reason the term 'קידוש' was used, may have to do with the fact that from the "perspective", לבנה "קידוש החדש" was done. In addition, the זרוע posits that there is a "bentching" the לבנה, so that also could be a reason to use the term 'קידוש'.

It is an important הידור to wait to recite ברכת הלבנה until מוצאי שבת. Only if there is a real possibility that one will be unable to recite ברכת הלבנה on שבת due to the weather - it is said on a weekday. When מוצאי שבת נחמו occurs on Tuesday or Thursday, one refrains from reciting ברכת הלבנה until תשעה באב.

קמח: 6-1 | הָלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם הָלְלוּהוּ בַּמָּרוֹמִים: הָלְלוּהוּ כָּל־מַלְאָכָיו הָלְלוּהוּ כָּל־צָבָאוֹ: הָלְלוּהוּ שְׁמֵשׁ וִירַח הָלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכָבֵי אֹר: הָלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְחַמְּסֵי אֲשֶׁר | מַעַל הַשָּׁמַיִם: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוֹ: וַיַּעֲמִידֵם לַעֲד לְעוֹלָם חֶק־נֶתָן וְלֹא יַעֲבֹד: כִּי־אֶרְאָהּ שְׁמִידָה מַעֲשֵׂי אֲצַבְעֶיךָ יְרַח וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר פּוֹנְנָתָה: מַחֲאֲנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֵנוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֵנוּ:

יתלה עיניו לראות הירח בתחלת הברכה, ומיישר רגליו ומברך מעומד.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר במאמרו ברא שחקים. וברוח פיו כל צבאם. חק וזמן נתן להם. שלא ישנו את תפקידם: ששים ושמחים לעשות רצון קונם. פועל אמת שפעלתו אמת. וללבנה אמר שתתחדש עמדת תפארת לעמוס כמון. העתידים להתחדש כמותה. ולפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו. ברוך אתה יי מחדש חדשים:

מנהג פולין Every פסוק is recited three times, similar to

ג' פעמים: ברוך יוצרה. ברוך עושה. ברוך קונה. ברוך בוראה:

ורוקח כנגד הלבנה ואומר ג"פ. (ויזהר שלא יכרע בברכיו רק זוקף באצבעותיו).
באמירת 'כשם שאני רוקח' מקפצים פעם אחת בכל אחת משלוש האמירות

כשם שאני רוקח לנגדה. ואיני יכול ליגע בה.
בה לא יכלו כל אויבי ליגע בי לרעה:

ג' פעמים: שמות טו: טז תפל עליהם אימתה ופחד בגדל ורועה ידמו כאבן

ג' פעמים: כאבן ידמו ורועה בגדל ופחד אימתה עליהם תפל:

ג' פעמים: דוד מלך ישראל חי וקיים:

חבירו משיב ג' פעמים:

עליכם שלום:

אומר לחבירו ג' פעמים:

שלום עליכם:

ג' פעמים: סמן מוב ומול מוב יהא לנו ולכל ישראל אמן:

שיר השירים 3:ח-ט קול דודי הנח-נה בא מדלג על-ההרים מקפץ על-הנבעות: דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנח-נה עומד אחר בתלנו משגיל מן-החלזות מצוץ מן-החרקים:

תנא דבי רבי ישמעאל. אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים פעם אחת בחדש ימים: אמר אבי: הלכך צריך למימרא מעמד:

שיר השירים ח:ב מי זאת עלה מן-המדבר מתרפקת על-דודה

ויהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי למלאות פגימת הלבנה. ולא יהיה שום מעוט. ויהי אור הלבנה כאור החמה. וכאור שבעת ימי בראשית. כמו שהיתה קדם מעומה. שנאמר: זרעית ח:טז את-שני המארת הנדלים ויתקנים מקרא שפתוב: כושע ג:ב ובקשו את-יהוה אלהיהם ואת דוד מלכם אמן:

קכא שיר למעלות אשא עיני אל-ההרים מאין יבא עזרי: עזרי מעם יהוה עישה שמים וארץ: אל-יתן למוט רגלך אל-יגום שמרך: הנה לא יגום ולא יישן שומר ישראל: יהוה שמרך יהוה צלך על-יד מינך: יומם השמש לא-יכבה וירח בלילה: יהוה ישמרך מכל-דע ישמר את-נפשך: יהוה ישמר-צאתך ובואך מעתה ועד-עולם:

קג תללויה | תללו-אל בקדשו תללוהו ברקיע עזו: תללוהו בגבורתיו תללוהו ברכ גדלו: תללוהו בתקע שופר תללוהו בגבל ובגור: תללוהו בתף ומחול תללוהו במנים וענב: תללוהו בצלצלי-שמע תללוהו בצלצלי תרועה: כל העשמה תהלל זה תללויה:

ס למנצח בנגינת מזמור שיר: אלהים יחנונו ויברכנו יאר פניו אתנו סלח: לדעת בארץ דרכך בכל-גוים ישועתך: יודוך עמים | אלהים יודוך עמים כלם: ישמחו וירננו לאמים כיר-תשפט עמים מישר ולאמים | בארץ תנחם סלח: יודוך עמים | אלהים יודוך עמים כלם: ארץ נתנה יבילה יברכנו אלהים אלהינו: יברכנו אלהים ויראו אותו כל-אפס-ארץ:

אין אומרים 'עלינו' ולא קדיש אחר ברכת הלבנה ואף אין מזמרים חרוזי 'טובים מאורות' מפיוט יוצר של שבת, ולא רוקדים במחול מלבד שלוש הרקידות שתיקנו הקדמונים באמירת 'כשם שאני רוקד כנגדך'.

טובים from פסוקים or קדיש יתום or עליו here, and does not continue with ברכת הלבנה concludes מנהג אשכנז is to recite the rest of ערבית, then ברכת הלבנה, and then עליו to finish ערבית. In either case, עליו is said only once, on leaving the synagogue.

ספירת העמר

החל מליל שני של פסח עד ערב שבועות סופרים בכל ערב את העומר.
בלילי שבתות ופסח סופרים אחר הקידוש בבית הכנסת, במוצאי שבתות סופרים קודם 'ויתן לך'.

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם .

אִשֶּׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו . וְצִוָּנוּ עַל סְפִירַת הָעֹמֶר:

Our נוסח is to say לעמר, as it appears in all the ראשונים which mention the word עמר within the counting.
In many of the כתבי הראשונים however, the word עמר does not appear in the counting, but only in the ברכה.
The בעמך utilizes the term מנהג ליטא.

לדעת רוב חכמי אשכנז מעיקר הדין מותר לספור מבעוד יום, מפני שבזמן הזה הספירה היא רק מדרבנן וזכר למקדש. המהדרין ממתנינים עד בין השמשות, והמהדרין מן המהדרין מברכים וסופרים דוקא בלילה, ובתנאי שלא ישכחו לספור בבואם לביתם, שאם לא כן עדיף לברך ולספור מבעוד יום. לפיכך, ממתנינים עד שקיעה. ואם אי אפשר, מותר להם לברך ולספור מבעוד יום.

אם הגיע זמן הספירה אסור לאכול לפני ספירת העומר. היות ובין השמשות הוא זמן ספק לילה לכן בשבת בבית ראוי להמתין עד אחר צאת הכוכבים ורק אז לספור ולקדש. או לקדש לפני בין השמשות, שאז ודאי עוד לא הגיע זמן חיוב ספירת העומר.

- 1 (ט"ז ניסן) היום יום אחד לעמר:
- 2 (י"ז ניסן) היום שני ימים לעמר:
- 3 (י"ח ניסן) היום שלשה ימים לעמר:
- 4 (י"ט ניסן) היום ארבעה ימים לעמר:
- 5 (כ' ניסן) היום חמשה ימים לעמר:
- 6 (כ"א ניסן) היום ששה ימים לעמר:
- 7 (כ"ב ניסן) היום שבועה ימים שהם שבוע אחד לעמר:
- 8 (כ"ג ניסן) היום שמונה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד לעמר:
- 9 (כ"ד ניסן) היום תשעה ימים שהם שבוע אחד ושני ימים לעמר:
- 10 (כ"ה ניסן) היום עשרה ימים שהם שבוע אחד ושלשה ימים לעמר:
- 11 (כ"ו ניסן) היום אחד עשר יום שהם שבוע אחד וארבעה ימים לעמר:
- 12 (כ"ז ניסן) היום שנים עשר יום שהם שבוע אחד וחמשה ימים לעמר:
- 13 (כ"ח ניסן) היום שלשה עשר יום שהם שבוע אחד וששה ימים לעמר:
- 14 (כ"ט ניסן) היום ארבעה עשר יום שהם שני שבועות לעמר:
- 15 (ל' ניסן) היום חמשה עשר יום שהם שני שבועות ויום אחד לעמר:
- 16 (א' אייר) היום ששה עשר יום שהם שני שבועות ושני ימים לעמר:
- 17 (ב' אייר) היום שבועה עשר יום שהם שני שבועות ושלשה ימים לעמר:
- 18 (ג' אייר) היום שמונה עשר יום שהם שני שבועות וארבעה ימים לעמר:
- 19 (ד' אייר) היום תשעה עשר יום שהם שני שבועות וחמשה ימים לעמר:
- 20 (ה' אייר) היום עשרים יום שהם שני שבועות וששה ימים לעמר:
- 21 (ו' אייר) היום אחד ועשרים יום שהם שלשה שבועות לעמר:
- 22 (ז' אייר) היום שנים ועשרים יום שהם שלשה שבועות ויום אחד לעמר:
- 23 (ח' אייר) היום שלשה ועשרים יום שהם שלשה שבועות ושני ימים לעמר:

- 24 (ז' אייר) היום ארבעה ועשרים יום שהם שלשה שבועות ושלשה ימים לעמר:
 25 (י' אייר) היום חמשה ועשרים יום שהם שלשה שבועות וארבעה ימים לעמר:
 26 (י"א אייר) היום ששה ועשרים יום שהם שלשה שבועות וחמשה ימים לעמר:
 27 (י"ב אייר) היום שבעה ועשרים יום שהם שלשה שבועות וששה ימים לעמר:
 28 (י"ג אייר) היום שמונה ועשרים יום שהם ארבעה שבועות לעמר:
 29 (י"ד אייר) היום תשעה ועשרים יום שהם ארבעה שבועות ויום אחד לעמר:
 30 (ט"ו אייר) היום שלשים יום שהם ארבעה שבועות ושני ימים לעמר:
 31 (ט"ז אייר) היום אחד ושלשים יום שהם ארבעה שבועות ושלשה ימים לעמר:
 32 (י"ז אייר) היום שנים ושלשים יום שהם ארבעה שבועות וארבעה ימים לעמר:
 33 (י"ח אייר) היום שלשה ושלשים יום שהם ארבעה שבועות וחמשה ימים לעמר:
 34 (י"ט אייר) היום ארבעה ושלשים יום שהם ארבעה שבועות וששה ימים לעמר:
 35 (כ' אייר) היום חמשה ושלשים יום שהם חמשה שבועות לעמר:
 36 (כ"א אייר) היום ששה ושלשים יום שהם חמשה שבועות ויום אחד לעמר:
 37 (כ"ב אייר) היום שבעה ושלשים יום שהם חמשה שבועות ושני ימים לעמר:
 38 (כ"ג אייר) היום שמונה ושלשים יום שהם חמשה שבועות ושלשה ימים לעמר:
 39 (כ"ד אייר) היום תשעה ושלשים יום שהם חמשה שבועות וארבעה ימים לעמר:
 40 (כ"ה אייר) היום ארבעים יום שהם חמשה שבועות וחמשה ימים לעמר:
 41 (כ"ו אייר) היום אחד וארבעים יום שהם חמשה שבועות וששה ימים לעמר:
 42 (כ"ז אייר) היום שנים וארבעים יום שהם ששה שבועות לעמר:
 43 (כ"ח אייר) היום שלשה וארבעים יום שהם ששה שבועות ויום אחד לעמר:
 44 (כ"ט אייר) היום ארבעה וארבעים יום שהם ששה שבועות ושני ימים לעמר:
 45 (א' סיון) היום חמשה וארבעים יום שהם ששה שבועות ושלשה ימים לעמר:
 46 (ב' סיון) היום ששה וארבעים יום שהם ששה שבועות וארבעה ימים לעמר:
 47 (ג' סיון) היום שבעה וארבעים יום שהם ששה שבועות וחמשה ימים לעמר:
 48 (ד' סיון) היום שמונה וארבעים יום שהם ששה שבועות וששה ימים לעמר:
 49 (ה' סיון) היום תשעה וארבעים יום שהם שבעה שבועות לעמר:

הרחמן הוא יחזיר עבודת בית המקדש למקומה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו
 ותן חלקינו בתורתך: ושם נעבדך ביראה בימי עולם ובשנים קדמניות:

ס למנצח פנגינת מזמור שיר: אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה: לדעת בארץ
 ורפך בכל־גוים ישועתך: יודוך עמים | אלהים יודוך עמים כלם: ישמחו וירגו לאפים
 כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹא־מִיִּשְׂרָאֵל | בָּאָרֶץ תִּנָּחֵם סֵלָה: יודוך עמים | אלהים יודוך עמים כלם:
 ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו: יברכנו אלהים ויראו אותו כל־אפס־ארץ:

סדר חנוכה

There is no specific way of preparing the candles, but there are two מנהגים regarding lighting them.
The most common מנהג, in most of אשכנז, was to light the new candle first (the left most candle),
however, מנהג ורמזיא, was to light the right candle first.

There are two ways to recite the following ברכה. Older סדורים printed either של חנוכה or של שבת. The מהרש"ל's opinion, which became widely accepted is that שלחנכה should be said as one word. חז"ל sometimes combined the word של with what it applies to. Therefore, both מסורות have legitimacy. However, the רוקח says the נוסח של נר is in order to have fourteen words in the ברכה, corresponding to the fourteen words in the פסוק (דברים ל"ב:ו) 'זכר (דברים ל"ב:ו) פסוק' together with the addition of one, for the פסוק itself.

לפני ההדלקה אומרים הברכות האלו:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו. וצונו להדליק נר שלחנכה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

בערב הראשון מוסיפים גם 'שהחיינו':

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה:

מיד אחר הדלקת נר הראשון אומרים: [כך היא גירסת אבודרהם והטור]

הנרות הללו אנחנו מדליקים על הנסים ועל התשועות ועל הנפלאות שעשית לאבותינו על-ידי כהניך הקדושים. וכל-שמנת ימי חנכה הנרות הללו קדש, ואין לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד, כדי להודות לשמך הגדול, על-נפיק ועל-ישועתך ועל-נפלאותיך.

Musicologists claim that the common מעוז צור tune is based upon three melodies. The first part is a German song, the second a German war song (called Beutenhaur), and the last part another song (called Schallmann Lied).

It seems the melody is about 500 years old. A different melody, was sung in פפד"מ and by the לנר.

In the רודלהיים סידור we also find different נוסחאות - for example בלח ביה instead of בלח, and ובידו הגדלה instead of הגדלה. There are some questions regarding this פיוט - a) its authorship is unknown, b) the exact נוסח of the פיוט is likewise unknown. It was first printed in Prague (רע"ה) and then in the מחזור מעגלי צדק (ש"י) (סאלוניקי).

אחר ההדלקה אומרים הפיוט הזה:

מעוז צור ישועתי, לך נאח לשבח.	תבון בית תפלתי, ושם תודה נזבח.
לעת תבין ממבח, מצר המנבח.	או אגמור, בשר מומור, חנפת המזבח:
רעות שכעה נפשי, ביון בחי בלח.	חיי מרדו בקשי, בשעבוד מלכות עגלה.
ובידו הגדלה, הוציא את-הסגלה.	חיל פרעה, וכל-זרעו, ירדו באבן מצולה:
דביר קדשו הביאני, וגם שם לא שקמתי.	ובא נוגש והגלני, בי זרים עבדתי.
ויין רעל מסבתי, במעט שעבדתי.	קץ בבל, ורפבל, לקץ שבעים נושעתי:
ברות קומת ברוש בקש, אנני בן-המדתא.	ונהיתה לו למוקש, ונאותו נשבתה.
ראש ימיני נשאת, ואויב שמו מחית.	רב בניו, וקניניו, על העץ תליתי:
ימים נקבצו עלי, אזי בימי חשמנים.	ופרצו חומות מגדלי, וממאז בל-חשמנים.
ומנותר קנקנים, נעשה גם לשושנים.	בני בינה, ימי שמנה, קבעו שיר ורגנים:

סדר פורים

Three boxes are put out. a) which is given to the תורה לומדי in ירושלים, זכר למחצית השקל, b) (the cost of the meals one would have eaten that day), and c) מתנות לאביונים,

השמש או הש"ץ מכריז 'שתיקה יפה בשעת קריאת המגילה וברכותיה!'

לפני קריאת המגילה החזן אומר הברכות האלו:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו. וצונו על מקרא מגילה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

The מנהג was to give משלוח מנות after קריאת המגילה in the daytime and not before. The מנהג of having כוונה during משנה ברורה, (שו"ת מן השמים, ס' ט"ו), של"ה, is discussed by the מצות פורים, ברכת שהחינו for the other, רבי יהודה בר קלונימוס, רוקח of the רבי, On the contrary, we find that the רבי of the רוקח, explains that שהחינו is not said at the סעודה, since it is not specifically for the חג (similarly סעודת יום טוב does not have a שהחינו), only on מקרא מגילה (and נרות חנוכה) do we say שהחינו, since this clearly indicates the נס. (סעודה). We also do not find that one announces that one should have כוונה, although is announced. שתיקה יפה בשעת קריאת המגילה וברכותיה!

מפני שאין מברכים 'שהחינו' ביום: אין מברכים 'שהחינו' בקריאת המגילה של שחרית, שכבר יצאו בברכה של אתמול:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. שהחינו וקדשנו והצונו לזמן הזה:

According to R. Yisroel Strauss of KAJ WH "Groggers (sirens, whistles, etc) are fairly new, 30-35 years. In fact most of the noise is still generated with stamping feet and banging of the shtender covers. The first mention of המן gets about four seconds and the rest about 1-2 seconds. המן's wife זרש gets equal treatment.

pg. 420). דברי קהלת) it was not included in the ברכה in וורמייזא as well as by the רוקח, while 'הא-ל'

It seems that in later generations it was said, as is evident from Baal Keriah Benno Weis's melodies.

אחר קריאת המגילה מברך הקורא:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. (האל) הרב את ריבנו וחדן את דיננו והנזקם את

נקמתנו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו והנפרע לנו מצרינו. ברוך אתה יי הנפרע לעמו ישראל

מכל צריהם האל המושיע:

בגמר קריאת המגילה והברכה שאחריה בערבית, אומרים 'אשר הניא' ומזמרים 'שושנת יעקב'.
בשחרית אין אומרים 'אשר הניא', מפני שקרובות נאמרו בחזרת הש"ץ, אך מזמרים 'שושנת יעקב'.

אֲשֶׁר הֵנִיא עֲצַת גּוֹיִם וַיַּפֵּר מַחֲשָׁבוֹת עֲרוּמִּים:
בְּקוֹם עָלִינוּ אָדָם רָשָׁע נֶצַר וְדוֹן מוֹרֵעַ עֲמֶלֶק:
גָּאָה בְּעֲשָׂרוֹ וְכָרָה לוֹ בּוֹר וַיַּגְדֵּלְתוּ יִקְשָׁה לוֹ לְכָד:
דָּמָה בְּנַפְשׁוֹ לְלִבּוֹד וְנִלְכָּד בְּקֶשׁ לְהַשְׁמִיד וְנִשְׁמַד מִחֶרֶה:
הָמָן הוֹדִיעַ אִיבַת אֲבוֹתָיו וְעוֹדֵר שְׁנֵאת אַחִים לְבָנִים:
וְלֹא זָכַר רַחֲמֵי שְׂאוֹל בִּי בְּחַמְלָתוֹ עַל אֶנֶּג נוֹלֵד אוֹיֵב:
זָמַם רָשָׁע לְהַכְרִית צַדִּיק וְנִלְכָּד מָמָא בִּידֵי מַחֲוֹר:
חֲסֵד גִּבֹּר עַל שְׁנֵגַת אֵב וְרָשָׁע הוֹסִיף חֲמָא עַל חֲמָאיו:
מָמָן בָּלְבוֹ מַחֲשָׁבוֹת עֲרוּמִּיו, וַיִּתְּמַכֵּר לַעֲשׂוֹת רָעָה:
יָדוֹ שָׁלַח בְּקִדּוּשֵׁי אֵל בְּסִפּוֹ נָתַן לְהַכְרִית וְכָרַם:
בְּרֵאוֹת מְרִדְכִי בִּי יֵצֵא קֶצֶף וְדַתִּי הָמָן נִתְּנוּ בְּשׁוֹשָׁן:
לְבֶשׂ שֶׁק וְקִשֶׁר מִסְפָּד וְגִזֹּר צוּם וַיִּשָּׁב עַל הָאֶפֶר:
מִי זֶה יַעֲמֹד לְכַפֵּר שְׁנֵגָה וְלִמְחֹל חַטָּאת עוֹן אֲבוֹתֵינוּ:
נִין פָּרַח מְלֻלָב הֵן הִדְסָה עֲמֻדָה לְעוֹדֵר יִשְׁנִים:
סְרִיסָיָה הִכְהִילוֹ לְהָמָן לְהַשְׁקוֹתוֹ יַיִן חֲמַת תַּנְיִינִים:
עָמַד בְּעֲשָׂרוֹ וְנִפְלַ בְּרָשָׁעוֹ עָשָׂה לוֹ עֵץ וְנִתְּלָה עָלָיו:
פִּיהֶם פָּתְחוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל בִּי פוֹר הָמָן נִחַפָּה לְפִוְרָנוּ:
צַדִּיק נִחְלִין מִיד רָשָׁע אוֹיֵב נָתַן תַּחַת נִפְשׁוֹ:
קִיָּמוֹ עָלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת פּוֹרִים וְלִשְׁמוֹחַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה:
רְאִיתִי אֶת תַּפְּלַת מְרִדְכִי וְאַסְתֵּר . הָמָן וּבְנָיו עַל חֶעֶן תְּלִיתִי:

שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב צִחְלָה וְשִׁמְחָה בְּרֵאוֹתָם יַחַד תִּכְלֶלֶת מְרִדְכִי: תִּשְׁוַעְתֶּם הָיִיתִי לְנֶצַח וְתִקְוֹתָם
בְּכָל דּוֹר וְדוֹר: לְהוֹדִיעַ שְׁכָל קִנּוּךְ לֹא יִבָּשׁוּ וְלֹא יִפְּלְמוּ לְנֶצַח כָּל הַחוּסִים בָּךְ: אַרְוֹר הָמָן
אֲשֶׁר בְּקֶשׁ לְאַבְדִּי . בְּרוּךְ מְרִדְכִי הַיְּהוּדִי . אַרְוֹרָה וְרַשׁ אִשָּׁת מַפְחִידִי . בְּרוּכָה אֶסְתֵּר מְגִינָה
בְּעָדִי . (יש להוסיף אַרְוִרִים כָּל הָעֶרְלִים . בְּרוּכִים כָּל יִשְׂרָאֵל) וְגַם חֲרֻבּוֹנָה זְכוּר לְמוֹזֵב:

סדר קריאת שמע על המטה.

The order is to say before (הפסק is therefore not קריאת שמע) קריאת שמע, but one may reverse the order as well.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המפיל חבלי שנה על עיני ותנומה על עפעפי: ויהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתשביבני לשלום ותעמידני לשלום ואל יבהלוני רעיוני ותלומות רעים ותרהורים רעים ותהא מפתי שלמה לפניך והאר עיני פן אישן המות כי אתה המאיר לאישון בת עין. ברוך אתה יי המאיר לעולם בלוי בלבד:

737 פסוק

שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה | אחד:

בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

737 פסוק ו-ט | ואתהבית את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך: ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על ידך והיו למטפות בין עיניך: ובתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך:

תכלים 5:ח | ויהי | נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו: 65 | ישב בסתר עליון בצל שדי ותלונן: אמר ליהוה מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו: כי הוא יצילך מפח יקווש מדבר היות: באברתו | יסוד לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסחרה אמתו: לא תירא מפחד לגילה מחץ יעוף יומם: מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים: יפל מצידך | אלה ורבבה מימינה אליה לא יגש: רק בעיני תביט ושלמת רשעים תראה: כראתה יהוה מחסי עליון שמת מעונה: לא תאנה אליה רעה ונגע לא יקרב באחלה: כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: על כפים ישאונה פורתנא באבן רגלה: על שחל ופתן תדרך תרמם בפיר ותנין: כי כי חשק ואפלטחו אשגבחו כירידע שמי: יקראני | ואענהו עמו אנכי בצרה אכלצחו ואכבדהו: ארך ימים אשביעוהו ואראהו בישועתי: (ארך ימים אשביעוהו ואראהו בישועתי:)

3:ג-ט | יהוה מחרב צרי רבים קמים עלי: רבים אמרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה: ואתה יהוה מגן בעדי כבודי ומרים ראשי: קולי אל יהוה אקרא ויענני מהר קדשו סלה: אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי יהוה יסמכני: לא אירא מרבבות עם אשר סביב שתי עלי: קומה יהוה | הושיעני אלהי כיהבית את כל איבי לחי שני רשעים שברת: ליהוה הישועה על עמך ברכתך סלה:

השְׂכִיבֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם . וְהַעֲמִידֵנוּ מִלִּפְנֵי לַחַיִּים . וּפְרוֹשׁ עָלֵינוּ סֶבֶת שְׁלוֹמֶךָ .
וְתִקַּנְנוּ בַּעֲצָה טוֹבָה מִלִּפְנֵיךָ . וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׂמֹךְ: וְהִגֵּן בַּעֲדֵנוּ וְהִסֵּר מֵעָלֵינוּ . אוֹיֵב דָּבָר
וְחָרֵב וָרָעַב וְיָגוֹן . וְהִסֵּר שְׁמֹן מִלִּפְנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵנוּ . וּבָצַל בְּנִפְיֶךָ תִּסְתִּירֵנוּ . כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ
וּמַצִּילֵנוּ אַתָּה . כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנוּן וְרַחוּם אַתָּה . וְשָׁמּוֹר צִאתָנוּ . וּבּוֹאֵנוּ לַחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה
וְעַד עוֹלָם.

בְּרוּךְ יי בָּיוֹם . בְּרוּךְ יי בַּלֵּילָה . בְּרוּךְ יי בְּשָׁכְבֵנוּ . בְּרוּךְ יי בְּקוּמֵנוּ . כִּי בִידְךָ
נִפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים אוֹיֵב יֵצִי אֲשֶׁר בִּידוֹ נִפְשׁ כָּל־חַי וְרוּחַ כָּל־בֶּשֶׂר־אִישׁ: תְּהִלָּה לָנוּ: בִּידְךָ
אֶפְקִיד רוּחִי פְּדִיתָה אוֹתִי יְהוָה אֵל אֲמֵת: אֱלֹהֵינוּ שְׂבִשְׁמִים יַחַד שְׂמֹךְ וְקִים מַלְכוּתְךָ תָּמִיד
וּמֶלֶךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׁמַח לִבֵּנוּ וְתִגַּל נִפְשָׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ בְּאֵמֶת בְּאִמּוֹר לְצִיּוֹן מֶלֶךְ אֱלֹהֶיךָ.
י:טז יְהוָה מֶלֶךְ: ג:א יְהוָה מֶלֶךְ: שְׁמוֹת טו:יח יְהוָה | יְמֶלֶךְ לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי הַמַּלְכוּת שְׁלֹךְ הִיא וּלְעוֹלָמִי
עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד כִּי אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֵלָּא אַתָּה.

בְּרָאשִׁית מ:טז הַמֶּלֶךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל־דָּע יְבִרְךָ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקְרָא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתִי
אֲבֹרָתָם וְיִצְחָק וְיִדְּנֵנוּ לָרֵב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: שְׁמוֹת טו:כז וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהִישָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזִנָּה לְמִצְוֹתָיו וְשִׁמְרָתָ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמִּחְלָה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בַּמִּצְוִיִּם
לֹא־אֲשִׁים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפָּאֵךְ: זכריה ג:א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁמַן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׁמַן וְיִגְעַר
יְהוָה בְּךָ הַפֶּחֶר בִּירוּשָׁלַם הֲלֹא זֶה אוֹד מִצֵּל מֵאֵשׁ: שִׁיר הַשִּׁירִים ג:א-ה הִנֵּה מִפְּתוֹ שְׁלֹשָׁלְמָה שְׁשִׁים
גִּבּוֹרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל: כָּלֵם אַחֲוֵי חָרֵב מִלִּפְנֵי מַלְחָמָה אִישׁ חָרָב עַל־יָרְכוֹ מִפְּחַד
בַּלֵּילוֹת:

תְּהִלָּה קכ:ד הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ג"פ

בְּרָאשִׁית מ:יח לִישׁוּעָתְךָ קִנִּיתִי יְהוָה: קִנִּיתִי לִישׁוּעָתְךָ יי . יי לִישׁוּעָתְךָ קִנִּיתִי: ג"פ

בְּשֵׁם יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִיְּמֵינִי מִיְּכָאֵל . וּמִשְׁמָאֵלִי גִבּוֹרֵי אֵל .
וּמִלִּפְנֵי אוֹרֵי אֵל . וּמֵאַחֲוֵי רַפָּאֵל . וְעַל רֹאשֵׁי שְׂבִינַת אֵל: ג"פ

תְּהִלָּה קכח שִׁיר הַמַּעֲלֹת אֲשֶׁרִי כָל־יִרְאָה יְהוָה תְּהִלָּה בְּדַרְכָּיו: יִגְעַר בְּפִיךָ כִּי תֹאכַל אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב
לָךְ: אַשְׁתָּךְ | בְּגִפֶּן פְּרִיָּה בִּירְכָתִי בִּיתְךָ בְּנִיךָ כְּשֶׁתִּלִּי וְיָתִים סָבִיב לְשִׁלְחָנְךָ: הִנֵּה כִּי־בֵן יִבְרָךְ
גִּבּוֹר יִרְאָה יְהוָה: יְבָרְכֶךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן וְרֹאה בְּטוֹב יְרוּשָׁלַם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וְרֹאה־בָנִים לְבָנֶיךָ
שְׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

ד:כ רִגְזוּ וְאַל־תִּחַמְאוּ אֲמָרוּ בְּלִבְכֶּם עַל־מִשְׁפַּכְכֶּם וְדַמּוּ סִלָּה: ג"פ

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מֶלֶךְ . בְּטָרֵם כָּל יִצִּיר נִבְרָא: לַעֲת נַעֲשֶׂה בַּחֲפָצוֹ כָּל . אוֹי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא:
וְאַחֲרֵי כָּבֳלוֹת הַכָּל . לְבָדוּ יְמִלּוּךְ נִזְרָא: וְהוּא הָיָה . וְהוּא הָיָה . וְהוּא יְהִיָּה בְּתַפְאָרָה: וְהוּא
אֶחָד וְאֵין שְׁנֵי . לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחֲבִירָה: כָּלִי רֹאשִׁית כָּלִי תְּכָלִית . וְלוֹ הַעֲזוּ וְהַמְשִׁירָה: וְהוּא
אֵלִי וְחִי גּוֹאֲלִי . וְצוֹר חֲבָלִי בַּעֲת צָרָה: וְהוּא נָפִי וּמְנוּס לִי . מִנֶּת פּוֹסֵי בָיוֹם אִקְרָא: בִּידוֹ
אֶפְקִיד רוּחִי . בַּעֲת אִישָׁן וְאַעִּירָה: וְעַם רוּחִי גּוֹיָתִי . יי לִי וְלֹא אִידָא:

ט:טז שׁוֹיָתִי יְהוָה לִנְגְדִי תָמִיד כִּי מִיְּמֵינִי כָל־אֲמוּמִּים: 6 שְׁמַרְנִי אֵל כִּי־חֲסִיתִי בְךָ:

פרשיות לכל השנה

Generally in Ashkenazi, the שמע היה by going up with one's voice. In the past Polish קריאה would do so when chanting any שמע, even in the middle of the קריאה. They would likewise emphasize, every place where the first letters or the last letters of a series of words spell out the שמע היה, for example: יום הששי ויכולו השמים, although the רבנים of the time strongly opposed these Polish practices.

בראשית בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: והארץ תהיה תהו ובהו וחשך
על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים: ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור: וירא
אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך: ויקרא אלהים | לאור יום
ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:

^{לוי} ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים: ויעש אלהים את הרקיע
ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן: ויקרא אלהים
לרקיע שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני:

^{ישראל} ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה תיבשה ויהי כן: ויקרא
אלהים | לתיבשה ארץ ולמקנה המים קרא ימים וירא אלהים כי טוב: ויאמר אלהים תדשא
הארץ דשא עשב מוריע זרע עץ פרי עשה פרי למיננו אשר זרעו בו על הארץ ויהי כן:
ותוצא הארץ דשא עשב מוריע זרע למינהו ועץ עשה פרי אשר זרעו בו למינהו וירא אלהים
כי טוב: ויהי ערב ויהי בקר יום שלישי:

נח אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התחלף נח: ויולד נח
שלשה בנים את-שם את-חם ואת-יפת: ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס:
וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כלי-בשר את-דרכו על-הארץ: ויאמר
אלהים לנח קן כלי-בשר בא לפני כלי-בשר הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את-הארץ:
עשה לך תבת עצי-גפר קנים תעשה את-התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר: וזה אשר
תעשה אתה שלש מאות אמה ארך התבה חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה: צהר |
תעשה לתבה ואל-אמה תבלינה מלמעלה ופתח התבה בצדה תשים תחתים שנים ושלשים
תעשה: ^{לוי} ואני הנני מביא את-המבול מים על-הארץ לשחת כלי-בשר אשר בו רוח חיים
מתחת השמים כל אשר-בארץ יגוע: והקמתי את-בריתי אתך ובאת אל-התבה אתה ובניך
ואשתך ונשי-בניך אתך: ומכל-החיי מכל-בשר שנים מכל תביא אל-התבה להחית אתך:
זכר ונקבה יהיו: ^{ישראל} מהעוף למינהו ומן-הבהמה למינה מכל רמש האדמה למינהו שנים מכל
יבאו אליך להחיות: ואתה קח-לך מכל-מאכל אשר יאכל ואספת אליך ויהיה לך ולחם
לאכלה: ויעש נח ככל אשר צוה אתו אלהים כן עשה:

לך לך ויאמר יהוה אל-אברהם לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל-הארץ אשר אראך: ואעשה לך גדול ואברכהך ואגדלה שמך ויהי ברכה: ואברכה מברכך ומקללך: ואר ונברכו בך כל משפחת האדמה: ^{לוי} וילך אברהם כאשר דבר אליו יהוה וילך אתו לוט ואברהם בן-חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן: ויקח אברהם את-שרי אשתו ואת-לוט בן-אחיו ואת-כל-רכושם אשר רכשו ואת-חנפיש אשר-עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויצאו ארצה כנען: ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ: וירא יהוה אל-אברהם ויאמר לזרעך אתן את-הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה אליו: ויעתק משם החרה מקדם לבית-אל ויט אהלה בית-אל מים ותעי מקדם ויבן-שם מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה: ויסע אברהם הלך ונסוע הנגבה: פ

^{ישראל} ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה לגור שם כיר-כבר הרעב בארץ: ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל-שרי אשתו הנח-נא ידעתי כי אשה יפת-מראה את: ויהי כיר-ראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי ואתך יחיו: אמר-נא אחתי את למען ייטב-לי בעבורך וחייתה נפשי בגללך:

וירא וירא אליו יהוה באלני ממרא והוא ישב פתח-האהל ביום: וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה: ויאמר אדני אס-נא מצאתי חן בעיניך אל-נא תעבר מעל עבדך: ^{לוי למנהג אשכנז} ויח-נא מעט-מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ: ואקחה פת-לחם וסעדו לפכם אחר תעברו כיר-על-בן עבדתם על-עבדכם ויאמרו בן תעשה כאשר דברת: ^{לוי למנהג פולין} וימחר אברהם האהלה אל-שרה ויאמר מחר' שלש סאים קמח סלת לוישי ועשי עגות: ואל-הפקר בין אברהם ויטח בור-פקר רך וטוב ויתן אל-חנער וימחר לעשות אתו: ויטח חמאה וחלב ובור-פקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו: ^{ישראל} ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל: ויאמר שוב אשוב אליך בעת תיה והנה-בן לשרה אשתך ושרה שמעת פתח האהל והיא אחרי: ואברהם ושרה וקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח בנשים: ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה-לי עדנה ואדני זקן: ויאמר יהוה אל-אברהם למה זה צחקת שרה לאמר האם אמנם אלד ואני זקנת: תיפלא מיתנה דבר למועד אשוב אליך בעת תיה וילשרה בן:

חיי שרה ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה: ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספר לשרה ולבנותיה: ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל-בני-חת לאמר: גרותי ושב אנכי עמכם תנו לי אחות-קבר עמכם ואקברה מתי מלפני: ויענו בני-חת את-אברהם לאמר לו: שמענו | אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו במבחר קברינו קבר את-מתך איש מִמֶּנּוּ את-קברו לא-יכלה מִמֶּנּוּ מקבר מתך: ויקם אברהם וישתחו לעסהארץ לבני-חת: ^ל וידבר אתם לאמר אסדיש את-נפשכם לקבר את-מתי מלפני שמעוני ופגעו-לי בעפרון בן-צחר: ויתן-לי את-מערת המכפלה אשר-לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא ויתננה לי בתוכםם לאחות-קבר: ועפרון ישב בתוך בני-חת ויען עפרון חתתי את-אברהם באוני בני-חת לכל באי שער-עירו לאמר: לא-אדני שמעוני השדה נתתי לך והמערה אשר-בו לך נתתיה לעיני בני-עמי נתתיה לך קבר מתך: וישתחו אברהם לפני עסהארץ: ^{ישראל} וידבר אל-עפרון באוני עסהארץ לאמר אה אסאתה לו שמעני נתתי כסף השדה קח ממני ואקברה את-מתי שמה: ויען עפרון את-אברהם לאמר לו: אדני שמעני ארץ ארבע מאת שקל-כסף ביני וביןך מה-הוא ואת-מתך קבר: וישמע אברהם אל-עפרון וישקל אברהם לעפרון את-הכסף אשר דבר באוני בני-חת ארבע מאות שקל כסף עבר לסחר:

תולדות ואלה תולדות יצחק בן-אברהם אברהם הוליד את-יצחק: ויהי יצחק בן-ארבעים שנה בקחתו את-רבקה בת-בתואל הארמי מפֶּהֶן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה: ויעתר יצחק ליהוה לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו יהוה ותהר רבקה אשתו: ויתרצצו הפנים בקרבה ותאמר אספן למה זה אנכי ותלך לדרש את-יהוה: ^ל ויאמר יהוה לה שני גוים [גוים] בבטןך ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמין ורב יעבד צעיר: וימלאו ימיה ללדת והנה תומם בבטנה: ויצא הראשון אדמוני בלו באהרת שער ויקראו שמו עשו: ואחריו בן יצא אחיו וידו אחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב ויצחק בן-ששים שנה בלדת אתם: ^{ישראל} ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים: ויאהב יצחק את-עשו כפי ציד בפיו ורבקה אהבת את-יעקב: ויזד יעקב נזיר ויבא עשו מן-השדה והוא עיף: ויאמר עשו אל-יעקב הלעימני נא מן-האדם האדם הזה כי עיף אני אנכי על-בן קרא-שמו אדום: ויאמר יעקב מברה כיום את-בכרתך לי: ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה-זה לי בברה: ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו וימכר את-בכרתו ליעקב: ויעקב נתן לעשו לחם וינזיר עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבן עשו את-הבכרה: פ ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם ויילך יצחק אל-אבימלך מלך-פלשתים גררה: וירא אליו יהוה ויאמר אל-תירד מצרימה שכן בארץ אשר אמר אליך: גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כפי-לך ולורעד אתן את-כל-הארצות האל והקמתי את-השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך: והרביתי את-ורעד כבוכבי השמים ונתתי לורעד את כל-הארצות האל והתברכו בורעד כל גווי הארץ: עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מצייתי חקותי ותורת:

וישלח וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום: ויצו אתם לאמר
 בָּה תֹאמְרוּן לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ בֹה אָמַר עֲבֹדְךָ יַעֲקֹב עִם-לֶבֶן נָתַתִּי וְאַחֵר עַד-עַתָּה: וַיְהִי-לִי שׂוֹר
 וְחֹמֹר צֹאן וַעֲבֹד וּשְׂפָחָה וְאֶשְׁלַחָה לְהַגִּיד לְאֹדְנִי לְמִצְאָתָן בְּעֵינֶיךָ: ^{לוי} וישבו המלאכים
 אל-יעקב לאמר בָּאנוּ אֶל-אֶחִיךָ אֶל-עֲשׂוֹ וְגַם הֵלֵךְ לִקְרֹאתָךְ וְאַדְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: וַיִּירָא
 יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵד לוֹ וַיַּחֲזֵן אֶת-הַעֵם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-הַצֹּאן וְאֶת-הַבָּקָר וְהַגְּמִלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת:
 וַיֹּאמֶר אֶסְרִיבֹוא עֲשׂוֹ אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַפָּהוּ וַיְהִי הַמַּחֲנֶה הַנֶּשְׂאָר לְפָלִיטָה: ^{ישראל} וַיֹּאמֶר
 יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי וַיִּצְחָק וַיְהִי הָאִמֶּר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלֶדְתְּךָ וְאִיטִיבָה
 עִמָּךְ: קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִדִּים וּמִכָּל-הָאֲמֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עֲבָדֶיךָ כִּי בְּמִקְלִי עָבַרְתִּי
 אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה חַיִּיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: הֲצִילַנִי נָא מִיַּד אֶחָי מִיַּד עֲשׂוֹ כִּי-יִרְאֵה אֹנְכִי אֹתוֹ
 פֹּדִיבֹוא וְהִכְנִי אִם עַל-בָּנִים: וְאַתָּה אִמְרָתְךָ הַיָּטִיב אִיטִיב עִמָּךְ וּשְׁמַתִּי אֶת-זֶרְעֶךָ בְּחוֹל הַיָּם
 אֲשֶׁר לֹא-יִסְפָּר מְרֹב:

וישב וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען: אלה | תלדות יעקב יוסף בן־שבע־עשרה שנה היה רעה את־אחיו בצאן והוא נער את־בני בלחה ואת־בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את־דבתם רעה אל־אביהם: וישראל אהב את־יוסף מכל־בניו בן־דקנים הוא לו ועשה לו בתנת פסים: ^{לוי} ויראו אחיו כִּי־אתו אהב אביהם מכל־אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם: ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו ויוספו עוד שנה אתו: ויאמר אליהם שמעו־נא החלום הזה אשר חלמתי: והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם־נצבה והנה תספינה אלמתיכם ותשתחוין לאלמתי: ^{ישראל} ויאמרו לו אחיו המלך המלך עלינו אם־משול תמשל בנו ויוספו עוד שנה אתו על־חלמתי ועל־דבריו: ויחלם עוד חלום אחר ויספר אתו לאחיו ויאמר הנה חלמתי חלום עוד והנה השמש והירח ואחד עשר בוכבים משתחוים לי: ויספר אל־אביו ואל־אחיו ויגער־בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמתי הבוא נבוא אני ואמך ואחייך להשתחות לך ארצה: ויקנאו־בו אחיו ואביו שמר את־הדבר:

מקץ ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על־היאר: והנה מן־היאר עלת שבע פרות יפות מראה ובראות בשר ותרעינה באחו: והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן מן־היאר רעות מראה ודקות בשר ותעמדנה אצל הפרות על־שפת היאר: ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקת הבשר את שבע הפרות יפת המראה והבריאת וייקץ פרעה: ^{לוי} ויישן ויחלם שנית והנה | שבע שפלים עלות בקנה אחד בריאות ומבות: והנה שבע שפלים דקות ושדופת קדים צמחות אחריהן: ותבלענה השפלים הדקות את שבע השפלים הבריאות והמלאות וייקץ פרעה והנה חלום: ^{ישראל} ויהי בבקר ותפעם רוחו וישלח ויקרא את־חרטמי מצרים ואת־כל־חכמיה ויספר פרעה להם את־חלמו ואין־פותר אותם לפרעה: וידבר שר המשקים את־פרעה לאמר את־חטאי אני מזכיר היום: פרעה קצף על־עבדיו ויתן אתי במשמר בית שר הטבחים אתי ואת שר האפים: ונחלמה חלום בלילה אחד אני והוא איש בפתרון חלמו חלמנו: ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים ונספר־לו ויפתר־לנו את־חלמתינו איש בחלמו פתר: ויהי כאשר פתר־לנו בן היה אתי השיב על־פני ואתו תלח: וישלח פרעה ויקרא את־יוסף ויריצהו מן־הבור ויגלח ויחלף שמלתיו ויבא אל־פרעה:

ויגש ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידברנא עבדך דבר באוני אדני ואל-יחד אפך בעבדך כי כמוד בפרעה: אדני שאל את-עבדיו לאמר היש-לכם אב אד-אח: ונאמר אל-אדני יש-לנו אב זמן וילד זקנים קמן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו: ^ל ונאמר אל-עבדך הורדהו אלי ואשימה עיני עליו: ונאמר אל-אדני לא-יוכל הנער לעזב את-אביו ועזב את-אביו ומת: ונאמר אל-עבדך אס-לא ירד אחיכם הקמן אתכם לא תספון לראות פני: ויהי כי עלינו אל-עבדך אבי ונפד-לו את דברי אדני: ^{ישראל} ויאמר אבינו שבו שבר-לנו מעט-אכל: ונאמר לא נוכל לרדת אס-יש אחינו הקמן אתנו וירדנו כי-לא נוכל לראות פני האיש ואחינו הקמן איננו אתנו: ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה-לי אשתי: ויצא האחד מאתי ואמר אך מרר מרר ולא ראיתי עד-הנה: ולקחתם גס-את-זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את-שיבתי פרעה שאלה: ועתה בבאי אל-עבדך אבי והנער איננו אתנו ונפשו קשורה בנפשו:

ויחי ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי-יעקב שני חזיו שבע שנים וארבעים ומאת שנה: ויקברו ימי-ישראל למות ויקרא | לבנו ליוסף ויאמר לו אס-נא מצאתי חן בעיניך שים-נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל-נא תקברני במצרים: ושכבתי עס-אבתי ונשאתני במצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על-ראש המטה: **פ**

^ל ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את-שני בניו עמו את-מנשה ואת-אפרים: ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על-המטה: ויאמר יעקב אל-יוסף אל שדי נראה-אלי בלוי בארץ כנען ויברך אתי: ^{ישראל} ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את-הארץ הזאת לנרעך אחריו אחות עולם: ועתה שני-בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד-באי אליך מצרימה ליהם אפרים ומנשה בראובן ושמעון יהודי-לי: ומולדתך אשר-חולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם: ואני | בבאי מפדן מטה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד בברת-ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם: וירא ישראל את-בני יוסף ויאמר מיר-אלה: ויאמר יוסף אל-אביו בני הם אשר-נתת לי אלהים בזה ויאמר קחם-נא אלי ואברכם:

שמות ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: ראובן שמעון לוי ויהודה: יששכר זבולן ובנימין: דן ונפתלי גר ואשר: ויהי כל-נפש יצאי ירד-יעקב שבעים נפש ויוסף הנה במצרים: וימת יוסף וכל-אחיו וכל הדור ההוא: ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: **פ**

^{לד} וַיָּקָם מֶלֶךְ-חֲדָשׁ עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדַע אֶת-יוֹסֵף: וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹ הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעַצִּיּוֹם מִמֶּנּוּ: הִבֵּה נְתַחֲכֶמָּה לוֹ פַּר-יִרְבָּה וְהָיָה כִּרְתֻקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסָף גַּם-הוּא עַל-שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם-בָּנוּ וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ: וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה אֶת-פִּתּוֹם וְאֶת-רַעַמְסֵס: וּבְאֶשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ בֶּן יִרְבָּה וְבֶן יִפְרַץ וַיִּקְצֹוּ מִבְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{ישראל} וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרָד: וַיִּמְרְדּוּ אֶת-חֵייהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בַּחֲמֹר וּבִלְבָּנִים וּבְכָל-עֲבֹדָה בַּשֵּׂדֶה אֵת כָּל-עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר-עֲבָדוּ בָהֶם בְּפָרָד: וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִילֻדַת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאִמָּה שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשְּׂנִית פּוֹעָה: וַיֹּאמֶר בְּיָלְדָהּ אֶת-הָעִבְרִיּוֹת וַיִּרְאֶיהָ עַל-הָאֲבָנִים אִם-בֶּן הוּא וְהִמָּתֵן אֹתוֹ וְאִם-בֵּית הוּא וְחָיָה: וַתִּירָאן הַמִּילֻדַת אֶת-הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתַּחֲסִינָן אֶת-הַיָּלָדִים:

וַאֲרָא וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה: וְאַיָּא אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב בְּאֵל שְׂדֵי וּשְׂמִי יְהוָה לֹא נִדְעָתִי לָהֶם: וְגַם הִקְמַתִי אֶת-בְּרִיתִי אִתָּם לְתֵת לָהֶם אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר-גָּרוּ בָּהּ: וְגַם | אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת-נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִּים אִתָּם וְאָזְכֹּר אֶת-בְּרִיתִי: ^{לד} לָכֵן אֵמַר לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבָדָתָם וְנִאֲלַתִּי אֶתְכֶם בְּזֶרַע נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים: וְלִקְחַתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וַיְדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם: וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת-יָדִי לְתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מִדֶּשֶׁה אֲנִי יְהוָה: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֶּן אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל-מֹשֶׁה מִקְצֹר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה: פ

^{ישראל} וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: בֹּא דַבֵּר אֶל-פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּשְׁלַח אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לֹא-שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִידֹל יִשְׁמַעֲנִי פְרָעָה וְאֲנִי עָרַל שְׁפָתַיִם: פ

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וַיִּצְוֶם אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל-פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

בא ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְנִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ: וְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְּנֹךְ וּבֶן־בְּנֹךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתוֹתִי אֲשֶׁר־שַׁמְתִּי בָּם וַיִּדְעֻתָּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרָעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעֲבָרִים עַד־מָתִי מֵאַנֶּת לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי: ^{לך} כִּי אִם־מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אֲרָבָה בְּנִבְלָה: וְכִסַּח אֶת־עֵינַי הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל | אֶת־יֶתֶר הַפְּלִמָּה הַנִּשְׁאֲרָת לָכֶם מִן־הַפָּרֹד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמַח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: וּמָלְאוּ בְתִיד וּבְתִי כָל־עֲבָדָיו וּבְתִי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתָם עַל־הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֹּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעֹה: ^{ישראל} וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעֹה אֵלָיו עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי אֲכַבְּהָ מִצְרַיִם: וַיּוֹשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעֹה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לָבוּ עֲבָדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וְמִי הַחֲלָכִים: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעֲרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נִלְךָ בְּבָנֵינוּ וּבְכַנּוּתָנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבְבִקְרָנוּ נִלְךָ כִּי חֲגִי־יְהוָה לָנוּ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־מִפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם: לֹא כֵן לְכוּ־נָא הַנִּבְרִים וְעֲבָדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אַתָּה אַתָּם מִבְּקָשִׁים וַיַּגִּדְשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פְרָעֹה:

בשִׁלַּח וַיְהִי בְּשַׁלַּח פְּרָעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחֲם אֱלֹהִים דָּרֹךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הָיָא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים פְּרִי־נָחֲם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה: וַיִּסַּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דָּרֹךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁפִּיעַ הַשְּׂפִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהִעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם: ^{לוי למנהג אשכנז} וַיִּסְעוּ מִסִּפֶּת וַיַּחֲנוּ בְּאֹתָם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: וַיְהִי הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעָמוּד עָנָן לְנֹחֹתָם הַדָּרֹךְ וּלְלֵילָה בְּעָמוּד אֵשׁ לְהַאֲיִר לָהֶם לְלֶכֶת יוֹמָם וּלְלֵילָה: לֹא־יָמִישׁ עָמוּד הָעָנָן יוֹמָם וְעָמוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעָם: פ

^{לוי למנהג פולין ישראל למנהג אשכנז} וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דִּבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּשֻׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֵּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בָעַל צִפּוֹן נִבְחָו תַּחֲנוּ עַל־הַיָּם: וַאֲמַר פְּרָעֹה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאֶרֶץ סֹנַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: וְחֻקֹּתַי אֶת־לֵב־פְּרָעֹה וְדַרְךְ אַחֲרֵיהֶם וְאֲכַבְּדָה בְּפְרָעֹה וּבְכָל־חִילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־בֹן: ^{ישראל למנהג פולין} וַיִּגַּד לְמִלְךָ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּחַפְּדוּ לָכֶם פְּרָעֹה וְעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מִה־זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי־שַׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִעֲבָדֵינוּ: וַיֹּאמֶר אֶת־רֹכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בַּחֹדֶר וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלֹשׁ עַל־בָּלִי: וַיִּחְזַק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ בְּיַד רָמָה:

תְּרוּמָה וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: וְכָל אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ־לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנֻהוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי: וְזֹאת תִּקְחוּ מֵאֲתָם זָהָב וְכֶסֶף וְנִחְשֵׁת: וְתַבֵּלַת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעֻזִּים: וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תַּחֲשִׁים וְעֻצֵּי שְׁפִימִם:

^{לוי} שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשִׁמּוֹן הַמִּשְׁחָה וְלִקְמֹרֶת הַסָּמִים: אֲבִי-שֹׁהַם וְאֲבִי מִלְאִים לֵאמֹר וְלַחֲשׁוֹן: וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם: כָּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מֵרָאָה אוֹתְךָ אֶת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תְּבִנֹת כָּל-כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: ^{ישראל} ׀ וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמֹתִים וְחָצִי אַרְבּוֹ וְאִמָּה וְחָצִי רַחְבּוֹ וְאִמָּה וְחָצִי קִמְתּוֹ: וְצִפִּיתָ אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמְחוּץ תִּצְפְּנֵהוּ וַעֲשִׂיתָ עָלָיו זָרָהָב סָבִיב: וַיִּצְקֶתָ לוֹ אַרְבַּע מִבָּעֵת זָהָב וְנִתְּתָה עַל אַרְבַּע פְּעֻמָּתָיו וְשִׁתִּי מִבָּעֵת עַל-צִלְעוֹ הָאַחַת וְשִׁתִּי מִבָּעֵת עַל-צִלְעוֹ הַשְּׁנִייתִ: וַעֲשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אוֹתָם זָהָב: וְהִבֵּאתָ אֶת-הַכְּפָרִים בַּמִּבָּעֵת עַל צִלְעַת הָאֲרוֹן לְשֵׁאת אֶת-הָאֲרוֹן בָּהֶם: בַּמִּבָּעֵת הָאֲרוֹן יִהְיוּ הַכְּפָרִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ: וְנָתַתָּ אֶל-הָאֲרוֹן אֶת הָעֵדֹת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

תְּצוּהָ וְאֵתָה תִּצְוֶהָ | אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כִּתִּית לַמָּאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: בְּאֶהֱל מוֹעֵד מְחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל-הָעֵדֹת יַעֲרֹךְ אוֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד-בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ׀ וְאֵתָה הִקְרַב אֵלֶיךָ אֶת-אַהֲרֹן אַחִיד וְאֶת-בָּנָיו אוֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ-לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֱלֻעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן: וַעֲשִׂיתָ בְּגָדֵי-קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אַחִיד לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת: ^{לוי למנהג אשכנז} וְאֵתָה תִּדְבֹר אֶל-כָּל-חַכְמֵי-לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאֲתָיו רֹיחַ חֲכָמָה וַעֲשׂוּ אֶת-בְּגָדֵי אַהֲרֹן לְקֹדֶשׁוֹ לְכַהֲנוֹ-לִי: וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֻּד וּמַעֲלִיל וּכְתָנֶת תְּשַׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאֲבֵנִט וַעֲשׂוּ בְּגָדֵי-קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אַחִיד וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ-לִי: וְהֵם יִקְחוּ אֶת-הַזָּהָב וְאֶת-הַתְּכֵלֶת וְאֶת-הָאֲרָגָמָן וְאֶת-תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת-הַשֵּׁשׁ: ׀

^{לוי למנהג פולין} וַעֲשׂוּ אֶת-הָאֲפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאֲרָגָמָן תוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזֹר מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב: שְׁתֵּי כִתְפֵת חִבְרָת יִהְיֶה-לוֹ אֶל-שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחִפְרָ: וְחֹשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו בְּמַעֲשָׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאֲרָגָמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזֹר: וְלִקְחָתָּ אֶת-שְׁתֵּי אֲבִי-שֹׁהַם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם שָׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{ישראל למנהג פולין} שֵׁשָׁה מִשְׁמֹתָם עַל הָאֵבֶן הָאַחַת וְאֶת-שְׁמוֹת הַשֵּׁשָׁה הַנּוֹתָרִים עַל-הָאֵבֶן הַשְּׁנִייתִ בְּתוֹלְדֹתָם: מַעֲשֶׂה חֹרֵשׁ אֵבֶן פְּתוּחִי חֹתֶם תִּפְתַּח אֶת-שְׁתֵּי הָאֵבִנִים עַל-שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסַּפַּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אוֹתָם: וְשְׁמֹת אֶת-שְׁתֵּי הָאֵבִנִים עַל כִּתְפֵת הָאֲפֹד אֵבֶן וּכְרָן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׂאָ אַהֲרֹן אֶת-שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל-שְׁתֵּי כִתְפוֹ לְזִכְרוֹן:

כִּי תִשָּׂא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: כִּי תִשָּׂא אֶת-רֹאשׁ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ בְּפֶר נַפְשׁוֹ לִיתְהוָה בְּפִקְדֹן אוֹתָם וְלֹא-יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בְּפִקְדֹן אוֹתָם: זֶה | יִתְּנוּ כָל-הָעֶבֶר עַל-הַפְּקֻדִים מַחְצִית הַשְּׁקָל בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשְּׁקָל מַחְצִית הַשְּׁקָל תְּרוּמָה לִיתְהוָה: ^{לוי} כָּל הָעֶבֶר עַל-הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה: הָעֶשִׂיר לֹא-יִרְפָּה וְהַדֹּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשְּׁקָל לְתֵת אֶת-תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל-נַפְשֹׁתֵיכֶם: וְלִקְחָתָּ אֶת-כֶּסֶף הַכְּפָרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אוֹתוֹ עַל-עֲבֹדַת אֶהֱל מוֹעֵד וְיִהְיֶה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל-נַפְשֹׁתֵיכֶם: ׀

^{ישראל} וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: וַעֲשִׂיתָ בִּיזֹר נְחֹשֶׁת וּבָנָה נְחֹשֶׁת לְרַחֲצָהָ וְנָתַתָּ אוֹתוֹ בֵּין-אֶהֱל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מַיִם: וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת-יְדֵיהֶם וְאֶת-רַגְלֵיהֶם: בְּבֹאֵם אֶל-אֶהֱל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ-מַיִם וְלֹא יָמָתוּ אוֹ בְּנִשְׁתָּם אֶל-הַמִּזְבֵּחַ לְשֹׂדֶת לְחַקְמִיר אִשָּׁה לִיתְהוָה: וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וּרְגְלֵיהֶם וְלֹא יָמָתוּ וְיִתְּתָה לָהֶם חֶקֶעוֹלָם לוֹ וּלְזֶרְעוֹ לְדֹרֹתָם:

ויקהל וינקחל משה את־כל־עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר־צוה יהוה לעשות אתם: ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון ליהוה כל־העשה בו מלאכה יומת: לא־תבוערו אש בכל משכתיכם ביום השבת: פ

^ל ויאמר משה אל־כל־עדת בני־ישראל לאמר זה הדבר אשר־צוה יהוה לאמר: קחו מאתכם תרומה ליהוה כל נדיב לבו יביאה את תרומת יהוה זהב וכסף ונחשת: ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים: וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שפים: ושמן למאור ובשמים לשמן המשחה ולקמחת הסמים: ואבני־שהם ואבני מלאים לאפוד ולחשו: וכל־חכם־לב בכם יבאו ויעשו את כל־אשר צוה יהוה: ^{ישראל} את־המשכן את־אחלו ואת־מכסהו את־קרסיו ואת־קרשיו ואת־בריתו [ק ברייתו] את־עמדיו ואת־אדניו: את־הארן ואת־בדיו את־הכפרת ואת פרכת המסך: את־השלחן ואת־בדיו ואת־כל־כליו ואת לחם הפנים: ואת־מנרת המאור ואת־כליה ואת־נרותיה ואת שמן המאור: ואת־מזבח הקמרת ואת־בדיו ואת שמן המשחה ואת קמחת הסמים ואת־מסך הפתח לפתח המשכן: את | מזבח העלה ואת־מכבר הנחשת אשר־לו ואת־בדיו ואת־כל־כליו ואת־הכיר ואת־כנו: את קלעי החצר ואת־עמדיו ואת־אדניה ואת מסך שער החצר: את־יתדות המשכן ואת־יתדות החצר ואת־מיתריהם: את־בגדי השרד לשרת בקדש את־בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת־בגדי בניו לכהן: ויצאו כל־עדת בני־ישראל מלפני משה:

פקודי אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על־פי משה עבדת הלויים ביד איתמר בן־אהרן הכהן: ובצלאל בן־אוּרִי בן־חור למטה יהודה עשה את כל־אשר־צוה יהוה את־משה: ואתו אחליאב בן־אחיסמך למטה־דן חרש וחשב ולכם בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש: ^ל כל־הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקדש ויהי | זהב התנופה תשע ועשרים כפר ושבע מאות ושלשים שקל בשקל הקדש: וכסף פקודי העדה מאת כפר ואלה ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקדש: כקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש לכל העבר על־הפקדים מבין עשרים שנה ומעלה לשש־מאות אלה ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים: ויהי מאת כפר הכסף לצקת את אדני הקדש ואת אדני הפרכת מאת אדנים למאת הכפר כפר לאדן: ^{ישראל} ואת־האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה ויום לעמודים וצפה ראשיהם וחשק אתם: ונחשת התנופה שבעים כפר ואלפים וארבע־מאות שקל: ויעש כה את־אדני פתח אהל מועד ואת מזבח הנחשת ואת־מכבר הנחשת אשר־לו ואת כל־כלי המזבח: ואת־אדני החצר סביב ואת־אדני שער החצר ואת כל־יתדות המשכן ואת־כל־יתדות החצר סביב: ומן־התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי־שרד לשרת בקדש ויעשו את־בגדי הקדש אשר לאהרן באשר צוה יהוה את־משה:

וַיִּקְרָא וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֵחָל מוֹעֵד לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבֶּקָר וּמִן־הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ
 אֶת־קָרְבָנְכֶם: אִם־עֹלָה קָרְבָנוּ מִן־הַבֶּקָר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֵחָל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ
 לְרֹצְנוֹ לִפְנֵי יְהוָה: ^{לוי למנוחג אשכנו} וְסֹמֶךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו:
^{לוי למנוחג פולין} וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבֶּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֶחָד הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם
 עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֵחָל מוֹעֵד: וְהַפְּשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנָתַח אֹתָהּ לְנִתְחֶיהָ: וְנָתַנוּ בְנֵי
 אֶחָד הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֲצִים עַל־הָאֵשׁ: וְעָרְכוּ בְנֵי אֶחָד הַכֹּהֲנִים אֶת הַנִּתְחִים
 אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפֶּה עַל־הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וְקָרְבוּ וּבָרְעוּ וַיִּרְחֹץ
 בַּמַּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַהּ עֹלָה אִשָּׁה רֵיח־נִיחֹחַ לַיהוָה: ^{ישראל} וְאִם־מִן־הַצֹּאן
 קָרְבָנוּ מִן־הַבְּשָׂכִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֶנּוּ: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יָדוֹ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה
 לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְנֵי אֶחָד הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמֹו עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְנָתַח אֹתוֹ לְנִתְחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ
 וְאֶת־פָּדְרוֹ וְעֶרְךָ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וְהִקְרִיב וְהִבְרָעִים
 וַיִּרְחֹץ בַּמַּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַהּ עֹלָה הוּא אִשָּׁה רֵיח־נִיחֹחַ לַיהוָה:

צו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: צו אֶת־אֶחָד הַכֹּהֲנִים וְאֶת־בְּנָיו לֵאמֹר זֹאת תֹּוֹרַת הָעֹלָה הִיא הָעֹלָה
 עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כֹּל־חֲלִילָה עַד־הַבֶּקָר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּוָּקֵד בּוֹ: וְלִבְשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ כֹּד
 וּמִכְנָסִי־כֹד יִלְבֹּשׁ עַל־בָּשָׁרוֹ וְהָרִים אֶת־הַדָּשֵׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ
 אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: ^{לוי} וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלִבֵּשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדָּשֵׁן אֶל־מִחוּץ לַמִּחְנָה
 אֶל־מָקוֹם טָהוֹר: וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תִּוָּקֵד־בּוֹ לֹא תִכָּבֶה וּבָעַר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֲצִים בַּבֶּקָר בַּבֶּקָר
 וְעֶרְךָ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים: אֵשׁ תָּמִיד תִּוָּקֵד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכָּבֶה: ^{ישראל} וְזֹאת תֹּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקָּרֵב אֹתָהּ בְּנִי־אֶחָד הַכֹּהֲנִים לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וְהָרִים מִמֶּנּוּ
 בְּקִמְצוֹ מִסֵּלַת הַמִּנְחָה וּמִשְׁמֶנָּה וְאֹת כֹּל־חֲלִיבָנָהּ אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיח־נִיחֹחַ
 אוֹבְרָתָהּ לַיהוָה: וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אֶחָד הַכֹּהֲנִים וּבְנָיו מִצֹּת תֹּאכַל בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ בַּחֲצֵר
 אֵחָל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ: לֹא תֹאכַל חֵמֶץ חֶלֶקֶם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשִּׁי קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים הִיא כַּחֲטָאת
 וּבָאֵשׁ: כֹּל־זָכָר בְּבִנֵי אֶחָד הַכֹּהֲנִים חֶקֶד עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשִּׁי יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִנַּע בָּהֶם
 יִקְדָּשׁ:

שמיני ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל: ויאמר אל-אהרן קח-לך עגל בן-בקר לחטאת ואיל לעלה תמימם והקרב לפני יהוה: ואל-בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר-עזים לחטאת ועגל וכבש בן-שנה תמימם לעלה: ושור ואיל לשלמים לזבח לפני יהוה ומנחה בלולה בשמן כי היום יהוה נראה אליכם: ויקחו את אשר צוה משה אל-בני אהל מועד ויקרבו בל-העדה ויעמדו לפני יהוה: ויאמר משה זה הדבר אשר-צוה יהוה תעשו וירא אליכם בבוד יהוה: ^{לד} ויאמר משה אל-אהרן קרב אל-המזבח ועשה את-חטאתך ואת-עלתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את-קרבן העם וכפר בעדם באשר צוה יהוה: ויקרב אהרן אל-המזבח וישחט את-עגל החטאת אשר-לו: ויקרבו בני אהרן את-הידים אליו וימבל אצבעו בדם ויתן על-קרנות המזבח ואת-הידים יצק אל-יסוד המזבח: ואת-החלב ואת-הבליט ואת-היתרת מן-הכבד מן-החטאת הקטיר המזבחה באשר צוה יהוה את-משה: ואת-הבשר ואת-העור שרף באש מחוץ למחנה: וישחט את-העלה וימצאו בני אהרן אליו את-הידים ויורקו על-המזבח סביב: ואת-העלה המציאו אליו לנתחיה ואת-הראש ויקטר על-המזבח: וירחץ את-הקרב ואת-הכרעים ויקטר על-העלה המזבחה: ויקרב את קרבן העם ויקח את-שעיר החטאת אשר לעם וישחטו ויחטאו בראשו: ויקרב את-העלה ויעשה כמשפט:

תזריע וידבר יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וממאה שבועת ימים כימי נדת דותה תמא: וביום השמיני ימול בשר ערלתו: ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדימי מחרה בכל-קדש לא-תגע ואל-המקדש לא תבא עד-מלאת ימי מחרה: ^{לד} ואם-נקבה תלד וממאה שבועים בנדתה ושלשים יום ושת ימים תשב על-דימי מחרה: ובמלאת ימי מחרה לבן או לבת תביא בבש בן-שנתו לעלה ובדיונה אותה לחטאת אל-פתח אהל-מועד אל-הבחן: והקריבו לפני יהוה וכפר עליה ומחרה ממקד דמיה זאת תזריע תזריע לזכר או לנקבה: ואם-לא תמצא ידה די שח ולקחה שתיתרים או שני בני יונה אחד לעלה ואחד לחטאת וכפר עליה בחן ומחרה: ^פ

וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר: אדם כרייה בעור-בשרו שאת ארספחת או בחרת והיה בעור-בשרו לנגע צרעת והובא אל-אהרן בחן או אל-אחד מבני הכהנים: וראה בחן את-הנגע בעור-הבשר ושער בנגע הפך | לזן ומראה הנגע עמק מעור בשרו נגע צרעת הוא וראהו בחן וממא אתו: ואם בחרת לבנה הוא בעור בשרו ועמק איז-מראה מן-העור ושערה לא-הפך לזן והסגיר בחן את-הנגע שבועת ימים: וראהו בחן ביום השביעי והנה הנגע עמד בעינו לא-פשה הנגע בעור והסגירו בחן שבועת ימים שנית:

מצרע וידבר יהוה אל־משה לאמר: זאת תהיה תורת המצרע ביום מחרתו וחובא אל־הכהן: ויצא הכהן אל־מחויץ למחנה וראה הכהן והנה נרפא נגע־הצרעת מן־הצרוץ: וצוה הכהן ולקח למטהר שתי־צפרים חיות טהורות ועץ אֶרֶז ושני תולעת ואזב: וצוה הכהן ושחט את־הצפור האחת אל־כלי־חרש על־מים חיים: ^ל את־הצפור השני יקח אתה ואת־עץ האֶרֶז ואת־שני התולעת ואת־האזב ומכל אותם ואת | הצפור השנייה בדם הצפור השחטה על המים החיים: והזה על המטהר מן־הצרעת שבע פעמים וטהרו ושלח את־הצפור השנייה על־פני השדה: וכבס המטהר את־בגדיו ונגלח את־כל־שעריו ורחץ במים וטהר ואחר יבוא אל־המחנה וישב מחויץ לאהל שבעת ימים: והיה ביום השביעי ינגלח את־כל־שעריו את־ראשו ואת־זקנו ואת גבת עיניו ואת־כל־שעריו ינגלח וכבס את־בגדיו ורחץ את־בשרו במים וטהר: ^{ישראל} וביום השמיני יקח שני־כבשים תמימים וכבשה אחת בת־שנתה תמימה ושלשה עשר־נים סלת מנחה כלולה בשמן ולג אחד שמן: והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר ואתם לפני יהוה פתח אהל מועד: ולקח הכהן את־הכבש האחד והקריב אתו לאשם ואת־לג השמן והניף אתם תנופה לפני יהוה:

אחרי מות וידבר יהוה אל־משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבכם לפני־יהוה וימתו: ויאמר יהוה אל־משה דבר אל־אהרן אחיך ואל־יבא בכל־עת אל־הקדש מבית לפרכת אל־פני הכפרת אשר על־הארץ ולא ימות כי בעזן אראה על־הכפרת: בזאת יבא אהרן אל־הקדש בפר בן־בקר לחטאת ואיל לעלה: בתנת־כר קדש ילפש ומכנס־כר יהיו על־בשרו ובאבנטו בל יחגר ובמצנפת בל יצנף בגדי־קדש הם ורחץ במים את־בשרו ולבשם: ומאת עדת בני ישראל יקח שני־שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעלה: והקריב אהרן את־פר החטאת אשר־לו וכפר בעדו ובעד ביתו: ^ל ולקח את־שני השעירים והעמיד אתם לפני יהוה פתח אהל מועד: ונתן אהרן על־שני השעירים גרלות גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאזל: והקריב אהרן את־השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה ועשחו חטאת: והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד־תי לפני יהוה לכפר עליו לשלח אתו לעזאזל המדברה: והקריב אהרן את־פר החטאת אשר־לו וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט את־פר החטאת אשר־לו: ^{ישראל} ולקח מלא־המחטה גחלי־אש מעל המזבח מלפני יהוה ומלא חפזיו קמרת סמים דקה והביא מבית לפרכת: ונתן את־הקמרת על־האש לפני יהוה וכסה | ענן הקמרת את־הכפרת אשר על־העדות ולא ימות: ולקח בדם הפר והזה באצבעו על־פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת וזה שבע־פעמים מן־הדם באצבעו: ושחט את־שעיר החטאת אשר לעם והביא את־דמו אל־מבית לפרכת ועשה את־דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אתו על־הכפרת ולפני הכפרת: וכפר על־הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל־חטאתם וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך מטמאתם: וכל־אדם לא־יהיה | באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד־צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל־קהל ישראל:

קדשים וידבר יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-כל-עדת בני-ישראל ואמרת אליהם קדשים תהיו בי קדוש אני יהוה אלהיכם: איש אמו ואביו תיראו ואת-שבתתי תשמרו אני יהוה אלהיכם: אל-תפנו אל-האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם אני יהוה אלהיכם: ^{לך} וכי תזבחו זבח שלמים ליהוה לרצונכם תזבחו: ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד-יום השלישי באש ישרף: ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה: ואכליו עונו ישא כר-את-קדש יהוה חלל ונכרתה הנפש החוא מעמיה: ובקצרבם את-קציר ארצכם לא תכלה פאת שדה לקצר ולקט קצירך לא תלקט: וברמך לא תעולל ופרט ברמך לא תלקט לעני ולגור תעזב אתם אני יהוה אלהיכם: ^{ישראל} לא תגנבו ולא-תבכשו ולא-תשקרו איש בעמיתו: ולא-תשבעו בשמי לשקר וחללת את-שם אלהיך אני יהוה: לא-תעשק את-גרעך ולא תגול לא-תלון פעלת שכיר אתך עד-בקר: לא-תקלל חרש ולפני עזר לא תתן מבגל ונראת מאלהיך אני יהוה:

אמר ויאמר יהוה אל-משה אמר אל-הפנתים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא-יטמא בעמיו: כי אם-לשאריו תקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו: ולאחתו תבטולוה תקרובה אליו אשר לא-היתה לאיש לה יטמא: לא יטמא בעל בעמיו לחללו: לא-יקרחה [ק' יקרחו] קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרמט: קדשים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם כי את-אשי יהוה לחם אלהיהם הם מקריבם והיו קדש: ^{לך} אשה וזה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו כי-קדש הוא לאלהיו: וקדשתו כי-את-לחם אלהיך הוא מקריב קדש יתה-לך כי קדוש אני יהוה מקדשכם: ובת איש בלחן כי תחל לזנות את-אביה היא מחללת באש תשרף: ם וחבתו הגדול מאחיו אשר-יוצק על-ראשו | שמן המשחה ומלא את-ידו ללבש את-הבגדים את-ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם: ועל כל-נפשת מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא: ומן-המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו כי גור שמן משחת אלהיו עליו אני יהוה: ^{ישראל} והוא אשה בבתוליה יקח: אלמנה וגרושה וחללה וזה את-אלה לא יקח כי אם-בתולה מעמיו יקח אשה: ולא-יחלל ורעו בעמיו כי אני יהוה מקדשו:

בחר וידבר יהוה אל־משה בְּהַר סיני לאמר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וּשְׁבַתָּה הָאָרֶץ שִׁבְתָּ לַיהוָה: שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ וּשְׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר בְּרִמְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: ^{ל"ו} וּבַשָּׁנָה הַשְּׂבִיעִית שִׁבְתָּ שְׁפָתוֹן יְהוָה לָאָרֶץ שִׁבְתָּ לַיהוָה שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וּבְרִמְךָ לֹא תִזְמַר: אֵת סִפְיָה קִצִּירְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת־עֲנָבֶיךָ וְזֵיתֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שְׁפָתוֹן יְהוָה לָאָרֶץ: וְהָיְתָה שִׁבְתָּ הָאָרֶץ לָכֶם לֶאֱכֹלָה לָךְ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ וּלְשִׁכְיֶיךָ וּלְתוֹשֶׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ: וּלְבַהֲמֶיךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ תִּהְיֶה כָל־תְּבוּאָתָה לֶאֱכֹל: ^{ישראל} וּסְפַרְתָּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשַׁע וָאַרְבָּעִים שָׁנָה: וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכְּפָרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם: וּקְדַשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הוּא תִּהְיֶה לָכֶם וּשְׁבַתְּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ: יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִירֶיהָ: כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׁדָה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:

בַּחֲקֵתִי אִם־בָּחַקְתִּי תִּלְכוּ וְאֶת־מִצְוֹתֵי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם: וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַנָּה הָאָרֶץ יוֹבֵלָה וְעֵץ הַשָּׁדָה יִתֵּן פֵּרוֹ: וְהָשִׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יִשָּׁג אֶת־זֶרַע וְאִכְלֹתֶם לַחֲמֶכֶם לְשִׁבְעַת וְיִשְׁבַּתֶּם לְכַמֹּחַ בְּאַרְצְכֶם: ^{ל"ז} וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאִין מִחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְחָרָב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם: וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לַפְּנִיכֶם לְחָרָב: וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמֹשֶׁה מָאָה וּמָאָה מִכֶּם רַבָּה יִרְדְּפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לַפְּנִיכֶם לְחָרָב: וּפְנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם וְחִקִּימְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם: ^{ישראל} וְאִכְלֹתֶם יִשָּׁן נֹשָׁן וְיִשָּׁן מִפְּנֵי חֹדֶשׁ תּוֹצִיאוּ: וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִנָּעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם: וְהִתְחַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהַר לְהֵם עֲבָדִים וְאֲשַׁבֵּר מַטֵּת עֲלֵיכֶם וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמָמוֹת:

בַּמִּדְבָּר וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: שָׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגִלְגָּלָתָם: מִכֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה כָל־יִצְאָ צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצַבָּאתָם אֹתָהּ וְאֶהְרֹן: וְאַתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא: ^{ל"ח} וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם לְרֹאוֹבֵן בֶּן־שִׁדְיָאוֹר: לְשִׁמְעוֹן שְׁלִמְיָאֵל בֶּן־צוּרִישָׁדִי: לִיהוּדָה נַחֲשׁוֹן בֶּן־עֲמִינָדָב: לְיִשָּׁשְׁכָר נַתָּנָאֵל בֶּן־צוֹנָעַר: לְזַבּוּלֹן אֵלִיאָב בֶּן־חֶלֶץ: לְבִנְיָמִן יוֹסֵף לְאַפְרָיִם אֱלִישִׁמֶע בֶּן־עֲמִיהוּד: לְמְנַשֶּׁה גְּמִלְיָאֵל בֶּן־פְּדָחָצוֹר: לְלֵוִי לְבִנְיָמִן אֲבִירֹן בֶּן־גִּדְעָנִי: לְדָן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עֲמִישָׁדִי: לְאַשֶּׁר פְּגַעִיָאֵל בֶּן־עֲכָרֹן: לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: לְנִפְתָּלִי אַחִירָע בֶּן־עִינָן: אֵלֶּה קְרִיאוֹ [נ' קְרוּאוֹ] הָעֵדָה נְשִׂאִי מִמּוֹת אֲבוֹתָם רֹאשֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם: ^{ישראל} וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת: וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי וַיִּתְּלָדוּ עַל־מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִכֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה לְגִלְגָּלָתָם: כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינִי:

נשא וידבר יהוה אל-משה לאמר: נשא את-ראש בני גרשון גסהם לבית אבתם למשפחתם: מִבְּן שלשים שנה ומעלה עד בן-חמשים שנה תפקד אותם כל-הבא לצבא צבא לעבד עבדה באהל מועד: ואת עבדת משפחת הגרשני לעבד ולמשא: ^{לד} ונשאו את-יריעת המשכן ואת-אהל מועד מכסו ומכסה תתחש אשר-עליו מלמעלה ואת-מסך פתח אהל מועד: ואת קלעי החצר ואת-מסך | פתח | שער החצר אשר על-המשכן ועל-המזבח סביב ואת מיתריהם ואת-כל-כלי עבדתם ואת כל-אשר יעשה להם ועבדו: על-פי אהרן ובניו תהיה כל-עבדת בני הגרשני לכל-משאם ולכל עבדתם ופקדתם עליהם במשמרת את כל-משאם: ואת עבדת משפחת בני הגרשני באהל מועד ומשמרתם ביד איתמר בן-אהרן הכהן: ^{ישראל} ס בני מררי למשפחתם לבית-אבתם תפקד אתם: מִבְּן שלשים שנה ומעלה ועד בן-חמשים שנה תפקדו כל-הבא לצבא לעבד את-עבדת אהל מועד: וזאת משמרת משאם לכל-עבדתם באהל מועד קרשי המשכן וביתו ועמודיו ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתרתם ומיתריהם לכל-כליהם ולכל עבדתם ובשמרת תפקדו את-כלי משמרת משאם: ואת עבדת משפחת בני מררי לכל-עבדתם באהל מועד ביד איתמר בן-אהרן הכהן: למנהג בני אשכנז קריאת התורה מסתיימת כאן

concludes with the words 'בְּרֹאֲהֶרֶן הִכֵּן', in order to make a separation between the divine command to count, and the counting itself. (דברי קהלת)

^{יש מסייפים} ויפקד משה ואהרן ונשיאי העדה את-בני הקהתי למשפחתם ולבית אבתם: מִבְּן שלשים שנה ומעלה ועד בן-חמשים שנה כל-הבא לצבא לעבדה באהל מועד: ויהיו פקדיהם למשפחתם אלפים שבע מאות וחמשים: אלה פקודי משפחת הקהתי כל-העבד באהל מועד אשר פקד משה ואהרן על-פי יהוה ביד-משה:

בהעלתך וידבר יהוה אל-משה לאמר: ובר אל-אהרן ואמרת אליו בהעלתך את-הנרות אל-מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: ויעש כן אהרן אל-מול פני המנורה העלה נרתיקה באשר צוה יהוה את-משה: וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד-ירכה עד-פרחה מקשה הוא כפמראה אשר הראה יהוה את-משה בן עשה את-המנורה: פ

^{לד} וידבר יהוה אל-משה לאמר: קח את-הלויים מתוך בני ישראל ומחרת אתם: וכה-תעשה להם למחרת היום עליהם מי חפאת והעבירו תער על-כל-בשרם ובכסו בגדיהם והחחרו: ולקחו פר בן-בקר ומנחתו סלת כלילה בשמן ופר-שני בן-בקר תקח לחפאת: והקרבת את-הלויים לפני אהל מועד והקחלת את-כל-עדת בני ישראל: ^{ישראל} והקרבת את-הלויים לפני יהוה וסמכו בני-ישראל את-ידיהם על-הלויים: והניף אהרן את-הלויים תנופה לפני יהוה מאת בני ישראל והיו לעבד את-עבדת יהוה: והלויים וסמכו את-ידיהם על ראש הפרים ועשה את-האחד חפאת ואת-האחר עלה ליהוה לכפר על-הלויים: ותעמדת את-הלויים לפני אהרן ולפני בניו ותנפת אתם תנופה ליהוה: והקדלת את-הלויים מתוך בני ישראל והיו לי הלויים:

שלח לך וידבר יהוה אל-משה לאמר: שלח-לך אנשים ויחרו את-ארץ כנען אשר-אני נתן לבני ישראל איש אחד אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם: וישלח אתם משה ממדבר פארן על-פי יהוה כלם אנשים ראשי בני-ישראל המה: ^{לד} ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן-זכור: למטה שמעון שפט בן-חורי: למטה יהודה כלב בן-יפנה: למטה יששכר יגאל בן-יוסף: למטה אפרים הושע בן-נון: למטה בנימין פלטי בן-רפוא: למטה זבולן נדיאל בן-סודי: למטה יוסף למטה מנשה גדי בן-סוסי: למטה דן עמיאל בן-גמלי: למטה אשר סתור בן-מיקאל: למטה נפתלי נחבי בן-ופסי: למטה גד גאואל בן-מכי: אלה שמות האנשים אשר-שלח משה לתור את-הארץ ויקרא משה להושע בן-נון יהושע: ^{ישראל} וישלח אתם משה לתור את-ארץ כנען ויאמר אלהם עליו זה בנגב ועליתם את-ההר: וראיתם את-הארץ מה-הוא ואת-העם הישב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אסדרב: ומה הארץ אשר-הוא יושב בה הטובה הוא אסדרעה ומה הערים אשר-הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים: ומה הארץ השמנה הוא אסדרזה הישר-בה עץ אסדאין וחתחוקתם ולקחתם מפרי הארץ ותימים ימי בבורי ענבים:

קרח ויבן קרח בן-יצחק בן-קחת בן-לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן-פלג בני ראובן: ויקמו לפני משה ואנשים מבני-ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי-שם: וינקלו על-משה ועל-אהרן ויאמרו אלהם רב-לכם פי כל-העדה כלם קדשים ובתוכם יהוה ומדוע תתנשאו על-קהל יהוה: ^{לז} וישמע משה ויפל על-פניו: וידבר אל-קרח ואל-כל-עדתו לאמר בקר וידע יהוה את-אשר-לו ואת-הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר-בו יקריב אליו: זאת עשו קח-לכם מחלות קרח וכל-עדתו: ותגור-בתן | אש ושימו עליהן | קמרת לפני יהוה מחר ותהי האיש אשר-יבחר יהוה הוא הקדוש רב-לכם בני לוי: ^{ישראל} ויאמר משה אל-קרח שמעו-נא בני לוי: המעט מכם כיהבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את-עבדת משכן יהוה ולעמד לפני העדה לשרתם: ויקרב אתך ואת-כל-אתיך בני-לוי אתך ובקשתם גם-בהנה: לכן אתה וכל-עדתך הנעדים על-יהוה ואהרן מה-הוא כי תלוננו [ה' תלינו] עליו: וישלח משה לקרא לדתן ואבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה: המעט כי העליתנו מארץ ובת חלב ודבש להמיתנו במדבר כיתשתהר עלינו גם-השתהר:

חקת וידבר יהוה אל-משה ואֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר: וְאֵת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר וַדָּבָר | אל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין-בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא-עָלָה עָלֶיהָ עֹל: וְנָתַתָּם אֹתָהּ אֶל-אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל-מַחֲוִין לַמִּחֲנֶה וְשָׂחַט אֹתָהּ לִפְנֵינוּ: וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָה בְּאֶצְבָּעוֹ וְהָיָה אֶל-נֹכַח פָּנָי אֲחֵל-מוֹעֵד מִדָּמָה שֶׁבַע פַּעַמִּים: וְשָׂרַף אֶת-הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת-עֹרָהּ וְאֶת-בָּשָׂרָהּ וְאֶת-דָּמָהּ עַל-פְּרִשָּׁה יִשְׂרָאֵל: וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֹזֹב וּשְׁנֵי תוֹלַעֶת וְהִשְׁלִיךְ אֶל-תּוֹךְ שֹׂרֶפֶת הַפָּרָה: ^{לוי} וְכַבֵּם בְּגִדָיו הַכֹּהֵן וְרִחֵן בְּשָׂרוֹ בַּמִּים וְאַחֵר יָבֹא אֶל-הַמִּחֲנֶה וּמָמָה הַכֹּהֵן עַד-הָעֶרֶב: וְהִשְׂרַף אֹתָהּ יָכַם בְּגִדָיו בַּמִּים וְרִחֵן בְּשָׂרוֹ בַּמִּים וּמָמָה עַד-הָעֶרֶב: וְאָסַף | אִישׁ מְהוֹר אֶת אֶפֶר הַפָּרָה וְהַנִּיחַ מַחֲוִין לַמִּחֲנֶה בְּמָקוֹם מְהוֹר וְהֵייתָ לַעֲדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נָדָה חַטָּאת הִוא: ^{ישראל למנחג פולין} וְכַבֵּם הָאָסַף אֶת-אֶפֶר הַפָּרָה אֶת-בְּגָדָיו וּמָמָה עַד-הָעֶרֶב וְהֵייתָ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִנְר הַנֵּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם: ^{ישראל למנחג אשכנז} הִנֵּנִי בְּמַת לְכָל-נֶפֶשׁ אָדָם וּמָמָה שִׁבְעַת יָמִים: הוּא יִתְחַטֵּא-בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִמָּחֵר וְאִם-לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִמָּחֵר: כָּל-הַנִּנְגַע בְּמַת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר-יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת-מִשְׁכָּן יְהוָה טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא-זָרַק עָלָיו טָמֵא יְהִי עוֹד טָמֵא: וְזֶאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי-יָמוּת בְּאֵהָל כָּל-חַטָּא אֶל-הָאֵהָל וְכָל-אֲשֶׁר בְּאֵהָל יִמָּמָה שִׁבְעַת יָמִים: וְכָל כְּלִי כֶּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין-צִמִּיד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: וְכָל אֲשֶׁר-יָנַע עַל-פָּנָי הַשֹּׂדֶה בְּחִל-חֶרֶב אוֹ בְּמַת אוֹ-בַעֲצָם אָדָם אוֹ בַּקֶּבֶר יִמָּמָה שִׁבְעַת יָמִים: וְלָקַחוּ לַטָּמֵא מֵעֶפֶר שֹׂרֶפֶת חַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מִיָּם חַיִּים אֶל-כָּלִי:

בַּלֵּק וַיֵּרָא בָּלֵק בֶּן-צִפּוֹר אֶת כָּל-אֲשֶׁר-עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי: וַיָּגֵד מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֹד כִּי רַב-הוּא וַיִּקְצֵן מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל-זִקְנֵי מִדְּיָן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָל אֶת-כָּל-סְבִיבֵינוּ בְּלַחֵךְ הַשּׁוֹר אֶת יָרֵךְ הַשֹּׂדֶה וּבַלֵּק בֶּן-צִפּוֹר מָלָךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא: ^{לוי} וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל-בָּלָעָם בֶּן-בְּעוֹר פֶּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל-הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי-עַמּוֹ לְקַרְאֵלּוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עָם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כֹסֵף אֶת-עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי: וְעַתָּה לְכֶה-נָּא אֶרְהֶלִי אֶת-הָעָם הַזֶּה כִּי-עָצוּם הוּא מִפְּנֵי אוֹלִי אוֹכֵל נִפְחָדּוֹ וְאֶנְרָשָׁנוּ מִן-הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר-תַּבְרֹךְ מִבְּרֹךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאֵר: וַיִּלְכּוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְּיָן וַיִּקְסְמוּ בֵּידָם וַיָּבֹאוּ אֶל-בָּלָעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיִּדְבְּרֵי בָלֵק: ^{ישראל} וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵינוּ כֹה הַלִּילָה וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם דָּבָר בְּאֲשֶׁר יִדְבֹּר יְהוָה אֵלַי וַיִּשְׁכְּנוּ שְׁרֵי-מוֹאָב עִם-בָּלָעָם: וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-בָּלָעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: וַיֹּאמֶר בָּלָעָם אֶל-הָאֱלֹהִים בָּלֵק בֶּן-צִפּוֹר מָלָךְ מוֹאָב שְׁלַח אֵלַי: הִנֵּה הָעָם הֵיכָּה מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹא אֶת-עֵין הָאָרֶץ עֲתָה לְכֶה קְבַח-לִי אוֹתוֹ אוֹכֵל לְחֵלָם כֹּה וְגִרְשָׁתִיו: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-בָּלָעָם לֹא תִלָּךְ עִמָּהֶם לֹא תֹאֵר אֶת-הָעָם כִּי כְרוּךְ הוּא:

פינחם וידבר יהוה אל־משה לאמר: פינחם בן־אלעזר בן־אהרן הכהן השיב את־חמתי מעל בן־ישראל בקנאו את־קנאתי בתוכם ולא־כליתי את־בני־ישראל בקנאתי: לכן אמר הנני נתן לו את־בריתי שלום: ^{לוי} והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויבפר על־בני ישראל: ושם איש ישראל המכה אשר הכה את־המדינית ומרי בן־סלוא נשיא בית־אב לשמעוני: ושם האשה המכה המדינית בזבי בת־צור ראש אמות בית־אב במדן הוא: פ

^{ישראל} וידבר יהוה אל־משה לאמר: צרור את־המדינים והכיתם אותם: כי־צורים הם לכם בנבליהם אשר־נבלו לכם על־דבר פגור ועל־דבר בזבי בת־נשיא מדן אחתם המכה ביום־המגפה על־דבר פגור: ויהי אחרי המגפה פ

ויאמר יהוה אל־משה ואל אלעזר בן־אהרן הכהן לאמר: שאו את־ראש | כל־עדת בן־ישראל מבין עשרים שנה ומעלה לבית אבתם כל־יצא צבא בישראל: וידבר משה ואלעזר הכהן אתם בערבת מואב על־ירדן ירחו לאמר: מבין עשרים שנה ומעלה באשר צוה יהוה את־משה ובני ישראל היצאים מארץ מצרים:

ממות וידבר משה אל־ראשי המפות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה יהוה: איש כי־יור נדר ליהוה אזה־שבע שבועה לאסר אסר על־נפשו לא יחל דברו בכל־היצא מפיו יעשה: ואשה כִּי־תדר נדר ליהוה ואסרה אסר בבית אביה בנעריה: ושמע אביה את־נדרה ואסרה אשר אסרה על־נפשה והחריש לה אביה וקמו כל־נדריה וכל־אסר אשר־אסרה על־נפשה יקום: ואם־הניא אביה אתה ביום שמעו כל־נדריה ואסריה אשר־אסרה על־נפשה לא יקום ויהוה יסלח־לה כִּי־הניא אביה אתה: ואם־היו תהיה לאיש ונדרה עליה או מבטא שפתיה אשר אסרה על־נפשה: ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה ואסרה אשר־אסרה על־נפשה יקמו: ואם ביום שמע אישה יניא אותה והפר את־נדרה אשר עליה ואת מבטא שפתיה אשר אסרה על־נפשה ויהוה יסלח־לה: ^{לוי} ונדר אלמנה וגרושה כל אשר־אסרה על־נפשה יקום עליה: ואם־בית אישה נדרה או־אסרה אסר על־נפשה בשבעה: ושמע אישה והחריש לה לא הניא אתה וקמו כל־נדריה וכל־אסר אשר־אסרה על־נפשה יקום: ואם־הפר יפר אתם | אישה ביום שמעו כל־מוצא שפתיה לנדרה ולאסר נפשה לא יקום אישה הפרם ויהוה יסלח־לה: ^{ישראל} כל־נדר וכל־שבועת אסר לענת נפש אישה יקימו ואישה יפרנו: ואם־החריש יחריש לה אישה מיום אל־יום והקים את־כל־נדריה או את־כל־אסריה אשר עליה הקים אתם כִּי־החריש לה ביום שמעו: ואם־הפר יפר אתם אחרי שמעו ונשא את־עונה: אלה החקים אשר צוה יהוה את־משה בין איש לאשתו כִּי־אב לבתו בנעריה בית אביה:

מסעי אלה מסעי בני-ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד-משה ואהרן: ויכתב משה את-מוצאיהם למסעיהם על-פי יהוה ואלה מסעיהם למוצאיהם: ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני-ישראל ביד רמה לעיני כל-מצרים: ^{לוי} ומצרים מקברים את אשר הכה יהוה בהם כל-בכור ובאלהיהם עשה יהוה שפטים: ויסעו בני-ישראל מרעמסס ויחנו בסבט: ויסעו מסבט ויחנו באתם אשר בקצה המדבר: ^{ישראל} ויסעו מאתם וישב על-פי החירת אשר על-פני בעל צפון ויחנו לפני מגדל: ויסעו מפני החירת ויעברו בתוך-הים המדברה וילכו בדרך שלשת ימים במדבר אתם ויחנו במרה: ויסעו ממרה ויבאו אילמה וביאלם שתים עשרה עינת מים ושבעים תמרים ויחנו-שם: ויסעו מאילם ויחנו על-ים-סוף:

דברים אלה הדברים אשר דבר משה אל-כל-ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין-פארן ובין-תפל ולבן וחצרות ודי וזב: אחד עשר יום מחרב בדרך הר-שעיר עד קדש ברנע: ויהי בארבעים שנה בעשתי-עשר חודש באחד לחדש דבר משה אל-בני ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו אלהם: ^{לוי} אחרי הכתו את סיון מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הפשן אשר-יושב בעשתרת באדרעי: בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את-התורה הזאת לאמר: יהוה אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רב-לכם שבת בחר הוזה: פנו | ויסעו לכם וזאו הר האמרי ואל-כל-שבניו בערבה בחר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הבנעני וחלבנון עד-הנחל הגדל נהר-הרת: ^{ישראל} ראה נתתי לפניכם את-הארץ באו ורשו את-הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם: ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא-אובל לבדי שאת אתכם: יהוה אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום בכוכבי השמים לרב: יהוה אלהי אבותכם יסף עליכם ככם אלה פעמים ויברך אתכם באשר דבר לכם:

וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל שִׁמְעֵ אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחְיִי וּבִאתֶם יְרֵשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם׃ לֹא תִסְפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוֶּה אֶתְכֶם׃ עֵינֵיכֶם הִרְאוּת אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעֹר בִּי כֹל־הָאִישׁ אֲשֶׁר חָלַף אַחֲרֵי בַעַל־פְּעֹר הַשְּׂמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקְרָבְךָ׃ וְאַתֶּם הַדֹּבֲקִים בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים בְּלָכֶם הַיּוֹם׃

יִשְׂרָאֵל רְאֵה | לְמַדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים בְּאֲשֶׁר צִוֵּנִי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת בְּנִי בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם בִּי הוּא חֻכְמַתְכֶם וּבִנְיַתְכֶם לְעֵינֵי הַעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חֲכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה׃ בִּי מִ־גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו בִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קְרָאֵנוּ אֵלָיו׃ וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כָּל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם׃

עקב וַיְהִי | עַקֵּב תִּשְׁמְעוֹן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁמְרֵתֶם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֹסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב וְיִבְרָכְךָ וְיִרְבֶּכָּךְ וְיִבְרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אֲדָמְתְּךָ דָּגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְחָדְךָ שְׁנֵי־אֲלָפִיךָ וַעֲשִׂיתָ צִאֲנְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לָתֵת לָךְ בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעַקְרָה וּבְכֵה־מֵתָּהּ וְהָסִיר יְהוָה מִפְּנֵךְ כָּל־חֲלִי וְכָל־מְדוּי מִצָּרִים הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יִשְׁמְךָ בָּךְ וְנִתְּנָם בְּכָל־שְׁנָאוֹךְ וְאִכְלָתָ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא־תַחֲסוּם עֵינֶךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ס כִּי תֹאמַר בְּלִבְּכָךְ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם: לֹא תִירָא מֵהֶם זָכַר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִפְרָעָה וּלְכָל־מִצְרָיִם: הַמִּסַּת הַגְּדֹלָת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֵתָת וְהַמַּפְתִּים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזֶּרַע הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־נַעֲשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרָא מִפְּנֵיהֶם: וְגַם אֶת־הַצָּרָעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲכָד הַנְּשֹׂאֲרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפְּנֶיךָ: לֹא תַעֲרִץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא: ^ל וְנִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֶיךָ מַעֲט מַעֲט לֹא תוּכַל בְּלֹתָם מִהָר פֶּן־תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה: וְנִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִפְנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה גְּדֹלָה עַד הַשְׁמָדָם: וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהִאֲבֹדְתָ אֶת־שְׂמֹם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְּצֹב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשְׁמָדְךָ אֹתָם: פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרָפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחֲמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וּלְקַחְתָּ לָךְ פֶּן תִּגְקֹשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבָת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: וְלֹא־תִבְרֵא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חָרָם כְּמֹהוּ שָׁקֵן | תִּשְׁקָצֻנוּ וְתַעֲב | תִּתְעַבְּנוּ כִּי־חָרָם הוּא: פ

כָּל-הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחֲיוּ וּרְבִיתֶם וּבִאתֶם וַיִּירָשְׁתֶּם אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם: וּזְכַרְתָּ אֶת-כָּל-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָ אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתָּךְ אֶת-אֲשֶׁר בְּלִבְכֶּךָ הַתִּשְׁמָר מִצְוֹתַי [ק' מִצְוֹתַי] אִם-לֹא: וַיַּעֲנֶה וַיִּרְעֹב וַיֹּאכְלֶךָ אֶת-הַפֶּן אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּ אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לִבְדּוֹ יַחֲיֶה הָאָדָם כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא פִי-יַחֲיֶה יְהוָה הָאָדָם: ^{ישראל} שְׁמַלְתְּךָ לֹא בָלְתָה מֵעֲלִיד וּרְגִלְךָ לֹא בָצָקָה וְהָ אַרְבָּעִים שָׁנָה: וַיִּדְעַתָּ עַם-לִבְכֶּךָ כִּי בְּאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרֶךָ: וְשִׁמְרָתָ אֶת-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִלְכֹת בְּדַרְכָּיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ: כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבַיֵּא אֶל-אָרֶץ מְנוּחָה אֶרֶץ נַחֲלִי מַיִם עֵינַת וַתַּהַמֵּת וַיֵּצְאוּ בַּבִּקְעָה וּבַחֵר: אֶרֶץ חֲמָה וּשְׁעָרָה וְנָפֶן וַתֵּאֱנָה וּרְמוֹן אֶרֶץ-זֵית וְדִבְשׁ: אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכָּנָה תֹאכַל-בָּהּ לֶחֶם לֹא-תִחַסֵּר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבֹנֶיהָ בְּרוֹז וּמַתְרֵיָּהּ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת: וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכַּתָּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן-לָךְ:

רָאָה רָאָה אֲנֹכִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בָּרָכָה וּקְלָלָה: אֶת-הַבָּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אִתְּכֶם הַיּוֹם: וְהַקְלָלָה אִם-לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּסְרַתֶּם מִן-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אִתְּכֶם הַיּוֹם לִלְכֹת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתֶּם: ^ס וְהָיָה כִּי יָבִיאוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אָמַרְתָּ לְרַשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת-הַבָּרָכָה עַל-חֵר גְּרִזִּים וְאֶת-הַקְלָלָה עַל-חֵר עֵיבָל: הֲלֹא-חָמָה בָּעֶבֶר הִירְדֵּן אַחֲרֵי דָרֶךְ מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ בָּאֲרֶץ הַבְּנִעָנִי חִישָׁב בָּעֶרְבָה מוֹל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֱלֹנֵי מֶרְה: כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הִירְדֵּן לְבֹא לְרַשֵּׁת אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם וַיִּירָשְׁתֶּם אֹתָהּ וַיִּשְׁבַּתֶּם-בָּהּ: ^{לוי למנוח פולין} וְשִׁמְרַתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל-הַחֻקִּים וְאֶת-הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם: ^{לוי למנוח אשכנז} אֱלֹהֵי הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ לְרַשְׁתָּהּ כָּל-חֻמִּים אֲשֶׁר-אַתֶּם חַיִּים עַל-הָאֲדָמָה: אֲבָרָה תִּתְּנוּ אֶת-כָּל-הַמִּקְלָמוֹת אֲשֶׁר עָבַדוּ-שָׁם הַגִּזִּים אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אִתְּם אֶת-אֱלֹהֵיהֶם עַל-הַהָרִים הָרָמִים וְעַל-הַגְּבוּעוֹת וְתַחַת כָּל-עֵץ רַעֲנָן: וְנִתְּצִיתֶם אֶת-מִזְבְּחֹתֶם וְשִׁבְרַתֶּם אֶת-מִצְבֹּתֶם וְאַשְׁרִיתֶם תִּשְׁרֹפוּן בָּאֵשׁ וּפִסְלֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּ וְאַפְרֹתָם אֶת-שָׁמֶם מִן-הַמָּקוֹם הַהוּא: לֹא-תַעֲשׂוּן כֹּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כִּי אִם-אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל-שְׁבָטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת-שְׁמוֹ שָׁם לִשְׁכֹּן תִּדְרָשׁוּ וּבִאתָ שָׁמָּה: ^{ישראל} וְהִבֵּאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וּזְבִחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂי־רִיתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יִדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבָתֵיכֶם וּבִכְרַת בָּקָרְכֶם וְצֹאנְכֶם: וְאָכַלְתֶּם-שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׁמַחְתֶּם בְּכָל מִשְׁלַח יְדֵכֶם אִתְּם וּבְתֵיכֶם אֲשֶׁר בִּרְכֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: לֹא תַעֲשׂוּן כָּכָל אֲשֶׁר אֲנַחֲנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל-חֵישָׁר בְּעֵינָיו: כִּי לֹא-בִאתֶם עַד-עֹתָה אֶל-הַמְּנוּחָה וְאֶל-הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: וְעִבְרַתֶּם אֶת-הִירְדֵּן וַיִּשְׁבַּתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מְנַחֵל אִתְּכֶם וְהָנִיתָ לָכֶם מִכָּל-אֵיבֵיכֶם מִסָּבִיב וַיִּשְׁבַּתֶּם-בְּטָח:

שפטים שפטים ושמרים תתן לה בבל-שעריה אשר יהיה אלהיה נתן לה לשבטיה ושפטים את-העם משפט-צדק: לא-תטה משפט לא תכיר פנים ולא-תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים: צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את-הארץ אשר-יהיה אלהיה נתן לה: ^{לד} לא-תפגע לה אשרה בל-עץ אצל מזבח יהיה אלהיה אשר תעשה-לה: ולא-תקים לה מצבה אשר שגא יהיה אלהיה: ^ס לא-תזבח ליהיה אלהיה שור ושה אשר יהיה בו מים כל דבר רע כי תזעבת יהיה אלהיה הוא: ^ס כרי-מצא בקרבך באחד שעריה אשר-יהיה אלהיה נתן לה איש או-אשה אשר יעשה את-הרע בעיני יהוה-אלהיה לעבר בריתו: וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם ולשמש | או לזר או לכל-צבא השמים אשר לא-צויתי: והגדר-לה ושמעת ודרשת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בישראל: והוצאת את-האיש ההוא או את-האשה ההוא אשר עשו את-הדבר הרע הזה אל-שעריה את-האיש או את-האשה וסקלתם באבנים ומתו: על-פי | שנים עדים או שלשה עדים ימת המת לא ימת על-פי עד אחד: יד העדים תהיה בו כראשנה להמיתו ויד כל-העם באחרונה ובערת הרע מקרבך: ^פ

כי יפלא ממך דבר למשפט ביידים | לדם ביד-דין לדין וביז נגע לנגע דברי ריבת בשעריה וקמת ועלית אל-המקום אשר יבחר יהוה אלהיה בו: ובאת אל-הכהנים הלויים ואל-השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לה את דבר המשפט: ועשית על-פי הדבר אשר יגידו לה מן-המקום ההוא אשר יבחר יהוה ושמרת לעשות ככל אשר יורה: ^{ישראל} על-פי התורה אשר יורה ועל-המשפט אשר-יאמרו לה תעשה לא תסור מן-הדבר אשר-יגידו לה ימין ושמאל: והאיש אשר-יעשה בזון לבלתי שמע אל-הכהן העמד לשרת שם את-יהוה אלהיה או אל-השפט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל: וכל-העם ישמעו ויראו ולא יידון עוד:

כי תצא ביר-מצא למלחמה על-איביך ונתנו יהוה אלהיה בידך ושכית שכיו: וראית בשביה אשת יפת-תאר וחשקת בה ולקחת לה לאשה: והבאתה אל-תוך ביתך וגלחת את-ראשה ועשתה את-צפרניה: והסירה את-שמלת שביה מעליה וישבה בבייתך ובכתה את-אביה ואת-אמה ירח ימים ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לה לאשה: ותהא אם-לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא-תמכרה בכסף לא-תתעמר בה תחת אשר עניתה: ^{לד} ביר-תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו-לו בנים האהובה והשנואה והיה הפן הפך לשנואה: והיה ביום הנחילו את-בניו את אשר-יהיה לו לא יוכל לבכר את-בן-האהובה על-פני בן-השנואה הפך: כי את-הפך בן-השנואה יפיר לתת לו פי שנים ככל אשר-ימצא לו ביר-הוא ראשית אנו לו משפט הפכה: ^ס

^{ישראל} בִּי־יְהוָה לֹא־יש בֶּן־סוֹרֵר וּמוֹדֶה אֵינְנוּ שְׁמַע בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: וַתִּפְּשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מִקְדָּמוֹ: וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בָּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹדֶה אֵינְנוּ שְׁמַע בְּקוֹלָנוּ וְזוֹלָל וְסָבָא: וַיִּרְגְּמֻהוּ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בָּאֲבָנִים וּמָת וַיַּעֲרֹת חֹרֶעַ מִקֶּרְבָּהּ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ:

כִּי תָבוּא וְהָיָה כִּי־תָבוּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וַיִּרְשָׁתָהּ וַיִּשְׁכַּת בָּהּ: וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית | כָּל־פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְרֵא מֵאֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וּשְׂמַתָּ בַּטֶּנָּא וְהִלַּכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁבֵּן שְׁמוֹ שָׁם: וּבֹאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְהוָה בְּיָמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בֹאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְתִּינִי לָתֵת לָנוּ: ^{לוי} וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָּא מִיָּדְךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אֲבִיר אָבִי וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִמָּה וַיִּגְר שָׁם בְּמִתִּי מַעֲט וַיְהִי־שָׁם לָנוּי גָדוֹל עֲצוּם וָרֹב: וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה: וַנַּצְעֵק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹלָנוּ וַיֵּרָא אֶת־עֲנָנֵנוּ וְאֶת־עַמּוּלָנוּ וְאֶת־לַחֲצָנוּ: וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְמוּנָה וּבְמִרְא גָדֹל וּבְכַחוֹת וּבְכֻמָּתִים: וַיִּבְאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ: וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנֵּחְתָּ לִּפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: וּשְׂמַחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבִיתְךָ אִתָּהּ וְהַלְוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקֶרְבְּךָ: ^{ישראל} **ס** כִּי תִבְלֶה לְעֹשֶׁר אֶת־כָּל־מַעֲשֶׂר תִּבּוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שְׁנַת הַמַּעֲשֶׂר וְנָתַתָּה לַלְוִי לֶגֶר לַיְתוֹם וּלְאִלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וּשְׂבָעוּ: וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּעֲרַתִּי הַקֶּדֶשׁ מִן־הַפִּיט וְגַם נָתַתִּיו לַלְוִי וְלֶגֶר לַיְתוֹם וּלְאִלְמָנָה בְּכָל־מִצְוַתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי: לֹא־אֲכַלְתִּי בְּאֵזִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בַעֲרַתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמָת שְׂמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי: הַפְּסוֹק הָאֲחֵרוֹן נִקְרָא בַּחֲרֻמַּת קוֹל הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קֹדֶשׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתָּ לְאַבְתִּינִי אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ:

נצבים אתם נצבים היום בלכם לפני יהוה אלהיכם ראשיכם שבטיכם וקניכם ושמריכם כל איש ישראל: מפניכם נשיכם וגרְך אשר בקרב מחניך מחיב עֲצִידָך עד שאב מימִידָך: לעֲבָרְךָ בְּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאֵלֹתָיו אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם: ^{לוי} לִמְעַן הָקִים־אֶת־יְהוָה הַיּוֹם | לוֹ לְעַם וְהוּא יְהִידֶה־לָּךְ לָאֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וּכְאֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְעִקְבֹב: וְלֹא אַתֶּם לְבָדְכֶם אֲנֹכִי בָרַת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאֱלֹהִים הַזֹּאת: כִּי אֶת־אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פֶה עִמָּנוּ עִמָּךְ הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינָנו פֶּה עִמָּנוּ הַיּוֹם: ^{ישראל} כִּי־אַתֶּם יִדְעֶתֶם אֵת אֲשֶׁר־יִשְׁבְּנוּ בָּאָרֶץ מִצֻּרִים וְאֵת אֲשֶׁר־עֲבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם: וּתְרֹאוּ אֶת־שְׁקֻצֵּיהֶם וְאֵת גִּלְלֵיהֶם עֵץ וְאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם: פְּרִי־שׁ בָּכֶם אִישׁ אִו־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שִׁבְטִי אֲשֶׁר לָבְנוּ בְּנֵה הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פְּרִי־שׁ בָּכֶם שֶׁרֶשׁ פֶּדָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה: וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וְהִתְפָּרַךְ בְּלָבָבוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהִידֶה־לִּי כִּי בִשְׁרָרוֹת לִבִּי אֵלֶךְ לִמְעַן סִפּוֹת הָרְוָה אֶת־הַצִּמְאָה: לֹא־יֵאבֶה יְהוָה סֹלֶחַ לוֹ כִּי אִזּוֹ יַעֲשֶׂן אֶת־יְהוָה וּקְנָאתוֹ כְּאִישׁ הַהוּא וּרְבִצָּה בּוֹ כָּל־הָאֱלֹהִים הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמִחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: וְהִבְדִּילוּ יְהוָה לְדָעָה מִכָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כָּבֹל אֱלֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה: וְאָמַר הַדּוֹר הַאֲחֵרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנָּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מִבֹּת הָאָרֶץ הַהוּא וְאֶת־תַּחֲלָאִיהָ אֲשֶׁר־חָלָה יְהוָה בָּהּ: גִּפְרִית וּמָלַח שִׁרְפָה כָּל־אַרְצָה לֹא תִדְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא־יַעֲלֶה בָּהּ כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהפַּכַת סֶדֶם וְעַמְרָה אֲדָמָה וְצִבְיִים [ק' וְצִבּוֹיִם] אֲשֶׁר הִפָּךְ יְהוָה בְּאִפּוֹ וּבְחִמָּתוֹ: וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה בָּכֶם לְאֶרֶץ הַזֹּאת מֶה חֲרִי הָאֵף הַגָּדוֹל הַזֶּה: וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עֲזָבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם אֲשֶׁר בָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיִּלְכְּוּ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יִדְעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם: וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהוּא לְהָבִיא עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה: וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אֲדָמָתָם בָּאֵף וּבְחִמָּה וּבְקִצָּף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכֵם אֶל־אֶרֶץ אַחֲרַת בְּיוֹם הַזֶּה: הַפְּסוֹק הָאֲחֵרוֹן, מִהַמְּלָה 'וְהַגְּלוֹת', נִקְרָא בַּהֲרַמַּת קוֹל הַנְּסֻתָּרוֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגֻלָּת לָנוּ וּלְבְנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

וילך ויגד משה וידבר את־הדברים האלה אל־כל־ישראל: ויאמר אלהם בן־מאה ועשרים שנה אנכי היום לא־אובל עוד לצאת ולבוא ויהוה אמר אלי לא תעבד את־היִרְדֵּן הַזֶּה: יהוה אלהיך הוא | עבר לפניך הוא־ישמך את־הנגזרים האלה מלפניך וירשתם יהושע הוא עבר לפניך באשר דבר יהוה: ^{לוי} ועשה יהוה להם כאשר עשה לסיתון ולעוג מלכי האמרי ולא־רצם אשר השמיד אתם: ונתנם יהוה לפניכם ועשיתם להם ככל־המצוה אשר צויתי אתכם: חזקו ואמצו אל־תיראו ואל־תערצו מפניהם כי | יהוה אלהיך הוא ההלך עמך לא ירפך ולא יעזבך: ^{ישראל} ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל־ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את־העם הזה אל־הארץ אשר נשבע יהוה לאבותם לתת להם ואתה תנחילנה אותם: ויהוה הוא | ההלך לפניך הוא יהיה עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא ולא תחת: ויכתב משה את־התורה הזאת ויתנה אל־הכהנים בני לוי הנשאים את־ארון ברית יהוה ואל־כל־זקני ישראל: ויצו משה אותם לאמר מקץ | שבע שנים במעד שנת השמטה בחד הסכות: בבוא כל־ישראל לראות את־פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את־התורה הזאת נגד כל־ישראל באזניהם: הקהל את־העם האנשים והנשים והנפף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את־יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את־כל־דברי התורה הזאת: ובניהם אשר לא־ידעו ישמעו ולמדו ליראה את־יהוה אלהיכם כל־הימים אשר אתם חיים על־הארמה אשר אתם עבדים את־היִרְדֵּן שמה לרשתה:

ותשמע הארץ אמרי־פי:

תגל בפל אמרתי

וברביבים עלי־עשב:

הבו גדל לאלהינו:

כי כל־דרכיו משפט

צדיק וישר הוא:

דוד עקש ופתלתל:

עם נבל ולא חכם

הוא עשך ויבגנה:

האזינו השמים ואדברה

יערף כמטר לקחי

בשעירים עלי־דשא

כי שם יהוה אקרא

^{לוי} הצור תמים פעלו

אל אמונה ואין עול

שחת לו לא בגיו מומם

ה ליהוה תגמלו־זאת

הלוא־הוא אביר קנה

ישראל זכר ימות עולם	בני שנות דר ודר
שאל אביר ויגדר	זכנך ויאמרו לך:
בהנחל עליון גוים	בהפרידו בני אדם
יצב גבלת עמים	למספר בני ישראל:
כי חלק יהיה עמו	יעקב חבל נחלתו:
ימצאהו בארץ מדבר	ובתהו ילל ישמן
יסבבנהו יבוננהו	יצרנהו באישון עינו:
בנשר יעיר קפו	על-גזוליו ירחף
יפרש בנפיו יקחהו	ישאהו על-אברתו:
הפסוק האחרון, 'ד' בדד ינחנו', נקרא בהרמת קול.	
יהיה בדר ינחנו	ואין עמו אל נכר:

וזאת הברכה וזאת הברכה אשר בך משה איש האלהים את-בני ישראל לפני מותו: ויאמר יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו חופיע מחר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אשדת למו: אף חבב עמים כל-קדשיו בך והם תבו לרגלך ישא מדברתיך: תורה צוה-לנו משה מורשה קהלת יעקב: ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: יהי ראובן ואל-ימת ויהי מתיו מספר: ׀ וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תחיה: פ

וללני אמר תמיד ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו במטה תריבהו על-מי מריבה: האמר לאביו ולאמו לא ראייתו ואת-אחיו לא הכיר ואת-בניו [ק' בניו] לא ידע כי שמרו אמרתך ובקרתך ינצרו: יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קמורה באפך וכליל על-מזבחה: בך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחין מתנים קמיו ומשנאיו מן-יקומיו: ׀ לבנימן אמר ידיד יהוה ישכן לבטח עליו חפץ עליו כל-היום ובין כתפיו שבן: ׀ ישראל וליוסף אמר מברכת יהוה ארצו ממנו שמים מפל ומתהום רבצת תחת: וממנו תבואת שמש וממנו גרש ירחים: ומראש תררי-קדם וממנו גבעות עולם: וממנו ארץ ומלאה ורצון שבני סנה תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו: בכור שורו הדר לו וקנני ראם קרני בהם עמים יננח יחדו אפס-ארץ והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה:

The **לוי עליה** begins with the פסוק, **וַאֲמַרְתָּ לָהֶם**. The מנהג to begin with the **אֵת הַכֶּבֶשׂ** is based on the מנהג הגר"א.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פֶּסֶל־לָךְ שְׁנִי־לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשִׁים וּכְתַבְתִּי עַל־הַלַּחַת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלַּחַת הַפְּרָאשִׁים אֲשֶׁר שָׁפַרְתָּ: וְהָיָה נִכּוֹן לְפָנֶיךָ וְעָלִיתָ בְּפָקֶד אֶל־הָר סיני וְנִצַּבְתָּ לִּי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר: וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אֶל־יָרֵא כָּל־הָהָר וְיִשָּׁפֹךְ גִּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אֶל־יָרְעוּ אֶל־מֹול הָהָר הַהוּא: ^{ישראל} וַיִּפְסַל שְׁנֵי־לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשִׁים וַיִּשְׁכֹּם מֹשֶׁה בְּפָקֶד וַיַּעַל אֶל־הָר סיני כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים: וַיֵּרֶד יְהוָה בָּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: וַיַּעֲבֹר יְהוָה | עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אַרְבָּה אַפִּים וְרַב־חֶסֶד וְאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֱלֹפִים נִשְׂא עֵינָיו וּפִשְׁעַ וְחַטָּאת וְנִקְחָ לֹא יִנְקָה פֶקֶד | עֵינָיו אֲבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בָּנִי בָנִים עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רַבְעִים: וַיִּמָּחַר מֹשֶׁה וַיִּקַּד אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ: וַיֹּאמֶר אִם־נָא מֵצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יְיָ־נָא אֲדֹנָי בְּקַרְבְּנוּ כִּי עַם־קָשֶׁה עֲרָף הוּא וְסִלַּחְתָּ לַעֲוֹנוֹנוּ וְלַחַטָּאתֵנוּ וְנִחַלְתָּנוּ: וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲנִכִּי בְּרִית בְּרִית נָגִיד בֵּין־עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרָאוּ בְּכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־אֵתָּה בְּקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֶׂה יְהוָה כִּי־נִזְרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ:

הפטרה לתענית צבור.

בישעיה פרק נ"ה

הֲרִשׁוּ יְהוָה בְּהַמְצֵאוֹ קִרְאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב: יַעֲזֹב רָשָׁע דְּרָכּוֹ וְאִישׁ אֶן מַחֲשַׁבְתּוֹ וַיֵּשֶׁב
 אֶל־יְהוָה וַיִּרְחַמְהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יִרְפָּה לְסֻלּוֹחַ: כִּי לֹא מַחֲשַׁבוֹתֵי מַחֲשַׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם
 דַּרְכֵי נָאִם יְהוָה: כִּי־נִבְּהוּ שָׁמַיִם מֵאֲרֶץ כֵּן נִבְּהוּ דַּרְכֵי מִדְּרָכֵיכֶם וּמַחֲשַׁבְתֵי מַחֲשַׁבְתֵיכֶם: כִּי
 בְּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשִׁמְחָה לֹא יִשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאֲרֶץ וְהוֹלִידָהּ
 וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לזֶרַע וְלֶחֶם לֶאֱכֹל: כֵּן יִהְיֶה דְבַר אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יֵשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי
 אִם־עֲשֵׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפְצָתִי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיו: כִּי־בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תִּנְבְּלוּן הַחַרְיִים
 וְהַנִּבְעֻזֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכֹל־עֲצֵי הַשָּׁדָה יִמְחֲאוּ־כָף: תַּחַת הַנֶּעְצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ תַּחַת
 [וְתַחַת] הַסַּרְפָּד יַעֲלֶה הַדָּם וְהִיא לִיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכְרַת: כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ
 מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יִשׁוּעָתִי לְכוּא וְצִדְקָתִי לְהַנְלוֹת: אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹאת
 וּבֶן־אָדָם יַחְזִיק כֹּה שֹׁמֵר שֶׁבֶת מִחֻלּוֹ וְשֹׁמֵר יְדוֹ מִעֲשׂוֹת כָּל־רָע: וְאֶל־יֹאמַר בֶּן־הַנֶּכֶד הַנִּלְוָה
 אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הִבְדֵּל יְבַדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֶל־יֹאמַר הַסֵּרִים הֵן אֲנִי עֵין יָבֵשׁ: כִּי־כֹה |
 אָמַר יְהוָה לַפְּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבִכְרוּ בְּאֲשֶׁר חָפְצָתִי וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי:
 וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבִיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וְשֵׁם מִזֶּבֶם מִבְּנִים וּמִבְנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתְּנֶלּוּ אֲשֶׁר לֹא יִכְרַת:
 וּבְנֵי הַנֶּכֶד הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשִׁרְתּוֹ וְלֹא־הִכָּה אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהִיּוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שֶׁבֶת
 מִחֻלּוֹ וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי: וְהִבְיֹאוּתִים אֶל־הַר קֹדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תַּפְלָתִי עוֹלֵתֵיהֶם
 וּבִכְחֵיהֶם לְרַצּוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵית־תַּפְלָה יִקְרָא לְכָל־הַעַמִּים: נָאִם אֲדַנִּי יְהוָה מִקִּבְץ
 נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עָלָיו לְנִקְבְּצוֹ:

סדר הקריאה לחנוכה.

ביום א' של חנוכה קורין בסדר נשא מן ויהי ביום כלות משה וגו'.

וַיְהִי בַיּוֹם כָּלוּת מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת־הַמִּזְבֵּן וַיִּמָּשַׁח אוֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אוֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ
 וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמָּשְׁחֵם וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם: וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל רֹאשֵׁי בֵית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂאֵי
 הַמִּטָּה הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקָדִים: וַיָּבִיאוּ אֶת־קֶרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צֶבֶד וּשְׁנַיִם־עֶשְׂרֵי
 בָּקָר עֶגְלֹת עַל־שְׁנֵי הַנְּשָׂאִים וְשׁוֹר לֶאֱחָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ
 כְּפִי עֲבָדָתוֹ: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֶגְלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם: אֵת | שְׁתֵּי הָעֶגְלֹת
 וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבָדָתָם: וְאֵת | אַרְבַּע הָעֶגְלֹת וְאֵת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר
 נָתַן לְבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבָדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: וּלְבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי־עֲבֹדַת
 הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּכַתֵּף יִשָּׂאוּ: וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת הַחֲנֻכָּה הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמִּשָּׁח אוֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ
 הַנְּשִׂאִים אֶת־קֶרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם
 יִקְרִיבוּ אֶת־קֶרְבָּנָם לְחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: ס | וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קֶרְבָּנוֹ נְחֹשֶׁן
 בֶּן־עַמִּינָדָב לְמִטָּה יְהוּדָה: וְקֶרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
 שִׁבְעִים שָׁקֶל בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כָּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב
 מְלֵאָה קְמֹרֶת: פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד בְּבֶשֶׂר־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
 לְחַטָּאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתֻדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
 קֶרְבֵּן נְחֹשֶׁן בֶּן־עַמִּינָדָב:

ביום ב' קוראים לכהן ביום השני עד מלאה קמרת, ללוי עד נתנאל בן צוער, לישראל ביום השלישי עד סוף פסקא; ח"ק

ביום ג' לכהן ביום השלישי עד מלאה קמרת, ללוי עד אליהב בן חלן, לישראל ביום הרביעי עד סוף פסקא.

וכן בכל יום קוראים לכהן בסדר היום עד מלאה קמרת וללוי עד סוף פסקא, ולישראל ביום שלאחריו עד סוף פסקא. ואחריו ח"ק.

ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יושביו: הקריב את קרבנו קערת-בספ אחת שלשים ומאה משקלה מורק אחד בספ שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלילה בשמן למנחה: בן אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן בקר איל אחד בבשר אחד בן שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחפאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה בבשים בן-שנה חמשה זה קרבן נתנאל בן צוער: פ

ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן חלן: קרבנו קערת-בספ אחת שלשים ומאה משקלה מורק אחד בספ שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלילה בשמן למנחה: בן אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן בקר איל אחד בבשר אחד בן שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחפאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה בבשים בן-שנה חמשה זה קרבן אליאב בן חלן: פ

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן שדיאור: קרבנו קערת-בספ אחת שלשים ומאה משקלה מורק אחד בספ שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלילה בשמן למנחה: בן אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן בקר איל אחד בבשר אחד בן שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחפאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה בבשים בן-שנה חמשה זה קרבן אליצור בן שדיאור: פ

ביום החמישי נשיא לבני שמעון שלמיאל בן צורישידי: קרבנו קערת-בספ אחת שלשים ומאה משקלה מורק אחד בספ שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלילה בשמן למנחה: בן אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן בקר איל אחד בבשר אחד בן שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחפאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה בבשים בן-שנה חמשה זה קרבן שלמיאל בן צורישידי: פ

ביום הששי נשיא לבני גר אליספ בן דעואל: קרבנו קערת-בספ אחת שלשים ומאה משקלה מורק אחד בספ שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלילה בשמן למנחה: בן אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן בקר איל אחד בבשר אחד בן שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחפאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה בבשים בן-שנה חמשה זה קרבן אליספ בן דעואל: פ

ביום הששי של חנוכה הוא לעולם ר"ח ואומרים קדיש תתקבל אחר הלל, ומוציאים ב' ס"ת בראשון קוראים פ' התמיד (במדבר כ"ח),

כהן עד רביעית החין, לוי עד ונסבה, ישראל פ' ר"ח כולה, רביעי קוראים בס"ת שני ביום הששי, ואחריו ח"ק.

ביום ז' של חנוכה קוראים ביום השביעי וביום השמיני.

ואם הוא ר"ח קוראים בס"ת א' כדאנתמול, ולרביעי קוראים בס"ת ב' ביום השביעי, ואחריו ח"ק.

ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד: קרבנו קערת-בספ אחת שלשים ומאה משקלה מורק אחד בספ שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלילה בשמן למנחה: בן אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן בקר איל אחד בבשר אחד בן שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחפאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה בבשים בן-שנה חמשה זה קרבן אלישמע בן עמיהוד: פ

ביום ח' של חנוכה קוראים ביום השמיני עד וידבר אליו.

ביום השמיני נשיא לבני מנשה ומליאל בן-פדהצור: קרְבְּנוּ קַעֲרֵת-כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שָׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: בָּף אֶחָת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִמְרָת: פֶּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֶחָד בֶּבֶשׂ-אֶחָד בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה בָּבָשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן מְלֵאִל בֶּן-פְּדֵהצֹר: פ

ביום התשיעי נשיא לבני בנימין אבידן בן-גדעני: קרְבְּנוּ קַעֲרֵת-כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שָׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: בָּף אֶחָת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִמְרָת: פֶּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֶחָד בֶּבֶשׂ-אֶחָד בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה בָּבָשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן אֲבִידֹן בֶּן-גַּדְעָנִי: פ

ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר בן-עמישדי: קרְבְּנוּ קַעֲרֵת-כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שָׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: בָּף אֶחָת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִמְרָת: פֶּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֶחָד בֶּבֶשׂ-אֶחָד בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה בָּבָשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן אַחִיעֶזֶר בֶּן-עַמִּישַׁדִּי: פ

ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאל בן-עכרן: קרְבְּנוּ קַעֲרֵת-כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שָׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: בָּף אֶחָת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִמְרָת: פֶּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֶחָד בֶּבֶשׂ-אֶחָד בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה בָּבָשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן פַּגְעִיָּאל בֶּן-עַכְרָן: פ

ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן-ענין: קרְבְּנוּ קַעֲרֵת-כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שָׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: בָּף אֶחָת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִמְרָת: פֶּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֶחָד בֶּבֶשׂ-אֶחָד בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה בָּבָשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן אַחִירֵעַ בֶּן-עֲנִיָּן: פ

זאת | חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשָּׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרָק־כֶּסֶף שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה: שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקַּעֲרָה הָאֶחָת כֶּסֶף וּשְׁבַעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אֲלֵפִים וָאַרְבַּע־מֵאוֹת בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים-עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קִמְרֹת עֶשְׂרֵה הֵפֶה בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כֹּל-זָהָב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה: כֹּל-הַבָּקָר לְעֹלָה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה פָּרִים אֵילִם שְׁנַיִם-עֶשְׂרֵה בָּבָשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה וּמִנְחָתָם וּשְׁעִירֵי עִזִּים שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה לַחֲטָאת: וְכֹל בָּקָר | זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וָאַרְבַּעַה פָּרִים אֵילִם שְׁנַיִם עֶשְׂרִים שְׁנַיִם בָּבָשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁנַיִם זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הַמִּשָּׁח אֹתוֹ: וּבָכֹא מִשָּׁח אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת-הַקּוֹל מִדַּבָּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל-אֲרֹן הָעֵדוּת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֹבִּים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: כֹּאן מְסִימִים בַּפֶּד"ם וּבְנוֹתֶיהָ.

בהעלתך The מנהג to continue the leining with the beginning of

מנהג אשכנז, מנהג פולין and מנהג אושטרייך (ה'חנוכה המוכנה, אשכנז), is called in חנוכה, the last day of (by the way, the last day of

יש קהלות מוסיפים עד זה מס' בהעלתך.

וידבר יהוה אל-משה לאמר: דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן וְאִמְרָת אֵלָיו בַּהֲעֹלְתְּךָ אֶת-הַנֹּרֹת אֶל-מֹול פְּנֵי הַמִּנְוָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת: וַיַּעַשׂ בֶּן אַהֲרֹן אֶל-מֹול פְּנֵי הַמִּנְוָה הָעֹלָה נֹרְתִיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְוָה מִקִּשָּׁה זָהָב עַד-יִרְכָּה עַד-פְּרָחָה מִקִּשָּׁה הוּא כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֶשֶׂה אֶת-הַמִּנְוָה: פ

סדר הקריאה לפורים

בפורים קורין ג' אנשים בסוף ס' בשלח

וַיָּבֹא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרִפְדִּים: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בַּחֲרֵ־לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הָלָחֶם בְּעֶמְלֶק מִחֵר אֲנֹכִי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמִמֶּנָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֶם בְּעֶמְלֶק וּמֹשֶׁה אָהֳרֹן וְחֹזֵר עָלָיו רֹאשׁ הַגִּבְעָה: ^לוְהָיָה כַּאֲשֶׁר יֵרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבֹּר יִשְׂרָאֵל וּכַאֲשֶׁר יִנִּיחַ יָדוֹ וְגִבֹּר עֲמֶלֶק: וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיִּשְׁלֹמוּ תַחְתּוֹ וַיָּשֶׁב עָלֶיהָ וְאָהֳרֹן וְחֹזֵר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד־כֹּא הַשָּׁמֶשׁ: וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמֶלֶק וְאֶת־עַמּוֹ לִפְי־חֶרֶב: פ

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּתֹב זֹאת וּפְרוֹן בְּסִפֶּר וְשִׁים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחָה אֶמָּחָה אֶת־זֵכֶר עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: וַיְבֹן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה | נְסִי: וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֶּם יְהִי מִלְחָמָה לַיהוָה בְּעֶמְלֶק מִדֶּר דֶּר:

סדר הקריאה לחה"מ של פסח.

ליום ראשון דחול המועד (י"ז ניסן).

מוציאין ב' ס"ת וקורין בס"ת א' בסדר בא פ' קדש לי ומתחלק לג' גברים.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: קִדְש־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זְכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים בִּי בְּחֹזֶק יָד הוּצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֹאכַל חֶמֶץ: הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב: ^לוְהָיָה כִּי־יָבִיאוּךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְתִּיךָ לְתֵת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ וַעֲבַדְתָּ אֶת־הָעַבְדָּה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה: שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֵּת וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי חַג לַיהוָה: מִצּוֹת יֹאכַל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ חֶמֶץ וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ שְׂאֵר בְּכָל־גִּבְלֶךָ: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ בִּי בְּיַד חֻזָּקָה הוּצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: וְשִׁמַּרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יָמִימָה: פ

וְהָיָה כִּי־יָבִיאוּךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע לָךְ וְלְאַבְתִּיךָ וּנְתַנָּה לָךְ: וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר | שֹׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזֹּבָרִים לַיהוָה: וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בִשָּׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעֵרְפָתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה: וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוּצִיאֲנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְרַעֲה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּחֲלֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זָכָר לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזֹּבָרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְדִּיה: וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְמוֹמָפֶת בֵּין עֵינֶיךָ בִּי בְּחֹזֶק יָד הוּצִיאֲנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

בס"ת שני קוראים בכל יום לרביעי והקרבנות בסדר פינחס.

וְהַקְרִבְתָּם אֵשָׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד וְשִׁבְעָה כִבְשִׁים בְּנֵי שְׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם: וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינִים לָפָר וּשְׁנֵי עֶשְׂרִינִים לְאֵיל תִּעֲשׂוּ: עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן תִּעֲשֶׂה לַכֹּהֵן הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים: וּשְׁעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: מִלֶּכֶד עֹלֶת הַבָּקָר אֲשֶׁר לְעֹלֶת הַתְּמִיד תִּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה: בְּאֵלֶּה תִּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לָחֶם אֵשָׁה רִיחֵ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עֹלֶת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֹאכֶת עַבְדָּה לֹא תַעֲשׂוּ: ס

ליום שני דחול המועד (י"ח ניסן). קורין בס"ת א' בסדר משפטים פ' אם כסף תלות.

אם-כסף | תלות את-עמי את-העני עמך לא-תהיה לו כנשה לא-תשימון עליו נשה:
אם-חבל תחבל שלמת רעה עד-בא השמש תשיבנו לו: כי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו
לערו במה ישלב והיה כירצעק אלי ושמעתי כרחנן אני: ׀ אלהים לא תקלל ונשיא
בעמך לא תאר: מלאתך ודמך לא תאחר בכור בניה תתן-לי: כד-תעשה לשרך לצאנך
שבעת ימים יהיה עמאמו ביום השמיני תתנו-לי: ואנשי-קדש תהיון לי ובשר בשדה מרפה
לא תאכלו לכלב תשלכון אותו: ׀ לא תשא שמע שוא אל-תשת ירך עס-רשע להיות
עד חכם: לא-תהיה אחרי-רבים לדעת ולא-תענה על-רב לנמת אחרי רבים להטות: ודל לא
תהדר בריבו: ׀ כי תפגע שור איבך או חמור תעה השב תשיבנו לו: ׀ כיר-תראה
חמור שנאך רבין תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו: ׀ ישראל לא תמה משפט
אבנך בריבו: מדבר-שקר תרחק ונקי וצדיק אל-תהרג כי לא-אצדיק רשע: ושחר לא תקח
כי השחר יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים: וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את-נפש הגר
כירגרים הייתם בארץ מצרים: ושש שנים תורע את-ארצך ואספת את-תבואתה: והשביעת
תשמינה ונטשתה ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה כד-תעשה לכרמך לויתך:
ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמור וינפש כד-אמתך
והגר: ובכל אשר-אמרתי אליכם תשמרו ושמ אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על-פיה:
שלוש רגלים תהג לי בשנה: את-תג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות באשר צויתך
למועד חדש האביב כירבו יצאת ממצרים ולא-יראו פני ריקם: ותג הקציר בכורי מעשיך
אשר תורע בשדה ותג האסף בצאת השנה באספך את-מעשיך מן-השדה: שלש פעמים
בשנה יראה כל-זכורך אל-פני האדן | יהוה: לא-תזבח על-חמץ דם-זבחתי ולא-ילין חלב-חנני
עד-בקר: ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא-תבשל גדי בחלב אמו: פ

בס"ת ב' קוראים וחקרבתם בפרשת פינחס כמו ביום א' דחה"מ.

ליום ג' דחה"מ (י"ט ניסן). קורין בס"ת א' בסדר כי תשא פ' פסל לך.

ויאמר יהוה אל-משה פסל-לך שני-לחת אבנים פראשנים וכתבתי על-הלחת את-הדברים
אשר היו על-הלחת הראשנים אשר שברת: והיה נכון לבקר ועלית בבקר אל-הר סיני
ונצבת לי שם על-ראש ההר: ואיש לא-יעלה עמך וגם-איש אל-ירא בכל-ההר גם-הצאן
והבקר אל-ידעו אל-מול ההר ההוא: ויפסל שני-לחת אבנים פראשנים וישפם משה בבקר
ויעל אל-הר סיני באשר צוה יהוה אתו ויקח בידו שני לחת אבנים: וירד יהוה בענן ויתנצב
עמו שם ויקרא בשם יהוה: ויעבר יהוה | על-פניו ויקרא יהוה | יהוה אל רחום וחנון ארך
אפים ורב-חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקח לא ינקח פקד | עון
אבות על-בנים ועל-בני בנים על-שלישים ועל-רבעים: וימחר משה ויקד ארצה וישתחו:
ויאמר אם-נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך-נא אדני בקרבנו כי עס-קשה ערה הוא וסלחת
לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: ויאמר הנה אנכי ברת ברית נגר כל-עמך אעשה נפלאות אשר
לא-נבראו בכל-הארץ ובכל-הגוים וראה כל-העם אשר-אתה בקרבך את-מעשה יהוה
כיר-נורא הוא אשר אני עשה עמך:

י"י שֶׁמֶר-לָךְ אֶת אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצֹּדֶה הַיּוֹם הַנֶּנִּי גֵרֶשׁ מִפְּנֵיךְ אֶת-הָאֱמֹרִי וְהַפְּנֵנִי וְהַחֲתִיל וְהַפְּרֹדִי וְהַחֲנִי וְהַיּוֹסִי: הַשֶּׁמֶר לָךְ פֶּן-תִּכְבֹּת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא עֲלֶיהָ פְּרִיָהּ לְמוֹקֵשׁ בְּקֶרְבְּךָ: כִּי אֶת-מוֹזַבְחָתָם תִּתְצֹנֶן וְאֶת-מִצְבֹּתָם תִּשְׁבֹּרֶן וְאֶת-אֲשֵׁרֵי תִכְרֹתֶיךָ: כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָאֵל אֲחֵר כִּי יְהוָה קִנָּא שְׁמוֹ אֵל קִנָּא הוּא: פֶּן-תִּכְבֹּת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזִנּוּ | אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וּזְבָחוּ לְאֱלֹהֵיהֶם וְקִרְא לָךְ וְאִכְלָתָ מִזִּבְחֹךָ: וְלִקְחָתָ מִבְּנֵיךְ וְזִנּוּ בְנֵיךְ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזִנּוּ אֶת-בְּנֵיךְ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם: אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה-לָּךְ: ^{ישראל} אֶת-חֵג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְחֹדֶשׁ הָאָבִיב יֵצְאָתָ מִמִּצְרַיִם: כָּל-פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל-מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׂוֹר וְשֶׂה: וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם-לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוּ כָל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא-יִירָאוּ פָנַי רִיקָם: שִׁשַּׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בַּחֲרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת: וְחֵג שְׁבַעַת תַּעֲשֶׂה לָּךְ בַּבּוֹרֵי קִצִּיר חֲטָיִם וְחֵג הָאֶסֶף תִּקּוּפַת הַשָּׁנָה: שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָל-זְכוּרְךָ אֶת-פָּנַי הָאֵל | יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי-אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֵיךְ וְתִרְחַבְתִּי אֶת-גְּבֻלְךָ וְלֹא-יִחַמְדוּ אִישׁ אֶת-אֲרָצְךָ בְּעִלְתְּךָ לְרֹאוֹת אֶת-פָּנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים בַּשָּׁנָה: לֹא-תִשְׁחַט עַל-חֲמִין דָּם-זֹבְחִי וְלֹא-יִלֹּן לְפָקֶד זֶבַח חֵג הַפֶּסַח: רֹאשִׁית בַּבּוֹרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא-תִבְשֹׁל גִּדִּי בַחֲלֵב אִמּוֹ:

בס"ת ב' קוראים והקרבנות בפרשת פינחס כמו ביום א' דחה"מ.

ביום ד' דחה"מ (כ' ניסן). קורין בס"ת א' בסדר בהעלתך פ' וידבר ה' אל משה במדבר סיני.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַר-סִינִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר-יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרִפִּים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכָל-חֻקֹּתָיו וְכָכָל-מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח: וַיַּעֲשׂוּ אֶת-הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרִפִּים בְּמִדְבַר סִינִי כָכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^י וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא-יָכִלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנַי אֶהְרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הַחַמָּה אֵלֵינוּ אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגְדָע לְבַלְתִּי הַקָּרִיב אֶת-קֶרְבֶּן יְהוָה בְּמוֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עֲמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מִדַּיִצְוָה יְהוָה לָכֶם: ^{ישראל} פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי-יִהְיֶה טָמֵא | לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדָרֶךְ רַחֲקָה לָכֶם אוֹ לְדֶרֶתִיכֶם וַעֲשֶׂה פֶסַח לַיהוָה: בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרִפִּים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל-מִצּוֹת וּמִדְרֹת וְאִכְלָחוּ: לֹא-יִשְׁאִירוּ מִפְּנֵי עַד-פָּקֶד וַעֲצֵם לֹא יִשְׁבְּרוּ וְכָכָל-חֻקֹּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר-הוּא טָהוֹר וּבְדָרֶךְ לֹא-יִהְיֶה וְחִדַּל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּי כִּי | קָרְבַן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמוֹעֲדוֹ חֲטָאוֹ יֵשֵׂא הָאִישׁ הַהוּא: וְכִי-יָגוּר אֶתְכֶם גֵּר וַעֲשֶׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקֹּת הַפֶּסַח וּבְמִשְׁפָּטָיו כֶּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וְלַאֲזֻרַת הָאָרֶץ: ^ס

בס"ת ב' קוראים והקרבנות בפרשת פינחס כמו ביום א' דחה"מ.

סדר הקריאה לתשעה באב.

בתשעה באב שחרית קוראים ג' אנשים בסדר ואתחנן פ' כי תוליד, והשלישי הוא מפמיר.

כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבָנֵי בָנִים וְנוֹשְׁנֶתָם בְּאֶרֶץ וְהִשְׁחַתְתָּם וַעֲשִׂיתָם פֶּסֶל תְּמוֹנֹת כָּל וַעֲשִׂיתָם חֲרֵץ בְּעֵינֵי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: הָעִידְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אֶבֶד תֵּאבְדוּן מִהָרַם מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תֵאָרִיכּוּ יָמִים עָלֶיךָ כִּי הַשֹּׁמֵר תִּשְׁמְדוּן: וְהִפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם בְּעַמִּים וּנְשָׂאֲרֹתֶם מִתִּי מִסָּפָר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהֹג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה: וְעַבְדֶּתֶם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יֵרָאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֵאָכְלוּ וְלֹא יִרְחֹן: וּבִקְשֹׁתֶם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצָּאתָ כִּי תִדְרָשְׁנֻהּ בְּכָל־לִבְכֶּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: ^ל בָּצָר לָךְ וּמִצָּאוֹךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשָׁכַת עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְעֶתָ בְּקִלּוֹ: כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם: כִּי שָׁאַל־נָא לַיָּמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמֶן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים | אָדָם עַל־הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קֵצֵה הַשָּׁמַיִם הִנֵּחָהּ בַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנִּשְׁמָע בְּמִהוּ: הַשָּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ בְּאֲשֶׁר־שִׁמְעֶתָ אֵתָּה וַיְחִי: אוֹ | הַנִּסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמִסְתֵּי בָאֵתָת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיד חֹזֶקָה וּבְיָרוּעַ נְמוּלָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֻלִּים כָּל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: אֵתָּה הִרְאֵתָ לִדְעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ: ^{ישראל} מִן־הַשָּׁמַיִם הַשָּׁמִיעַךְ אֶת־קוֹל לְיִסְרָךְ וְעַל־הָאָרֶץ הִרְאֵךְ אֶת־אִשּׁוֹ הַגָּדוֹלָה וּדְבָרֶיךָ שִׁמְעֶתָ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּיָרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצֵאֲךָ בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרַיִם: לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֻלִּים וַעֲצָמִים מִמֶּךָ מִפְּנֶיךָ לְהַכְיָאֲךָ לְתַת־לָךְ אֶת־אֶרֶצָם נַחֲלָה בְיוֹם הַהוּא: וַיִּדְעֶתָ הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתְּ אֶל־לִבְכֶּךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד: וְשִׁמְרָתָ אֶת־חֻקֶּיךָ וְאֶת־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה הַיּוֹם אֲשֶׁר יִימָב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תִּאָּרִיךְ יָמִים עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כָּל־הַיָּמִים: פ

הפטרה לתשעה באב.

בירמיה סמן ח'

אָסַף אֲסִיפָם נְאֻם־יְהוָה אֵין עֹנְבִים בְּנֶפֶשׁ וְאֵין תַּאֲנִים בַּתְּאֵנָה וְהָעֵלָה נָכַל וְאַתָּן לָהֶם יַעֲבְרוּם: עַל־מָה אֲנַחֲנוּ יֹשְׁבִים הָאֲסָפוֹ וְנִבּוֹא אֶל־עָרֵי הַמִּבְצָר וְנִדְמָה־שָׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הִדְפָּנוּ וַיִּשְׁקֵנוּ מִי־רֹאשׁ כִּי חֲמָאנוּ לַיהוָה: כִּנּוּה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב לָעֵת מִרְפָּה וְהִנֵּה בָעֵתָה: מִדָּן נִשְׁמַע נִחְרַת סוּפִיו מִקּוֹל מַצְחָלוֹת אֲבִירָיו רַעֲשָׂה כָּל־הָאָרֶץ וַיִּבּוֹאוּ וַיֵּאָכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוּאָה עִיר וַיִּשְׁבִּי בָּהּ: כִּי הִנְנִי מְשַׁלַּח בָּכֶם נְחָשִׁים צַפְעָנִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם לָחֵשׁ וְנִשְׁכּוּ אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה:

מִבְּלִיגִיתִי עָלַי יִגְזֹן עָלַי לִבִּי דְוִי: הִנֵּה-קוֹל שׁוֹנֵעַ בַּת־עַמִּי מֵאַרְצוֹ מִרְחֻקִּים הִיהוּה אֵין בְּצִיּוֹן
 אִם-מִלִּבָּה אֵין בָּהּ מִדּוּעַ הַכְּעִסִּינִי בַּפְּסָלֵיהֶם בְּהַבְלִי נִכְרָ: עֲבַר קֶצֶיר כָּלָה קִיץ וְאִנְחֵנו לֹא
 נוֹשָׁעֵנו: עַל-שֹׁכֵר בַּת־עַמִּי הַשְׁבַּרְתִּי קִדְרָתִי שְׁמָה הַחֻקֹּתַי: הִצְרִי אֵין בְּגִלְעָד אִם-רַפָּא אֵין
 שָׁם כִּי מִדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרֻכַּת בַּת־עַמִּי: מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי מִים וְעֵינַי מְקוֹר דְּמָעָה וְאִבָּבָה יוֹמָם
 וְלַיְלָה אֶת חֲלָלִי בַת־עַמִּי: מִי־יִתֵּנִי בַּמִּדְבָּר מְלוֹן אֲרָחִים וְאֶעֱזָבָה אֶת־עַמִּי וְאִלָּכָה מֵאַתָּם כִּי
 כָּלִם מִנְּאֻפִּים עֲצַרְתָּ בְּגָדִים: וַיִּדְרְכוּ אֶת־לְשׁוֹנָם קִשְׁתָּם שֹׁקֵר וְלֹא לְאִמּוּנָה גִבְרוּ בְּאַרְצוֹ כִּי
 מִרְעָה אֶל־רַעָה | יֵצְאוּ וְאֵתִי לֹא־יִדְעוּ נֹא־יְהוּהָ: אִישׁ מִרְעָהוּ הַשְׁמִרוּ וְעַל־כֹּל־אֶחָ
 אֶל־תִּבְטְחוּ כִּי כֹל־אֶחָ עֲקוֹב וְעֹלֵב וְכֹל־רַע רַבִּיל יִחַלְדָּ: וְאִישׁ מִרְעָהוּ יִתְּלֹו וְאִמָּת לֹא יִדְבְּרוּ
 לְמִדּוּ לְשׁוֹנָם וּדְבַר־שֹׁקֵר תַּעֲוֶה נִלְאוּ: שִׁבְתֶּךָ בְּתוֹךְ מִרְמָה בְּמִרְמָה מֵאֲנִי דַעַת־אוֹתִי
 נֹא־יְהוּהָ: לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוּהָ צְבֹאֹת הַנֶּגֶז צוֹרֶפֶם וּבַחֲנֻתִים כִּי־אֵיךְ אֶעֱשֶׂה מִפְּנֵי בַת־עַמִּי:
 חֵן שׁוֹחֵט [שְׁחוּט] לְשׁוֹנָם מִרְמָה דְּבַר בְּפוֹי שְׁלוֹם אֶת־רַעָהוּ יִדְבֹּר וּבִקְרָבוֹ יֵשִׁים אֲרָבוֹ:
 הַעֲלֵ־אֵלָה לֹא־אֶפְקֹד־בָּם נֹא־יְהוּהָ אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־בֹּוֹה לֹא תִתְּנָקָם נַפְשִׁי: עַל־הַחֲרִים אֲשֶׁא
 בְּכִי וְנָהִי וְעַל־נֹאֹת מִדְבָּר קִינָה כִּי נִצַּתִּי מִבְּלִי־אִישׁ עֲבָר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה מַעֲוֶה הַשָּׁמַיִם
 וְעַד־בַּחֲמָה נִדְּדוּ הַלְכוּ: וְנָתַתִּי אֶת־יְרוּשָׁלַם לְגִלִּים מַעֲזֹן תַּנִּים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה
 מִבְּלִי יוֹשֵׁב: מִי־הָאִישׁ הַחֲכָם וַיִּבֶן אֶת־זֹאת וְאֲשֶׁר דְּבַר פִּי־יְהוּהָ אֵלָיו וַיִּגְדָּה עַל־מָה אִבְדָּה
 הָאָרֶץ נִצַּתָּה בַּמִּדְבָּר מִבְּלִי עֲבָר: וַיֹּאמֶר יְהוּהָ עַל־עֲזוֹכָם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לַפְּנִיָּהִם
 וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְלֹא־תָלְכוּ בָּהּ: וַיִּלְכּוּ אַחֲרֵי שְׁרָרוֹת לִבָּם וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לְמִדּוּם
 אֲבוֹתָם: לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוּהָ צְבֹאֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנֶּגֶז מֵאֲכִילָם אֶת־הַעֵס הַזֶּה לַעֲנָה
 וְהַשְׁקִיתִים מִי־רֹאשׁ: וְהַפְּצוֹתִים בְּגוֹלָם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּ הַמָּה וְאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם
 אֶת־הַחֲרִיב עַד פְּלוֹתִי אוֹתָם: כֹּה אָמַר יְהוּהָ צְבֹאֹת הַתְּבוֹנָנוּ וְקִרְאוּ לְמִקְנֻנּוֹת וּתְבוֹאִינָה
 וְאֶל־הַחֲכָמוֹת שְׁלָחוּ וּתְבוֹאִנָה: וּתְמַהֲרָנָה וּתְשַׁנְּנָה עֲלֵינוּ נָהִי וְתִרְדְּנָה עֵינֵינוּ דְּמָעָה וְעַפְעָפֵינוּ
 יִזְלֹר־מִים: כִּי קוֹל נָהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שִׁדְּדָנוּ בְּשָׁנוּ מֵאֵל כִּי־עֲזָבָנוּ אֶרֶץ כִּי הִשְׁלִיכוּ
 מִשְׁכָּנֹתֵינוּ: כִּי־שָׁמְעָנָה נָשִׁים דְּבַר־יְהוּהָ וְתַקַּח אֲזוֹכָם דְּבַר־פִּי וְלִמְדָנָה בְּנוֹתֵיכֶם נָהִי וְאֲשֶׁה
 רַעִיתָה קִינָה: כִּי־עָלָה מוֹת בְּחִלּוּנֵינוּ כֹּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל מַחֲוִין בַּחוּרִים מִרְחֻבוֹת:
 דְּבַר כֹּה נֹא־יְהוּהָ וְנִפְלָה נִבְלַת הָאָדָם בְּדָמָן עַל־פְּנֵי הַשָּׁדָה וּבְעֶמֶר מֵאַחֲרֵי הַקֶּצֶר וְאֵין
 מֵאַסֶּף: כֹּה | אָמַר יְהוּהָ אֶל־יִתְהַלֵּל חֲכָם בְּחֻכְמָתוֹ וְאֶל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֶל־יִתְהַלֵּל
 עֲשִׂיר בְּעֲשָׂרוֹ: כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֹּׁפֵל וַיִּדַּע אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוּהָ עֲשֶׂה חֶסֶד
 מִשְׁפָּט וַיִּדְרָקָה בְּאַרְצוֹ כִּי־בֹאֵלָה חַפְצִתִּי נֹא־יְהוּהָ:

סדר הקריאה לחה"מ של סכות.

בחה"מ של סכות מוציאים ס"ת אחד וקוראים בו ד' אנשים בקרבנות החג בסדר פינחס.
ביום הראשון דחה"מ קוראים לכהן ביום השני, ללוי ביום השלישי, לישראל ביום הרביעי,
לרביעי חוזרים למעלה וקוראים ביום השני וביום השלישי שהם ספיקא דיומא,
וכן כל חה"מ קוראים לרביעי ספיקא דיומא. ואחריו ח"ק.

וביום השני פרים בנר בקר שנים עשר אילים שנים כבשים בנר שנה ארבעה עשר תמימים:
ומנחתם ונספיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט: ושעיר עזים אחד חטאת מלבד עלת
עלת התמיד ומנחתה ונספיהם: ׀

וביום השלישי פרים עשתיר עשר אילים שנים כבשים בנר שנה ארבעה עשר תמימים:
ומנחתם ונספיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט: ושעיר חטאת אחד מלבד עלת
התמיד ומנחתה ונספיהם: ׀

וביום הרביעי פרים עשרה אילים שנים כבשים בנר שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם
ונספיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט: ושעיר עזים אחד חטאת מלבד עלת
התמיד ומנחתה ונספיהם: ׀

וביום החמישי פרים תשעה אילים שנים כבשים בנר שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם
ונספיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט: ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד
ומנחתה ונספיהם: ׀

וביום השישי פרים שמנה אילים שנים כבשים בנר שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם
ונספיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט: ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד
ומנחתה ונספיהם: ׀

וביום השביעי פרים שבועה אילים שנים כבשים בנר שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם
ונספיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט: ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד
ומנחתה ונספיהם: ׀

בהושענא רבא קוראים לכהן וביום החמישי, ללוי וביום הששי, לישראל וביום הששי וביום השביעי.

וביום החמישי פרים תשעה אילים שנים כבשים בנר שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם
ונספיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט: ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד
ומנחתה ונספיהם: ׀

וביום השישי פרים שמנה אילים שנים כבשים בנר שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם
ונספיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט: ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד
ומנחתה ונספיהם: ׀

וביום השביעי פרים שבועה אילים שנים כבשים בנר שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם
ונספיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט: ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד
ומנחתה ונספיהם: ׀

=====

נטילת לולב

החומש מתחיל בב' ומסיים בל'. ונביאים מתחילין בר', ומסיימין בל'. זהו אותיות לולב שהוא כנגד תורה ונביאים. (ספר מנהגים לר"א טירנא)
לוקח הלולב ביד ימין והאתרוג ביד שמאל ומברך מעומד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו. וצונו על נטילת לולב:

ביום הראשון של חג (או ביום שני אם יום הראשון שבת) מוסיפים גם 'שהחיינו':

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. שהחיינו וקדמנו והגיענו לזמן הזה:

סדר הלל

בחג סכות, ובחנוכה, ובימים הראשונים של פסח, ובחג שבועות אומרים הלל שלם.

ובראש חודש ושאר ימי פסח אומרים חצי הלל.

אין אומרים הלל בלילות הראשונות של פסח בבית הכנסת.

בבית אבל בראש חודש ובחנוכה אומרים הלל, אך אבל יוצא מהחדר.

[סידור רודלהיים, (pg 68) דברי קהלת] "הלל" was סידורים The text in the old

[pg 328) סידור עבודת ישראל] "ההלל" of נוסח It then reverted to the even older

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם.

אשר קדשנו במצותיו. וצונו לקרא את ההלל:

הלליה

קיד

הללו את שם יהוה:	הללו עבדי יהוה
מעלה ועד עולם:	יהי שם יהוה מברך
מהלל שם יהוה:	ממזרח שמש עד מבואו
על השמים כבודו:	רם על כל גוים יהוה
המגביה לשבת:	מי ביהוה אלהינו
בשמים ובארץ:	המשפיל לראות
מאשפת ירים אביון:	מקימי מעפר דל
עם נדיבי עמו:	להושיבי עם נדיבים
אם הבנים שמחה הללויה:	מושיבי עקרת הבית

בית יעקב מעם לעז:	בצאת ישראל ממצרים
ישראל ממולותיו:	היתה יהודה לקדשו
הירדן יסב לאחור:	הים ראה ויגם
גבעות כבני צאן:	החרים רקדו כאילים
הירדן תסב לאחור:	מהלך הים כי תגום
גבעות כבני צאן:	החרים תרקדו כאילים
מלפני אלוה יעקב:	מלפני אדון חולי ארץ
חלמיש למעינו מים:	החפכי הצור אגם מים

קיד

כשקוראים הלל בדילוג מתחילים 'ה' וברנו'

קטו:ח-יא

לֹא לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ
כִּי לְשִׁמְךָ הֵנָּה כְּבוֹד
עַל-חַסְדְּךָ עַל-אֱמֻנָתְךָ:
לְמַה יֵּאמְרוּ הַגּוֹיִם
וְאֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם
עֲצִבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב
פֶּה-לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ
אֲזָנֵיהֶם לֶחֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ
יְדֵיהֶם | וְלֹא יִמְשְׁכוּ
לֹא-יִתְּנוּ בְּגִדֵיהֶם:
בְּמוֹתָם יִהְיוּ עֹשִׂיהֶם
יִשְׂרָאֵל בְּמַחַ בְּיְהוָה
בֵּית אֶהְרֹן בְּמַחֲוֵ בְיְהוָה
יְרֵאֵי יְהוָה בְּמַחֲוֵ בְיְהוָה
עֹרֶם וּמִגְנָם הוּא:
עֹרֶם וּמִגְנָם הוּא:
עֹרֶם וּמִגְנָם הוּא:

יְהוָה זְכָרְנוּ יִבְרַךְ
יְבָרֵךְ אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל
יְבָרֵךְ אֶת-בֵּית אֶהְרֹן:
יְבָרֵךְ יְרֵאֵי יְהוָה
יִסַּף יְהוָה עֲלֵיכֶם
בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה
הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה
לֹא-הִמְתִּים יְהוָה לִי
וְאִנְחֵנוּ | נִבְרַךְ יְהוָה
חֲקֻמִּים עִם-הַגְּדֹלִים:
עֲלֵיכֶם וְעַל-בְּנֵיכֶם:
עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי-אָדָם:
וְלֹא כָל-יְדֵי דוֹמָה:
מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטו:יג-יד

כשקוראים הלל בדילוג מתחילים 'מה אשיב'

קטו:ח-יא

אֶחָבֵתִי כִּי-יִשְׁמַע | יְהוָה
כִּי-הִטָּה אֲזָנוֹ לִי
אֶפְפוּנִי | חֲבִל־מוֹת
צָרָה וַיִּגְדֹּל אֲמִצָּא:
וּבְשֵׁם-יְהוָה אֶקְרָא
חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק
שֹׁמֵר פֶּתָאִים יְהוָה
שׂוֹכֵן נֶפֶשׁ לְמִנוּחֶיהָ
כִּי חֲלַצְתָּ | נֶפֶשׁ־כַּמּוֹת
אֶת-רַגְלִי מִדָּחִי:
בְּאַרְצוֹת חַחִיִּים:
אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד:
כָּל-הָאָדָם כֶּזֶב:
אֶת-הַיָּהוָה אֶקְרָא
חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק
שֹׁמֵר פֶּתָאִים יְהוָה
שׂוֹכֵן נֶפֶשׁ לְמִנוּחֶיהָ
כִּי חֲלַצְתָּ | נֶפֶשׁ־כַּמּוֹת
אֶת-הַיָּהוָה אֶקְרָא
חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק
שֹׁמֵר פֶּתָאִים יְהוָה
שׂוֹכֵן נֶפֶשׁ לְמִנוּחֶיהָ
כִּי חֲלַצְתָּ | נֶפֶשׁ־כַּמּוֹת

קטז:יב-יט

מִה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְּמוּלוֹתַי עָלַי:
 בּוֹס־יְשׁוּעוֹת אִשָּׁא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא:
 גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
 יִקָּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַפְּתוּתָה לַחֲסִידָיו:
 אֲנִי עֲבָדְךָ אֲנִי עֲבָדְךָ בְּזֵדֶיךָ
 פִּתְחָתָה לְמוֹסְרֵי:

לִדְ־אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא:
 גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
 בְּחֻצְרוֹת | בֵּית יְהוָה בְּתוֹכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

חָי הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שֶׁבְּחֻוָּהוּ כָּל־הָאֱמִים:
 כִּי נִבְרַר עָלֵינוּ | חֲסִידוֹ וְאַמֶּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

If one is able to hear all of the בעל תפילה's words, then one is יוצא with the בעל תפילה's recital of etc. **יאמר** (י) and should just respond with הודו. If one is unlikely to hear all his words clearly, one should recite etc. in an undertone with the בעל תפילה, and respond with הודו. One should not hurry and say etc. before the בעל תפילה. 'הודו' ו'אנא' שבהלל, בניגון המיוחד של אותו חג מועד ובר"ח - בניגון המרמז על אותו חודש, כגון ניגון של חג החל באותו חודש. בפסוקי 'אמר' [ו] נא' מכין הש"ץ להוציא את הציבור כאשר הוא אומרם בקול רם והציבור שותק. יש הנוהגים לומר **בלחש** עם הש"ץ גם את פסוקי 'אמר' [ו] נא, אבל מקפידים על ענייה משותפת ומסודרת על 'הודו' על כל אמירת 'אמר' [ו] של ש"ץ, כפי הדין, ואין בשבשים את סדר הענייה מתוך רצון לומר את פסוקו של הש"ץ בקול רם.

*נענועי לולב בחג הסוכות כמנהג פפד"מ.

	Down	Up	Left	Back	Right	Front	
הודו	חֲסִידוֹ:	לְעוֹלָם	כִּי	כִּי - מוֹב	לַיהוָה	הוֹדוּ	חיון קיח
	Down	Up	Left	Back	Right	Front	
הודו	חֲסִידוֹ:	לְעוֹלָם	כִּי	יִשְׂרָאֵל	נָא -	יֹאמְרוּ	חיון
	Down	Up	Left	Back	Right	Front	
הודו	חֲסִידוֹ:	לְעוֹלָם	כִּי	בֵּית אֶהְרֹן	נָא	יֹאמְרוּ	חיון
	Down	Up	Left	Back	Right	Front	
הודו	חֲסִידוֹ:	לְעוֹלָם	כִּי	יִרְאֵי יְהוָה	נָא	יֹאמְרוּ	חיון

מִן־הַמָּצַר קִרְאתִי יְהוָה	עֲנֵנִי בַמֶּרְחֹב יְהוָה:
יְהוָה לִי לֹא אֵירָא	מִהֲיַעֲשֶׂה לִּי אָדָם:
יְהוָה לִי בְעֹזִי	וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאֵי:
טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה	מִמָּלַח בָּאָדָם:
טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה	מִמָּלַח בַּנְּדִיכִים:
כָּל־גּוֹיִם סָבְבוּנִי	בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִלֵּם:
סָבְבוּנִי גַם־סָבְבוּנִי	בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִלֵּם:
סָבְבוּנִי בְּדַבְּרוֹתֵי	הֶעֱכּוּ כָאֵשׁ קוֹצִים
בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִלֵּם:	
דָּחָה דְחִיתַנִּי לְנֶפֶל	וַיִּחַזַּק עֲזָרָנִי:
עֲזֵי וְזִמְרַת יְהוָה	וַיִּהְיֶה־לִּי לִישׁוּעָה:
קוֹל רָנָה וַיִּשְׁוַעַה	בְּאַחֲלֵי צַדִּיקִים
יָמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל:	
יָמִין יְהוָה רֹמְמָה	יָמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל:
לֹא־אָמּוֹת כִּי־אָחִיָּה	וְאִסְפָּר מַעֲשֵׂי יְהוָה:
יִסַּר יִסְרָנִי יְהוָה	וְלִפְּזוֹת לֹא נִתְּנָנִי:
פֶּתַח־חַיִּי שַׁעַר־צֶדֶק	אֲבֹאֲבָם אוֹדָה יְהוָה:
וְהִשְׁעַר לַיהוָה	צַדִּיקִים יִבְאוּ בּוֹ:

אֲוֹדֶה כִּי עָנִיתָנִי וְהִתְחַלֵּי לִישׁוּעָה: ^{אודך}
אָבֵן מֵאִסּוֹ הַבּוֹנִים הִיָּתָה לְרֹאשׁ פֶּנֶה: ^{אבן}
מֵאֵת יְהוָה הִיָּתָה זֹאת הִיא נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ: ^{מאת}
וְהַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ: ^{זה}

אחר כל 'אנא' שהש"ץ אומר בגנינה, חוזר הקהל ואומרו בהמשך אותה גנינה

Down Up	Left Back	Right Front	Down Up	Left Back	Right Front *
נָא	הוֹשִׁיעָה	יְהוָה	נָא	הוֹשִׁיעָה	יְהוָה
נָא:	הַצְלִיחָה	יְהוָה	נָא:	הַצְלִיחָה	יְהוָה

בְּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: ^{ברוך}
אֵל | יְהוָה וַיֹּאמֶר לָנוּ אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתִּים
עַד קִרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ: ^{אל}

אֵלֵי אַתָּה וְאוֹדֶךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמָמְךָ: ^{אלי}

Down	Up	Left	Back	Right	Front
הוֹדוּ	לְעוֹלָם	כִּי	טוֹב	כִּי -	לַיהוָה
חֲסִדוֹ:					

The (etc. אנור, מהרי"ל, מחזור ויטרי, רוקח, סידור רב עמרם גאון) כי מעולם ועד עולם אתה אֵל is נוסח הראשונים present in many פסוקים i.e.; 'וחסד ה' מעולם ועד עולם על ידאיו', and 'ברוך אתה ה' אלודי ישראל אבינו מעולם ועד עולם'.

This is but one example of many instances when חז"ל borrowed phraseology from different פסוקי תנ"ך.

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ . וְחֲסִידֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רִצְנוֹךְ וְעַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרַנָּה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׂבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדְּשׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מִלְּפָנֵינוּ . כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֵּךְ נָעִים לְזִמְרָה . כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל . בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתְּשׁוּבָחוֹת:

אומרים קדיש שלם בימים שאומרים תפלת מוסף. בחנוכה אומרים כאן חצי קדיש.

עמידה לשלש רגלים ולחול המועד

אין חולצין התפילין לא לפני מוסף ראש חודש או מוסף חול המועד אלא מניחים אותם לכל התפילה!

1) during מוסף תפילין have a semi-ט status, 2) the give two reasons not to wear תפילין during מוסף. 1) ראש חודש or חול המועד, which were not accepted in אשכנז. In אשכנז, removing the תפילין is considered a 'קדושת כתר' at the start of קדושה, which is considered more important, 2) 'קדושת כתר' is not recited. In אשכנז, in the 16th century some began removing their תפילין, and by the 18th century it had become the מנהג of the majority. Removing the תפילין on חול המועד before הלל, is found in the מגן אברהם and ט"ז. The חות יאיר (1639 - 1702), was upset that people removed their תפילין, instead of leaving them on until after מוסף. The ערוך לנר (1798 - 1871), while agreeing with the ט"ז and מגן אברהם, cites the מהר"ל who removed his תפילין later. The Baer סידור is the first source for removing the תפילין after 'קדש לי' (א' חו"מ פסח).

בכל חול המועד, מניחין תפילין ומברך עליהן וכן מסיק טור אורח חיים ואביו. (ספר מנהגים לר"א טירנא) מצאתי סמך להניח תפילין בחוה"מ, 'כי שם ה' נקרא עליו' (דברים כח, י) ראשי תיבות ש' הרומז על ש"ן שבתפילין ואותו ש"ן הוא מנין ימות השנה שמניחין בהן תפילין, שהרי כשתסיר נ"ב שבתות וי"ג ימים טובים נשאר ש' כי שש"ה ימים הם ימי השנה. (הגהות המנהגים)

תהלים נא:טז אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תִּהְלִלָתְךָ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ . אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . אֱלֹהֵי אַבְרָהָם . אֱלֹהֵי יִצְחָק . וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב . הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא . אֵל עֶלְיוֹן . גּוֹמֵל חֲסִדִּים טוֹבִים . וְקָנָה חֶבֶל . וְזוֹכֵר חֲסִדֵי אֲבוֹת . וּמַבְיָא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה .

מְלֶכֶּךָ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן . בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי . מַחְיֶה מֵתִים אַתָּה . רַב לְהוֹשִׁיעַ .

בחוץ לארץ במוסף יום א' דפסח הש"ץ מכריז: 'מבלבל חיים בחסד', ואין אומרים לא 'משיב הרוח' ולא 'מוריד הטל', כל ימי הקיץ. בארץ ישראל במוסף יום א' דפסח: הש"ץ מכריז: 'מוריד הטל' לפני תפילה בלחש, ויש נוהגים להגיד בקיץ 'מוריד הטל' מתפילה זו ואילך.

משיב הרוח ומוריד הגשם

במוסף דש"ע לפני תפילה בלחש מכריז הש"ץ: 'משיב הרוח ומוריד הגשם'. הקהל אומר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בתפילה זו ואילך.

מְבַלְבֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מַחְיֶה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים . סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמַקְיִים אֲמוּנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפֶר . מִי כְמוֹךָ בַּעַל גִּבּוֹרוֹת וּמִי דוֹמָה לָךְ מְלֶכֶךָ מֵמִית וּמַחְיֶה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה . וְנִצְאֵן אַתָּה לְחַיּוֹת מֵתִים . בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מַחְיֶה הַמֵּתִים:

קדושת 'נעריצ' ביום טוב מוסף.

קדושת 'נקדש' ביום טוב שחרית ובמנחה, ומוסף חו"מ.

ש"ץ בלבד נְעַרִיצָה וְנִקְדִישָׁה בְּסוּד שִׁיחַ שְׂרָפִי
קָדֵשׁ . הַמְקַדִּישִׁים שְׂמֶה בִּקְדֻשָּׁה .

ש"ץ בלבד נִקְדֵּשׁ אֶת שְׂמֶה בְּעוֹלָם
בְּשֵׁם שְׂמִי וְשֵׁם אֲבוֹתָיו בְּשֵׁם מְרוֹם

בְּתוֹב עַל יַד נְבִיאָהּ יִשְׁעִי וְגו' וְקָרָא זֶה אֱלֹהֵינוּ וְאָמַר

קהל וש"ץ יחדיו קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֵא כָּל־הָאָרֶץ בְּבוֹדוֹ:

ש"ץ בְּבוֹדוֹ מְלֵא עוֹלָם . מְשֻׁרְתֵּינוּ שׂוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אֵיךְ מְקוֹם בְּבוֹדוֹ

לְעֲמֻתָּם בְּרוּךְ יֹאמְרוּ:

קהל וש"ץ יחדיו יתקאל ג:3 בְּרוּךְ בְּבוֹד־יְהוָה מְמַקְדָּמוֹ:

ש"ץ מְמַקְדָּמוֹ הוּא יִפֶּן בְּרַחֲמִים וַיַּחֲזִן עִם הַמַּיְחָדִים שְׁמוֹ
עָרַב וּבִקֵּר בְּכָל יוֹם תְּמִיד פְּעָמִים בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים:
קהל וש"ץ יחדיו דברים ז:7 שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה | אֶחָד:

הקהל אומר תחילה עד 'להיות לכם לאֱלֹדִים', וממתין לש"ץ שיאמר גם הוא עד 'להיות לכם לאֱלֹדִים'

ש"ץ אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אֲבִינוּ הוּא מְלַכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ .

וְהוּא יִשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שְׁנִית לְעֵינֵי כָּל חַי הַחַיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים:

קהל וש"ץ יחדיו [וביותר יזהר חזן לאמר בלחש עם קהל בַּמִּדְבָּר טו:מא אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: כי הוא סוף המקרא:]

שבת חול המועד and on ימים נוראים is said on יום טוב and on ימים נוראים.

אֲדִיר אֲדִירָנוּ . תכלים ח:3 יְהוָה אֲדִירָנוּ מִדֵּי אֲדִיר שְׂמֶה בְּכָל־הָאָרֶץ

זכריה יד:ט וְיָהּ יְהוָה לְמִלְכָּה עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד:

ש"ץ וּבִדְבָרֵי קְדֻשָּׁה בְּתוֹב לֵאמֹר:

קהל וש"ץ יחדיו תכלים קמוי: יְמַלֵּךְ יְהוָה | לְעוֹלָם אֱלֹהֵינוּ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הִלְלוּהָ:

ש"ץ לְדֹר וָדֹר נִגִּיד גְּדֻלָּהּ . וּלְנִצָּחַ נִצָּחִים קְדֻשָּׁתָהּ נִקְדִּישׁ . וְשִׁבְחָהּ אֱלֹהֵינוּ . מִפִּינוּ לֹא יִמוּשׁ
לְעוֹלָם וָעֶד . בִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אֲתָה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

אתה קדוש וְשִׁמְךָ קדוש וקדושים בְּכָל יום יְחַלְלוּךָ סֵלָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

אתה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים. אֶהְבֵּת אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְשׁוֹנוֹת. וְקִדְשָׁתָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקִבַּרְתָּנוּ מִלִּבְנוֹ לַעֲבוֹדָתְךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

במוצאי שבת אומרים:

וּתְּפִלָּנוּ יי אֱלֹהֵינוּ אֵת מִשְׁפָּטֵי צָדִיקָה וְתִלְמִידָנוּ לַעֲשׂוֹת חֲסִי רְצוֹנָה וְתִתֵּן-לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת חֲקִים וּמִצְוֹת טוֹבִים וְתִנְחִילָנוּ זְמַנֵּי שְׁשׁוֹן וּמוֹעֲדֵי קָדֵשׁ וְחַגֵּי נִדְבָה. וְתוֹרִישָׁנוּ קִדְשֵׁת שְׁבֵת וּבְכוּד מוֹעֵד וְחִגִּיגַת הַרְּגֵל. וְתִבְדִּילָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בֵּין קָדֵשׁ לַחֹל בֵּין אֹרֶז לַחֲשֹׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לַשִּׁשִּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קִדְשֵׁת שְׁבֵת לַקִּדְשֵׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלָּתָ וְאֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשִּׁשִּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדְשָׁתָ. הַבְּדִלָּתָ וְקִדְשָׁתָ אֶת-עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁתְךָ:

וְתִתֵּן לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שְׁבִתוֹת לְמְנוּחָה וּמוֹעֲדִים לְשִׁמְחָה חֲגִים וְזְמַנִּים לְשְׁשׁוֹן. אֵת יוֹם הַשְּׁבִת הַזֶּה וְאֵת יוֹם

לפסח	לשבועות	לסוכות	לשמני עצרת ולש"ת.
חג המצות הַזֶּה. זְמַן חֲרוּתָנוּ	חג השבועות הַזֶּה. זְמַן מִתֵּן תּוֹרָתָנוּ	חג הסוכות הַזֶּה. זְמַן שִׁמְחָתָנוּ	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֵרֶת הַזֶּה. זְמַן שִׁמְחָתָנוּ

בְּאַהֲבָה מִקְרָא קָדֵשׁ זָכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם:

שחרית, מנחה, ערבית

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֵא וְיַגִּיעַ וְיִרְאֶה וְיִרְצֶה וְיִשְׁמַע וְיִפְקֹד וְיִזְכֹּר וְיִזְכְּרֵנוּ וְיַקְדִּימוּנוּ וְיִזְכְּרוּנוּ אֲבוֹתֵינוּ. וְיִזְכְּרוּנוּ מִשִּׁית בֶּן דָּוִד עֲבָדְךָ. וְיִזְכְּרוּנוּ יְרוּשָׁלַם עִיר קִדְשֶׁךָ. וְיִזְכְּרוּנוּ כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לְפִלִּיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לפסח:	לשבועות:	לסוכות:	לשמע"צ ולש"ת:
חג המצות הַזֶּה.	חג השבועות הַזֶּה.	חג הסוכות הַזֶּה.	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֵרֶת הַזֶּה.

וְזָכַרְנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקַדְנוּ בּוֹ לְבִרְכָּה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים. וּבְדַבַּר יִשׁוּעָה וְרַחֲמִים. חוּם וְחֶנֶן. וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֱלֹהֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חֲנוּן וְרַחוּם אַתָּה:

מוסף

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאֶרְצָנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אֲדָמָתָנוּ וְאִין אֲנוּ יְכוּלִים לַעֲלוֹת וּלְרַאוֹת וּלְהַשְׁתַּחֲוֹת לְפָנֶיךָ וּלַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתְךָ בְּבֵית הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלַּחָה בְּמִקְדָּשְׁךָ: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מֶלֶךְ רַחֲמָן. שֶׁתִּשְׁוֹב וְתִרְחַם עָלֵינוּ וְעַל מִקְדָּשְׁךָ בְּרַחֲמֶיךָ הַרְּבִים. וְתִבְנֶהוּ מְהֵרָה. וְתִגְדֵּל בְּכוּדוֹ: אֲבִינוּ מִלִּפְנֵי גֹלָה בְּכוּד מִלְּבוֹתֶיךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה. וְהוֹפֵעַ וְהַנִּשְׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָּל חַי. וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין חֲגוּזִים. וְנִפְּוֹצוֹתֵינוּ כְּנֶס מִירְבֵּתֵי אֶרֶץ. וְהַבִּיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרָנָה. וְלִירוּשָׁלַם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ. בְּשִׁמְחַת עוֹלָם. וְשֵׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֵת קִרְבָּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים בְּסֻדְרָם וּמוֹסְפִים בְּהִלְבָּתָם: וְאֵת מוֹסֵף יוֹם הַשְּׁבִת הַזֶּה וְאֵת מוֹסֵף יוֹם

לפסח:	לשבועות:	לסכות:	לשמע"צ ולש"ת:
חג המצות הוה.	חג השבועות הוה.	חג הסכות הוה.	השמיני חג העצרת הוה.
נעשה ונקריב לפניך באהבה במצות רצונך . כמו שכתבת עלינו בתורתך . על ידי משה עבדך . מפי כבודך . כאמור:			

במדבר כח: ט-י וביום השבת שני-כבשים בני-שנה תמימים

ושני עזרנים סלת מנחה בלילה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על-עלת התמיד ונסכה:

בעמידה של מוסף בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן החג אומרים הנוסח המדויק של הגאונים והראשונים:

וה קרבן שבת וקרבן יום חג המצות | חג השבועות | חג הסכות | השמיני חג העצרת כאמור.

ביום א' וב' של פסח.	לשבועות.	ביום א' וב' של סכות.
במדבר כח: טז-יח ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח ללוי: ובחמשה עשר יום לחדש הוה חג שבועת ימים מצות יאכל: ביום הראשון מקרא-קדש כל-מלאכת עבדה לא תעשו: והקרבתם בחו"ה וב' ימים האחרונים מתחילים כאן 'והקרבתם'.	כח: כז-כז וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה ללוי בשבעת ימים מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכת עבדה לא תעשו: והקרבתם עלה אשה ריח ניחח ללוי פרים בני-בקר שלשה עשר אילים שנים כבשים בני-שנה ארבעה עשר תמימים יהיו: ומנחתם	כט: יג-יג ובחמשה עשר יום לחדש השביעי מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכת עבדה לא תעשו: והקרבתם עלה אשה ריח ניחח ללוי פרים בני-בקר שלשה עשר אילים שנים כבשים בני-שנה ארבעה עשר תמימים יהיו: ומנחתם
כח: יט: והקרבתם אשה עלה ללוי פרים בני-בקר שנים ואיל אחד ושבועה כבשים בני שנה תמימים יהיו לכם: ומנחתם	כח: כז-כז וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה ללוי בשבעת ימים מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכת עבדה לא תעשו: והקרבתם עלה ללוי פרים בני-בקר שלשה עשר אילים שנים כבשים בני-שנה ארבעה עשר תמימים יהיו: ומנחתם	כט: לה-לו ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל-מלאכת עבדה לא תעשו: והקרבתם עלה אשה ריח ניחח ללוי פרים בני-בקר שלשה עשר אילים שנים כבשים בני-שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם

סכות (חוץ לארץ)

ב' חול המועד:

א' חול המועד:	ב' חול המועד:	ג' חול המועד:
כט: יז וביום השני פרים בני-בקר שנים עשר אילים שנים כבשים בני-שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם	כט: כז וביום השלישי עשתי-עשר אילים כבשים בני-שנה עשר תמימים: ומנחתם	כט: כג וביום הרביעי פרים בני-בקר שנים עשר אילים כבשים בני-שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם
כט: כז וביום השלישי פרים בני-בקר שנים עשר אילים כבשים בני-שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם	כט: כג וביום הרביעי פרים בני-בקר שנים עשר אילים כבשים בני-שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם	כט: כג וביום החמישי פרים בני-בקר שנים עשר אילים כבשים בני-שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם

ד' חול המועד:

הושענא רבה:

כט:כו וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנַיִם בְּבָשִׁים בְּגִי' שְׁנָה אַרְבַּעַה עֶשֶׂר תְּמִימִם: ומנחתם	כט:כז וּבַיּוֹם הַשְּׁשִׁי פָּרִים שְׁמֹנֶה אֵילִם שְׁנַיִם בְּבָשִׁים בְּגִי' שְׁנָה אַרְבַּעַה עֶשֶׂר תְּמִימִם: ומנחתם
כט:לז וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שְׁבַעַה אֵילִם שְׁנַיִם בְּבָשִׁים בְּגִי' שְׁנָה אַרְבַּעַה עֶשֶׂר תְּמִימִם: ומנחתם	כט:לח וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שְׁמֹנֶה אֵילִם שְׁנַיִם בְּבָשִׁים בְּגִי' שְׁנָה אַרְבַּעַה עֶשֶׂר תְּמִימִם: ומנחתם

ומנחתם וְנִסְכֵּיהֶם כַּמִּדְבָּר . שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לֶפֶר . וְשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים לְאֵיל .
וְעֶשְׂרוֹן לִבְבֶּשׂ וַיֵּין כְּנִסְכּוֹ . וְשַׁעִיר לְכַפֵּר . וְשְׁנֵי תְּמִידִים כְּהִלְכָתָם:

בשבת מוסף:

וַיִּשְׁמְחוּ בַּמִּלְבוּתָךְ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֲנָג עִם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי . כָּלֵם יִשְׁפְּעוּ וַיִּתְעַנְּגוּ
מִמְּנוּכָךְ . וּבְשִׁבְעֵי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ . חֲמִידַת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ . וְכָר לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (מנהג פפד"מ אומר' בשבת רצה במנוחתנו) מֶלֶךְ רַחֲמָן . רַחֵם עָלֵינוּ .
טוֹב וּמִטִּיב הַדָּרֵשׁ לָנוּ . שׁוֹכֵחַ עָלֵינוּ בְּהִמּוֹן רַחֲמֶיךָ . בְּגִלָּל אֲבוֹת שְׁעָשׂוּ רָצוֹנְךָ . בְּנֵה בֵיתְךָ
כְּבִתְחִלָּה . וְכוּנֵן מְקַדְּשֶׁךָ עַל מְכוּנוֹ . וְתִרְאֵנוּ בְּבִנְיָנוּ . וְשִׁמְחֵנוּ בְּתַקּוּנוֹ . וְהַשֵּׁב בָּהֶנִּים
לְעַבּוּדָתָם . וְלוֹיִם לְשִׁירָם וְלוֹמְרָם . וְהַשֵּׁב יִשְׂרָאֵל לְנוֹיָהֶם . וְשֵׁם נִעְלָה וְנִרְאָה וְנִשְׁתַּחֲוָה לְפָנֶיךָ
בְּשֵׁלֶשׁ פַּעַמֵּי רְגְלֵינוּ כְּפֶתוּב בְּתוֹרָתְךָ: דברים טז-יז שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים | בְּשָׁנָה יִרְאָה כָּל-זָכוֹרְךָ
אֶת-פָּנַי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשִּׁבְעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא
יִרְאָה אֶת-פָּנַי יְהוָה רִיקָם: אִישׁ כְּמִתְנֶה יָדוֹ בְּכִרְבַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ:

בכל התפלות מתפללים כאן

וְהַשְׁמִינֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת בְּרִכַּת מוֹעֲדֶיךָ . לַחַיִּים וְלִשְׁלוֹם . לְשִׂמְחָה וְלִשְׁשׁוֹן . בְּאֲשֶׁר
רָצִיתָ וְאִמְרָתָ לְבָרְכֵנוּ: אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רַצָּה בְּמִנוּחַתְנוּ קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתֶיךָ וְתָן חֲלָקֵנוּ
בְּתוֹרָתְךָ . שִׁפְּעֵנוּ מִמְּנוּכָךְ . וְשִׁמְחֵנוּ בִּישׁוּעָתְךָ . וְטַהֵר לִפְנֵינוּ לְעִבְדֶּךָ בְּאֵמֶת . וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁשׁוֹן . שַׁבָּת וּ מוֹעֲדֵי קִדְּשֶׁךָ . וַיִּשְׁמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי
שְׁמֶךָ . בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדְּשׁ הַשַּׁבָּת וְ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים:

רַצָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבְתַפְלָתָם וְהַשֵּׁב הָעַבּוּדָה לְדַבִּיר בֵּיתְךָ וְאֲשֵׁי יִשְׂרָאֵל
וּתְפַלְתֵּם . מְחַרָּה . בְּאַהֲבָה תִּקְבַּל בְּרָצוֹן וְתִהְיֶה לְרָצוֹן תְּמִיד עַבּוּדַת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ .

ביו"מ בחזרת תפלת מוסף אומרים פה ותעריב

וְתַחֲנוּנָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּכְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחְזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך . שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו . לך כל בשר יוצרנו ויצר בראשית . ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש . על שהחיייתנו וקנמתנו: בן תחינו ותקיימנו ותאסוף גלותינו לחצרת קדשך לשמר חקיך . ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם . על שאנו מודים לך . וכורעים מעט כשאומרים 'ברוך' ברוך אל ההודאות:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד . צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור גודל לך וגספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נפיש שפכל יום עמנו ועל נפלאותיך ומובותיך שפכל עת ערב ובקר וצהרים הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך . מעולם קיינו לך.

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלפני תמיד לעולם ועד.
וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתינו ועזרתנו סלה.
ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

בחזרת תפלת מוסף (בפפד"מ ובקצת קהלות גם בתפלת שחרית) הכהנים מברכים את הקהל. אם אין כהנים, אומר הש"ץ הכל בקול: אלהינו ואלהי אבותינו . ברכנו בברכה המשלשת בתורה . הפתובה על ידי משה עבדך . האמורה מפי אהרן ובניו בנבים עם קדושך . באמור .
זמדר כה: כד-כו יברך יהוה וישמרה: יאר יהוה | פניו אליה ויחנה: ישא יהוה | פניו אליה וישם לך שלום:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלפני תמיד לעולם ועד.
וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתינו ועזרתנו סלה.
ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

לשחרית ולמוסף, ולשבת מנחה.

למנחה ולערבית.

<p>שם שלום מובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך ברכנו אבינו בלנו באחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחסדים ושלום</p>	<p>שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום</p>
--	--

ומוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך. ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

אלהי . נצר לשוני מרע . ושפתי מדבר מרמה . ולמקללי . נפשי תדום ונפשי בעפר
לכל תהיה: פתח לבי בתורתך . ובמצותיך תרדוף נפשי . וכל החושבים עלי רעה מהרה
הפר עצתם ומלקל מחשבותם: עשה למען שמך עשה למען ימינה עשה למען קדשך עשה
למען תורתך . סכלס ס: למען יחלצון ידידיה הושיעה ימינה ונענני: יט: יהיו לרצון | אמרי-פי
והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגאלי: עשה שלום במרומוי הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל
ואמרו אמן:

יחי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיפנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך
ביראה בימי עולם ובשנים קדמוניות: מלאכי ג: וערכה ליהוה מנחת יהודה וירושלם בימי עולם ובשנים קדמוניות:

סדר נשיאת כפים

בכל עליה לדוכן מכבדים לוי אחד שיטול את ידי כל הכהנים, לוי שני מחזיק את המגבת. כך נפסק בשו"ע או"ח סי' קכ"ח סעיף ו'. וכעין זה ואולי כך ממש היה המנהג באשכנז עוד לפני התגלות הזוהר, כפי שנראה מדברי מהר"ם מרוטנבורג, תשובות פסקים ומנהגים, ח"א עמ' סב, קנה. בראש השנה ויום כפור מכבדים לזה רק לויים נשואים. כשכהנים עולים לדוכן התפלת מוסף של יום טוב אז כשמגיע הש"ץ ל'ותחזינה' אומרים הש"ץ והקהל:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברכון ותחי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

ותערב לפניך עתירתנו בעולה ובקרבן. אנא רחום ברחמיה תרבים השב שכינתך לציון וסדר העבודה לירושלים. ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים. ושם נעבדך ביראה בימי עולם ובשנים קדמניות. הש"ץ מסיים: **ברוך אתה יי שאותך לבדך ביראה נעבוד:**

ש"ץ חוזר על 'מודים' עד 'להודות' ואומר בקול נמוך:

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך. שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו. מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך. על חיינו המסורים בידך. ועל נשמותינו הפקודות לך. ועל נפיק שפכל יום עמנו. ועל נפלאותיך ומובותיך שפכל עת ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיה. והמרחם כי לא תמו חסדיך. מעולם קנינו לך.

מודים אנחנו לך. שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו. מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך. על חיינו המסורים בידך. ועל נשמותינו הפקודות לך. ועל נפיק שפכל יום עמנו. ועל נפלאותיך ומובותיך שפכל עת ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיה. והמרחם כי לא תמו חסדיך. מעולם קנינו לך.

כשאומרים 'ברוך' ברוך אל ההודאות:

ועל כלם ותברך ויתרומם שמך מלפני תמיד לעולם ועד. וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתינו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו (ש"ץ בקול רם ובנעימה): ב'הנים' (קהל ממשיך עמו): עם קדושך. באמור:

In the past, hats were narrow brimmed, so that the **טלית** always covered the hat. Today, a man whose **טלית** does not normally cover his hat should nevertheless pull his **טלית** over his hat during duchening. The **מנהג** of the **הנהגים** (ר' יוסף אומץ). כהנים

הכהנים מחזירים את פניהם כלפי העם מיד אחר קריאת הש"ץ 'בהנים' וקודם התחלת ברכת 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן'. המדקדקים מכסים בטלית את פניהם ופני ילדיהם בשעת ברכת כהנים וכן עושה הש"ץ.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה:

זמדר ו:כד

ש"ץ ואחריו כהנים

קהל (ראוי לקרוא הפסוקים בלא אמירה)

יְבָרְכֶךָ יְהוָה מְצִיּוֹן עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:	תהלים קלד:ג	יְבָרְכֶךָ
יְהוָה אֱדַלְּנוּ מִהֲאֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל־הָאָרֶץ:	מי	יְהוָה
שְׁמֵרְנִי אֵל בִּי־חַסִּיתִי בָךְ:	טז:ח	וַיִּשְׁמְרֶךָ:

is recited at both טוב שחרית ומוסף (unless one had a troubling dream). שבת

It is said when the כהנים sing the melody before וישמרך and ויהנך, (however, before שלום the רצון is recited).

כשהכהנים מאריכים בניגון 'וישמרך' אומרים את התחינה הבאה (ע"פ ברכות נה ע"ב), ואין אומרים אות בשבת :

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם אָנִי שְׁלֹךְ וְחִלּוּמוֹתִי שְׁלֹךְ. חֲלוֹם חֲלַמְתִּי וְאִינִי יוֹדֵעַ מָה הוּא. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתַי שִׁיְהִי כָל חֲלוּמוֹתַי עָלַי וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה בֵּין שְׁחֲלַמְתִּי עַל עַצְמִי וּבֵין שְׁחֲלַמְתִּי עַל אֲחֵרִים וּבֵין שְׁחֲלַמְתִּי אֲחֵרִים עָלַי. אִם מוֹכִיִּים הֵם חוֹקֶם וְאִמְצָם וַיִּתְקַיְּמוּ בִּי וּבָהֶם בְּחִלּוּמוֹת יוֹסֵף הַצַּדִּיק. וְאִם צָרִיכִים רְפוּאָה רְפֹאֵם בְּחוֹקֶיךָ מִלֶּךְ יְהוּדָה מִחֲלֹיו וּבְמִרְיָם הַנְּבִיאָה מִצָּרְעָתָהּ וּבְנַעֲמָן מִצָּרְעָתוֹ וּבְמִי מָרָה עַל יְדֵי מַלְּאָכָה רַבִּינוּ וּבְמִי יָרַחוּ עַל יְדֵי אֱלִישֶׁעַ. וּבְשֵׁם שְׁהַפְּכֵת אֶת קַלְלַת בְּלָעָם הַרְשָׁע מִקְלָלָהּ לְבָרְכָהּ בֵּן תַּהֲפֹךְ כָּל חֲלוּמוֹתַי עָלַי וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה וְתִשְׁמְרֵנִי (לוישמרך) וְתִהְיֶנִּי (לויהנך) וְתִרְצֵנִי (לשלום). אָמֵן:

ו:כז

יְאֹהִים יְהַנְּנוּ וַיְבָרְכֵנוּ יְאֹר פָּנֵינוּ אֶתְּנוּ סִלָּה:	סז:ז	יְאֹר
יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרְךָ אֲפִים וְרַב־חֶסֶד וְאֱמֶת:	שמות לד:ו	יְהוָה
פְּנֵה־אֵלֵינוּ וְחַנּוּנִי בִּי־יָחִיד וְעֲנֵנִי אָנִי:	תהלים כה:טז	פָּנֵינוּ
אֱלֹהֶיךָ יְהוָה נַפְשִׁי אֶשְׂא:	כה:א	אֱלֹהֶיךָ
הִנֵּה בָּעֵינֵי עֲבָדֶיךָ אֱלֹהֵינוּ אֲדוֹנֵיהֶם בָּעֵינֵי שְׁפָחָהּ אֱלֹהֶיךָ גְּבֻרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵינוּ עַד שְׂיַחֲנֵנוּ:	קכג:ז	וְיַחֲנֶנֶךָ:

כשהכהנים מאריכים בניגון 'ויהנך' אומרים את נוסח 'רבונו של עולם' הקודם

ו:כו

יֵשׁא בְּרַכָּה מֵאֵת יְהוָה וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ:	כד:ה	יֵשׁא
וּמִצָּאֲחַן וּשְׂכָל־טוֹב בָּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:	משלי ג:ד	
יְהוָה חַנּוּנוּ לֶךְ קוֹיֵנוּ הִיָּה וְרָעַם לְפָקְדִים אֶת־יִשְׁוּעַתָּנוּ בָּעֵת צָרָה:	ישעיה לג:ז	יְהוָה
אֶל־תִּסָּתֵר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צָר לִי הַפְּחֹה־אֵלֵינוּ אֲזַנְּךָ בְּיוֹם אֶקְרָא מִתֵּר עֲנֵנִי:	תהלים קכג:	פָּנֵינוּ
אֱלֹהֶיךָ נִשְׁאֲתִי אֶת־עֵינֵי הַיִּשְׁבִּי בְּשָׁמַיִם:	קכג:א	אֱלֹהֶיךָ
וְשִׁמּוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִנִּי אֲבָרְכֵם:	זמדר ו:כז	וְיִשְׁלֹם
לֶךְ יְהוָה הַגְּדִלָה וְהַגְּבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנִּצָּח וְהַחֹד:	ד"ה ח' כט:יא	לֶךְ
בִּי־כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ לֶךְ יְהוָה הַמְּמַלְכָה וְהַמְּתַנַּשֵּׂא לְכָל לְרֹאשׁ:		
בּוֹרָא גּוֹב שְׁפָתַיִם שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וּלְקָרוֹב אָמֵר יְהוָה וּרְפָאֵתוּ:	ישעיה מז:יט	שְׁלוֹם:

כשהכהנים מאריכים בניגון 'שלוש' חוזרים בשלישית לומר את נוסח 'רבנו של עולם':

רבנו של עולם אני שלך וחלומותי שלך. חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שיהיו כל חלומותי עלי ועל כל ישראל למוצה בין שחלמתי על עצמי ובין שחלמתי על אחרים ובין שחלמו אחרים עלי. אם טובים הם חוקם ואמצם ויתקיימו בי ובהם בחלומות יוסף הצדיק. ואם צריכים רפואה רפאם כחזקתו מלך יהודה מחליו ובמרים הנביאה מצרעתה ובנעמן מצרעתו ובמי מרה על ידי משה רבינו ובמי ירחו על ידי אלישע. ובשם שהפכת את קללת בלעם הרשע מקללה לברכה בן תהפוך כל חלומותי עלי ועל כל ישראל למוצה ותשמרני (לוישמרך) ותחנני (לויחנך) ותרגני (לשלום). אמן:

סיידורים The was against saying this 'יהי רצון' חתם סופר.

An innovation of the שיעור ציון, it contains a טחינה and strongly opposed by אשכנזי.

פה יש אומרים במקום התחינה של חז"ל על חלומות, את התחינה הבאה שחידשו מקובלים, ואף אותה אין אומרים בשבת:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתעשה למען קדשת חסדיך וגדל רחמיה הפשוטים ולמען מהרת שמך הגדול הגבור והנורא בן עשרים ושתים אותיות היוצא מפיסוקים של ברכת בָּהֵנִים [אנקת"ם פסת"ם פספסי"ם דיונסי"ם] האמורה מפי אהרן ובניו עם קדשך שתהיה קרוב לי בקראי לך ותשמע תפילתי ואנקתי תמיד בשם ששמעת אנקת יעקב תמימה הנקרא איש תם. ותתן לי ולכל נפשות ביתי מזונותינו ופרנסתנו ברוח ולא בצמצום. בזהר ולא באסור בנחת ולא בצער מתחת ידך הרחבה בשם שנתת פסת לחם לאכל ובגד ללבוש ליעקב אבינו הנקרא איש תם. ותתננו לאהבה לחן ולחסד בעיניך ובעיני כל רואינו. ויהיו דברי נשמעים לעבודתך. בשם שנתת את יוסף צדיקך בשעה שחלפישו אביו בתנת פסים לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואיו. ותעשה עמי נפלאות ונסים ולמוצה אות. ותצליחני בדרך. ותן בלבי בינה להבין ולהשפיל ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך וסודותיה. ותצילני משגיאות ותמחר רעיוני ולפי לעבודתך. ותאריך ימי

אב משפחה: יימי אשתי ובני ובנותי בנינים: יימי אבי ואמי

בטוב ובנעימות. ברב עז ושלוש. אמן סלה.

ואומר הש"ץ 'שים שלום' וכו',

והכהנים מחזירים פניהם כלפי ההיכל ואומרים:

רבון העולם. עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה עמנו כאשר הבטחתנו. 437 כו: השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את-עמך את-ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש:

ויכוין לסיים עם הכהנים כדי שיענה 'אמן' על 'שלוש' אחר שסיימו הכהנים את ברכתם יאמר הקהל:

אדיר בפרום שוכן בגבורה. אתה שלום ושמך שלום. יהי רצון שתשים עלינו ועל כל עמך בית ישראל חיים וברכה למשמרת שלום:

שים שלום מובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך. ברכנו אבינו בלנו באחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך. ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

הכהנים יזהרו בנעילת מנעליהם שלא יגעו בם בידים ואם נגעו יחזרו ליטול ידיהם.

סדר הושענות

Our מנהג is to precisely recite הושענא seven times - a) once at the beginning, b) after each of the למען, and c) twice at the end of the alphabetical תחינה. If one orens in a synagogue which follows a different נוסח, it is important that a תחינה is said while parading around the בימה (אלמעמער), therefore, one should join in reciting the תחינה being said. (One need not be concerned that this will result in reciting the same תחינה twice, or omitting one). One is not required to say הושענא with the ציבור, more than the seven prescribed times.

אחר מוסף, לפני קריש תתקבל, אומרים סדר הושענות.

מוציאים ספר תורה אחד ומחזיקים אותו על הבימה עד גמר ההקפת. אחרי הוצאת ספר תורה סוגרים את הארון מיד.

ש"ץ אומר וקהל עונה: הושענא:

חזן	קהל	חזן	קהל
למענה אלהינו הושענא:	למענה בוראנו הושענא:	למענה דורשנו הושענא:	למענה גואלנו הושענא:

הש"ץ אומר בנעימה ידועה את פיוט היום, וקהל עמו. אין אומרים 'הושענא' אחר כל צמר מילים, מלבד בשני החרוזים האחרונים, אותם אומר הש"ץ בקול ובניגון של 'למענה' ואחרי כל אחד מהם עונה הקהל: 'הושענא'.

בך הוא סדר ההליכה בעת אמירתן:

ש"ץ פונה לצפון ומתחיל להקיף, ואחרי הולך הרב, ואחריהם הולכים בני הספסל הראשון שחולפים על פניו, ואחריהם בני הספסל השני. בני הטורים הדרומיים מתחילים להקיף מיד אחר הרב. בני הטור האמצעי נחלקים לשנים, הסמוכים לטור השמאלי הולכים עם בני הספסל הסמוך שמשמאל, והסמוכים לטור הימני הולכים עם בני הספסל הסמוך שממין. כשהש"ץ מגיע לפתח הדרומי של בימה, המחזיק בספר תורה יודר מהבימה והולך לפני הש"ץ להחזיר את ספר התורה לארון הקודש.

טבלת סדר ההושענות כמנהג אשכנז המובחן						
When the י"ט תשרי falls on a	ט"ו תשרי	ט"ז תשרי	י"ז תשרי	י"ח תשרי	י"ט תשרי	כ' תשרי
Monday	אערוך שועי	א"ל למושעות	אום אני חומה	אבן שתיה	אדמה מארר	אום נצורה
Tuesday	אערוך שועי	א"ל למושעות	אום אני חומה	אבן שתיה	אום נצורה	אדמה מארר
Thursday	אערוך שועי	א"ל למושעות	אום נצורה	אום אני חומה	אבן שתיה	אדמה מארר
Shabbos	אום נצורה	אערוך שועי	א"ל למושעות	אום אני חומה	אבן שתיה	אדמה מארר

אָעֶרֶךְ שׁוּעִי. בְּבֵית שׁוּעִי. גְּלִיתִי בְּצוּם פֶּשַׁעִי. אֶל לְמוֹשְׁעוֹת. בְּאַרְבַּע שָׁבָעוֹת. גְּשִׁים בְּשׁוּעוֹת. דְּרִשְׁתִּיךְ בּוֹ לְהוֹשִׁיעִי. הִקְשִׁיבָה לְקוֹל שׁוּעִי. דִּפְקִי עֶרֶךְ שׁוּעוֹת. הוֹגִי שְׁעֵשְׁעוֹת. וְחִידָתָם וְקוּמָה וְהוֹשִׁיעִי. זְכוּר וְרַחֵם מוֹשִׁיעִי. חִי בֶן תִּשְׁעֵשְׁעִי. מוֹב בְּאַנְק שׁוּעִי. יְחִישׁ מוֹשִׁיעִי. בְּלָה מְרִשִּׁיעִי. לְבַל עוֹד תִּרְשִׁיעִי. מֵהָר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נִצַּח לְהוֹשִׁיעִי. שָׂא נָא עוֹן רִשְׁעִי. עֲבוֹר עַל פֶּשַׁעִי. פָּנָה נָא לְהוֹשִׁיעִי. צוּר צַדִּיק מוֹשִׁיעִי. קִבֵּל נָא שׁוּעִי. רוּמֵם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל חֲזוֹן שְׂדֵי מוֹשִׁיעִי. הוֹשַׁעְנָא. תוֹפִיעַ וְתוֹשִׁיעַ הוֹשַׁעְנָא: לְתַשׁוּעוֹת. הוֹשַׁעְנָא.

אם אני חומה. בָּרַח פְּחָמָה. גִּזְלָה וְסוּרָה. דִּמְתָּה לְתֹמֶר. תְּהוֹרֶנָּה עֲלֶיךָ. וְנִחַשְׁתָּ בָּצֵאן מִכְּחָה. וְרִיחַ בֵּין מִכְעִיסֶיהָ. חֲבוּקָה וְדְבוּקָה בָּךְ. מוֹעֲנֶת עֲלֶיךָ. יְחִידָה לִיחֻדָּךְ. בְּבוּשָׁה בְּגוֹלָה. לֹא־מִדַּת יִרְאַתָּךְ. מְרוּמַת לָחִי. נְתוּנָה לְמַכִּים. סוּבָלֶת סִבְלָךְ. עֲנִיָּה סֶעֱרָה. פְּדוּיַת מוֹכֶיָה. צֵאן קִדְּשִׁים. קַחלוֹת יַעֲקֹב. חזון רְשׁוּמִים בְּשִׁמְךָ. שׁוֹאֲגִים הוֹשַׁעְנָא. הוֹשַׁעְנָא תְּמוּכִים עֲלֶיךָ. הוֹשַׁעְנָא:

אֲכֹן שְׁתִּיתִי. בֵּית הַבְּחִירָה. גֶּרֶן אֲרָנִי. דְּבִיר הַמַּצְנֵעַ. הַר הַמּוֹרֶיָה. וְהַר יִרְאָה. זְבוּל תַּפְאֲרֶתְךָ. חֲנָה דָּוִד. מוֹב הַלְבָּנוֹן. יִפָּה נוֹף מְשׁוּשׁ כָּל הָאָרֶץ. בְּלִילֵת יָפִי. לִינֵת הַצֹּדֵק. מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ. נֹוֹה שְׁאֲנֹן. סִבַּת שָׁלֹם. עֲלִית שְׁבָטִים. פְּנֵת יִקְרָת. צִיּוֹן הַמַּצְיֵנֶת. קִדְּשׁ הַקְּדוֹשִׁים. רְצוּף אֲהָבָה. חזון שְׁבִינֵת בְּבוּדָךְ. הוֹשַׁע נָא. תֵּל תִּלְפִּיזֵת. הוֹשַׁעְנָא:

אֲדָמָה מֵאֲרָר. בַּחֲמָה מִמֶּשְׁפָּלָת. גֶּרֶן מַגֹּזֵם. דִּגְן מִדִּלְקָת. הוֹן מִמֵּאֲרָה. וְאָכַל מִמֶּהוּמָה. וְיֵת מִנְּשָׁל. חֲפָה מִחֻגֵּב. מֶרֶץ מִגּוֹבִי. יָקֹב מִיֵּלֶק. בָּרֵם מִתּוֹלְעָת. לִקֵּשׁ מֵאֲרָבָה. מְגִד מִצִּלְצֵל. נֶפֶשׁ מִבְּהֵלָה. שְׁבַע מִסְלָעִם. עֲדָרִים מִדְּלוֹת. פְּרוֹת מִשְׁדָּפוֹן. צֵאן מִצְמִיתוֹת. קָצִיר מִקָּלְלָה. רֵב מִרְזוֹן. חזון שְׁבָלֶת מִצְנֻמוֹן. הוֹשַׁע נָא. תְּבוּאָה מִחֶסֶל. הוֹשַׁעְנָא:

כשחוזר הש"ץ למקומו לפני התיבה בסיום ההקפה,

אומר בקול רם: **אֲנִי וְהוֹ הוֹשִׁיעָה נָא:** וחקהל אחריו

הש"ץ אומר בניגון כל חרוז:

קהל עונה על כל חרוז:

בְּהוֹשַׁעְתָּ אֱלִים בְּלוֹד עַמְּךָ. בְּצִאֲתָךְ לִישַׁע עַמְּךָ. בֵּן הוֹשַׁעְנָא:
 בְּהוֹשַׁעְתָּ גּוֹי וְאֱלֹהִים. דְּרוֹשִׁים לִישַׁע אֱלֹהִים. בֵּן הוֹשַׁעְנָא:
 בְּהוֹשַׁעְתָּ הַמּוֹן צָבָאוֹת. וְעַמָּם מִלְּאֲכֵי צָבָאוֹת. בֵּן הוֹשַׁעְנָא:
 בְּהוֹשַׁעְתָּ זָבִים מִבֵּית עֲבָדִים. חֲנוּן בְּיָדָם מִעֲבִידִים. בֵּן הוֹשַׁעְנָא:
 בְּהוֹשַׁעְתָּ טְבוּעִים בְּצוּל גְּזָרִים. יִקְרָךְ עַמָּם מִעֲבִירִים. בֵּן הוֹשַׁעְנָא:
 בְּהוֹשַׁעְתָּ בְּנֵה מְשׁוֹרְרֵת וַיּוֹשַׁע. לְגוֹחַהּ מִצְיֵנֶת וַיּוֹשַׁע. בֵּן הוֹשַׁעְנָא:
 בְּהוֹשַׁעְתָּ מֵאֲמֵר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם נָקִיב וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם. בֵּן הוֹשַׁעְנָא:
 בְּהוֹשַׁעְתָּ סוּבְבֵי מוֹבָח. עוֹמְסֵי עֲרָבָה לְחֶקֶף מוֹבָח. בֵּן הוֹשַׁעְנָא:
 בְּהוֹשַׁעְתָּ פְּלֹאִי אֲרוֹן כְּהִפְשַׁע. צַעַר פְּלִשְׁת בַּחֲרוֹן אַף וַיּוֹשַׁע. בֵּן הוֹשַׁעְנָא:
 בְּהוֹשַׁעְתָּ קַחלוֹת בְּבִלָּה שְׁלַחַת. רַחוּם לְמַעַנָם שְׁלַחַת. בֵּן הוֹשַׁעְנָא:
 בְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁבוֹת שְׁבָטֵי יַעֲקֹב. תֵּשׁוּב וְתֵשִׁיב שְׁבוֹת אֲהֵלֵי יַעֲקֹב. וְהוֹשִׁיעָה נָא:
 חזון בְּהוֹשַׁעְתָּ שׁוֹמְרֵי מִצְוֹת. וְחוֹכֵי יִשׁוּעוֹת. אֵל לְמוֹשְׁעוֹת. וְהוֹשִׁיעָה נָא:

הש"ץ אומר בקול רם: **אֲנִי וְהוֹ הוֹשִׁיעָה נָא:** וחקהל אחריו

לשבת

אום נצורה כבבת. בוננת בדת נפש משיבת. גומרת הלכות שבת. דורשת משאת שבת.
 הקובעת אלפים תחום שבת. ומשיבת רגל משבת. זכור ושמור מקימת בשבת. חשה למחר
 ביאת שבת. מורחת כל משישה לשבת. יושבת וממתנת עד בלות שבת. כבוד וענג קוראה
 לשבת. לבוש וכסות מחלפת בשבת. מאכל ומשתה מכינה לשבת. נעים מגדים מנעמת
 לשבת. סעודות שלש מקימת בשבת. על שתי כפרות בוצעת בשבת. פורטת ארבע רשיות
 בשבת. צווי הדלקת נר מדלקת בשבת. קדוש היום מקדשת בשבת. רגן שבע מפללת
 בשבת. שבועה בדת קוראה בשבת. תנחילנה ליום שכלו שבת. הושענא:

בהושעת אב המון השליף עליך יהב. בעדו רדת ומלמתו מלהב.
 בהושעת גועו מסר יחידתו לשלח. דברת להורו ידך אל תשלח.
 בהושעת הנאבק עם מלאך קדיש ועיר. ומלמתו משטם שעיר.
 בהושעת ורעו בבאם על העיר במת. חרדת צרימו בנפסם והלכו לבמת.
 בהושעת מהורים ממפריכמו במלבן. ירדו במצולת כמו אבן.
 בהושעת כליל בנתעלמה בגמא צורתו. לויתו אל חיק הורתו.
 בהושעת מצנה פר בנתעפר. נאמן חל בעדו ונתגבר.
 בהושעת סגר ביד ישבי בנב הנתי. עזרו אבישי ונד את הפלשתי
 בהושעת פקיד בנר שבע ממעונו. צפית לישעו ושובבתו למלונו.
 בהושעת קצב פר ושתו למעלה. רשפתו האש וגם המים אשר בתעלה.
 בהושעת שוע לך כי מת הילד. תשב רוחו אליו ויהם בשר הילד.
 חזן בהושעת שומרי מצוות. וחוכי ישועות. אל למושעות. והושיעה נא:

הש"ץ אומר בקול רם: אני והו הושיעה נא: והקהל אחרי

תהלים כח:ט הושיעה | את-עמך וברך את-נחלתך ורעם ונשאם עד-העולם: מלכים א' ח:נט-ס ויהיו
 דברי אלה אשר התחננתי לפני יְהוָה קרבים אל-יְהוָה אלהינו יומם ולילה לעשות | משפט
 עבדו ומשפט עמו ישראל דבר-יום ביומו: למען בעת כל-עמי הארץ כי יתנה הוא האלהים

אין עוד: קדיש תתקבל

סדר הושענות להושענא רבא

להושענות שבעה אנשים מוציאים שבעה ספרי תורה והם מחזיקים אותם על הבימה. ארון הקודש נשאר פתוח במשך ההקפות בלבד. כשהש"ץ מגיע לפתח הדרומי של הבימה לקראת גמר ההקפה הראשונה מחזירים את אחד מהספרים, בגמר ההקפה שניה מחזירים את ספר השני, וכן בגמר כל הקפה ספר נוסף, ההקפה השניה היא 'אערוך שועי', אחר הקפה שביעית והחזרת ספר שביעי, סוגרים את ארון הקודש. כשאין בבית הכנסת שבעה ספרי תורה, מחזירים לפי מנין הספרים המצויים, בחישוב שאחרון יוחזר בגמר ההקפה השביעית.

ש"ץ אומר וקהל עונה: **הושענא:**

חזן	קהל	חזן	קהל
למענה אלהינו הושענא:	למענה בוראנו הושענא:	למענה גואלנו הושענא:	למענה דורשנו הושענא:

למען אמתך. למען בריתך. למען גדלך (ותפארתך). למען דתך. למען הודך. למען ועודך.
למען זכרך. למען חסדך. למען טובך. למען יחודך. למען כבודך. למען למודך. למען מלכותך.
למען נצחך. למען סודך. למען עזך. למען פאריך. למען צדקתך. למען קדשתך. למען רחמך
(הרבים). חזן למען שכינתך. הושענא. למען תהלתך. הושענא:

ברוב קהלות (מיינץ, פריטה, מעץ) אומרים 'אערוך שועי', בקצת קהלות אומרים 'אל למושעות'.

אערוך שועי. בבית שועי. גליתי בצום פשעי. דרשתיך בו להושיעי. הקשיבה לקול שועי. וקומה והושיעי. זכור ורחם מושיעי. חי בן תשעשעי. מוב באנק שעי. יחיש מושיעי. פלה מרשיעי. לבל עוד תרשיעי. מחר אלהי ישעי. נצח להושיעי. שא נא עון רשעי. עבור על פשעי. פנה נא להושיעי. צור צדיק מושיעי. קבל נא שועי. רומם קרן ישעי. חזן שדי מושיעי. הושענא. תופיע ותושיעי הושענא:	אל למושעות. בארבע שבעות. גשים בשעות. דפני ערך שעות. הוני שעשעות. וחדתם משתעשעות. ועקים להשעות. חבי ישעות. מפילים בך שעות. יודעי בין שעות. בודיעי בשעות. להבין שמועות. מפיד נשמעות. נותן תשעות. ספורות משמעות. עדות משמיעות. פועל ישעות. צדיק נושעות. קרית תשעות. רגש תשואות. חזן שלש שעות. הושענא. תחיש לתשעות. הושענא.
---	---

אדון המושיע. בלתך אין להושיע. גבור ורב להושיע. דלותי ולי יהושיע. האל המושיע. ומציל ומושיע. וזעקך תושיע. חוכך הושיע. מלאך תשביע. יכול להשפיע. כל שיה תדשא ותושיע. לגיא כל תרשיע. מגדים תמתיק ותושיע. נשיאים להפיע. שעירים להניע. עננים מלהמניע. פותח יד ומשביע. צמאך תשביע. קוראך תושיע. רחמך תושיע. חזן שוחרך הושיע. הושענא. תמימך תושיע. הושענא:

אם אני חומה. ברה כחמה. גולה וסורה. דמתה לתמר. החרונה עליך. ונחשבת כצאן מבחה. זרניה בין מכעיסיה. חבוקה ודבוקה בך. מוענת עלך. יחידה ליחדך. כבושה בגולה. לומדת יראתך. מרומת לחי. נתונה למכים. סובלת סבלך. עניה סערה. פדוית מוכיה. צאן קדשים קהלות יעקב. חזן רשומים בשמך. שואגים הושענא. הושענא תמוכים עליך. הושענא:

אדם ובהמה. בשר ורוח ונשמה. גיד ועצם וקרמה. דמות וצלם ורקמה. הוד להכל דמה. ונמשל בבהמות נדמה. זיו ותאר וקומה. חדוש פני אדמה. מיעת עצי נשמה. יקבים וקמה. פרמים ושקמה. לתבל המסימה. ממדות עז לסממה. נשיה לקימה. שיחים לקוממה. עדנים לעצמה. פרחים להעצימה. צמחים לנשמה. קרים לזרמה. רביבים לשלמה. חיון שתיה לרוממה. הושענא. תלויה על בלימה. הושענא:

למען איתן הנזרק בלהב אש: למען בן הנעקר על עצים ואש: למען גבור הנאבק עם שר אש: למען הגלים הנחית בענן ואור אש: למען העלה למרום ונתעלה במלאכי אש: למען והוא לך כסגן בארצלי אש: למען זכר דפרות הנתונות מאש: למען חפוי יריעות וענן אש: למען מכם הר ירדת עליו באש: למען ידידות אשר אהבת משמי אש: למען כמה עד שקעה האש: למען לקח מחפת אש והסיר חרון אש: למען מקנא קנאה גדולה באש: למען נה ידו וירדו אבני אש: למען שם מלה חלב כליל אש: למען עמד בגדן ונתרצה באש: למען פלל בעזרה וירדה האש: למען ציר עלה ונתעלה ברכב וסוסי אש: למען קדושים משלכים באש: למען רבו רבבן חו ונחרי אש: חיון למען שממות עירך השרופה באש: הושענא. למען תולדות אלפי יהודה תשים בכיור אש. הושענא:

תתננו לשם ולתהלה. תשיתנו אל-החבל ואל-הנחלה. תרוממנו למעלה למעלה. תקוממנו לברם סגלה. תציבנו בעין על פלגי מים שתולה. תפגנו מכל נגע ומחלה. תעפרנו באהבה כלולה. תשפחנו בבית התפלה. תנחלנו על מי מנוחות סלה. תמלאנו חכמה ושכלה. תלבישנו עז וגדלה. תכתירנו בכתר כלולה. תישרנו בארח סלולה. תפגענו בישר מסלה. תחננו ברחמים ובחמלה. תזכירנו במי זאת עלה. תושיענו לקין בידך הגדולה. תהדרנו בזיו המלה. תדביקנו באזור חתלה. תגייענו לקין הגאלה. תביאהו לביתך ברנה וצחלה. תאדירנו בישע וגילה. תאמצנו ברוח והצלה. תלפכנו בבנין עירך בבתחלה. תעלנו על פלאם לתהלה. תזכירנו בששון וגילה. תרביצנו במדעה שמן להצחילה. הושענא. תחזקנו אלהי יעקב סלה. הושענא:

כשחזור הש"ץ למקומו לפני התיבה בסיום ההקפה,

אומר בקול רם: **אני והו הושיעה נא:** וחקהל אחריו

הש"ץ אומר בניגון כל חרוז:

קהל עונה על כל חרוז:

בן הושענא:	בהושעת אלים בלוד עמך. בצאתך לישע עמך.
בן הושענא:	בהושעת גוי ואלהים. דרושים לישע אלהים.
בן הושענא:	בהושעת המון צבאות. ועמם מלאכי צבאות.
בן הושענא:	בהושעת זבים מבית עבדים. חנון בידם מעבדים.
בן הושענא:	בהושעת טבועים פצול גורים. יקרך עמם מעבדים.
בן הושענא:	בהושעת פנה משוררת ויושע. לגוחה מצנינת ויושע.
בן הושענא:	בהושעת מאמר והוצאתי אתכם נקוב והוצאתי אתכם.
בן הושענא:	בהושעת סוכבי מזבח. עומסי ערבה להקוף מזבח.
בן הושענא:	בהושעת פלאי ארון בהפשע. צער פלשת פחרון אף ונושע.
בן הושענא:	בהושעת קהלות בבלה שלחת. רחום למענם שלחת.
והושיעה נא:	בהושעת שבות שבמי יעקב. תשוב ותשיב שבות אהלי יעקב.
והושיעה נא:	חיון בהושעת שומרי מצוות. וחוכי ישועות. אל למושעות.

ח"ק אָנא הוֹשִׁיעָה נָא:

אָנא	אָזוֹן חַיִּן תֵּאבִי יִשְׁעָךְ. בְּעֶרְבִי נָחַל לִשְׁעֶשְׁעָךְ.	וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אָנא	גִּאּוּל כִּנְת נִמְעָךְ. דּוּמָה בְּמִאֲמָרְךָ.	וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אָנא	(*) הִבַּט לְבָרִית מִבְּעָךְ. וּמִחֲשָׁבִי אֶרֶץ בְּהַמְבִּיעָךְ.	וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אָנא	זָכַר-לָנוּ אֵב יִדְעָךְ. חֲסִידְךָ לָמוּ בְּהוֹדִיעָךְ.	וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אָנא	מִחוּרֵי לֵב בְּהַפְלִיאָךְ. יוֹדֵעַ כִּי הוּא פִּלְאָךְ.	וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אָנא	כִּפִּיר כֹּחַ תִּדְּרֵנוּ יִשְׁעָךְ. לְאַבּוּתֵינוּ בְּהַשְׁבָּעָךְ.	וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אָנא	מִלֵּא מִשְׁאֲלוֹת עִם מִשְׁוֹעָךְ. נֶעֱקֵד כָּמוֹ בְּחַד מוֹד כָּמוֹ שׁוֹעָךְ.	וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אָנא	סָגַב אִשְׁלִי נִמְעָךְ. עֲרִיצִים בְּהִנִּיעָךְ.	וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אָנא	פֶּתַח לָנוּ אוֹצְרוֹת רַבָּעָךְ. צִיָּה מֵהֶם בְּהַרְפִּיעָךְ.	וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אָנא	קוֹרְאִיךְ אֶרֶץ בְּרוּעָעָךְ. רָעַם בְּמוֹב מְרָעָךְ.	וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אָנא	שְׁעָרֶיךָ תַּעֲלֵ מִמִּשְׁוֹאָךְ. תֵּל תִּלְפִּיּוֹת בְּהַשִּׁיאָךְ.	וְהוֹשִׁיעָה נָא.

(*) כשילש ברית מילה מוסיף כאן החזן ואומר:

זָכוֹר בְּרִית אֲבֹרָהֶם וְעִקְדַת יִצְחָק וְהַשֵּׁב שָׁבוֹת אֲהֵלֵי יַעֲקֹב וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

ח"ק אָנא אַל נָא הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא:

אַל נָא	תַּעֲנֵנוּ בְּשֵׁה אוֹכֵד. שְׁמָנוּ מִסִּפְּךָ אֵל תֹּאכֵד.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אַל נָא	רָעָה אֶת-צֵאֵן הַחֲרָגָה. קִצּוּפָה וְעֲלִיד הַרוּגָה.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אַל נָא	צֹאנְךָ וְצֵאֵן מְרַעִיתְךָ. פֶּעֲלֶתְךָ וְרַעִיתְךָ.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אַל נָא	עֲנִי הַצֵּאֵן. שִׂיחַם עֲנָה בָּעֵת רָצוֹן.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אַל נָא	נוֹשְׂאִים לָךְ עֵין. מִתְקוּמִמֵּיהֶם יְהִי כְּאֵין.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אַל נָא	לְמִנְסָכֵי לָךְ מִים. בְּמַמְעִינֵי הִישׁוּעָה יִשְׁאֲבוּן מִים.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אַל נָא	יַעֲלוּ לְצִיּוֹן מוֹשִׁיעִים. מַפְּלִים כֶּךָ וּבִשְׁמֶךָ נוֹשְׁעִים.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אַל נָא	חֲמוּץ בָּגָדִים. זָעוּם לְנֹעַר כָּל-בּוֹגְדִים.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אַל נָא	וְזָכוֹר תִּזְכּוֹר. תִּנְכּוֹרֵי בִלְתָּךְ זָכוֹר.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אַל נָא	דוֹרְשֶׁיךָ בְּעֲנֵפֵי עֲרֻבוֹת. נֹעִים שְׁעָה מַעֲרֻבוֹת.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא.
אַל נָא	בָּרֶךְ בְּעִשּׂוֹר שְׁנָה. אֲמָרִי בְּפִלּוּלֵי שְׁעָה נָא.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא.

ח"ק אָנא אַל נָא. הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא. אֲבִינוּ אֶתָּה:

לְמַעַן תִּמְיוּ בְּדוֹרוֹתֶינוּ. הַנְּמַלֵּם בָּרַב צִדְקוֹתֶינוּ.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אֲבִינוּ אֶתָּה:
מִצֵּל מִשְׁטָף כְּבוֹא מִבּוֹל מִים. לֹאִם אֲנִי חוֹמָה.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אֲבִינוּ אֶתָּה:
לְמַעַן שְׁלֹם כָּל-מַעֲשִׂים. הַמְּנַסֶּה בְּעֲשֶׂרָה נְסִים.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אֲבִינוּ אֶתָּה:
כִּשֶׁר מִלְּאָכִים נִם יִקַּח נָא מַעַט מִים. לְבָרָה כַּחֲמָה.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אֲבִינוּ אֶתָּה:
לְמַעַן רֵךְ וַיַּחֲדִי נַחֲנַם לְמֵאָה. זַעַק אִיָּה חִשָּׁה לְעֹלָה.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אֲבִינוּ אֶתָּה:
בְּשִׁירוֹהוּ עֲבָדָיו מִצֵּאֵנוּ מִים. לְגִלָּה וּסְתֵרָה.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אֲבִינוּ אֶתָּה:
לְמַעַן קָדַם שְׂאֵת בְּרַכָּה. הַנְּשַׁטֵּם וּלְשִׁמְךָ חֲכָה.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אֲבִינוּ אֶתָּה:
מִיָּחָם בְּמִקְלוֹת בְּשִׁקְתוֹת הַמִּים. לְדַמְתָּה לְתִמָּר.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אֲבִינוּ אֶתָּה:
לְמַעַן צִדֵּק חַיּוֹת לָךְ לְכַהֵן. כַּחֲתָן פֶּאֶר יִכְהֵן.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אֲבִינוּ אֶתָּה:
מְנַסֶּה בְּמִסָּפָה בְּמִי מְרִיבַת מִים. לְהַחֲרֵר הַטּוֹב.	הוֹשִׁיעָנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אֲבִינוּ אֶתָּה:

למען פאר היות גביר לאחיו. יהודה אשר גבר באחיו.
 מספר רבע מדליו יול מים. לוא לנו כי אם למענה.
 למען ענו מכל ונאמן. אשר בצדקו בלכל המן.
 משוך לגואל ומשוי ממים. לואת הנשקפה.
 למען שמתו במלאכי מרומים. חלובש אורים ותמים.
 מצוה לבא במקדש בקדוש ידים ורגלים ורחיצת מים.
 לחולת אהבה.
 למען נביאה מחולת מחנים. לכמחי לב הושמה עינים.
 לרגלה רצה עלות ורדת באר מים. למובו אחליו.
 למען משרת לא מש מאהל. ורוח הקדש עליו אהל.
 בעברו בירדן נכרתו המים. ליפה וברה.
 למען למד ראות למזכה אות. ועק איה נפלאות.
 מצה טל מגזה מלא הספל מים. לכלת לבנו.
 למען כלולי עשות מלחמתך. אשר בידם תתה ישועתך.
 צרופי מגוי בלקקם בידם מים. ללא כגדו בך.
 למען יחיד צוהדים דש. אשר מרחם לנויר הקדש.
 ממכתש לחי הבקעת לו מים. למען שם קדשך.
 למען טוב הולד וגדל. אשר מעשק עדה חדל.
 בשוב עם מחמא צו שאב מים. לנאנה בירושלם.
 למען חזק מכרבר בשיר. המלמד תורה בכל בלי שיר.
 מנסף לפניו בתאב שותות מים. לשמו בך סברם.
 למען זך עלה בסערת. המקנא ומשיב עברה.
 לפלילו ירדה אש ולחכה עפר ומים. לעיניה ברכות.
 למען ושרת באמת לרבו. פי שנים ברוחו נאצל בו.
 בקחתו מנגן נתמלאו גבים מים. לפצו מי כמכת.
 למען חרהר עשות רצונך. המקריז תשובה לצאנך.
 אז בוא מחרף סתם עינות מים. לציון מכלל ופי.
 למען דרשוך בתוך הגולה. וסודך למו נגלה.
 בלי להתגאל דרשו זרעונים ומים לקוראיה בצר.
 למען גמר חכמה ובינה. סופר מהיר מפלש אמנת.
 מחכמנו אמרים המשולים ברחבי מים. לרפתי עם.
 למען באי לך חיום בכל לב. שופכים לך שיח בלא לב ולב.
 שואלים ממך עוז ממדות מים. לשוודוך בים.
 למען אומרי יגדל שמך. והם נחלתך ועמך.
 צמאים לישעה פארץ עיפה למים. לתרת למו מנוחה.

חור"ק הושענא אל נא. אנא הושיעה נא: ק' חור.

הושענא, סלח נא. והצליחה נא. והושיענו אל מעוננו:

מניחים הלולב ואתרוג ונוטלים ההושענות:

והושיעה נא:	תענה אמונים שופכים לך לב במים.
והצליחה נא:	למען בא באש ובמים.
והושיענו אל מעוננו:	גור ונם יקח נא מעט מים.
והושיעה נא:	תענה דגלים גור גורי מים.
והצליחה נא:	למען הנעקד בשער השמים.
והושיענו אל מעוננו:	ושב ויחפר בארת המים.
והושיעה נא:	תענה זבים חונים עלי מים.
והצליחה נא:	למען חלק מפצל מקלות בשקתות המים.
והושיענו אל מעוננו:	מען וגל אבן מפאר מים.
והושיעה נא:	תענה ידידים נוחלי דת משולת מים.
והצליחה נא:	למען פרו במשענותם מים.
והושיענו אל מעוננו:	להביז למו ולצאצאיו מים.
והושיעה נא:	תענה מתחננים בבישיון עלי מים.
והצליחה נא:	למען נאמן ברת מספיק לעם מים.
והושיענו אל מעוננו:	סלע חד ויזוכו מים.
והושיעה נא:	תענה עונים עלי באר מים.
והצליחה נא:	למען פקד במי מריבת מים.
והושיענו אל מעוננו:	צמאים להשקותם מים.
והושיעה נא:	תענה קדושים מנסכים לך מים.
והצליחה נא:	למען ראש משוררים בתאב שתות מים.
והושיענו אל מעוננו:	שב ונסך לך מים.
והושיעה נא:	תענה שואלים ברבוע אשלי מים.
והצליחה נא:	למען תל תלפיות מוצא מים.
והושיענו אל מעוננו:	תפתח ארץ ותרחיף שמים.

חז"ק רחם-נא קחל עדת ישראל. סלח ומחל עונם. והושיענו אלהי ישענו:

בסוף הפיוט 'או בעיני עבדים', יש האומרים 'שערי שמים פתח' בניגון סוף הפיוט 'אנסיבה' במלכויות של ראש השנה.

והושיענו אלהי ישענו:	באנו לפניך גרונים.	או בעיני עבדים אל יד אדונים.
והושיענו אלהי ישענו:	דשנו ובעלנו זולתך אדונים.	נאה אדוני האדונים. נתגורו בנו מדנים.
והושיענו אלהי ישענו:	וספרנו נפלאותיך בשנון.	הן גשנו חיום בתחנון. עדיך רחום וחנון.
והושיענו אלהי ישענו:	חשרת מים באפיה תחבש.	זבת חלב ודבש. נא אל תיבש.
והושיענו אלהי ישענו:	ישר צדיק אל אמונה.	מענו בשמנה. ביד שבועה ושמונה.
והושיענו אלהי ישענו:	לבלתי פריץ בזה פריץ.	ברת ברית לארץ. עד כל ימי הארץ.
והושיענו אלהי ישענו:	נא זכר למו נסוך המים.	מתחננים עלי מים. בערבים על יבלי מים.
והושיענו אלהי ישענו:	ענם בקול פגיעתם.	שיחים בדרך מפעתם. עומסים בשועתם.
והושיענו אלהי ישענו:	צדקם אל למושעות.	פועל ישועות. פנה לפלולם שעות.
והושיענו אלהי ישענו:	רב להושיע ולא חפץ רשע.	קול רגשם תשע. תפתח ארץ ויפרו ישע.
והושיענו אלהי ישענו:	תושיענו וריב אל תמתח.	שערי שמים פתח. ואוצרך המוב לנו תפתח.

ח' קול מבשר מבשר ואומר: והקהל חוזר.

אמין ישעך בא.	קול דודי הנה זה בא.	מבשר ואומר:
קול בא ברבבות בתים.	לעמוד על הר היותים.	מבשר ואומר:
קול גשתו בשופר לתקע.	תחתיו הר יבקע.	מבשר ואומר:
קול דפק והציץ וזרח.	ומש חצי הקר ממזרח.	מבשר ואומר:
קול חקים מלול נאמו.	ובא הוא וכל קדושי עמו.	מבשר ואומר:
קול ולכל באי העולם.	בת קול ישמע בעולם.	מבשר ואומר:
קול זרע עמוסי רחמו.	נולדו בילד ממעי אמו.	מבשר ואומר:
קול חלה וילדה מי זאת.	מי שמע בואת.	מבשר ואומר:
קול מהור פעל כל אלה.	ומי ראה באלה.	מבשר ואומר:
קול ישע וזמן הוחד.	היוחד ארץ ביום אחד.	מבשר ואומר:
קול כביר רום ותחת.	אם יולד גוי פעם אחת.	מבשר ואומר:
קול לעת יבאל עמו נאור.	ותיה לעת ערב יהיה אור.	מבשר ואומר:
קול מושיעים יעלו להר ציון.	בי חלה גם ילדה ציון.	מבשר ואומר:
קול גשמע בכל גבולך.	הרחיבי מקום אהלך.	מבשר ואומר:
קול שימי עד דמשק משפנותיך.	קבלי בניה ובנותיך.	מבשר ואומר:
קול עלזי חבצלת השרון.	בי קמו ישני חברון.	מבשר ואומר:
קול פנו אלי ותושעו.	היום אם בקולי תשמעו.	מבשר ואומר:
קול צמח איש צמח שמו.	הוא דוד בעצמו.	מבשר ואומר:
קול קומו פשושי עפר.	הקיצו ורגנו שוכני עפר.	מבשר ואומר:
קול רבתי עם בהמליכו.	מגדול ישועות מלכו.	מבשר ואומר:
קול שם עדינה להאביר.	עשה חסד למשיחו לדוד.	מבשר ואומר:
קול תנה ישועות לעם עולם.	לדוד ולזרעו עד עולם.	מבשר ואומר:

חזן ג"פ. קול מבשר מבשר ואומר: והקהל חוזר ג"פ.

תהלים כח:ט הושיעה | את-עמך וברך את-נחלתך ורעם ונשאם עד-העולם: מלכים א' ח:נט-ס ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יהוה קרבים אל-יהוה אלהינו יומם ולילה לעשות | משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר-יום ביומו: למען דעת כל-עמי הארץ כי יהוה הוא האלהים אין עוד:

הש"ץ אומר 'קדיש תתקבל בניגון נבחר של יום טוב.

אחר הקדיש חוטבים את ההושענות. לאחר החבטות אומרים 'עלינו', שיר של יום ו'שיר מזמור לאסף.

את בדי ההושענא מצניעים לשריפת חפץ או לאפיית מצות.

אבינו מלכנו לעשרת ימי תשובה

(France) מנהג צרפת consists of only thirty seven stanzas while אבינו מלכנו insists on מנהג אשכנז [which in turn became מנהג פולין] added more stanzas. This upset the גימטריה of חסידי אשכנז found in those thirty seven stanzas. The מנהג to recite **אבינו מלכנו** on a ציבור is about 250 years old. It was not universally accepted by all of Eastern Europe, (in Galicia for instance, **אבינו מלכנו** was only said during the עש"ת).

The שבות יעקב (Rav Yaakov Reischer 5430-5493, Rav in Prague, Ansbach, Worms and Metz)

did not see any problem with saying **אבינו מלכנו** without a מנין.

שו"ת שבות יעקב חלק ג סימן מב - "ועל דבר לומר אבינו מלכנו ביחיד לא ידעתי למה לא יאמרו ביחיד הלא עיקר התפלה הוא תפלת יחיד וכן מבואר להדי' בתשובת הריב"ש סימן תקי"ב גם בקיצור שני לוחות הברית כ"כ בשם הגדולים די"ל ביחיד וכן"ל"

בעשרת ימי תשובה אומרים 'אבינו מלכנו' אחר תפלת שמונה עשרה, הן בשחרית הן במנחה, חוץ במנחה של ערב שבת. הפותח וסוגר את ארון הקודש ל'**אבינו מלכנו**' מתעטף בטלית, אם אינו עטוף בה. סדר אבינו נאמר בנחת, פיסקה פיסקה, כל פיסקה

אומרה הש"ץ בנעימה מיוחדת ואחריו אומרה הקהל באותה נעימה. עיקר הפסקות האחדות בצבע כחול.

חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	חֲמָאנוּ לְפָנֶיךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֱלֹה אַתָּה:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	חִדַּשׁ עֲלֵינוּ שָׁנָה מְבֹרָה:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	בְּמִל מַעֲלֵינוּ כָּל־גְּזֵרוֹת קִשּׁוֹת:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	בְּמִל מַחְשָׁבוֹת שׁוֹנְאֵינוּ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	הִפֵּר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	כָּלָה כָּל־צָר וּמַשְׁטֵיִן מַעֲלֵינוּ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	כָּלָה דְּבַר וְחָרָב וְרָעָב וְשָׂכָר וּמַשְׁחִית וּמַגִּפָּה מִכֵּי כְּרִיתֶךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	מָנַע מִגִּפָּה מִנְחֻלָּתֶךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוּלֵי עַמֶּךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	הַחְזִירֵנוּ בְּתִשְׁבּוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	סָלַח וּמַחֵל לְכָל עֲוֹנוֹתֵינוּ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	מָחָה וְהִעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטָּאתֵינוּ מִגִּגֵּר עֵינֶיךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מַלְכֵנוּ	קִרְע רֹעַ גִּזֵּר דִּינֵנוּ:

חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	מִחוּךְ בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים כָּל שְׁמֵרֵי חַוּבוֹתֵינוּ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	זְכוּר כִּי עָפָר אֲנַחְנוּ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	זְכֵרְנוּ בְּזַפְרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	כְּתִבְנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים מוֹבִים:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	כְּתִבְנוּ בְּסֵפֶר זְכוֹת:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	כְּתִבְנוּ בְּסֵפֶר פְּרִנָּסָה וְכִלְכָּלָה:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	כְּתִבְנוּ בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וְיִשׁוּעָה:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	כְּתִבְנוּ בְּסֵפֶר מַחִילָה וּסְלִיחָה:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	הִצַּמַּח לָנוּ יִשׁוּעָה בְּקִרְוֹב:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	הֵרֵם קָרְן יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	וְהֵרֵם קָרְן מְשִׁיחֶךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּם וְרַחֵם עָלֵינוּ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	כָּבֵל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תַּפְלָתֵינוּ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	נָא אֵל תִּשְׁכַּחֲנוּ רִיקָם מִלְּפָנֶיךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	עֲשֵׂה לְמַעַן הַרְוִיגִים עַל־שֵׁם קְדוֹשְׁךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	עֲשֵׂה לְמַעַן מְבוּחִים עַל־יְהוּדָה:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	עֲשֵׂה לְמַעַן פְּאִי בָּאֵשׁ וּבַחֲמִים עַל־קְדוּשַׁת שְׁמֶךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	נָקוּם לְעִיגֵינוּ נִקְמַת דָּם עֲבָדֶיךָ הַשְּׁפוּדֶיךָ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם־לֹא לְמַעַנְנוּ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הַרְבִּים:
חזן ואחריו קהל	אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ	עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:

The reason we say the last פסוק silently, is out of the shame with which we view ourselves, in not possessing any מעשים טובים. According to חזן ואחריו קהל all of אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ is said aloud, therefore, would be very noticeable that the last פסוק is said silently. According to חזן ואחריו קהל since many of the פסוקים are said silently this is not seen as clearly. There is no long standing מנהג to say or sing the last פסוק aloud.

הפיסקה האחרונה 'חננו ועננו' נאמרת בלחש.

אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ חַנּוּנוּ וְעַנּוּנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחַסֵּד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

תפלת לראש השנה

תכלים נא:טו אֲדֹנֵי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיּוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקִנְיָה הַכֹּל וְזוֹכֵר חֲסָדֵי אֲבוֹת וּמְבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לַמַּעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה. וְכִרְנוֹ לְחַיִּים. מִלֶּךְ חַפְזִין בְּחַיִּים. וְכִתְבֵנו בְּסֶפֶר חַיִּים. לַמַּעַן אֱלֹהִים חַיִּים. מִלֶּךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמִגֹּן. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מִגֹּן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנֵי מַחִיָּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ: מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מַחִיָּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקִים אַמּוּנָתוֹ לִישְׁנֵי עֹפֵר מִי כְמוֹךְ בְּעַל גִּבּוֹרֹת וּמִי דוֹמָה לָךְ מִלֶּךְ מַמִּית וּמַחֲיָה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה. מִי כְמוֹךְ אֵב תְּרַחֲמִים. וְזוֹכֵר יִצְחָרְיוֹ לְחַיִּים בְּרַחֲמִים. וְנֶאֱמַן אַתָּה לְחַיּוֹת מֵתִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מַחִיָּה הַמֵּתִים:

הש"ץ אומר קדושת 'נקדש' בשחרית ובמנחה, וקדושת 'נעריצד' במוסף.

אַתָּה קְדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ וּקְדוּשִׁים בְּכָל יוֹם יְהִלְלוּךָ סְלָה:

וּבְכֵן תֵּן פֶּחֶדְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאִמְתֶּךָ עַל כָּל־מַה־שִּׁבְרָתָהּ. וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לִפְנֶיךָ כָּל־הַפְּרוּאִים וְיַעֲשׂוּ כָל־מַצְוָה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלִבָּב שְׁלֵם. כִּמוֹ שִׁיְדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְׁלָמָן לִפְנֶיךָ עוֹ בִּידְךָ וּגְבוּרָה בְּיָמֶיךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שִּׁבְרָתָהּ:

וּבְכֵן תֵּן כְּבוֹד יְיָ לְעַמְּךָ תְּהִלָּה לִירְאִיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפְתִחוֹן פֶּה לַמַּיְחֲלִים לָךְ שְׂמִיחָה לְאַרְצֶךָ. וְשִׁשׁוֹן לְעִירְךָ וְצִמְיַחַת קֶרֶן לְדוֹד עֲבָדְךָ וְעִרְיַכַת נֹר לְבִן־יִשְׁי מְשִׁיחְךָ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ:

וְאִזְ צַדִּיקִים יֵרְאוּ וְיִשְׂמְחוּ. וְיִשְׂרָאֵל יַעֲלִזוּ וְחַסִּידִים בִּרְנָה יִגִּילוּ. וְעוֹלָתָה תִּקְפֹּץ־פִּיהָ. וְכָל־הַרְשָׁעָה בָּלָה בַּעֲשֵׁן תִּכְלָה. כִּי תַעֲבִיר מִמַּשְׁלַת זָרוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלֹךְ אַתָּה יְיָ לְבָדְךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּחַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ. וּבִירוּשָׁלַם עִיר קִדְשֶׁךָ. בְּפֶתוֹב בְּדַבְרֵי קִדְשֶׁךָ - תכלים קמחי: ימלך יהוה | לעולם אלתה ציון לדר ודר הללויה:

קדוש אתה ונורא שמך, ואין אלוה מבלעדך. ונאמר - ישעיה כ:טו וַיִּגְבֹּה יְהוָה צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט וְהָאֵל הַקְדוֹשׁ נִקְדָּשׁ בַּצִּדְקָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמִּלֶּךְ הַקְדוֹשׁ:

אַתָּה בְּחִרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים. אֶהְבֵּת אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְשׁוֹנוֹת. וְקִדְשְׁתָּנוּ בְּמַצוֹתֶיךָ. וְקִרְבַּתָּנוּ מִלִּפְנֵי לַעֲבֹדְתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ:

במוצאי שבת

וּתְהִי־עֲנֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת מִשְׁפָּטִי צִדְקָה וְתִלְמִדְנוּ לַעֲשׂוֹת חֶסֶד רְצוֹנְךָ וְתִתֵּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשְׁפָּטִים יִשְׂרָאֵל וְתוֹרוֹת אֶמֶת חֲקִים וּמִצְוֹת טוֹבִים. וְתִנְחִילֵנוּ זְמַנֵּי שִׁשׁוֹן וּמוֹעֲדֵי קִדְשׁ וְחַגֵּי נִדְבָה. וְתוֹרִישֵׁנוּ קִדְשֵׁת שְׁבֶת וּכְבוֹד מוֹעֵד וְחִגִּיגַת הַרְגֵל. וְתִבְדְּלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בֵּין קִדְשׁ לְחוֹל בֵּין אֹדֶר לְחֶשֶׁד בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בֵּין קִדְשֵׁת שְׁבֶת לְקִדְשֵׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלָּה וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשִּׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדְשֵׁת. הַבְּדִלָּה וְקִדְשֵׁת אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשֵׁתְךָ:

וְתִתֵּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם הַשְּׁבֶת הַזֶּה וְאֵת יוֹם הַזָּכוֹר הַזֶּה. יוֹם זְכוֹרֹן תְּרוּעָה (בְּאַהֲבָה) מִקְרָא קִדְשׁ. זָכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם:

תפלת לראש השנה

ערבית, שחרית, מנחה

אלהינו ואלהי אבותינו . יעלה ויבא ויגיד יראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר וזכרנו ופקדוננו וזכרון אבותינו . וזכרון משיח בן דוד עבדך . וזכרון ירושלם עיר קדשך . וזכרון כל-עמך בית ישראל לפניך . לפליטה למזבח ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום הזכרון הזה: וזכרנו יי אלהינו בו למזבח ופקדנו בו לברכה והושיענו בו לחיים . ובדבר ישועה ורחמים חוס וחסנו . ורחם עלינו והושיענו . כי אליך עינינו . כי אל מלך חנון ורחום אתה:

מוסף

ומפני חמאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין אנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היר שגשתלחה במקדשך: יחי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן שתשוב ותרחם עלינו ועל מקדשך ברחמיך הרבים ותבנהו מחדש ותגדל כבודו. אבינו מלכנו. גלה כבוד מלכותך עלינו מחדש והופע והנשא עלינו לעיני כל חי וקרב פוורנו מבין הגוים ונפוצותינו בנס מירפתי ארץ. והביאנו לציון עירך ברנה ולירושלם בית מקדשך בשמחת עולם ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים בסדרם ומוספם כהלכתם: ואת מוספי יום השבת הזה ואת יום הזכרון הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך. כאמור:

בשבת אומרים זה:

3מזכר כח:ט-י וביום השבת שני-כבשים
בני-שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה
בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו
על-עלת התמיד ונסכה:

בעמידה בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן החג
אומרים הנוסח המדויק של הגאונים והראשונים:

זה קרבן שבת וקרבן יום הזכרון כאמור:

כח:ו-3

ובחדש השביעי באחד לחדש
מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכת עבודה לא
תעשו יום תרועה יהיה לכם: ונעשיתם עלה
לריח ניחח ליהוה פך בך-פקר אחד איל אחד
כבשים בני-שנה שבעה תמימם: ומנחתם
ונספיהם כמדבר שלשה עשרונים לפר ושני
עשרנים לאיל ועשרון לכבש וזין בנסכו ושעיר
לכפר מלבד עלת החדש ומנחתה ושעיר
לחמאת ונספיהם כמשפטם ושני תמידים
כהלכתם:

בשבת אומרים זה:

ישמחו במלכותך
שומרי שבת וקוראי ענג
עם מקדשי שביעי . כלם
ישבעו ויתענגו ממוכה
ובשביעי רצית בו
וקדשתו. חמדת ימים
אותו קראת. ובר למעשה
בראשית:

ואחר כך אומרים 'עלינו'.

עלינו לשבח לאדון הכל. לתת גדלה ליוצר בראשית שלא
עשנו כגווי הארצות. ולא שמנו כמשפחות האדמה שלא שם
חלקנו בהם וגדלנו בכל-המונם. שהם משתחווים להכל וריק
ישעיר מה:כ ומתפללים אל-אל לא יושיע: ואנחנו בראים ומשתחווים
ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא
נא:ג נומה שמים ויסד ארץ ומושב יקרו בשמים מפעל ושכינת
עוז בגבתי מרומים: הוא אלהינו. אין אחר. אמת מלכנו. אפס
זולתו בכתוב בתורתו- 37כריס 7:לט וידעת היום והשבת אל-לכבך
כי יהוה הוא האלהים בשמים מפעל ועל-הארץ מתחת אין עוד:

תפלת לראש השנה

על כן נקנה לך יי אלהינו לראות מתרה בתפארת עזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים ברות יברתון. לתקן עולם במלכות שדי. וכל בני בשר יקראו בשמך. להפנות אליך כל רשעי ארץ. ויבירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תברע כל ברך תשבע כל לשון: לפניך יי אלהינו יברעו ויפולו. ולכבוד שמך יקר יתנו. ויקבלו בלם | את-על מלכותך. ותמלוך עליהם מתרה לעולם ועד. כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד:

— סורס —	— כחוצים —	— נציאים —
בכתוב בתורתך- שמות טו:יח יהוה מלך לעולם ועד: ונאמר- זמדר כג:כא לא-הביט און ביעלב ולא-ראה עמל בישראל יהוה אלהיו עמו ותרנעת מלך בו: ונאמר- זכריס לג: ויתי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: ובדברי קדשך ...	ובדברי קדשך כתוב לאמר- תכליס כז:כט כי ליהוה המלוכה ומושל בגוים: ונאמר- זכ:ח יהוה מלך גאות לבש לבש יהוה עז התאמר אף-תבון תכל כל-תמוט: ונאמר- זכ:ז-י שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד: מי זה מלך הכבוד יהוה עזו וגבור יהוה גבור מלחמה: שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד יהוה צבאות הוא מלך הכבוד סלה: ועל ידי עבדיך הנביאים ...	ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר- ישעיה זמ:ו בה-אמר יהוה מלך-ישראל וגאלו יהוה צבאות אני ראשון ואני אחרון ומפלעדי אין אלהים: ונאמר- עוזיכ ח:כא ועלו מושעים בחר ציון לשפט את-חר עשו ותיתה ליהוה המלוכה: ונאמר- זכריס יד:ט ותיה יהוה למלך על-כל-הארץ ביום ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד: ובתורתך כתוב לאמר- זכריס ז:י שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד: אלהינו ואלדי אבותינו ...

כל התפלות ממשיכים

בסיום הברכה הזו אומרים את התוספת של שבת לפי הסדר הבא: ושמחנו בישועתך ומהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו ...

אלהינו ואלהי אבותינו מלך על כל העולם בלך בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והופע בחר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצה. וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו יי אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה: אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שפענו ממונה ושמחנו בישועתך ומהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וישמחו בך ישראל אוהבי שמך. כי אתה אלהים אמת ודברך מלפני אמת וקום לעד. ברוך אתה יי מלך על כל-הארץ מקדש השבת ו ישראל ויום הזכרון:

תפלת לראש השנה

מוסף

אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם לפניך נגלו כל־תעלמות והמון נסתרות שִׁמְפֵּרָאשִׁית: כי אין שִׁבְחָה לפני כסא כבודך. ואין נסתר מנגד עֵינֶיךָ: אתה זוכר אֶת־כָּל־הַמַּפְעֵל. וגם כל הַיִּצּוֹר לא נִבְחַד מִמֶּךָ. הַבֵּל גִּלּוֹי וידוע לִפְנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ. צוּפָה וּמְבִיט עד סוף כָּל־הַדּוֹרוֹת. כי תִּבְיֹא חֵק וּפְרוֹן לְהַפְקֵד כָּל־רוּחַ וּנְפֶשׁ. לְהִזְכֹּר מַעֲשִׂים רַבִּים וְהַמּוֹן בְּרִיּוֹת לְאִין תִּכְלִית. מִרְאשִׁית כּוֹזֶת הוֹדְעָת. וּמִלְפָּנִים אוֹתָהּ גִּלִּית. זֶה הַיּוֹם תַּחֲלֵת מַעֲשֶׂיךָ וּפְרוֹן לְיוֹם רֵאשׁוֹן. כי חֵק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לְאַלְהֵי יַעֲקֹב:

וְעַל הַמִּדִּינוֹת בּוֹ יֹאמֶר אִי־זוֹ לַחֲרֵב. וְאִי־זוֹ לְשָׁלוֹם. אִי־זוֹ לָרָעָב. וְאִי־זוֹ לְשֹׂבַע. וּבְרִיּוֹת בּוֹ יִפְקְדוּ. לְהַזְכִּיר לַחַיִּים וּלְמֵתִים. מִי לֹא נִפְקֵד בַּחַיִּים הַזֶּה. כי זָכַר כָּל הַיִּצּוֹר לִפְנֶיךָ בָּא: מַעֲשֶׂה אִישׁ וּפְקוּדָתוֹ. וְעִלְלוֹת מַצְעָדֵי גֵבֶר. מַחֲשָׁבוֹת אָדָם וְתַחֲבֻלוֹתָיו וַיִּצְרֵי מַעֲלָלֵי אִישׁ. אֲשֶׁרִי אִישׁ שְׁלֹא יִשְׁבַּחְךָ. וּבֶגֶד־אָדָם יִתְאַמֵּץ־בְּךָ. כי דוֹרְשֶׁיךָ לְעוֹלָם לֹא יִפְשְׁלוּ. וְלֹא יִכְלְמוּ לְנִצָּח כָּל־הַחוֹסִים בְּךָ:

כי זָכַר כָּל־הַמַּעֲשִׂים לִפְנֶיךָ בָּא וְאַתָּה דוֹרֵשׁ מַעֲשֶׂה כָלֶם: וגם אֶת־נֶחַם בְּאַהֲבָה זָכַרְתָּ. וְתִפְקְדֶהוּ בְּדִבְרֵי יְשׁוּעָה וּרְחֻמִּים בְּהִבְיֹאךָ אֶת־מִי הַמְּבִיֵּל לְשַׁחַת כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי רוּעַ מַעֲלִילֵיהֶם. עַל כֵּן זָכְרָנוּ בָּא לִפְנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ לְחַרְבוֹת וְרָעוּ בַּעֲפָרוֹת תִּכְבֵּל. וְצֹאצְאָיו כְּחוֹל הַיָּם:

— תורה —	— כְּמוֹצִים —	— נְצִיאִים —
בְּכַתוּב בְּתוֹרַתְךָ - בְּרַאשִׁית ח:א וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־נֶחַם וְאֶת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אָתוּ בַּתְּבֵּה וַיַּעֲבֹר אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁכּוּ הַמַּיִם: וַנֹּאמֶר - שְׁמוֹת ז:כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם וְאֶת־יַעֲקֹב: וַנֹּאמֶר - וַיִּקְרָא כו:מב וּזְכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכַר וְהָאָרֶץ אֲזָכַר: וּבְדַבְּרֵי קֹדֶשׁ ...	וּבְדַבְּרֵי קֹדֶשׁ בְּכַתוּב - תְּהִלָּה קי:ד זָכַר עֲשֶׂה לְנַפְלָאוֹתָיו תִּנּוּן וּרְחֻמִּים: וַנֹּאמֶר - קי:ח:כ מִרְיָ נָתַן לִידְרָאוֹ יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: וַנֹּאמֶר - קו:מב קו:מב לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם כָּרֵב חֲסִדָּיו: וְעַל יְדֵי עֲבֹדֶיךָ הַנְּבִיאִים ...	וְעַל יְדֵי עֲבֹדֶיךָ הַנְּבִיאִים כְּתוּב לֵאמֹר - ירמיהו 3:3 הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנִי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר בָּהּ אֹמֵר יְהוָה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבַת כָּל־יְלֻדְתֶּיךָ לְכַתֹּב אַחֲרֵי בְּמִדְרָבָר בְּאָרֶץ לֹא יְדוּעָה: וַנֹּאמֶר - יחזקאל טז:ח וּזְכַרְתִּי אֲנִי אֶת־בְּרִיתִי אוֹתָךְ בֵּימֵי נְעוּרֶיךָ וְהַקְמוֹתִי לָךְ בְּרִית עוֹלָם: וַנֹּאמֶר - ירמיהו לא:יט הֲבֵן יִקְוֶה לִי אֶפְרָיִם אִם יֶלֶד שְׁעִשְׁעִים כִּי־מִדֵּי דָבָרִי בּוֹ זָכַר אֲזָכְרָנוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נֹאמֵר יְהוָה: אֲלֹדֵינוּ וְאַלֹדֵי אֲבוֹתֵינוּ ...

אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ זָכְרָנוּ בְּזָכְרוֹן טוֹב לִפְנֶיךָ וּפְקִדְנוּ בַּפְּקִידָת יְשׁוּעָה וּרְחֻמִּים מַשְׁמִי שְׁמִי קִדְּם וּזְכַר־לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד וְאֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּחַר הַמְּוִרָה וְתִרְאָה לִפְנֶיךָ עֲקֵדָה שְׁעָקֵד אַבְרָהָם אֲבִינוּ אֶת־יִצְחָק בָּנוּ עַל גְּבִי הַמּוֹפֵחַ וּבְכַשׁ רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלִבְבִי שְׁלָם כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כָּעֶסֶךָ מֵעַלְיֵנוּ וּבְטוֹבְךָ הַגָּדוֹל יֵשׁוּב חֶרוֹן אַפֶּיךָ מֵעַמְּךָ וּמִנְחָלָתְךָ. וְקִיִּם־לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַדְּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּתוֹרַתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עֲבֹדְךָ מִפִּי כְּבוֹדְךָ בְּאִמּוֹר - וַיִּקְרָא כו:מב וּזְכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשִׁיט אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִזְיוֹת לָהֶם לְאַלְהִים אֲנִי יְהוָה: כי זָכַר כָּל הַנִּשְׁבָּחוֹת אֲתָהּ הוּא מַעוֹלָם וְאִין שִׁבְחָה לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדְךָ. וְעַקְדַת יִצְחָק לְזִרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הַיּוֹם בְּרַחֲמִים תִּזְכֹּר. בְּרוּךְ אַתָּה יי זָכַר הַבְּרִית:

תפלת לראש השנה

אתה נגלית בפענן כבודך על עם קדשך לדבר עם השמים השמעתם קולך ונגלית עליהם בערפלי טהר. גם (כל) העולם בלו חל מפניך (י"א מלפניך). ובכירות בראשית חדרו ממך בהגלותך מלפנו על-חר סיני. ללמד לעמך תורה ומצוות ותשמיעם את-הוד קולך. ודברות (י"א ודברות) קדשך מלהבות אש. בקלות ובכרים עליהם נגלית ובקול שופר עליהם הופעת:

— תורכ —	— כתובים —	— נביאים —
בפתוב פתורתך- שמות יט:טז ויהי ביום השלישי בהית הפקר ויהי קלת ובכרים וענן כבד על-החר וקל שפר חזק מאד ויחרר כל-העם אשר במחנה: ונאמר- יט:יט ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יענגנו בקול: ונאמר- כט: וכל-העם ראים את-תקולת ואת-תלפידים ואת קול השפר ואת-החר עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחק: ובדברי קדשך ...	ובדברי קדשך פתוב לאמר- תכלים עלה אלהים בתרועה יהוה בקול שופר: ונאמר- מח: בחצצרות וקול שופר הריעו לפני המלך יהוה: ונאמר- פח:ד-ה תקעו בחדש שופר בפסח ליום חגנו: כי חק לישראל הוא משפט לאחיו יעקב: קח:ו-ו ונאמר תללויה תללו אל בקדשו תללוהו ברכו עזו: תללוהו בגבורתו תללוהו ברב גדלו: תללוהו בתקע שופר תללוהו בגבול ובגוד: תללוהו בתה ומחול תללוהו במנים ועגב: תללוהו בצלצלי-שמע תללוהו בצלצלי תרועה: כל תשמה תהלל יה תללויה: ועל ידי עבדיך הנביאים ...	ידי עבדיך הנביאים פתוב לאמר- ישעיה יח:ג כל-ישרי תבל ושבני ארץ בנשא-גם הרים תראו וכתקע שופר תשמעו: ונאמר- כז:יג ויהי ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור ותגדחים בארץ מצרים והשתחוו ליה בחר הקדש בירושלם: ונאמר- זכריה ט:יד טו ויהוה עליהם יראה ויצא בפרק חצו ואדני אלהים בשופר יתקע ותלך בסערות תימן: יהוה צבאות יגן עליהם. כן תגן על עמך ישראל בשלומו: אלדינו ואלדי אבותינו ...

אלהינו ואלהי אבותינו תקע בשופר גדול לחרותנו ושא גם לקבץ גלותינו וקרב פוורינו מבין הגוים ונפוצותינו פנס מירפתי ארץ והביאנו לציון עירך ברנה ולירושלם בית מקדשך בשמחת עולם ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו במצוה (י"א במצוה) עלינו בתורתך על ידי משה עבדך האמורה מפי כבודך באמור- במדבר י"י וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם ותקעתם בחצצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יי אלהיכם: כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך. ברוד אתה יי שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים:

תפלת לראש השנה

בכל התפלות מתפללים כאן

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם. והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם, מחרה, באהבה תקבל ברכון ותחי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך. ותחוינה עינינו בשוכך לציון ברחמים. ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו מנן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו המקודשות לך ועל נפיק שכל יום עמנו ועל נפלאותיך ומובותיך שכל עת ערב ובקר וצהרים הטוב כי לא כלו רחמיך והרחם כי לא תמו חסדיך. מעולם קוינו לך.

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד. ובתוב לחיים טובים בני בריהך. וכל החיים יודוך סלה ויחללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

לשחרית ולמוסף, ולשבת מנחה.

למנחה ולערבית.

שיום שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך ברכנו אבינו בלנו באחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום ומוב ביעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך:	שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום ומוב ביעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך:
---	--

בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה נזכר ונכתב לפניך אנו וכל עמך בית ישראל לחיים ולשלום. ברוך אתה יי עושה השלום:

אלהי. נצר לשוני מרע. ושפתי מדבר מרמה. ולמקללי. נפשי תדום ונפשי בעפר לכל תהיה: פתח לפי בתורתך. ובמצותיך תרדוף נפשי. וכל החושבים עלי רעה מחרה חפר עצתם וקלקל מחשבותם: עשה למען שמך עשה למען ימינה עשה למען קדשך עשה למען תורתך. ס: סכלים: למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינה וענני: יט: יחיי לרצון | אמרי פי והגיון לפי לפניך יהיה צורי וגאלי: עשה שלום במרומי הוא געשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיפנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה בימי עולם ובשנים קדמוניות: מלאכי ג: ועדך ליהודה מנחת יהודה וירושלם בימי עולם ובשנים קדמוניות:

סדר התקיעות דמיושב ומעומד ותקיעות בסוף התפילה

תקיעות דמיושב

רק התוקע אומר 'למנצח לבני קרח מזמור':

מזמור | לבני־קרח מזמור: כל־העמים תקעו־בָּהּ הריעו לאלהים בקול רנה: כִּי־יהוה
עֲלִינוּ גֹרֵא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־הָאָרֶץ: יִדְבַּר עַמִּים תַּחֲתֵינוּ וְלֵאמִים תַּחַת רַגְלֵינוּ: וַיַּחֲרֹלֵנוּ
אֶת־נַחֲלָתֵנוּ אֶת גֵּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר־אָהַב סֵלָה: עָלָה אֱלֹהִים בְּתִרְוַעָה יְהוֹה בְּקוֹל שׁוֹפָר: וַמָּרוּ
אֱלֹהִים וַמָּרוּ לְמַלְכֵּנוּ וַמָּרוּ: כִּי מֶלֶךְ כָּל־הָאָרֶץ אֱלֹהִים וַמָּרוּ מִשְׁכִּיל: מֶלֶךְ אֱלֹהִים
עַל־גּוֹיִם אֱלֹהִים יֹשֵׁב | עַל־בֶּסֶם קִדְשׁוֹ: נְדִיבֵי עַמִּים | נֶאֱסָפוּ עִם אֱלֹהֵי אֲבֹתָם כִּי לֵאלֹהִים
מִגִּיר־אֶרֶץ מֵאֵד נִעְלָה:

התוקע אומר לעצמו בלחש פסוקי קד"ע שט"ז וגו':

איכה ג:נו קוֹלִי שְׁמַעַת אֱלֹהֵי־תַעֲלָם אֲזַנְךָ לְרוֹחֲתִי לְשׁוֹעֲתִי:

תהלים קיט:קס וְאֲשֶׁר־דִּבַּרְךָ אֱמֶת וְלִעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צְדָקָה:

קיט:קכב עָרַב עֲבָדֶךָ לְטוֹב אֶל־יַעֲשֶׂשְׁקֵנִי וְדִים:

קיט:קכס יֵשֶׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אֲמַרְתֶּךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב:

קיט:סו מְטוֹב מִעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ הָאֲמֵנָתִי:

קיט:קח גִּדְּבוֹת פִּי רִצְחֵנָא יְהוֹה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי:

ואח"כ יאמר

מזמור | עָלָה אֱלֹהִים בְּתִרְוַעָה יְהוֹה בְּקוֹל שׁוֹפָר:

שופר ר"ת אין שטן ואין פגע רע. (ספר מנהגים לר"א טירנא)

שלא להסתכל בתוקע לא נזכר בשום פוסק, אך רבים נהגו כן, ומובא בכמה ספרי זכרונות. יש סבורים שהוא כדי לא לבלבל את התוקע כמו שאסרו חז"ל להסתכל בפני האוכל. טעם אחר, כדי להתרכז בתקיעה, כמו שאין מסתכלים בכהנים כדי להתרכז בברכה.

לפני התקיעות מכריזים: שְׁתִּיקָה יָפָה עַד גִּמְרָה כָּל הַתִּקְיעוֹת!

המקרא יושב בעת הברכות וכל התקיעות שמיושב, וכן מחזיקי ספרי תורה ממשיכים לשבת בשעת התקיעות.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצּוֹתָיו . וְאֲנֵנוּ לְשִׁמּוֹעַ קוֹל שׁוֹפָר:

ביום שני אין אומרים שהדינו אלא כשחל יום ראשון בשבת.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . שֶׁהֵחֵינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

קול התקיעה, השברים והתרועה, הם משמעים לפי מסורת קדומים המקובלת באשכנז:

סדר התקיעות דמיושב ומעומד ותקיעות בסוף התפילה

A תְּקִיעָה's pitch slightly lowers immediately after the beginning and then returns to the original pitch which is retained for the duration of the תְּקִיעָה.

תקיעה - תחילת התקיעה בצליל רגיל, ומיד יורד התוקע לצליל נמוך יותר ותיכף עולה חזרה לצליל הראשון וממשיך בו עד סוף התקיעה.

A שברים are three first ascending and then descending tones with no pause in between.

שברים - שלושה קולות מחוברים עולים ויורדים.

All the גאונים and ראשונים state that a תרועה should be blown as one extended “trembling” sound.

תרועה - תשעה קולות מחוברים ורועדים.

שברים תרועה and the ר"א's opinion and blow the first forty follows מנהג אשכנז with a brief pause in between (רמ"א תקד).

ויקרא המקריא את התקיעות כסדרן אחת לאחת ותוקע יתקע.

[מפסיקים קמעה בין 'שברים' ו'תרועה'. אך אין המקרא קורא 'שברים תרועה' יחד].

תקיעה קורא: **שברים** ותיכף אחר השמעתם קורא: **תרועה** **תקיעה**

תקיעה קורא: **שברים** ותיכף אחר השמעתם קורא: **תרועה** **תקיעה**

תקיעה קורא: **שברים** ותיכף אחר השמעתם קורא: **תרועה** **תקיעה**

בין סדר תשר"ת לתש"ת אומר המקרא:

עשב!

התוקע מסיר את השופר מפיו ומניחו בסודר שהיה נתון בו לפני התקיעות,

ונח התוקע כשליש דקה עד שחוזר ונוטל את השופר ומשיבו אל פיו.

תקיעה שברים תקיעה

תקיעה שברים תקיעה

תקיעה שברים תקיעה

בין סדר תש"ת לתר"ת אומר המקרא:

עֵשֶׁב!

התוקע מסיר את השופר מפיו ומניחו בסודר שהיה נתון בו לפני התקיעות,

ונח התוקע כשליש דקה עד שחוזר ונוטל את השופר ומשיבו אל פיו.

תקיעה תרועה תקיעה

תקיעה תרועה תקיעה

תקיעה תרועה תקיעה גדולה:

אחר תקיעה גדולה אומר הקהל 'אשרי העם' עד 'יהלכון'.

פֶּט:טז אֲשֶׁר־יִהְיֶה יָדַי תְּרוּעָה יְהוָה בְּאוֹר־פְּנֶיךָ יִהְלִכּוּ:

המקרא חוזר על פסוק זה בניגון **ימים נוראים**, ואומר האותו ניגון פסוק ראשון של **'אשר'**.

סדר התקיעות דמיושב ומעומד ותקיעות בסוף התפילה

תקיעות דמעומד

קולות תר"ת, תש"ת, תשר"ת enacted the practice of blowing גאונים The
תפילה בלחש not during the חזרת הש"ץ during.

[מפסיקים קמעה בין 'שברים' ו'תרועה'. אך אין המקרא קורא 'שברים' תרועה יחד.]

תוקעים פעם אחת תקיעה: קורא: שברים: ותיכף אחר השמעתם קורא: תרועה: תקיעה: לפסוקי מלכיות;

פעם אחת תקיעה: שברים: תקיעה: לזכרונות;

פעם אחת תקיעה: תרועה: תקיעה: לשופרות.

הקהל אומר 'היום הרת עולם' והש"ץ חוזר עליו בניגון, וכן נוהגים באמירת 'ארשת שפתינו'.
אומרים 'היום הרת עולם' ו'ארשת שפתינו' אף בשבת, אבל בשבת אומרים 'לזכרון תקיעתנו' במקום 'לקול'.

תקיעות בסוף התפילה

כפי שהתקבלה ההנהגה בדורות האחרונים, תוקעים בגמר התפילה ששים תקיעות נוספות,
בקירבת מקום למושב הרב ולא על הבימה, להורות שכבר יצאו ידי חובת בארבעים התקיעות דמיושב ודמעומד.

לפני 'עלינו לשבח' תוקעים שלושים תקיעות, ואחר 'אנעים זמירות' תוקעים שוב שלושים תקיעות, ולאחריהן אומרים שיר של יום
ו'שיר מזמור לאסף'. בכל התקיעות שאחר חזרת הש"ץ תוקעים 'שברים-תרועה' בנשימה אחת, וכך מקריאים המקרא.
בימינו יש נוהגים בתקיעות שאחר 'אנעים זמירות' להשמיע את הקולות של 'תקיעה', 'שברים' ו'תרועה' כמנהג מזרח אירופה.

תקיעה	שברים - תרועה	תקיעה
תקיעה	שברים - תרועה	תקיעה
תקיעה	שברים - תרועה	תקיעה

תקיעה	שברים	תקיעה
תקיעה	שברים	תקיעה
תקיעה	שברים	תקיעה
תקיעה	תרועה	תקיעה
תקיעה	תרועה	תקיעה
תקיעה גדולה:	תרועה	תקיעה

תפלת ליום הכפורים

תפלת יום כפור למעריב ליוצר ולמוסף ולמנחה ולנעילה

בנעילה החזן מכריז 'והתמנו'

סבלים נא: אֲדֹנֵי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקנה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה. וברנו לחיים. מלך חפץ בחיים. וכתבנו [בנעילה וחתמנו] בספר החיים. למענה אלהים חיים. מלך עוזר ומושיע ומגן. ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע: מכלל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוד בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה. מי כמוד אב תרחמים. וזכר יצוריו לחיים ברחמים. ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה יי מחיה המתים:

הש"ץ אומר קדושת 'נעריצך' בשחרית, מוסף, מנחה, ונעילה.

אתה קדוש ושמוך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה:

ויבן תן פחדך יי אלהינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שפראת. ויראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הפרואים ויעשו כלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם. כמו שידענו יי אלהינו שהשלמן לפניך עז בידך וגבורה בימינך ושמוך נורא על כל מה שפראת:

ויבן תן כבוד יי לעמו תהלה ליראיו ותקנה לדורשיך ופתחון פה למיחלים לך שמחה לארצה. וששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו:

ואז צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלו וחסידים ברנה יגילו ועולתה תקפיץ פיה. וכל הרשעה בלה בעשן תכלה. כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ:

ותמלוד אתה יי לבדך על כל מעשיך בחר ציון משכן בבודך. ובירושלם עיר קדשך. בפתוב בדרבי קדשך - סבלים קמוי: ימלך יהוה | לעולם אלתך ציון לדר ודר הללויה:

קדוש אתה ונורא שמוך. ואין אלוה מפלעדיך. ונאמר - ישעיה כ"ט: ויגבה יהוה צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה. ברוך אתה יי המלך הקדוש:

אתה בחרתנו מכל העמים. אהבת אותנו ורצית בנו. ורוממתנו מכל הלשונות. וקדשתנו במצותיך. וקרבנתנו מלכנו לעבודתך. ושמוך הגדול והקדוש עלינו קראת: ותתן לנו יי אלהינו באהבה את-יום השבת הוה לקדושה ולמנוחה ואת יום (צום) הכפרים הוה למחילה ולסליחה ולכפרה ולמחל-בו את-כל-עונותינו (באהבה) מקרא קדש. ובר ליציאת מצרים:

תפלת ליום הכפורים

ערבית, שחרית, מנחה, נעילה

אלהינו ואלהי אבותינו . יעלה ויבא ויגיע, ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר וזכרנו ופקדוננו
וזכרון אבותינו . וזכרון משיח בן דוד עבדך . וזכרון ירושלם עיר קדשך . וזכרון כל עמך
בית ישראל לפניך . לפליטה ולמוכה, ולחן ולחסד ולרחמים, ולחיים ולשלום ביום (צום)
הכפרים הזה . זכרנו יי אלהינו בו למוכה, ופקדנו בו לברכה והושיענו בו לחיים . ובדבר
ישועה ורחמים חוס וחסנו . ורחם עלינו והושיענו . כי אלהי עינינו . כי אל מלך חנון ורחום
אתה:

מוסף

ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין אנו יכולים לעשות חובותינו
בבית בחרתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני הך שנשתלחה במקדשך: יהי
רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן שתשוב ותרחם עלינו ועל מקדשך
ברחמיך הרבים ותבנהו מחדש ותגדל כבודו: אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מחדש
והופע והנשא עלינו לעיני כל חי וקרב פוורינו מבין הגוים ונפוצותינו פנים מירדתי ארץ .
והביאנו לציון עירך ברנה . ולירושלם בית מקדשך בשמחת עולם. ושם נעשה לפניך את
קרבנות חובותינו תמידים בסדרם ומוספם כהלכתם: את מוסף יום השבת הזה וביום (צום)
הכפרים הזה . נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך .
על ידי משה עבדך מפי כבודך . באמור:

3מדר כח:ט-י וביום השבת שני-בבשים בני-שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה כלילת בשמן
ונסב: עלת שבת בשבתו על-עלת התמיד ונסבה:

בעמידה של מוסף בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן החג אומרים נוסח הגאונים והראשונים:

זה קרבן שבת וקרבן יום הכפורים באמור:

כח:ז-ח ובבשור לחודש השביעי הזה מקרא-קדש יהיה לכם ועניתם את-נפשותיכם כל-מלאכה
לא תעשו: והקרבתם עלה ליהוה ריח ניחח פך בך-בקר אחד איל אחד כבשים בני-שנה
שבעה תמימם יהיו לכם: ומנחתם ונסביתם במדבר שלשה עשרונים לפר . ושני עשרונים
לאיל . ועשרון לפכש . וזין בנסבו ושעיר לכפר . (כ"א) ושעיר לכפר מלבד חמאת הכפורים)
ושני תמידין כהלכתן:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג עם מקדשי שביעי . כלם ישבעו ויתענו ממויבך
ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת וזכר למעשה בראשית:

תפלת ליום הכפורים

כל התפלות ממשיכים

בסיום הברכה הזו אומרים את התוספת של שבת לפי הסדר הבא: ושמחנו בישועתך ומהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו . . .

אלהינו ואלהי אבותינו מחל | לעונותינו ביום השבת הזה וביום (צום) הכפרים הזה מחה והעבר פשעינו (וחפאתינו) מנגד עיניך . באמור - ישעיה מנ:כב אנכי אנכי הוא מחה פשעיך למעני וחפאתיך לא אפר: ונאמר - מד:כב מחיתי כעב פשעיך וכענן חפאותיך שובה אלי כי נאלתיך: ונאמר - ויקרא טז: כג כיום הזה יכפר עליכם למחר אתכם מכל חפאתיכם לפני יהוה תמיהו: אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שפענו משובך ושמחנו בישועתך ומהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו ואלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וישמחו בך ישראל אוהבי שמך . כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישראל בכל דור ודור ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח (אלא אתה) . ברוך אתה וי מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל . ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה . מלך על כל הארץ. מקדש השבת ו ישראל ויום הכפורים:

רצה וי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם . והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם. מהרה, באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך. ותחוינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ברוך אתה וי המחזיר שבינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא וי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד . צור חיינו מנן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו הפסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נפיק שפכל יום עמנו ועל נפלאותיך ומובותיך שפכל עת ערב ובקר וצהרים הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך . מעולם קנינו לך.

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלפנו תמיד לעולם ועד. וכתוב [בנעילה וחתום] לחיים טובים בני בריתך. וכל החיים יודוך סלה ויחללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה וי הטוב שמך ולך נאה להודות:

בערבית אומרים זה.

בשחרית, ובמוסף, ובמנחה, ובנעילה אומרים זה.

שלים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך ברכנו אבינו בלנו באחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו וי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך:	שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך:
--	---

בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה נזכר ונפתח [בנעילה ונחתם] לפניך אנו וכל עמך בית ישראל לחיים ולשלום. ברוך אתה וי עושה השלום:

אנא תבא לפניך תפילתנו . ואל תתעלם מתחנונתנו שאין אנחנו עוי פנים וקשי ערף לומר לפניך וי אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו אבל אנחנו חטאנו:

תפלת ליום הכפורים

אֲשַׁמְנוּ.	בִּגְדֵנוּ.	גִּזְלָנוּ.	דִּבְרֵנוּ דְּפִי:
הָעוֹיָנוּ.	וְהִרְשָׁעֵנוּ.	וְדָנוּ.	מַפְלָנוּ שְׁקָר:
יַעֲצֵנוּ רָע.	בּוֹבְנוּ.	לָצֵנוּ.	נֶאֱצָנוּ.
סָרְדָנוּ.	עֵוִינוּ.	פִּשְׁעֵנוּ.	קִשְׁינוּ עֲרָף:
רִשְׁעֵנוּ.	שָׁחַתְנוּ.	תַּעֲבֵנוּ.	תַּעֲתָעֵנוּ:

סָרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: כחמיס ט:לג וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ
בִּי־אַמֶּת עֲשֵׂיתָ וְאֶנְחָנוּ הִרְשָׁעֵנוּ:

מֶה נֹאמֵר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מְרוֹם . וּמֶה נִסְפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים הֵלֵא כָל־הַנְּסֻתוֹת וְהַנְּגִלוֹת
אַתָּה יוֹדֵעַ:

ובנעילה אומרים 'אתה גותן יד וכו'

אַתָּה יוֹדֵעַ רְוֵי עוֹלָם . וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חַי: אַתָּה מַשְׁלִי כִכֹּז חֹפֵשׁ כָּל־חַדְרֵי־בֵטָן:
יִרְמִיָּה יא:כ בָּחֵן בְּלִיּוֹת וְלֵב אִין דְּבַר נַעֲלָם מִמֶּךָ . וְאִין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ: וּבִכֵּן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַל־הִי אֲבוֹתֵינוּ . שְׁתַּסְּלַח לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ . וְתַמְחַל־לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ .
וְתַכַּפֵּר־לָנוּ עַל פִּשְׁעֵינוּ:

עַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בָּאֲנָם וּבְרָצוֹן:	וְעַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֻמִּין חֵלֶב:
עַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכָל־יְדֵעַת:	וְעַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּבִטּוֹי שְׁפָתַיִם:
עַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוֹי וּבִסְתָר:	וְעַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוֹי עֲרִיזוֹת:
עַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַבּוּר פֶּה:	וְעַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמַרְמָה:
עַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחִרְהוּר חֵלֶב:	וְעַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהוֹנָאת רָע:
עַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוֹי פֶּה:	וְעַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוַעֲדַת זְנוּת:
עַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזִדּוֹן וּבְשִׁנְגָה:	וְעַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזִלוּל הוֹדִים וּמוֹדִים:
עַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:	וְעַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחִלּוּל הַשֵּׁם:
עַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַפְשׁוֹת פֶּה:	וְעַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטַמְאַת שְׁפָתַיִם:
עַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיִצָר הָרַע:	וְעַל חֲטֵא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:

נוסח הבקשה שבין פיסקאות הוא: 'ועל כלם סלח לנו מחל לנו כפר לנו' (בלא המילים: 'א-לוה סליחות').

וְעַל כָּל־כָּל־סָלַח לָנוּ . מַחֵל לָנוּ . כֹּפֵּר לָנוּ:

תפלת ליום הכפורים

על חטא שחטאנו לפניך בכפת שחר: ועל חטא שחטאנו לפניך בפחש ובכזב:
 על חטא שחטאנו לפניך בלשון הרע: ועל חטא שחטאנו לפניך בלצון:
 על חטא שחטאנו לפניך במשא ובמתן: ועל חטא שחטאנו לפניך במאכל ובמשתה:
 על חטא שחטאנו לפניך בנשך ובמרבית: ועל חטא שחטאנו לפניך בנטיית גרון:
 על חטא שחטאנו לפניך בשקור עין: ועל חטא שחטאנו לפניך בשליח שפתותינו:
 על חטא שחטאנו לפניך בעינים רמות: ועל חטא שחטאנו לפניך בעויות מצח:
 על חטא שחטאנו לפניך בפריקת על: ועל חטא שחטאנו לפניך בפלילות:
 על חטא שחטאנו לפניך בצדית רע: ועל חטא שחטאנו לפניך בצרות עין:
 על חטא שחטאנו לפניך בקלות ראש: ועל חטא שחטאנו לפניך בקשיות ערה:
 ע"ח שחטאנו לפניך בריצת רגלים להרע: ועל חטא שחטאנו לפניך ברכילות:
 על חטא שחטאנו לפניך בשבועת שוא: ועל חטא שחטאנו לפניך בשנאת חנם:
 על חטא שחטאנו לפניך בתשומת יד: ועל חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב:
 ועל כלם סלח לנו . מחל לנו . בפר לנו:

מכים על הלב באמירה זו במילים שאנו חייבים

בפפד"ם ושכונותיה אומרים כסדר זו

סדר אחר

ועל חטאים שאנו חייבים עליהם עולה:	וחש"ח עליהם חטאת:
ועל חטאים שאנו חייבים עליהם חטאת:	וחש"ח עליהם אשם ודאי ותלוי:
ועל חטאים שאנו חייבים עליהם חטאת:	וחש"ח עליהם עולה:
ועל חטאים שאנו חייבים עליהם אשם:	וחש"ח עליהם קרבן עולה ויורד:
ועל חטאים שאנו חייבים עליהם אשם תלוי:	וחש"ח עליהם כרת וערירי:
ועל חטאים שאנו חייבים עליהם כרת:	

ועל חטאים שאנו חייבים עליהם מיתה בידי שמים:

ועל חטאים שאנו חייבים עליהם מלקות ארבעים:

ועל חטאים שאנו חייבים עליהם מכת מרדות:

בבקשת שבסוף ועל חטאים, מוסיפים בה את המילים: 'א-לוה סליחות'.

ועל כלם אלוה סליחות סלח לנו . מחל לנו . בפר לנו:

ועל חטאים שאנו חייבים עליהם ארבע מיתות בית דין:

סקילה . שריפה . הרג . וחנוק . על מצות עשה ועל מצות לא תעשה . בין שישבה קום עשה . ובין שאין בה קום עשה . את הגלויים לנו ואת שאינם גלויים לנו: את שגלויים לנו כבר אמרנום לפניך . והודינו לך עליהם . ואת שאינם גלויים לנו לפניך הם גלויים וידועים . בדבר שנאמר - דברים כט: להודות ליהוה אלהינו ולהגדלת לנו ולבנינו עד-עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת:

תפלת ליום הכפורים

אומרים זה בנעילה

אתה נותן יד לפושעים וימינה פשוטה לקבל שבים .

והלמדנו יי אלהינו להתודות לפניך . על כל עונותינו למען נחיד מעשך ידינו ותקבלנו בתשובה שלמה לפניך באשים ובניחוחים . למען דבריך אשר אמרת: אין קץ לאשי חובותינו . ואין מספר לניחחי אשמתינו . ואתה יודע שאחריתנו רמה ותולעה . לפיכך הרבית סליחתנו . מה אנו . מה חיינו . מה חסדנו . מה צדקנו . מה ישענו . מה בחנו . מה גבורתנו . מה נאמר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו הלא כל-הגבורים כאין לפניך . ואנשי השם בלא היו . וחכמים בכלי מדע ונבונים בכלי השכל כי רב מעשיהם תהו וימי חייהם הכל לפניך קטל גיט ומותר האדם מן-הבהמה אין כי הכל הכל:

אתה הברית אנוש מראש ותפירהו לעמוד לפניך . כי מי יאמר לך מה תפעל . ואס-יבדק מה-יתן-לך . ותתן לנו יי אלהינו באהבה את יום השבת הזה וביום (צום) הכפרים הזה קץ ומחילה וסליחה על-כל-עונותינו למען נחיד מעשך ידינו ונשוב אליך לעשות חקי רצונך בלבב שלם . ואתה ברחמיך הרבים רחם עלינו כי לא תחפזין בהשחתת עולם . שנאמר- ישעיה נכח: ודרשו יתה בהמצאו קראתו בהיותו קרוב: יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל-יתוה וירחמיה ואל-אלהינו כיר-ירבה לסלוח: נחמיה ט:יז ואתה אלוה סליחות חנון ורחום שמות לד: ארך אפים ורב-חסד ואמת: ומרבה להטיב ורוצה אתה בתשובת רשעים. ואין אתה חפץ במיתתם שנאמר- יחזקאל לג:יא אמר אליהם ח-אני | נאם | אדני אלהים אס-אחפץ במוות הרשע כי אס-בשוב רשע מדרך ויהי שובו מדרךכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל: ונאמר- יחזקאל: אחפץ אחפץ מות רשע נאם אדני אלהים הלא בשובו מדרךיו ויהי: ונאמר- יחזקאל: כי לא אחפץ במוות המת נאם אדני אלהים והשיבו ויהיו:

בכל התפלות מתפללים כאן

כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבתי ישראל בכל דור ודור ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח (אלא אתה):

אלהי . עד שלא נוצרתי איני בראי . ועכשיו שנוצרתי באלו לא נוצרתי. עפר אני בחיי. קל וחומר במיתתי . חריני לפניך בכלי מלא בושח וכלמה: יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שלא אחטא עוד . ומה שחטאתי לפניך מחוק ברחמיך הרבים . אבל לא על ידי יסורים וחלאים רעים:

אלהי . נצר לשוני מדע . ושפתי מדבר מרמה . ולמקללי . נפשי תדום ונפשי בעפר לכל תהיה: פתח לפי בתורתך . ובמצותיך תרדוף נפשי . וכל החושבים עלי רעה מהרה הפך עצתם וקלקל מחשבותם: עשה למען שמך עשה למען ימינה עשה למען קדשך עשה למען תורתך . תכלים ס: למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינה ונענני: יחזקאל יחזקאל: אמר-פי והגיון לפי לפניך יהוה צורי וגאלי: עשה שלום במרומי הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה בימי עולם ובשנים קדמוניות: מלאכי ג:ד וערכה ליהוה מנחת יהודה וירושלם בימי עולם ובשנים קדמוניות:

זה הכוונה שייד בשעת שאומרים שלש עשרה מדות לכל דבור ודבור :

שמות לד:ו-ז

אני הוא קודם שיחטא	י
אני הוא לאחר שיחטא וישוב	י
מידת הרחמים אפילו לכותי	אל
למי שיש לו זכות	רחמים
למי שאין לו זכות	והזכין
מאריך אף לרשעים אולי ישובו	ארך אפים
לצריכים חסד	ורב חסד
לשלם שכר טוב לעושי רצונו	ואמת
בשאדם עושי טוב	נצר חסד לאלפים
לעושה במזיד	נשא עון
המורדים להקעים	ופשע
העושים בשגגה	והזאתה
לשבים	ונקה

Selichos [Prayers of Atonement] according to the Alsace [France] custom.

Frankfurt On the Main ~ 1725

If one orens within a ציבור which is using a different version of סליחות, one may either say those סליחות along with the ציבור, which is preferable to orening the סליחות למנהג אשכנז at home alone, or one may oren the סליחות למנהג אשכנז while others are saying different words in synagogue, as long as one is careful to say the י"ג מדות with the ציבור. If the ציבור is not saying the י"ג מדות (this can happen during the opening of the ark on יום כפור which falls on שבת, when the מנהג אשכנז is to chant the י"ג מדות as on all הכפורים (ימי הכפורים) at the appropriate part of the service, one should chant them to oneself.

תפלת הבינו

בשעת הדחק, כגון שהוא בדרך או במקום שטרוד ויירא שיפסיקוהו, או מי שהוא חולה ואין בו כח להאריך בתפלה או מי שאין דעתו מיושבת עליו ולא יוכל להתפלל בכוונה תפלה ארוכה, או שהשעה עוברת לו, הוא יתפלל תפלת הבינו, ואומר ג' ברכות ראשונות של שמנה עשרה ואח"כ אומר הבינו וגו' ואומר רצה וכו' ומסיים ג' ברכות אחרונות. וצריך לאמרה מעומד, וכשיגיע לביתו או שירוח לו אח"כ והתיישבה דעתו אין צריך לחזור ולהתפלל. ואינו מתפלל הבינו בימות הגשמים, ולא במ"ש ומי"ט. הפועלים שעושין מלאכה אצל בעל הבית אם נתן להם שכר חוץ מסעודתן כשמקפיד עליהן, מתפללים הבינו. וזו הנוסחא, אדני שפתי וגו' בא"א וכו' עד האל הקדוש, ואח"כ:

הַבִּינֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְדַעַת דְּרָכֶיךָ. וּמִזֵּל אֶת לִבֵּנוּ לִירְאָתְךָ. וְתַסְלֵחַ לָנוּ לְחַיִּים גָּאוּלִּים. וְרַחֲמֵנוּ מִמַּכָּאוֹב. וְדַשְׁנֵנוּ בְּנֵאוֹת אֲרָצְךָ. וּנְפֻצּוֹתֵינוּ מֵאֲרָפֶעַ פְּנֵפוֹת הָאָרֶץ תִּקְבִּי. וְהַתּוֹעִים עַל דַּעְתְּךָ יִשְׁפְּטוּ וְעַל הָרָשָׁעִים תִּגְיֵף יָדֶיךָ. וְיִשְׁמְחוּ צַדִּיקִים בְּבִנְיַן עֵינֶיךָ וּבְתִקּוֹן הַיְכָלְךָ וּבְצִמְחַת קַרְן לְדוֹד עֲבֹדֶךָ. וּבְעֲרִיבַת נֵר לְבָן יִשִּׁי מְשִׁיחֶךָ. מָה־נֶּקְרָא אֶתְּךָ תַּעֲנֶה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ תַּפִּלָּה: רצה וכו'

המהלך במקום גדודי חיות או לסטים מתפלל תפלה קצרה זו:

צִרְכֵי עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל מְרַבִּים, וְדַעְתָּם קְצָרָה. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַחֲרֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׁתַּתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּדִי פְרִנְסָתוֹ וּלְכָל גִּיּוֹה וּגְיֹהָה דִּי מַחְסוּרָה, וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ תַּפִּלָּה:

ואין צריך לג' ברכות ראשונות ולא לג' אחרונות. וכשבא לביתו חוזר ומתפלל שמונה עשרה כראוי.

ברכת המזון בקצרה

השפחות והנשים שמלאכתן בתבשיל ואינן יכולות בהמ"ז הכוונה מוטב שיברכו אותה בקצור ובכוונה, וזה נוסחא:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. תָּזֵן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוֹבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל תִּמְיד לֹא חָסַר לָנוּ וְאֵל יַחֲסֹר לָנוּ מִזֶּן לְעוֹלָם וָעֶד: בְּעֶבְדְּךָ שָׂמוּ הַגָּדוֹל כִּי הוּא זֶן וּמַפְרִינֵם לְכָל וּמַטִּיב לְכָל וּמַבִּיֵן מִזֶּן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ תָזֵן אֶת הַכֹּל: נוֹדָה לָךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה מְרֻבָּה וְרַחֲבָה. וְנִתַּתָּ לָנוּ בְּרִית וְתוֹרַת חַיִּים וּמִזֶּן. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּזֶּן: רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַם עִירְךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְתַגְדֵּל מַהֲרָה כְּבוֹד הַבַּיִת וְתַנַּחֲמֵנוּ בְּכַפְּלִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַם. אָמֵן: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמַּטִּיב לָנוּ הוּא הַטִּיב הוּא מַטִּיב הוּא יִיטִיב לָנוּ הוּא גִּמְלָנוּ הוּא גּוֹמְלֵינוּ הוּא יִגְמֹל בְּעֵדֵינוּ לְעַד לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וְיִזְכֵּנוּ לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ: עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא גַּעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאָמְרוּ אָמֵן:

ברכת המזון

שיר. מודה אני, תפילה אני, רבי משה אבן מכיר by ספר סדר היום is in שיר המעלות The source for reciting שיר המעלות is said in order to include דברי תורה at the table. The minhag is to add two to four פסוקים afterward, as listed below. According to the ארז"ל, these פסוקים are said for kabbalistic reasons. It is unnecessary to say שיר המעלות at the פסח סדר. The old haggadot did not include it. Perhaps that is also because שיר המעלות was originally not included before the bensching on טוב. At the סדר since the whole הגדה is said - there is no need to add שיר המעלות.

קבו שיר המעלות בשוב יהוה את־שיבת ציון חיינו בחלמים: או ימלא שחך פינא ולשוננו רנה או יאמרו בגוים הגדיל יהוה לעשות עם־אלה: הגדיל יהוה לעשות עמנו חיינו שמחים: שובה יהוה את־שבותנו פאפיקים פנגב: הודעים בדמעה ברנה יקצרו: הלוך ילך | ובכה נשא משד־הודע בא־יבא ברנה נשא אלמתי: קמב: תהלת יהוה ידבר פי ויברך כל־בשר שם קדשו לעולם ועד: קטו: יח ויאנחנו | נברך יה מעתה ועד־עולם הללויה:

יש מוסיפים פסוקים אלה	יש מוסיפים פסוקים אלה
ק:טז: מי ימלא גבורות יהוה ישמיע כל־תהלתו:	ק:טז: הודו ליהוה ב־טוב כי לעולם חסדו:
קנו: כל תשמה תהלל יה הללויה:	ק:טז: מי ימלא גבורות יהוה ישמיע כל־תהלתו:

באשכנז לא נהגו ליטול מים אחרונים בכל ימות השנה. המזמן אוחז את הכוס בידו בשעת ברכת המזון עד 'אל יחסרנו'. אם יש יין ממלאים בו כוס ונוטלים אותו ביד ואומרים: 'בום ישועות אשא. ובשם יי אקרא' ומברכים את ברכת המזון עם הכוס ביד. אם אכלו שלושה בני מצוות יחדיו, חובה עליהם לזמן. אחד מהם מברך בקול רם והשאר מברכים עמו בלחש ועונים 'אמן' על הברכות.

המזמן: רבותי נברך! או בלשון אשכנז: רבותי ויר וואללען פענשען!

המסובים עונים: קיג: יחי שם יהוה מברך מעתה ועד־עולם:

המזמן אומר (בלא עמידה במילה 'אלדינו'):

ברשות . . . נברך (בעשרה מוסיף: אלהינו) שאכלנו משלו:

המסובים עונים (בלא עמידה במילה 'אלדינו'):

ברוך (בעשרה: אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו חיינו. [שאר הנוכחים שלא אכלו שם צריכים לענות:

וחזור המזמן ואומר (בלא עמידה במילה 'אלדינו'):

ברוך (בעשרה: אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו חיינו.

המזמן והמסובים: ברוך הוא וברוך שמו:

According to the 'פותח את יד' פסוק, נוסח הספרדים and רמב"ם is said.

In the נוסח אשכנז it does not. the פסוק appears; in נוסח צרפת which primarily follows מחזור ויטרי.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הן את העולם כלו בטובו פחן פחסד וברחמים הוא קלוי: נתן לחם לכל־בשר כי לעולם חסדו: ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד פעבור שמו הגדול: כי הוא זן ומפרנס לכל ומטיב לכל ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא. ברוך אתה יי הן את הפל:

נודה לך יי אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ועל שהוצאתנו יי אלהינו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים ועל בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדנו ועל חקך שהודעתנו ועל חיים חן וחסד שחוננתנו ועל אכילת מזון שאתה זן ומפרנס אותנו תמיד בכל יום ובכל עת ובכל שעה.

על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות

שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

בחנוכה: בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמוני ובניו. פשעמדה בפורים: בימי מרדכי ואסתר בשושן מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מביתך רצונך: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך. ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה: לבזו: ואתה ברחמיך הרבים הפרת ואחר כך באו בניך לדכור בידך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנכה והשבות גמולו בראשו. ותלו אותו אלו להודות לחלל לשמך הגדול: ואת בניו על העץ:

אם שכח 'על הנסים' ונזכר קודם שגמר 'ועל הכל', אף אם הגיע בין 'אתה' ל'ה', יאמרו שם ויחזור לומר 'ועל הכל' מתחילה. אולם אם אמר 'ברוך אתה ה', יאמרו לפני 'הרחמן' הוא 'זכנו' בנוסחא הכתובה שם.

ועל הכל יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך. יתברך שמך בפי (נ"א בפה) כל חי תמיד לעולם ועד: בפתוב: 37 כריס חיי ואכלת ושבעת וברכת את יהודה אלהיך על הארץ הפכה אשר נתן לך: ברוך אתה יי על הארץ ועל המזון:

רחם יי אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלם עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מלכות בית דוד משיחך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו: אלהינו אבינו רענו זוננו פרנסנו וכלכלנו ותרויחנו ותרוח לנו יי אלהינו מהרה מכל צרותינו ונא אל תצריכנו יי אלהינו לא לידי מתנת פשר ודם ולא לידי חלואתם אלא [נוסח מאוחר: כי אם] לידך המלאכה הפתוחה הקדושה והרחבה שלא נבזש ולא נפלם לעולם ועד:

ראש חודש, חול המועד

בשבת

אלהינו ואלהי אבותינו. נעלה ויבא וניגע ונראה ונרצה וישמע ויפקד ויזכר וזכרנו ופקדוננו וזכרון אבותינו. וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון ירושלם עיר קדשך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך. לפליטה ולמוכה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לר"ח: ראש החודש | לפסח: חג המצות | לסוכות: חג הסוכות

הזה. וזכרנו יי אלהינו בו למוכה. ופקדנו בו לברכה. והושיענו בו לחיים. ובדבר ישועה ורחמים חיים וחסד. ורחם עלינו והושיענו. כי אליה עינינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה:

רצה והחליצנו יי אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה. כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבת בו ולנוח בו באהבה במצות רצונך. בראונך הנתי לנו יי אלהינו שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו ותראנו יי אלהינו בנחמות ציון עירך ובבנין ירושלם עיר קדשך כי אתה הוא בעל תשועות ובעל הנחמות:

**וּבִנְיָה יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יי בִּנְיָה בְּרַחֲמֵי יְרוּשָׁלַם . אָמֵן:**

שכח בשבת לומר 'רצה' וכבר התחיל ברכת 'המזב' אם היא סעודה ראשונה ושניה צריך לחזור לראש, ובסעודה שלישית אינו צריך; אבל אם נזכר לפני שהתחיל ברכת 'המזב' יאמר כאן:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר נָתַן שְׁפָתוֹת לַמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וּלְבָרִית .
בְּרוּךְ אַתָּה יי מֶלֶךְ הָעוֹלָם:**

שכח לומר 'יעלה ויבא' בראש חדש ונזכר אחר שהתחיל ברכת 'המזב' אינו צריך לחזור, אבל אם נזכר קודם שפתח בברכת 'המזב', יאמר כאן:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר נָתַן רָאשֵׁי חֲדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן:
חל ראש חדש בשבת ושכח 'רצה' ו'יעלה ויבא', ונזכר קודם שפתח בברכת 'המזב', יאמר כאן:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר נָתַן שְׁפָתוֹת לַמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וּלְבָרִית .
וְרָאשֵׁי חֲדָשִׁים לְזִכְרוֹן. בְּרוּךְ אַתָּה יי מֶלֶךְ הָעוֹלָם וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֲדָשִׁים :**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אֲבִינוּ מַלְכֵנוּ אֲדִירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גֹאֲלֵנוּ יוֹצֵרֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ
קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַמֶּלֶךְ הַמּוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל (א) שֶׁכָּבֵל יוֹם וַיּוֹם הוּא הַמְּטִיב הוּא
הַמְּטִיב הוּא יִמְטִיב לָנוּ: הוּא גֹמְלֵנוּ הוּא גּוֹמְלֵנוּ הוּא יְגַמְלֵנוּ (ב) יְגַמּוֹל בְּעֵדֵינוּ לְעֵד לְחֵן לְחֶסֶד
וּלְרַחֲמִים וּלְיָרוּחַ הַצֶּלֶה וְהַצֹּלֶחַ בְּרַכָּה וַיִּשְׁוֹעָה נַחֲמָה פְּרִנָּסָה וּבִלְבָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשְׁלוֹם וְכָל
טוֹב וּמִכָּל טוֹב אֵל יַחֲפָּרֵנוּ:**

כאן אפשר להניח את הכוס

Until three hundred years ago, ברכת המזון was said only by the leader and all present fulfilled their obligation through him. Later, when copies of ברכת המזון became more prevalent, each person began reciting ברכת המזון on their own. As a result, two different מנהגים evolved - 1) everyone said (sang) ברכת המזון together (no אמן is therefore required), or 2) one recites ברכת המזון aloud and everyone follows along silently (although people are particular to finish the ברכה before the leader to answer אמן to his ברכה, no such insistence for the הרהמן exists).

One is required to say all the הרהמן which are printed, (both on שבת and on weekdays).

The רוקח says that one may add to the הרהמן if one wishes, not that one may disregard them entirely.

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יְמַלֵּךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִתְּבַרֵךְ בְּשִׁמְיָם וּבְאֲרָצִין:

**הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר וָדוֹר וַיִּתְּפָאֵר בָּנוּ לְנֶצַח נֶצַחִים וַיִּתְּהַדָּר בָּנוּ לְעֵד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים:
הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יַפְרִנֵּסֵנוּ בְּכַבּוֹד:**

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִשְׁפּוֹר עַל גּוֹיִם מַעַל צִוְּאָרֵנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ:

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִשְׁלַח בְּרַכָּה מִרְפָּה בְּבֵית זֶה וְעַל שְׁלֹחַן זֶה שְׂאֵבֵלֵנוּ עָלֵינוּ:

אם אכלו בדרך או בבית ערל או בבית מומר להכעיס, משמיטים את המילים 'בבית זה ועל שלחן זה' שאכלנו עליו ויש המוספים תחתיהם את המילים: בְּמָקוֹם הַלִּבְתָּנוּ וּבְמָקוֹם יִשְׁכַּבְתָּנוּ עַד עוֹלָם:

נוסח 'הרהמן' מאוחר:

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנִּבְיָא וְכוּר לְטוֹב .
וַיְבַשֵּׁר לָנוּ [בְּמַהֲרָה] בְּשׁוֹרֹת טוֹבוֹת יִשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת:

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנִּבְיָא וְכוּר

לְטוֹב . וַיְבַרֵךְ אוֹתֵנוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ בְּשִׁמּוֹ:

(אם יש ערל או מומר להכעיס מסיימים: בְּגֵי בְרִית מִמֶּנּוּ בְּשִׁמּוֹ):

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יְבָרֵךְ אֶת [אָבִי מוֹרִי] בְּעַל הַפִּית הַזֶּה. וְאֶת [אִמִּי מוֹרִיתִי] בְּעַלֹּת הַפִּית הַזֶּה. אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זֶרְעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם. אוֹתָנִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ. בְּמִו שְׁנַת־בְּרָכּוֹ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. בְּכָל מְבַל כָּל. בֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ [אִם יֵשׁ עַרְל אוֹ מוֹמֵר לַהֲכַעִיס מוֹסִיפִים: בְּנֵי בְרִית] בְּלָנוּ יַחַד בְּבִרְכָּה שְׁלֵמָה. וְנֹאמַר אָמֵן:

אורח מוסיף ברכה לבעה"ב [אבל אין אומרים בשבת וביום טוב משום איסור בקשת צרכים]:
[יְהִי רִצּוֹן שְׁלֵא יִבוֹשׁ בְּעַל הַפִּית בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְלֹא יִכְלֹם לְעוֹלָם הַבָּא. וְיִצְלַח מְאֹד בְּכָל נִכְסָיו. וְיַחֲיוּ נִכְסָיו מִצְלָחִים וּקְרוֹבִים לְעִיר, וְאֵל יִשְׁלֹם שְׂמֹן לֹא בְּמַעֲשֵׂי יָדָיו וְלֹא בְּמַעֲשֵׂי יָדָיו. וְאֵל יוֹדֵקֵךְ לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְפָנֵינוּ שׁוֹם דְּבַר הַרְהוּר חֲטָא וְעִבְרָה וְעוֹן מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם:]

יש מרבתינו שלא אומרו את אמירת 'ממרום' מחשש הבלעת האל"ף באמירת 'מאת', שכן בלעדי האל"ף המילה 'מאת' נשמעת ח"ו כחירוף. ויש שהחליפו מחמת כן את המילה 'מאת' במילה 'מעם'. ולמנהגנו שאומרים 'מאת', צריך לזהר מהבלעת האל"ף
מְמָרוֹם [נוסח מאוחר: בְּמָרוֹם] יִלְמְדוּ עַלֵּיהֶם וְעַלֵּינוּ זְכוּת. שְׁתַּחֲוֶה לְמַשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם. וְנִשְׂא בְּרָכָה מֵאֵת יי וְיִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁרָאֵל. וְנִמְצָא חֵן וְשִׁכָּל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

In general, all of the special הַרְחֵמֵנוּ are not very ancient, (unlike the standard הַרְחֵמֵנוּ which date from the time of the גאונים), therefore the רוקח says, there is no reason to be stringent about their recitation.

בשבת הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יְנַחֵלֵנוּ לְיוֹם שְׁבָלוֹ שֶׁבֶת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

The רַאשׁ חֹדֶשׁ that we say today for הַרְחֵמֵנוּ composed the תְּרוֹמַת הַדֶּשֶׁן cites that the רַאשׁ חֹדֶשׁ.

בראש חודש הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יַחֲדֹשׁ עֲלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:

חול המועד on not and ימים טוב is said only on הַרְחֵמֵנוּ הוּא יְנַחֵלֵנוּ לְיוֹם שְׁבָלוֹ טוֹב, which is not considered יום טוב in this regard (רַב יוֹסֵפֶה שֶׁמֶשׁ).

חור"ה סכות הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יָקִים לָנוּ אֶת סֵבֶת דָּוִד הַנִּפְלָא:

שכח 'על הנסים' ישלים אמריתו כאן ויאמר:

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יַעֲשֶׂה לָנוּ נִסִּים וְנִפְלְאוֹת בְּמִו שְׁעֲשֶׂה לְאֲבוֹתֵינוּ בְּיָמִים הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה. בְּיָמֵי וכו'.

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִזְכְּנוּ לְיָמֹת הַמְּשִׁיחַ וְלְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא:

תהלים יח:גא מְגִדִּיל יִשׁוּעוֹת מְלָכֹו וְעֲשֶׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדָוִד וְלִזְרָעוֹ עַד-עוֹלָם:	בכל יום שמתפללים בו מוסף: שמואל ב' כג:גא מְגִדִּיל יִשׁוּעוֹת מְלָכֹו וְעֲשֶׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדָוִד וְלִזְרָעוֹ עַד-עוֹלָם:
--	---

עֲשֶׂה שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עַלֵּינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְנֹאמַר אָמֵן:

In the past only יִרְאוּ and כַּפִּירִים were said, however in the past 200-300 years ד' עז and נָעַר הֵייתִי, פֹּתַח, הוֹדוּ were also added. Today it is considered a מנהג טוב that they are said.

אומרים בלחש:

תהלים לד:י-יא יִרְאוּ אֶת-יְהוָה קִדְּשׁוּ בִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו:

בְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעֲבֹו וְדָרְשׁוּ יְהוָה לֹא-יִחַסְרוּ כָּל-טוֹב:

[קית:א הוֹדוּ לַיהוָה בִּרְמָזֹו בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:ו קמח:טז פֹּתַח אֶת-יְהוָה וּמִשְׁפָּנֵעַ לְכָל-חַי רִצּוֹן:

ירמייח יז:ז בְּרוּךְ הַגִּבֹּר אֲשֶׁר יִבְמַח בִּיהוָה וְחַיָּה בִּיהוָה מִבְּמַחֲו:

תהלים לז:כב נָעַר תִּיִּיתִי גַם-זִקְנָתִי וְלֹא-רִאִיתִי צָדִיק נִעְזֵב וְזָרְעוֹ מִבְּקִשׁ-לֶחֶם:

כט:יא יְהוָה עֵז | לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה | יְבָרֵךְ אֶת-עַמּוֹ בְּשְׁלוֹם:]

ברכה מעין שלוש.

בנוסח ברכת מעין שלוש רבו השיטות והנוסחות של רבותינו הגאונים והראשונים, לא ראי זה כראי זה, ואין שום מסורת אחידה ושיטה מגובשת:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם.

על פירות משבעת המינים:	על אחד מחמשת מיני דגן:	על יין
על העץ ועל פרי העץ	על המתיקה ועל הפלפלה	על הגפן ועל פרי הגפן

ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה
שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשפוע משובה.

מצוי נוסח עתיק של ברכת מעין שלוש מנדפס בהגדות מידועות של ויניציאה ואמשטרדם שונה ומקוצר המורגל כיום:

רחם יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך. ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושפחנו בבנינה ונאכל מפריה ונשפיע משובה ונברכה עליה בקדשה ובטהרה:	רחם יי אלהינו עלינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל מקדשך ועל מזבחך ועל היכלך. ובנה ירושלים עיר קדשך במהרה בימינו והעלנו בה ושפחנו בתוכה:
---	---

בשבת (ורצה ותחליצנו) ביום השבת הזה.	בראש חודש (וזכרנו למזכה) ביום ראש החדש הזה.	בחג הפסח (ושמחנו) ביום חג המצות הזה.	בחג הסוכות (ושמחנו) ביום חג הסוכות הזה.
---	--	---	--

כי אתה (אל) טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ...

על פירות משבעת המינים (י"א גם על היין): ועל הפירות. ברוך אתה יי על הארץ ועל הפירות (ועל פרות א"י: פרותיה):	על היין: ועל פרי הגפן. ברוך אתה יי על הארץ ועל פרי הגפן (ועל יין א"י: גפנה):	על אחד מחמשת מיני דגן: ועל המתיקה. ברוך אתה יי על הארץ ועל המתיקה:
---	---	---

בורא נפשות.

Among the ראשונים in אשכנז we find the following; the אור זרוע and ראביה both have the text שְׁבִירָאָה. The תשב"ץ, בהם. In the ראשונים we likewise find texts containing and omitting the word שְׁבִירָאָה. The הגהות מיימוניות and the רא"ש write שְׁבִירָאָה.

אחר שאר אוכלין ומשקין:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. בורא נפשות רבות וחסרונן
על כל מה שְׁבִירָאָה/שְׁבִירָאָה לחיות (בהם) נפש כל חי. ברוך חי העולמים:

ברכות.

על משקים ובשר:

The נהיה's text is רודלהיים סידור, however according to the סופר, the correct term is נהיה.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ:
על פרי העץ:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. בורא פרי העץ:
על היין:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. בורא פרי הגפן:

על פרי הארץ:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . בורא פרי האדמה:

על תבשיל מחמשת מיני דגן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . בורא מיני מזונות:

נטילת ידים קדם הסעודה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . אשר קדשנו במצותיו . וצונו על נטילת ידים:

ברכה על הפת:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . המוציא לחם מן הארץ:

על ריח עשב:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . בורא עשבי בשמים:

על ריח פרי:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . הנותן ריח טוב בפרות:

על ריח טוב שאינו מן הצומח:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . בורא מיני בשמים:

על ריח עץ:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . בורא עצי בשמים:

הרואה תופעות טבע בלתי רגילות, כגון ברק, הרים גבוהים מאד, נהרות גדולים מאד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . עשה מעשה בראשית:

הרואה קשת:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו:

הרואה אילנות בעת פריחת נצבם מברך בראיה ראשונה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . שלא חפר בעולמו כלום

וברא בו פירות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם:

הרואה אילנות טובות ובריות נאות מברך:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . שפכה לו בעולמו:

הרואה אדם משונה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . משנה הבריות:

על שמועות טובות לו ולאחרים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . הפזיב והמטיב:

על שמועות רעות:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . דין האמת:

הרואה חכם בחכמת התורה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . שחלק מחכמתו ליראיו:

הרואה חכם מאומות העולם:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . שנתן מחכמתו לבשר ודם:

הרואה מקום שנעשה בו נסים לישראל:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . שעשה לי (לרבי לאבותי לאבותינו) גם במקום הזה:

הרואה ים האוקיינוס:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . עשה את הים הגדול:

הרואה את חברו שנתרפא מחליו מברך:

ברוך רחמנא מלכא דעלמא די יהבך לן ולא יהבך לעפרא:

הקובע מזוזה מברך:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . אשר קדשנו במצותיו . וצונו לקבוע מזוזה:

הבונה מעקה סביב לגג או גדר סביב לבורו להסיר מכשול מברך:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . אשר קדשנו במצותיו . וצונו לעשות מעקה:

המטביל כלים שעשם גוי מברך:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . אשר קדשנו במצותיו .

וצונו על מבילת כלים: (ואם מטביל כלי אחד אומר: בלי)

סדר ברית מילה

The celebration on the first Friday night after the birth of a son is called a 'זכר', as it was referred to in all of Europe until the nineteenth century, and not a 'שלום זכר' ('שלום זכר'). The traditional food items are; cakes, fruits and other desserts (מיני). The night before a ברית מילה a סעודה is made, where דברי תורה are said, or there is a communal learning. Some people stay up all night, but that is uncommon. The people attending the סעודה recite שמע.

Traditionally, women attend a ברית מילה (in the Women's Section). A woman (סנדקת) brings the baby to the men's section. In the past, the mother would not attend the ברית מילה nor leave her house until a month after giving birth. She would come to synagogue on שבת to hear her husband making ברכות התורה for his עליה (instead of her recital of הגומל). Nowadays, as people can easily attend without much physical effort, the mother does attend. Fleishig was typically served at the סעודת ברית מילה; however, just before the Holocaust we find some mention of a milchig meal (in Holland for example).

The term סנדק has been identified with the Greek "synteknos" denoting literally "with the child." The סנדק, whose privilege it is to hold the child on his knees during the operation, became known in medieval times as Gottvater, G'vater (Kvater). At a later period, the title "Kvater" was conferred upon the person handing the infant to the מוהל.

ברוך הבא!

הסנדק נוטל את התינוק מידי אשתו ומוליכו אל הכסא. המוהל נוטל את הנער מידי הסנדק, מניחו על הכסא שהכין לאליו ואומר:

זֶה הַבָּא שֶׁל אֱלֹהֵינוּ זָכוֹר לְטוֹב:

למנהג פפד"מ אין אומרים את הפסוקים האלה:

בראשית מט:יח לִישׁוּעָתֶךָ קָנִיתִי יְהוָה: תכלים קיט:קסו שְׂפָרְתִּי לִישׁוּעָתֶךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:

אֱלֹהֵינוּ מִלֵּאדָּה הַבְּרִית . הִנֵּה שְׁלָךְ לְפָנֶיךָ . עֲמוּד עַל יְמִינִי וּסְמִכְנִי: שְׂפָרְתִּי לִישׁוּעָתֶךָ יי .

קיט:קסג שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אֲמָרְתֶּךָ כְּמוֹצֵא שְׁלָל רָב: קיט:קסב שְׁלוֹם רָב לְאַהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוּ מִכְשׁוֹל:

אֲשֶׁרִי תִבְחַר וְתִקָּרֵב יִשְׁכֵּן חֲצִירָה:

הקהל עונה: סכ:ב נִשְׁפָּעָה בְּמִוֶּב בֵּיתֶךָ קוֹדֵשׁ הַיְכָלֶךָ:

המוהל נוטל את התינוק מכסאו של אליהו, והסנדק מתיישב על הכסא המיועד לסנדק, ומניח המוהל את התינוק על ברכי הסנדק.

יש המחלקים את המילה לשני מוהלים, אחד מל ואחד פורע ומוצץ, ואין עושים כן בשבת. המוהל מברך ברכת 'על המילה',

והפורע מברך 'בורא פרי הגפן' ואשר קידש'. המוהל מגלה את ערלת התינוק. יש הנוהרים שלא לגעת בערלה בטרם אמר את הברכה,

ויש נוהגים לתפוס את עור הערלה בין האצבעות לפני הברכה. המוהל מברך בקול רם:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו . וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה:

המוהל חותך את הערלה בזריזות, ומיד אחר החיתוך אבי הבן מברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו . וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אֲבִרָהּ אֲבִינוּ:

אין מברכים ברכת 'שהחיינו' (יש המברכים בבן בכור כשאב בעצמו מל אותו), ותיכף אחר ברכת 'להכניסו' הקהל עונה:

בְּשֵׁם שְׁנֵכֶנָם לְבְרִית . בֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

בשעת החיתוך משליך המוהל את הערלה על כסא של אליהו. המוהל ממחר לעשות את הפריעה. המוהל נוטל מעט יין בפיו לפני המציצה מה'כוס של מציצה', ולתוכו גם פולט את דם המציצה. בגמר הפריעה והמציצה חובש המוהל את מקום המילה, ומחתל את התינוק בחיתול המילה שממנו עושים את ה'ווימפל'. עתה נוטל המוהל התינוק מן הסנדק, ונעמד הסנדק ממושבו, ובעמדו מחזיר המוהל התינוק לידי הסנדק. את הברכות האחרונות, 'בורא פרי הגפן' ו'אשר קידש ידיד', אומר המוהל, ורוחץ תחילה את ידיו ופיו. אם יש צורך גדול, אפשר לכבד מישוהו מן הנוכחים באמירת ברכות אלה. נותנים בפני המברך 'טבלה' ובה נוסח הברכות. יש שעשו טס של כסף שברכות מילה כתובות עליו. המברך נוטל את הכוס בידו, וראוי לו להפוך פניו למזרח בשעת הברכה. בברכתו מכוון המברך להוציא את הסנדק ידי חובת ברכת הגפן. נהגו מקדמת דנא לקרוא לתינוק על שם אבותיו. הילד הראשון מצד האב והשני מצד האם וחוזר חלילה. לפעמים מתפשרים ונותנים לו שמות משני הצדדים, ושם מצד האב קודם תמיד. אף גדולי ישראל כהחת"ס קראו בניהם על שם אבותיהם ולא על שם רבותיהם.

המברך פותח ואומר:

סברי כהנים [מורה מורינו הרב] מרגן ורבנן ורבותי

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הנפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר קדש ידיד מבפני. וחוק בשארו שם. וצאצאיו חתם פאות פריית קודש. על בן בשבר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידירות שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו. ברוך אתה יי בורא פריית:

אלהינו ואלהי אבותינו.

כשהאב מוהל יאמר:

קנים את בני הילד הזה לי ולאמו.

קנים את הילד הזה לאביו ולאמו.

ויקרא שמו בישראל (פלוגי בר פלוגי)

כשנפטרה האם יאמר:

ותגל אמו בגן עדן בפרי במנה.

כשהאב מוהל יאמר:

אשמח ביוצא חלצי.

ישמח האב ביוצא חלציו.

ותגל אמו בפרי במנה.

בפתוב: משלי כג: ישמח אביו ואמו ותגל יולדתה: ונאמר: יחזקאל טז: ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמך

ואמר לך בדמך חיי ואמר לך בדמך חיי:

(ונותן באצבעו מהיין בפי התינוק, ויש שנהגו ליתן מתוך כוס המציצה שבו מעורב הדם).

ונאמר: חכלים קכח: זכר לעולם בריתו דבר צוה לאלה דור: אשר ברת את אברהם ושבעתו לישחק:

וישמחה לעקב לחק לישראל ברית עולם:

ונאמר: זרשית כא: וימל אברהם את יצחק בגו פך שמנת ימים כאשר צוה אתו אלהים:

קיתח: חודו ליהוה ברי טוב פי לעולם חסדו: קיתח: חודו ליהוה ברי טוב פי לעולם חסדו:

(פלוגי) זה הקמן גדול יהיה.

בשם שנכנסם לברית. בן יפנס לתורה ולחפה ולמעשים טובים. אמן:

בגמר הברכה כולה, המוהל נותן לסנדק לשתות את היין. מעט מן היין נותן בפי התינוק הנימול, גם לקטנים העומדים שם, ושולחים את הכוס לילדות שתטעם מכוס הברכה. בסוף הברית הש"ץ קורא בקול רם 'עלינו לשבח', וכולם אומרים עמו.

הסנדק מחזיר את התינוק לסנדקת הממתינה לו בפתח עזרת הנשים.

זימון לסעודת ברית מילה

קודם ברכת המזון אומרים 'שיר המעלות' בניגון, וא"א 'נודה לשמך';
המנהג כי המוהל מברך את בהמ"ז בסעודת המילה, וכשמגיע אל 'בפה כל חי לעולם ועד',

Usually, the leader says the following פיוט aloud while others read silently or near silently, except for the refrain
'ברית עולם' which everyone says together. It is also acceptable to say the פיוט entirely to oneself.

מוסיף המברך את הפזמון 'אלדים צוית' חתום בראשי החרוזים לרבי אפרים (בר יעקב) מעיר בונא.

אלהים צוית לידך בחרך. את בריתי תשמר חק בשארה.
אתה תברת ליוצרך. ולקדוש ישראל כי פארה.
פארה. לו באלני ממרא בחרך. פקודך ביום כפור בפעשותו במוצאך.
פצת ממחין מכותיך ארפאך. כי אני יי רפאך. רופאך.
בחסרך מאכריך מודיעים הדמים. רשם התהלה לפני ויהיה תמים.
ראיתי נקפך בדם עלה ושלמים. למען ייטב לך והארכת ימים.
ימים. מברית בחתעצל אב החכמים. יעדתו או אמרה חתן דמים.
יה זכר לסגלה מעמים. הפלה חסדיך מושיע ממתקממים.
ממתקממים אאסך נחיתך ואצבר. מעת אראך מתבוססת בדםיך עליך באעבר.
ממת עליך אשבר. ואני בדם בריתך שלחתי אסירך מבור.
מבור אב המון בצאתו. מכבודך נעזר וברות עמו בריתו.
מנוחה דחה וקציצת בחרתו. ביום השמיני ימל בשר ערלתו.
ערלתו ודי ולא ספק היום או אתמל. עליה יחון שבת ולא על מכשירי סבינא להמל.
עשה מילה ופריעה ומציצה שוב מל. ואשה מלה ולא גוי המל ימול.
ימול ביום ולא כלילה אפילו ספק ישנה. יחבב אף כי בעירם הנה הנה.
ישן וער לבוש וערם עת נזכרנה. ימלא שחוק פינו ולשננו רנה.
רנה בנפצח בלמנצח על השמינית תהלתך. רחש לבי דבר טוב שש אנכי על אמרתך.
רחמים תעזר לעדתך. לוי הישועה על עמך ברכתך.
ברכתך תנה לחיבים בנים. בתתך לי גלות מים ישועה ממענים.
בשמחה שלמה ישמחו יונק בחתונים. דשנים ורעננים.
ורעננים בשתלי ויתים ולא רצם יקו. ואויבך חרב יחרבו.
וער לבניך ויעידו באיים ויחיו. בלהגוים באין נגדו מאפס ותהו נחשבו.
נחשבו כבהמה נמזו בעיניכם. נתונים תחת כפות רגליכם.
נמולי פקס עבור אתם ובניכם. ולקחתי אתכם מן הגוים וקפצתי אתכם.
אתכם לבבכם אמול מערלתכם. ואת רוחי אתן בקרבכם.
אכול ושבוע והללתם על ארצכם. אשר נתן יי לכם. ככתוב ואכלת ושבעת ...

מוסיף המברך (הוא המוהל) את החרוזים הבאים שחיבר רבי אפרים בר יעקב מבונא.

אם נימולו תאומים אומרים הכל בלשון רבים

הרחמן. הוא אשר חנן את הילד הזה לאביו ולאמו. הוא יגן עליו מפרומו. ובשלוש יבא על מקומו.
ויחי אלהיו עמו. ובאפרים ובמנשה לשומו. ויקרא בישראל שמו:
הרחמן. הוא פקוד יפקדוהו ברחמים. להבינו בדת חבובים. ויכלה בשוב ימים. ושנותיו בנעמים.
יעבדוהו עמים. וישתחוו לו לאמים:
הרחמן. הוא רבות שנים יחיהו. צדק לרגליו יקראהו. ונחמת ציון יראהו. ואת עמו לשלום יברכהו.
ויעזר חסדיו לרחמיו. כי חפץ חסד הוא:
הרחמן. הוא יברך את החתן הזה ובעל בריתו. ישמח אביו ותגל יולדתו. ויתברכו המסבים
בסעודתו. וכן יזכו שישמחו בחתנתו. בני בנים להראותו. ויש תקוה לאחריתו:
הרחמן. הוא מהרה יזכר ואת מצותו. בה יפדה אימתו. רחמים יעזר לעדתו. קהלי יקבץ בחמלתו.
בחראתו את עשר בבוד מלכותו. ואת יקר תפארת גדלתו:
הרחמן. הוא יברך את החתן הזה ובעל בריתו. ואת אביו ואת אמו ואת רבותינו ואת אחינו
היושבים פה. כמו שנתברכו אבותינו אברהם יצחק ויעקב בכל מכל כל. בן יברך אותנו בלנו יחד
בברכה שלמה ונאמר אמן: ממרום וכו'

Two days after the ברית מילה, friends of the family come to the mother's house,
wash the baby and have a party, called שליש למילה.

סדר 'חול קרייש'

There is an ancient אשכנזי which dates back to the middle ages, to call the baby by the Yiddish/German or Judeo-German equivalent of the Hebrew name, known as 'חול קרייש'. It must be noted that as early as the fifteenth century, the term was explained as referring to the שם חול in the sense of secular (מהר"ם מינץ).

As an example of the two-name phenomenon, many medieval אשכנזי were called Leon, and are referred to as "Rabbi Leon" in literature. Some are sometimes referred to as רב יהודה or אריה and the like, so at least some had both names. The Hebrew name was what they were named at the ברית, while Leon was what they were called on a daily basis. For example, the רבי of רבינו גרשום was named Rabbi Leon (sometimes Leontin). "זצ"ל חכם מופלא (מהר"ם מרוטנבורג) These were not Jewish names, however, an entire literature developed around the proper spelling - and origin - of these names, since when writing גיטין - הלכה requires precision even in spelling. (בית יוסף אבן העזר קכט), where the spelling of names, including Leon, are discussed.

בשבת בה הולכת היולדת לבית הכנסת, עושים לתינוק או לתינוקת 'חול קרייש'. ביום המילה קיבל הילד שם קודש שבו עתיד להיקרא לתורה, ובשבת שיוולדת הולכת לבית הכנסת נותנים לו שם חול, שהוא כינויו בפי הבריות, כגון יצחק - איצק, אליעזר - ליזר, אלכסנדר - סנדר, מרדכי - מוטל, יחזקאל - חזקי. יש שאינם נותנים לו כינוי חול אלא חוזרים על שם הקודש שלו, להודיע כי שם הקודש ישמש אותו גם בחיי החולין.

כך הוא סדר 'חול קרייש':

אחר סעודת שבת באים לבית היולדת נערים שעדיין לא הגיעו למצוות. מלבישים את התינוק בגדי הדר כביום המילה, מקשטים את עריסתו, מכסים אותו בטלית מצויצת, ומניחים חומש ויקרא למראשותיו.

פסוקי התורה

הנערים יושבים סביב השולחן או עומדים סביב עריסת התינוק ואומרים את הפסוקים הקבועים ל'חול קרייש', כפי שנדפסו בסידורים 'עבודת ישראל' ו'שפת אמת'.

- 1 זכרית ח:א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:
- 2 ח:ב וַיְכַלֵּי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צָבָאָם:
- 3 מ:טז הַמַּלְאָךְ הַגָּאֹל אֶתִּי מִכָּל-רָע וַיְבָרֶךְ אֶת-הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתֵי אֲבֹתָהֶם וַיִּזְנוֹק וַיִּדְּלוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:
- 4 שמות ח:א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִמָּה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:
- 5 ויקרא ח:א וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר:
- 6 במדבר ח:א וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּאֶזְזוֹ לִזְרֹזֵשׁ הַשִּׁנִּי בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵאמֹר:
- 7 דברים ח:א אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בְּעֶרְבֹה מִזֶּה סוּף בֵּין-פָּאָרָן וּבֵין-תַּפַּל וְלִבָּן וְנוֹצָרֶת וְדִי זָהָב:
- 8 ל:א וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:
- 9 לז:יב וְלִכָּל הַיָּד הַזֹּאתָה וְלִכָּל הַמוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל:

כשסיימו אמירת הפסוקים, מרימים הנערים יחדיו את עריסת התינוק, וקוראים בקול רם: "חול קרייש! איך יקראו לתינוק? פלוני! פלוני! פלוני!" - וחוזרים על כך ג' פעמים. נותנים לנערים, טרם לכתם, שקית של פירות, אגוזים ודברי מתקה כיוצא בהם. אף לתינוקת נקבה עושים 'חול קרייש', ואליה באות נערות, אבל אין אומרים אצלה את הפסוקים ולא מניחים חומש בעריסתה.

סדר פדיון הבן

האב נעמד מול הכהן, שיושב בדרך חשיבות כדי לקבל את מתנת הכהונה. האב לוקח את בנו ומניחו בזרועות הכהן היושב, ואומר:

אֵשֶׁתִּי פְלוֹנִית יָלְדָה לִּי בֶן זָכָר פְּלוֹנִי . בְּכוֹר . פֶּטֶר רַחֵם . וְחַרִּי הוּא שְׁלֹךְ:

הכהן שואל את האב:

אִי זֶה תְּרַצָּה יוֹתֵר . אֵת בְּנֶךָ בְּכוֹרֶךָ זֶה . אוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים דְּמֵי פְדִיּוֹנוֹ?

האב נוטל את הכלי עם המעות בידו ומשיב:

אֵת בְּנִי בְּכוֹרִי אֲנִי רוֹצֶה יוֹתֵר . וְהֵא לֶךְ חֲמִשָּׁה סְלָעִים בְּפְדִיּוֹנוֹ:

ואז ממברך האב בקול רם ברכת 'על פדיון הבן' וברכת 'שהחיינו'

ומכוין האב להוציא גם את הכהן בברכת 'שהחיינו' שחייב בה הכהן משום הנאת המעות הבאות לידו:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר קָדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו . וְצִוָּנוּ עַל פְּדִיּוֹן הַבֵּן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . שֶׁחַיֵּינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לַיּוֹם הַזֶּה:

בשעה שמברך נותן האב (יש הנותנים רק אחר גמר הברכות) לכהן את הכלי עם המעות, והכהן נוטל את המעות בלבד ולא את הכלי. אחר ברכות האב אומר הכהן, ואומרים המסובים עמו:

בְּנֶךָ פְּדוּי . בְּנֶךָ פְּדוּי . בְּנֶךָ פְּדוּי:

הכהן מחזיר את הילד לידי אביו, ונוטל את כוס היין בידו ומברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן:

ושותה הכהן, ונותן גם לאבי הבן לשתות.

יש נוהגים שהכהן נוטל את המעות ומוליכם בידו על ראש הבן ואומר:

זֶה תַּחַת זֶה, זֶה חֲלוּף זֶה, זֶה מְחוּל עַל זֶה. יֵצֵא זֶה לַפֶּתַח. וְנִכְנָס זֶה הַבֵּן לְחַיִּים לַתּוֹרָה וּלְיִרְאַת שָׁמַיִם .

יְהִי רְצוֹן שְׁפָשֶׁם שְׁנִכְנָס לַפְּדִיּוֹן בֶּן יִכְנָס לַתּוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

הכהן מניח את ידיו על ראש הבן ומברכו:

יְשִׁיבֶךָ אֱלֹהִים בְּאִפְרַיִם וּבְמִנְשָׁה:

במדבר ו-כז: **יְהוָה יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיְשַׁמְרֶךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ: יֵשֶׁא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשְׁם לְךָ שְׁלוֹם:**

תהלים קכא: **יְהוָה שְׁמֶרְךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל-יַד יְמִינֶךָ: מִשְׁלֵי ג: בִּי אֲדָרַךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ:**

תהלים קכא: **יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל-רָע וְיִשְׁמַר אֶת-נַפְשֶׁךָ: אָמֵן:**

סדר תפלת הדרך.

אסור לצאת לדרך קודם שיתפלל שנאמר צדק לפניו יהלך ר"ת צלי. כל המתפלל ויוצא לדרך הקב"ה עושה לו חפציו,

וטוב לתת צדקה לפני צאתו שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו. אצל תה"ד אלא פעם אחת בכל יום שהולך, וזה הוא הנוסחא.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשְׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשְׁלוֹם. וְתַדְרִיכֵנוּ לְשְׁלוֹם. וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזוֹ חַפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשְׁלוֹם. וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל אוֹיֵב וְאוֹרֵב בְּדֶרֶךְ: וְתַתֵּנָּנוּ לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רוֹאֵנוּ. וְתַשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ. בִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מנהג, and was not accepted in אשכנז at all. The most probable reason is for the possibility of דם חימוד (מסכת נדה סו עמוד א), which has nothing to do with seeing one another. The הלכות תשעה באב mentions the סעודת סבלונות in משנה ברורה. This meal is eaten the night before the wedding. So the חפץ חיים apparently was unaware of this custom! Actually - חופת מיין - takes place in the morning, where the חתן and כלה met, and only later during the day did the wedding occur.

ברכת אירוסין.

When the חתן enters the choir greets him by singing ברוך הבא. When the כלה enters they do likewise.

Two different ברכות are sung for the חתן and the כלה.

תהלים קיח:כו בָּרוּךְ הוּא בְּשֵׁם יְיָ הוּא בִּרְכָנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:

and אדיר מי are considered חופה songs as well. They are sung according to the family request, usually after the כלה arrives, so she can hear it sung as well, usually after one recitation of the ברוך הבא, (or for those who add the חופת מים - at that time).

במדבר כד:כ מה־טובו אֶחָדֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכָּנֶיךָ יִשְׂרָאֵל:

תהלים כח: וְאֲנִי בִּרְב־חַסְדֶּיךָ אֶבְיָא בֵּיתְךָ אֲשֶׁתְּחַוָּה אֶל־הַיָּבֵל קִדְשֶׁךָ בִּירְאָתְךָ:

שמחה is said in place of a תודה. A wedding is an appropriate place to sing it, to thank God for the שמחה.

ק מִזְמֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ: עֲבַדוּ אֶת־יהוָה בְּשִׂמְחָה בָּאוּ לִפְנֵי בְּרִנָּה: יְדַעוּ כִּי־יהוָה הוּא אֱלֹהִים הוּא־עָשָׂנוּ וְלוֹ אֲנַחְנוּ עָמּוֹ וְצֵאן מִרְעִיתוֹ: בָּאוּ שְׁעָרָיו | בְּתוֹדָה חֲצִרָתוֹ בְּתַחֲלָה הוֹדוּ־לוֹ בִּרְכוּ שְׁמוֹ: כִּי־טוֹב יְהוָה לְעוֹלָם חֲסִדוֹ וְעַד־דָּר וָדָר אֲמוֹנָתוֹ:

מי אדיר על הכל. מי ברוך על הכל. מי גדול על הכל. הוא יברך החתן והכלה:

The מנהג is to use a glass not silver cup. For a בתולה a narrow cup, for an אלמנה or גרושה a wide cup is used.

The reason being, so that there will be numerous עדים (given of the narrowness of the cup)

[משנה כתובות דף ט"ו, עמוד ב] בתולה that the woman is a בתולה.

המברך לוקח כוס של יין בידו ומברך.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו.

וצונו על העריות. ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות

לנו על ידי חפה וקדושין. ברוך אתה יי מקדש עמו ישראל על ידי חפה וקדושין:

Both cups are taken by the שמש from the רב, and given to the חתן,

then taken again by the שמש and passed on to the mother of the כלה who gives them to the כלה.

ושותה החתן והכלה. ואחרי כן מקדש לו את הכלה בטבעת קידושין ואומר:

הרי את מקדשת לי במטבעת זו בדת משה וישראל:

וקורין הכתובה לפני החתן והכלה והאורחים. ואחרי כן מברכים על כוס שני בורא פרי הגפן ואומרים ז' ברכות:

1 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. בורא פרי הגפן:

2 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. שהכל ברא לכבודו:

3 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. יוצר האדם:

4 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר יצר את האדם בצלמו.

בצלם דמות תבניתו. והתקין לו מלבוש בגין עדי עד. ברוך אתה יי יוצר האדם:

5 שוש תשיש ותגל העקרה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה .
ברוך אתה יי משמח ציון בבניה:

6 שלמח תשמח רעים האהובים בשמחה יצירך בגן עדן מקדם .
ברוך אתה יי משמח חתן וכלה:

7 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם .
אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה . גילה רנה דיצה וחדוה .
אהבה ואהבה ושלום ורעות .
מהרה יי אלהינו ישמע בערי יהודה ובחצות ירושלם .
קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה .
קול מצחלות חתנים מחפתם ונערים ממשתה נגינתם .
ברוך אתה יי משמח חתן עם הכלה:

Saying ברוך אתה יי משמח חתן עם הכלה at weddings is not part of the old Ashkenazi tradition, it is a very recent addition.

is sung by the choir at the conclusion of the wedding, after all the ברכות have been recited and the glass cup has been broken.

קבץ שיר המעלות אשרי כל-ישראל יהוה חללך בדרכיו: יגיע בפיה כי תאכל אשריך ומוב לך:
אשתך | בגפן פריה בירכתי ביתך בניה בשתלי ויתים סביב לשלחנה: הנה כירבן יברך
גבר ירא יהוה: יברכך יהוה מציון וראה במוב ירושלם כל ימי חייה: וראה בנים לבניה
שלום על-ישראל:

ברכת המזון לנשואין.

המברך ברכת המזון אחר סעודת נשואין מוזגין לו ב' כוסות אחת לברכת המזון ואחת לברכות נשואין.

ויקח הכוס האחת בידו ויאמר רבותי וייר וולען בענשען !
המסובים עונים: יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם :

המזמן אומר בקול ובנעימת חתונה (המושרת במגילת אסתר בפסוק 'ויתלו את המן'):

דוי חסר וגם חרון . ואז אלה בשר ירן . נחנו מעגלי צדק .

שעה ברפת בני אחרן (אם אין שם כהן מסיים: בני ישרון תחת בני אחרן):

ברשות מרנן ורפנן ורבותי . נברך אלהינו שהשמחה במעוננו . ושאכלנו משלנו.

המסובים: ברוך אלהינו שהשמחה במעוננו . ושאכלנו משלנו ובמובו חיינו:

המזמן: ברוך אלהינו שהשמחה במעוננו . ושאכלנו משלנו ובמובו חיינו:
ברוך הוא וברוך שמו:

וכשסיים המברך את ברכת המזון מניח את הכוס הראשונה מידו נוטל את הכוס השניה ומוסיף לברך את הברכות דלעיל:
לאחר מכן מניח את הכוס השניה, וחוזר ונוטל את הכוס הראשונה בידו ומברך:
ושותה המברך משתי הכוסות ונותן לחתן ולכלה ולכל המסובים .

According to the סופר חתם סופר, the מנהג was to recite **שבע ברכות** only at the wedding itself. At subsequent סעודות only two ברכות (אשר ברא and בורא פרי הגפן) were said. The reasons being, a) after the חופה, there are no true פנים (that a new dish would be cooked just for them). b), that in the גלות there is no true שמחה. This מנהג was changed in the 20th century, very likely by non-native German Rabbonim, to match the מנהג in the other countries. Those who follow the older מנהג do not say any ברכה other than אשר ברא, when attending one of the משתה.

סדר לוויה.

בקהילות אחדות הכריזו בשחרית אחר התפילה על לוויה המתקיימת באותו יום. בלויית אדם גדול, מכריזים על סגירות כל החנויות במהלך הלוויה. אם אירעה קבורה בערב שבת או ערב יום טוב, מאחרים את תפילת המנחה באותו יום בחמש או עשר דקות.

בלוויה אומרים מזמור מט ('שמעו זאת כל העמים'). לא נהגו להיעצר ליד בתי כנסיות ובתי מדרשות כדי שבני הנפטר יאמרו קדיש, שהאונן אסור בתפילה ובעניית 'אמן' לפני גמר הקבורה, ואף אחרים אינם אומרים קדיש, ובודאי לא תוך ד' אמות של המת. נושאים את הנפטר לבית הקברות. נשיאת הארון נחשבה מאז ומתמיד לכבוד, שהיה מנת חלקם של בני החברה קדישא, שעסקו בכל ענייני הנפטר בהתנדבות. אנשי החברה קדישא הולכים לפני המיטה.

לפי המקובל מרבתינו הראשונים הבנים הולכים אחר מיטת אביהם, יחד עם שאר הקרובים שהולכים ראשונה אחר הארון. בלוייה נהוג היה לפני ישראל שהאבלים מעטפים ראשם עיטוף אבלים, והבן משתתף קמעה בנשיאת הארון של אביו או אמו. אם העיטוף נעשה בטלית, אזי מתעטף האבל בבית הקברות לפני צידוק הדין, ופושטו לפני ההליכה אל הקבר, משום לועג לרש. בדורות עברו עשו עיטוף במטון, כיסוי ראש הנקרא 'אבל-קאפף', שהיה בגד שחור סביב הראש ותלוי לאחוריו עד אציליו. את החלק התלוי של כיסוי ראש זה, היו כורכים סביב הצוואר, הסנטר והאף, בדומה לעטיפת ישמעאלים שהענינם גלויות אך הפנים מכוסות. כאשר היו מתעטפים בכיסוי זה בבית הקברות, הניחוהו עד בואם אל ביתם.

בדורות האחרונים, על פי תורת האריז"ל, היו יחידים שציוו על יוצאי חלציהם שלא ילכו אחרי מיטתם. אך הרוב החזיק במנהג המקובל לשתף את הצאצאים בלוייה, משום יקרא דחיי ויקרא דשכבי. (אכן, כדי למנוע מהרוחות והמזיקין להשתתף בלוייה, היו מקצת מהנוטים למוות שאמרו נוסח תפילה מיוחד להניס את המזיקין מעצמם אחר הפטירה שנדפס ב'קיצור מעבר יבק' וכיו"ב. ויש בודדים שהורו לבניהם לא ללכת או לישע אחר הנפטר, אלא להקדים וללכת לבית הקברות לפני מסע הלוויה). בלויית אדם גדול, צועדים תלמידים מאחורי האבלים ובידיהם כתביו.

מרימים את המטה שלאורך שני צדיה מוטות ארוכים ועליה מונח הארון, ונושאים אותה על הכתפיים. בתחילת הלוייה בעת הרמת המיטה, יש מן הנושאים שאומרים את הפסוקים הבאים מדברי הימים ב', וישעיהו:

ד"ס ז' ויבאו כל זקני ישראל וישאו הלוים את-הארון: n-f: ויבאו הַכֹּהֲנִים אֶת-אֲרוֹן
בְּרִית-יְהוָה אֶל-מְקוֹמוֹ אֶל-דֶּבֶר הַבַּיִת אֶל-קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים אֶל-תַּחַת בִּנְיָי הַכְּרוֹבִים: וַיְהִי
הַכְּרוֹבִים פָּרָשִׁים בְּנָפִים עַל-מָקוֹם הָאָרוֹן וַיִּכְסּוּ הַכְּרוֹבִים עַל-הָאָרוֹן וְעַל-בְּדָיו מִלְמַעְלָה:
ישע"ב ו: שָׂרָפִים עֹמְדִים | מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ בְּנָפִים שֵׁשׁ בְּנָפִים לְאַחַד בְּשָׂתִים | יִכְסֶּה פָּנָיו וּבְשָׂתִים
יִכְסֶּה רַגְלָיו וּבְשָׂתִים יַעֲוֶפֶה:

הנשים הולכות מאחורי האנשים, ומקדימות לצאת מבית הקברות לפני האנשים. בכמה מקומות נשים אינן מלוות לתוך בית הקברות. בוורמיישא בעת היציאה מבית הקברות נהגו האנשים להפוך פניהם לצד הכותל, כאשר הקדימו הנשים לצאת.

בדורות האחרונים יש מקומות בהם הנהיגו שנשים אינן מלוות את הנפטר לבית הקברות. הסעת ארון הנפטר על כרכרת מתים, התחדשה בערים הגדולות בדורות האחרונים, בהסכמת גדולי ישראל, וזאת משום שבתי הקברות החדשים היו מרוחקים ממרכזי הערים. בצדי הכרכרה יש שרשמו פסוקים כמו תהילים לא, ו:

תהלים לא: בִּידֶךָ אֶפְקֵיד רוּחִי פְדִיתָה אוֹתִי יְהוָה אֵל אֱמֶת:

ישע"ב כה: בְּלֶעַ הַמָּוֶת לְנֶצַח וּמָחָ אֲדַנִּי יְהוָה דִּמְעָה מַעַל כָּל-פָּנִים

נח:ח וַחֲלָךְ לְפָנֶיךָ צִדְקָה כְּבוֹד יְהוָה יֶאֱסָפֶךָ:

בכמה מקומות היו הסוסים נושאי הכרכרה עטופים בדים שחורים. יש שנמנעו משימוש בכרכרה, מחשש חוקות הגוי. בכמה מקומות הונהגה בעת החדשה תהלוכת לוויה מאורגנת בטורים מסודרים וביגוד שחור טקסי, גם זו נחשבה לחידוש מפקפק. גבאי החברה קדישא גובים צדקה מהמשתתפים בלוייה, בקופסת צדקה, אותה מציבים אחר כך גם בבית האבלים.

רבים השתדלו ללוות את הנפטר עד בית הקברות, שהיה מכונה 'בית עולם', 'בית החיים', 'בית הקברות', 'גוט-אורט' או 'דאס גוטע אורט' ('מקום טוב' או 'המקום הטוב'). הגיע הנפטר לבית הקברות בכרכרה, מוציין הימנה את הארון, מניחים אותו על גבי אלונקה מיוחדת, ומכסים אותו בבד שחור. האבלים צועדים בראש המלווים, למרגלות הארון.

מי שלא היה בבית הקברות במשך שלושים יום, אומר את הברכה 'אשר יצר אתכם' (ראה להלן).

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר יצר אתכם בדין. וזו וכלכל אתכם בדין. והמית אתכם בדין. ויודע מספר כלכם בדין. ועתיד להחזיר ולהחיות אתכם בדין. ברוך אתה יי מחיה המתים:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע

(ממוסף של שמיני עצרת עד מוסף של יום ראשון של פסח אומרים: משיב הרוח ומוריד הגשם)

מכלכל חיים בקסד מחיה מתים ברחמים רבים. סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישיני עפר. מי כמות בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה: ונאמן אתה להחיות מתים:

קריעה לפני קבורה

בבית הקברות מכניסים את הנפטר אל תוך הבית המיועד לאסיפת הקהל בלוייה ולטהרת נפטרים ממקומות רחוקים,

הוא 'בית צידוק הדין' (המכונה גם 'בית הצור תמים', 'מטהר הדין', 'מטהר הדין', 'מטהר הדין').

מציבים את הארון על שולחן הטהרה, ספסל אבן המכונה 'מטהר שטיין'. אם האבלים כהנים, מניחים את הארון בחצר תחת כיפת השמים.

בבתי קברות אחדים בנו בדורות האחרונים את בית צידוק הדין, עם סדק הפרדה בתיקרה רחב כעשרה סנטימטר מקיר לקיר, או גג נפתח בחלקו, כדי שהכהן יוכל לעמוד מול הנפטר באגף שאליו אין טומאת המות מגיעה. אם לא קרע האבל בעת יציאת הנשמה, הריהו קורע עתה. אנשי הח"ק מפנים את תשומת לב האבל, שילבש בגד שניתן לקורעו. בשעת הקריעה פותחים את הארון לדקות אחדות. איש אחר מסייע לאבל, בידו סכין הפוך, הקת לכיוון האבל, והלה בידו, וחותר מעט בבגדים העליונים מול החזה, והאבל מרחיב את החתך לקריעה של טפח כלפי מטה. אין קורעים את הגופיה. אבקה מקבלת סיוע זה מאשה. היא מכסה את מקום הקריעה בצעיף או מטפחת. אם אין בידה, הריהי מהדקת את הקריעה בסיכה. על אב או אם קורעים בשמאל החזה, ועל אח או אחות, בן או בת, קורעים בצד ימין. אין קורעים על ילד שלא מלא לו שלושים יום. קטן אינו קורע עד שיהא בן י"ב שנה ויום אחד. אין האבלים מברכים בעת קריעה זו, ובמקצת קהילות מברכים. מיד אחר הקריעה על אב ואם, חולץ האבל את מנעליו. על שאר קרובים חולץ רק בבואו לביתו. ביום טוב אין קורעים, ובחול המועד קורעים רק על אב ואם. על שאר קרובים ממתנים בקריעה עד אחר יום טוב. בגמר הקריעה, בודקים אם הנפטר שוכב בתנוחה ישרה, וסוגרים את הארון.

צדוק הדין

כשבאו עם המת לבית הקברות אומרים צדוק הדין, ובכל ימים שאין אומרים תחנון אין אומרים אותו, ע"כ גם בט' באב אין אומרים אותו.

וכן בערב שבת וערב יו"ט אחר חצות אין אומרים אותו. ויש שגם אין אומרים אותו בקבורת ילד שלא היה עדיין בן שנה.

והאבל מתחיל והקהל אומרים עמו: צדוק הדין אחר הקריעה האבל מתחיל בקול רם לומר צדוק הדין, והקהל אומר עמו בקול רם:

דברים לז: הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא:

מי יאמר לו מה תפעל.

הצור תמים בכל פעל.

שמאל 3: ממית ומחיה מוריד שאל ויעל:

השליט במטה ובמעל.

מי יאמר לו מה תעשה.

הצור תמים בכל מעשה.

חסד חנם לנו תעשה.

האומר ועשה.

הקשיבה ועשה:

ובזכות הנעקד בשה.

צדיק בכל דרכיו הצור תמים.

חמל נא וחוס נא על אבות ובעלים.

צדיק אתה יי להמית ולהחיות.

חלילה לך זכרוננו למחות.

כי לך אדון הרחמים והפליחות:

או אלה שנים יחיה.

ברוך דיין האמת ממות ומחיה:

ומשומט הכל בעינו.

והכל לשמו הודיה יתנו:

תצדק בדברך.

ואין להרחיק אחר מידת שפטך.

תכלים קיט:קלז צדיק אתה יהוה וישך משפטך:

שופט צדק ואמת.

שכל משפטיו צדק ואמת:

דין אמת.

ברוך דיין האמת.

נפש כל חי בידך.

רחם על פלגת צאן ידך.

צדק מלאה ימינה וידך.

ותאמר למלאך הרה ידך:

יחייב לכל העצם ורב העלילה אשר עיניך פקחות על כל דרכי בני אדם לתת

לאיש בדרךיו ובפרי מעלליו: תכלים טז:כז להגיד כרישך יהוה צורי ולא עולתה בו:

איוז ח:כא יהוה נתן ויהוה לקח יהי שם יהוה מברך: תכלים עח:לח והוא רחום | יכפר עון ולא ישחית

והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו:

לעולם אומרים צידוק הדין, אף בערב יום טוב ומוצאי יום טוב, אלא שבימים שאין בהם תחנון, כולל תשעה באב, מניחים את מיטת הנפטר על שולחן הטהרה רק לרגע, ואת צידוק הדין אומרים בלחש תוך כדי הלכה בדרך אל הקבר.

צידוק הדין אומרים ביום ולא בלילה. ביום טוב אין אומרים צידוק הדין,

ומוליכים את הארון משער בית הקברות עד הקבר, בלא הפסק, בלא תפילה, בלא קדיש ובלא 'שורה'.

יש שאינם אומרים צידוק הדין בקבורת ילד שלא מלאה לו שנה. בקבורת ילד שעדיין לא נימול,

חותכים את הערלה בעזרת חתיכת זכוכית או אבן חדה, כאשר ארונו ניצב פתוח על שולחן הטהרה, לאחר מכן עוטפים שוב את הנפטר,

ונוהגים בה כרגיל. את הערלה אין מניחים בארון, אלא בתוך הקבר למרגלות הארון. אחר אמירת צידוק הדין, יש עורכים הספד,

ורק לאחריו נושאים את הנפטר אל קברו. אבל כהן אינו הולך אל הקבר בשעת הקבורה, וממתין ליד בית צידוק הדין.

קבורה

בקהילות הוותיקות היתה 'חברה קדישא' דקברנים' ממונה על חפירת הקבר ומעשה הקבורה. תיכף עם הוודע דבר הפטירה, עליהם להיות מוכנים לעשות את מצוותם ולבוא בזריזות לבית הקברות לחפירת הקבר. אין מתעסקים בחפירה שני אנשים בבת אחת,

אלא בזה אחר זה, זה נכנס וזה יוצא, אם לא שהשעה דחוקה ובהולה. במקצת מקומות נהגו לפני הכנסת הארון לקבר,

להשליך מנועול אל תוך הקבר ולאבד את המפתח שלו. כאשר הארון סגור לגמרי, מורידים אותו אל הקבר על ידי ארבעה אנשי ח"ק

באמצעות שני חבלים או שתי חגורות, באופן שמניחים את הראש לכיוון מערב ואת הרגלים למזרח כיוון א"י.

יש מקומות בהם נהגו להניח את ראש המת לצד צפון ורגליו לצד דרום.

לפני הורדת הארון לקבר, מסירים מעליו את המפה השחורה.

בשעת הורדת הארון אל הקבר, יש נוהגים לומר את הפסוק בבראשית כה, ו:

בראשית כה: וְלִבְנֵי הַפִּילֵגִשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אֲבָרָהָם מִתְּנָת

וַיִּשְׁלַחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנֹו בְּעוֹדָנִי חַי קְדָמָה אֶל־אֶרֶץ קְדָם: יש שחוזרים על פסוק זה ג' פעמים.

את המטה עליה נשאו את הארון אל הקבר, מהפכים פעם אחת בלבד. יש שנהגו להפוך את המטה שלוש פעמים, ויש המקפידים להפוך את המטה בכיוון המתרחק מהעיר. אחר הורדת הארון אלי קבר, העומדים מסביב זורקים עפר אל הקבר, כל אחד אחד שופך עפר באת שבידו שלוש פעמים, ובמקצת קהילות זורקים שבע פעמים. האבלים הם הראשונים הזורקים עפר על הארון, הבנים לפי סדר לידתם, אחריהם קרובי המשפחה, ולבסוף שאר הנוכחים. אין מעבירים מיד ליד את האת לזריקת העפר, אלא זה מניח וזה נוטל, ואין מכינים עפר על האת ליתן בידי הזורק אל הקבר. כאשר מתמלא הקבר כדי מחציתו בערך, תוקעים למראשותיו שלט הנושא את שם הנפטר ויום פטירתו (או פרטים מזהים אחרים כגון מספר חלקת הקבר כפי שמופיע בספרי החברה קדישא). אנשי הח"ק דקברנים מסיימים את המלאכה, צוברים את שארית העפר ועושים מעליו תל. תל זה, המכונה 'צורת קבר', מחודד למעלה, נערס רחב יותר לצד הראש, וצר יותר לצד הרגלים. אין יוצאים מן בית הקברות לפני גמר עשיית 'צורת הקבר'. ביום טוב אנשי הח"ק מורידים את הארון אלי קבר, וכל היתר נעשה בפיקוחם על ידי נכרים. גוונים ספרי תורה ותפילין בקברו של רב קהילה או ראש ישיבה, לצד ראשו, בתוך קדירה חדשה שמנחים בנקב מיוחד שבקבר. בגמר הקבורה, נהגו אנשי החברה קדישא בכמה קהילות לומר תפילה לעילוי נשמות הנפטר:

זכרים

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי הַנְּשָׁמוֹת שֶׁתִּקְבֹּל נִשְׁמַת (פלוני בן פלוני) לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה וּבְחֶמֶת, וְתִשְׁלַח לוֹ מְלֶאכֶיךָ הַטּוֹבִים לְהוֹלִיךְ נִשְׁמַתוֹ לְגַן עֵדֶן, בְּאֲשֶׁר שִׁלַּחְתָּ מְלֶאכֶיךָ לְיַעֲקֹב אָבִינוּ, כְּמוֹ שִׁפְתוֹב: 3-ג וַיַּעֲקֹב חֲלָד לְדָרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מְלֶאכֶי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב בְּאֲשֶׁר רָאִם מַחְנֶה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא מַחְנֶה: וְתִקְּם בּוֹ מִקְרָא זֶה: יִשְׁעִיכ מ:לא וְקָנִי יְהוָה יַחֲלִיפּוּ כָח יַעֲלִי אֶבֶר בְּנִשְׁרִים יִרְוּצוּ וְלֹא יִינָעוּ יִלְכּוּ וְלֹא יִיעָפוּ: וְתִתְּנֶנּוּ עִמּוֹ בְּחֶסֶדֶךָ הַמְרַבִּים, וְתִתְּעַנֵּג מִדָּשֶׁן נִפְשׁוֹ וּמִרֵּב טוֹב הַצִּפּוֹן לְצַדִּיקִים. וְתִהְיֶי נִשְׁמַתוֹ צְרוּרָה בְּצִרוּר הַחַיִּים עִם כָּל שׂוֹכְנֵי עֵפֶר הַשׁוֹכְבִּים פֶּה עִם כָּל צַדִּיקִים וְצַדִּיקִיּוֹת שֶׁבִּגְן עֵדֶן, אָמֵן.

נקבות

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי הַנְּשָׁמוֹת שֶׁתִּקְבֹּל נִשְׁמַת (פלונית בת פלוני) לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה וּבְחֶמֶת, וְתִשְׁלַח לָהּ מְלֶאכֶיךָ הַטּוֹבִים לְהוֹלִיךְ נִשְׁמַתָּהּ לְגַן עֵדֶן, בְּאֲשֶׁר שִׁלַּחְתָּ מְלֶאכֶיךָ לְיַעֲקֹב אָבִינוּ, כְּמוֹ שִׁפְתוֹב: 3-ג וַיַּעֲקֹב חֲלָד לְדָרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מְלֶאכֶי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב בְּאֲשֶׁר רָאִם מַחְנֶה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא מַחְנֶה: וְתִקְּם בּוֹ מִקְרָא זֶה: יִשְׁעִיכ מ:לא וְקָנִי יְהוָה יַחֲלִיפּוּ כָח יַעֲלִי אֶבֶר בְּנִשְׁרִים יִרְוּצוּ וְלֹא יִינָעוּ יִלְכּוּ וְלֹא יִיעָפוּ: וְתִתְּנֶנּוּ עִמּוֹ בְּחֶסֶדֶךָ הַמְרַבִּים, וְתִתְּעַנֵּג מִדָּשֶׁן נִפְשָׁהּ וּמִרֵּב טוֹב הַצִּפּוֹן לְצַדִּיקִים. וְתִהְיֶי נִשְׁמַתָּהּ צְרוּרָה בְּצִרוּר הַחַיִּים עִם כָּל שׂוֹכְנֵי עֵפֶר הַשׁוֹכְבִּים פֶּה עִם כָּל צַדִּיקִים וְצַדִּיקִיּוֹת שֶׁבִּגְן עֵדֶן, אָמֵן.

אמירת 'אל מלא רחמים' בציבור, לאחר הקבורה או בכל זמן אחר, אינה מנהג אשכנז. אין מתעכבים ומתמהמהים אצל הקבר אחר הקבורה. לפני שעוזבים את מקום הקבורה, מניח כל אחד מן המלווים אבן קטנה על האדמה המכסה את הנפטר. האבלים חולצים מנעליהם בגמר הקבורה, לפני אמירת הקדיש. ביום טוב וחול"ה, אין חולצים.

קדיש אחר קבורה

כאשר הממונים על עשיית הקבר חוזרים אל קדמת בית הקברות, נאמר הקדיש שאחר הקבורה. קדיש זה, כמו כל פסוק ודבר תורה, צריך להיאמר במרחק של לפחות ד' אמות מהקברים, משום 'לועג לרש', ולכן נאמר בתוך בית צידוק הדין. כאשר יש מת אחר בבית צידוק הדין, או במקום שאין בית כזה, יאמר הקדיש מחוץ לכניסת בית הקברות. יש הנוטלים ידיהם לפני כניסתם לבית צידוק הדין. במקצת קהילות מקדימים לפני הקדיש את מזמור ט"ז ('מכתם לדוד').

טז מִכְתָּם לְדוֹד שְׁמִרְנִי אֵל כִּי חֲסִיתִי בְּךָ: אִמְרַתְּ לַיהוָה אֲדַנִּי אֶתָּה טוֹבָתִי בְּלִעְלִיךָ: לְקִרְוֵשִׁים אֲשֶׁר-בְּאַרְצֵן הַמָּה וְאֵדִירִי בְּלִחְפָצֵי-בָם: יִרְכּוּ עֲצָבוֹתַי אַחֵר מִתְּרוֹ בְּלִאֲסִיךָ: נִסְפִּיהֶם מִדָּם וּבְלִאֲשָׁא אֶת-שְׁמוֹתֶם עַל-שִׁפְתִּי: יְהוָה מִנֵּת חֲלָקִי וְכוֹסִי אֶתָּה תוֹמִיךָ גְּדוּלָּתִי: חֲבָלִים נִפְלְוִלִי בְּנִעִימִים אֶת-נִחְלָת שִׁפְרָה עָלִי: אֶבְרַךְ אֶת-יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי אֶת לִילּוֹת יִסְרוּנִי בְּלִיּוֹתִי: שְׁוִיתִי יְהוָה לְנִגְדִי תָמִיד כִּי מִיְמִינִי בְּלִאֲמוּט: לָכֵן | שְׂמַח לִבִּי וַיִּגַּל כְּבוֹדִי אֶת-בְּשָׂרִי יִשְׁכֵּן לְבָמְח: כִּי | לֹא תַעֲזֹב נִפְשִׁי לְשֹׁאֵל לֹא-תִתֵּן חֲסִידֶךָ לְרָאוֹת שְׁחַת: תוֹדִיעֵנִי אֶרֶח חַיִּים שְׁבַע שְׁמַחוֹת אֶת-פָּנֶיךָ נְעִימוֹת בִּימִינֶךָ נִצַּח:

הקהל אומר עם האבל את לשון הקדיש עד 'ויקרה':

אבל כורע. יתגדל ויתקדש שמה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא, ולאחיה מתא, ולאפקא יתהון לחיי עלמא, ולמבנא קרתא דירושלם ולשכללא היכלה בגוה, ולמעקר פלחנא נכראה מארעא, ולאבתא פלחנא דשמיא, לאתרה וימליך קדשא בריך הוא במלכותה ויקרה, בחיובו וביומיו ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אבל כורע אמן:

יהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא ובנשימה אחרת מוסיפים 'תברך'

יתום כורע. יתברך וישתבח ויתפאר ויתרם ויתנשא.

ויתתדר ויתעלה ויתחלל שמה דקדשא אבל כורע בריך הוא הציבור אומר עמו (ולא לאחריו).

לעלא מכל ברביתא ושירתא תשפחתא ונחמתא דאמירין בעלמא ואמרו אבל כורע אמן:

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

עשה שלום במרומו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל, ואמרו אמן:

יש הנוהגים שהאבל בגמר אמירת הקדיש, אינו חוזר לפסוע ג' פסיעות לפניו אחר שפסע לאחריו.

החשוב הראשון במעלה לאמירת קדיש זה, הוא בנו של הנפטר. אין שם בן, אומרו אבל אחר, או בעל "אהרצייט",

ובהיעדרם אומרו אחד מאנשי החברה קדישא. קדיש אינו נאמר בשנים, אלא ביחיד. אין אומרים קדיש זה בימים שאין בהם תחנון.

בימים אלה יש אומרים קדיש יתום, או שאומרים קדיש דרבנן כשמקדימים לו לימוד משנה, כגון ברכות פ"ט מ"ה:

חיב אדם לברך על הרעה פשם שהוא מברך על הטובה, שנאמר: דברים ו:כ ואהבת את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: בכל לבבך, בשני יצריך, ביצר טוב וביצר רע. ובכל נפשך, אפלו הוא נוטל את נפשך. ובכל מאדך, בכל ממונה. דבר אחר בכל מאדך, בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד.

אחר כך אומרים: רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל.

לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. שנאמר: ישעיה כג:א יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

קדיש דרבנן. ביום טוב אין אומרים שום קדיש.

שורה

אחר אמירת הקדיש עושים 'שורה' בקדמת בית הקברות, תחת כיפת הרקיע.

קהל המלוים נעמד בשתי שורות, והאבלים הולכים ביניהם, הבנים הולכים לפי סדר הגיל שלהם, ואומרים להם:

המקום ינחם אותך (אתכם) בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

ביום טוב אין עושים 'שורה', ובחול המועד עושים. במקצת קהילות אין עושים 'שורה' אף בחול המועד.

מקפידים שיהיו עשרה אנשים ב'שורה', מלבד האבל. אם אין ממין מלבדו, אין עושים 'שורה'.

זריקת עשבים ועפר

אחר השורה, כל היוצא מבית הקברות תולש עשבים וזורקם לאחור מעל ראשו, תוך אמירת לשון הפסוק בתהילים עב, טז:

תכלים ע:טז ויציצו מעיר בעשב הארץ:

אם אין עשבים בבית הקברות, נוטל מעט עפר וזורקו לאחור ואומר את לשון הפסוק בתהילים קג, יד:

קג:יד זכור כיעפר אנחנו:

יש העושים כן שלוש פעמים. אף בחול המועד ושאר ימים שאין אומרים בהם תחנון תולשים וזורקים, מלבד ביום טוב.

נטילת ידים אחר לוייה ואחר הליכה בבית קברות

גם שלא אחר לוייה נוטלים ידים ביציאה מבית הקברות, בכיור בית הקברות, או בחצר בית הכנסת, ומקפידים שהידים תהיינה רחוצות לפני כניסה לבית. נוטלים ידים אחר לוייה, בפרט מי שנשא את הארון או נגע בו, ואם היו נשים בבית הקברות, ראוי ליטול פעמיים, פעם בכיור בית הקברות, ושנית בחצר בית הכנסת, משום שמלאך המות מרקד בין הנשים בחזירתן. בשעת הנטילה אחר קבורה יש אומרים את הפסוק בישעיהו כה, ח:

יִשְׁעִי כִּכְחַת בְּלֶעַ הַפֹּת לְנִצָּח וּמָחָה אֶדְנִי יְהוָה דְּמָעָה מֵעַל כָּל־פָּנִים

וְחִרְפַּת עֲפֹ יָסִיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֶּר:

אין לוקחים את הנטלה מיד ליד, אלא מניחים אותה אחר הנטילה, והבא בתור נוטלה ממקום הינוחה. רוחצים גם את הפנים ואין מנגבים את הידים אחר רחיצה זו. בתשעה באב יש אומרים שאין למלוים לרחוץ את ידיהם, כיון שמעיקר הדין לא חייבים בזה. ביציאה מבית הקברות נהגו לישוב שלוש פעמים, בכל פעם יושבים מעט, קמים והולכים כמה פסיעות ושוב יושבים מעט, כך שלוש פעמים. לפי המנהג הישן חוזרים ויושבים באופן זה עוד שלוש פעמים בחצר בית הכנסת, ופעם נוספת בבית האבל, סך הכל שבע פעמים. יש היושבים שבע פעמים בבית הקברות. בעת ישיבות אלה יש האומרים בכל פעם 'יהי נועם וי'ושב בסתר', ויש האומרים וידוי.

הספרים

אין מכניסים את ארונו של הנפטר לצורך הספד לתוך בית הכנסת או בית המדרש, אלא אם היה מרביץ תורה גדול ובאותו מקום קדוש רגיל היה להשמיע את שיעוריו הקבועים. בבית הקברות מספידים לפני מיטתו של כל נפטר, אחר אמירת צידוק הדין. יש עורכים את ההספד באולם שבכניסת בית הקברות. אין מספידים בימים שלא אומרים בהם תחנון, ובערב שבת אחר חצות. גדולי תורה מספידים שוב בבית הכנסת בו ביום או בימים שלאחר הקבורה, בין מנחה למערב, הספדים ארוכים ברוב עם, וכן מספידים במעמדים נוספים, לפי חשיבותו של הנפטר. יש ספדים שדקדקו להתחיל את הספדיהם בדברי הלכה, כי אין לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, אך רוב דברי ההספד נאמרים מתוך דברי אגדה, השוים לכל נפש, אנשים נשים וטף. על גדולי תורה נהוג לשבת ארצה אחר ההספד, מלבד בערב ראש חודש אחר חצות, מפני קדושת ראש חודש. תוך כדי ישיבה ארצה יש יחידים שנהגו לומר:

אֵל מְלֵא רַחֲמִים שׁוֹכֵן בְּמִרוֹמִים הַמֵּצֵא מְנוּחָה נְכוֹנָה תַּחַת כַּנְּפֵי הַשְּׁכִינָה

בְּמַעְלֹת קְדוֹשִׁים וּמְחֹרִים מְחֹרִים בְּזֶהר הַרְקִיעַ אֶת נִשְׁמַת

נקבות

זכרים

(פ"ב) בְּעֵבֹר שְׁבִלִי נִדְר אֶתֶן צָדָקָה בְּעֵדָה	(פ"ב) בְּעֵבֹר שְׁבִלִי נִדְר אֶתֶן צָדָקָה בְּעֵדָה
בְּשֹׁכֵר זֶה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִסְתִּירָהוּ בְּסֶתֶר	בְּשֹׁכֵר זֶה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִסְתִּירָהוּ בְּסֶתֶר
בְּנַפְיוֹ לְעוֹלָמִים וַיִּצְרֵר בְּצִרּוֹר הַחַיִּים אֶת	בְּנַפְיוֹ לְעוֹלָמִים וַיִּצְרֵר בְּצִרּוֹר הַחַיִּים אֶת
נִשְׁמָתוֹ יְיָ הוּא נִחְלָתָהּ וַיְנַחֵם עַל מִשְׁכָּבָהּ	נִשְׁמָתוֹ יְיָ הוּא נִחְלָתָהּ וַיְנַחֵם עַל מִשְׁכָּבָהּ
בְּשָׁלוֹם וְנֶאֱמַר אָמֵן:	בְּשָׁלוֹם וְנֶאֱמַר אָמֵן:

יש הממשיכים בדברי הספד קצרים תוך כדי ישיבה על הקרקע. אחר שהציבור קם מהרצפה, יש מספידים שמסיימים בדברי נחמה. אחר הספד אין אומרים קדיש דרבנן שנהוג לאמרו אחר דרשות רגילות. נהוג להספיד את גדולי התורה שנפטרו באותה שנה, ביום תענית החברה קדישא, שנקבע בכל קהילה במועד אחר, או בימי תענית ציבור כמו עשרה בטבת. הספדים אלה נערכים לעת ערב.

ומצוה לנחם אבלים ולדבר על לבם דברי תחנונים. ושיפטר מן האבל יאמר:

הַמָּקוֹם יְנַחֵם אוֹתְךָ (אֶתְכֶם) בְּתוֹךְ שְׂאֵר אֲבֵלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלָּיִם:

כל ימי השבעה מתאספים בבית האבל לתפילות שחרית, מנחה וערבית, גם אם אינו אבל על אביו ואמו, ואפילו על תינוק בן שנה. אף בעת שהאבלות הן נשים בלבד, או שאין לנפטר מתאבלים, עושים מניין בבית הנפטר.

שקיבלה על עצמה להבטיח מניין לבית האבל. לחברה כזו מצטרפים גם כהנים, חלשים וזקנים, שאין ביכולתם לפעול במסגרת החברה קדישא דמטהרים ודקברנים. פעולות החברים הן 'לשם מצוה', שלא על מנת לקבל פרס.

במידת האפשר עורכים את התפילות בחדר שבו אירעה הפטירה.

מקפידים שנשים לא תהיינה נוכחות בחדר בשעת התפילה.

האבל עצמו מתפלל כש"ץ, אם הוא מוכשר לכך (יש נוהגים כן החל מהיום השלישי או הרביעי מהשבעה) אף אינו קורא בתורה בשני וחמישי, ואינו עולה לתורה.

אין אומרים תחנון ולא 'א-ל' ארך אפים'.

אומרים 'למנצח'.

מדלגים על הפסוק 'ואני זאת בריתי'.

אומרים ברכת **כהנים** בחזרת הש"ץ. אבל כהנים לא נושאים כפים.

אומרים 'תתקבל' בקדישים שאחר התפילה.

אומרים 'שיר מזמור לאסף'.

בסוף כל תפילה אומרים מזמור ט"ז ('מכתם לדוד'), גם בימים שאומרים בהם תחנון, ולא נהגו לומר את מזמור מט ('שמעו זאת כל העמים').

בתפילת מעריב בזמנו אין אומרים 'שיר המעלות' לפני 'ברכו'.

במוצאי שבת אין מזמרים 'לדוד ברוך' ואין אומרים 'ייהי נועם' ולא 'ואתה קדוש', ולא את הפסוקים שלפני הבדלה.

בראש חודש וחנוכה אומרים הלל. אך האבל יוצא מהחדר.

מליחות האבל אומר, אך לא לפני התיבה, ומדלג על הוידוי.

כאשר אין מנין בבית האבל בימי השבעה אין האבל הולך לבית הכנסת, להוציא **תשעה באב** שכל הקהל כולו בחזקת אבלים.

מותר לו ללכת לסליחות של ערב ראש השנה וערב יום הכיפורים, שאומרים אותן בעוד לילה.

בליל פורים מותר לו ללכת לבית הכנסת לשמוע את קריאת המגילה, ובבוקר גם לתפילה.

בשבעת ימי האבל נהגו, ערב ובוקר, ללמוד לעילוי נשמת הנפטר.

אם אפשר הדבר, ראוי ללמוד במקום בו יצאה הנשמה.

יש המהדרים ללכת מיד אחר הקבורה לבית הנפטר, לקיים את הלימוד הראשון.

לומדים בבית האבל דברי **מוסר ואגדה**, **מקניני חולי**, **ביקור חולים**, **תפילה על החולה**, **תשובה**, ו**ידיו**, **מיתה**, **מחרה**, **לוייה**, **קבורה**, **ניחום אבלים**, **דוגמת הנמצא ב'ספר החיים'** וב'**תוצאות חיים**'. יש הלומדים מתוך פרק '**אלו מגלחין**', או **קניני אבלות** מתוך ספרים אחרים.

נפטר שהניח אחריו **חידושי תורה**, לומדים מתוך ספריו.

בכמה קהילות ניתן השיעור על ידי מגיד השיעור הקבוע של החברה קדישא.

ראוי לתת צדקה לפני התחלת הלימוד. יש האומרים נוסח כלשהו לפני הלימוד ולאחריו, כדי לידע ולהודיע עבור מי הם לומדים, כמו הנוסח שלפנינו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי שְׂבוּכוֹת לְפָנֶיךָ הַמְּשֻׁנָּה, שֶׁהִיא אוֹתִיּוֹת נִשְׁמָה, תִּהְיֶה נִשְׁמָה (פְּלוּנִי בֶן פְּלוּנִי) צוּרָה בְּצִדְדֵי הַחַיִּים עִם נִשְׁמוֹת אֲבוֹתֵהֶם יִצְחָק וְרַבֵּקָה שֶׁרָה רַבְּקָה רַחֵל וְלֵאָה וְעִם נִשְׁמוֹת שְׂאֵר צַדִּיקִים וְצַדִּיקוֹת שֶׁבְּנֵי עֲדָן אָמֵן.

יש האומרים נוסח ארוך יותר, כפי שנדפס ב'**תוצאות חיים**' וספרים אחרים.

בדורות האחרונים נתפשט ללמוד משניות לעילוי נשמה, כפי שחידש השל"ה ש'**משנה**' אותיות '**נשמה**', ולא נהגו כן הקדמונים, ואף האחרונים באשכנז לא למדו משניות בנוכחות האבל, שהאבל בתוך השבעה אסור בתלמוד תורה ואם משמיעים בנוכחותו משניות מכריחים אותו להיות '**מסיר אונן משמוע תורה**'.

לאחר הלימוד אומר האבל קדיש דרבנן.

יש נוהגים להתפלל וללמוד בבית הנפטר כל ימי השלושים, ולפחות בשבתות שבימי השלושים, ומקצת משפחות עושות כן כל השנה כולה, לעתים על ידי שכיר לומדים בתשלום, במידת האפשר בעשרה עם אמירת קדיש, ולפחות על ידי שני לומדים. עשירים גדולים נהגו לשכור עשרה לומדים, היקצו להם חדר מיוחד, וקבעו בו לימוד יומם ולילה במשך כל שנת האבל. אחרים שכרו מגיד שיעור שילמד עם עשרה בחורים.

בבית אבל אומר :

רבותי וייר וואללען בענשען ! או : הב לן ונברך !
 המסובים : תכלים קיג:3 יהי שם יהנה מברך מעתה ועד עולם :
 ברשות . . . נברך מנחם אבליים שאכלנו משלו :
 המסובים : ברוך מנחם אבליים שאכלנו משלו ובטובו חיינו:
 המזמין : ברוך מנחם אבליים שאכלנו משלו ובטובו חיינו:
 ברוך הוא וברוך שמו:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הן את העולם כלו בטובו בהן בחסד וברחמים הוא קלויכב נתן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו: ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד בעבור שמו הגדול: כי הוא זן ומפרנס לכל ומטיב לכל ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא. ברוך אתה יי הן את הכל:

נודה לך יי אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ועל שהוצאתנו יי אלהינו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים ועל ברייתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלפדתנו ועל חקיד שהודעתנו ועל חיים חן וחסד שחוננתנו ועל אכילת מזון שאתה זן ומפרנס אותנו תמיד בכל יום ובכל עת ובכל שעה .

ועל הכל יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך ותברך שמו בפי (כ"א בפה) כל חי תמיד לעולם ועד: בפתוב: דברים חי: ואכלת ושבעת וברכת את יהנה אלהיך על הארץ הטובה אשר נתת לך: ברוך אתה יי על הארץ ועל המזון:

רחם יי אלהינו עלינו ועל ישראל עמו ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מלכות בית דוד משיחך ועל הפית הגדול והקדוש שנקרא שמו עליו: אלהינו אבינו רענו וזננו פרנסנו ובלכלנו והרוחנו והרוחנו לנו יי אלהינו מהרה מפל צרותינו ונא אל תצריכנו יי אלהינו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם אלא [נוסח מאוחר : כי אם] לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה שלא גבוש ולא נפלים לעולם ועד:

נחם יי אלהינו את אבלי ירושלים ואת האבליים המתאבלים באבל הזה . נחם מאכלם ושפחם מינונם . באמור: ישעיה סו:יג באיש אשר אמו תנחמנו בן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו: ברוך אתה יי מנחם ציון בבני ירושלים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו . בוראנו גאלנו . קדושנו קדוש יעקב . המלך החי . המוב והמטיב . אל אמת . דין אמת . שפט צדק . (ולקח נפשות במשפט) . ושליו בעולמו לעשות בו ברצונו . כי כל דרכיו משפט . ואנחנו עמו ועבדיו . ועל הכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו . גידר פרצות ישראל הוא יגדר את הפרצה הזאת מעלינו (אם אחר מברך יוסיף: ומעל האבל הזה) לחיים ולשלום . הוא יגמלנו לעד חן וחסד ורחמים וכל טוב ומכל טוב אל יחסרנו: הרחמן וכו'

נוסחי הקדיש

רק יתום אחד אומר קדיש ואין שנים ויותר אומרים קדיש יחדיו כשם שאינם אומרים חזרת הש"ץ בשנים : האומר קדיש, ברשות גבאי, עומד סמוך לש"ץ, לימינו או לשמאלו, ואומר קדיש : האומר קדיש יתום או קדיש דרבנן מתעטף בטלית אף בתפילת מנחה וערבית משום כבוד הצבור : העובר לפני התיבה אינו אומר קדיש יתום אם יש שם חיובים אחרים. כאשר אין חיובים אחרים מלבדו, יאמר רק קדיש יתום אחד בלבד אחר 'שיר מזמור לאסף', מפני שאסור להרבות בקדישים מיותרים. אם אין שום חיוב בבית הכנסת, יאמר אדם אחר קדיש יתום בגמר התפילה אחר 'שיר מזמור לאסף'. כל קדיש שתפסו מעומד יש לעמוד בו. רבים מחמירים לעמוד גם בשאר קדישים, ויש הקמים קמעה באמירת 'יהא שמי' בלבד. בכל קדיש יתום אין כופלים 'לעלא' בעשרת ימי תשובה כלל.

<p>אחר שיעור בהלכה ושמעתתא יש המקדימין לומר 'רבי חנניא בן עקשיא': (אחר דרשה באגדתא לא הצריכו אמירה זו :)</p> <p>רְבִי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקִישָׁי אָמַר, רַצָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שְׁנָאֹמַר יְיָ חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ וְיִגְדִּיל תּוֹרָה וְיִאֲדִיר:</p>	<p>אחר אמירת מזמורי תהלים נוהגים ללמוד מעט במשנה או במדרש ואגדה ואח"כ יש אומרים :</p> <p>אָמַר רְבִי אֱלִיעֶזֶר אָמַר רְבִי חֲנַנְיָא . תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְרַבִּים שְׁלוֹם בְּעוֹלָם: שְׁנָאֹמַר וְכָל בְּנֵיךְ לְמִידֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךְ: שְׁלוֹם רַב לְאַחֵבֵי תוֹרָתְךָ וְאֵין לָמוּ מְכָשׁוּל: יְהִי שְׁלוֹם בְּחִילְךָ שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: לְמַעַן אַחֵי וְרַעֲי . אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ: לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבָקֶשֶׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן. יְיָ יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם:</p>
---	--

אחר כל דרשה או שיעור אומרים היתומים והאבלים קדיש דרבנן.

קדיש הרגיל

כורע ויתגדל ויתקדש שמה רבא (קהל אמן) . בעלמא דברא ברעיותה וימליך מלכותה .
בחיובין וביומיובין . ובחיי דכל בית ישראל . בעגלא ובזמן קריב . ואמרו כורע אמן.

אמן יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי ובנשימה אחרת מוסיפים גם אם עומדים בתפילה
במקום שאין רשאים להפסיק בו 'יתברך

כורע ויתברך וישתבח ויתפאר ויתרם ויתנשא .

ויתחדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא כורע בריך הוא . הציבור אומר עמו (ולא לאחריו)
בתפלות ראש השנה כופלים 'לעילא ולעילא' רק בקדישים מיוחדים שנתקנו לאמירת הש"ץ,
אך בכל קדיש יתום אין כופלים. בשאר ימי תשובה, מלבד יום הכפורים, אין כופלים 'לעילא' כלל.

לעלא מכל ברכתא ושירתא תשפחתא ונחמתא דאמירין בעלמא כורע ואמרו אמן:

בקדיש שלם מוסיפים:

תתקבל צלותהון ובעיותהון דכל ישראל קדם אבותהון די בשמיא . ואמרו אמן:

<p>קדיש דרבנן נוסח הרגיל</p> <p>על ישראל ועל רבנן . ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון . ועל כל מן דעסקין באוריתא די באתרא חדן ודי בכל אתר ואתר . יהא לחון (ולבון) שלמא רבא חנא וחסדא ורחמין וחיין אריבין ומוזנא רויחא ופרקנא מן קדם אבותהון די בשמיא וארעא . ואמרו אמן:</p>	<p>קדיש דרבנן על פי נוסחא הישנה</p> <p>על ישראל ועל רבנן . ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון . ועל כל (ופל) מאן דעסקין באוריתא דבאתרא חדן ודבכל אתר ואתר . יהא לנא ולחון שלמא חנא וחסדא ורחמי (ורחמין) ומוזני רויחין (רויחין) ופרקנא . מן קדם מרא (מאריה) שמיא (וארעא) . ואמרו אמן:</p>
---	---

בקדיש יתום, ובקדיש שלם, ובקדיש דרבנן מסיימים:

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיין עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:
עשה שלום בברומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל . ואמרו אמן: